නෙක්ඛිසාරාඛ්‍යදීපනී.

නෙතනීසාරාර්ථදීපනී.

මහාක්ෂීණාශ්‍රව මහාකාත්‍යායන

මහාසාමිප්‍රණීත

නෙතනීප්‍රකරණයට

පාණ්ඩුරේ වලපල

ශ්‍රී සඛමෝදය පාරිවෙණික ගණවාචකාචාර්‍ය

කෝදාගොඩ උපසෙන මහිමිපාණන්

වීසින්

විරචිත සිංහලාර්ථ ව්‍යාඛ්‍යානයයි.

මාතර සවියන

ඩී. ඇස්. විජේකෝන් නමැති

මාවීසින්

ප්‍රකාශිත්‍ය

කොළඹ ශ්‍රීහාරතී යන්ත්‍රාලයෙහි

මුද්‍රණය කරවන ලදී.

ශ්‍රී බු. ව. 2476.

ක්‍රි. ව. 1933.

මිල රු. 2-50.

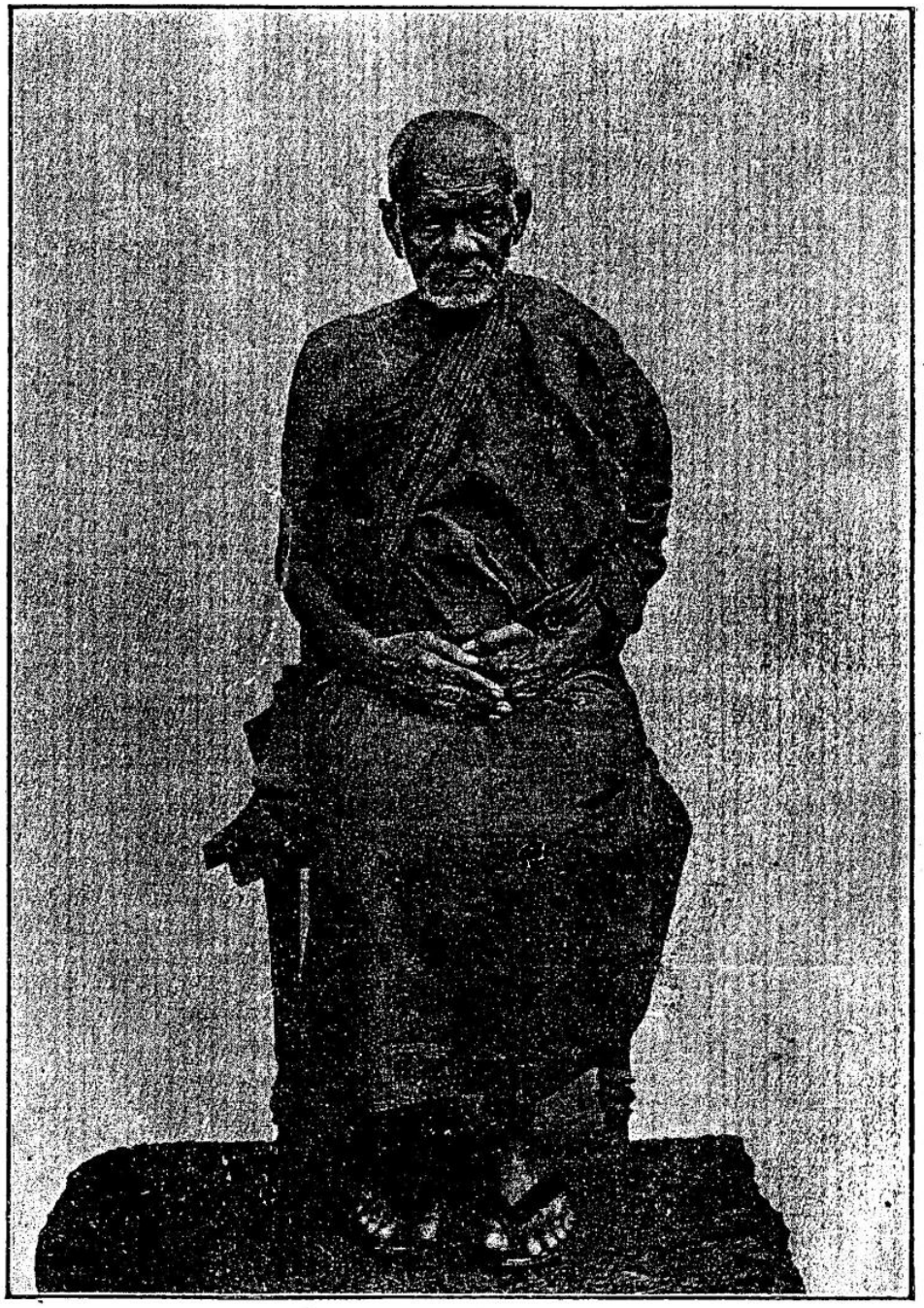

ආරඤ්ඤික විදර්ශනාචාර්ය සිරිසුමන මාහිමි.

සිරිසුමනමහාසාමි
සද්ධරඤ්ඤවිපස්සකො
හොතු කල්‍යාණමිත්තෙතා මේ
යාව සංසාරමුත්තියා.

SRI BHARATI PRESS

දැන්වීමයි.

නෙතතිසාරුවිදීපනී නම්වූ මේ බණපොත් වහන්සේ මෙහි කතෘවූ අපගේ කල්‍යාණ මිත්‍ර **හරුතර කෝදුණාඩ උපසෙන** මාහිම්‍යාණන් වහන්සේගේ අනුමතයෙන් මෙහි නම සඳහන් වන මාවිසින් මුද්‍රණය කරවා බුඩසුජා ධම්සුජා වශයෙන් පුදා පින් අන්පත්කර ගැණීමට අදහස් කරණලදී.

වෙසෙසින් මාගේ ප්‍රේෂ්ඨ පුත්‍රවූ පරලොකප්‍රාප්ත දෙන් කරෝලිස් විජේකෝන් පොඩිමහත්මයා ඝිහිකිරීමෙන් පින් අනු මෝදන් කිරීම පිණිස මෙයින් පොත් (2000) ක් මුද්‍රණය කරවා (1000) ක් අනුරුඩපුර රුවන්මැලි මහසෑයේ ප්‍රතිසංඝකරණයට ආධාර පිණිස පූජාකිරීමටද- (500) ක් ගටියන ජයවර්ධනාරාම යෙහි ආරම්භකරණලද පුස්තකාලයෙහි නවකම්නාත පිණිස පරිත්‍යාග කිරීමටද, ඉතිරිපොත් උපසෙන සවාමීන්වහන්සේගේ අභිමතයේ සුදුසු පොත්ගුල් පිරිවෙන්වලට හා ගිහි පැවිදි පින් වතුන්ට සතුටුපඬුරු වසයෙන් දීමටපිණිස පරිත්‍යාග කිරීමටද නියමකර ගන්නාලදී. මෙයින් ලැබෙන ආදායමෙන් සවලපය කුදු අපගේ හෝ කතෘවූ සවාමීන් වහන්සේගේ හෝ කිසිම කව ග්‍රන්ථකට නොගන්කෙමු. මෙයින්එක් කොපියක් රුපියල් 2/50 ට දීමෙන් මහසෑයේ වැඩට රුපියල් 2000 ක් ලබාගත හැකිවේ. ජයවර්ධනාරාමයේ පොත්ගුලේ නවකම් පිණිස පොත් 500, මගේ පුත්‍රවූ-ඔබ්ලිව්. විජේකෝන් කරගොඩ උයන්හොඩ විදානආරච්චි මහත්මයාට පත්කරණු ලැබේ.

තවද මෙය මුද්‍රණය කරවීමෙහිදී කොපිලියාදීම් ප්‍රාප්බැලීම් සංඥපන ශුඩිපත්‍ර යෙදීම් ආදි කටයුතු සම්පාදනයෙහි යෙදුනාවූ පමුණුවේ අප ගරු බුඩදහන සවාමීන් වහන්සේ ප්‍රධාන කලවානේ ධම්මදස්සී සවාමි, කැකුණේවල ඉන්දගුත්ත සවාමී, අරම්වල අතුලසෙන සවාමි, වලපල්ල ජෝතිරත්න සවාමි, මහලේහොඩ චන්දජෝති සවාමි, ගලගම ජිනසෙන සවාමි යන ඔත් නමද, මුද්‍රණාලයේ මහතුන් හා සෘණවශ්‍ය කිරීමෙන් අපගේ නියමයෙන් මුදල්දීමෙන් අවශ්‍ය ශ්‍රඩාධ්‍යාශයෙන් කටයුතුකළාවූ පාණදුරේ ඒ. පී. අෆිප් ජයසූරියමහත්මයා, ඒ. වී. ප්‍රනාන්දු මහත්මයා, බී. ඇස්. ගුණසේකර මහත්මයා යන මහත්වරුද, මුද්‍රණාලයේ ප්‍රධාන යූ. පී. ඒකනායක සහෝදර මහත්වරුද, අපගේ මේ ගරු පින්කමට සහභාගිව පින් ලබාගන්නෝය. පාණදුරේ

සී. ඒ. පීරිස් මහත්මයා අපගේ කල්‍යාණමිත්‍රවූ විදර්ශනාචාර්‍ය්‍ය ආරඤ්ඤික රංගාගොඩ සිරිසුමන මාහිමියාණන් වහන්සේගේ ජායාරූපය බ්ලොක් කප්පවා දීමෙන්ද, (මුද්‍රණයගැන) ආර්තර් සිල්වා මහත්මයා රූපියල් 5 ක් හා කෝදාගොඩ ශ්‍රී. ජේ. ඒ. චන්ද්‍රසිංහ මහත්මයා රු. 25. පත්කිරීමෙන්ද මම සහභාගීවූහ.

තවද සම්බුද්ධශාසනයාගේ පැවැත්මට එකාන්තයෙන්ම ආධාර වන්නාවූ මේ සත්කෘත්‍යයෙන් ජනිත පුණ්‍යසමූහය අපගේ මූලික කල්‍යාණ මිත්‍රවූ දකුණුලක රාජඤ්ඤනිකාය පිහිටුවා ශීලාදිගුණයෙන් බැබළෙවිවාවූ විදර්ශනාචාර්‍ය්‍ය ආරඤ්ඤික පුවක්දණ්ඩාවේ ඤාණේශ්වර මහා සඞ්ඝරාජ වණ්ණාර්හ ඇතුළු උත්තමයාණන් වහන්සේලාද, අපගේ මාතෘ පිතෘ පුත්‍රදාරු භ්‍රාතෘ භගිනී ආචාර්‍ය්‍ය ඥාතිමිත්‍ර මිත්‍රාදි සකල මනුෂ්‍යයෝද සකල දිව්‍ය බ්‍රහ්ම අසුරකාය සුපර්ණී යක්ෂ රාක්ෂසාදි අමනුෂ්‍යයෝද, සකල රජදරුවෝද සකල දඹදිව්වාසීහුද අනුමෝදන් වෙත්වා.

සබ්බේ සත්තා අවේරා හොන්තු අබ්‍යාපජ්ජා හොන්තු
සුඛිතත්තා භවන්තු.

වත්තාරෝව මහාරාජා-සහකාවාපි සුරාපරේ
අනුමෝදිත්වා ඉමං පුඤ්ඤං අඛාරක්ඛන්තු සාසනං
ඉමිනා යාවනිබ්බානං සව්වධම්ම රතොසදා
කල්‍යාණමිත්තෙන සෙවමානා කරිස්සං පුඤ්ඤසඤ්චයං.

ඉදං මේ පුඤ්ඤං ආසවක්ඛයා වහං හොතු.

මම,

ඩී. ඇස්. විජේකෝන්.

යටියන-මාතර.

ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂයෙන් 2476 ඉල් මස
අවතෙළෙස්වක්ලත් කිවිදින දින.
1932 නොවැම්බ්‍ර 25.

කරුණාවෙන් දැන්වීමයි.

පසුගිය වර්ෂයේ ගරු කෝදාගොඩ උපසෙන මාහිමියාණන් වහන්සේගේ දඹදිව වන්දනා ගමන ගැන ඒ ඒ පලාත්වල දායක මහතුන් විසින් අපවෙත එවනලද මුදල් ඒ ගමන වැලකුණු බැවින් ඒ ස්වාමීන් වහන්සේගේ නියමයෙන් මේ පොතේ මුද්‍රණය ගැන ඒ මුදල රු. 157, ජී. පී. ඇප්. ජයසූරිය මහත්මයා වෙත භාරකරණලදී.

මම,-එච්. ලියනාරච්චි-නිධානාරක්ෂක.

නෙත්තිව්‍යාඛ්‍යා සූචි.

		පිට.
	ව්‍යාඛ්‍යාරම්භ ගාථා 10	1
	ව්‍යාඛ්‍යාරම්භ වාක්‍ය	2
1. සඞ්ග්‍රහවාර.	අවයවාදී විභාග	2
"	සමුදයාදී විභාග	
	යෝජනාදී විභාග	4
ප්‍රථම ගාථා	නිජීවන නිද්දේසාදී විභාග	5
	සරූපාදී විභාග	6
	ශාසනාදී විභාග	7
	විතීය ගාථාදී විභාග	8
	තෘතීය ගාථාදී විභාග	9
	චතුර්ථගාථාදී විභාග	10
	පඤ්චම ගාථාදී විභාග	11
	නවාඞ්ග සඞ්කර පරිහාර විභාග	11
	නෙත්තිපාළිමුත්තකප්‍රකීර්ණකවිනිශ්චය	13
2. උද්දේසවාර.	හාරෝද්දේශ වර්ණනා	14
	නයෝද්දේශ වර්ණනා	18
	මූලපදෙද්දේශ වර්ණනා	16
3. නිද්දේසවාර,	දේසනාහාර නිද්දේශ වර්ණනා	21
හාරනිද්දේස.	විචයහාරනිද්දේශ වර්ණනා	23
	යුත්තිහාරනිද්දේශ වර්ණනා	25
	පදට්ඨානහාරනිද්දේශ වර්ණනා	26
	ලක්ඛණහාරනිද්දේශ වර්ණනා	27
	චතුබ්‍යූහහාරනිද්දේශ වර්ණනා	28
	ආවට්ටහාර නිද්දේශ වර්ණනා	29
	විභත්තිහාර නිද්දේශ වර්ණනා	30
	පරිවත්තනහාර නිද්දේශ වර්ණනා	31
	වෙවචනහාර නිද්දේශ වර්ණනා	32
	පඤ්ඤත්තිහාර නිද්දේශ වර්ණනා	33
	ඔතරණහාර නිද්දේශ වර්ණනා	34
	සෝධනහාර නිද්දේශ වර්ණනා	35
	අධිට්ඨානහාර නිද්දේශ වර්ණනා	35
	පරික්ඛාරහාර නිද්දේශ වර්ණනා	36
	සමාරොපනහාර නිද්දේශ වර්ණනා	37
නයනිද්දේස.	නන්‍දුපාවතීනය නිද්දේශ වර්ණනා	38
	නිප්පක්කලනය නිද්දේශ වර්ණනා	39

		පිට.
	සිනම්භකිත්‍රිතනය නිද්දේස වණ්ණනා	40
	දිසාලොචනනය නිද්දේස වණ්ණනා	40
	අඩ්ඪුඤනය නිද්දේස වණ්ණනා	41
	භාරනය යොජනාභාර වණ්ණනා	41
	ව්‍යඤ්ජනපද නිද්දේස විභාග	42
	අථපද නිද්දේස විභාග	45
	නෙත්තිංසනෙත්‍යවයව විභාග	46
	නෙත්තිනිද්දේස ප්‍රකීණක විභාග	47
4. පට්ඨිදෙසභාර. භාරවිභඩග.	දෙසනාභාරවිභඩග	51
	විවයභාරවිභඩග	67
	යුත්තිභාර විභඩග	86
	පදට්ඨානභාර විභඩග	96
	ලක්ඛණභාර විභඩග	102
	චතුබ්‍යූහභාර විභඩග	107
	ආවට්ටභාර විභඩග	119
	විභත්තිභාර	128
	පරිවත්තනභාර	137
	වෙවචනභාර	139
	පඤ්ඤත්තිභාර	145
	ඔතරණභාර	152
	සොධනභාර	160
	අධිට්ඨානභාර	161
	පරික්ඛාරභාර	169
	සමාරොපනභාර	174
5. භාරසම්පාත.	දෙසනාභාරසම්පාත	178
	විවයභාරසම්පාත	184
	යුත්තිභාරසම්පාත	213
	පදට්ඨාන ,,	214
	ලක්ඛණ ,,	214
	චතුබ්‍යූහ	215
	ආවට්ට	215
	විභත්ති	215
	පරිවත්තන	216
	වෙවචන	216
	පඤ්ඤත්ති-ඔතරණ-සොධන	217
	අධිට්ඨාන-පරික්ඛාර-සමාරොපන	218
නාළන්දිකත්‍රිතක භෙත්‍රිභභාර සම්පාත විභාග		218-225

		පිට.
නයසමුට්ඨාන.	නන්දියංවට්ටනය භූමිවණ්ණනා	225
	සංකෙලෙස පක්ෂයෙහි දිශාඛම් විභාග	229
	වෙදනාපක්ෂයෙහි දිශාඛම්විභාග	234
	වෙමිස්සකනයවිභාග	236
	පාළිමුත්තකනයසමුට්ඨානවිභාග	238
සාසනපට්ඨාන විභාග		
	සඞ්කිලෙසභාගියාදි සූත්‍රවිභාග	243
	සඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රෝදහරණ	245
	වාසනාභාගිය සූත්‍රෝදහරණ	251
	නිබ්බෙධභාගියාදි සූත්‍රෝදහරණ	252
	අසෙඛභාගිය සූත්‍රෝදහරණ	257
	සංකිලෙසභාගිය වාසනාභාගිය සූත්‍ර	259
	සංකිලෙසභාගිය නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍ර	260
	සංකිලෙසභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍ර	261
	සංකිලෙස-නිබ්බෙධ-අසෙඛභාගිය සූත්‍ර	262
	සංකිලෙස-වාසනා-නිබ්බෙධභාගිය	264
	ලෝකිකාදි අටවිසි සුතුරු විනිස	(265-278)

සංඥාපනය.

නෙත්තිපපකරණය.

සබ්බමනඤ්ඤවෙඤ්ඤ නෙත්ති- වෙනෙය ජනයන් නව ලොවුතුරා දහමට පමුණුවන හෙයින් නෙත්ති නම්, සසරගත සතුන් කාමභවාදියට පමුණුවන හෙයින් තාණ්හා නොමෝ භව නෙත්තියයි කියනු ලබන්නී මෙනි, නොහොත්- හාර- නය- පට්ඨාන- සංඛ්‍යාතවූ සම ඛණ ශාසනත්‍රයකින් ධර්මකථිකයෝ වෙනෙය ජනයන් දේශනාභූමියට පමුණුවත්ද ඒ ධර්මශාසත්‍රය නෙත්ති නම්, සොළසහාර- පඤ්චනය- අට්ඨාරස මූලපද (මූලික පට්ඨාන) ඡබ්‍යඤ්ජනපද- ඡඅත්ථපද- සංඛ්‍යාත එකාපඤ්ඤාභාව යවශෙන් යුත් බෞද්ධ න්‍යායශාසත්‍රය නෙත්තියි- ඇය සකල නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයාගේ අවිපරීතාර්ථය බොධයට උපාය මාර්ගයි, එහෙයින් "නහි නෙත්ති උපදෙස සන්නිස්සයෙන විනා අවිපරීත සුත්තත්ථාවබෝධෝ සම්භවතීති" කීහ. විසතර ව්‍යාඛ්‍යා නයින් දතයුතු.

මේ නෙත්ති න්‍යායශාසත්‍රයද නවාඞ්ගශාස්තෘශාසනාර්ථ වණ්ණ නා හෙයින් අට්ඨකථා ක්‍රමයකි, භාෂිතාර්ථ කථාවෙහි හා- මේ නෙත්‍යර්ථ කථාවෙහි අන්‍යෝන්‍ය විශෙෂ ලක්ෂණ කිමෙක්ද? පිටකත්‍රය පර්‍යාපන්න නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයාගේ අවයවාර්ථ සමුදයාර්ථාදිය ප්‍රකාශක ප්‍රකීර්ණක දෙශනාග්‍රන්ථ පඬිකතිය භාෂි නාර්ථ කථායි, නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසන පර්‍යාපන්න පර්‍යාය නිඃ පර්‍යාය නීත නෙර්‍යය සාසව අනාසව වාසනාභාගීය නිර්ඛේධ භාගීය සෙඛභාගීය අසෙඛභාගීයාදි අර්ථ සමුදය තත්තත් සූත්‍ර යෙන් උඩරණය කොට අසාදී ආදීනව නිස්සරණ ඵල උපාය ආර්ණතා වශයෙන් බෙදූ ප්‍රතිපදා වතුෂ්ක පුද්ගලත්‍රිකාදි යෙහි භාග්‍ය සම්පත්තීදි නය වශයෙන්ද සමථ විදර්ශනා මාර්ගානුසාරයෙන් දාර්ශ්ටාන්තයට වෙනෙය ජනයන්ගේ සිත්සතන් පමුණුවන ආකාරොපදෙශය නෙත්‍යර්ථ කථායි- මේ සැකෙවින් එදෙතැන වෙනැසි:-

ඒ මේ නෙත්ති නොමෝ කවරෙකු විසින් හදුරණ ලද්දේද? යත්: සිව්පිළිසිඹියාපත් මහාකසින් මාර්ගඵලාර්ණව වකන්සේ විසිනි, ඒ වග සැකෙවින් මෙසේයි- මෙසින් කප්ලකකින් පෙර ලොව පහළවූ පියුමතුරා බුදුන් විසින් සියසවුතමක් "සැකෙවින් වදුල දහම් විතරින් බෙදා දක්වන්නවුන් අතුරෙන් අගතැන් තබා පඤ්ඤා දුටු" එක් ගැහැවි මහඵල් කුලදරුවෙක් ඒ තත

තුරෙහි ඇලීගිය සිතැත්තේ බුදුපාමොක් මහසඟනට සනියක් දන්දී බුදුන් පාමුල හෙව සාමිනි ඉකුත් සත්වැනිදින ලෝහිමියාණන් වහන්සේ විසින් දහම්බෙදීමෙහි අහනැන් නැබූ වහන්දැලත් තනතුර මම්ත් මතුකල් ලබන්නෙමැයි කීය. ඒ පියුම්තුරු ලෝහිමියාණෝ අහා තැණින් මතුකල් බලනුමෝ ඒ සඛඳ සියලු අහා පුවත් දුන එම්බා හැහැවිය- "හෝ මෙයින් කප්ලකක් ගියකල හොයුම් ලෝහිමියාණන්ගේ සස්නෙහි ඉදිමුවා පිරිකරින් පැවිදිව රහත්ව එම තනතුර ලබන්නෙහියයි" වදාළ සේක- එයින් පහන් සිතැතිව එතැන්පටන් පෙරුම් පුරමින් අවුත් සුමේඛ නම් බුදුන් සමයෙහි විජ්ජාධරයෙක්ව කිණිහිරිමලින් ඒ බුදුන් පුදා- කසුප් බුදුන් සමයෙහි බරණැස් නුවර ඉපිද ඒ බුදුන් පිරිනිවි කල රන්සෑය කිරීමට රන් ගඩොලක්පුදා පින්ගත්තේය. නැවත අප බුදුන් සමයෙහි උජ්ජනිරට වණඹපජ්ජොත රජුගේ පුරොහිත බමුණුකට පුත්ව කසයින් බමුණුගොත උපන්නේය- යටකී කිණිහිරිමල් පූජාවෙන් හා රන් ගඩොල් පූජාවෙන් ලත් පිණෙන් රන්වන් සිරුරු ඇතිවූ හෙයින් කඤ්චන මාණවික යයි නම් කළෝය. තුන්වෙදයෙහි කෙළ පැමිණියේ පියබමුණුහුගේ ඇවැමෙන් පුරොහිත තනතුරට පත්වූයේ බුදුන් ලොව පහළවූ බව ඇසූ වණඹපජ්ජොත රජු විසින් සියනුවරට බුදුන් වැඩමවාගෙන ඒමට ඇමතියන් සත්දෙනෙකුන් පිරිවර කොට යවන ලද්දේ බුදුන්වෙත පැමිණ ඔණ අහා එහි භික්ඛුසාඛයෙන් පැවිදිව රහත්ව රජුගේ හස්ත බුදුන්ට දන්වියි. ලෝහිමියන්ගෙමේ මහණ නෝ පළමුකොට එහි ගොස් රජකට බණකියා පහදවයි වදාළසේක. එබස් පිළිගත් කඤ්චන් හිමියන්ගෙමේ උජ්ජනි රටට වැඩමවා දහම්දෙසා රජ ඇමතීන් හා රටවැස්සන් සරණ සීලාදි ගුණයෙහි පිහිටුවා අවනතී දකුණා පථයෙහි බුදුසසුන් පිහිටුවා නැවත බුදුන් හමුවට පැමිණියේය.

නවද මේ මහකසයින් මාහිමියාණෝ බුදුන් සමයෙහිවූ මහ සවුවන් අතුරෙහි බුදුසසුන් වඩාළු මහොතනමයෙකි. තවුන් වහන්සේගේ සඩ්විහාරිකවූ කුවිනණණ්ඩාන සථවිරයන්ට වර පසක් කියාදී බුදුන්වෙත එවා "අනුජානාමි භික්ඛවෙ සඛඛ පච්චන්තිමෙසු ජනපදෙසු විනයධරපඤ්චමෙන ගණෙන උපසම්පදං" යනාදි ප්‍රඥප්ති වරපසෙක් සාසනයෙහි සථිරකරවා තබනලදී. නැවත බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙව්රම්වෙහෙර ඉරිගව් පවත්වන සේක්, මධුපිණ්ඩික සූත්‍ර පාරාසරිය සූත්‍ර තවවාරණ පෙය්‍යාල යන සූත්‍රානන්තරයන් අට්ඨාරපත්ති ඨකාව සංඛිත්තනාමයි කියාගේ අටිය වත්තරෙහින් විභාග කරන්නවුන් අතුරෙන් අග තන්හි නැබූසේක.

තවද "පණ්ඩිතෝ භික්ඛවේ මහාකච්චානෝ මහාපඤ්ඤෝ භික්ඛවේ මහාකච්චානෝ" යනාදි වශයෙන් ලෝකස්වාමීන් විසින්ද-

"අයං ඛෝ ආයස්මා මහාකච්චානෝ සත්ථුවෙව සංවණ්ණිතෝ සම්භාවිතෝ ච විඤ්ඤූනං සබ්‍රහ්මචාරීනං පහොති ආයස්මා මහාකච්චානෝ ඉමස්ස භගවතා සංඛිත්තෙනන උද්දෙසස්ස උද්දිට්ඨස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං අවිභත්තස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජිතුං" යනාදි වශයෙන් හා-

"තං ඛෝ පන භවන්තං කච්චානං එවං කල්‍යාණෝ කිත්ති සද්දෝ අබ්භුග්ගතෝ පණ්ඩිතෝ වියත්තෝ මේධාවී බහුස්සුතෝ චිත්‍රකථී කල්‍යාණ පටිභාණෝ වුද්ධාවෙව අරහාව" යනාදි වශයෙන්ද මහ සවුවන් විසිනුත් පශ්ස්තාලද පිරිසිදු පඬිතුමෙකි. ඒ මේ මහනසගින් මාහිම්‍යාණන් වහන්සේ විසින් හාර- නය- පට්ඨාන- සංඛ්‍යාත ත්‍රිභාගයෙන් යුත් නෙතත්‍රිප්‍රකරණය හා අරිය සච්චපකාසනභූමි ආදි අෂ්ටවිධ භූමිනය පරිවේදයෙන් යුත් පෙටකොපදේශ ප්‍රකරණයද- වදාළබව-

"එකසමිං සමයෙ ආයස්මා මහාකච්චානත්ථෙරෝ ජම්බුවන සණ්ඩ විහරන්තෝ අන්තරන්තා සන්තිකා වචරූනං භික්ඛූනං ඉමං හාරනය සාසනපට්ඨාන පතිමණ්ඩිතං පකරණං අහාසි යි" සඟහළු සුදනී නම් නෙතත්ති ටීකාවෙහි කියනලදී.

එහෙයින් මේ නෙතත්ති පෙටකොපදේශ- යන ග්‍රන්ථවය- ඝාවකහාෂිතයි. හාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් අනුමෝදිත හෙයින් හා බුඩහාෂිත දෘෂ්ටාන්ත කොට ඇති හෙයින්ද බුඩහාෂිත කදවේ- නෙතත්තෝමෝ පාළිවශයෙන් සඩහහවාර- විභාග වාර යයි දෙවදුරුම් වන්නීය- එහි-

"යං ලෝකෝ පූජයතෙ- යනාදි හාථාපඤ්ඩකවශයන් පිරිසිදිනාලද්දේ සඩ්ග්‍රහවාරයයි- විභාගවාරය- උද්දෙශ- නිද්දෙශ- පටිනිශද්දශ- වශයෙන් තෙවදුරුම්වේ. එහි පටිනිද්දෙසවාරය හාරවිභඩගවාර- හාරසම්පාතවාර- නය සමුට්ඨානවාර- සමෙන පට්ඨානවාර යයි-සිව්වැදුරුම්වේ, සෙසුනය අට්ඨවණයින් හා ව්‍යඤ්ජනයින්ද දතයුතු.

ඒ මේ නෙතත්තිය හා පෙටකොපදෙශය- සඩගිතියෙහිදී බුදුකණිකාවෙහිලා සඩගායනා කරණලදී. උපාලිදශකාදි ඇදුරු පරපුරෙන් අඟකරව ගෙනෙන ලද්දී දකුණු දඹදිව ලක්දිවට අභිමුඛව පිහිටි නාගපට්ටන නම් මහතොට දම්සෝ

මහරජු විසින් කරවනලද වෙහෙර විසූ අටුවාචාරී තෙපෙණෙක්වූ බදරතීර්ථ ධම්පාල මහාසථවිරයන් වහන්සේ විසින් අර්ථකථා සම්පාදනයෙන් සඞ්ග්‍රහකරණ ලදදීය.

මේ දම්පල් මාහිම්පුරයේ මහාවිහාර පරම්පරා යානවූ උතුමෙකි. ඒ තෙනැති අටුවාභි ලීනාර්ථ සන්දර්ශනයෙන් ත්‍රිපිටක මහාසථවිර තුමෙකු විසින් ලීනාර්ථප්‍රකාශනී නම් ටීකාවක්ද, එතිම-ඤ්ඤාගිවංස ධම්මසෙනාපති මහාධම්ම රාජාධිරාජගුරු සංඝරාජ මාහිම්පුරාණන් විසින් සංඝභථසූදනී නම් පෙටකාලඞ්කාර මහා ටීකාවක්ද- ත්‍රිපිටක සම්බන්ධපාල රාජගුරු මහාසථවිරයන් විසින් නෙතැති විභාවනී නම් ව්‍යාඛ්‍යානයක්ද පෙළබඳින් කරණලදී.

මේසේ දඹදිව බුද්ධකාලයෙහි පහළවූ නවාඞ්ග ශාසනාභාසන සංවර්ණනොපායභූත නෙතැති න්‍යායශාස්ත්‍ර ප්‍රචාරකොපායොප ග්‍රන්ථයන්ගේ ප්‍රාතුර්භාවයද- ජම්බුද්වීපිකවූද ත්‍රිපිටකවූද ශාසන පාලක සුධීන් ප්‍රභවකොට ඇතිවූවද- පිටකත්‍රයාර්ථකථා මූල ටීකා අනුටීකා ගණ්ඨිපද ව්‍යාඛ්‍යා ව්‍යාකරණ ඡන්දාලඞ්කාරාදි ප්‍රකරණ ග්‍රන්ථොත්පාදනයෙහි අතුල්‍ය කීර්තිකදම්බ ක්‍රිවොවහනය කළාවූ පෙරුණික මහෙංකලීය පණ්ඩිතයන් කෙරෙන් තව්‍ය පාරුපගමය කිසැවිදූනත්වයක්හේ පෙණිගිය නමුත් සාහනාය්‍ය හෙයින් මේ පස්විසිවැනි ශතවර්ෂයෙහි මෙලක්දිවපහළවූ අපගේ ගරු ඇදුරු මාහිම්පුරාණන්ගේ නෙතතිරතනාකර නෙතතිසාරත්ථ දීපනී ඇති පණ්ඩිත සමභාව්‍ය නෙතතිග්‍රන්ථවර රචනාවෙන් එය පිරී මැකී ගියේය. ඒ මේ ග්‍රන්ථවර ගුණමකු ඉසිවතුන් හැර නිසි ඉදි කැණැති පඬුවෝ වෙසෙසින් පසතත්වය ඒ ගැන වැඩි වැණුම් උවමනා නොවේ. පෙළබඳින් සූත්‍රව්‍යාති උදාහරණ සහිතව ෂට්පරිවෙජ්ජතමක වශයෙන් රචනාකරණලද නෙතතිරතනාකරය පඬුවන් විසින් පරීක්ෂාවෙන් බැලිය යුතු.

නවද-අපගේ ප්‍රාවාදයිවූ අරණ්‍යවාසි විද්‍යාචාර්‍යවර්‍ය රංහෙබ ශ්‍රී සුමන මාහිම්පුරාණන් වහන්සේ ඒ මේ නෙතතිරතනාකර ග්‍රන්ථය සතුරින් බැලීමෙන් නෙතතිශාස්ත්‍රය පිළිබඳව බලවත් ප්‍රීතියට පැමිණ ඒ ගැන කරුණු විමසා නෙතතිනයශාස්ත්‍රයාගේ මූල ග්‍රන්ථයවූ නෙතතිප්‍රකරණයට සිංහල භාෂාවෙන් ව්‍යාඛ්‍යානයක් කරණ හැටියට අපදුරු මාහිම්පුරාණන්ට නියම්කළහෙයින්-මේ නෙතතිසාරදීපනී නම් නෙතතිව්‍යාඛ්‍යාන ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කරණලදී.

තවද අපගේ ඒ ඇදුරු මාහිමියාණන් විසින් තවත් ග්‍රන්ථ රාශියක් නිපදවනලදී. එනම්-

1 ධාතුවත්ථවිලාසිනී නම් ව්‍යාකරණ මහාටීකාව පරිච්ඡේද 13 යි, ගරුතර භික්ඛුත්වේ ශ්‍රී සුමඞ්ගල මහානායක මාහිම් යාණන් වහන්සේ විසින් ගාථා එකොළසකින් ගෞරව යෙන් පිළිගන්නාලදී.

2 මහාසමයෙහි වදුල සපනසූත්‍ර පදවිභන්නය සිංහල මුද්‍රිතයි.
3 අට්ඨකාර විනිච්ඡය-විනය පාළි
4 සමෙමාහතාසනී-පාළි මුද්‍රිතයි.
5 බඞ්ගසීමා විනිච්ඡය සහ සංඝදන් විනිච්ඡය-සිංහල මුද්‍රිතයි.
6 අඛඞ්ගසීමා විනිශ්චය-සිංහල මුද්‍රිතයි.
7 ගණ්ඨාභරණය-පාළි ගාථා.
8 මුඛමත්තදීපනී ව්‍යාකරණ ප්‍රථමාඛ්‍යා ව්‍යාඛ්‍යා.
9 විනයසික්ඛා සංවරවිභාගය-පාළි.
10 සංඝාවාස වාරිත්ත දීපනී-සිංහල මුද්‍රිතයි.
11 සුජනපපසාද-සිංහල මුද්‍රිතයි.
12 අඞ්ගුත්තරනිකාය ගණ්ඨිපද-(තික නිපාතාවසන් කොට)
13 සමෙහාන විනිශ්චය-සිංහල මුද්‍රිතයි
14 විනයාදාහ මිශ්‍ර-මුද්‍රණයෙහි යෙදී තිබේ
15 ආචරිය වංශ දීපනී-ගාථා

තවත් අඛ්‍යාලඞ්කරණයද ග්‍රන්ථ රාශියක් තිබේ.

මේඛවට-තත්ප්‍රධාන ශිෂ්‍යයා,

පමුණුවේ බුඛදත්ත සථවිර.
(බුඞ්දත්ත)

ශ්‍රී බුඞ්ධ වර්ෂයෙන් 2476 ඉල්මස
අවනවවක්ලත් සොම්දින
1932 නොවැම්බ්‍ර මස 21, පානදුරේ
වලපල ශ්‍රී සඞ්ඝෝදය පිරිවෙණදීය.

සුද්ධිපත්‍රය.

පිට.	පෙළ.	අසුඛ.	සුඛ.
3	7	කාරය	කාරනය
8	15	පදය	පදයද
11	14	සූත්‍රානනයාගේ	සූත්‍රානනාඒපයේය සනයාගේ
21	30	නිබබත්තනති	නිපජ්ජති
30	17	ආවට්ටියනති	ආවට්ටියනති
57	7	ශිලිෂ්ට	ශ්ලිෂ්ට
62	7	ශ්‍රෝතශ්‍රෝති හෙතුවෙන්	ශ්‍රෝතහෙතුවෙන්
64	7	ශබරූප	සඛරූප
67	14	රඤ්ජිතං	ආරඤ්ජිතං
72	8	පවත්තිතෝ	පවත්තතෝ
76	11	රූපාති	රූපිනී
94	9	අසම්ං	අසම්
99	22	කම්මසමඤ්ඤත	කම්මසඤ්ඤත
102	6	සත්ප්‍රුෂෝපනිශ්‍රය	සත්පුරුෂොපනිඃශ්‍රය
105	11	නෛයග්‍යානික	නෛයර්‍යාණික
144	2	අකාවං	අකාමං
172	12	ප්‍රත්‍යයවෙක්ෂා	ප්‍රත්‍යවේක්ෂා
182	23	දුකඛසම්භවය	දුකඛය සම්භවයය
187	23	අභිඤ්ඤාවී	අභිඥාවී
188	2	සවාභාවවූ	සවභාවවූ
190	7	මෙරමා විසින්	මෙරමා සිත්
218	24	අලොභයට	අලොභය
,,	8	ඒකානනතායි	එකත්තනතායි
224	9	මයා යතු එකත්තනතායි	මෙය අධිකයි.
224	11	එකත්තනතායෙනි	එකත්තනතායි මෙනි
244	13	අඝං, මේ ආඝතති නොමේ;	අඝං සම්මප්පධානා, මේ සම්මප්පධානා නොමේ;

මේගත් පරිශීලනය පෙළබඳ හෙළබඳ වියතුන්ට අත් බැවින් සුදුපත දික් නොකෙරෙම්.

නෙත්තිසාරට්ඨකථා
නම්
නෙත්තිව්‍යාඛ්‍යා.

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

ව්‍යාඛ්‍යාරම්භය.

වන්දෙ මුනින්දමසමං කරුණාමන්දිරං
ධම්මං තදුභව වරඤ්ච ගණඤ්ච සාරං
සඞ්ඝිත්තභාසිතවිභාගකරානමග්ගං
කච්චායනඤ්ච භන්තෙ පණමේ හරුච.

ඉති යං වන්දනාජාතං-සාවෙරෙ රතනත්තයෙ
පුඤ්ඤඤ්ච තෙනෙතජ්ජා භන්තා-අන්තරායෙ භවාමිධ.

මහාකච්චායනත්ථෙර පණීතං යං මතොදයං
නෙත්තිප්පකරණං සද්ධු සාසනට්ඨි විනිච්ඡයං.

ධම්මපාල මහාථෙර රචිතා චට්ඨවණ්ණනා
අඤ්ඤයුච්චසතී අඤ්ඤෙඤ්ඤහි රචිතො පට්ඨවණ්ණනා.

තථාපෙට්ඨ නදිස්සන්ති සීහළාය නිරුත්තියා
තදට්ඨ වණ්ණනාදීනි තඟහන්ථාපිව දුල්ලභා.

තස්මා සඞ්ඝම නෙත්‍යට්ඨ කාමෙහි අභියාචිතො
ආණතෙනාව මම්වෙර මහාථෙරෙන යොගිනා.

නිච්චාරඤ්ඤ විහාරෙන සික්ඛාකාමෙන ධීමතා
සිරිසුමනාභිධානෙන තදණත්තිං ගරුංකරං.

සාසනට්ඨිති කාමොහං නිස්සායසස්ස ච්ණ්ණනා
කරිස්සං දීපභාසාය නෙත්තිසාරට්ඨදීපනිං.

යස්මා පඤ්චනිකායස්මා සාධකා තට්ඨදීපිතා
තස්මා පඤ්චනිකායට්ඨ කථාපෙ'ට්ඨ හජන්තුවෙ.

උත්තානත්ථ පදුත්ථ මදස්සෙත්වාන පාඨසො
වණ්ණයිස්සං තතොසා "යං කිඤ්චය්‍යාසඞ්ඛප වණ්ණ්‍යා"ති.

සෙනානාම්‍ය වාත්‍රිංශවර මහාපුරුෂ ලක්ඛණොපසොභිත කල්ප ශතසහශ්‍රොපරිප්‍රාතුර්භූත **පඨමාභිනීහාර සම්පත්ත රාජොභිනීහාරමහාඤාණෙන්** වහන්සේගේ පාදපද්ම මකරන්ද සදෙවමනුස්ස පිතප්‍රීති සම්වර්ධන සන්තාන සම්භාවනවැ කල්ප ශත සහශ්‍ර ප්‍රමිත සමයානන්තරයෙක්හි අභිනීහාර සමාචිණ්ණයෙන් යථාධිප්පායානයෙන් මදිය ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයාණන් සමයෙහි කසසින් බම්බුණ්ඩගොතැ ඉපිද වැඩිප්‍රාප්තවැ වෙදඤ්ඤව පාරගතවැ නිජ ශ්‍රොතපථප්‍රාප්ත තථාගත සත්කීර්ති ඝොෂාකර්ණයෙන් ප්‍රමුදිත හෘදයාන්තිකවැ **තථාගතයන්** වෙත සම්ප්‍රාප්තවැ ලබ්ධලද්ධ ධම්ම ශ්‍රවාදයෙන් සන්තුෂ්ටවැ ශාසනාවතීර්ණවැ අශෙක්ෂාභිඥ ප්‍රතිසම්භිදාදි ගුණසංඝ සඞ්ගතවූ යම් ඒ **මහාක්ෂීණාශ්‍රව** ශ්‍රමණයන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් "**එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං සඞ්ඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං අවිභත්තස්ස විත්ථාරෙන අත්ථං විභජන්තානං යදිදං මහාකච්චායනො**"යි භාෂිතාර්ථ විභජනයෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබනු ලැබූ සේක්ද ඒ මේ මහාකාත්‍යායන සථවිරපාදයාණෝ සමධිගත සථානාන්තරරූපකෘත්‍ය සම්පාදනයක් කරණු කැමැත්තෝ "**සච්චවාඛ්‍ය සච්ඡ ශාසනාඤ්ඤ** සංවණ්ණොපායභූත ඝොඛ්‍ය කාර පඤ්චනය අඤ්ඣාරඹ මූලපද සඞ්ඛ්‍යාත ත්‍රයත්‍රිංශත් අඞ්ග සඞ්ගත **සඞ්ඝබන්ධ නෙතතියාඝත්‍රය** ශරීරකොට **සංග්‍රහවාර විභාගවාර** සඞ්ඛ්‍යාතවාර පරිච්ඡේදවයකින් සම්ලඞ්කෘතවැ නෙත්ති ග්‍රන්ථය හදුරණුවෝ ප්‍රථමකොට ඉෂ්ටදෙවතා සෙනාත්‍ර ප්‍රණාම මුඛයෙන් "**සංලොකො පූජයතෙ**" යන ආදි භාථාවාරයෙන් සඞ්ග්‍රහවාරය ආරම්භකළෝ....

සඞ්ග්‍රහවාරය.

(1) **යං ලොකො පූජයතෙ-සලොකපාලො සදෙවා නමස්සති ච තස්ස නරවරස්ස-විදූහි ඒසෙය්‍යං සාසනවරං**....

"සලොකපාලො ලොකො සදෙවා යං පූජයතෙ නමස්සතිව, තස්ස නරවරස්ස එතං සාසනවරං විදූහි ඒසෙය්‍යං"යි සාවයව ක්‍රියා කාරකපද සම්බන්ධ යොජනාය....

සලොකපාලො, ලොපල් සිව්මහරජුන් හෝ ඉන්ද්‍ර-යාම-වරුණ-කුවෙරාදීන් සහිතවූ, නොහොත් ලොකපාලයෝයයි ප්‍රකට ක්ෂත්‍රිය වාතුම්මහාරාජික ශක්‍රසුයාම සන්තුසිත සුනිම්මිත පරනිම්මිත වසවත්ති මහාබ්‍රහ්මාදීන් සහිතවූ, අෙහෝ නොහොත් නිරිඔත්තප්ප සඞ්ඛ්‍යාත ලොකපාල ධම්මයෙන් සම්භාවනවූ; **ලොකො**, ශ්‍රද්ධා ප්‍රඥාදි ගුණාන්විත සත්ත්වසමූහතෙමේ; **සදෙවා**, දිවාරූ කැමකලැ, නොහොත් අභිනීහාරයෙහි පටන් ශාසනාන්තර්ධානය

දක්වා ඉන් ඔබ්බෙහි හෝ; **යං**, (අනඤ්ඤසාධාරණ මහාකරුණා සබ්බඤ්ඤුතඤාණාදි ගුණ විශෙෂ යොනහෙයින් සකල ලොකයා විසින් පූජනීය වන්දනීයවූ) යම් නරොත්තමයෙකුට; **පූජඤ්ච**, ආමිෂයෙන් හා ප්‍රතිපත්තියෙන් පූජාකෙරේද; **නමස්සති ච**, ලාභ කුලාවාප්තිබාදිය නොතකා වන්දනීයත්වය තකා කාවිසි මුනි තෙදෙරින් නමසකාර කෙරේද; **තස්සනරවරස්ස**, ඒ නරශ්‍රෙෂ්ඨ ශාක්‍යසිංහයාණන් වහන්සේගේ; **එතං සාසනවරං**, (හාරය පටිඨාන ක්‍රමයෙන් විභාගකරණු ලබන) ශ්‍රෙෂ්ඨතරවූ මේ නවාඞ්ග ශාස්තෘශාසනය; **විදූහි**, (ඛන්ධායතන ධාතු ඉන්ද්‍රිය පටිච්චසමුප්පාද සච්ච සතිපට්ඨානාදි සවභාව ධර්ම නිර්ණයෙහි සමර්ථවූ) පණ්ඩිතයන් විසින්, **ඤෙය්‍යං**, සම්භාවයෙන් දතයුතු.

අවසාන්විය.

මෙහි-පූර්වාර්ධයෙහි විනිය පාදය- "සලොකපාලො සදෙවමනුස්සෙසු"-යි ඇතම්හු බණිත්, හේ අසොභනයි; අපරාර්ධයෙහි ප්‍රථම පාදය, "තං තස්සසාසනවරං"යිද, "තස්සෙතං සාසනවරං" යිද- තවත් ඇදුරෝ බණිත්, මෙයින් පළමු ඇදුරන්ගේ මතයෙහි- "සලොකපාලො ලොකො යං සාසනවරං පූජයතෙ. නමස්සති ච තං සාසනවරං විදූහි ඤෙය්‍යං"යි- යොජනා කටයුතු; මෙහි ලොකපාල ශබ්දයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද වාච්‍යයි; "තස්සෙතං සාසනවරං"-යි- බිණිමෙහි-මාත්‍රාධිකත්වයෙන් ඡන්දොවෘත්ති භෙදයවේ, "විදූහිතෙය්‍යං"යිද පඨනය කෙරෙත්, සවසන්නානයන්හි පැමිණවිය යුතුය යනාදීයි.

"සලොකපාල සහල සත්වලොක තෙමේ සබ්බඤ්ඤුතාඤ්ඤාදි අනෙකගුණ සම්භාවනාවූ යම් නරොත්තමයෙකුට තද්ගුණානුස්මරණයෙන් ආමිෂවසතු පූජාවෙන් හෝ ප්‍රතිපත්ති පූජාවෙන් හෝ හැමකලැ සකසා පුදන්නේද වඳින්නේද පූජනීය වන්දනීයවූ ඒ නරොත්තමයාණන් වහන්සේගේ තියුණු නුවණට හොඳුරුවූ ප්‍රාඥයන් විසින් දතයුතුවූ ඒ මේ සාසනවරය මෙහි ආරම්භ කටයුතුවූ හාරනය පට්ඨාන විභාරාත්මක නෙත්තිප්‍රකරණයාගේ ගොචරස්ථානය වන්නේ"යි- පළමුකොට දතයුතු අදහස දක්වා ඒ සාසනවරයාගේ අප්‍රමෙය්‍යගුණ සඞ්ඛ්‍යාත නෙත්තිප්‍රකරණය ආරම්භ කෙරෙම්- එය සත්පුරුෂවූ තෙපි මනාකොට අසව් මෙනෙහි කරව්"යි-ග්‍රන්ථකර්තෘන්ගේ ආශය ප්‍රතිඥයි.

සම්බන්ධාවසි.

"සලොකපාලොලොකො" යනු විශෙෂණ. විශෙෂිතව්‍යත්ව යෙන් යොජනායි, "ලොකො පූජයතෙ නමස්සති ච"යනු කතෘකාරක ආඛ්‍යාත ක්‍රියා භාවයෙන් යොජනායි; ඒ එසේ මැයි- පරමාර්ථ හෙයින් අවිද්‍යමානවුවද සම්මුතිප්‍රඥප්ති වශයෙන් පැණවියයුතුවූ චිත්තසන්තානයෙහි පවත්නාවූ හදවත ඇසුරුකළාවූ චෙතනාතපාද සඞ්ඛ්‍යාත ලොකතෙමේ සුදුසු පරිදිදෙන් හෙතු ප්‍රත්‍යය අධිපතිප්‍රත්‍යය. සහජාතප්‍රත්‍යයාදි වශයෙන් ප්‍රත්‍යය වූයේ පූජන නමස්සන ක්‍රියාවන් නිපදවානුයි- කතෘත්වයෙන් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්පන්නත්වයෙන් යොජනා කටයුතු; "යංපූජයතෙ-නමස්සති ච" යනු පූජන නමස්සන ක්‍රියාවන් හා වාචකවචනී යත්වයෙන් සම්බන්ධ හෙයින් කර්මාපෙක්ෂකාඛ්‍යාත ක්‍රියාවන් හා යොජනායි, ඒ එසේමැයි- පූජන වන්දන වෙතනාවන්ට අරමුණු වශයෙන් යං යනු වචනීයයි, තත්වෙතනාව වාචකයි; යංනරවරං-යන්තෙන් වාච්‍යවූ පරමාර්ථ හෙයින් අවිද්‍යමානවූද ප්‍රඥප්ති වශයෙන් පැණවියයුතුවූ සන්තාන වශයෙන් පවත්නාවූ ලොවී ලොවුතුරා ගුණසහිතවූ සකල පඤ්චකඛ ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයත්ව යෙන්ද චෙතනාව ප්‍රත්‍යයොත්පන්නත්වයෙන්ද යොදාගතයුතු; 'තස්සනරවරස්ස" යනු විශෙෂණ විශෙෂිතව්‍යත්වයෙන් යොජනා කටයුතු; "පූජෙතබ්බස්සවෙව නමස්සිතබ්බස්සව තස්සනරවරස්ස සාසනවරං" යනු ජඤ්ඤජනක භාවයෙන් යොජනා කටයුතු; "විදූහිඤ්ඤෙය්‍යං" යනු කතෘකාරක කෘදන්ත ක්‍රියායොග හෙයින් යොජනා කටයුතු; මෙහි විදූහි යන්තෙන් සම්මුතිප්‍රඥප්ති සන්තාන යෙහි පවත්නාවූ නවාභිනවාසන්න ශාසනයෙහි සමෙමාභන්නාසක ශ්‍රුතමය චින්තාමය භාවනාවිත හෘදයවයතු නිශ්‍රිත චිත්තෙතපා දය හෙතු අධිපති සහජාතාදි ප්‍රත්‍යයත්වයෙන් නිපදවනලද ප්‍රත්‍යය ධර්මයකි, ඤා. ධාත්වර්ථ සඞ්ඛ්‍යාතාවබොධත්වය ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයකි, එබැවින් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයොත්පන්නත්වයෙන් යොජනාකටයුතු; "ඤෙය්‍යං සාසනවරං" යනු ප්‍රාඥයන්විසින්ම නියුණු නුවණින් දතයුතු සාසනවරය-යි- විශෙෂ්‍ය කටයුතු හෙයින් විශෙෂණ විශෙෂ්‍යත්වයෙන් යොජනාකටයුතු; "එතං සාසනවරං" යනුද විශෙෂණ විශෙෂ්‍යත්වයෙන් හෙත මේ සාසන වරය වක්ෂ්‍යමාන නෙත්තිප්‍රකරණයාගේ හොවර ස්ථානය-යි- යොජනා කටයුතු.

යොජනාව විභාවයි.

සං, සී- පූජනනමස්සන ක්‍රියායෙන් සෘජුව අනියමිත ශ්‍රෙෂ්ඨ වාචක ප්‍රයොගවන්න සඞ්ඝනාමොපයොග නිදේශයි; සඞ්ඝනාම හෙයින් විග්‍රහරහිතයි, "ලොකියතනි එත්ථපුඤ්ඤපුඤ්ඤානි තබ්බිපාකොවාති ලොකෝ"-සී- යුහෙයින් සත්ථනිකාය දිළිබඳවූ කුසලාකුසලඤාණයේ හා තව්පාකඤාණයේද පැවැත්මට ආධාරවූ සත්ථසමූහයා ලොකනම්; "පූජයතෙ"- යනු ආඛ්‍යාත ක්‍රියා නිදේශයි, "ලොකං පාලෙන්තී"ති ලොකපාලා සහලොකපාලෙහි යොවත්තතෙ සෝ සලොකපාලෝ"සී- සාහිත්‍යාර්ථ සහශබ්ද සමාස යොග හෙයින්- "**සලොකපාලෝ සං පූජයතෙ සලොකපාලෝ සං නමස්සති, ලොකෝ සං පූජයතෙ ලොකෝසං නමස්සති**" යී-ප්‍රත්‍යෙක සම්බන්ධාපෙක්ෂකත්වයක් ගම්‍යමාන බැවින් "**සලොකපාලෝ**"යනු පරස්පර සාපෙක්ෂක තුල්‍යරූප මෙලත සඞ්ඛ්‍යාත සමාන ක්‍රියාඞ්ගත්ව පරිදීපක ප්‍රථමෙක වචන විශෙෂණ නිදේශයි; "**සද්ද**"යනු පූජනනමස්සන ක්‍රියානුයොග කාල වාචක විකල්පනාම සඤාමය්‍යාර්ථ නිෂ්පන්නාවය්‍යය නිදේශයි; "**නමස්සති**"යනු ආඛ්‍යාත ක්‍රියා නිදේශයි; **ච**. යනු සම්පිණ්ඩනාර්ථ අව්‍යය නිදේශයි, "**තස්ස**"- යනු පූජන නමස්සන ක්‍රියායෙන් නියමිත ප්‍රසිද්ධාර්ථ වාචක ප්‍රයොගවත් සඞ්ඝනාම සම්බන්ධාර්ථ විශෙෂණ ෂෂ්ඨි නිදේශයි; **එතං**- යනු නෙත්‍යාවඃඝ්‍රීයන් විසින් විභාග කටයුතු හාරනය පටන්න විචාරණ ගොචරකොටැ පවත්නා පඤ්ඤාපනී ශාසන පරාමර්ශණය කරණ ප්‍රයොගවත් සඞ්ඝනාම ප්‍රථමෙක වචන නිදේශයි; "සාසති එතෙනාති සාසනං"- යන නිර්වචන වාක්‍යයෙහි- **එතෙන**. යන කරණවචනයෙන් සකල වෙනෙය ජනයන්ට නෙත්‍යෝපදෙශ විෂයකොටැ ඇති නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයෙන් ඓහලෞකික පාරලෞකික පරමාර්ථයන් දක්වා සුදුසු පරිද්දෙන් අනුශාසනා කිරීම දක්වන හෙයින් ශාසනානුශාසන ක්‍රියානුසාරයෙන් වෙනෙය ජනයන්ගේ අවබොධ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධයට කාරණ කරණ භාවයෙන් (එතෙන- යන පදයෙන්) දක්වනලද නවවිධ සූත්‍රාන්තය සාසන නම්වේ;- නවද බුඞ්ගාදි දෙශකයන්ගේ මුවෙන් නික්මගිය ශබ්ද නවක රූපකලාප සඞ්ඛ්‍යාත දෙශනා ශබ්දයද- ඒ ශබ්ද නවකය උපදවන දෙශනාඥාන සම්ප්‍රයුක්ත චිත්තෙන්ත්පාදයද- "**සාස**- අනුසිට්ඨියං" යන ධාතුහුගේ මුඛ්‍යාර්ථයි, ඒ මුඛ්‍යාර්ථොපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයෙන් වෙනෙය ජනයන්ගේ අර්හාවබොධ ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධාදිය කාරණොපචාරාර්ථයි; එතෙන- යන කරණ පදයෙන් කියනලද ශාසනසඞ්ඛ්‍යාත නාමප්‍රඥප්තීහුගේ කරණාර්ථ ශක්ති සඞ්ඛ්‍යාත උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ඵලූපචාරාර්ථයි, "සාසතීති" යන මෙහි ඉති ශබ්දයද ඒ

නාම ප්‍රඥප්තිහුගේ එම උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තිය හෙතුභාව යෙන් පරාමෘෂ්ණය කෙරේ, ඒ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියට සාධාරණතොවූ නාමප්‍රඥප්ති තොමෝ යු. ප්‍රත්‍යයාර්ථයි. "එකන්ත නීයාන්තාතෙන උත්තමතෙන ච වරං, වරිතබ්බන්ති වා වරං"යි. වරශබ්දයාගේ නිර්වචන හෙයින්- පඤ්චාපත්තිශාසනයවූකලි ආර්ය්‍ය ඵලදායකවශයෙන් මාර්ගප්‍රාප්තියට හෙතුබැවින් නීයාන්තාර්ථයෙන්ද ශ්‍රාවකාදීන් විසින් උපදවාලිය නොහැකි බැවින් අනන්‍ය සාධාරණ උත්තමාර්ථයෙන්ද- වර නම්වේ, "සාසනඤ්චතං වරංචාති සාසනවරං" මේ සමාසවාක්‍යානන්තර ච ශබ්දයෙන් ශබ්දශක්ති භෙදයද සං- ශබ්දයෙන් අර්ථභෙදයද දක්වයි; "යථාසභාවතො කාමං කාමථලානි කුසලාදිභෙදෙ ධම්මෙ තත්ථ්‍ඨඤ්ච සත්ථුසාසනං විදන්ති ජානන්ති සීලෙනාති විදූ" භෙහි විදූහි, යනු පදච්ඡෙදය විග්‍රහයි, ඤාතබ්බන්නිඤ්ඤෙය්‍යංයි- ඤා ධාතුවෙන් නිඃපඤ්චමිය වශයෙන් ආරම්මණික ඤාණය කියනලදී, සප්තාමිපචාර වශයෙන් සාසනයාගේ ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය භාවය දක්වනලදී, ඉති ශබ්දයෙන් ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය භාවය පරාමෘෂ්ණය කරණලදී, ඉති ශබ්දයෙන් පරාමෘෂ්ණය කරණලද ඒ ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයත්වයට ආධාරවූ සාසනවරය ණාණ ප්‍රත්‍යයාර්ථයි, ඤාතුමරහතීති වා ඤෙය්‍යං; නරති අත්තානං උච්චට්ඨානං නෙතීති නරෙ,-නරති වෙනෙය්‍ය අරියමගනං නයතීති වා නරෙ-නරෙ ච සෙ වරොවාති-නරවරෙ තස්ස නරවරස්ස; මෙහි විශෙෂාර්ථ විභාගය උක්තාකාරයෙන් දතයුතු.

නිර්වචන නිර්දෙශාර්ථය.

සරූපාර්ථ විභාගය මෙසේ දතයුතු:-

සලොකපාල ලොකයා විසින් පූජනීය වන්දනීයවූ අනන්‍ය සාධාරණ සර්ව්ඥතාඥානාදි අනෙක ගුණ සමන්විතවූ සාසනවර දෙසකවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සං- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. ලොකපාලයන් සහිතවූ ශ්‍රද්ධාශීලාදි සමන්විත සත්ත්වසමූහතෙමේ සලොකා- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. පූජකයන් පිළිබඳ පූජා සඞ්ඛ්‍යාත චිත්තෙත්පාදය- පූජයන්ති. යන ක්‍රියාපදයාගේ මුඛ්‍ය වශයෙන් සරූපාර්ථයි. එලූපචාර වශයෙන් ඒ චිත්තෙත්පාදයට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයෝපනිශ්‍රයවූ උක්තප්‍රකාර සකල බුද්ධගුණයෝ සරූපාර්ථයි. පූජන ක්‍රියාසාධක සලොකපාල ලොකයා- කි විභක්ති ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධ සරූපාර්ථයි. ශ්‍රේෂ්ඨ ලොකපාල සහිතවූ පූජන කර්මස්ථ ක්‍රියාසාධක සත්ත්වසමූහතෙමේ- සලොකපාල- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. අභිනීහාර කාලයේ පටන් ශාසනානන්ත

ඕන කාලය දක්වා කාල විසෙසය- **සදා**- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. **නමස්සන්ති**- යන පදයාගේ සරූපාර්ථය- **පූජයතෙ**- යන පදාර්ථය සමානයි. "අයං සලොකපාලො ලොකො පූජයති චෙව නමස්සතිච"-යි- සමුච්චයාර්ථය- **ච** ශබ්දයාගේ සරූපාර්ථයි; ජනකවූ නරවරයාණන්ගේ ජන්‍යවූ සාසනවරය හා එක්වූ ජන්‍ය ජනක සම්බන්ධය **තස්ස** යන පදයාගේ මුඛ්‍යසරූපාර්ථයි. කාරණය පධ්‍යාන විසයකොටැ ඇති **ශාසනය** එකා යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. පඤ්ඤාපති ශාසනවරය තමා සවපර සන්තානයන්හි පැවැත්වීම් ආදි වසයෙන් අවබොධයට සමර්ථවූ ප්‍රාඥවූ කල්‍යාණ පුථුජ්ජන සොතාපන්නාදි පුද්ගල සමූහතෙමේ-**විඤ්ඤූ**-යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. නියුණු තුවණින් දතයුතු සාසනවරය **නෙය්‍යං**- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි. සාසනවර ජනක භාග්‍ය වතුන් වහන්සේ **නරවරස්ස**- යන පදයාගේ සරූපාර්ථයි.

සරූපාර්ථ විභාගයි.

තවද- මෙහයෙහි- "පූජයතෙ-නමස්සති"- යන ක්‍රියාපද වයෙන් පූජන නමස්සන ක්‍රියාවන්ට හෙතුවූ සද්ධාඤාණාදි අපරිමිත ලෞකික ලොකොත්තර බුඩගුණ සමූහය ප්‍රකාශ කරණලදී.- "තංසාසනවරංඤෙය්‍යං" යන්නෙන් පඤ්ඤාපති ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධ සඞ්ඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ ශාසන සම්බන්ධවූ සවාකඛාතතාදි සකල ධර්මගුණ සමූහයද- විදූහි- යන පදයෙන්, සුපටිපන්නතාදි සකල සඞ්ඝගුණ සමූහයද- ප්‍රකාශකරණලදී.

"යංලොකො-පෙ-තං තස්ස සාසනවරං"යි- සාකුසවාරවැ පඨිතකලැ- "සලොකපාලො ලොකො-යස්ස නරවරස්ස-නෙත්තිනයෙන සංවණ්ණෙණ තබ්බං යං සාසනවරං පූජයතෙ චෙව නමස්සති ච, තස්ස ලොකපාලස්ස නරවරස්ස සද්ධුනො තං පූජෙතබ්බං නමස්සිතබ්බඤ්ච විදූහෙව විඤ්ඤුතබ්බං එතං සාසනවරං නෙත්තිප්පකරණ විසයනති ඤාතබ්බං"යි යොජනා-කටයුතු.

තවද:-

"සබ්බපාපස්සඅකරණං-කුසලස්ස උපසම්පදා
සචිත්තපරියොදපනං-එතං බුඩ්ධානසාසනං".

යනු වදාළ හෙයින් අනොඩාර වශයෙන්-ශ්‍රැතමය ඥානවිෂය කොට පවත්නා- **පඤ්ඤාපති සඞ්ඛ්‍ය**-චින්තාමය ඥානවිෂයකොටැ පවත්නා ආකාර පරිච්ඡෙදිකා දෘෂ්ටිනිධ්‍යානක්ෂාන්තියෙන් ගතයුතු ආකාරයයි කියනලද විමුක්තායතන විශෙෂ සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥ

පතති සබ්භීඝ-විපස්සනා ඤාණාදීන් සහගියාවූ භාවනාමය ඥාන විෂයකොටැ පවත්නා ප්‍රතිවෙධ **සබ්භීඝ**- යන ධර්මත්‍රය-අධිශීල-අධිචිත්ත- අධිප්‍රඥා සඞ්ඛ්‍යාත ත්‍රිශික්ෂාවෙන් සඞ්ගෘහීත හෙයින් ත්‍රිවිධ බුද්ධශාසනවරඝයි- කියයුතුය; එසිනුදු- ශ්‍රැතමය ඥාන ගොචර පර්‍යාපන්ති සබ්භීඝ ඉතර ශාසන ධර්මවයට පත්වීමට උපාය වන බැවින්ද- සකල ශාස්‍ත්‍රයට මූල්බැවින්ද- අභිප්‍රේත ප්‍රකරණයට ගොචර බැවින්ද- මෙහි- **සකල නවාඞ්ග පර්‍යාපන්ති සබ්භීඝම ශාසනවරඝ**-යි- දතයුතු.

ප්‍රථමගාථා වර්ණනායි.

---

(2) **මාදඝපදුනි සුත්තානං-නං සබ්බං ඛ්‍යඤ්ජනඤ්ච අඤ්ඡාච නං විඤ්ඤේය්‍යං උභයං-ඉමා අඤ්ඡා ඛ්‍යඤ්ජනං කතමං.**

සුත්තානං, සූත්‍රසඞ්ඛ්‍යාත සකල බුද්ධවචනය; **මාදඝපදුනි**, "ෂට්විධ ඛ්‍යඤ්ජනපද ෂට්විධාර්‍ථ පදවශයෙන්" දෙලොස්පද කෙනෙක් වෙති; **නං සබ්බං**, "පිටකත්‍රය සඞ්ඛ්‍යාතවූ" ඒ සකල සූත්‍රය ඛ්‍යඤ්ජනඤ්ච, ෂට්විධ ඛ්‍යඤ්ජන පදය; **අඤ්ඡා ච**, ෂට්විධාර්‍ථයද, වේ; නොහොත්-**නං සබ්බං සුත්තානං**-ප්‍රථම ගාථාවෙහි "**ඝාඝනවරඝ**"යි, කියනලද- ඒ සකල සූත්‍රාන්තය ඛ්‍යඤ්ජනඤ්ච; ඛ්‍යඤ්ජන පද ෂට්කයද; **අඤ්ඡා ච**, ෂට්විධ අර්‍ථපද සමූදයදැයි; **මාදඝපදුනි** දෙලොස් පදකෙණෙක් වෙති; **අඤ්ඡා**, එහි ෂට්විධ අර්‍ථතෙමේ **ඉමා**, කවරේද?; ඛ්‍යඤ්ජනං, ෂට්විධ ඛ්‍යඤ්ජන තෙමේ; **කතමං**, කවරේදැයි; **නං උභයං**, ඒ ඛ්‍යඤ්ජනපද අර්‍ථපද සමූදය වය; **විඤ්ඤේය්‍යං**, දතයුතු.

"නවාඞ්ග පර්‍යාපන්ති ශාසන සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රය දෙලොස්පද කෙනෙක් වෙති. නොහොත් ප්‍රථම ගාථාවෙහි. **ඝාඝනවරං** යන්නෙන් දක්වන්නේද ඒ සියලු බුද්ධවචනය. ෂට්විධ ඛ්‍යඤ්ජනපද සමූදයද. ෂට්විධ අර්‍ථපද සමූදයද-යි-අර්‍ථප්‍රතිපාදකපද දෙලෙසෙක් වෙති, එහි ෂට්විධ අර්‍ථපද සමූදය කිමෙක්ද? ඛ්‍යඤ්ජනපදසමූදය කිමෙක්දැයි- "තත් ඛ්‍යඤ්ජනාර්‍ථපද සමූදය වය මතු නිර්දේශවාරුව ඝානයෙහි වක්ෂ්‍යමාන ක්‍රමයෙන් ඝරූපවශයෙන් දතයුත්තේය" යනු භාවයි.

පජ්ජති අත්ථෝ එතෙහී"ති පදුනි, ඛ්‍යඤ්ජන පදයෝයි; පජ්ජන්ති ඤායන්තී'ති වා-පදුනි, අර්‍ථපදයෝයි; අත්තත්ථ පරත්ථාදි භෙදෙ, අත්ථෙසුවෙති'ති, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුලොමෙන සුවුත්තානාවෙත්ථ අත්ථා'ති, අත්ථෙසවති පඝවති'ති, සුදති අත්ථෙ පඝඝරති'ති, සුට්ඨුඅත්ථෙතාඝති රකඛතීති, සුත්තඝභාඝතත්තාවාති, **සුත්තානං**, කියනලදමැයි:-

"අත්ථානං සූචනතෝ සුවුත්තතෝ සවණතෝ ච සුදනතෝ
සුත්තානා සුත්තසභාගතෝව සුත්තං සුත්තන්ති අක්ඛාතන්නි"ඇ

මෙයින් විශෙෂනය වශයෙන් සූත්‍රපිටකය කියනලදී. "ද්වාදස පදානි සුත්තං"යන මේ නෙත්තිවිෂයෙහි සාමාන්‍යයෙන් පිටකත්‍රය කියනලදයි දතයුතු.ඇ

මෙසේ **සාසනවරයකි**, කියනලද සූත්‍රානන්තයාගේ පඤ්ඤාපනි භාවය- ඒ පඤ්ඤාපනිය අවිඛ්‍යඤ්ජන භාවයෙන් දතයුතුබවද- දක්වා දැන් ඒ සූත්‍රානන්තයාගේ විවරොපාය වූ **නෙත්තිප්‍රකරණය** පදුද්ධි විභාග වශයෙන් දක්වන්ට "**සොළසහාරනෙත්තී**" යනාදිය කීහ.

(3) **සොළසහාරා නෙත්තී-පඤ්චනයා සාසනස්ස පරිසෙට්ඨි අට්ඨාරසමූලපදා-මහාකච්චායනෙන නිද්දිට්ඨා.**ඇ

මහාකච්චායනෙන, පූජ්‍ය කාත්‍යායන ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ විසින්; **සොළසහාරා**, දෙසනාදි ඖඛධවිධ හාරක්‍රමයක් ඇත්තීවූ; **පඤ්චනයා**, නන්ද්‍යාවර්තාදි නය පසක් ඇත්තීවූ; **අට්ඨාරසමූලපදා**, අටළොස් මුල්පදයක් ඇත්තීවූ; **සාසනස්ස පරිසෙට්ඨි**, සකල නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයාගේ අවිපරෙක්ෂණය කරන්නීවූ; **නෙත්තී**, නෙත්තිතෝ මෝ; **නිද්දිට්ඨා**, දක්වනලද්දීය.ඇ

"හාරියන්ති එතෙහි එත්ථවා සුත්තගෙය්‍යාදිවිසයා අඤ්ඤඤ්ඤ සංසග්ග විපල්ලාසා'ති- **හාරා**, හරන්ති වා සයං තා'ති- හරණමත්ත මෙව වා-'ති, හාරා; අථවා හරීයන්ති වොහරීයන්ති ධම්මසංවණ්ණන්නක ධම්ම පටිග්ගාහකෙහි ධම්මස්ස දූනග්ගහණ වසෙනා'ති- හාරා; හාරා විසා'ති වා හාරා; අථවා- හාරයන්ති. අඤ්ඤඤ්ඤාදීනං අපනමං කරොන්ති ආචික්ඛන්තී'ති- හාරා; සොතූජනචිත්තස්ස හරණතෝ රමණතොවා හාරා, සොළසහාරා **එතිසසා'ති සොළසහාරා**; වෙනෙය්‍යසත්තෙ අරියධම්මං නයන්ති'ති **නෙත්තී**; නයනන්ති තායා'තිවා **නෙත්තී**; අථවා නීයන්ති එත්ථ පතිට්ඨාපෙත්වා වෙනෙය්‍යා නිබ්බානං සම්පාපීයන්තී'ති නෙත්තී; නයන්ති සඞ්කිලෙස වොදානානි විභාගතෝ ඤාපෙන්තී'ති **නයා**, නීයන්ති වා තානි එතෙහි එත්ථවා'ති නයා; නයනමත්තමෙවවා'ති නයා; නයන්ති වා සයං ධම්මකථිකෙහි උපනීයන්ති සුත්තත්ථපවිචයත්ථන්නති නයා අථවා, නයාවියා'ති නයා; පරියත්ති අත්ථස්ස නයනතෝ සඞ්කිලෙසතෝ යමනතොවා- නයා; පඤ්චනයා එතිසසාති **පඤ්චනයා**; පරිසමන්තතෝ අත්ථමෙසති ගවෙසතී"ති **පරිසෙට්ඨි**, "සාසනස්ස පරිසෙට්ඨී"ති, අලුත්තසමාසෝ; මූලන්ති පතිට්ඨහන්ති, එත්ථ එතෙහී'ති වා **මූලානි**, නයානං පට්ඨාන භාගානඤ්ච, පතිට්ඨා,

නට්ඨානඤ්ච නිත්‍යමේවා;අට්ඨාරස මූලපදානි එතිස්සාති අට්ඨාරස මූල පදා, මහන්තා ච සෝ කච්චායනෝ චා'ති-මහාකච්චායනෝ; තේන මහාකච්චායනේන; "කච්චානගොත්තේන නිද්දිට්ඨා"සිද- බෙණෙත්.

මෙසේ මේ ගාථායෙන් හාරත්‍යය මූලපද වශයෙන් ප්‍රකරණාර්ථයන් සඞ්ග්‍රහකොට නෙත්තිවිසයෙහි හා ඛ්‍යඤ්ජනාදී සමුදය සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රයෙහිද විභාග දක්වනු පිණිස "හාරාබ්‍යඤ්ජන විචයෝ" යනාදිය කිහ.

(4)හාරා ඛ්‍යඤ්ජන විචයෝ-සුත්තස්ස නයා නයෝව සුත්තනිද්දෙසා උභයං පරිගහේත්වා වුච්චති සුත්තං සට්ඨිසුත්තං.

හාරා, ෂොඩශහාරයෝ; සුත්තස්ස, සූත්‍රාන්තයාගේ; ඛ්‍යඤ්ජන විචයෝ; මූලපද නිබාරණානන්තරයෙන් ඛ්‍යඤ්ජන වාරයෙන්ම අර්ථ විභාරණ සංඛ්‍යාත සංවණ්ණනාවෝ වෙති නයා නාම නයා; නාස්‍යා වටට නිපුණබල සීඝවිඤ්ඤේය්‍ය සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ අර්ථක්‍රමයෝ; සුත්තනිද්දෙසා, අර්ථවාරයෙන්ම සූත්‍රාර්ථාවබෝධය විසඳකොට ඇත්තාහ; පරිගහේත්වා, සූත්‍රාර්ථ නිබාරණ වශයෙන් හාත්පසින් ගන්නාලද; හෙවත් සර්ව්‍රප්‍රකාරයෙන් සූත්‍රයෙහි ගොදනලද; උභයං, හාරනයවය; සට්ඨිසුත්තං; සූත්‍රාන්තානුරූපවැ; සුත්තං, හාරනය පට්ඨානසංඛ්‍යාත නෙත්ති සූත්‍රය; වුච්චති, කියති;වණ්ණනාකෙරෙති, හොත්- උභයපරිගහේත්වා, ෂොඩශහාර අර්තනය සංඛ්‍යාත ලක්ෂණවයෙන් පරිග්‍රහීතවූ; සුත්තං, නෙත්තිසූත්‍රතෙමේ; සට්ඨිසුත්තං, පිටකත්‍රයානුරූපවැ; වුච්චති, සූත්‍රාර්ථ වණ්ණනාකෙරේ.

මෙහි "හාරාබ්‍යඤ්ජන විචයෝ" යනු හා "නයාතයෝව සුත්තනිද්දෙසා" යනුද ප්‍රකෘති විකෘති භෙදයෙන් හෝ වචන විපර්‍යාසයෙන් හෝ සැලකියයුතු. වුච්චති, යනු දිවාදිගණික භෙයින් කර්තෘකාරකයි.

"විචිනිතබ්බා විචිනනංවා විචයෝ, ඛ්‍යඤ්ජනෙහි විචයෝ= ඛ්‍යඤ්ජනවිචයෝ, සුත්තස්ස අත්ථෝ, පරිසමන්තතෝ ගහිතං පයෝජිතන්ති පරිගහේත්වා; අනතික්කමමසුත්තං සට්ඨිසුත්තං, යානි යානි සුත්තානි වා සට්ඨිසුත්තං.

මෙසේ හාරනයලක්ෂණයෙන් සකල සූත්‍රාන්තය වණ්ණනා කට යුතුබව දක්වා දැන් ඒ නෙත්තිසංවණ්ණනාවට විෂයවූ පර්‍යාපන්ති ධර්මය ප්‍රකාරාන්තරයකින් නියමකොට දක්වනු පිණිස "සාවෙව දෙසනා" යනාදි ගාථාව කිහ-

(5) සා චෙව දෙසනා සං ච දෙසිතං උභයමේව විභාවෙතුකාමෝ තත්‍රාස්ස මාතුපුබ්බි-ඞ්ගමතාවට්ඨ සුත්තන්තන්ත පරියෙට්ඨි"ති.

සාවථවදෙසනා, අථයන් ගොවරකොට කරනලද පරිවෙඡද ඇති බ්‍යඤ්ජන ප්‍රබන්ධ සඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් දෙසනාවක්වේද, **සඤ්ඤුදෙසිතං**, ඒ දෙසනාවෙන් ප්‍රබෝධිතවූ තදථසඞ්ඛ්‍යාත යම් දෙසිතයක්වේද; **ඉමඤං එව**, ඒ මේ දෙශනා දෙශිත වයම; **විඤඤුඤ්ඤ්‍යං**, "ඒ දෙශනා දෙශිතාථයන් විමුක්තාගතන ශීඝ්‍රයෙන් පුහුණුකරන්නවුන්ට තත්ප්‍රාගුණ්‍යය අනුපාද පරිනිර්ඵණය අවසන්කොට ඇති සම්පත්තීන්ගේ පැමිණීමට හෙතුවිනබැවින් එකාන්තයෙන්" දතයුතුය; නොහොත්- තදුභය විනිර්මුක්තවූ කිසිම ඤෙය්‍ය ධර්මයක්හු නැති බැවින් ඒ දෙසනා දෙසිතඵය අවබොධ කටයුතුමය; **තත්‍ර**, ඒ අවබොධ සිද්ධියෙහි; **අයං**, මේවක්ෂ්‍යමානවූ; **නවවිධ සුත්තනන්න පරිඡෙථෝ**, සූත්‍රගෙය්‍යාදි නවවිධ ශාස්තෘ ශාසනයාගේ අථවිචාරණ සඞ්ඛ්‍යාතවූ; **අනුසුබ්බී**, භාරතයන්ගේ අනුක්‍රමය වන්නීය; නොහොත්- **නවවිධසුත්තනන්න පරිඡෙදී**, සූත්‍රගෙය්‍යාදි නවවිධ සූත්‍රාන්තයාගේ; (**සාම්‍යථී** යෙහි ප්‍රථමාදි), **අයං අනුසුබ්බී**, මේ භාරතයාහු ක්‍රමයයි; නොහොත්-**අනුසුබ්බී**, වක්ෂ්‍යමාන භාරතය සම්බන්ධ අනුක්‍රමයෙන්, (**කරණාථී**යෙහි ප්‍රථමාදි.) **අයං නවවිධසුත්තනන්න පරිඡෙථෝ**, මේ නෙත්තිය-නවවිධ සූත්‍රාන්තයාගේ අථපයෙජ්ජණය වන්නීය.

"**සම්මුති පරමත්ථ දෙසෙති එතායා**"ති **දෙසනා**, දෙසතිත්ථ දෙසනාය පබොධයිත්ථා'ති දෙසිතං.

තවද- මේ සඞ්ග්‍රහවාරයෙහි නෙත්තිශාසන්‍රය- "**වාදසපදානි සුත්තං**"- යී- සූත්‍රවාරයෙන් ආරබ්ධ හෙයින් සූත්‍ර විභාගය භානෙත්ති ප්‍රකීර්ණක විනිශ්චයද- නෙත්ති පාළිමුත්තකවිධි වසයෙන් මෙහි සැකෙවින් දැක්විය යුතුය.

"**සුත්තනානි සාමඤ්ඤවිධි විසෙසවිධයෝ පරෙ**
සනිමිත්තා නි රුළ්හත්තා සඤ්ඤාඤෙඤ්ඤඤ නාඤඤතෝ"යී,-

යූහෙයින් **සුත්තං**- යනු සියලුම බුදුවදනට සාමාන්‍ය නාමයකි, අන්‍යගෙය්‍යාදීහු සඟාථකත්වාදි තද්භාව නිමිත්තන සහිතවැ ඒ ඒ අරුත්හී බැසැ පවත්නා බැවින් විශෙෂවිධිහුයි, "**එත්තකං තස්ස භගවතෝ සුත්තාගතං සුත්තපරියාපන්නං**"- **සාවත්ථියං සුත්තවිභඞ්ගෙ**" යනාදි තන්හි විනය පඤ්ඤාපනියෙහිද, "**සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානි**" යනාදිතන්හි අභිධම් පඤ්ඤාපනියෙහිද, සූත්‍රව්‍යවහාරය දක්නාලද බැවින් සාමාන්‍ය වශයෙන් සකල බුද්ධවචනයෙහි සූත්‍රනාමය පවත්නේය; විශෙෂ වශයෙන් සඟාථකත්වය තද්භාව නිමිත්තකොටැ, **ගෙය්‍ය** නාමයද, ගාථාරහිත පුවත්ත විසඥ්ජනභාවය තදභාව නිමිත්තකොටැ, **වෙය්‍යාකරණ**

නාමයද; ධම්මපදාදි කෙවලගාථා ප්‍රබන්ධය තද්භාව නිමිත්ත කොටැ, **ගාථා** නාමයද, සෞමනස්‍යඤ්ඤානමයිකගාථාචූර්ණිකා ප්‍රබන්ධය තබ්භාව නිමිත්තකොටැ, **උදාන** නාමයද, "වුත්තංහෙතං භගවතා වුත්තමරහතාති" යනාදි කථනාකාරය තද්භාවනිමිත්ත කොටැ, **ඉතිවුත්තක** නාමයද; "චත්තාරෝ මේ භික්ඛවෙ අච්ඡරියා අබ්භුතා ධම්මා" යනාදි වශයෙන් අද්භූතත්වය පහළකිරීම තදභාව නිමිත්තකොටැ, **අබ්භුතධම්ම** නාමයද- භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ඝටගියදවසැ සදෘශාර චඤ්ඊානුභාව ප්‍රකාශක චරිත ප්‍රබන්ධය තදභාවනිමිත්තකොටැ, **ජාතක** නාමයද; ඇතම් සූත්‍රානන්තයන්හි ප්‍රශ්න විසර්ජනත්වයක් හා සගාථකත්වයක් විද්‍යමාන නමුදු ධර්මාර්ථ වෙද සඛ්‍යාත සෞමනස්‍ය සහගත ධර්මඥාන ලාභය බාහුල්‍ය වශයෙන් තදභාව නිමිත්තකොටැ, **වෙදල්ල** නාමයද, තත්තත් ධර්ම ප්‍රදෙශයන්හි ආරූඪකරනලදී, ඒ මේ ගෙය්‍යාදි සංඥාරොපණය සූත්‍රාඛ්‍යයෙන් අන්‍යවූ විශෙෂවිධි නම්.....

තවද- මේ නවාඞ්ගසඞ්කර පරිකාර විභාගයෙහි- "ගෙය්‍ය ඛ්‍යාදි නිමිත්ත රහිතවූ යම් සූත්‍රයෙක් වේද- එය විශෙෂසංඥා පරිහාරයෙන් සාමාන්‍ය සංඥාහුගේ පැවැත්මෙන් සූත්‍රාඛ්‍යවේද? එසේ ඇතිකලද- "සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණං"යි කී හෙයින්- සූත්‍රාඛ්‍යය සිඛ්නොවේහුයි- වොදනාව- "සගාථකං සුත්තං"- යනාදිය අවසථාකොටැ ඇත්තීම නොවේද? නොවේමැයි, එබඳු වොදනාවක්හුගේ පැමිණීමට අනවකාස පරිද්දෙන් "ගාථාවිරහෙසති පුච්ඡා විස්සජ්ජනාභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාව නිමිත්තං"යි අවසථා සොධනය ප්‍රථමු කොටැ කල හෙයිනි; තවද- "ගාථා බැවින්" මඞ්ගලසූත්‍රාදීන්ට සූත්‍රාඛ්‍ය සඞ්ග්‍රහය නොවෙයි- යමක් කියනලදද, ඒ කීමත් එසේ නොවෙයි, සූත්‍රනාමය ඒ දෙශනා ප්‍රදෙශයන්හි නිරවශෙෂයෙන් බැසැඟත් බැවිනි, බුදුමුවෙන් නික්මුණුද පටන් මඞ්ගලසූත්‍රාදීන්ට සූත්‍රභාවය ආරූඪවූයේමය. ඒ මඞ්ගලසූත්‍රාදිය ධම්මපදබුඛවංසාදියමෙන් ගාථානාමයෙන් ප්‍රකටනොවීය, සූත්‍රභාවයෙන්ම ප්‍රකට වීය, එහෙයින්ම අට්ඨාවෙහි "සුත්තනාමකං"යි නාමග්‍රහණය කරනලදී; මඞ්ගලසූත්‍රාදිය "ගාථාඝනිත බැවින් ගෙය්‍යාඞ්ග සඞ්ග්‍රහය වියයුතු"යි- යමක් කියනලදද- හෙද නොවේ, යම්හෙයකින් සහභාවය වනාහි මුඛ්‍යාර්ථයෙන් අන්‍ය අප්‍රධානාර්ථයක් සම්භාවිත්‍ය වන්නේද එහෙයිනි, "ගාථාහි සහ යං වත්තතෙ තං සගාථකං"යි- හත්කලැ ගාථාහි යන්නෙන් වාච්‍ය ගාථාවන් යං- යන්නෙන් වාච්‍යමුඛ්‍යාර්ථ සඛ්‍යාත දෙශනා ප්‍රදෙශයෙන් බිහිවීය. යුතුය, වහිරඞ්ගාර්ථයක් අන්තරඞ්ගාර්ථයක් හා සම්බන්ධකිරීම සහ

යොගයාගේ ඵලය බැවිනි, තවද- ගාථාසමූහය එකි එකි ගාථා වකින් අන්‍යප්‍රදේශයෙක් වෙයි. එහෙයින්- ඒ ගාථාසමූදය වස යෙන් එසේ කියයුතු නොවේද? හෙද යුතුනොවේ, අවයවයෙන් වෙන්වූ කිසිම සමූදයක් නැති බැවිනි. උභතෝ විභඞ්ගාදීන්හි සගාථක ප්‍රදේශාදීන්ට ගෙය්‍යාඞ්ග සංග්‍රහවිය යුතුයයි. යමක් කියතලදද හෙද එසේ නොවේ- ඒ සගාථක ප්‍රදේශයන් ජාතකාදි අන්‍ය දේශනා ප්‍රදේශයන් කෙරෙන් හෙතපෑ හෙයිනි; මෙසේ "සුත්තනන්ති සාමඤ්ඤවිධි" යනාදි ගාථාවෙහි විනිශ්චය සැකෙවින් දතයුතු.

නෙත්තිපාළිමුත්තකඅ ප්‍රකිණ්ණක විනිශ්චය කෙසේදයත්? සකල නෙත්ති ශාස්ත්‍රය ශාසනාර්ථ පර්‍යේෂණ භාවයෙන්ද **අෂ්ටමාගීයට පැමිණවීම්** වශයෙන්ද- **විමුක්තිරස** වශයෙන්ද- යන එකිඑකි අර්ථයක්හුගේ වශයෙන් එක්වැදුරුම්වේ. **ව්‍යඤ්ජනවිචාර අර්ථවිචාර** වශයෙන්ද- **සංග්‍රහවාර විභාගවාර** වශයෙන්ද- **ධර්ම්‍යාර්ථ විනයාර්ථ සංවර්ණනා** වශයෙන්ද- **ලෞකිකාර්ථ ලෝකෝත්තරාර්ථ සංග්‍රහ** වශයෙන්ද- **රූපධර්ම් අරූපධර්ම් පරිග්‍රාහක** වශයෙන්ද- **ලක්ෂණ ලක්ෂ්‍ය** වශයෙන්ද- **ප්‍රවෘත්ති නිවෘත්ති වචන** වශයෙන්ද- **සභාග විසභාග නිර්දේශ** වශයෙන්ද- **සාධාරණධර්ම් අසාධාරණධර්ම් විභාග** වශයෙන්ද- යන එකිඑකි දුකාර්ථ වශයෙන් ද්විවිධ වේ,- **භාරනඤපඨානභෙද** වශයෙන්ද- **උද්දේශ නිර්දේශ ප්‍රතිනිර්දේශ** වශයෙන්ද- **මූලගීති අනුගීති සංගීතිභෙද** වශයෙන්ද- **විනය සූත්‍ර අභිධර්ම් යන පිටකත්‍රයාර්ථ විභාග** වශයෙන්ද- **උගඝටිතඤ්ඤූ විපචිතඤ්ඤූ ඤෙය්‍ය** යන පුද්ගලත්‍රික නිර්දෙශ වශයෙන්ද- **ආදිකල්‍යාණ මජ්ඣෙකල්‍යාණ පරියොසාන කල්‍යාණ විභාග** වශයෙන්ද- **ඤාතීරණ ප්‍රහාන** යන පරිඥාකථන වශයෙන්ද- **භාවභාගීය විසභාගීය සමුච්ඡෙද ප්‍රහානාභිසමයදෙශ** වශයෙන්ද- **ත්‍රිශික්ෂා සංග්‍රහ** වශයෙන්ද- **ත්‍රිවිධ සංක්ලෙශ විසෝධන** වශයෙන්ද- යන එකිඑකි ත්‍රිකාර්ථ විභාගහෙයින් ත්‍රිවිධවේ. **චතුර්විධ ප්‍රතිසම්භිදා විභාග** වශයෙන්ද- **එකත්ත නානත්ත අබ්‍යාපාර එවං ධම්මතා** යන චතුර්විධනය දර්ශන වශයෙන්ද- **ධර්ම් අර්ථ දේශනා ප්‍රතිවෙධ** යන චතුර්විධ ගම්භීරතා වශයෙන්ද- යන එකි එකි චතුෂ්කාර්ථ විභාග හෙයින් චතුර්විධවේ. **පඤ්චනිකායාර්ථ** විචාරණ වශයෙන්ද- **අභිඥා පරිඥා ප්‍රහාන භාවනා සච්ඡිකිරිය** යන ධර්ම් විභාග වශයෙන්ද- **පඤ්චඤ්ඤන්ධ නිර්දේශ** වශයෙන්ද- **පඤ්චඤාණ පරිවෙජ්ද** වශයෙන්ද- යන එකි එකී පඤ්චකාර්ථ

විභාග වශයෙන් පඤ්චවිධවේ; **ඤාරමම්මණ** විභාග වශයෙන් හා **ඤාණසම්පයුත්ත** විභාග වශයෙන්ද ෂට්විධවේ; **සපනවිඤ්ඤාණ සම්පත්ති** පරිවෙජ්ද වශයෙන් සප්තවිධවේ; **සූත්‍රනෙඝ්‍යාදි** නවාඞ්ග නිර්දේශ වශයෙන් නවවිධවේ; **ලෝභ දෝස මෝහ අලෝභ අදෝස අමෝහ කාමසහගත චිත්තසම්ප්‍රයුක්ත මනෝකම්ම සද්ධින්ද්‍රිය විරියින්ද්‍රිය සතින්ද්‍රිය සමාධින්ද්‍රිය පඤ්ඤින්ද්‍රිය** යන චතුර්දශ සූත්‍රාධිෂ්ඨාන විභාග හෙතින් ද්‍යුදුස්වැදෑරුම්වේ; **ශාසන ප්‍රස්ථාන** භෙදයෙන් ශොඩශවිධ හෝ අෂ්ටවිංශත් ප්‍රකාරවේ; **ධර්මස්කන්ධ** වශයෙන් සුවාසූදහස් ආකාරවේ; නවාඞ්ගසංකරභාව විනිශ්චය හා නෙත්තිප්‍රකීර්ණක විභාගයයි.

සඞ්ග්‍රහවාරාදී වර්ණනාදි.

තත්‍රා, "සොළසහාරානෙත්තී"යන ඒ සංග්‍රහගාථාවචනයෙහි; **සොළසහාරා**, සොළොස්හාරයෝ; **කතමෙ**, කවරහුද? **දෙසනා**, ආශ්වාදාදීන් දැක්වීම ලක්ෂණ කොටැ ඇති දෙසනාහාරය; **විචයෝ**, පදප්‍රශ්නාදීන් සෙවීම ලක්ෂණකොටැ ඇති විචයහාරය; **යුත්ති**, හාරසම්බන්ධ භූම්හොවරාදීන්ගේ යුක්තායුක්ති පරීක්ෂා කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති යුක්තිහාරය; **පදට්ඨානෝ**, ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ ආසන්න කාරණයන් විචාරණය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති පදට්ඨානහාරය; **ලක්ඛණා**, භාෂිත ධර්මයෙහි තත්සදෘශ ලක්ෂණවූ අභාෂිත ධර්මයන් සංග්‍රහකිරීම ලක්ෂණකොට ඇති ලක්ෂණහාරය; **චතුබ්‍යූහෝ**, නිර්වචන අභිප්‍රාය නිදාන පූර්වාපරානුසන්ධිසංඛ්‍යාත චතුර්විධාර්ථයන් සම්පිණ්ඩනය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති චතුබ්‍යූහහාරය; **ආවට්ටෝ**, දෙශනාගෘහීත ධර්මයන් සභාගවිසභාග වශයෙන් ආවර්තනය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති ආවර්තහාරය; **විභත්ති**, සංකෙලෙශවොදාන ධර්මයන් සාධාරණ අසාධාරණ පදස්ථාන භූමිවශයෙන් විභාගකිරීම ලක්ෂණකොට ඇති විභත්තිහාරය; **පරිවත්තනෝ**, සූත්‍රයෙහි දක්වන්නාවූ ධර්මයන්ගේ ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් පරිවර්තනය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති පරිවර්තනහාරය; **වෙවචනෝ**, එකාර්ථයක් සම්බන්ධවැ බොහෝ පර්‍යායශබ්ද ප්‍රයෝග ලක්ෂණකොට ඇති වෙවචනහාරය; **පඤ්ඤත්ති**, එකිඑකී ධර්මයක්හුගේ අනෙක ප්‍රඥප්තියෙන් පැණවියයුතු ආකාරය ප්‍රකාශකිරීම ලක්ෂණකොට ඇති ප්‍රඥප්තිහාරය; **ඔතරණා**, ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාදාදි වාරයෙන් සූත්‍රාර්ථයාගේ අවතරණය කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති ඔතරණහාරය; **සෝධනා**, සූත්‍රයෙහි පඤ්චප්‍රශ්නාරම්භයන්ගේ ශොධනය කිරීම ලක්ෂණකොටඇති සෝධනහාරය; **අධිට්ඨානා**, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ අවිකල්ප වශයෙන් සාමාන්‍ය විශෙෂ නිර්ධාරණ ලක්ෂණකොට ඇති අධිට්ඨානහාරය;

පරිකඛාරෙති, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ පරිසඛාර සංඛ්‍යාත හෙතු ප්‍රත්‍යයෙන් නිඛාරණයකොටැ වර්ණනා කිරීම ලක්ඛණකොටැ ඇති පරිකඛාරහාරය; **සමාරොපනා**, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ පදසථාන වෙවචන භාවනා ප්‍රහාන සමාරොපන විචාරණය ලක්ඛණකොටැ ඇති සමාරොපනහාරය; **ඉති**, යන මොවුහු වෙති.

තස්ස, ඒ යථොකතහාරොද්දෙසයාගේ; **අනුගීති**, උකතාර්ථයාගේ සුඛග්‍රහණය පිණිස තදර්ථසමර්පිණඛ්‍යානයෙන් පසුවකියනලද ගාථා මෙසේයි.

6. දෙසනා —පෙ— පරිවත්තනතොා
7. වෙවචනතොව —පෙ— සමාරොපනතොව සොළස
8. එතෙසොළස —පෙ— නයවිභත්තී'ති

දෙසනා, දෙසනාහාරය; විචයතා, විචයහාරය; යුත්තී, යුත්තිහාරය; පදට්ඨානතොව, පදට්ඨානහාරය; ලක්ඛණතා, ලක්ඛණහාරය; චතුබ්‍යූහතා, චතුබ්‍යූහහාරය; ආවට්ටතා, ආවට්ටහාරය; විභත්තී; විභත්තිහාරය; පරිවත්තනතොා, පරිවත්තනහාරය; වෙවචනතොව, වෙවචනහාරය; පඤ්ඤත්තී, පඤ්ඤත්තිහාරය; ඔතරණතොව, ඔතරණහාරය; සොධනතා, සොධනහාරය; අධිට්ඨානතා, අධිට්ඨානහාරය; පරිකඛාරතා, පරිකඛාරහාරය; සමාරොපනතොව, සමාරොපනහාරය; යන සොළස, සොළසෙක්වෙති;

අත්ථතා, දෙසනාදි පදාර්ථ වශයෙන් හා ලක්ඛණාදි වශයෙන්; අසඞ්කිණ්ණා, සඞ්කර රහිතවූ; **එතෙසඤ්ච සොළසහාරානං**, මෙකී සොළොස් හාරයෝ; **පකිත්තිතා**, ප්‍රකාශකරන ලදහ; **එතෙසං**, මේ සොඞ්ඵහාරයන්ගේ; තථා, "යම් ආකාරයකින් අසඞ්කර වේද" එපරිදිදෙන්; **විත්ථාරනයා**, විසතරහෙයින් පවත්නාවූ; නොහොත් විසතර ක්‍රමයෙන් සම්බාහනවූ; **නයවිභත්තී**, න්‍යාය වශයෙන් බෙදීම; **භවති**, වේ; (නොහොත්) මෙහි මතුදක්වනු ලබන්නේවේ.

අයති පවත්තති නය විභත්තී'ති අත්‍ථා, විත්ථාරෙන අත්‍ථා, විත්ථාරනත්‍ථා; විත්ථාරා නත්‍ථා අස්සාති වා විත්ථාරනත්‍ථා, නයෙන ඤායෙන විභත්තති නය විභත්තති, "ඇතම් පොතක මේගත නැත.

දෙසීයති සංවණ්ණීයති සුත්තතෙථා එතායාති දෙසනා; දෙසනාත්‍ථ සත්තවරණතොවා දෙසනා; විවීයතති එතෙන එත්ථ වා පදපඤ්හාදයෝ විවිති එව වා නෙත්තති විචයෝ; යුඤ්ජී

තබ්බා යුඤ්ජනං වා යුත්ති- යුත්තියා විචාරණා යුත්ති, උත්තර පදලොපෝ; පදඤ්ච පදෙසුවා ඨානං කාරණං පදට්ඨානං, පද ට්ඨානස්ස විචාරණාය යුත්තෝ පදට්ඨානෝ; ලක්ඛීයන්ති එතෙන එත්ථ වා එකලක්ඛණා ධම්මා අවුත්තාපි එකව්වනෙනාති ලක්ඛණං; විය්‍යූහීයන්ති විභාගෙන පිණ්ඩීයන්ති එතෙන එත්ථ වාති බ්‍යූහෝ වත්තුන්නං නිබ්බචනාදීනං බ්‍යූහෝ එත්ථා'ති වත්තබ්‍යූ හෝ; ආවට්ටීයන්ති එතෙන එත්ථවා සභාග විසභාගා ධම්මා- නෙසං ආවට්ටනන්තිවා ආවට්ටෝ; විභජ්‍යන්ති එතෙන එත්ථ වා සාධාරණා සාධාරණ සඞ්කිලෙස වොදාන ධම්මානං භූමියෝ විභ ජනං වා එතෙසං භූමියාති විභත්ති; පටිපක්ඛවසෙන පරිවත්තී යන්ති ඉමිනා එත්ථවා සුත්තෙන වුත්තධම්මා පරිවත්තනං වා තෙ සන්ති පරිවත්තනෝ; විවිධං වචනං එකස්සත්ථස්ස එකමෙත්ථාති වා විවචනං විවිධං වුච්චති අත්ථෝ එතෙන්‍යාති වා විවචනං විව චනමෙව වෙවචනෝ; පකාරතෝ පභෙදතෝ වා ඤ්ඤපියන්ති ඉමිනා එත්ථවා අත්ථාති පඤ්ඤත්ති; ඔතරීයන්ති අනුපපවෙසී යන්ති එතෙන එත්ථවා සුත්තාගතා ධම්මා පටිච්චසමුප්පාදාදීසූති ඔතරණෝ; සොධීයන්ති සමාධීයන්ති එතෙන එත්ථවා සුත්තෙන පද පදත්ථපඤ්හාරම්භාති සොධනෝ; අධිසීයන්ති අනුපපවත්තී යන්ති එතෙන එත්ථවා සාමඤ්ඤ විසෙසභූතා ධම්මා විනා විකප්පෙ නාති අධිට්ඨානෝ; පරිකරොති අභිසඞ්ඛරොති ඵලන්ති පරිකඛා රෝ පරිකඛාරං වා ආචික්ඛති පරිකඛාර සහචරණතොවාති" පරි කඛාරෝ; සමාරොපීයන්ති එතෙන එත්ථවා පදට්ඨානාදිමුඛෙන ධම්මාති සමාරොපනෝ; සබ්බත්ථභාවසාධනවසෙනාපි නිබ්බව නත්ථෝ යොජෙතබ්බා.

හාරවිභඞ්ග වණ්ණනා.

මෙසේ ඡොඩශහාරයන් සරූපවසයෙන් උපුටා දක්වා- දැන් අනතුරුව පඤ්චනය සංග්‍රහය සරූප වසයෙන් උපුටා දක්වනු පිණිස "තත්ථ කතමෙ පඤ්චනයා" යන නිද්දාරණ නිද්දාරණී යාතමක කථෙතු කම්‍යතා ප්‍රශන වාක්‍යය තැබූහ.

තත්ථ, "පඤ්චනයා" යන ඒ සංග්‍රහගාථා වචනයෙහි; **පඤ්ච නයා**, නයපස; **කතමෙ**, කවරහුද?; **නන්දියාවමටවා**, "තාදිගුණා අවිජ්ජුවෙන් සංකෙලෙසපාක්ඛික සූත්‍රාර්‍ථයාගේද- සම්ථ විදර්‍ශනා වෙන් වොදනපාක්ඛික සූත්‍රාර්‍ථයාගේද චතුරාර්‍යසත්‍ය යොජනා වාරයෙන් පැමිණවීම ලක්ඛණකොට ඇති" නන්දියාවට්ටනයය; **නිප්පක්ඛලා**, "අකුසල මූලයන් හා සංකෙලෙසපාක්ඛික සූත්‍රාර්‍ථයා

ගේද- කුසලමූලයන් හා වොදානපාක්ෂික සූත්‍රාර්ථයාගේද- චතුස් සත්‍ය යොජනා වාරයෙන් පැමිණවීම ලක්ෂණකොට ඇති තිපුකඛලනයය; සීහවික්කීළිතෝ, විපල්ලාසයන් හා සක්කායකෙලේස පක්ෂයාගේද- ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන් හා සකලවොදාන පක්ෂයාගේද- චතුසත්‍ය යොජනා වශයෙන් පැමිණවීම ලක්ෂණකොට ඇති, සීහවික්කීළිතනයය; දිසාලොචනෝ, ඒ ඒ අර්ථනය සම්බන්ධවූ දිසාභූත ධර්මයන් අර්ථනය හා යොදා ප්‍රථමාදි දිශාවශයෙන් බැලීමට උපකාරවූ දිසාලොචනනයය; අඞ්කුසෝ ඉති, ඒ ඒ නය සම්බන්ධී දිශාභූතධර්මයන්ගේ පැමිණවීම ලක්ෂණකොට ඇති; අඞ්කුසනයය,- යන මොවුහුවෙති.

තස්ස, ඒ නයොදෙශයාගේ; **අනුගීති**, උක්තාර්ථසංග්‍රහ ගාථා ගාථා මෙසේයි.

9 **පඨමෝ නන්දියාවට්ටෝ-පෙ-තතියෝ තස්ස ලක්ඛණෝ.**
10 **දිසාලොචන මාභංසු-පෙ-සම්බන්ධපකාසනා ඉමා'ති.**

පඨමෝ, යොජනා භෙයින් ප්‍රථමවූ; **නන්දියාවට්ටෝ**, නන්දියාවට්ටනයද; **දුතියෝ**, දෙවැනිවූ; **තිපුකඛලෝව**, තිපුකඛලනයද; **තතියෝ**, තුන්වැනිවූ; **සීහවික්කීළිතෝ නාම නයලක්ඛණෝ**, සීහවික්කීළිත නම් නයලකුණද; **චතුත්ථෝ**, සතරවැනිවූ; **උත්තමෝ**, ප්‍රවරවූ; **දිසාලොචනෝ නාමං**, දිශාලොචන නයද; **ආභංසු**, කීහ; **පඤ්චමා**, පස්වැනිවූ; **අඞ්කුසෝනාම**, අඞ්කුස නම් නයද යන; **සම්බන්ධනයා**, සූත්‍රාර්ථයන් පමුණුවන සියලු ක්‍රමයෝ; **පඤ්ච**, පසෙක්; **ආභතා**, නෙත්තිනය වශයෙන් ආවාහුය.

"නන්දියාවට්ටස්ස විය ආවට්ටෝ එතස්සාති නන්දියාවට්ටෝ" යනු නිර්වචනභෙයින් නන්ද්‍යාවර්ත නම් රාජමන්දිරයාගේ අබ්භන්තරස්ථ ප්‍රධානාවයවයෙන් බාහිරාවර්තීය පවත්නාමෙන් මේත්‍රායද ආමුක්තකාංඝික චතුස්සත්‍ය සංඛ්‍යාත අබ්භන්තර ප්‍රධානාර්ථයෙන් සංක්ලේශ පාක්ෂික සූත්‍රාර්ථයන් හා වොදානපාක්ෂික සූත්‍රාර්ථයන්ද යොදා පමුණුවන බැවින් නන්ද්‍යාවර්ත නම්; එභෙයින් කීහ:-

"දක්ඛිණාභුගතා ලිඳත්‍රඤං සත්පශ්චිමා මුඛම්
පූජනීයොත්තරවජ්‍රාඤං නන්ද්‍යාවර්තං වදන්තිතන්"ති.

ඇතැම් කෙණෙක් නදීශ්‍රොතා වතීයසිද- තවත් කෙණෙක් චතුසුදු පුෂ්පයාගේ ආවර්තීයසිද කියත් විමසාගතයුතු; නන්දියා තණ්හාය පමොදස්ස වා ආවට්ටෝ නන්දියාවට්ටෝ, නන්දියී කියන ලද තෘෂ්ණාවගේ (නොඑහොත්) ප්‍රමොද්‍යයාගේ ආවර්තීය (පෙරළීම භෝ) නන්ද්‍යාවර්ත නම්. "නිහි අවශයෙහි ලොභාදීහි සඞ්කිලෙස

පකතිඅලොපාදීහි ච වොදාන පකතිසුසකලොපා යොහතොති නිපුසකතලොපා" ඇතු නිවීවන ඔබින් ලොපාදි ත්‍රිවිධ අවයවයෙන් යංසඤ්ඤ පඤ්ඤායෙහිද- අලොපාදි ත්‍රිවිධ අවයවයෙන් වොදාන පඤ්ඤායෙහිද උදාහරිතාදී දෙන විශෙෂයෙන් යොහන ඇත්තේ වේදාතී නිපුසකතල නාම.....

"සිහසහගතචෙතා සීහාසිත්‍රිතං දෙසනා වත්තමමහුතො වීහා රේ එසාති සීහවික්කීලිතං" ඇතු නිවීවන ඔබින් විගතත්‍රයතා ජවපරාකුමාදී විශෙෂයෙහිග කෙසින් සිහාසනමාන ඇති හංස වතුන්වහන්සේගේ සීඝ්‍රවිහා සංඛ්‍යාත දෙශනාවිඛකාමී විහරණය මේ නාමයෙහිග සිත්‍රිතයේදැයි සිහවික්කීලිත නම්; "බලවිසෙස යොගදීපනතො වා සීහවික්කීලිතාදිසො නසො සීහවික්කීලි තතා; ත්‍රිබාදිබල විශෙෂයොගතග ප්‍රභාගහකර්ණ කෙසින් හෝ සිංහ විජිතිත ඇතුළු නාමයෙහොමේ සිහවික්කීලිත නම්; සිහරදෙකු සිව් දෙනම පැමෙ ස්ඵුරාම්ද්ඔක් මෙන් හංස්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වතුර්විධ විපස්සීාග ඛණ්ඩන් හා තවිරාවධ ඛණ්ඩන් ප්‍රභාගකෙරෙ මුන් පවත්වනලද දෙශනා විජාමහනග දක්වන්නාවූ නාමග සිහ විකීලිත්‍රියයයි දතයුතු.....

"දිසාඤ්ඤෙ කුසලාදි ධමෙම ආලෙඛයති එතෙනාති දිසා ලෙඛසො" ඇතු නිවීවන ඔබින් කඤ්ඤාවසීාදි අවීනයත්‍රයාගේ දිසාසඤ්ඤාග කුසලාදි ධණ්ඩන් මේ නයක්‍රමග කරණකොටගෙන බලාතුයි දිසාලෙඛය නම්.....

"සබ්බං ආලෙඛිතබ්බානං සෙසං ධමමානං අවීනයතතග යොජ නෙසු සමානයසාසනා අංකුසොවියාති අංකුසො" ඇතුකෙසින් දිසාලෙඛන නාමයෙහින් එසේ බලතලද ඒ ඒ දිසාධණ්ඩන්ගේ අවීනයත්‍රග හා සෙදීමෙන් පමුණුවන කෙසින් අකුස්සක් (හෙන්වූ වස්) වැනිතුයි අඩකුස නම්.....

නාමොදෙදග වණීනාසි.

මෙසේ පස්නග සරූප වසයෙන් උපුවා දක්වා- දැන් අට ලොස් මුල්පදයන් සරූප වසයෙන් උපුවා දක්වනු පිණිස "**නාම කතමානි**" ඇතාදිග තැබුග.....

නාම, "අටඨාරස මූලපදා" ඇත ඒ සංග්‍රහ ගාථා වචනයෙහි; **අටඨාරස මූලපදානි**, පිටකත්‍රය සංඛ්‍යාත නවාඞග සාසනාශාසනා ගතවූ අවලොස් මුල්පදයෝ; **නාමානි**, කවරහුද?; **කුසලානි**, කුසලපාක්ෂිකවූ; **නවපදානි**, නවපද නොවෙක්ද; **අකුසලානි**

අකුසල පාක්ෂිකවූ; නවපදානි, නවපද කෙණෙක්ද වෙති; තත්ථ ඒ කුසලාකුසල අවලොස් පදයන් අතුරෙහි; අකුසලානි නවපදානි, අකුසල නවපදයෝ; කතමානි, කවරහුද?; තණ්හා, පරිතස්සනලක්ඛණවූ තෘෂ්ණාවය; අවිජ්ජා, අවිදිතකරණ ලක්ෂණවූ අවිද්‍යාවය; ලෝභෝ, ලුබ්ධන ලක්ෂණවූ ලොභය; දෝසෝ, දුස්සන ලක්ෂණවූ ද්වේෂය; මෝහෝ, මුයහන ලක්ෂණවූ මොහය; සුභසඤ්ඤා, අසුභයෙහි සුභය යි පවත්නා සුභසංඥාවය; සුඛසඤ්ඤා, අසුඛයෙහි සුඛය යි පවත්නා සුඛසංඥාවය; නිච්චසඤ්ඤා, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යය යි පවත්නා නිත්‍යසංඥාවය; අත්තසඤ්ඤා ඉති, අනාත්මයෙහි ආත්මය යි පවත්නා ආත්ම සංඥාවය- (යන මොවුහුවෙති;) තත්ථ, යම් ධර්මාවිපදසමූදායක් කෙරෙහි; සම්බන්ධා අකුසලපක්ඛා, සියලු අකුශල පක්ෂය; සඞ්ගහෝ, සවජාතීය වශයෙන් සඞ්ග්‍රහයට; සමොසරණං, එක්ව බැසගැණීමට; ගච්ඡති, පැමිණේද; (ඒ මේ අවිජ්ජාදි නවපදයන් කෙරෙහිය)... තත්ථ, ඒ අවලොස් මූලපදයන් අතුරෙහි; කුසලානි නවපදානි, කුසල්වූ නවපදයෝ; කතමානි, කවරහුද?; සමථෝ, ප්‍රත්‍යනික ධර්මයන් සන්සිඳවීම ලක්ෂණකොටඇති සමථය; විපස්සනා, අනිත්‍යාදි විවිධාකාර වශයෙන් බැලීම ලක්ෂණකොට ඇති විදර්ශනාවය; අලොභෝ, ලොභයට ප්‍රතිපක්ෂවූ අලොභය; අදෝසෝ, ද්වේෂයට ප්‍රතිපක්ෂවූ අද්වේෂය; අමොහෝ, මොහයට ප්‍රතිපක්ෂවූ අමොහය; අසුභසඤ්ඤා, අසුභයෙහි අසුභයයි පවත්නා අසුභසංඥාවය; දුක්ඛසඤ්ඤා, දුකෙහි දුකය යි පවත්නා දුක්ඛසංඥාවය, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිත්‍යයෙහි අනිත්‍යය යි පවත්නා අනිත්‍යසංඥාවය; අනත්තසඤ්ඤා ඉති, අනාත්මයෙහි අනාත්මය යි පවත්නා අනාත්ම සංඥාවය; (යන මොවුහුවෙති) තත්ථ, යම් පදසමූදායක් කෙරෙහි; සම්බන්ධා කුසලපක්ඛා සියලුම කුසල පක්ෂය; සඞ්ගහෝ, සවජාතීය වශයෙන් සඞ්ග්‍රහයට සමොසරණං, එක්ව බැසගැණීමට; ගච්ඡති, පැමිණේද? (ඒ මේ සමථාදි නවපදයන් කෙරෙහිය)...

තත්‍ර, ඒ අවලොස් මුල්පද උදෙස්හි; ඉදං උද්දානං, උක්තාවීය විප්‍රකීර්ණභාවයෙන් නොනස්නාසේ රක්තා සඞ්ග්‍රහවචනය මේයි.

11 තණ්හාච අවිජ්ජාපිච-පෙ-කිලෙසභූමි නවපදානි...

12 සමථෝච විපස්සනාච-පෙ-ඉන්ද්‍රියභූමි නවපදානි...

13 නවඞ්ගිව පදෙති කුසලා-පෙ-භවන්ති අට්ඨාරසමූලපදානී'ති...

තණ්හාච, තණ්හාපදය; අවිජ්ජාපිච, අවිජ්ජාපදය; ලොභොච ලොභපදය; දෝසොච, දෝසපදය; මොහොච, මොහපදය;

තථෙව, එසේම; චතුරෙව විපල්ලාසා, සුභ- සුඛ- නිච්ච-අත්ත භාව- යන සිව් විපල්ලාසපදයෝද; යත, නවපදානි, නවපදයෝ; කිලෙසභූමි, සියලු කෙලෙසුන්ගේ බැසගැනීමට ආධාරස්ථාන හෙයින් කෙලෙසභූමීහු වෙති.

සමථොව, සමථය; විපස්සනාව, විපස්සනාය; යානිචතානි තීණි කුසලමූලානි; අලොභ- අදොස- අමොහ- යන යම් ඒ තුන් කුසල්මුල් කෙනෙක් වෙද්ද; (ඔවුහුද) චතුරො සතිපට්ඨානා, සිව් සිවටන්හුද; යත-නවපදානි, නවපදයෝ; ඉන්ද්‍රියභූමි, විමුකති පරිපාචන ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ බැසගැනීමට ආධාරස්ථාන හෙයින් ඉන්ද්‍රියභූමීහු වෙති.

කුසලා,අනවජ්ජ සුඛවිපාකවත් කුසල ධම්මයෝ;නවහි පදෙහි, නවපද කෙනෙකුන් සමඟද; **අකුසලාඅබ්‍යාකතා,** සාවද්‍ය දුඃඛවිපාකවත් අකුසලාව්‍යාකෘත ධම්මයෝ; **නවහි ච,** නවපදයක් සමඟද; **යුජ්ජන්ති,** යෙදෙත්; **එතෙඛා මූලපදා,** මෙකී මූල්පදයෝම; **අඨාරසමූලපදානි භවන්ති,** අට්ලොස් මූල්පදයෝ නම්වෙත්.

"කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන කුච්ඡිතානං වා පාපධම්මානං සලනතො විඛංසනතෝ කුසානං වා රාගාදීනං ලවනතෝ කුසං විය වා ලවනතෝ කුසෙන වා ඤාණෙන ලාතබ්බතෝ පවත්තෙතබ්බතෝ"ති **කුසලානි,** තපපටිපක්ඛතෝ අකුසලානි; තසති පරිතසතී'ති **තණ්හා,** අවිත්තිං දිත්තති විත්තිං වා තවිත්තති විජ්ජාපටිපක්ඛා'ති වා- **අවිජ්ජා,** ලුබ්භනානි තෙන සයං වා ලුබ්භති- ලුබ්භනමත්තමෙව වා'ති; **ලොභෝ,** දුස්සනානි එතෙන- දුස්සනමත්තමෙව වා'ති; **දොසෝ,** මුය්හනානි එතෙන මුය්හනමත්තමෙව වා'ති; **මොහෝ,** අසුභෙ සුභනානි පවත්තා සඤ්ඤා; **සුභසඤ්ඤා,** එවං සුඛසඤ්ඤාදයොපි; සං එකතෝ ගණ්හනං **සඞ්ගහෝ,** තං;සං එකතෝ ඔසරණං **සමොසරණං,** තං; පච්චනික ධම්මෙ උඩ්ඩවාදිකෙ නීවරණෙ තදඞ්ග දික්ඛමනවසෙන සමෙතීති **සම්පයුත්තා;** සංඛරෙ අනිච්චාදිහි විවිධෙහි ආකාරෙහි පස්සති එතායාති **විපස්සනා;** අලොභාදයෝ ලොභාදි පටිපක්ඛාව; අසුභෙ අසුභනානි පවත්තා සඤ්ඤා අසුභසඤ්ඤා; එවං දුක්ඛසඤ්ඤාදයොපි, වුත්තනයෙනෙව අත්ථස්ස විපකිණ්ණතෝ නාසෙතුං අදත්වා උඩ්ඩං දානං රක්ඛණං උදානං, භවනානි පවත්තනානි එත්ථා'ති- **භූමි,** කිලෙසානං භූමි- **කිලෙසභූමි;** සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං භූමි- **ඉන්ද්‍රියභූමි.**

උද්දෙසවාර වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන් කාරණය මූලපදයන් අතිසංක්ෂේ පොද්දෙශ වශයෙන් දක්වා දැන් සංක්ෂේප නිද්දේශ වශයෙන් දක් වනුවෝ- "තත්ථසඞ්ඛේපතෝ" යනාදිය කීහ; තත්ථ, ඒ සඞ්ග්‍රහ උද්දෙශපාඨයෙහි; සඞ්ඛේපතෝ, සැකෙවින්; (කකුළුවාලිමෙන්) ඒනෙත්ති, තෙතිස් අවයවයෙන්යුත් නෙත්තිතෝමෝ, නිත්තිතා, ප්‍රකාශකරනලදී; විශෙෂ නිද්දේශ වශයෙන් මෙසේ දතයුතු.

14 අස්සාදාදීනවතා-නිස්සරණම්පිච ඵලං උපායොච,
ආණත්තිච භගවතෝ-යොගීනං දෙසනා හාරෝ.

"යෙන භාසිතත්ථ සංවණ්ණනා විසෙසෙන සුත්තෙන ආගතා- අස්සාදෙ- ආදීනවෝ-නිස්සරණං- ඵලං- උපායෝ- යොගීනම ත්ථාය භගවතෝ ආණත්තිච්චාති ඉමෙ ච ධම්මා දස්සිතා සංවණ්ණිතා- සංවණ්ණනාවසෙන සඞ්ගහිතා- සඞ්ගහං සංවණ්ණනා විසෙසෝ දෙසනාහාරෝ නාමාති" සම්බන්ධත්ථයොජනා.

1 අස්සාදෙ, සුඛසොමනස්ස වෙදනා ඉෂ්ටාරම්මණතාලක්ඛණා විපල්ලාස සංඛ්‍යාත ආශ්වාදයද; ආදීනවතා, සපීතෙභූමික සංඛාරයන් කෙරෙහි උපදනා නිබ්බින්දනාකාර ලක්ෂණවූ ආදී නවයද; නිස්සරණම්පිච, නිස්සරණසංඛ්‍යාත ආර්‍යමාර්ගඵ හා නිර්‍වාණයද; ඵලං, පූර්‍වභාග ප්‍රතිපත්ති භූත ශුද්ධිවිමුක්ති සංඛ්‍යාත දෙශනා ඵලය හා දිව්‍යමනුෂ්‍යාදිවණ්ණාදිඵලසමාපත්තියද; උපායොච, ආර්‍යමාර්ගයට පදස්ථානවූ පූර්‍වභාගප්‍රතිපදාවද; භගවතෝ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; යොගීනං, සිව්සස් කමටහන්හි යෙදුනාවූ වෙනෙය ජනයන්ගේ අර්ථය දිණීස; ආණත්තිච, මෙසේ පිළිපදුව සි කරණ්ලද නියමයද, යන- මඞ්ගවිභාග ලක්ෂණකොට ඇත්තේ; දෙසනාහාරෝ, දෙශනාහාර නම්.

එහි, "අස්සාදීයතීති අස්සාදෙ, සුඛං සොමනස්සං ඉට්ඨාරම්මණභාවං, අස්සාදෙති එතාය එතෙහීති වා අස්සාදෙ; තණ්හා විපල්ලාසාව; ආදීනං අනිච්ඡාපණභාවං වාති පවත්තතීති ආදීනවෝ, සොඑව ආදීනවතා; නිස්සරති එතෙනාති නිස්සරණං, "අරියමග්ගෝ" නිස්සරතීති වා නිස්සරණං; "නිබ්බානං" ඵලති නිබ්බත්තතීති ඵලං; පච්චයසාමග්ගිං උපගන්ත්වා අයති පවත්තතති ඵලමෙතෙනාති උපායෝ, උපඅයති අරියමග්ගසම්පං ගච්ඡති එතෙනාති වා උපායෝ; "ආණාරහස්ස භගවතෝ වෙනෙය්‍යානං එවං පටිපජ්ජථාති" ආණාපනං ආණත්තීති.

ත්‍රිවිධවූ හෝ පඤ්චවිධවූ වෙදනාවද- තෙභූමික සංඛාර යෝද- තණ්හාවද-චතුර්විධ විපල්ලාසයෝද-මෙහි ආශ්වාදනම්;

ආශ්වාදයෙහි කී ලක්ෂණවත් ධර්මයන් හැර දුක්ඛවේදනාව හා- ත්‍රිවිධ දුක්ඛ දුක්ඛතාවයද- නොහොත් සකල ත්‍රෛභූමික සංස්කාරයෝද- ආදීනව නම්; කරණකාරකාර්ථයෙහිවූ නිස්සරණ ශබ්දයෙන් වාච්‍යවන ආශාවිමාශීඝද- කර්තෘකාරකාර්ථ නිස්සරණ ශබ්දයෙන් වාච්‍යවන නිර්වාණයද- නිස්සරණ නම්; ශ්‍රුතමය ඥානය- අර්ථධර්මවේදය- පූර්වභාග ප්‍රතිපත්ති සංඛ්‍යාත ෂට්විශුද්ධි භූය, යන මෝක්ෂ ප්‍රත්‍යක්ෂ දෙශනාඵල නම්; එතෙණෙහි මාර්ගාවබෝධය නොවන්නාහට කලකින් මාර්ගාවබෝධයට ධර්මහේතුවක්වේද- සම්පත්තිභව ප්‍රතිලාභයට ධර්මහේතුවක්වේද- ඒ මේ හේතුව ඵලනමැයි දතයුතු- ආශාවිමාශීඝට ආසන්න කාරණයවූ පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව උපාය නම්; පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව වනාහී පළමු පළමුවූවා පසුපසුවූ ප්‍රතිපදාවන්ගේ පැමිණීමට උපායවන බැවින් පරම්පරාවෙන් මාර්ගනිර්වාණාවබෝධයට හේතුවන හෙයින් උපායයි කියනු ලැබේ; ඵලාධිගමයට හේතුවූ ප්‍රතිපත්තියද උපාය නම්, ආර්ණත්තිය සුබෝධයි.

මේකී අස්සාද ආදීනව නිස්සරණ ඵල උපාය ආර්ණත්ති, යන ෂට්විධ ධර්මාර්ථයන් විභාගකිරීම් ලක්ෂණකොට ඇති ප්‍රවචනාර්ථ සංවර්ණනා විශේෂය ඥානභාජන නම්.

(1) මෙකී අස්සාද නම් "යංභික්ඛවේ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධේ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සෝමනස්සං අයං පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධේසු අස්සාදෝ"- යනු වදාළ හෙයින් සුඛසෞමනස්ස- යන වේදනාවය අස්සාද නම්,- තවද- "සෝ තදස්සාදෙති- තං නිකාමෙති"යිද, "රූපං අස්සාදෙති අභිනන්දති, තං ආරබ්භ රාගෝ උප්පජ්ජති"යිද, "සංයෝජනීයෙසු භික්ඛවේ ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනෝ"යිද, වදාළහෙයින් ඉෂ්ටාරම්මණයද; "අස්සාදෙති එතායාති අස්සාදෝ"යි නිර්වචන හෙයින් ඉෂ්ටාරම්මණාශ්වාදයෙහි ඉවහල්වූ ඥානාඛ්‍යාවිද; සුභ සුඛ ධ්‍රුව අත්තභාව විපල්ලාසයෙන් මුළාවූ සත්ත්වයෝ අනිෂ්ටාරම්මණයන්ද- ඉෂ්ටාකාරයෙන් ගන්නෝය. එබැවින් සිව්විපල්ලාසයෝද අස්සාදනම්; ඒ මේ සුඛ සෞමනස්ස ඉෂ්ටාරම්මණ තණ්හා විපල්ලාස විභාගයෙහි "ඡයිමේ ආවුසෝ වේදනා කායා"යි ධර්මසෙනාපතිසැරියන් මාහිමියාණන් වහන්සේ වදාළ නයින්- අෂ්ටාත්තරශතසුඛවේදනා සමූහයක් හා එපමණම සෞමනස්සවේදනා සමූහයක්ද, විභාගකටයුතුය. ත්‍රෛභූමික සංස්කාර සඞ්ඛ්‍යාත ඉෂ්ටාරම්මණ විභාගය- ධර්ම සඞ්ගණී රූපකණ්ඩ නික්ඛේප කාණ්ඩාදියෙහි වදාළ නයින් දතයුතුය. තෘෂ්ණා විභාගය- සතිපට්ඨාන විභඞ්ග සඞ්ගීතියෙස වදාළ

විභඞ්ග නික්ඛේපකණ්ඩාදියෙහි වදාළ තණ්හා නිදෙස වසයෙන් දතයුතුය. විපල්ලාසවිභාගයෙ- සුභ සඤ්ඤාදීන්ගේ හා වාෂෂ්ටි දෘෂ්ටීන්ගේද ප්‍රභෙද වශයෙන් දතයුතුය.

(2) "ආදීනං අනිච්චකප්පණං වාති පවත්තතීති ආදීනවෝ"යි යූහෙයින් කෘපණ මනුෂ්‍යයකු වැනි තෘෂ්ණාමූලික ධර්මයෝ අනිත්‍ය සභාවාදිවශයෙන් ආදීනව නම්; "යං භික්ඛවෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාම ධම්මා අයං පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු ආදීනවෝ"යි- වදාළහෙයින් දුඃඛසත්‍ය නිර්දේශයෙහි ඇතුළත් ජාත්‍යාදීන්ගේද- අනිත්‍යාදි දෙසාලිස් ආකාරයන්ගේද වශයෙන්ආදීනවය විභාගකොට දැක්විය යුතුය.

(3) "නිස්සරති එතෙනාති නිස්සරණං, අරියමග්ගෙනා; නිස්සරතී'තිවා නිස්සරණං, නිබ්බානංයි; ආර්‍යමාර්ග නිර්‍වාණ වශයෙන් නිස්සරණය දැක්විය යුතුය; එහි- ආර්‍යමාර්ග සඞ්ඛ්‍යාත නිස්සරණය සත්තිස්බෝපැකි දහම් වසයෙන් හා එහි ඇතුළත් කෘත්‍යානුපස්සනාදීන්ගේ වසයෙන්ද විභාගකටයුතුය. නිර්‍වාණ සඞ්ඛ්‍යාත නිස්සරණයාගේ වත්‍යානි නිස්සරණීය වශයෙන් විභාගකටයුත්තක් නැත, පරීත්‍ය වශයෙන් සොපාදිසෙස නිරුපාදිසෙස භෙදයෙන් හා වාර ආරම්මණ විඤ්ඤාණ ඵස්ස වෙදනා සඤ්ඤා චෙතනා තණ්හා චිතක්ක විචාර ධාතු කසිණායතන අසුභ චත්තාරිංසාකාර ඛණ්ඩ ආයතන අට්ඨාරසධාතු තිහව ඛ්‍යාත අපපමඤ්ඤා ආරුප්ප වාදසපටිච්චසමුප්පාදඞ්ග යනාදි සඞ්ඛත ධර්මයන්ගේ නිස්සරණ භාවයෙන්ද විභාග කටයුතුය.

(4) ඵල නම් පුණ්‍යඝමස්කාර හෙතුකොට ඇති ආයු වණ්ණ සුඛ බල යස පරිවාර ආධිපත්තෙය්‍ය සම්පත්ති උපධිසම්පත්ති චක්කවත්ති දෙවරජ්ජාදිරි චතුවක්කඝසම්පත්ති ආදිය හා සීලසම්පද, සමාධිසම්පද, පඤ්ඤාසම්පද, තිවිජ්ජා ඡළභිඤ්ඤා චතුපටිසම්භිදා, සාවකබෝධි පච්චෙකබෝධි සම්මාසම්බෝධි යන සකල සම්පත්ති විශෙෂය ධර්මදෙශනා ශ්‍රවණයෙන් උපදනා ශ්‍රද්ධාදීන් හෙතුකොට ඇති බැවින් දෙසනාඵල නමැයි දතයුතු; උපාය ආණත්තීහු නිර්‍වචනාර්ථ හෙයින් සුගමයහ.

(1) දෙශනාහාරනිර්දේශ වර්ණනාව.

---

15 යංපුච්ඡිතසුත්ත—පෙ—විභඞ්ගෝ'ති නිද්දිට්ඨා.

"භවඞ්ගසාසන සඞ්ඛාතස්ස සුත්තස්ස- අථවා සුත්තෙන ආගතා පුච්ඡා විස්සජ්ජනානුගීති පදපුබ්බාපර අස්සාදාදීනව නිස්සරණ

එවූපායාණත්තියෝ- යෙන සංවණ්ණනා විසෙසෙන විචිනිතබ්බා භවන්ති සවායං සංවණ්ණනා විසෙසෝ විචයහාරෝ නාමාති"අත්ථ යොජනා.

(2) **සුත්තස්ස**, සූත්‍රාගත හෙයින් තත් සම්බන්ධීවූ; **සංපුච්ඡිතං**, අදිටඨ්ජොතනාදි යම්පුච්ඡාවක්; (**විචයමානා**, සොයනු ලබන්නීද;) **සංවිස්සජ්ජිතං**, එකංසබ්‍යාකරණාදීවූ යම් විසජ්ජනාවක්; (විචියමානා, සොයනු ලබන්නීද;) මෙහි "යංපුච්ඡිතං විස්සජ්ජිතං" යනු ලිඞ්ග විපරිනාමයෙන් "යාපුච්ඡිතා යාවිස්සජ්ජිතා"යීද; විචය මානා යනු පාඨශෙෂ වශයෙන්ද ගතයුතු; වශබදය අවුකන සමූ චචයාර්ථ හෙයින් මෙහි නොකී පදවිචය හා පුබබාපරවිචය සඞ්ග්‍රහ කෙරේ; **යාවඅනුගීති**, උකතාර්ථයම කැවත සංග්‍රහකොට දක් වන්නාවූ හෝ පුවජාවට අනුරූපව දක්වන්නාවූ යම් සඞ්ග්‍රහ ගාථාවක් වේද; එය සොයනු ලබන්නීද; **සුත්තස්ස**, සූත්‍රානත යාගේ; **යෝ පවිචයෝ**, දෙශනාහාරයෙහි කී ආශ්වාදාදීන් සම්බ න්ධීවූ යම් සෙවීමෙක්වේද, මෙතෙමේ; **විචයෝහාරෝ ඉති**, විචය හාරයයි; **නිද්දිට්ඨා**, දක්වනලදී.

මෙහි අපරාඞ්ගත "සුත්තස්ස"යන පුනරුක්ත පදයෙන් දෙශ නාහාරයෙහි කී ආශ්වාදාදීන් සම්බන්ධකෙරේ.

මේ විචයහාරයෙන් "**පදවිචය- පුවජාවිචය- විස්සජ්ජනා විචය- පුබබාපරවිචය- අනුගීතිවිචය- අත්‍ථාදවිචය- ආදීනව විචය-නිස්සරණවිචය-ඵලවිචය- උපායවිචය- ආණත්තිවිචය-** යන එකාදශ විචයාර්ථයක් දක්වයි.

(1) එහි සූත්‍රාගත සකල පදයන්ගේ පිළිවෙළින් ව්‍යඤ්ජන අර්ථවශයෙන් සෙවීම පදවිචය නම්.

(2) මේ පුවජාව-"**අදිටඨ්ජොතනා- දිටඨසංසන්දනා-අනුමති- කථෙතුකම්‍යතා- සත්තාධිඨානා- ධම්මාධිඨානා- එකාධිඨානා- අනෙකාධිඨානා- සම්මුතිවිසයා- පරමත්ථවිසයා- අතීතවිසයා- අනාගතවිසයා-පච්චුප්පන්නවිසයා**"යි යනාදි වශයෙන් ප්‍රශන පරිඝාකිරීම පුවජාවිචය නම්.

(3) මේ විස්සජ්ජනය "**එකංසබ්‍යාකරණය- විභජ්ජබ්‍යාකර ණය- පටිපුවජාබ්‍යාකරණය- ඨපනය- සාවසෙසය- නිරවසෙසය සඋත්තරය- නිරුත්තරය- ලෞකියය- ලෞකුත්තරය**" යනාදි වශයෙන් විස්සජ්ජනය පරීඝාකිරීම විස්සජ්ජනවිචය නම්.

(4) මේ ප්‍රශනය "**මේහාසමවෙයි- මේහා නොසම්වේයයි**" පුවජිතාර්ථය පමුණුවා පූර්වාපර සංසන්දනය කොට සෙවීම පුබබා පරවිචය නම්.

(5) මේ අනුගීතියං- උභතොපි සංග්‍රහං- අනුභතොපි සංග්‍රහං උභයාපි සංග්‍රහං- කුසලාපි සංග්‍රහං- අකුසලාපිසංග්‍රහං-යනාදි වශයෙන් සෙවීම අනුගීතිවිචය නම්.

(6) සුඛවෙදනාව ඉට්ඨාරම්මණානුභවන ලක්ඛණය යනාදි වශයෙන්ද- තණ්හාව ආරම්මණ ග්‍රහන ලක්ඛණය යනාදි වශයෙන්ද- විපල්ලාසයන් විපරීත ග්‍රහන ලක්ඛණය යනාදි වශයෙන්ද- අවශිෂ්ට සම්පත්තෙහුමක ධම්මයන්ගේ සවකීය සවකීය ලක්ඛණාදි වශයෙන් දෙවිසිත්‍රික මාතෘකාවන්හිද- එක්සිය දෙසාලිස් දුක මාතෘකාවන්හිද- ලැබෙන පදවශයෙන් ඒ ඒ ආඛ්‍යාදීන් විශෙෂය නිඛ්‍රාරණය කිරීම අසඝාදවිචය නම්.

(7) දුක්ඛවෙදනාව අනිෂ්ටානුභවන ලක්ඛණය යනාදි වශයෙන්ද- දුක්ඛසත්‍ය සම්බන්ධී ධම්මයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි ලක්ඛණය යනාදි වශයෙන්ද- අනිත්‍යතාදීන් අවසවත්තනාදි වශයෙන්ද- සකල ලෞකික ධම්මයන් සංකෙලෙශභාගිය- ඨානභාගිය- භාවාදි වශයෙන්ද- ආදීනව ප්‍රවෘත්තීහුගේ ලාමකතාවය නිඛ්‍රාරණය කිරීමෙන් ආදීනවවිචය දතයුතු.

(8) කායානුපස්සනාදි පූර්ණභාග ප්‍රතිපද, විභාග විශෙෂ නිඛ්‍රාරණ වශයෙන් ආගම්මාගීයාගේද- පඨමාග විභාග විශෙෂ නිඛ්‍රාරණ වශයෙන් නිබ්බාණයාගේද- නිස්සරණවිචය දතයුතු.

(9) ඒ ඒ සූත්‍රදෙශනාවෙන් සාඛ්‍ය ඵලයාගේද- තදුපාය යාගේද- ඒ ඒ තන්හි කරණලද විධාන වචනයාගේද- විභාග නිඛ්‍රාරණ වශයෙන් ඵල උපාය ආගතින්ගේ- විචය දතයුතු.

(2) විචයහාරනිද්දෙශ වණ්ණනාදි.

---

16 සබ්බසංහාරානං —පෙ— යුත්තී'ති නිද්දිට්ඨා.

'යාවතා- සබ්බසං සොළසන්නං හාරානං පවත්තනට්ඨාන භූතා ඛ්‍යඤ්ජන සඞ්ඛාතා භූමි, යොව සුත්තන්ත සඞ්ඛාතො ගොචරො,- තෙසං භූමිගොචර සඞ්ඛාතානං ඛ්‍යඤ්ජනට්ඨානං යුත්තී අයුත්තිපරික්ඛා විචාරණ සඞ්ඛාතො සංවණ්ණනා විසෙසො යුත්තිහාරො"ති නිද්දිට්ඨොති- අට්ඨයොජනා.

සබ්බසං හාරානං, සියලු සොළොස් හාරයන් පිළිබඳවූ; **භූමි**, පැවැත්මට ආධාරස්ථානවූ අක්ෂරපද වාක්‍ය ප්‍රබන්ධ සඞ්ඛ්‍යාත යම් ව්‍යඤ්ජනභූමියක් වේද; **යො ච ගොචරෝ**, භාෂිතාවූ සඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් ගොචරයෙක් වේද; **තෙසං**, ධම්මාවූසඞ්ඛ්‍යාතවූ ඒ

භූමිගොචරයන්ගේ; **සුත්තානුලෝමනිපදිකඛා**, සතරමහා අපදෙසයන් හා අවිරුඬාකාරයෙන් තත් තත් සූත්‍රාගත ධර්මාදී සඛ්‍යාත භූමිගොචරයන්ගේ යුක්ති අයුක්ති විචාරණය යම් නෙත්තිහාර වර්ණනාවකින් කරණු ලබන්නීද- ඒ අර්ථ වර්ණනා විශෙෂ තෙමේ; **සුත්තනිහාරෙ ඉති**, යුක්තිහාරයයි; **නිද්දිට්ඨා**, දක්වන ලදී.

එහි-අක්ඛරපද වාක්‍ය ප්‍රබන්ධ සඛ්‍යාත භූමිහුගේ යුක්තායුක්ති විචාරණය නම්:- ඒ ඒ සූත්‍රපාඨයන්ගේ සභාව නිරුක්ති භාවය හා අභිප්‍රෙතාර්ථභාවය- සතරමහා අපදෙසයන් හා යුතුද අයුතුද යන සෙවීමයි, එසේම තත් තත් සූත්‍රපාඨාදී ප්‍රබන්ධය- සංවර ප්‍රහාණ ප්‍රඥප්ති සමථ සඛ්‍යාත චතුර්විධ විනයාදී, සතිපට්ඨාන, සම්මප්පධාන ඉද්ධිපාද, ඉන්ද්‍රිය, බල, බොජ්ඣඞ්ග, මග්ගඞ්හසඛ්‍යාත සප්තවිධ සූත්‍රාදී චිත්තවෙතසික රූප නිර්වාණ සඛ්‍යාත චතුර් විධ අභිධර්මාදියන් හා අවිලොම විලොමත්වය මහා අපදෙසතයින් විමසීම ගොචරයාගේ යුක්තායුක්ති විචාරණයයි.

(3) සුත්තනිහාරනිද්දෙස වර්ණනායි.

---

17 ධම්මං දෙසෙති—පෙ—පදට්ඨානෙ.

ජිනො යං කුසලාකුසලාදි ධම්මං දෙසෙති, තස්ස ධම්මස්ස යඤ්ච පදට්ඨානභූතං ධම්මං නිද්ධාරෙතබ්බං සියා, තං තං පදට්ඨානඤ්ච, තථෙව යත්තකා ධම්මා වුත්තා භගවතා තෙසං සබ්බෙසං ධම්මානං යං යං පදට්ඨානං සියා, තං තං නිද්ධාරෙත්වා කථෙතබ්බං තස්ස තස්ස ච පදට්ඨානස්ස යඤ්ච යඤ්ච පදට්ඨානං සියා තං තං පදට්ඨානඤ්ච නිද්ධාරෙත්වා කථෙතබ්බන්ති, ඤ්‍යුපකො යො සං වණ්ණනා විසෙසො-සච්චං ඛාරො පදට්ඨානෙ'ති- නිද්දිට්ඨා'ති අත්ථයොජනා.

ජිනො, ජිතපඤ්චමාර සර්වඥතෙමේ; **ධම්මං**, කුශලාකුශලාදි යම් ධර්මයක්; **දෙසෙති**, වෙනෙය ජනයාහට ප්‍රකාශකෙරේද; **තස්ස ච ධම්මස්ස**, ඒ දෙශිත ධර්මයාගේ; **යං**, තස්සූත්‍රාගතවූ හෝ අනාගතවූ හෝ යොනිසොමනසිකාරාදි යම්කරුණක්; **පදට්ඨානං**, ආඝන්නාහෙතු වේද; (හෙද දෙශනා කෙරෙයි, ඒ ආඝන්නා හෙතුව ලැබෙන ලැබෙන පරිද්දෙන් නිර්ධාරණය කටයුතුය යනු ශෙෂාර්ථයි.) **ඉති**, මේ ආකාරයෙන්; **සාවසබ්බධම්මා**, තස්සූත්‍රා ගතවූ යම්තාක් සර්වධර්මයෝවෙත්ද; (ඒ සකල ධර්මයන්ගේ ලත් ලත් සුදුසු පරිද්දෙන් ආඝන්න කාරණය නිර්ධාරණය කටයුතුය යනු

ශෙෂාපීයි.) නොහොත් යාවසබ්බධම්මා, තයසූත්‍රාගත ධර්මයට යමක් ආසන්න කාරණය වේද-ඒ ආසන්න ධර්මයට තවත් ආසන්න කාරණයෙක් වේද, මෙසේ ලැබෙන ලැබෙන පරිද්දෙන් යම් තාක් තයසූත්‍රාගත සකල ධර්මයන්ගේ ආසන්න හෙතු ලැබේද-ඒතාක් පදට්ඨාන නිද්ධාරණ විචාරණය කටයුතුය; එසෝ හාරෝ, මෙසේ සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ පදස්ථාන ධර්මපරම්පරා නිද්ධාරණ ලක්ෂණකොට ඇති මේහාරතෙමේ; පදට්ඨානෝ, පදට්ඨානනම්...

මෙහි "යාවසබ්බධම්මා" යන්නෙහි සබ්බශබ්දය ප්‍රදෙශ සථීා එයි, සථීසථීාපී නොවේ, එහෙයින් ප්‍රථමාපේක්ෂාවිකල්පයෙහි සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රදෙශාපී විෂයකොට පවත්නා මේ සබ්බ ශබ්දය තීයාපී විකල්පයෙහිද පදට්ඨාන පදට්ඨානික ධර්මනිද්ධාරණයෙන් තත් තත් ප්‍රකරණ පරිච්ඡින්න ධර්මග්‍රහණ හෙයින් ප්‍රදෙශාපේක්ෂාවිෂයකොට පවත්නේමැයි, අනවශෙෂ ධර්මයන් විෂය කොට පවත්නේ නොවෙයි... තං තං සුත්තාගතා තං තං පකරණ පරිච්ඡින්නාවා සබෙබ ව තෙ ධම්මා චා'ති සබ්බධම්මා; යත්තකා සබ්බධම්මා යාව සබ්බධම්මා'යි නිච්චනයි...

(4) පදට්ඨානහාරනිද්දෙශ වණ්ණනායි.

---

18 වුත්තඤහි එකධම්මෙ —පෙ— ලක්ඛණෝ නාම...

යත්ථ කත්ථචි භගවතා වුත්තෙන එකසම්ං ධම්මෙ දිට්ඨෙ සති-තෙන ධම්මෙන යෙ කෙචි ධම්මා සාහචරියාදිවසෙන සමාන ලක්ඛණා භවන්ති, තෙපි සබෙබ ධම්මා තත්ථ වුත්තා භවන්තී'ති- ඉදුප කොහාර සංවණ්ණනා විසෙසෝ ලක්ඛණෝ නාම හාරෝ'ති-නිද්දිට්ඨා'ති- අත්ථයොජනා...

වුත්තඤහි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් යම්කිසි සූත්‍රප්‍රදෙශයෙක්හිලා වදාරණලද්දාවූ; එකධම්මෙ, එක්ධර්මපදයක් පෙළඅටුවා වන්හි දක්නාලදකලැ; එකලක්ඛණා, සූත්‍රාගත තද්ධර්මය හා සාහචර්‍යාදියෙන් සමාන ලක්ෂණ ඇත්තාවූ; යෙ කෙචි ධම්මා, යම්කිසි ධර්මයෝ වෙත්ද; සබ්බෙ, ඒ සියලු ධර්මයෝ; වුත්තා භවන්ති ඉති, කියනලද්දෝ වෙත්යයි නොහොත් එහිලා කියයුත්තෝ වෙත් යි; සොහාරෝ, යථොක්තාපේක්ෂාපකවූ ඒ මේ හාර සංවර්ණනා විශෙෂ තෙමේ; ලක්ඛණෝ නාම, ලක්ෂණහාරනාමය නම්වේ...

"එකධම්මෙ වුත්තඤහි යෙකෙචිධම්මා එකලක්ඛණා සබෙබ වුත්තා භවන්ති, සොහාරෝ ලක්ඛණෝ නාම"යීද- පදයොජනා

වශයෙන් අරුත් බෙණෙති, ධම්මාභිසමයය ප්‍රවත්තොදයෙන් පසුවූ හෙයින් පූජාඵල විකල්පය යුත්තියුත්තයය කී හැටේ.

මේ ලක්ෂණහාරයෙහි- "සාහචරියත්ත- සමානකාරත්ත- සමානහෙතුත්ත- සමානඵලත්ත- සමානාරම්මණත්ත" යනාදීන්ගේ දිසයෙන් එකලක්ෂණත්වය දතයුතු. එහි-

(1) "නානත්තනකායා නානත්තසඤ්ඤිනො" "නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා" යනාදිතන්හී සංඥාසාහචරියත්වයෙන් සංඥාසහගත ධර්මයෝ ගන්නාලදහ.

(2) "දදං මිත්තානි හනති" යනාදිතන්හී සමානකාරත්වය යෙන් මිත්‍රඝ්නන්න කෘත්‍යසාධක ප්‍රියවචන අර්ථචරියා සමානාත්මතා- යන ධර්මයෝ ගනුලබත්.

(3) "ඵස්සපච්චයා වේදනා" යනාදි තන්හී සමානහෙතුත්වයෙන් සංඥදීහුද ගනුලබත්.

(4) "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා" යනාදි තන්හි සමානඵලත්වයෙන් තෘෂ්ණා උපාදානාදීහුද නිඛාරණය කරණු ලබත්.

(5) "රූපං අස්සාදෙති- අභිනන්දති- තං ආරබ්භ රාගො උප්පජ්ජති" යනාදිතන්හී සමානාරම්මණත්වයෙන් තත්සම්ප්‍රයුක්ත වෙදනාදීහුද නිඛාරණ කටයුත්තාහ.

අර්ථ ප්‍රකරණ ලිඛිත ශබ්දානන්තර සන්නිධාන සාමර්ථ්‍යාදි වශයෙන්ද- තත් තත් ධර්මයන්ගේ සමාන ලක්ෂණත්වය දතයුතු.

(5) ලක්ෂණහාරනිද්දේශ වර්ණනායි.

---

19 නෙරුත්තකම්භිප්පායෝ — පෙ — චතුබ්භූහෝ.

"තස්මිං තස්මිං පාවචනප්පදෙසෙ-සන්දිස්සමානානි සුත්තපද නිබ්බචනං තං තං සුත්තදෙසකානං බුද්ධාදීනම්භිප්පායෝ දෙසනා නිදානං පුබ්බාපරානුසන්ධි චා'ති ඉමානි චත්තාරි සම්පිණ්ඩිතානි ව්‍යඤ්ජන වාරෙන ඒන සංවණ්ණනා නයෙන විභාවියනති, සවායං සංවණ්ණනා විසෙසෝ චතුබ්භූහෝ නාරෝ'ති නිද්දිට්ඨෝ'ති, අත්ථයොජනා.

ව්‍යඤ්ජනං, ව්‍යඤ්ජනවාරයෙන්; නෙරුත්තං, නිරුත්ති සඞ්ඛ්‍යාත පදනිර්වචනයද; අභිප්පායෝ, සූත්‍රදෙශකවූ බුද්ධාදීන්ගේ තත් තත් දෙශනා පර්‍යාපන්නවූ අදහසද; දෙසනානිදානාදිං, දෙශනා ප්‍රවෘත්ති නිමිත්තද; පුබ්බාපරානුසන්ධි, සූත්‍රයාගේ පූර්ව

භාගඤ හෝ අපරභාගඤ සංසන්දනඤකොට කීමද; නොහොත් සංගීති වශයෙන් පූර්වාපරවූ සූත්‍රාන්තරයන් හා වර්ණනා කරනු ලබන සූත්‍රයාගේ සංසන්දනය කිරීමද- පූර්වපදය හා පරපදයාගේ හෝ සම්බන්ධකිරීමද- යන මේ ඝතරදෙනාගේ ප්‍රකාශ කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති;එසෝ හාරෝ, මේ හාරතෙමේ;චතුබ්‍යූහෝ, චතුබ්‍යූහ නම්වේ.

මෙහි අථ යනු පදපූරණාර්ථයි; බ්‍යඤ්ජනං යනු කරණාර්ථයෙහි ප්‍රථමෛක වචනයි.

නිස්සෙසතෙන වුච්චති පදත්ථෝ එතෙනා'ති නිරුත්තං- නිරුත්තමෙව නෙරුත්තං, සූත්‍රගත සභාව නිරුත්ති සම්බන්ධවූ නාමාදිපදයන්ගේ නිර්වචන සංඛ්‍යාත විග්‍රහාර්ථ ප්‍රකාශකිරීම නෙරුත්ත නම්.

අත්තනි අධිපයති බුජ්ඣති එතෙන අධිකිච්චපායීයති බුජ්ඣීයතී'ති වා අධිප්පායෝ; ධර්මදෙශක බුද්ධ බුද්ධශ්‍රාවකයන්ගේ ඒ ඒ සූත්‍රදෙශනා කිරීමෙහිදී එහි පිහිටවියයුතු අදහස අධිප්පාය නම්.

නිස්සෙසතෙන දෙති ඵලමනෙනා'ති නිදානං, දෙසනාය නිදානං දෙසනා නිදානං; දෙශනා ප්‍රවෘත්තියට හෙතු අධ්‍යාත්මික බාහිර නිමිත්ත දෙසනානිදාන නම්.

පුබ්බෙන අපරං පුබ්බාපරං, අනුසන්ධි එකතෝ ඛෙති ධාරෙති එතෙනා'ති අනුසන්ධි,පුබ්බාපරස්ස අනුසන්ධි පුබ්බාපරානුසන්ධි; සූත්‍රයාගේ පූර්වභාගඤ හා අපරභාගඤ ගැළපීම හෝ සඞ්ගායනා වශයෙන් පූර්වාපරවූ අන්‍යසූත්‍රයන් හා වර්ණනාකරනු ලබන සූත්‍රයාගේ ගැළපීම හෝ පූර්වාර්ථපදය හා අපරාර්ථ පදයාගේ සංසන්දනය කිරීම හෝ පුබ්බාපරානුසන්ධි නම්.

(6) චතුබ්‍යූහහාරනිර්දේශ වර්ණනායි.

20 එකමහි පදත්ථානෙ-පෙ-සෝ හාරෝ.

"පරක්කමධාතු ආදීනං පදත්ථානභූතෙ එකමහි ආරම්භධාතු ආදිකෙ ධම්මෙ දෙසනාරුළ්හෙහි විසභාගතාය වා සෙසකං පදත්ථානං පරියෙසති, දෙසනාය සරූපතෝ අගහණෙන වා සෙසකං පදත්ථානං පරියෙසති, යෙන සංවණ්ණනා විසෙසෙන පරියෙසිතා යොජෙතෙතා දෙසනං පමාදාදීනං පදත්ථානභූතෙ කොසජ්ජාදිකෙ පරිපක්ඛෙ ආවට්ටෙති, සොසංවණ්ණනා විසෙසෝ ආවට්ටෝ හාරෝ නාමා"ති නිද්දිට්ඨත්තා අත්ථයොජනා.

පදට්ඨානෙ, පරකතමධාතු ආදීන්ව ආසන්නාසන්නවූ; එකමහි, ආරම්භධාතු ආදි එක් ධම්මයක්හු; (දෙශනාරූඪවූකලැ) පදට්ඨානං තවිසභාගතවයෙන් හෝ එහිලා සරූප වසයෙන් නොගැන්මෙන් හෝ පමාදදීන්ව ආසන්නාසන්නවූ; සෙසකං, අවශෙෂ ධම්මාන්තර යක්; පම්හසඤ්ඤී, දෙසකතෙමේ තදෙශනාවෙහි සංවණ්ණනාවෙහි යොදනුපිණිස ධම්ඥනයෙන් ගවෙසනය කෙරේද; පටිපක්ඛ, ප්‍රතිපක්ෂ ධම්මයන් නොහොත් ප්‍රමාදදීන්ව ආසන්නාකාරණවූ කොසජ්ජාදි ප්‍රතිපක්ෂ ධම්මයන් කෙරෙන්; ආවට්ටති, තදෙශනාව ආවර්තනය කෙරේද, නෙවත් ප්‍රතිපක්ෂ ධම්මයන් කෙරෙන් කරකවා වෙන්කොට ගණ්නේද; සෝ ආවට්ටෝ භාරෝ නාම, දෙසනාවෙහිලා ගන්නාලද ධම්මයන් සභාග විසභාග වසයෙන් ආවර්තනය කිරීම නෙවත් විසභාග ධම්මයන් කෙරෙන් සභාග ධම්මයන්ද- සභාගධම්මයන් කෙරෙන් විසභාග ධම්මයන්ද- කුසලයන් කෙරෙන් අකුසලයන්ද-අකුසලයන් කෙරෙන් කුසලයන්ද-කරකවා හරවා වෙන් කිරීම ලක්ෂණකොට ඇති ඒ සංවණ්ණනා විශෙෂතෙමේ ආවට්ට හාර නම්වේ.

"ආවට්ටීයතීති එතෙන එත්ථ වා සභාග විසභාගාධම්මා-තෙසං ආවට්ටනත්තා වා ආවට්ටෝ"යි- නිර්වචන කෙයින් මේ සංවණ්ණනා විශෙෂය ඉවහල්කොටැ නොකොත් මේ සංවණ්ණනා විශෙෂයෙහිලා අන්‍යොන්‍ය සභාගවූද විසභාගවූද ධම්මයෝ ආවර්තනය කරණු ලැබෙත්නු යි නෙවත් විසභාග ධම්මයන් කෙරෙන් සභාග ධම්මයෝද සභාගධම්මයන් කෙරෙන් විසභාග ධම්මයෝද ආවර්තනය කොට කරකවා වෙන්කොට ගනුලබත්නු යි හෝ ඒ සභාග විසභාග ධම්මයන්ගේ එසේ වෙන්කිරීම ආවට්ට නම්වේ, මෙහි විස්තර විභඞ්ග විනිශ්චයෙහි පළවේ.

(7) ආවට්ටහාරනිද්දෙශ වණ්ණනාය.

---

21 ධම්මක්ඛන්ධ පදට්ඨානක්ඛං -පෙ- නෙත්තියා විභත්තී'ති.

(යෙන සංවණ්ණනා විසෙසෙන)- කුසලාදිසභාව ධම්මස්කන්ධ- දානසීලාදි පදට්ඨානස්කන්ධ පුථුජ්ජනභූමි දස්සනභූමි භාවනාභූමි ආදිකං භූමි විසෙසස්කන්ධ සාධාරණෙ අසාධාරණෙ ච ධම්මෙ-විභජතෙ, සච්චං සංවණ්ණනා විසෙසො විභත්තිහාරො ඉති නෙත්තියාති අත්ථයොජනා.

ධම්මස්කන්ධ, කුසලාදි වශයෙන් අනෙකවිධවූ සවභාව ධම්මයද; පදට්ඨානස්කන්ධ, දානසීලාදි මතු ගුණවිශෙෂාධිගමයට කාරණස්කන්ධයද;

භූමිඤ්ච, පෘථග්ජනභූමි දර්ශනභූමි ආදි භූමිවිශෙෂයද; සාධාරණෙව, "දස්සනෙන පහාතබ්බා" යනාදි නාමවසයෙන් හෝ පුථුජ්ජන සොතාපන්නාදි වසතු වශයෙන් හෝ සාධාරණධර්ම යන්ද; අසාධාරණෙව, තව්පරීත වශයෙන් අසාධාරණධර්මයන්ද; විභජතෙ, යම්බඳු සංවර්ණනා විශෙෂයකින් විභාගකෙරේද; හෙවත් කථනය කෙරේද; අයං හාරෝ, මේ සංවර්ණනා විශෙෂ තෙමේ; විභත්තී ඉති, විභත්තිහාරයයි; නෙත්තියා, අවබොධයට පැමිණවියයුතු.

මේ සූත්‍රයෙහි වදාළ කුශලධර්මයෝ වාසනාභාගීයහ, මේසූත්‍ර යෙහි වදාළ කුශලධර්මයෝ නිබ්බෙධභාගීයහ යනාදිවසයෙන් හා මේ සූත්‍රයෙහි වදාළ අකුශල ධර්මයෝ සංකෙලෙසභාගීයහ යනාදි වසයෙන් කුශලාකුශල ධර්මයන්ද, මේ ශීලය මේ මහග්ගතගුණ විසෙසයට පදට්ඨානය, මේ ශීලය මේ ධ්‍යානය මේ ලොකොත්තර ගුණයට පදට්ඨානය යනාදිවසයෙන් පදට්ඨානකාරණයද, දර්ශන මාගීයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය කෙලෙසයන්ට පෘථග්ජන පුද්ගලතෙමේ භූමිය, උපරිමාගීත්‍රයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය කෙලෙසයන්ට ශ්‍රොතාපන්නාදි පුද්ගලයෝ භූමියයි යනාදිවසයෙන් භූමිවිසෙසයද, කාමරාග ව්‍යාපාද කෙලෙසයෝ පෘථග්ජන ස්‍රොතාපන්න පුද්ගලයන්ට සාධාරණයහ යි සාධාරණ ධර්මයන්ද, ඒ කෙලෙසයය අනාගාමී ක්ෂීණාශ්‍රවයන්ට අසාධාරණයහ යි- අසාධාරණ ධර්මයන්ද- ඒ ඒ ආකාරයෙන් විභාගකොට දක්වන හාරක්‍රමය විභත්ති නම්වේ.

(8) විභත්තිහාරනිද්දෙශ වණ්ණනා යි.

---

22 කුසලාකුසලෙ -පෙ- පරිවත්තනෙනාහාරෝ නාම.

(යසම්ංසුත්තෙන) භාවිතබ්බ අනවජ්ජ කුසලධර්මෙම නිද්දිට්ඨ කථිතෙ, පහාතබ්බ සාවජ්ජ අකුසලෙ ධර්මෙම නිද්දිට්ඨ කථිතෙ, තෙසං ධම්මානං පටිපක්ඛ විපරීතධර්මෙම යෙන සංවණ්ණනා විසෙසෙන පරිවත්තෙතති, සඞ්ඛං සංවණ්ණනා විසෙ සො පරිවත්තනතො හාරො නාමා'ති අත්ථයොජනා.

භාවිතෙව, භාවිතාකටයුතුවූද; පහීනෙව, පහකටයුතුවූද; කුසලාකුසලෙ ධර්මෙම, අනවද්‍ය සාවද්‍ය ධර්මයන්; නිද්දිට්ඨ, කිකලෑ; (වැණුකලෑ) පටිපක්ඛ, ඒ කුශලා කුශල ධර්මයන්ට ප්‍රති පක්ෂවූ විපරීත ධර්මයන්; පරිවත්තනති, පෙරළාගන්නේද; පරි වත්තනනොහාරෝ නාම, ඒ මේ අර්ථසංවර්ණනාවිශෙෂය පරිවර්තන හාරකම්.

මෙහි "සම්මාදිට්ඨිසස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි නිජ්ජිණ්ණා භවති" ඉත්‍යාදිවසයෙන්ද, "පාණාතිපාතා පටිවිරතස්ස පාණාති පාතෝ පහීනෝ" ඉත්‍යාදි වසයෙන්ද, භුඤ්ජිතබ්බා කාමා -පෙ- කාමෙහි වෙරමණී තෙසං අධමෙමා ඉත්‍යාදිවසයෙන්ද, ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගේ පරිවර්තනාකාරය විභාවනයෙහි ප්‍රකාශවන්නේයි.

(9) පරිවර්තනහාරනිද්දේශ වර්ණනායි.

---

23 වෙවචනානි -පෙ- සොහාරෝ.

යෝ සුත්තන්තවිදූ ධම්මඤ්ච කුසලෝ බහුස්සුතෝ, එකධම්මස්ස එකස්ස පදඤ්ඤස්ස සුත්තෙන වුත්තානෙව බහූනි එව වෙවචනානි පරියායවචනානි- යෙන සංවණ්ණනා විසෙසෙන ඤාතානි, ඤාතීහි ව එකසම්බන්ධයුත්ත එව පදඤ්ඤේ යොජේති, තස්ස යොජකස්ස සුත්තන්තවිදුනෝ සෝ සංවණ්ණනා විසෙසෝ වෙවචනෝ හාරෝ'ති නිද්දිට්ඨෝ'ති අත්ථයොජනා.

යෝ සුත්තන්තවිදූ, සූත්‍රසඞ්ඛ්‍යාත නවාඞ්ග ත්‍රිපිටක බුද්ධවචනයෙහි දක්ෂවූ යම් ධර්මකථිකයෙක් නෙමේ; **එකධම්මස්ස, එකපදඤ්ඤයක්** සම්බන්ධව; **සුත්තෙන**, නවාඞ්ග ශාස්තෘශාසන සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රාගතයෙහි; **වුත්තානිනු**, කියනලද්දාවූම; **බහූනි නු වෙවචනානි**, බොහෝවූම පර්‍යායශබ්දයන්; **ඤාතානි**, දනීද හෙවත් විවාරාද; **දැන එකපදඤ්ඤයෙක්හි** යොදාද; **සෝ හාරෝ**, එකාර්ථයක් සම්බන්ධව බොහෝ පර්‍යායශබ්ද යොජනා සඞ්ඛ්‍යාතවූ ඒ අර්ථවර්ණනාහාර ක්‍රමතෙමේ; **වෙවචනෝ නාම**, වෙවචනහාර නම් වන්නේය.

පිටකත්‍රය දන්නාවූ යම් ධර්මකථිකයෙක් තෙමේ යම් අර්ථවර්ණනාහාර ක්‍රමයක් ආශ්‍රය කිරීමෙන් එකපදඤ්ඤයක් සම්බන්ධව සූත්‍රාගතයෙහි කියනලද්දාවූ බොහෝවූ පර්‍යායශබ්දයන් ප්‍රකාශ කෙරේද- එසේ එකාර්ථයෙක්හි බොහෝ පර්‍යායශබ්දයන්ගේ යෙදීම ලක්ෂණකොට ඇති ඒ අර්ථවර්ණනා ක්‍රමය **වෙවචනහාර** නම්.

"විවිධානි එකසම්බන්ධයුත්ත එව වචනානි විවචනානි- විවචනානි එව වෙවචනානි" මෙහි **නු** ශබ්දය අවධාරණාර්ථ හෙයින් වෙවචනහාර යොජනාවෙහි බොහෝවූම පර්‍යායශබ්දයෝ කියයුත්තාහුය. සවලපයක් නොකියයුතුය යනු දක්වයි, එම **නු** ශබ්දය "සුත්තෙනවුත්තානි" යනු හා ද සම්බන්ධවන හෙයින් ඒ පර්‍යායශබ්දයෝ සූත්‍රාගතවූවෝම දක්වනලදහ.

(10) වෙවචනහාරනිද්දේශ වර්ණනායි.

---

24 එකං භගවා ධම්මං-පෙ-පඤ්ඤත්තිහාරෝ.

"භගවා එකං ඛන්ධාදිධම්මං නික්ඛිපපභවාදිනාහි විවිධාහි පඤ්ඤත්තීහි යෙන පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරෙන දෙසෙති, සවායං පඤ්ඤාපෙතබ්බාකාරෝ යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන විභාවීයතෙ, සවායං සංවණ්ණනාවිසෙසෝ පඤ්ඤත්තිහාරෝ නාමාති ඤෙය්‍යෝ"ති අත්ථයොජනා.

භගවා, භාග්‍යවත්තෙමේ;එකං ධම්මං, සකඛාදි එක් ධර්මපදයක්; විවිධාහි, නික්ෂෙප ප්‍රභවාදි අනෙකවිධවූ; පඤ්ඤත්තීහි, පැණවියයුතු ආකාරයෙන් නොහොත් අසඞ්කරවශයෙන් හැඟවීමෙන්; දෙසෙති, ප්‍රකාශකෙරේද; සෝ ආකාරෝ, ඒ විවිධ ප්‍රඥප්තියෙන් පැණවියයුතු ආකාරය; පඤ්ඤත්තිහාරෝ නාම ඉති, ප්‍රඥප්තිහාර නමැති ඤෙය්‍යෝ, දතයුතු.

මෙහි- නික්ඛිපපඤ්ඤත්ති- පභවපඤ්ඤත්ති- පරිඤ්ඤා පඤ්ඤත්ති- පහානපඤ්ඤත්ති- භාවනාපඤ්ඤත්ති- සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤත්ති- නිරොධපඤ්ඤත්ති- නිබ්බිදාපඤ්ඤත්ති ආදිවශයෙන් ප්‍රඥප්තීන්ගේ විවිධභාවය දතයුතු. එහි

පඤ්චසකඛ- ෂඩායතන, වාදශායතන, අෂ්ටධාතු, අෂ්ටාදශධාතු, දශවිධ ඉන්ද්‍රියාදි සංඛතධර්මයන් පිළිබඳ පිඛනාලක්ෂණය දුකයයි පැණවීම නික්ෂෙප ප්‍රඥප්ති නම්.

"කබලිඞ්කාරෙ වෙ හිකඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො-අත්ථි නන්දි-අත්ථි තණ්හා- පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළහං, යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළහං- අත්ථි තත්ථ නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, යත්ථ අත්ථි නාමරූපස්ස අවක්කන්ති, අත්ථි තත්ථ සඞ්ඛාරානං බුද්ධි" යන මේආදිය දුකඛ සමුදය දෙදෙනාගේ ප්‍රභවප්‍රඥප්තිනම්;"කබලිඞ්කාරෙ වෙ හිකඛවෙ ආහාරෙ නත්ථි රාගො"යන්නාදිය දුඃඛ සත්‍යයාගේ පරිඥ ප්‍රඥප්තියද- සමුදයාගේ ප්‍රහාන ප්‍රඥප්තියද- මාර්ගයාගේ භාවනා ප්‍රඥප්තියද-නිරොධයාගේ සච්ඡිකිරියා ප්‍රඥප්තියද- ශ්‍රැතමය ඥානයාගේ නික්ෂෙප ප්‍රඥප්තියද- අනඤ්ඤතඤ්ඤස්සාමීතීන්ද්‍රියයාගේ සච්ඡිකිරියා ප්‍රඥප්තියද- ධර්මචක්‍රයාගේ පවත්තන ප්‍රඥප්තියද වේ. මෙහි විසතර හාරවිභඞ්ගයෙහි ප්‍රකාශ වන්නේය.

(11) ප්‍රඥප්තිහාරනිද්දෙශ වණ්ණනා.

---

25 යෝ ච පටිච්චුප්පාදෙ-පෙ-ඔතරණෝ නාම අයං හාරෝ.

"යෝ පටිච්චසමුප්පාදෙ ච- යෙ ඉන්ද්‍රිය ඛන්ධා ච- යානි ධාතු ආයතනානි ච- යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන නිද්ධාරිතානි, එතෙහි පටිච්චසමුප්පාදින්ද්‍රිය ඛන්ධධාතුආයතනෙහි- සුත්තාගත පදත්ථ මුඛෙන නිද්ධාරියමානෙහි ච- යෝ සංවණ්ණනා විසෙසෝ ඔතරති ඔගාහති, පටිච්චසමුප්පාදාදිකෙ තත්ථ වාචාවසෙන ඤාපකවසෙන වා අනුපවිසති, සවායං සංවණ්ණනා විසෙසෝ ඔතරණෝ හාරෝ නාමා"ති. අත්ථයොජනා.

යෝ ච පටිච්චුප්පාදෙ, චාදශපදිකවූ යම් ප්‍රත්‍යයාකාර ධර්ම සමූහයෙක් වේ ද; **ඉන්ද්‍රියඛන්ධා ච**, යම් දෙවිසි ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෙක් හා පවසනු ඛන්ධ ධර්මයෙක් වේද්ද; **ධාතු ආයතනානි ච**, යම් අටළොස් ධාතුවෙක් හා චාදශායතන වෙණෙක් වේද්ද; **එත්ථ**, සූත්‍රාගත පදාර්ථමුඛයෙන් නිද්ධාරණය කරණු ලබන පටිච්චසමුප්පාද ඉන්ද්‍රියඛන්ධධාතු ආයතන යන මේ ධර්මවාරයෙන්; **යෝ**, යම් සංවර්ණනා ක්‍රමයෙක්; **ඔතරති**, පටිච්චසමුප්පාදාදීන්හි බැසගනීද- ඇතුළත්වේද; **යෝ ඔතරණා හාරෝ නාම**, ඒ සංවර්ණනාක්‍රම තෙමේ ඔතරණහාර නම්වේ. මෙහි ච ශබ්දයෙන් සූන්‍යතා මුඛාදීන්ගේ සඞ්ග්‍රහය වේ. ඉන්ද්‍රියානි ච ඛන්ධාච- ඉන්ද්‍රිය ඛන්ධා, ධාතුයෝ ච ආයතනානි ච- ධාතුආයතනා.

මෙහි ඔතරණය කෙසේදයත්?- "උඩං අධෝ සබ්බධි විපස්සනෙනා" යන මෙහි අසෙඛ විමුක්තිය දක්වයි; එය ම අසෙඛ පඤ්චේන්ද්‍රිය යි; එහෙයින් ඉන්ද්‍රියයන් හා ඔතරණය වේ; ඒ ඉන්ද්‍රිය යෝ ම අසෙඛපඤ්චේන්ද්‍රියයෝ වෙති. එහෙයින් පඤ්චේන්ද්‍රියයන් හා ඔතරණය වේ. ඒ මේ අසෙඛ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ ම විද්‍යා නම්- "විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධෝ-අවිජ්ජා නිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධෝ -පෙ- දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධෝ හොති"යි වදළහෙයින්- පටිච්ච සමුප්පාදයන් හා ඔතරණය වේ; එම අසෙඛ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ සීලක්ඛන්ධ- සමාධික්ඛන්ධ- පඤ්ඤක්ඛන්ධයන් හා සඞ්ගෘහීත හෙයින් ගුණධර්ම සඞ්ඛ්‍යාත සකන්ධයන් හා ඔතරණය වේ; එම අසෙඛපඤ්චේන්ද්‍රියයෝ අනාශ්‍රවවූ භවසංඛ්‍යාතයට හෙතුකොටූ සංඝකාරයන් කෙරෙහි ඇතුළත් වූහ. ඒ සංඝකාරයෝ ධම්මධාතු වෙහි ඇතුළත් වෙති-එහෙයින් ධාතූන් හා ඔතරණය වේ; ඒ ධම්ම ධාතුව ධර්මායතනයෙහි ඇතුළත් විය. එහෙයින් ආයතනයන් හා ඔතරණයවේ; විසතර විභඞ්ගයෙහි පහළවන්නේය.

(12) ඔතරණහාරනිද්දෙස මණ්ඩනා නිට්ඨිතා.

26 **විසයජ්ඣත්තමහි -පෙ- සොධනෝ නාම.**

"යස්සං ගාථායං ආරුළ්හෙන පඤ්හෙන සුත්තන්තං විචිනිතුකාමෙන අත්ථෝ භගවතා විසයජ්ඣත්තං විසයජ්ඣත්තමහි යං සුත්තන්තං ආරබ්භ අධිකිච්ච සා ගාථා පුච්ඡිතා පුච්ඡනත්ථාය වා ඨපිතා, තස්ස සුත්තන්තස්ස යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන සුද්ධාසුද්ධපරිකප්පාවිචාරණා සියා, සෝ සංවණ්ණනාවිසෙසෝ සොධනෝ හාරෝ නාමාති අත්ථෝ යොජනා.

ගාථායං, යම් ගාථායෙක්හි; (ආරූඪවූ) **පඤ්හෙන**, ප්‍රශ්නයක් හෙවත් දනුකැමැති අර්ථයක්; **විසයජ්ඣත්තමහි**, බුදුන් විසින් විසඳූ කලැ; **යං** ආරබ්භ, යම් අර්ථයක් අරභයා; පුච්ඡිතා, එහෙය පුළුවුස් නාලද්දීද; **සුද්ධාසුද්ධ පරිකප්පා**, ඒ අර්ථය සම්බන්ධවූ පදරමහාදීන්ගේ සොධිත අසොධිත භාවය විචාරණය කිරීමක් වේද; **අයං හාරෝ**, ඒ අර්ථවිභාජනා ක්‍රමතෙමේ; **සොධනෝ නාම**, සොධන නම් වන්නේය. ගාථාදි දෙශනා ප්‍රදෙශයන්හි ඇතුළත් කොටැ පුළුවුස් නාලද දනුකැමැති ධර්මාර්ථයක්හු විසඳූකලැ ඒ සූත්‍රාර්ථයාගේ පද ආරම්භාදිය ශුද්ධාශුද්ධදැයි සෙවීම කරන හාරක්‍රමය සොධන නමැයි දතයුතු- මෙහි විස්තර හාරවිභඞ්ගයෙහි ප්‍රකාශවන්නේයි.

(13) සොධනහාරනිද්දෙශ වණ්ණනායි.

---

27 **එකත්තනානාය ධම්මා -පෙ- අධිට්ඨානෝ.**

යෙ දුක්ඛාදයෝ ධම්මා එකත්තනානාය සාමඤ්ඤෙන සුත්තෙන නිද්දිට්ඨා, යෙ වාපි දුක්ඛාදයෝ ධම්මා- ජාතිපි දුක්ඛාත්‍යාදිනා වෙමත්තනානාය විසෙසෙන නිද්දිට්ඨා තෙ දුක්ඛාදයෝ ධම්මා නෙව විකප්පයිතබ්බා විවිධාකාරෙන වා අඤ්ඤමඤ්ඤසංසග්ගාරොපණෙන වා පක්ඛපාත වසෙන වා න කප්පෙතබ්බා න මඤ්ඤිතබ්බාති, දසෙනෙනා සංවණ්ණනාවිසෙසා අධිට්ඨානෝ හාරොති අත්ථ යොජනා.

යෙ ධම්මා, දුඃඛසත්‍යාදියෙහි ඇතුළත්වූ යම් ධර්මකෙණෙක්; **එකත්තනානාය**, දුක්ඛං සමුදයෝ යනාදි සාමාන්‍ය වශයෙන්ද; අපිච, නොහොත්; **යෙ ධම්මා**, ආර්‍යසත්‍යප්‍රතිපන්නවූ යම් ධර්මකෙනෙක්; **වෙමත්තනානාය**, ජාති- ජරා- කාමතණ්හා- භවතණ්හා යනාදි විශෙෂ වශයෙන්ද; **නිද්දිට්ඨා**, යම් යම් සූත්‍රාන්තයන්හි දක්වනලද්දාහු වෙද්ද; **තෙ**, ඒ සාමාන්‍ය විශෙෂ ධර්මයෝ; **නවිකප්පයිතබ්බා**, සාමාන්‍ය විශෙෂ විකල්පන වශයෙන් නොවිකල්පියයුත්තාහ; (හෙවත් විවිධාකාරයෙන් හෝ අන්‍යොන්‍ය සංසර්ග

රොපණයෙන් හෝ එක් පක්ෂයෙක්හිම පැමිණවීම් වසයෙන්හෝ කල්පනා නොකටයුත්තාහුය) **එසොහාරෝ**, සූත්‍රාගත සාමාන්‍ය විශෙෂ ධර්මයන් අවිකල්පන වශයෙන් නිර්හාරණ කිරීම ලක්ෂණ කොට ඇති මේ අර්ථසංවර්ණනා ක්‍රමතෙමේ; **අධිට්ඨානෙනා**, අධිට්ඨාන නම් වන්නේයි.

"එකස්ස සමානස්ස භාවෝ එකත්තං, එකත්තමෙව එකත්තතා තාය එකත්තතාය, විසිට්ඨා මත්තා විමත්තා විමත්තා එව වෙමත්තං, වෙමත්තස්ස භාවෝ වෙමත්තතා තාය වෙමත්තතාය"

අද හෙට අනිද්දා යනාදිවසයෙන් ව්‍යවහාර සාමාන්‍යකාල යෙහි අද උදය අදසවස යනාදි වසයෙන් ව්‍යවහාර කරණුලබන විශෙෂකාලය අදහෙට යනාදි සාමාන්‍ය කාලයෙන් බැහැරකොට කල්පනා නොකටයුතුවූවාක් මෙන් දුක්ඛං යන සාමාන්‍ය ව්‍යවහාරයෙන් ජාතිදුක්ඛා- ජරාදුක්ඛා- මරණදුක්ඛං යනාදි විශෙෂ ව්‍යවහාරය බිහිකොටැ හෙවත් දුඃඛසත්‍යයෙන් බැහැරකොට කල්පනා නොකටයුතුය සී තරයේ ඉටාගතයුතුබව උගන්වන උප දෙශය අධිට්ඨානහාර නම්.

(14) අධිෂ්ඨානහාරනිද්දෙශ වණ්ණනායි.

---

18 **යෙ ධම්මා යං ධම්මං -පෙ- පරික්ඛාරෙ**

"අවිජ්ජාදිකා යෙ පච්චයධම්මා සඞ්ඛාරාදිකං යං ඵලධම්මං- සහජාතපච්චයභාවෙන පරම්පරපච්චයභාවෙන ච ජනයන්ති, තස්ස සඞ්ඛාරාදිඵලස්ස පච්චයං පරික්ඛාරභූතං පුරිමුප්පන්න- අවිජ්ජාදිකං අසාධාරණං ජනකහෙතුං- අයොනිසො මනසිකාරාදිකං සාධාරණඤ්ච පච්චය හෙතුං- අවත්ථාපෙත්වා සුත්තතො නිද්ධාරෙත්වා වණ්ණෙතබ්බාකාරෙ- යෙන සංවණ්ණනාවිසෙසෙන දස්සිතො සවායං පරික්ඛාරෙ හාරෙ නාමාති-අත්ථයොජනා.

යෙ ධම්මා, අවිද්‍යාදි යම් ප්‍රත්‍යය ධර්මයෙනෙක්; **යං ධම්මං**, සංස්කාරාදි ප්‍රත්‍යයොත්පන්නවූ යම් ඵල ධර්මයක්හු; **පච්චයා**, සහජාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන්ද; **පරම්පරෙනා**, පරම්පර ප්‍රත්‍යයන්ව යෙන්ද; **ජනයන්ති**, නිපදවක්ද; **හෙතුං**, ඒ සංස්කාරාදි ඵලයට ප්‍රත්‍යය සඞ්ඛ්‍යාත පරිෂ්කාරවූ පළමු පහළවූ අවිද්‍යාදි අසාධාරණ ජනකහෙතුවද- අයොනිසො මනසිකාරාදි සාධාරණ ප්‍රත්‍යය හෙතුවද; **අවත්ථාපෙත්වා**, සූත්‍රයෙන් නිර්හාරණය කොටැ හෙවත් ගෙනහැර දක්වා; (ප්‍රකාශ කරන්නාවූ) **එසා හාරෝ**, මේ අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමතෙමේ; **පරික්ඛාරෝ**, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ පරිෂ්කාර සංඛ්‍යාත හෙතු ප්‍රත්‍යයන් ගෙනහැර දක්වන හෙයින් පරිෂ්කාර නම් වන්නේයි.

"අවිජ්ජාදීහු අවිජ්ජාදීන්ට අසාධාරණ හෙතුයි; අයොනිසො මනසිකාරාදිය සාධාරණ ප්‍රත්‍යය යි; "අසාධාරණ ලක්ඛණො හෙතු සාධාරණලක්ඛණො පච්චයො යි"- දැක්වූ හෙයිනි.

(15) පදිට්ඨානහාරනිද්දෙස වණ්ණනාය.

29 යෙ ධම්මා සමූලා -පෙ- සම්මාරොපණා හාරොති.

"බුඬමුනිනා- යෙ සීලාදයො ධම්මා- යෙසං සමාධිආදීනං ධම්මානං මූලානි- යෙ ච රාග විරාගවෙතොවිමුත්ති සෙක්ඛඵල කාමධාතු සමතික්කමනාදිකා ධම්මපද, අනාගාමි ඵලඤ්ඤාය සමානඤ්ඤාති ච පකාසිතා හොන්ති, තෙ සමානඤ්ඤ වාචකා සද්ද, අඤ්ඤමඤ්ඤවෙවචනභාවෙන සම්මාරොපයිතබ්බානි- දැසෙනෙනා සංවණ්ණනා විසෙසො සම්මාරොපණා හාරො නාමාති අත්ථ යොජනා.

මුනිනා, බුඬමුනීන් විසින්; යෙ ධම්මා, ශීලාදීවූ යම් ධම් කෙණෙක්; සමූලා, යම් සමාධි ආදි ධර්මයන්ට මූල්වූවෝයයි; පකාසිතා, ප්‍රකාශකරණ ලද්දාහුද; තෙ, ඒ ධර්මයෝ; සම්මාරොපයිතබ්බා, ඒ සමාධි ආදි ධර්මයන්ගේ පදස්ථාන වශයෙන් ආරොපණ කටයුත්තාහුය; යෙ ච එකත්ථා, සමානාර්ථවත්වූ හෙවත් "රාගවිරාග චෙතොවිමුත්ති සෙක්ඛඵල කාමධාතු සමතික්කමනාදි අනාගාමි ඵලාර්ථ වශයෙන් එකාර්ථවත්වූ යම් ශබ්දවාක්‍යයෝත්; පකාසිතා, ප්‍රකාශකරණ ලද්දාහුද; තෙ, ඒ ශබ්දවාක්‍යයෝත්; සම්මාරොපයිතබ්බා, අන්‍යොන්‍ය පර්‍යාය වචන වශයෙන් ආරොපණ කටයුත්තාහ; එසොහාරා, සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ පදට්ඨාන-වෙවචන- භාවනා- පහාන, සම්මාරොපණ විචාරණ ලක්ෂණකොට ඇති මේ අර්ථ වර්ණනා ක්‍රමතෙමේ; සම්මාරොපණා, සම්මාරොපණ නම් වන්නේයි.

මෙහි සම්මාරොපණය- පදට්ඨාන- වෙවචන- භාවනා-පහාන වශයෙන් චතුර්විධවේ.

(1) කායික වාචසික සුචරිතය සීලස්කන්ධයි; මනොසුචරිත යෙහි සම්මාදිට්ඨිය පඤ්ඤාස්කන්ධයි; සීලස්කන්ධය සමාධිස්කන්ධයට පදට්ඨානයි; සමාධිස්කන්ධය පඤ්ඤාස්කන්ධයට පදට්ඨානයි; සීල සමාධිවය සමථයට පදට්ඨානයි; පඤ්ඤාස්කන්ධය විපස්සනාවට පදට්ඨානයි; සමථය- රාගවිරාග චෙතොවිමුත්තියට පදට්ඨානයි; විපස්සනාව අවිජ්ජා විරාග පඤ්ඤාවිමුත්තියට පදට්ඨානයි; මේ ආදි ආකාරයෙන් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ පදට්ඨාන සම්මාරොපණය කටයුතු.

(2) රාගවිරාගචෙතෝ විමුත්තිය- සෙඛඵලයි; අවිජ්ජාවිරාග පඤ්ඤාවිමුත්තිය, අග්ගඵලයි; චෙතෝවිමුත්තිය කාමධාතු සම තික්කමනයි; පඤ්ඤාවිමුත්තිය, තෙධාතුසමතික්කමනයි; (මේ වෙවචන නයයි)- පඤ්ඤින්ද්‍රිය- පඤ්ඤාබල- අධිපඤ්ඤාසික්ඛා- පඤ්ඤාසික්ඛාති ධම්මවිචය අමෝහ- යනාදිය ප්‍රඥාවට පර්‍යායෙ කෙසින් වෙවචනයි, මේ ආකාරයෙන් වෙවචන සමාරොපණය කටයුතු.

(3) "කායෙ කායානුපස්සිනෝ විහරතෝ- චත්තාරෝ සති පට්ඨානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු චත්තාරෝ සම්මප්පධානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති" යනාදි වසයෙන් භාවනා සමාරොපණය කටයුතු.

(4) "කායෙ කායානුපස්සී විහරන්තෝ- අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසං පජහති, කබලිඞ්කාරෝ චස්ස ආහාරෝ පරිඤ්ඤං ගච්ඡති" යනාදි ආකාරයෙන් ප්‍රහාන සමාරොපණය කටයුතු.

(16) **සමාරොපණහාරනිද්දෙසෝ නිට්ඨිතෝ.**

ඡොඩෙතහාර නිද්දෙසාදී වණ්ණනා නිමි.

---

30 තණ්හඤ්ච -පෙ- නන්දියාවට්ටෝ

යෝ අත්ථ සංවණ්ණනානයවිසෙසෝ සුත්තාගතං අත්ථතෝ නිද්ධාරණ වසෙන ගහිතං වා තණ්හඤ්ච අවිජ්ජඤ්ච සුත්තාගතෙන අත්ථතෝ නිද්ධාරණවසෙන වා ගහිතෙන සමථෙන විපස්සනාය ච සචෙච්ඡි යොජෙත්වා වොදානපක්ඛං නෙති, සවායං සංවණ්ණනා නයවිසෙසෝ **නන්දියාවට්ටෝ** නාමා"ති- අත්ථයොජනා.

තඤ්ච, මූලපද නිද්ධාරණ වාරයෙන් ධම්මීථියන් විභාගකරණ යම් අර්‍ථසංවණ්ණනානය විශෙෂයෙක් තෙමේ; **තණ්හඤ්ච**, වෘත්ත මූලිකතෘෂ්ණාව්‍ය; **අවිජ්ජඤ්ච**, වෘත්තමූලික අවිද්‍යාව්‍ය; **සමථෙන**, සමථසංඛ්‍යාත සමාධියෙන්ද; **විපස්සනාය**, විදර්‍ශනා සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥාවෙන්ද; **සචෙච්ඡි**, අවිද්‍යාතෘෂ්ණාවන් සමුදයසත්‍යය සමඟද ඉතර තෙභූමික ධර්‍මයන් දුඃඛසත්‍යය සමඟද- සමථ විදර්‍ශනා වන් මාර්‍ගසත්‍යය සමඟද- එසින් පත්විය යුතු අසඞ්ඛත ධාතුව නිරොධසත්‍යය සමඟද; **යොජෙත්වා**, යොදා; **නෙති**, වොදාන මාර්‍ගයට පමුණුවාද; **අයං නයෝ**, තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවන් සමථ විදර්‍ශනා කර්‍මස්ථානයෙන් දුරීලකොටැ, චතුරාර්‍යසත්‍යයන් හා

යොදු වොදුනපක්ෂයට හෙවත් අනුපාදු පරිනිබ්බාණයට පමුණුවන අයුරු දක්වන්නාවූ මේ නය විශෙෂතෙමේ;නන්දියාවටටා, නන්දියාවටට නම් වේ. නොහොත්, යෝ, නයභූමිසඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයෙක්; තණ්හක්ඛව, යම් සූත්‍රයෙක්හි සරූපවශයෙන් දක්නාලද හෝ අවිවශයෙන් නිබ්බාරණය කරණලද හෝ තෘෂ්ණාවත්; අවිජ්ජක්ඛව, එසේවූම අවිද්‍යාවත්; සවෙහි යොජනිත්වා, සමුදය දුඃඛසත්‍යයන් සමග යොදු;නෙති,සංකෙලෙසපක්ෂයට පමුණුවාද; සමථෙන, සූත්‍රාගතවූ හෝ නිබ්බාරණයකොට ගන්නාලද්දාවූ හෝ සමථයෙන් (සමාධියෙන්); විපස්සනාය, එසේම විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන්; සවෙවහි යොජයිත්වා, මාර්ග නිරොධ සත්‍යයන් හා යොදු; නෙති, සූත්‍රාර්ථය වොදුනපක්ෂයට පමුණුවාද; අයං නයෝ, මේ නය විශෙෂතෙමේ; නන්දියාවටෙවා, නන්‍යාවතී නම් වේ. මේ අර්ථ විකල්පවය පෙළ අට්ඨවාතය හා සසඳා විමසා ගතයුතු.

(17) නන්‍යාවතීනයනිද්දෙශ වණ්ණනායි.

---

31 **යෝ අකුසලෙ-පෙ-තිපුක්ඛලං තං නයං ආහු.**

යෝ (අත්ථසංවණ්ණනානයෝ) සබෙබපි අකුසලධම්මෙ අත්ත නො මූලභූතෙහි ලොභදෙසමොහෙහි සඞ්ග,සබෙබපි චතුභූමකෙ කුසලෙ ච ධම්මෙ අත්තනො මූලභූතෙහි අලොභාදීහි සඞ්ග, භූතං තථං අවිතථං අරියසච්චං නෙති, පාපෙති තසිදං අත්ථසංවණ්ණනාවිසෙසං තිපුක්ඛලමිති, ආහූති- අත්ථොජනා.

යෝ, යම් අර්ථවණ්ණනානය විශෙෂයෙක්; **අකුසලෙ**, වාදය විත්තෙනාතපාද සඞ්ගෘහීත සකල අකුශල ධර්මයන්ද; **සමූලෙහි**, සඞ්කීය ලොභදෙසමොහ සඞ්ඛ්‍යාත මුල්සමග; **කුසලෙ ච**, චාතුර්භූමික සකල කුශල ධර්මයන්ද; **කුසලමූලෙහි**, අලොභාදි ත්‍රිවිධ කුසලමූලයන් සමග; **භූතං**, පරමාර්ථ හෙයින් විද්‍යමානවූම; **තථං**, පරමාර්ථ සත්‍යභාවයෙන් තත්ත්වාකාරවූම; **අවිතථං**, විසංවාදන රහිතහෙයින් එකාන්තසත්‍යවූම, ආර්‍යසත්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත වොදුනපක්ෂයට; **නෙති**, පමුණුවාද; **තං නයං**, එබඳු සංවණ්ණනානය විශෙෂය; **තිපුක්ඛලං ආහු**, සසරපැවැතුන් වඩනා තුන් අකුසල් කුසල්මුල් අනුපාදු පරිනිර්‍වාණ සඞ්ඛ්‍යාත පුෂ්කලත්වයට (පාරිශුද්ධිභාවයට) පත්කරණ උපාය දක්වන හෙයින් තිපුක්ඛල නමැ-සී-කිහ. භූතං තථං අවිතථං යන පදත්‍රය අකුසල කුසල පදයන්ට විශෙෂණකොටැ අර්ථවිකල්පයක් අට්ඨවාවෙහි දක්වා ඇත; විමසිය යුතු.

(18) තිපුක්ඛලනයනිද්දෙශ වණ්ණනායි.

---

32 **යෝ නෙති විපල්ලාසෙහි -පෙ- සිහවික්කීළිතං ආහු**

යෝ (අත්ථසංවණ්ණනානයෝ) සුභසුඛනිච්ච අත්තභාව සඞ්ඛා තෙහි චතූහි විපල්ලාසෙහි සඞ්කිලෙසධම්මෙ ච සඞ්ඛාදීහි ඉන්ද්‍රියෙහි පටිපත්ති පටිවෙධ සඞ්ඛාතෙ සඞ්මෙ ච සඞ්කිලෙසපක්ඛං වොදානපක්ඛඤ්ච පාපෙති සඞ්මත්තයඤ්ඤූ පණ්ඩිතා තාදිසං අත්ථසංවණ්ණනා නයං සීහවික්කීළිතං ආහූති - අත්ථයොජනා

යෝ, යම් අර්ථසංවර්ණනානයක විශෙෂයෙක් තෙමේ; **විපල්ලාසෙහි**, සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවසඞ්ඛ්‍යාත චතුර්විධ විපල්ලාසයෙන්- **කිලෙසෙ**, සංකෙලෙශ ධර්මයන්ද; **ඉන්ද්‍රියෙහි**, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෙන්; **සඞ්මම්ම**, ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධ සඞ්ඛ්‍යාතයන්ද; **නෙති**, අර්ථසංවර්ණනා වශයෙන් සංකෙලෙශ පක්ෂයට හා වොදානපක්ෂයට පමුණුවන්නේද; **නයඤ්ඤූ**, සඞ්ඛ්‍යාත නයදත් ප්‍රාඥයෝ; **එතං නයං**, සිව්විපල්ලාසයෙන් කෙලෙශ ධර්මයන් සංකෙලෙශපක්ෂයටද ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෙන් ප්‍රතිපත්ති ප්‍රතිවෙධ ධර්මයන් වොදානපක්ෂයටද පත්කරවීම ලක්ෂණකොටඇති ඒ මේ අර්ථනයවූ කලි; **සිහවික්කීළිතං ආහු**, සිහවික්කීළිත නමැ-යි කීහ.

ත්‍රාසනභාවාපගත ජවපරක්කමාදි ගුණවිසෙසයොගයෙන් සීහායමාන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වික්‍රීඩිතසඞ්ඛ්‍යාත දෙශනා වාංකමීයෙන් පහළවූ විහරණය විපල්ලාසයන් හා තත්ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් දක්වන බැවින් සීහායමාන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වාංකමීවික්‍රීඩිතය මේ න්‍යායයෙහි ඇත්තේකු යි හෝ පඤ්චබල දසබලාදි බලවිසෙසයොග පරිදීපනභෙයින් සීහවික්කීළිත සමානත්වයෙන් යුත් න්‍යායක්‍රමය හෝ සීහවික්කීළිතය-යි- කීහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අසීතධර්මදෙශනා විලාශයෙන් සංකෙලෙශ ධර්මයන් හා වොදාන ධර්මයන් සඞ්ග්‍රහකොට දක්වන න්‍යායක්‍රමය සීහවික්කීළිත නමැයි දතයුතු.

(19) **සිහවික්කීළිතනයනිද්දෙශ වණ්ණනායි.**

---

33 **වෙය්‍යාකරණෙසු යි යෙ -පෙ- දිසාලොචනං ආහු**

තහිං තහිං වෙය්‍යාකරණෙසු තස්ස තස්ස නයස්ස දිසාභූතා යෙ යෙ කුසලාකුසලා ධම්මා වුත්තා තෙ තෙ කුසලාකුසලෙ දිසාභූතෙ ධම්මෙ විත්‍ථෙනෙනෙව ඔලොකයතෙ, තාදිසමොලොකන මෙව දිසාලොචනනයමිති- ආහූති අත්ථයොජනා

නඤ්ං නඤ්ං භවඝ්‍යාඛ්‍යාරණෙසු, නන්දියාවට්ටාදි අවිභාගත්‍රය යොජනා වාරයෙන් ඒ ඒ සූත්‍රාවි විසජ්ජනයන්හි; **යෙ කුසලා කුසලා**, වොදනියවූද සංකෙලෙස ඝාඛ්‍යාතවූද යම් ධර්මයෝ; **වුත්තා**, සූත්‍රයෙන් නිඛ්ඛාරණයකොටැ දිඝාවසයෙන් කියනලද්දාහුද; (ඒ ධර්මයන්) **මනසාඑව**, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත චිත්තයෙන්ම; **ඔලොකඝනෙ**, පඨම දුනියාදි දිඝාවසයෙන් බලාද; (පරීක්ෂා කෙරේද); **නංඛු**, ඒ දිඝාවසයෙන් බැලීමම; **දිඝාලොචනං ආහු**, දිඝාලොචන නයයි- කිහ. මෙහි ඛු- යනු අවධාරණාවි නිපාත හෙයින් කුසලාකුසල ධර්මයන් නන්දියාවට්ටාදි ඒ ඒ අවිභාගය යන්හි ලා ප්‍රථමාදි දිඝාවශයෙන් පරීක්ෂාකිරීම මුත් අන්කිසි අරුත් වැණුම් ආදියක් දිඝාලොචන නොවනබව දැක්වූහ.

(20) **දිඝාලොචනනයනිද්දෙශ වණ්ණනායි.**

---

34 **ඔලොකෙත්වා -පෙ- අයං නයෙඝා අඞ්කුසෙඝා නාම.**

තං තං නයදිඝාභූතෙ කුසලාකුසලෙ ධම්මෙ දිඝාලොචෙත්වා සුත්තතො උඛරිත්වා යං සමානගතං කරොති අයං සමානගත සඞ්ඛාතො නයො අඞ්කුසෙඝා නාමා ති යොජනා.

යං, යම්හෙයකින්; **සබ්බෙ කුසලාකුසලෙ**, දිඝාභූත කුශල අකුශල සඞ්ඛ්‍යාතවූ සමීධර්මයන්; **දිඝාලොචනෙන**, දිඝාලොචන නයින්; **ඔලොකෙත්වා**, ප්‍රථමාදි දිඝාභාවයෙන් පරීක්ෂාකොවැ; **උක්ඛිපිඝ**, සූත්‍රයෙන් උපුවා; **සමානෙති**, තත් තත් නය යොජනා වශයෙන් සමකොවැ නෙනහැර දක්වන්නේද; **අයං නයෙඝා**, තත් තත් නය දිඝාභූත ධර්මයන්ගේ **සමානගත** සඞ්ඛ්‍යාතවූ මේ ව්‍යවහාරනයතොමෝ; **අඞ්කුසෙඝා නාම**, අකුස්සක් වැනි හෙයින් අඞ්කුස නම් වන්නේයි. අඩෙක විජ්ඣනට්ඨානෙ උඞ්ඩෙතා අඝති අනෙනා පවිඝතී'ති අඞ්කුසෙඝා; නෙන්ද්‍රවයි.

(21) **අඞ්කුසනයනිද්දෙශ වණ්ණනායි.**

නයනිද්දෙශාවි විභාග නිමි.

---

35 **සොළසහාරා-පෙ-නිද්දිට්ඨ සුත්තතං.**

තත්ථ- සොළසහාරා ඛ්‍යඤ්ජනපරියෙට්ඨිභාවතො සංවණ්ණනබ්බසුත්තෙන සංවණ්ණනාභාවෙන පඨමං යොජෙතබ්බා, යොජෙනෙන ච නිද්දිට්ඨහාරානුක්කමෙනෙව යොජෙතබ්බා න උපපවි

පාටියා හාරසංවණ්ණනානුක්කමෙන සංවණ්ණෙතබ්බං සුත්තං පඨමං සංවණ්ණෙතුං පවජ්ජා දිසාලොචනෙත ඔලොකෙත්වා අඩ්කුසනාදයෙන තෙත්වා තීහි අත්ථනයෙහි නිද්දිසෙති අධිප්පායත්ථ යොජනා.

සොළසහාරා, දෙසනාදි සොළොස් හාරයෝ; පඨමං, පළමු කොට "බ්‍යඤ්ජන පරියෙසන බැවින් උපලිද්ධවෙළ හැර අනුක්‍රම යෙන් සංවණ්ණනා කටයුතු සුතුරෙහි යොදලිය යුත්තාහ" යොජෙතබ්බායි- සෙසයි; දිසාලොචනතෝ, නැවත දිසාලොචන නසින්; දිසාවිලොකෙත්වා, දිසාභූත ධම්මයන් බලා; අඩ්කුසනා, අඩ්කුසනයින්; සංඛිප්පිස, හකුළුවා; තීහි නයෙහි, නන්දියාවට- තිපුකඛල- සිහව්‍යාකිළිත යන තුන්නයින්; සුත්තං, වණ්ණනාකට යුතු සුතුර; නිද්දිසෙති, දක්වන්නේමැයි.

අරුත් වැණියයුතු සුතුරෙහි පළමුකොට අක්ඛරපදාදි ව්‍යඤ්ජනානුසාරයෙන් ආගමාදාදි සූත්‍රාර්ථයන් විභාගකටයුතු හෙයින් තත්කෘත්‍යසාධක ඉඩඉහාරයන් ඝථාක්‍රමයෙන් පළමුකොට යොදා නැවත දිසාලොචන නසින් දිසාභූත ධම්මයන් පරීක්ෂා කොටැ අඩ්කුසනයින් සංකෙලෙස පක්ෂයට හෝ වොදානපක්ෂයට හෝ පමුණුවා නන්දියාවර්තාදි අර්ථනයත්‍රයෙන් අර්ථවිභාග දක්වන්නේයි.

(22) හාරනයඉඩ්ජනාකාරයි.

---

36 අක්ඛරංපදං -ඉඩ- එත්තාව බ්‍යඤ්ජනං සඛ්ඛං.

අක්ඛරං, විභක්ත්‍යන්තනාමයට නොපත් ශබ්ද සවරූපානාගත අක්ෂරය; පදං, නාමාඛ්‍යාතොපසර්ග නිපාත සඞ්ඛ්‍යාත චතුර්විධ පදය; බ්‍යඤ්ජනං, පදසමුදායාතමක වාක්‍යය; නිරුත්තිං, ආකාරාභිහිත නිර්වචන සඞ්ඛ්‍යාත නිරුක්තිය; තථෙව, එසේම; නිද්දෙසො, නිර්වචන විසතරකිරීමය; ආකාරඡට්ඨවචනං, මේ නිද්දිස ගාථාබන්ධයෙහි සවැනිතැන යොදනලද ආකාරය යන; සඛ්ඛං බ්‍යඤ්ජනං, සකල බ්‍යඤ්ජනපද ඡවිකය; එත්තාව, මෙපමණෙක් මැයි.

එහි- 1 නක්ඛරති නසඤ්චලතී'ති- අක්ඛරං යි- අකාරාදිවණ්ණ සමුදායෙහි එකි එකී වණ්ණයක් සඞ්කීය සවකීය ස්ථාන කරණ ප්‍රයත්නාදියෙන් බිඳිවැ ඉකාරාදි මය්‍යාදවකට නොඑසිනුයි- සංක්‍රමණය නොවෙනුයි- අක්ඛර නම්; ඒ මේ අක්ෂරසමුදාය, සවර, බ්‍යඤ්ජන, හ්‍රස්ව, දීර්ඝ, ගුරු, ලඝු, සිථිල, ඛනිත, සංඥී, අස

වණ්ණ, වගී, අවගී, සොෂ, අසොෂ, ආදි විවිධ භෙදයෙන් සභාව නිරුත්තියෙහි දක්වා ඇත- තත්ප්‍රභෙද තත් තත් ශබ්දලක්ෂණික ග්‍රන්ථාගත ක්‍රමයෙන් දතයුතු.

2 පජ්ජති අත්ථෝ එතෙනාති පදං-සී සාමාන්‍ය නිර්වචනයෙන් නාම- ආඛ්‍යාත- උපසර්ග- නිපාත- වසයෙන් පදසතර කොටසෙක් දක්වනලදී- එහි- **නරෝ- නාරී- රූපං- රූපකඛා සාඛා- ඵලං- ඵලස්සා- වෙදනා- චින්තං-** යනාදි සත්‍ප්‍රධාන ශබ්ද සමූදාය නාමපදයි; හෙද ශබ්දලක්ෂණ සන්දර්භයෙහි අර්ථ රූපි නාමවශයෙන් දෙවැදෑරුම්වේ; පුල්ලිඟ නපුංසක වශයෙන් තෙවැදෑරුම්වේ; සාමඤ්ඤගුණක්‍රියා යදිච්ඡානාම වශයෙන් සිව් වැදෑරුම්වේ; නාමනාම- ඇබ්බනාම- සම්භසනාම- තද්ධිතනාම- කිතනාම- වශයෙන් පස්වැදෑරුම්වේ; පරමාර්ථනාම ප්‍රඥප්ති විශයෙහි "ඛන්ධපඤ්ඤත්ති- ආයතනපඤ්ඤත්ති- ධාතුපඤ්ඤත්ති- සච්චපඤ්ඤත්ති- ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤත්ති- පුග්ගලපඤ්ඤත්ති"යි සඳහන් කරුම්වේ; එසේම- "විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති- අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති- විජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති- අවිජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති- විජ්ජමානෙන විජ්ජමානපඤ්ඤත්ති- අවිජ්ජමානෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්ති"යිද- "උපාදාපඤ්ඤත්ති- උපනිධාපඤ්ඤත්ති සමොධානපඤ්ඤත්ති- උපනික්ඛිත්තපඤ්ඤත්ති- තජ්ජාපඤ්ඤත්ති සන්නිධිපඤ්ඤත්ති"යිද සඳහන් කරුම්වේ. මෝවුන්ගේ විනිසඳහම් විමසා දතයුතු.

"**භවති- භවන්ති- භූසති- වෙදයති**" යනාදි ක්‍රියා ප්‍රධාන ශබ්දසමූදාය ආඛ්‍යාතපදයි; ඒ මේ ආඛ්‍යාතපදයවූකලි වර්තමානාදි අෂ්ටවිභක්තී භෙදවී නාමධාතු ධාත්වර්ථප්‍රත්‍යයාදීන් හොවර කොටැ දක්වනලද අෂ්ටගණික සකර්මක අකර්මකධාතූන්ගේ භාක්තීය කර්මී භාවකාරකයන්ගේද වශයෙන් මාගධිශබ්ද ලක්ෂණයෙහි දැක්වූ ආකාරයෙන් දතයුතු.

නාමාඛ්‍යාතයන්ගේ අර්ථ විශෙෂාවබොධයට හෙතු වශයෙන් ධාතූන්ගේ පූර්වභාගයෙහි පවත්නා-ප-පරා-යනාදි විංශතිඋපසර්ග ශබ්දසමූදාය "නාමාඛ්‍යාත මුපෙචව තදත්ථං සජෙජන්තී"ති උපසඟහා-සී නිර්වචන කෙසින් උපසර්ග නම්; ධාත්වර්ථබාධක- ධාත්වර්ථ විශෙෂක-ධාත්වර්ථානුවර්තක වසයෙන් උපසර්ග ප්‍රවෘත්තිය ත්‍රිවිධවේ; නිත්‍යෝපසර්ග අනිත්‍යෝපසර්ගය-සී වර්ගීවශයෙන් විවිධවෙති; ප්‍රශංසාර්ථයෙහි- සු- අභි- ශබ්දවයද- ඉක්මවීමෙහි- අති- ශබ්දයද, ගත්‍යර්ථයෙහි- ප- අධි- ශබ්දවයද- අල්පාර්ථ සම්භාව්‍ය නිසා අනු මති සම්භවයාර්ථයන්හි- අපි- ශබ්දයද උපසර්ගසංඥා නොලබන බැවින් අනිත්‍යෝපසර්ගයෝ-සී; සෙස්සෝ නිත්‍යෝපසර්ගයෝ-සී.

ක්‍රියාවන්ගේ හා ද්‍රව්‍යයන්ගේ සරූප විශෙෂ ප්‍රකාශයට හෙතුවූ "ච-වා-ඉති-එවං" යනාදිශබ්ද සමූදය "පදදිමජ්ඣතෙන නිපතන්තී"ති, නිපාතා-යි නිර්වචන හෙයින් නාමාඛ්‍යාත පදයන්ගේ ආදිමධ්‍යාවශානයෙහි යථාලාභ වශයෙන් හෙත් නුයි නිපාත ය-යි දක්වනලදී; නිපාතයෝද ප්‍රකෘති නිපාත-නිඝණ්ඨුනිපාත-යි දෙවැදෑරුම්වෙති; එහි ධාතුප්‍රත්‍යය සංයොගයෙන් අඝිඩවූ සභාව නිරුත්ති සඞ්ඛ්‍යාත මාගධිභාෂා ප්‍රභවයෙහි පටන් ව්‍යවහාරප්‍රාප්තවූ- ච- නා- වා- මා- යනාදීහු ප්‍රකෘති නිපාතයෝ-යි; ධාතු ප්‍රත්‍යය නාමප්‍රත්‍යය සමාසයොගාදියෙන් සිඬවූ- "ගණනතුං- ඤත්වා- ඉතෙනා- තතෙනා- අජ්ජ- සජ්ජු- අඩිත්ථ- පචචත්තං- යනාදීහු නිෂ්පන්න නිපාතයෝ-යි.

මෙකී නාමාඛ්‍යාතොපසර්ගී නිපාතසංඛ්‍යාත චතුර්විධ පද සමූදය නවාඞ්ග ශාසනා ශාසනාඪ ප්‍රකාශයෙහි අත්‍යන්තොපකාරී හෙයින් ව්‍යඤ්ජනපද ෂට්කයෙහි ඇතුළත්කරණලදී.

3 "පදනිහිතං අත්ථං ඛ්‍යඤ්ජයතී"ති- ව්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං-යි නාමාදිපදයෙන් කියනලද අර්ථය විශෙෂයෙන් ප්‍රකාශනෙරේ නුයි, ඛ්‍යඤ්ජන නම්. ආඛ්‍යාත සහිතවූ අව්‍යය සහිතවූ කාරක සහිතවූ විසෙසන සහිතවූ පදසමූදය සංඛ්‍යාත වාක්‍යයයි; පදමාත්‍ර ශ්‍රවණයක් ඇතිකලැද අධිකාර වශයෙන් ගන්නාලද අන්‍යපදයන් හා සම්බන්ධකොටැ අර්ථසම්පාදනය කෙරේනුයි, වාක්‍යයම අර්ථප්‍රකාශයකෙරේ; එබැවින් අර්ථප්‍රකාශයෙහි ව්‍යඤ්ජන සඞ්ඛ්‍යාත වාක්‍යයම ප්‍රධාන වන්නේය.

4 "පදෙහි වාක්‍යස්ස විභාගො ආකාරො" වාක්‍යාවයවවූ හෝ වාක්‍යවශයෙන් විභාගකටයුතුවූ හෝ ආඛ්‍යාතාදි පදයෙන් වාක්‍යයාගේ විභාගය ආකාරනම්; ආකාරාර්ථය මෙසේ ගත්කලැ පදආකාර දෙදෙනාගේ වෙනස කෙසේ දතයුතුද? නොනිමියාවූ හෝ විභාග නොකරණලද්දාවූ හෝ වාක්‍යයෙහිවූ එකි එකී විභක්‍ත්‍යන්තාවයවයක් පදනම්; උච්චාරණ වශයෙන් නිමවන ලද්දාවූ හෝ විභාගකරණු ලබන්නාවූ හෝ වාක්‍යයෙහි පදාවයව සමූදය ආකාරනමැයි- පදආකාරදෙදෙනාගේ විශෙෂය දතයුතු ප්‍රකෘති ප්‍රත්‍යය ලොපාදෙශාදි වශයෙන් අක්ෂර විභාගය ආකාර යයි- ඇතමිහු කියත්. අක්ෂරපද වාක්‍යයන් සභාව නිරුත්තියට එකඟවැ අනුකූලවැ නැබීම ආකාරය-යි තවත් ඇදුරෝ කියත්; විමසාගතයුතු.

5 "ආකාරාභිහිතං නිබ්බචනං නිරුත්තී" ආකාර ලක්ෂණයෙන් ප්‍රකාශකරණ ලද්දාවූ ශබ්දලක්ෂණ ක්‍රමයෙන් පදවිභාග සඞ්ඛ්‍යාතවූ නිර්වචනය නිරුත්ති නම්.

6 "නිබ්බචන විත්ථාරෙ නිරවසෙස දෙසනත්තා නිද්දෙසො" නිදීවන සංඛ්‍යාත වාක්‍යවිභාගය නිරවශෙෂාර්ථයන් දක්වන බැවින් නිද්දීශ නම්.

මේකි අක්ඛර පද ව්‍යඤ්ජන ආකාර නිරුත්ති නිද්දෙස යන ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපදයෙන් සඞ්ග්‍රහ කොකරණලද එකද ව්‍යඤ්ජන පදයෙක් නවාඛ්‍ය ශාස්ත්‍ර ශාසනයෙහි නොමැතියි.

(23) ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපද නිද්දීශ විභාගයි.

---

37 **සඞ්ඛාසනා පකාසනා-පප-අත්ථා කම්මඤ්ච නිද්දිට්ඨං.**

සඞ්කාසනා, සැනෙවින් දැක්වීමය; **පකාසනා**, පළමුකොට දැක්වීමය; **විවරණා**, විස්තරකිරීමය; **විභජනා**, විභාගකිරීමය; **උත්තානීකම්මං**, ප්‍රකටකිරීමය; **පඤ්ඤත්තති**, ප්‍රකාරයෙන් දැන්වීමය යන; **එවමාදි**, මෙකී අරුත්සපදයෙන්ම; **අත්ථා**, සූත්‍රාර්ත්ත පඨවීපබන්ධ ලෞකික ලොකොත්තරාදි අර්ථයද(හන්නාලද්දේවේ.) **කම්මඤ්ච**, උද්ඝාටනාදි කර්මයද හෙවත් උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි වෙනෙය ජනයන්ගේ චිත්තසන්තාන ප්‍රබොධන ක්‍රියා සඞ්ඛ්‍යාත උග්ඝටන- විපචන- නයන- යන කර්ත්‍රර්ථද; **නිද්දිට්ඨං**, දක්වන ලදී.

යම්සූත්‍රාර්ථයක් කරණකොටගෙන උග්ඝටිතඤ්ඤු පුද්ගලයාගේ චිත්තසන්තාන ප්‍රබොධන ක්‍රියා සංඛ්‍යාතවූ උද්ඝාටන කර්මයාගේ නිපදීමක් වේද ඒ සූත්‍රාර්ථතෙමේ සඞ්ඛාසන පකාසනා කාරවේ. යම් සූත්‍රාර්ථයක් කරණකොටගෙන විපචිතඤ්ඤු පුද්ගලයාගේ චිත්තසන්තාන ප්‍රබොධනක්‍රියා සඞ්ඛ්‍යාතවූ විපඤ්චන කර්මයාගේ නිපදීමක් වේද ඒ සූත්‍රාර්ථතෙමේ විවරණ විභජනා කාරවේ. යම් සූත්‍රාර්ථයක් කරණකොටගෙන නෙය්‍යපුද්ගලයාගේ චිත්තසන්තාන ප්‍රබොධන ක්‍රියා සංඛ්‍යාත නයනකර්මයාගේ නිපදීමක් වේද ඒ සූත්‍රාර්ථතෙමේ උත්තානීකම්ම පඤ්ඤත්ති ආකාර වේය-යි, සම්බන්ධ කටයුතු.

"සංඛිත්තෙනත්ථ කාසීයතෙ දීපීයතෙ'ති සඞ්ඛාසනා, පඨමං කාසීයතෙ දීපීයතෙ'ති පකාසනා, විත්ථාරෙන වරීයතෙ වරණං වා විවරණා, විසෙසෙන භාජීයතෙ භාජනං වා විභජනා, අත්‍රුත්තානං උත්තානානං කරීයතෙ අත්‍රුත්තානස්ස උත්තානං කරොති එතෙනා'ති වා උත්තානීකම්මං, පකාරෙහි ඤාපනං පඤ්ඤත්ති, විභජනා ච උත්තානීකම්මඤ්ච පඤ්ඤත්ති ච විභජත්‍රුත්තානීකම්ම පඤ්ඤත්තීති.

මෙහි ෂට්විධ අර්ථපදයන්ගේ ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපදයන් හා සම්‍යොගය මෙසේ දතයුතු.

"ඉදං දුක්ඛන්ති මේ භික්ඛවේ චාරාණසියං -පෙ- ලොකස්මිං, තත්ථ අපරිමාණා අක්ඛරා අපරිමාණා පදා අපරිමාණා ව්‍යඤ්ජනා අපරිමාණා ආකාරා නෙරුත්තා නිද්දෙසා -පෙ- තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි සඞ්ඛාසෙති, පදෙහි පකාසෙති, ව්‍යඤ්ජනෙහි විවරති, ආකාරෙහි විභජති, නිරුත්තීහි උත්තානී කරොති, නිද්දසෙහි පඤ්ඤපෙති, තත්ථ භගවා අක්ඛරෙහි ච පදෙහි ච උගඝාටෙති, ව්‍යඤ්ජනෙහි ච ආකාරෙහි ච විපඤ්චයති, නිරුත්තීහි ච නිද්දසෙහි ච විත්ථාරෙති" යන දෙසනාහාර විභඞ්ගපාලියෙන් දතයුතු.

(24) ෂට්විධ අර්ථපද නිද්දේශ වණ්ණනායි,

---

38 තිණ්ණං ච නයානං-පෙ-සමායුත්තෙහා.

අත්ථස්ස, ප්‍රවචනාර්ථසම්බන්ධීවූ; අනූනා, ඌනානතිරික්තරහිතවූ; තිණ්ණං ච නයානං, නන්දියාවට්ට තිපුක්ඛල සීහවික්කීළිත යන නෙත්‍යාර්ථනයත්‍රයද; ජජ්ජඳුනි ච, සඞ්කාසනාදි ෂට්විධ නෙත්‍යාර්ථ පදයෝද; ඛණ්ණානි, සංඛ්‍යාවශයෙන් දක්වන ලද්දාහුය. නවහි පදෙහි, මෙහි නවවිධ අර්ථපදයන් හා; භගවතෝ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; වචනස්සතෙත්ථ, සකල ප්‍රවචනාර්ථතෙමේ; සමායුත්තෙහා; එක්වයෙදුනේයි. ඒහා නොයෙදුනු කිසිම ජිනවචනාර්ථයෙක් නැත්මැයි සේයි. මෙහි "තයෝ ච නයා"යි කිවමනා වුවද ලිඞ්ගව්පල්ලාසහෙතුවෙන් තීණි ච නයාසි දැක්වූහ.

සකල සම්බුද්ධවචනය තමා චතුස්සත්‍ය ප්‍රකාශක බැවින්ද, අර්ථනයත්‍රයත් චතුස්සත්‍ය යොජනා වශයෙන් පවත්නා බැවින්ද, සප්ප්‍රවචනාර්ථ තෙමේ අර්ථනයත්‍රය හා සඞ්ග්‍රහකරණ ලද්දේම සංකාසනාදි ආකාර විශෙෂය ගොචරකොට පවත්නේවේ. එහෙයින් "නවහි පදෙහි භගවතෝ වචනස්සතෙත්ථා සමායුත්තෙහා"යි කීහ.

39 අත්ථස්ස නව පදානි-ව්‍යඤ්ජනපරිසෙඛතා චතුබ්බීස, ඵහඤං සඞ්ඛපඤ්ඤා-නෙතත්තිංසා එතතිකා නෙතත්තිති.

අත්ථස්ස, සූත්‍රාර්ථසම්බන්ධීවූ; නවපදානි, ඇතොකත නවපදයෝද; ව්‍යඤ්ජන පරිසෙඛතා, සූත්‍රාගත ව්‍යඤ්ජනාර්ථ සංවණ්ණනා සම්බන්ධීවූ; චතුබ්බීස, සොළසහාර ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපද විවිධකම් නය යන සූචිපදයෝද; (මෙහි කියනලදහ.) ඵහඤං, නවවිධ

අවීපදයන්හා සුවිසි ඛ්‍යඤ්ජනපදයන්ද යන දෙකොටස; **සඞ්ඛ්‍ය පමාණා**, සම්පිණ්ඩනයකොටැ දක්වන්නහුගේ සංඛ්‍යාප්‍රමාණය, **නෙත්තිංසා**, තෙතිසෙකි; **නෙත්තී**, නෙත්ති අවයවයෝ; **එත්තිකා**, මෙපමණක්මය; මෙසින් මිදුනාවූ නෝ ඌනාතිරික්තවූ කිසිම නෙත්තිපදවීථියෙක් නැත්තේමැයි සේයි.

නෙත්තිනිද්දේසෝ විභාවිතෝ.

මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් උද්දෙස නිද්දේස වශයෙන් දක්වනලද ත්‍රයස්ත්‍රිංශත් නෙත්‍යවයවයන් අතුරෙහි "**සොළසහාරා පඨමං**" යනුවෙන් හාරනය සම්බන්ධ දෙශනා ක්‍රමයෙන්ම හාර විභාගය පළමුකොට දක්වනලද හෙයින් එහි අනුක්‍රමය මෙසේ දතයුතු.

(1) ධම්දෙශනාහුගේ නිශ්‍රයඵල තදුපාය ශරීරසංඛ්‍යාත ආශ්වාදාදීන් ප්‍රකාශකිරීම සභාවකොට ඇති බැවින් ප්‍රකෘතියෙන්ම සකල සූත්‍රයන්ට අනුරූපයයි මොනවට අවබොධවන හෙයින්ද අනිකුත් විවයහාරාදීන්ට පිහිටවන හෙයින්ද **දෙශනා හාරය** පළමුකොට දක්වනලදී.

(2) පුවජාවිස්සජ්ජන පුබ්බාපරානුගීතීන් හා දෙශනාහාරයට පදවීථියන්ගේ පවිවය සභාව දැක්වීම උචිතහෙයින් දෙශනා හාරයට අනතුරුව **විවයහාරය** දක්වනලදී.

(3) විවයහාරයෙන් පරීක්ෂාකරණලද පදවීථියන්ගේ යුත්තා යුත්ති විචාරණය යුතුබැවින් විවයට අනතුරුව **යුත්තිහාරයද**;

(4) යුත්තායුත්ත පදවීථියන්ගේම සම්ප්‍රාපනියට අනුරූපවූ හෙතුපරම්පරා නිබ්බාරණය ලක්ඛණෘකාට ඇති පදඛ්‍යාන විත්තනය කටයුතුම හෙයින් යුත්තියට අනතුරුව **පදඛ්‍යානහාරයද**;

(5) යුත්තායුත්තවූ හෙතුපරම්පරා වශයෙන් පරිගෘහීත සභාව ඇත්තාවූම සරූප වශයෙන් නොකියන ලද්දාවූ ධම්මයන්ගේ සමාන ලක්ඛණතාවයෙන් ගැනීම කටයුතුයයි දක්වනු පිණිස පදඛ්‍යානයට අනතුරුව **ලක්ඛණහාරයද**;

(6) අවී වශයෙන් නිබ්බාරණය කරණලද ධම්මයන්ගේද නිජීවනාදිය කියයුතුය. සරූප වශයෙන් සූත්‍රාගත ධම්මයන්ගේ පමණක් නොවේ-ය-යි දක්වනු පිණිස ලක්ඛණයට අනතුරුව **චතුබ්‍යූහහාරයද**;

(7) එසේ වතුබ්‍යූහනාරයෙන් නීජීවන අභිප්‍රාය නිදුන වචනයන් හා සූත්‍රාගත පදවීයන්ගේ සූත්‍රානන්තර සංසන්දන සංඛ්‍යාත පූර්වාපර විචාරය දැක්වූ කල්හි ඒ ධර්මයන්ගේ සභාග විසභාග ධර්මාන්තරාවතීනය සුවසේ දක්වන්නට හැකි බැවින් වතුබ්‍යූහයට අනතුරුව ආවට්ටහාරයද;

(8) සභාග විසභාග ධර්මයන්ගේ ආවතීනය නියෝග කළ කල සාධාරණ අසාධාරණ වශයෙන් සංකෙලෙශ වොදාන ධර්මයන් ගේ පදට්ඨාන වශයෙන් හා භූම්වශයෙන්ද විභාගය සුවසේ යොදාලිය හැකි බැවින් ආවට්ටයට අනතුරුව විභත්තිහාරයද;

(9) විභත්තිහාර විභඞ්ගයෙහි "කතමෙ ධම්මා සාධාරණා වෙ ධම්මා සාධාරණා නාමසාධාරණා වත්‍රුසාධාරණා"යනු ආරම්භ කොට "මිච්ඡත්ත වශයෙන් නියත සත්වයන්ට හා එසේ අනියත සත්වයන්වද දර්ශන මාර්ගයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය කෙලෙශයෝ සාධාරණ යෝය; පුහුදුන්ට හා සෝවාන් පුගුලන්ටත් කාමරාග ව්‍යාපාද යෝ සාධාරණයෝය"යි ආදි ක්‍රමයෙන් සභාග විසභාග පර්‍යාය වත් ධර්මයන්ම විභාගකෙරෙයි; සාවද්‍ය අනවද්‍ය ධර්මයන් සප්‍රතිභාග රහිත නොසින් ඒ ධර්මයන් විභාගකළකල සූත්‍රාගත ධර්මයන් සුවසේ ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් කෙරෙන් පෙරළාගතහැකි බැවින් විභක්තියට අනතුරුව පරිවර්තනහාරයද;

(10) ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් කෙරෙන් පෙරළාගන්නාලද ධර්මයෝද පර්‍යාය වචනයෙන් අවබෝධ කරවුත්තාහුයයි- දක්වනු පිණිස පරිවර්තනයට අනතුරුව වවත්ථානහාරයද;

(11) පර්‍යාය වශයෙන් ප්‍රභාශකරණලද ධර්මයන් ප්‍රභෙද නොසින් ප්‍රඥප්ති වශයෙන් විභාගකිරීම සුවසේ දැනීමට උපකාර බැවින් වෙවචනයට අනතුරුව පඤ්ඤත්තිහාරයද;

(12) ප්‍රභව පරිඤ්ඤා ප්‍රඥප්ති විභාගවාරයෙන් ප්‍රතීත්‍යසමුත්පාද සත්‍යාදි ධර්මවිභාගය කළකල සූත්‍රාගත ධර්මයන්ගේ ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාදාදි වාරයෙන් අවධාරණය දක්වන්නට හැකිබැවින් පඤ්ඤත්තියට අනතුරුව ඔතරණහාරයද;

(13) ධාත්වායතනාදීන් කෙරෙහි බිස්වනලද සූත්‍රාගත පදවීයන්ගේ ප්‍රශ්නාරම්භ විශොධනය සුවසේ සම්පාදනය කළහැකි බැවින් ඔතරණයට අනතුරුව සෝධනහාරයද;

(14) සූත්‍රාගත පදවීයන්ගේ විශොධනය කළකල එහි ලභ්‍යමාන සාමාන්‍ය විශෙෂභාවය සුකරවන්නේය-යි දක්වනු පිණිස සොධනයට අනතුරුව අධිට්ඨානහාරයද;

(15) සාමාන්‍ය විශෙෂ සංඛ්‍යාත සාධාරණ අසාධාරණ ධර්මයන් අවබොධකළකලැ ඒ ධර්මයන්ගේ පරිෂ්කාර සංඛ්‍යාත සාධාරණ අසාධාරණ සවරූපවූ ප්‍රත්‍යයහෙතු රාශිහුගේ ප්‍රභෙදය සුවසේ අවබොධ කළහැකි බැවින් අධිඨානයට අනතුරුව පරිකර්මාරම්භයද;

(16) අසාධාරණවූද සාධාරණවූද හෙතු දැක්වූ කලැ ඒ හෙතුහුගේ සඛකිය ඵලයෙහි හෙතුඅාකාරය එම හෙතුඵල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභෙද වශයෙන් දෙශනා ආකාරය හා භාවෙතව්‍ය ප්‍රහාතව්‍ය ධර්මයන්ගේ භාවනා ප්‍රහානයන්ද හෙතහැර දක්වා කථනය කළ කලැ සූත්‍රාර්ථය මොනවට තදර්ථාවබොධය පිණිස පවත්නාහෙයින් පරිකර්මාරම්භයට අනතුරුව සම්මර්ශනා භාරය දක්වනලදී.

මේ ශොඛශභාරයන්ගේ අනුක්‍රමයට කරුණුයි.

පඤ්චවිධනය ක්‍රමයන් තමා උශ්ඝටිතඤ්ඤූආදි වෙනෙය ජනයන් තුන්දෙනා යොදුගත් බැවින් නන්දියාවට්ටාදි අර්ථනය යොපදෙශයාගේ ක්‍රමය ඒ පුද්ගලයන්ගේ ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. දිසාලොචන අංකුශ යන ඉතරනයවය අර්ථ නයත්‍රයාගේ භූමි වශයෙන් බැලීම හා එහි පමුණුවාලීම්ද සාධක බැවින් ඒ ආකාරයෙන් උදෙශක්‍රමය දතයුතුය; අර්ථනයත්‍රය සහිතවූ ශොඛශභාරයන් පිළිබඳවූ මෙ පමණවූ ප්‍රකාර විශෙෂයෙන් නිර්ධාරණය කරණු ලබන සූත්‍රාර්ථතෙමේ වෙනෙය ජනයන්ගේ අනුත්තරවූ ප්‍රථමාවස්ථාභූමිය අවබොධයට ප්‍රමාණවන්නේයි- දතයුතු. එහෙයින් "දසසහභූමි සවණ්ණුපත්තිඅත්ථා හි තෙත්තිපකරණ දෙසනා" යනු කීහ.

තවද "යත්තකා හි සුත්තසස සංවණ්ණනාවිසෙසා සබ්බෙ තෙ තෙත්තිඋපදෙසාඅත්තනා" යනුකීහෙයින් සූත්‍රාර්ථ වර්ණනා කරන්නහු විසින් සුත්තසමුට්ඨාන, අධිප්පාය, පදත්ථාදිසංවර්ණනා විශෙෂයෝද නෙත්තුපදෙශයන්හි ලා කියයුත්තාහුය; හේ කවරහු ද යත්?

"සමුට්ඨාන සංවණ්ණනා- අධිප්පාය සංවණ්ණනා--පදත්ථ සංවණ්ණනා- විධිඅනුවාද සංවණ්ණනා-නිගමන සංවණ්ණනා-පයොජනසංවණ්ණනා- පිණ්ඩත්ථ සංවණ්ණනා- අනුසන්ධිසංවණ්ණනා- වොදනා සංවණ්ණනා- පරිහාර සංවණ්ණනා- උපොගසාට සංවණ්ණනා- පදවිගහ සංවණ්ණනා- පදත්ථවාලත සංවණ්ණනා- පචවුපඨාන සංවණ්ණනා" යනාදීහුද "එකනාළිඝා කථා- වතුරසසා කථා- නිසින්නවත්තිකා කථා" යන ත්‍රිවිධකථාවෝද- දතයුත්තාහ.

එහි-දෙශනාපාළිය කියා එකි එකි පදයක්හුගේ අර්ථකථනය **එතනාළිකා** නම්; ප්‍රතිපක්ෂවාදය දක්වා ඊට උපමා දක්වා සවපක්ෂය දක්වා ඊට උපමා දක්වා අර්ථනිර්ණය කිරීම **චතුරස්සා** කථානම්; විසභාග ධර්මයන්ගේ වශයෙන් ම අවසානයට පැමිණ නැවත සභාග ධර්මයන්ගේ වශයෙන් අවසානයට පැමිණීම **නිස්සන්නවත්තනිකා** නම්.

තවද- මෙහි **හෙතුඵලභූම් උපනිසා සභාග විසභාග, ලක්ඛණාදීහුද** දතයුත්තාහ. එහි **හෙතු** නම් කාරණයයි- හෙද "පච්චයහෙතු-කාරකහෙතු-සම්පාපකහෙතු- ඤාපකහෙතු- හෙතුහෙතු උත්තමහෙතු- සාධාරණහෙතු- අසාධාරණහෙතු- සභාගහෙතු- අසභාගහෙතු- අජ්ඣත්තිකහෙතු- බාහිරහෙතු- ජනකහෙතු- පරිග්ගාහකහෙතු- සමනන්තරහෙතු- පරම්පරහෙතු- සහජාත හෙතු- අසහජාතහෙතු- සාසවහෙතු- අනාසවහෙතු- ආදිවශයෙන් අනෙකවිධවේ.

ඵලඤ්ච ප්‍රත්‍යයොත්පන්න වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වේ; "නිබ්බත්තිතබ්බ - අධිගන්තබ්බ- ඤාපෙතබ්බ-පත්තබ්බ- පච්චුප්පන්න විපාක ක්‍රියා වචනඤ්ච- නිබ්බාන- සභාගහෙතු නිබ්බත්තන- අසභාගහෙතු නිබ්බත්තනාදි" වශයෙන් අනෙකවිධ වේ.

භූමිහුද- "සාසවභූමි-අනාසවභූමි-සංඛතභූමි- අසංඛතභූමි-දස්සනභූමි-භාවනාභූමි-පුථුජ්ජනභූමි-සෙක්ඛභූමි- අසෙක්ඛභූමි-සාවකභූමි- පච්චෙකභූමි- සම්මාසම්බුද්ධභූමි- ඣානභූමි- අසමාහිතභූමි- පටිපජ්ජමානභූමි- පටිපන්නභූමි- පඨමභූමි- දුතියභූමි-තතියභූමි- චතුත්ථභූමි- කාමාවචරභූමි- රූපාවචරභූමි- අරූපාවචරභූමි- ලොකුත්තරභූමි" ආදිවශයෙන් අනෙකවිධ වේ; යම් ධර්මතෙණෙක් ඒ ඒ භාරනයක්‍රමයන්ට ආධාර වශයෙන් සූත්‍රයන්හි නිර්ධාරණය කරණු ලැබෙත්ද ඒ ධර්මයෝත් භූමිහුයයි දතයුතු.

උපනිසා නම් බලවත් හෙතුවයි, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය යි දතයුතු. තවද ලෞකිකවූ තත් තත් සමය සිද්ධාන්තයන්හි හෘදය සංඛ්‍යාත අභ්‍යන්තරයද උපනිසායයි- කියනු ලැබේ. මේ නෛයර්‍යානික සමයෙහිද මේ න්‍යායක්‍රමය මොනවට ග්‍රහණය කරන්නාවූ ධර්මකථිකයෝ තත් තත් සූත්‍රාගත ධර්මවාරයෙන් සකල භාරනය යොජනායෙහි සමර්ථයෝ වෙද්ද- එහෙයින් නෙත්තිනය හෘදය සථාන නම් වේ. ඒ මේ නෙත්ති හෘදය නම් කිමෙක්ද? ශොඩශහාර අෂ්ටවිංශති ප්‍රභෙද ප්‍රසථාන විභඞ්ග සහිතවූ නෙත්තිස්වැදෑරුම්වූ ප්‍රකරණ පඤ්චියාගේ නිමිත්ත විභාග සහි

තව අසඞ්කර වසයෙන් ව්‍යවස්ථාකරනලද යම් මේ විෂයසථාන යෙක් වේද, හේ නෙත්තිහාරදස නම් වේ. හෙද දෙසනාහාරස ආශ්වාදාදි විෂයකොට ඇත්තේස යනාදි ක්‍රමයෙන් දතයුතු.

තවද- විශෙෂයෙන් පදට්ඨාන පටිකඛාර හාරයෝ හෙතු වශ යෙන්ද, දෙසනාඛ්‍යස චතුබ්‍යූහ සමාරොපන හාරසයෝ හෙතු ඵලවශයෙන්ද, ඒවවචන, පඤ්ඤත්ති, ඔතරණ, සෝධනහාර යෝ ඵලවශයෙන්ද, විභත්ති හාරය හෙතුභූම වශයෙන්ද, පරි වත්තනාහාරස විසභාග වශයෙන්ද, ආවට්ටහාරය සභාග විස භාග වශයෙන්ද, ලක්ඛණ යුත්ති අධිට්ඨාන හාරයෝ තය වශ යෙන්ද යොදලිය යුත්තාහුය.

නෙත්තිනිද්දෙසප්‍රකිණ්ණක විනිශ්චයයි.

නෙත්තිප්‍රකරණාගත සඞ්ග්‍රහ උද්දෙස නිද්දෙස වාරත්‍රයාදී වණ්ණනා මාරසයන් ශ්‍රී සද්ධම්මොදස සාරිවෙණ්ඩ ගණ වාචකාචාරස්‍ය උපසෙන සථවිරපාදයන් විසින් විරචිත නෙත්තිසාරත්ථදීපනී නම්වූ නෙත්තී ව්‍යාඛ්‍යානයෙහි ප්‍රථම පරිච්ඡේදය සමාප්තයි.

මෙසේ ඡොඩෂහාරාදීන් සුවසේ ග්‍රහණ ධාරණාදිය පිණිස හාථාබඞ්ග වශයෙන් සඞ්ඛෙප කෙසින් දක්වා තදනන්තරව ඡොඩෂහාරයන් ප්‍රතිනිදේශ වශයෙන් විභාගකොට දක්වනු පිණිස "තත්ථ කතමා දෙසනාහාරෝ" යනාදිය ආරම්භකරණ ලදී.

තත්ථ, ඒ ඡොඩෂහාරයන් අතුරෙහි; දෙසනාහාරෝ, දෙස නාහාරතෙමේ; කතමොව, කවරේ ද යත්? "අස්සාදාදීනවතා" යනාදි හාථාවයි; "අඤ්ඤං දෙසනාහාරං කිං දෙසෙති?" යන අනුයොගයෙහි "අස්සාදං දෙසෙති, ආදීනවං දෙසෙති, නිස්සරණං දෙසෙති, ඵලං දෙසෙති, උපායං දෙසෙති, ආණත්තිං දෙසෙති" යනු වෙය්‍යාකරණයි; දෙසෙති, සංවණ්ණනා කෙරෙයි, විස්තර කෙරෙයි- යන අර්ථයි.

කොතැන්හි ආවාවූ ආශ්වාදාදීන් මේ හාරතෙමේ වණ්ණනා කෙරේද යන අනුයොගය මෙනෙහි කොට දෙශනාහාරයෙන් වණ්ණනා කටයුතු ධර්මයන් දක්වන්නාවූ මහාකාත්‍යායන සථවිර

පාදයෝ "ධම්මං වෝ භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි" යනාදිවූ සකල පර්‍යාපන්නධර්මයන් සඞ්ග්‍රහකරන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ත්‍රිවිධ දෙසනාව එකදෙසයකින් දැක්වූහ.

භික්ඛවෙ, මහණෙනි; **ආදිකල්‍යාණං**, ශීලබුබ්සුබුබ්ධතා-උග්ඝටිතඤ්ඤූ චිත්තඥ සංඛ්‍යාත හෙතුවියෙන් ආදි කල්‍යාණවූ; **මජ්ඣෙකල්‍යාණං**, සමාධි ධම්මප්පුධම්මතා විපඤ්චිතඤ්ඤූ චිත්තඥ සංඛ්‍යාත හෙතුවියෙන් මජ්ඣෙකල්‍යාණවූ; **පරියොසාන කල්‍යාණං**, ප්‍රඥා සංඝ සුප්පටිපන්නතා නෙය්‍ය පුග්ගල චිත්තඥ සංඛ්‍යාත හෙතුවියෙන් පරියොසාන කල්‍යාණවූ; **සාත්ථං**, ලෞකික ලොකොත්තරාදි අර්‍ථ සම්පත්තියෙන් හෝ සංකාසනාදි ෂඩාකාර අර්‍ථ පද සමායොගයෙන් අර්‍ථ සහිතවූ; **සබ්‍යඤ්ජනං**, සිපිල ඛනිතාදි දශවිධ ව්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන් හෝ අක්ඛරපදාදි ෂඩාකාර ව්‍යඤ්ජනපද සමායොගයෙන් සව්‍යඤ්ජනවූ; **කෙවලපරිපුණ්ණං**, පරිපූර්‍ණවාලිය යුත්තක් අවිදුමන් හෙයින් හෝ ශීලාදි පඤ්චවිධ ධර්මස්කන්ධයෙන් පිරිහිය හෙයින් හෝ කෙවල පරිපූර්‍ණවූ (සියලු ආකාරයෙන්ම පිරිහියාවූ) **ඛ්‍රහ්මං**, සුත්තගෙය්‍යාදි ධර්මයක්; **වෝ**, තොපට; **දෙසිස්සාමි**, කියන්නෙමි; **පරිසුද්ධං**, ඉවත්කටයුත්තක් නුගේ අභාවයෙන් හා චතුරොඝ නිස්සරණය පිණිස පවත්නා හෙයින්ද- ලොකාමිසයෙන් නොමුසුහෙයින්ද පරිසුද්ධවූ; **ඛ්‍රහ්මචරියං**, ශ්‍රෙෂ්ඨචර්‍යාව නොහොත් ශ්‍රෙෂ්ඨ බුද්ධාදි ආර්‍යයන්ගේ චර්‍යාවක්වූ ශාසනමාර්‍ගී ඛ්‍රහ්මචර්‍යාව; **පකාසෙස්සාමි**, දක්වන්නෙමි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙසනාකරන ලද්දාවූද ප්‍රකාශකරන ලද්දාවූද ශික්ෂාත්‍රය සංගෘහීත ශාසනධර්මයතෙම සම්බන්ධවූ ආශ්වාදාදීන් දර්‍ශන වශයෙන් පවත්නේද එකී ආශ්වාදාදිහු දෙසනාහාරයට විෂයවූවාහු යම් යම් දෙසනාපාඨයෙක්හි විශෙෂ සහිතව කියනලද්දාහුද ඒ ඒ තැනින් උපුටා උදාහරණ වශයෙන් මෙහි හෙනහැර දක්වනු පිණිස "**තත්‍ථ කතමෙ අස්සාදා**" යනාදිය ආරබ්ධයි.

තත්‍ථ, ඒ අස්සාදාදීනවතා යනාදි ගාථාවෙහි දක්වනලද විෂය විෂයිභෙදවූ ආශ්වාදාදීන් අතුරෙහි; අස්සාදෙ කතමෙ, ආශ්වාදතෙමේ කවරේ ද යත්?

"කාමං කාමය මානස්ස -පෙ- යදිච්ඡති"

මේ ආශ්වාදයි; **කාමං**, ආශ්වාදනය කරයුතු රූපාදි වස්තු **කාමය**; **කාමයමානස්ස**, කැමතිවන්නාවූ; **තස්ස**, ඒ කාමියාට

යාගේ; **එතං**, ඒ කැමතිවියයුතුවූ වස්තුව; **චෙ සඞ්ඛ්‍යකිනි**, ඉදින් ඉවූ වේ ද; **මච්චෝ**, ඒ රූපාදීන් පතන සත්වතෙමේ; **සං ඉච්ඡති**, යම්බඳු රූපාදි වස්තුවක් කැමැත්තේද; **ලබා**, ඒ වස්තුව ලැබ; **අඛා**, ඒකාන්තයෙන්; **පිනිමත්තෝ හොති**, පිනාගිය සිතැත්තේ වේ. විෂයසංඛ්‍යාත ආශ්වාදය මෙසින් දක්වනලදී.

තත්ථ කතමෝ ආදීනවෝ, ඒ දෙශනාහාරයෙහි ආ ආදීනව තෙමේ කවරේ ද යත්?

"තස්ස වෙ -පෙ- රූපපති"

මේ ආදීනවයි; **කාමයානස්ස**, රූපාදිවස්තුකාමයන් කැමති වන්නාවූ; **ඡන්දජාතස්ස**, කාමයෙහි හටගත් ඡන්දය ඇත්තාවූ; හෙවත් සිතැ උපන් කාමච්ඡන්දය ඇත්තාවූ; **තස්ස ඡන්තුනෝ**, ඒ සත්වයාගේ; **තෙ කාමා**, ඒ වස්තුකාමයෝ; **පරිහායන්ති**, යම් කලක යම්හෙයකින් පිරිහෙද්ද; (එකලැ) **සල්ලවිද්ධෝ ඉව**, යටු ලකින් හෙවත් ඊතලයෙකින් විදිනාලද මුවෙකුමෙන්; **රූපපති**, ඒ සත්වතෙමේ දෙම්නසින් පීඩාවට පැමිණේ.

"කාමයති ඉච්ඡතීති" කාමයානෝ, අථවා යායති ගච්ඡතීති යානෝ, කාමෙන යානෝ කාමයානෝ, තස්ස, ඡන්දෙ ජාතෝ යස්ස සෝ ඡන්දජාතෝ, විසෙසණපර ඡළඩ්ඩබහුව්‍රීහිසි; තස්ස, සලති පවිසතීති සල්ලෝ, විජ්ඣිත්වතෙති විද්ධෝ, සල්ලෙන විද්ධෝ සල්ල විද්ධෝ.

තත්ථ කතමං නිස්සරණං, ඒ දෙශනාහාරයෙහි දැක්වූ ආශ්වාදදීන් අතුරෙහි නිස්සරණ තෙමේ කවරේද?

"යෝ කාමේ පරිවජ්ජෙති -පෙ- සමතිවත්තති"

මේ නිස්සරණයි; යෝ, යම් පුද්ගලයෙක් තෙමේ; කාමේ, වස්තුකාමයන්; පරිවජ්ජෙති, ඡන්දරාග විසකම්භනයෙන් හෝ සමුච්ඡේදයෙන් දුරු කෙරේද; (කෙසේදයත්?) **සප්පස්ස**, සර්පයා කුගේ; **සිරෝ**, ශීර්ෂය; **පදා ඉව**, පාදයෙන් බැහැරකරන්නාක් මෙනි; **සතෝ**, සතිසම්පන්නවූ; **ඉමා**, ඒ පුද්ගලතෙමේ; **ලෝකෙ** රූපාදි ලොකයෙහි; **ඉමං විසත්තිකං**, මේ තෘෂ්ණාව; **සමතිවත්තති**, මොනවට ඉක්ම වන්නේය.

මෙහි **පාදා** යී- කිවමනා තැන ඡ්‍රශ්වව පදා යී ද; **සිරං** යී- කිව මනාතැන මනොගණහෙයින් ඔකාරව සිරෝ යී ද සිඩසි.

මාගීනිජීර්ණ සංඛ්‍යාත විවිධ නිස්සරණයන් අතුරෙන් මාගී සංඛ්‍යාත නිස්සරණය මේ හයින් දක්වනලදී.

විෂය විෂයි සංඛ්‍යාත විවිධ ආශ්වාදයන් අතුරෙන් "කාමං කාමයමානස්ස" යනාදියෙන් විෂය ආශ්වාදය දක්වා දැන් විෂයී ආශ්වාදය දක්වනු පිණිස තත්ථ කතමෙ කාමා අස්සාදා, යනු අනුයොගකොටැ- "ඛත්තෝ වත්තුං -පෙ- අනුගිජ්ඣන්තී"යි- විෂයී ආශ්වාදය දැක්වූහ. තත්‍ර නාමාති, යම් සත්ත්වයෙක් තෙමේ; ඛත්තෝ, කෙත්ය; වත්තුං, වත්ය; ගිරණ්ඩං, අමුරන්ය; වා, නොහොත්; ඝරාවාසං,ගෙරිඅස්ය;දූසෙපාතිං, දූස් පුරිස්ය;පේසෙති,මාගමුන්ය; බන්ධු, නැයන්ය; (යන) පුථූ කාමෙ, නානාවිධ කාමවස්තූන්; අනුගිජ්ඣති, ගිජ්ජුකෙරේද; නැවත නැවත පතාද; අයං අස්සාදා, යම් මේ කෙත් වත් ආදිය පිළිබඳ ගිජ්ජුකමක් වේද-මේ ආශ්වාදයි.

තවද- දුක්ඛදෞමනස්සාදි වශයෙන් අනෙකවිධ ආදීනවයන් අතුරෙන් දුක්ඛදෞමනස්සසංඛ්‍යාතං ආදීනවං යට ගසින් දක්වා දැන් දුඃඛසංඛ්‍යාත ආදීනවය අනුයොග වශයෙන් දක්වනු පිණිස තත්ථ කතමෙ ආදීනවා "අබලා -පෙ- නාවං භින්නමිවොදකං"යි- දක්වූහ.

අබලා, කුශලයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය නොයෙන් අබලසංඛ්‍යාතවූ කෙලෙශයෝ; නං, කෙත් වත් ආදි වස්තුකාමයෙහි ගිජුවූ ඒ පුද්ගලයා; බලිසඤ්ඤිනි, අනිභවනය කෙරෙත්;පටිසඤ්ඤා, සිංහව්‍යාඝ්‍රාදි ප්‍රකට උපද්‍රවයෝ හෝ කායදුශ්චරිතාදි අප්‍රකට උපද්‍රවයෝ;එනං, කාමයෙහි ගිජුවූ කාමයන් සොයන්නාවූ ඒ පුද්ගලයා; මදයන්ති, මඩින්; තණ්හා, තත් ප්‍රකට අප්‍රකට උපද්‍රවයෙන් මඩනාලද නොයෙන්; නං, ඒ පුද්ගලයාකරු; දුක්ඛං, ජාතිජරා ආදි දුක; අනුඑති, අනුවයේ; (කෙසේදයත්?) භින්නං, බිඳිගියාවූ; නාවං, නැව කට; උදකං ඉව, ජලය වැදගන්නාක් මෙනි; අයං ආදීනවෝ, තෘෂ්ණා දුශ්චරිත සංකෙලෙශ හෙතුකොට ඇති මේ ජාත්‍යාදි දුක්ඛානුබන්ධිය ආදීනව නම් වේ.

මාගණිඒාණ සංඛ්‍යාත විවිධ නිස්සරණයන් අතුරෙන් මාගී නිස්සරණය යට දක්වා දැන් නිඒාණ නිස්සරණය දක්වනු පිණිස "තත්ථ කතමං නිස්සරණං" යනාදිය ආරබ්ධයි.

"තස්මා ජන්තු -පෙ- සිඛාව පාරගූ"ති

තස්මා,යම්හෙයකින් කාමයෙහි ගිජුවූවාහට යටකී දුක්ඛානුබන්ධිය පවත්නේද එහෙයින්; සදා, පුබ්බරත්ත අපරරත්ත සංඛ්‍යාත සෑම කාලයෙහි; සතා, ජාගරියානුයොගයෙන් සමෘති ඇත්තාවූ; ජන්තු, ප්‍රාණිසත්වතෙමේ; කාමානි, කාමයන්; පරි

වජ්ජයෙ, විසභාගතා වශයෙන් හෝ සම්භෙජ්ද වශයෙන් රූපාදි වසතුකාමයෙහි සමීප්‍රකාරයෙන් කෙලෙශකාමය නො උපදවා පහ කරන්නේද; **න**, ඒ කාමයන්; **පනාස**, හැර; **ඔඝං**, චතුර්විධ කෙලෙශොඝය; **තරෙ**, ආර්‍යමාර්ගයෙන් එතරකාරන්නේය; (කෙසේදයත්?) **සාවං**, උදකභරිත තැවක්; **සිඤ්චා**, ජලය ඉස දමා සැහැල්ලුකොට; **පාරගූ ඉව**, පරතෙරට පැමිණෙන සුල්ලෙකු මෙනි; **ඉදං නිස්සරණං**, කාමප්‍රහාණ වාරයෙන් චතුරොඝයෙන් එතරව අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතුවෙන් පිරිනිවීමක් වේද; මෙය නිස්සරණ නම් වේ.

තත්‍ථ, ඒ ආශ්වාදාදීන් අතුරෙහි; **ඵලං**, දෙශනාඵලය; කතමං කථං? "ධම්මං භණෙ -පෙ- ධම්මචාරිං" ධම්මං, දානාදිමය කුශලධර්මතෙමේ; ධම්මචාරිං, අප්‍රමාදව ධර්මයෙහි හැසිරෙන පුද්ගලයා; **භණෙ**, එකාන්තයෙන්; **රක්ඛති**, දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායික සංඛ්‍යාත විවිධ අනර්ථයෙන් රක්නේය; (කෙසේදයත්?) **වස්සකාලෙ**, වස්කාලය; **මහන්නං ජන්තූනං සථා**, මහත් සත්ත්ව ධරණ පුරුෂයෙකු නො තෙමා ඒ සත්තෙමේ රක්නාක් මෙනි; **සුචිණ්ණා ධම්මා**, මොනවට පුරුදුකරණලද සුචරිත ධර්මයෙහි; **එසා ආනිසංසා**, මේ අනුසසෙකි; ධම්මචාරී, ධම්මචාරී පුද්ගලතෙමේ; **දුග්ගතිං**, දුගතියට; **නාභිවජ්ජති**, නො පැමිණේ; **ඉදං ඵලං**, මේ ඵලයි.

තත්‍ථ කතමෙ උපායෙ, තත් දෙශනාහාරයෙහි දක්වූ උපාය කවරේද?

සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති -පෙ- දුක්ඛාති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති යදා -පෙ- විසුද්ධියාති.

සබ්බෙ සංඛාරා, කර්මචිත්තෙන්‍ද්‍රියාහාර යෙන් සංස්කරණය කරනලද සමීසංස්කාරයෝ; **අනිච්චා ඉති**, අනිත්‍යය හ යි; **දුක්ඛා ඉති**, දුක්ඛ දුක්ඛ විපරිණාම දුක්ඛ සංඛාර දුක්ඛභාවයෙන් දුක් වන්නාහ යි; **සබ්බෙ ධම්මා**, සමීසංස්කෘත ධර්මයෝ හෝ චාතුර්භූමික ධර්මයෝ; **අනත්තා ඉති**, නිත්‍ය සාර සුඛසාර ආත්මසාර රහිතභාවයෙන් කාරකවේදක සවාභාවික ආත්මරහිතයෝය යි; **යදා**, යම් කලෙක; **පඤ්ඤාය**, අනත්මානුපස්සනා සංඛ්‍යාත විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන්; **පස්සති**, දක්නේද; **අථ**, එකල්හි; **දුක්ඛෙ**, නිබ්බිදානුපස්සනා සංඛ්‍යාත විදර්ශනා ඥානයට හොඳුරුවූ පඤ්චුපාදානස්කන්ධ දුඃඛයෙහි; **නිබ්බින්දති**, කලකිරීමට පැමිණේ; **එසා**, යථොක්ත ලක්ෂණවත් මේ නිබ්බිදානුපස්සනාඥානය; **විසුද්ධියා**, විසුද්ධිසංඛ්‍යාත ආර්‍යමාර්ගඵල හෝ අවවත්ත විසුද්ධි

සංඛ්‍යාත අමෘතධාතුවට; මඤ්ඤතා, උපායවන්නේය; අයං, ත්‍රිලක්ඛණාකුපසසනා චාරයෙන් සකල සසරවැටෙහි උපදනා මේ නිබ්බිදානුලොමය; උපායඤ්ඤා, විසුඬ්ධිගම හෙතුභාවයෙන් උපාය නම් වේ.

තත්‍ථ, දෙසනාහාරගතවූ ඒ ආශ්වාදාදීන් අතුරෙහි; ආණත්‍තති ආණත්‍තියං; කතමා, කවරිද?:- "චක්ඛුමා විසමානීව ...පෙ... පරිවජ්ජයෙ"ති:-

චක්ඛුමා, ඇසැති මිණිසෙක් තෙමේ; පරක්කමෙ විජ්ජමානෙ දැඩිවැර ඇතිකලැ; විසමානි ඉව, විෂමභූමි ප්‍රදෙශයන් හෝ විෂම ව්‍යාලසත්වාදීන් හරින්නාක් මෙන්; පණ්ඩිතො, නුවණැති සත්ව තෙමේ; ජීවලොකසමිං, දිව්‍යමත්තා මෙලොවදී; පාපානි, ලාමක දුශ්චරිතයන්; පරිවජ්ජයෙ, හරණේසී; අයං, මේ; ආණත්‍තති, දුශ්චරිත පරිවර්ජනානුඥා සංඛ්‍යාත ආණත්‍තියයි.

මෙසේ ඒ ඒ සූත්‍රයන්හි වෙන් වෙන් වශයෙන් ආවාවූ ඵල උපාය ආණත්‍තීන් දක්වා දැන් එක්තැනකම ආ ඔවුන් දක්වනු පිණිස; "සුඤ්ඤතො ලොකං"යනාදි මොඝරාජ විස්සජ්ජන ගාථාව දක්වත්:- "සුඤ්ඤතො ...පෙ... එවං මච්චුතරො සියා"හි, එහි, "මොඝරාජ සුඤ්ඤතො ලොකං ආවෙක්ඛස්සු"යි විධානහෙයින් ආණත්තියි; "සදා සතො"යි, උපායයි; "අත්තානුදිට්ඨිං ඌහච්ච එවං මච්චුතරො සියා"යි ඵලයි.

මොඝරාජය! සක්කායසංඛාර ලොකය අවසවත්තීතිය සැලකීමෙන් හෝ නිස්බව මෙනවට බැලීමෙන් හෝ සුන්වසයෙන් බලව; සදා, හැමකලැ; සතො, සිහිඇත්තේ; අත්තානුදිට්ඨිං, විංශති වස්තුක සක්කායදෘෂ්ටිය; ඌහච්ච, උපුටාහැර; එවං, එපරිද්දෙන්; මච්චුතරො සියා, මරුගේ විසය ඉක්මවන්නෙක් වන්නේසී. මෙසේ ආශ්වාදාදීන් සවරූපවශයෙන් උදාහරණ කොට දක්වා දැන් ඒ ආශ්වාදාදීන්හි පුද්ගල විභාගවශයෙන් දෙශනා විභාගය දක්වනු පිණිස "තත්‍ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස නිස්සරණං දෙසෙති" යනාදිය දක්වූහ; එහි පඨවී සුඛමයි. "උග්ඝටිතං ඝටිතමත්තං උද්දිඨ මත්තං ජානාතීති උග්ඝටිතඤ්ඤූ" උද්දෙශමාත්‍රයෙන් ප්‍රභෙද සහිතවූ විස්තර සහිතවූ අර්ථය අවබොධ කරන්නේය යන අර්ථයි; "උග්ඝටිතං උච්චලිතං ජානාති ති වා උග්ඝටිතඤ්ඤූ" දෙශනාකරනු ලබන ධර්මය දෙශකයා කෙරෙන් එකෙණෙහිම භාජනයකට මාරුකොට ගන්නාලද්දක් මෙන් අවබොධ කරන්නේය; අථවා, උග්ඝටිතෙ චලිතමත්තෙන ආසයෙ ධම්මං ජානාති අවබුජ්ඣතී"ති උග්ඝටිතඤ්ඤූ, බුඩ්ධාවෙණික ධර්මදෙසනා ශ්‍රොතපථ ප්‍රාප්තවීමෙන් ශාස්වතාදී අධ්‍යාශය චලිතවූ

කෙණෙහි ම ධර්මාවබෝධය කරන්නේ නුසි හෝ උග්ඝටිතඤ්ඤූ නම්; ඔහට නිස්සරණය දෙශනා කරයි; එපමණකින් ම ඔහුගේ අර්ථසිද්ධිය වන්නේ යි. "විපචිතං විත්ථාරිතං නිද්දිට්ඨං ජානාතීති විපචිතඤ්ඤූ" විපඤ්චිතඤ්ඤූ-යි- කෙවිත් පාඨයි; "පච විත්ථාරෙ, යනු ඉකාරානුබන්ධ රහිතවත් යෙදෙන බැවින් හා සුඛෝච්චාරණ ශික්ෂාව භාවයෙන්ද විපචිතඤ්ඤූ-යි- ඡේකසම්මතයි" "විපචිතං වා මත්තං සනිකං ධම්මං ජානාතීති විපචිතඤ්ඤූ" "නෙතබ්බා ධම්මස්ස පටිනිද්දෙසෙන අත්ථං පාපෙතබ්බාති නෙය්යා- මුදින්ද්‍රියතාය වා පටිලෝමගහණතෝ නෙතබ්බා අනුනෙතබ්බාති නෙය්යා.

"කතමෝ ච පුග්ගලෝ උග්ඝටිතඤ්ඤූ? යස්ස පුග්ගලස්ස සහ උදාහටවෙලාය ධම්මාභිසමයෝ හොති අයං වුච්චති පුග්ගලෝ උග්ඝටිතඤ්ඤූ; කතමෝ ච පුග්ගලෝ විපචිතඤ්ඤූ? යස්ස පුග්ගලස්ස සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස විත්ථාරෙන අත්ථේ විභජිය මානෙ ධම්මාභිසමයෝ හොති අයං වුච්චති පුග්ගලෝ විපචිතඤ්ඤූ; කතමෝ ච පුග්ගලෝ නෙය්යෝ? යස්ස පුග්ගලස්ස උද්දෙසතෝ පරිපුච්ඡතෝ යොනිසෝ මනසිකරොතෝ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවතෝ භජතෝ පයිරුපාසතෝ අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයෝ හොති; අයං වුච්චති පුග්ගලෝ නෙය්යෝ" පදපරම පුද්ගලයා මෙය ප්‍රතිවෙධයට භාජනනොවන බැවින් මෙහි නොගන්නා ලදී.

තවද මේ දෙශනාහාරගත ධර්මයන්අතුරෙහි "අස්සාදෙ,- ආදීනවෝ, නිස්සරණං, අස්සාදෙ ච ආදීනවෝ ච; අස්සාදෙ ච නිස්සරණං ච, ආදීනවෝ ච නිස්සරණං ච, අස්සාදෙ ච ආදීනවෝ ච නිස්සරණං ච, යන සප්තවිධ ප්‍රස්තාර ක්‍රමයන් අතුරෙන් තුන්වැනි සවැනි සත්වැනි ක්‍රමයෝ උග්ඝටිතඤ්ඤූ ආදි තුන්දෙනා හික්මවීමෙහි සම්භවෙතීන් මෙහි ගන්නා ලදහ. ඉතිරි සතර නොගන්නා ලදී; තනිකොට කියනලද ආශ්වාදයෙන් හෝ, ආදීනව යෙන් හෝ, තදුභයෙන් හෝ වෙනෙය විනයනයක් නොවන්නේමය. කෙලෙස් දුරුකිරීමක් එහි නොකිහෙයිනි; පස්වැනි තැන ද ආදීනවය නොකියන හෙයින් නිස්සරණයට උපාය නොවන්නේමය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විමුත්ති රසකොට ඇති දෙශනාව විමුත්තිය හා තදුපායමාර්ගය ආමිෂණය නොකොට නො පවත්නීමය. එහෙයින් මෙකී චතුර්විධ ප්‍රස්තාරගත ක්‍රමයෝ උපුටා නොගන්නා ලදහ. තවද පදපරමයාගේ වශයෙන් පවත්නා සංකෙලෙශ භාගියවූ හෝ- වාසනා භාගියවූ හෝ- තදුභය පක්ෂයෙහි ඕවි දෙශනාවක් හෝ-සූත්‍රෙකදෙශික ගාථාවක් හෝ-

මෙකි නයක්‍රමයන්ට උදාහරණ වශයෙන් උපුටාගත්තේද එසේ ඇතිකල්හි සත්තයම ගන්නේයි; වෙනොග විනයනඤ්ච: ඔවුන්ගේ සිත්සතන්හි ආර්‍යාමාගීය නිපදවීමයි; එය යථොක්ත ත්‍රිවිධ ක්‍රමයෙන්මුත් අනිකකින් නොහැකි බැවින් අනිකුත් සිව්නය මෙහි නොකියන ලදුයි දතයුතු.

තවද- පෙථකොපදෙශයෙහි "අස්සාද- ආදිකව, අස්සාද-නිස්සරණ, ආදිකව- නිස්සරණ, අස්සාද- ආදීනව- නිස්සරණ, ඵල-උපාය; ඵල- ආණත්ති; උපාය- ආණත්ති; යන දුකතික වශයෙන් ප්‍රකාශවන දෙශනාපාළිය සාධකකොටැ දක්වනලදී.

මෙසේ යම් පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් දෙශනාවිභාගය දක්වන ලද්දේද ඒ පුද්ගලයන් ප්‍රතිපදා විභාග වශයෙන්විභාග කොට දක්වන්ට "චතූහාකාරෙහි පඤ්ඤා" යනාදිය දක්වනලදී:-

තත්‍ර, ඒ වෙනෙග ජනයන් තුන්දෙනා කෙරෙහිලා විභාග කවයුතුවූ; පටිපදා, සමථවිදර්ශනා ප්‍රතිපත්තිහු; චතූහාකාරෙහි, "දුක්ඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා- දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා- සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා- සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා"යි- සංඛ්‍යාවශයෙන් සතරෙක්වෙති; පුග්ගලා, වෙනෙග පුද්ගලයෝද; චතූහාකෙ, "තණ්හාචරිතා මන්දා- තණ්හාචරිතෝ උදත්තෝ- දිට්ඨිචරිතෝ මන්දා- දිට්ඨිචරිතෝ උදත්තෝ"යි, සතරදෙනෙක් වෙති.

මන්දා, මන්දීසංඛ්‍යාත අවිද්‍යාවෙන් සමන්විතවූ මොහාධිකවූ; තණ්හාචරිතෝ, තෘෂ්ණාවෙන් නිපන් චරිත ඇති පුද්ගලතෙමේ නිස්සයෙහි, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වශයෙන් පවත්නාවූ; සතිපට්ඨානාදිකා, සතිප්‍රස්ථාන ධර්මයන්ගෙන් උපලක්ෂිතවූ; ඉන්ද්‍රියාධිකතාය ඉන්ද්‍රිය අධිකකොට ඇති ආර්‍යාමාගීයෙන්; දුක්ඛාය, නිවරණාදි ප්‍රත්‍යනීකධර්ම සමුදාචාරයාගේ බලවත් හෙයින් දුක්වූ; දන්ධාභිඤ්ඤාය, අපිරිසිදු නුවණැති බැවින් ශීඝ්‍රප්‍රවෘත්ති රහිත අභිඥ ඇත්තාවූ; පටිපදාය, ප්‍රතිපත්තියෙන්; නීයන්ති, සසරදුකින් බැහැරයේ; උදත්තා, උදාර ප්‍රඥාවන්තවූ; තණ්හාචරිතෝ, තෘෂ්ණාවෙන් නිපන් චරිතවත් පුද්ගලතෙමේ; නිස්සයෙහි, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයවශයෙන් පවත්නාවූ; ඣානාදිකා, ධ්‍යානධර්මයන්ගෙන් උපලක්ෂිතවූ; සමාධින්ද්‍රියාධිකතාය, සමාධීන්ද්‍රියාධික ආර්‍යාමාගීයෙන්; දුක්ඛාය, එසේම දුක්වූ; ඛිප්පාභිඤ්ඤාය, පිරිසිදු නුවණැති බැවින් ශීඝ්‍රප්‍රවෘත්ත අභිඥ ඇත්තාවූ; පටිපදාය, ප්‍රතිපත්තියෙන්; නීයන්ති, සසරදුකින් බැහැරයේ; මන්දා, මොහාධිකවූ; දිට්ඨිචරිතෝ, දෘෂ්ටියෙන් නිපන් චරිත ඇත්තාවූ පුද්ගලතෙමේ; නිස්සයෙහි,

උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයවූ; සම්මප්පධානෙනි, සම්‍යක් ප්‍රධාන ධර්මයන් ගෙන් උපලක්ෂිතවූ, විරිසින්ද්‍රියෙන, විරිසින්ද්‍රියාධික ආයස්මිංගී යෙන්; සුඛාය, ප්‍රත්‍යනිකධර්ම සමුදාචාර පිඩාරහිත හෙයින් සුඛ සහගතවූ; දන්ධාභිඤ්ඤාය, අවිරිසිදු තුවණැති බැවින් ශීඝ්‍රප්‍රවෘත්ති රහිත අභිඥ ඇත්තාවූ; පටිපදාය, ප්‍රතිපත්තියෙන්; නියාති, වට දුකින් බැහැර යේ; ඉදමත්ථකා, උදාර ප්‍රඥවන්තවූ; දිට්ඨිවරිතො, දෘෂ්ටිචරිත පුද්ගලතෙමේ; නිස්සයෙති, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයවූ; සවෙවති, චතුස්සත්‍ය ධර්මයන්ගෙන් උපලක්ෂිතවූ; පඤ්ඤින්ද්‍රියෙන, පඤ්ඤින්ද්‍රියාධික ආයස්මිංගීයෙන්; සුඛාය, එසේම සුඛසහගතවූ; ඛිප්පාභිඤ්ඤාය, ශීඝ්‍රප්‍රවෘත්තඅභිඥවත්වූ; පටිපදාය, ප්‍රතිපත්ති යෙන්; නියාති, භවදුකින් බැහැර යේ; උභො තණ්හාචරිතා, මන්ද උදාත්ත යන තෘෂ්ණාචරිත පුද්ගලයෝ දෙදෙනා; සමථ පුබ්බඞ්ගමාය, සමථසංඛ්‍යාතසමාධිය පෙරටුකොට ඇත්තාවූ; විපස්සනාය, විදර්ශනා උපනිශ්‍රයෙන්; රාගවිරාගාය, රාගප්‍රහාණය කරන්නීවූ මාංගීප්‍රඥවෙන්; අරහත්තඵලසමාධිය පිණිස; නිඝාතති, පමුණුවනු ලබත්; උභො දිට්ඨිචරිතා, මන්ද උදාත්ත යන දෘෂ්ටිචරිතයෝ දෙදෙනා, විපස්සනා පුබ්බඞ්ගමාය, විදසුන් පෙරටුකොට ඇති; සමථෙන, සමාධි උපනිශ්‍රයෙන්; අවිජ්ජාවිරාගාය, අවිද්‍යාප්‍රහාණය කරන්නීවූ අර්හත්මාංගී ප්‍රඥවෙන්; පඤ්ඤාවිමුත්තිඵලාය, අර්හත්ඵල ප්‍රඥව පිණිස; නිඝාතති, පමුණුවනු ලබත්.

මෙකී ප්‍රතිපදා චතුෂ්කයාගේ හා පුද්ගල චතුෂ්කයාගේ සංක්ෂේප විභාගය මෙසේ දතයුතු:- ප්‍රතිපදා චතුෂ්කය- සමථ විදර්ශනා ප්‍රතිපත්තිවශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. සමථ පක්ෂයෙහි පඨවිකසිණාදීන්හි පළමුකොටම, පඨවි, පඨවි, යන ආදි වශ යෙන් පවත්නා මනස්කාරයෙහි පවත් යම්තාක් කලකින් ධ්‍යානොපචාරය පහළ වේ ද- ඒ තාක් පවත්නා ප්‍රඥව සමථ භාවනා ප්‍රතිපදා නම්; උපචාරයෙහි පවත් අර්ණාධ්‍යානය දක්වා පවත්නා ප්‍රඥව අභිඥකම්. සමහර තෙණෙකුගේ මේ ප්‍රති පදාව නිවරණාදි ප්‍රතිපක්ෂධර්ම සමුදාචාර බලයෙන් දුක්වන් නීය. ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගේ සමුදාචාර බලහීන හෙයින් සමහර තෙණෙකුගේ ප්‍රතිපදාව සුඛ වේ. අභිඥවද සමහර තෙණෙ කුගේ තුවණ අපිරිසිදු හෙයින් අශීඝ්‍ර ප්‍රවෘත්තිවශයෙන් දන්ධ වේ. කිසිවෙකුගේ තුවණ පිරිසිදු බැවින් ශීඝ්‍රප්‍රවෘත්ති වශයෙන් ඛිප්පාභිඤ්ඤා-වේ; විදර්ශනා වශයෙන් කෙසේදයත්? යම් යෙ කොට උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහණය කෙරේද අරූපධර්මයන්

පරිග්‍රහණය කෙරේද; රූපාරූප ධර්මයන් පරිග්‍රහණයට පැමිණ දුකින් කලානතවෙමින් පරිග්‍රහණය කෙරේද; ඔහුගේ ප්‍රතිපදාව දුක්වන්නීය. එසේ පරිග්‍රහණය කරණලද රූපාරූප ධර්මයන් ඇත්තහුගේ විදර්ශනාපරිවාරයෙන් මාර්ගඥානයාගේ පහළවීම සනිකාව සිදුවන බැවින්- දන්ධාභිඤ්ඤා- නම්; යමෙක් රූපාරූප ධර්මයන් පරිග්‍රහණය කොටැ නාමරූපධර්මයන් දුකින් මඩනාලදුව ව්‍යවස්ථා කෙරේද- නාමරූපධර්මයන් ව්‍යවස්ථා කොට විදසුන්පිරිවෙසැ වෙසෙමින් විරහලෙකින් මාර්ගඥානය උපදවන්නේද ඔහුගේ ප්‍රතිපදාවද දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නම් වන්නීය. අනිකෙක් නාමරූප ව්‍යවස්ථාව කොට තත් ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහණය කරණුගේ දුකසේ පීඩාවෙමින් පරිග්‍රහණයකොට විදසුන් පිරිවෙසැ වෙසෙමින් විරහලෙකින් මාර්ගඥානය උපදවා ගන්නේද; මෙසේත් දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා නම් වේ. මේ ක්‍රමයෙන් අනිකුත් ප්‍රතිපදාත්‍රයාගේ විභාගයද දතයුතු.

"තණ්හාය නිබ්බත්තිතං චරිතං එතස්සා"ති තණ්හාචරිතෝ, තණ්හාය වා පවත්තිතෝ චරිතෝ තණ්හාචරිතෝ"- ලෝභාධ්‍යාශය ඇත්තේයි; "මන්දියා අවිජ්ජාය සමන්නාගතෝති මන්දෝ" මෝහාධික පුද්ගලයායි; "උළාරං ඵලං දෙතී'ති උදෝ"- පව්වය සංඛ්‍යාත ප්‍රඥාවයි; "අත්තනි නිබ්බත්තෙතෝති අත්තෝ- උදෝ අත්තෝ යස්ස සෝ, උදත්තෝ. දිට්ඨිචරිතෝ උදත්තෝ, උග්ඝටිතඤ්ඤූ, තණ්හාචරිතෝ මන්දෝ ඤෙය්‍යෝ, ඉතරෙ වෙපි විපචිතඤ්ඤූ.

මෙහි ප්‍රථම ප්‍රතිපදාවට තෘෂ්ණා චරිතත්වය හා මන්ද ප්‍රඥා චරිතත්වයද හෙතුයි; සතීන්ද්‍රිය උපායයි, නිර්‍යාණය සකල ප්‍රතිපදාවන්ගේම ඵලයයි, විතීයප්‍රතිපදාවට තෘෂ්ණාචරිතත්වය හා උදාත්ත ප්‍රාඥත්වයද හෙතුයි; විරියින්ද්‍රිය උපායයි; තෘතීය ප්‍රතිපදාවට දෘෂ්ටි චරිතත්වය හා මන්දප්‍රාඥත්වය ද හෙතුයි; සමාධින්ද්‍රිය උපායයි; චතුර්ථප්‍රතිපදාවට දෘෂ්ටිචරිතත්වය හා උදාත්ත ප්‍රාඥත්වය ද හෙතුයි; පඤ්චේන්ද්‍රිය උපායයි; මෙසේ ප්‍රතිපදාත්‍රයාගේ හෙතු උපාය ඵල විභාගදතයුතු.

උභෝ තණ්හාචරිතා යනාදියෙහි- "රඤ්ඤෝ තස්ස රාගෝ සෝ විරජ්ජති එතායාති රාගවිරාගා, තාය, පටිප්පස්සද්ධිවසෙන

පටිපක්ඛතො විමුච්චතීති විමුත්ති, තෙන වා විමුත්තෙන තතො විමුච්චනන්ති වා විමුත්ති, සමාධි; වෙතසො ච තං විමුත්ති වාති වෙතොවිමුත්ති, වෙතසො පටිපක්ඛතො විමුත්ති විමොක්ඛාතිපි වෙතොවිමුත්ති; වෙතසි වා ඵලවිඤ්ඤාණෙ විමුත්තීති වෙතො විමුත්ති- වෙතසො වා ඵලවිඤ්ඤාණස්ස පටිපක්ඛතො විමුත්ති විමොක්ඛා එතසමින්ති වෙතොවිමුත්ති- සමාධියෙව.

තත්ථ, ඒ චතුර්විධ පුද්ගලයන් අතුරෙහි; **යෙ**, යම් තෘෂ්ණා චරිත පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක්; **සමථපුබ්බඞ්ගමෘහි**, සමාධිය පූර්ව ඔහමකොට ඇති; **පටිපදාහි**, ප්‍රථම විතිය ප්‍රතිපදාවෙන්; **නිය්‍යන්ති** සසරදුකින් බැහැර යෙද්ද; **තෙ**, ඒ පුද්ගලයෝ; **නන්දිරාගවසෙට්ඨා නානසෙන**, නන්දිරාගවතී නම් අමිනසින්; **භාවිතබ්බා**, ගම්කර විය යුත්තාහ; **යෙ**, යම්දෘෂ්ටිචරිත පුද්ගලයෝ දෙදෙනෙක්; **විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමෘහි**, විදසුන් පෙරටුකොට ඇත්තාවූ; **පටිපදාහි** තෘතීය චතුර්ථ ප්‍රතිපදාවෙන්, නිය්‍යන්ති, වටදුක ඉක්ම යෙද්ද; **තෙ**, ඒ පුගුලෝ; **සිඛරිකඤ්ඤිත්‍රතනයෙන**, සිඛරිකඤ්ඤිත්‍රා නම් අරුත් නසින්; **භාවිතබ්බා**, පැමිණිය යුත්තාහ.

මෙසේ ප්‍රතිපදාවිභාගවශයෙන් වෙනෙක්ජන විභාගය දක්වා දැන් ඤාණවිභාග වශයෙන් දක්වනු පිණිස- "සවායං හාරො කත්ථ සමභවති" යන ආදිය කිහ.

සො අයං හාරො, ඒ මේ දෙශනාහාර තෙමේ; **කත්ථ**, කොතැන්හී; **සමභවති**, වණ්ණිතා කටයුතු ධර්මයන් වර්ණිතා කිරීම් වශයෙන් සිඳ වේද; ලැබේද? යස්ස, අෂ්ටදුශටක්ෂණයෙන් තොරවූ ශ්‍රවණධාරණාදි සම්පත්තියෙන් සම්භාවනාවූ යම් වෙනෙය පුද්ගලයෙකුගට; **සත්ථා වා**, ධර්මස්වාමීවූ ශාස්තෘන් වහන්සේ හෝ; **ගරුඨානියො**, ගරුතනවයුතුවූ; **අඤ්ඤතරො සබ්‍රහ්මචාරී වා**, එක්තරා සබ්‍රහ්මචාරී නමක් හෝ; **ධම්මං දෙසෙති**, දහම් දෙසයි ද; **සො**, ඒ පුද්ගල තෙමේ; **තං ධම්මං**, ඒ දෙශිතධර්මය; **සුත්වා**, අසා; **සඞ්ඛං**, "සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා යො එවරූපං ධම්මං දෙසෙති" යනාදිය මෙනෙහි කිරීමෙන් බුදුන්කෙරෙහිද; "සවාකඛාතො වතායං ධම්මො යො එවං එකන්තපරිපුණ්ණො එකන්තපරිසුද්ධො" යනාදි වශයෙන් ධර්මය කෙරෙහිද- "සුපටිපන්නො වතායං භගවතො සාවකසඞ්ඝො" යනාදි වශයෙන් සංඝයා කෙරෙහිද-අවල ශ්‍රද්ධාව; **පවිලහති**, සිරසින්සතන්හි නැවත නැවත පහළකෙරේද; **තත්ථ**, ඔපාක්‍රමණයෙන් අසන්නලද ප්‍රගුණකරන්නලද- ඒ ධර්මයෙහි; **යා වීමංසා**, පාඤ්ඤා පාඤ්ඤාවී විචාරණ සඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් වීමංසාඥාන යක් වේද; **උස්සහනා**, "යථොකත වීමංසනයෙහි හැකිලීමට

ත්තොපැමිණ උත්සාහයෙන් උපසඵම්භ කරන ලද්දිවූ ධම්මය පිළිබඳ ධාරණ පරිවඨසාධන" යම් ප්‍රඥාවක් වේද; තුලනා, "තුලන වස යෙන් හෙවත් දෘශ්‍යමාන පදයෙන් පදූනනරයන් හෝ දෙසනා වෙන් දෙසනානනරයන් හෝ සසඳ බලා ගන්නා" යම් ඥානයක් වේද; උපපරික්ඛා, සිවිමිහ අපදෙස්හිලා පෙළ පෙළඅරුත් නැවත නැවත විමසන ඥානයක් වේද; අයං, විමංසාදි ආකාර වශයෙන් පහළවන මේ ප්‍රඥාතොමෝ; සුතමයී සඤ්ඤා, ශ්‍රැතශ්‍රැති කෙතුවෙන් උපදනා හෙයින් ශ්‍රැතමය ප්‍රඥානම්; නාමා, එපරිද්දෙන්; සුතෙන නිස්සෘතෙන, ශ්‍රැත සඨ්ඨාපනිධම්ය- තොහොත්- පඨ්ඨාපනිධම් ශ්‍රවණය උපනිශ්‍රය කෙතුවෙන්; ඝා විමංසා, "ඉදං සිලං අයං සමාධි ඉමෙ රූපාරූපධම්මා ඉමෙ පඤ්ච ඛන්ධා"යනාදි වශයෙන් ඒ ඒ ධම්මයන්ගේ සභාව විමසන යම් ප්‍රඥාවක් වේද; තුලනා, "ඒ ධම්මයන්ගේම වචනාර්ථය හැර සභාව සරස ලක්ඛණය තුලනය කොට කිරා ගන්නාක් වැනිවූ" යම් ප්‍රඥාවක් වේද; උපපරික්ඛා, "ඒ ධම්මයන්ගේම සවලක්ඛණය නොහැර අනිත්‍යතාදි වශයෙන් බිඳීයාම ආ සප්‍රත්‍යයාදි ආකාරයන්ද තකා විතක්ක නැවත නැවත පරීක්ෂාකරන" ප්‍රඥාවක් වේද; මනසානුප්පෙක්ඛණා, "එසේ උපපරීක්ෂිත ධම්මයන් ශරීරමත් වූවන් මෙන් වැටහෙන කල මේ ධම්මයන් මෙසේය යි- උපනිධ්‍යානක්ෂමවූවන් කොටැ ගිනින් නැවත නැවත බැලීමක් වේද; අයං, මෝතොමෝ; චින්තාමයී පඤ්ඤා, "ශ්‍රැතධම්මයන්ගේ අවි නිධ්‍යානයෙන් උපදනා හෙයින්" චින්තාමයී ප්‍රඥානම්; යම්හෙයකින් ශ්‍රැතමයී ප්‍රඥාව ශ්‍රැත ධම්මයාගේ ධාරණපරිවය සංඛ්‍යාත උත්සාහයෙන් පහළවන්නීද- එහෙයින් එහි උස්සාහනා යන පදය කීත. චින්තාමයී ප්‍රඥාව එසේ නූපදනා බැවින් මෙහි ඒ පදය නොකියනලදී.

ඉමාහි තිස්සි පඤ්ඤාහි, මෙතුවූ, සුතමයී චින්තාමයී යන මේ විවිධ ප්‍රඥාවෙන්; මනසිකාර සම්පයුත්තානඤ්ච, රූපාරූප ධම්මයන් පරිග්‍රහ ආදි මනස්කාරයෙහි යුතකප්‍රයුක්තවූ පුද්ගලයාහට; දස්සනභූමිඤ්ච වා, පළමුකොට නිවන් දක්නා හෙයින් දර්ශනභූමි සංඛ්‍යාත ශ්‍රොතාපත්තිමාගීය හොවරකොටැ හෝ; භාවනාභූමිඤ්ච වා, උපරි මාගීත්‍රය සංඛ්‍යාත භාවනාභූමිය හොවරකොටැ හෝ; ඤාණං, "දිට්ඨිවිසුද්ධි- කඞ්ඛාවිතරණ විසුද්ධි- මග්ගාමග්ගඤාණදස්සන විසුද්ධි- පටිපදාඤාණදස්සන විසුද්ධින් සම්පාදනය කිරීමෙන් විදසුන්හි උත්සාහ කරන්නාහට" ඤාණදස්සනවිසුද්ධි සඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් ආර්ය්‍ය මාගී ඥානයක්; උප්පජ්ජති, පහළ වේද; අයං, මේ ප්‍රඥාතොමෝ; භාවනාමයී පඤ්ඤා, භාවනාවෙන් උපන් ප්‍රඥානම්.

පරමත්තකානඤ්ඤා, සවිසයාභිපත්තකයෙන් අන්‍යවූ බුඩබුඩ ශ්‍රාවකයන් කෙරෙන් අසනලද දෙශනාශබ්ද ශ්‍රවණ ප්‍රත්‍යයෙන්. නොහොත් පරතොඝොෂ ප්‍රත්‍යය ඇත්තාවූ ප්‍රඥතොමෝ; **සුත්තමයී පඤ්ඤා නාම**; **පච්චත්තඤාණසමුඞ්ගතා**, තමතමා කෙරෙහි හටගත්තාවූ; **යොනිසො මනසිකාරණ**, තත් තත් ධර්මයන්ගේ සභාව පරිග්‍රහණාදීවූ උපායෙන් පැවැති මනසිකාරය; **චින්තාමයීපඤ්ඤා නාම**; **පරතොඝොසෙන**, පරතොඝොෂ සම්පත්තියෙන්ද; **පච්චත්තඤාණසමුඞ්ගතෙන**, තමතමා කෙරෙහි පහළවූ; **යොනිසො මනසිකාරෙන** ච, උපායමනසිකාරයෙන්ද; **ඤාණං**, යම්බඳුවූ මාගීඥානයක්; **උප්පජ්ජති**, පහළ වේද; **මේ භාවනාමයී පඤ්ඤා නාම**; **යස්ස**, යම්පුද්ගලයෙකුගේ (චිත්තසන්තානයෙහි); **ඉමා තිස්සො පඤ්ඤා**, "සුතමයී චින්තාමයී" යන මේ ප්‍රඥාවෝ දෙදෙන; **අත්ථි**, ඇත්තාහුද- හෙවත්- පහළවන්නාහුද; **අයං**, මේ පුද්ගලතෙමේ "ශ්‍රැතමය චින්තාමය ඥානයෙන් ආශය ප්‍රයොග ප්‍රබොධය නිපදවා උදෙදෙශමාත්‍රයෙන් චතුස්සත්‍යාවබොධ කරනහෙයින්" **උග්ඝටිතඤ්ඤූ නාම**; **යස්ස**, යම් පුහුලෙකුගේ (සිත්සතන්හි) "ශ්‍රැතමය ප්‍රඥාව පවත්නීද; චින්තාමයප්‍රඥාව නොපවත්නීද; මේ පුහුලතෙමේ චින්තාමය ඥානයෙන් ආශයපරිග්‍රහණය නොකොටැ උදෙදෙශනිර්දේශයෙන් අවබොධකරන හෙයින්" **විපඤ්චිතඤ්ඤූ නාම**; "යම් පුහුලෙකුගේ සිත්සතන්හි ශ්‍රැතමයප්‍රඥාවත් චින්තාමය ප්‍රඥාවත් නැත්තීද; මේ පුද්ගලතෙමේ ශ්‍රැතමයඥානයෙනුත් චිරත බැවින් නිරවශෙෂ වශයෙන් විස්තරදෙශනාවෙන් පැමිණවියයුතු හෙයින්" **නෙය්‍ය නාම**.....

මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් දෙශනාපටිපදා ඥානවිභාග හෙයින් දෙශනාහාරයෙන් විභාගකටයුතු පුද්ගලත්‍රය විභාගකොට දැන් ඒ දෙශනාහාරයෙහි පවත්වනලද බුදුන්ගේ ධර්මදෙශනාවෙන් දෙශනාහාරය උපුටා යොදා දක්වන්නට "**සාසං ධම්මදෙසනා**" යනාදිය ආරබ්ධයි.....

සා අසං ධම්මදෙසනා, "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි" යනාදි වශයෙන් දෙශනාහාරයාගේ විෂය භාවයෙන් තබනලද ඒ මේ ධර්මදෙශනාපාළිතොමෝ, **කිං**, කවර පිණ්ඩාර්ථයක්; **දෙසනා**, දක්වයිද? (කථෙතුකම්‍යතා ප්‍රශ්නයයි) **දුක්ඛං**, අනෙකොපද්‍රවාධිෂ්ඨානභාවයෙන් ලාමකබැවින් සා අඥානජන පරිකල්පිත-ධ්‍රුව- ශුභ- සුඛ- ආත්මභාව- රහිතහෙයින් තුච්ඡබැවින් ද තෘෂ්ණාවර්ජිත ත්‍රෛභූමික ධර්මසමුදය සංඛ්‍යාත දුක්ඛයද; **සමුදයං**, අවශෙෂ ප්‍රත්‍යය සමවායඇතිකල දුක්ඛොත්පත්තියට හෙතුවූ

තණ්හාප්පමුඛා සාසව කුසලාකුසල සංඛ්‍යාත සමුදයද; නිරෝධං, සමේහති ශූන්‍යත්වයෙන් සංසාරවාරක සංඛ්‍යාත දුක්ඛරෝධයාගේ අභාවය හි කියන නිරෝධයද; මග්ගං, මධ්‍යමප්‍රතිපද සංඛ්‍යාත ආර්‍යමාර්ගයද යන; චත්තාරි සච්චානි, චතුරාර්‍යසත්‍යයන් (දක් වන්නේය) එහි ආදීනවය ද ඵලය ද දුඃඛසත්‍යයි; ආශ්වාදය සමුදයයි, නිස්සරණය නිරෝධයි; උපාය මාර්ගයි; මේ ශබ්දරූප වශයෙන් චතුරාර්‍යසත්‍යයෝයි.

ඉදං ධම්මචක්කං, චතුස්සත්‍ය වශයෙන් යම් මේ සාමුක්කංසික ධර්මදේශනාවක් වේද මෙය දම්සකයි.

මෙසේ චතුස්සත්‍ය ධර්මයෝ යම් සූත්‍රයෙක්හි යම්රූප වශයෙන් ආවාහුද; එහි ආගතක්‍රමයෙන් ද- යම් සූත්‍රයෙක සම්රූප වශයෙන් නොආවාහුද එහි අරුත්හෙයින් උපුවා ආශ්වාදාදීහු හෙතැනැර දැක්විය යුත්තාහ. යම් සූත්‍රයෙක ආශ්වාදාදීහු සම්රූප වශයෙන් ආවාහුද එහි කියයුත්තක් නැත; යම්තැනක නොආවාහුද එහි අරුත් වශයෙන් උපුවා ඒ ආශ්වාදාදීන්ගේ වශයෙන් සිව්සස් හෙතැනැර දැක්විය යුතුය.

ඒ ධර්මදේශනාව දම්සකබව සත්‍යවිභඞ්ගසූත්‍ර වශයෙන් දක් වනු පිණිස "ඡඵාභි භගවා" යනාදිය කීහ.

"භික්ඛවෙ මේ බාරාණසියං ඉසිපතනෙ මිගදායෙ සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා ලොකසම්මිං කෙනචි වා අපපවත්තියං අනුත්තරං "ඉදං දුක්ඛං ඉති" ධම්මචක්කං පවත්තිතං"-සි- වාක්‍යපදයොජනායි.

"මහණෙනි මාවිසින් බාරාණසී නගරයාගේ අවිදූරස්ථානයෙහි වූ ප්‍රත්‍යක්ෂබුඩ සංඛ්‍යාත ඍෂින් අහසින් බස්නාතැනක් බැවින් ඉසිපතන නම්වූ මිගදාය වනයෙහිදී මහණෙකු විසින් හෝ බමුණෙකු විසින් හෝ දෙවියෙකු විසින් හෝ මාරයෙකු විසින් හෝ බඹෙකු විසින් හෝ ලොව කිසිවෙකු විසින් හෝ ප්‍රතිශෙධ නොකටහැකිවූ නොහොත් නොපැවැත්විය හැක්කාවූ අප්‍රතිභාගවූ තෘෂ්ණාවර්ජිත මේ ත්‍රෛභූමික ධර්මසමූහය සකල වෘත්තදුඃඛයාගේ අධිෂ්ඨානභාවයෙන් හා දුඃඛදුඃඛාදිභාවයෙන් ද දුඃඛාර්‍යසත්‍යය වන්නේය-යි" ධර්මචක්‍රයක් පවත්වනලද්දේද; යනු පදානුක්‍රම භාවාර්ථයි.

"සතිපට්ඨානාදිධම්මා එව පවත්තනතොයෙව චක්කානීති ධම්මචක්කං, අථවා චක්කානීති ආණා- ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මඤ්ච තං චක්කං චා'ති ධම්මචක්කං, ධම්මෙන ඤායෙන චක්කානීතිපි

ධම්මවක්කං, "බොධිපල්ලඞ්කා නිසින්නස්ස හි වතූසු සච්චේසු උප්පන්නං ඤාණසංකාරං පටිවේධඤාණම්පි ඉඤ්ජනේ නිසින්නස්ස ඤාණසංකාරස්ස සච්චදේසනාය පවත්තනකදේසනාඤාණම්පි ධම්මචක්කං නාම" යනු සාරත්ථදීපනී පාඨයි.

තත්ථ, ඒ වතුස්සත්‍ය දේශනාවෙහි; **අපරිමාණා පදා**, පෙ. "අප්‍රමාණ පදයෝද- අප්‍රමාණ අක්ෂරයෝද- අප්‍රමාණ ව්‍යඤ්ජන යෝද- අප්‍රමාණ ආකාරයෝද- අප්‍රමාණ නිරුත්තිහුද- අප්‍රමාණ නිදේශයෝද- වෙති.

එතස්ස එව අත්ථස්ස, මේ වතුස්සත්‍ය සංඛ්‍යාත අර්ථය සඞ්ඛේපයි; **සඞ්කාසනා**, සැකෙවින් පළකළයුතු ආකාරය; **පකාසනා**, පළමුකොට ප්‍රකාශකටයුතු ආකාරය; එසේම විවරණය- විභජනය- උත්තානීකරණය- පඤ්ඤත්තිය- යන; **ඉති**, මේ මේ ව්‍යඤ්ජනපද අර්ථපද ආකාර වශයෙන් ද; **ඉදං දුක්ඛං අරිය සච්චං**, මේ දුඃඛාර්ය සත්‍යය දනයුතු; **අයං**, කාමතෘෂ්ණා ආදි ප්‍රභෙදවූ මේ තෘෂ්ණාව; දුඃඛසමුදය යි දනයුතු; **අයං**, සකල සඞ්ඛත ධර්මයෙන් බැහැරවූ මේ අසඞ්ඛත ධාතුතොමෝ; **දුක්ඛ නිරෝධා**, ඝෂ්ඨාකත දුඃඛයාගේ අනුත්පාද නිරෝධප්‍රත්‍යය බැවින් දුක්ඛනිරෝධ නම්; **අයං**, සම්‍යක්දෘෂ්ටි ආදි මේ අෂ්ටාඞ්ග සමූහතෙමේ; **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා**, දුඃඛනිරෝධසංඛ්‍යාත නිර්වාණයට අරමුණු වශයෙන් අභිමුඛවූ බැවින් දුඃඛනිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදා නම්.

මෙසේ "ඤාණසංකාරනිද්දෙසං" යනාදි ග්‍රන්ථයෙහි ව්‍යඤ්ජන ඡක්ක- අර්ථඡක්ක- වශයෙන් යම් දෙළොස්පද කෙණෙක් කියන ලදද- එයම, "ධම්මං වෝ භික්ඛවෙ දෙසිස්සාමි" යනාදියෙන් දේශනාඅාරයට විෂය දැක්වීම් වශයෙන් ඡඡක්කපරියායදේසනාව එකදෙසයකින් දක්වා- දම්සක් පැවතුන් සුතුරෙන් තදර්ථ සංගෘහීතභාවදර්ශනවාරයෙන් සකල බුද්ධවචනයාගේ ම වතුස්සත්‍යදේශනා භාවය හා තත් ප්‍රවචනාර්ථයාගේ ද වතුස්සත්‍යභාවය ප්‍රකාශකරණුයේ- "ඉදං දුක්ඛන්ති මෙ භික්ඛවෙ" යනාදි වශයෙන් සච්චවිභඞ්ග සූත්‍රය උදෙසයෙන් දක්වා- "**තත්ථ අපරිමාණා පදා**" යනාදි වශයෙන් ව්‍යඤ්ජනාර්ථ පදයන් විභාගකෙරෙමින් ඒ දම්සක තමා දෙළොස්පදයක්බව දක්වා- දැන් ඔවුන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය විෂයී විෂය භාවයෙන් සම්බන්ධභාවය දක්වනු පිණිස "**තත්ථ කතමා අරියසච්චසඞ්කාසනතා**" යනාදිය කියත්.

එහි පද අවයවග්‍රහණ වාරයෙන් පදග්‍රහණයද- පදඝත්කලෑ පදාර්ථබොධය මනාකි හන්නාලද පළමු සූත්‍රකුණ පිළිබඳව වන්

නේය; තවද- එහි පදද්වයට් ගැනීමෙන් මෙන් පදග්‍රහණයාගේ පදද්වයවය ග්‍රහණයෙන් ද- පදවිග්‍රහණයාගේ විශෙෂ සථිර පිහිටීමක් වන්නේනුයි "අක්ඛරයි සංඛාෂෂති" යනු කිහ; යම්හෙයකින් අක්ෂරයෙන් සැකෙවින් දක්වනු ලබන අර්ථය පදවශාතයෙනි වාක්‍යය තමා නොනීම් බැවින් පදයෙන් ම ප්‍රකාශකරන ලද්දේවේ ද, එහෙයින් "ෂදෙහි ෂඛාෂෙති" යනු කිහ; එසේම වාක්‍යාවශාතයෙහි එම අර්ථය විවෘතකරන ලද්දේ වේ ද, එහෙයින් ඛ්‍යඤ්ජනාහි විවරති" යනු කිහ; යම් හෙයකින් ආකාරයෙන් වාක්‍යභෙදය කළකලැ එම අර්ථය විභාගකරන ලද්දේ වේ ද- එහෙයින් "ආකාරෙහි විභජති" යනු කිහ; එසේම වාක්‍යාවයවයන්ගේ එක එකක් බැගින් නිර්වචන විභාගය කළකලැ තදර්ථය ප්‍රකටවන්නේ නු සි, "නිරුත්තීහි ලක්ඛාණි ඛාශති" යනු කිහ; කරනලද නිර්වචනවිභාගඇති වාක්‍යාවයවයෙන් විසතරවශයෙන් නිරවශෙෂයෙන් දෙශනාකරනලදකලැ වෙනෙය ජනයන්ගේ චිත්තපරිතොෂණය හා ශ්‍රුතයාගේ තීක්ෂණභාවය ද කරණලද්දේ වේ නු සි, "නිද්දෙශෙන් ෂඤ්ඤෙති" යනු කිහ; තවද මෙහි "අක්ඛරයි එව සංඛාෂෂති" යනු නො දක්වා "අක්ඛරෙහි සංඛාෂෂති ශෙව" යනුවෙන් අවධාරණය අර්ථාරූඪකළ හෙයින් අර්ථ පදයන්ගේ අනෙකවාක්‍ය විෂයතාවය ද දක්වනලදී; එහෙයින් එකානුසන්ධික සූත්‍රයෙහි අර්ථපද ෂට්කය ම ද- නානානුශන්ධික සූත්‍රයන්හි අනුසන්ධියක් අනුසන්ධියක් පාසාද- අර්ථපද සයක් සයක් නිධාරණය කටයුත්තාහ. සත්‍යවිභඞ්ග සූත්‍රාගත සත්‍යාකාර වතුෂ්කයෙහි ම විභාගය උක්තප්‍රකාරයෙන් දතයුතු.

නම්, ඒ ඛ්‍යඤ්ජනාර්ථ පදයන් අතුරෙහි; භගවා, භාග්‍ය වතුන්වහන්සේ; අක්ඛරෙහි ච, අක්ෂරයන් කරණකොටගෙන ද; පදෙහි ච, පදයන් කරණකොටගෙන ද; උග්ඝාටෙති, අදහස් කරනලද අර්ථය සැකෙවින් දක්වන්නේය; එසේම ඛ්‍යඤ්ජනයන් කරණකොටගෙනද- ආකාරයන් කරණකොටගෙන ද; විපඤ්ච යති, උද්දිෂ්ටාර්ථය නිර්දිෂ්ට කරන්නේය; නිරුත්තියෙන් හා නිද්දෙශයෙන්; විත්ථාරෙති, විසතරකරන්නේ ය; තාවතා, ඒ උද්ඝාටනාදීන් අතුරෙහි; උග්ඝාටනා, උද්ඝාටනය; ආදි, පඨමාපත්ති ශාසනයාගේ ආදිභාගය වේ; විපඤ්චනා, විපඤ්චනය; මජ්ඣං, මධ්‍යභාගය වේ; විත්ථාරණා, විසතරකිරීම; පරියොසානං, පරියොසානය වේ; ෂෂාසනං ධම්මවිනාශෂා, නවාඞ්ග පඨමාපත්ති ශාසනාර්ථ සංඛ්‍යාත ඒ මේ ධර්මවිනයතෙමේ; උග්ඝාටිතඤ්ඤානා, උද්දෙශකරනු ලබන්නේ; උග්ඝටිතඤ්ඤුං පුග්ගලං, උග්ඝටිතඥපුද්ගලයා; විනෙති, ආඨ්‍යමාගීයට පමුණුවති; එහෙයින් ඒ උද්දෙශකිරීම ආදි කල්‍යා

ණය යි කිහ; **විසම්ඵස්සනතා**, නිදේශකරනු ලබන්නේ; **විසවිත සත්තුං සුඛහලං විඤ්ඤා හි**"යි සේයි; **විසඨාරියඤතා**, ප්‍රතිනිදේශ කරනුලබන්නේ; "**නෙය්‍යං සුඛහලං විඤ්ඤා හි**"යි-සේයි; **ජ පදුනි අඤ්ඤා**" යනාදිය ප්‍රකට යි; "**ධම්මං ඤවා සිකඛාඤව දෙසිස්සාමි**" යනාදියෙහි- **කෙවලං** ඉති, කෙවලං යනු; **ලොකුත්තරං**, ලොකොත්තරය; ලෞකික ධර්මයෙන් අම්ශ්‍රය යන අර්ථයි; **පරිපුණ්ණං** යනු, සම්පූර්ණවූ නොඅඩුවූ අධිකනුවූ යන අර්ථයි; **පරිසුද්ධං**, යනු, නිර්මලවූ සකල කෙලෙසමලයෙන් පහවූ- විශෙෂයෙන් පිරිසිදුවූ- සකලගුණ විශෙෂයන්ට ආස්‍රයනවූ- යන අර්ථයි; **ඉදං**, ශික්ෂාත්‍රය සඞ්ගෘහීතවූ මේ ශාසන බ්‍රහ්මචර්‍යාව; **තථාගතපදං ඉතිපි**, තථාගත නම්වූ ගන්ධහස්තිනුගේ ප්‍රතිපත්ති දෙශනාගමනින් කෙලෙස් වනලැහැබ මැඩගිය මහය යි ද; **තථාගත නිසෙවිතං ඉතිපි**, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් ගොචරභාවනා ආසෙවනයෙන් භජනයකරන ලද්දේය යි ද; **තථාගත රක්ඛිතං ඉතිපි**, තථාගතයන් වහන්සේගේ මහාවජ්‍රඥන සර්ව්වඥතාඥන සංඛ්‍යාත දන්තයෙන් ප්‍රදලනය කරනලද ස්ථානය යි ද; **වුච්චති**, කියනු ලැබේ; **අඤ්ඤා ච**, යම්හෙයකින් තථාගත පදදිභාවයෙන් කියනු ලැබේද එහෙයින්ම; **එතං බ්‍රහ්මචරියං**, මේ ශාසනබ්‍රහ්මචර්‍යාව; **පඤ්ඤපෙති**, යථොක්තප්‍රකාරයෙන් ප්‍රකට වේ; එහෙයින් ම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ "ධම්මං ඤවා සිකඛාඤව දෙසිස්සාමි" යනාදිය වදාළසේක.

අයං ධම්මදෙසනා, මේ ධර්මදෙශනා තොමෝ; **කෙසං**, කවර කෙණෙකුන්ට ද යත්? **සෙඛානං**, චතුස්සත්‍ය කර්මස්ථාන භාවනා වෙහි යුක්තප්‍රයුක්තවූවන්ට ය; ඔවුහු මේ දෙශනාහාරය ප්‍රයොග කෙරෙත් මැයි- එහෙයින්ම ආයුෂ්මත් **මහාකාත්‍යායන** ස්ථවිර තෙමේ "**අස්සාදාදීනවතා**" යනාදි ගාථාව වදාළසේකි; **දෙසනා හාරෙ**, දෙශනාහාර තෙමේ; **නියුත්තෙතා**, පාළියෙන් ආශ්වාදාදි පදවීයන් නිර්ධාරණය කොටැ යොදා නිමවන ලද්දේය.

දෙසනාහාරවිභඞ්ගොති වණ්ණිතොති.

දෙශනාහාරවිභඞ්ගයට අනතුරුව විචයහාර විභඞ්ගය දක්වනුවෝ "**තත්ථ කතමෙ විචයා හාරෙ**"යනු අනුයොග කළෝ; "**යං පුච්ඡිතං ච විස්සජ්ජිතං වාති ගාථා**" යනු- විස්සජ්ජිතයි; මෙතැන් පටන් අප්‍රකට පදවීපමණක් දක්වීමෙන් විනිශ්චය කරනු ලැබේ; **අයං විචයෙ හාරෙ**, මේ අර්ථවර්ණනා විශෙෂ සංඛ්‍යාත විචයහාර විභඞ්ගතෙමේ; **කිං විචිනති**, කිනම් විශයක්

සෙවීම කෙරේද?; **පදං**, නවවිධ සූත්‍රානන්තයාගේ නිගමනය දක්වා සකල චතුර්විධ පදසමුදය; **විචිනති**, සෙවීමකෙරේ; **පඤ්හං**, "අදිඨජොතනාදීවූ ද- සන්තාධිඨානාදී වූ ද- සම්මුතිවිසයාදිවූ ද- අතීතවිසයාදිවූ ද" ප්‍රශ්නවිභ ගය; **විවිනති**, සොයයි; **විස්සජ්ජනං** "එකංස බ්‍යාකරණ විස්සජ්ජනාදීවූ ද- සාවසෙස බ්‍යාකරණ විස්සජ්ජනාදීවූ ද- සඋත්තර බ්‍යාකරණ විස්සජ්ජනාදීවූ ද- ලොකිය බ්‍යාකරණ විස්සජ්ජනාදීවූද" විස්සජ්ජන විභාගය; (විචිනති) පුබ්බාපරං විචිනති, පූර්‍වාපර සංසන්දනය කොට විචින්තය කෙරේ; **අස්සාදං**, ආශ්වාදක තෘෂ්ණාදිය හා- ආශ්වාදනය කටයුතු සුඛාදිය ද; **ආදීනවං**, "දුක්ඛදුක්ඛ විපරිණාමදුක්ඛ සඞ්ඛාරදුක්ඛාදි වශයෙන් පවත්නා" නිබ්බින්දනාකාර ආදීනවය ද; **නිස්සරණං**, මාගී නිර්‍වාණ වශයෙන් පවත්නා නිස්සරණය ද; **ඵලං**, දෙශනාඵලය ද; **උපායං**, අනිච්චානුපස්සනාදි වශයෙන් පවත්නා උපාය ද; **ආණත්තිං**, පාපපරිවර්‍ජිත ආණත්‍යාදි වශයෙන් කරනලද නියොගය ද; **අනුගීතිං**, වුත්තානුගීති හා වුච්චමානානුගීති ද; **සබ්බං නව සුත්තාගමං**, සූත්‍රගෙය්‍යාදි සකල නවාඞ්ග සූත්‍රාන්තයන්; **විචිනති**, "ආහච්චවචන- අනුසන්ධිවචන- නීතත්ථවචන- නෙය්‍යත්ථ වචන- සඞ්කිලෙසභාගියාදි වශයෙන්" සෙවීමකෙරේ; **කථා**, යම් ආකාරයකින් ප්‍රශ්නවිචය ව්‍යවස්ථාකටයුතු වේ ද ඒ ආකාරය; **කිං භවේ**, කෙබඳුවන්නේ ද; **කථා**, යම් පරිද්දකින්; **ආයස්මා අජිතො**, ආයුෂ්මත් අජිතමානවකතෙමේ; **පාරායනෙ**, අජිත සූත්‍රාදි ශොඞශ සූත්‍රාඞ්කිත පාරායන වගීයෙහි ලා; **භගවන්තං**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අතින්; **පඤ්හං පුච්ඡති**, පැණක් විචාරයි;

තෙනසුතං පෙ මහබ්භයනන්ති

ලොකෙ, ආර්‍යවර්‍ජිත සත්වතෙමේ; **කෙන**, කිනම්හෙතුවකින්; **නිවුතෙතා**, වසනලද්දේ වි ද? **කෙන**, කිනම් හෙතුවකින්; **නපපකාසති**, සත්වතෙමේ ප්‍රකට නොවේ ද; **අස්ස**, ඒ සත්වයාගේ; **අභිලෙපනං**, මක්කටාභිලෙපයක් වැනි ඇලීමට හෙතුව; **කිං**, කිමෙක්ද? **තස්ස**, ඒ සත්වයාගේ; **මහබ්භයං**, මහබියට කරුණ; **කිංසු**, කිමෙක්ද? **බ්‍රූහි**, වදාළ මැනවැ යි- **ආයස්මා අජිතො**, ආයුෂ්මත් අජිතතෙමේ; **ඉති**, මෙසේ විචාරේය මෙහි "**කෙන සත්තු නිවුතෙතා, කෙනස්සු නපපකාසති, කිස්සාභිලෙපනං කිංසු තස්ස මහබ්භයං**" යන මේ සිව්පද කෙණෙක් විචාරණ ලද්දාහුය; ඒ පදවතුෂ්කය එකම ප්‍රශ්නයකි, කුමක්හෙයින්ද? නිවාරණ- අපපකාසන- අනිලෙපන- මහාභය- සංඛ්‍යාත චතුර්විධ අර්‍ථයෝම එකම සත්වලොකයා කෙරෙහි පිහිටි ගුණාර්‍ථයෝ ය; එහෙයින්

ප්‍රධාන භාවයෙන් එකම ලොකවසතුව අයත් කොට පවත්නාහුය. ඒ එසේමය; "කෙනසසු නිවුතො ලොකො" යන්නෙන් ලොකයාගේ අධිෂ්ඨාන හෙතු විචාරයි. "කෙනසසු නපපකාසති" යන්නෙන් ලොකයාගේ අප්‍රකටභාවයට හෙතුවිචාරයි; "කිසසානිලෙපනං බ්‍රූසි" යන්නෙන් ලොකයාගේ අනිලෙපයට හෙතු විචාරයි; "කිංසු තසස මහබ්භයං" යන්නෙන් ලොකයාගේ මහබ්භයට හෙතුවිචාරයි.

"කිලෙසලොකස- භවලොකස- ඉන්ද්‍රියලොකස"යි- සත් ලොව තෙවැදෑරුම් වේ; එහි රාගාදිකෙලෙස් බහුල බැවින් කාමාවචරසත්ත්වසමූහයා කෙලෙසලොක නම්; ධ්‍යානාභිඥානාධිකත්වයෙන් රූපාවචර සත්ත්වසමූහයා භවලොක නම්; අනෙකඥාසමාධිබාහුල්‍යයෙන් පරිශුද්ධ ඉන්ද්‍රියයන් ඇති බැවින් අරූපාවචර සත්ත්වසමූහයා ඉන්ද්‍රියලොක නම්; (නොහොත්) කෙලෙසිම කිලෙසයි; විපාකදුකයි; ඒ විපාකදුක බොහෝකොට ඇති ආපායික සත්ත්වසමූහයා කිලෙසලොක නම්; එයින් අන්‍ය සත්ත්වසමූහයා සම්පත්තියෙන් වැඩෙන බැවින් භවලොක නම්; විමුක්ති පරිපාචක ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියෙන් යුත් සත්ත්වසමූහයා ඉන්ද්‍රියලොකනම්; කෙලෙසසකඛාදි පඤ්චාපන්න ධම්මවශයෙන් ලොකසංඥව පවත්නා බැවින් ආඥායෝ මෙහි නොගන්නා ලදහ. එහි විසඳීම:-

අවිජ්ජාය නිවුතො ... පෙ ... දුක්ඛමසස මහබ්භයනති.

අජ්ඣත්ත, එම්බා අජිතය; **ලොකො**, සත්ත්වලොකතෙමේ; **අවිජ්ජාය**, ධම්මසභාව වසාලීම ලක්ෂණකොට ඇති අවිද්‍යාවෙන්; **නිවුතො**, වසනලද්දේය; **විවිච්ඡා**, විචිකිච්ඡා හෙතුවෙන් හා; **පමාදා**, ප්‍රමාදහෙතුවෙන්; **නපපකාසති**, ප්‍රකටනොවේ; **ජප්පා**, ජප්පා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව; **අසස**, ඒ ලොකයාගේ; **අනිලෙපනං**, සිලෙසලාක්ෂාඛයයි- හෙවත් මක්ඛකථාලෙපයක් සමානයයි; **බ්‍රූමි**, කියම්; **මහබ්භයං**, මහබ්භයට හෙතුව; **දුක්ඛං**, දුකය-යි, (බ්‍රූමි, කියම්සි) **භණවා**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; **ඉති**, මෙසේ විසඳ වදාළසේක.

ඉමානි චත්තාරි පදානි, "කෙනසසු නිවුතො ලොකො" යනාදීවූ මේ වාක්‍යයෝ සතරදෙන; **ඉමසමිං චතූසු පදෙසු**, "අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො" යනාදි මේ වාක්‍යසතරින්; **විසසජ්ජිතානි**, විසඳනලද්දාහුය; "පඨමං පඨමෙන" යනාදි අනුක්‍රමයෙනි; ඒ එසේමැයි, කෙනසසු නිවුතො ලොකො යන ප්‍රශ්නයෙහි- අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො-යනු විසසජ්ජනා යි; ලෝවැසිතෙමේ නීවරණයෙන් වැසීගියේමය; ඒ එසේමැයි- රහතුන් හැර සකලසත්ත්වයෝ අවිද්‍යානීවරණයෙන් යුක්තවූවෝමය; එහෙයින් "සබ්බසත්තානං"

යනාදිය වදාළයේක; එහි අවි සුගමයි- සඞ්ඝාණෙතා, කරුණු වශයෙන්- "කෙනසසු නාපජ්ඣායති" යන ප්‍රශ්නයෙහි, විච්ඡා පමාදෑ නාපජ්ඣායති" යනු විසඳන්නාහි; යම් සත්වයෙක් නීවරණ යෙන් වැසීගියේද- හෙතෙමේ සැකයට පැමිණේ; සැකකරණුයේ ඇදහියයුතු බුබාදීන් නො අදහයි; නො අදහන්නේ අකුසල් පහකිරීමටත් කුසල් සෑහැත් සෑහැත් කරගැණීමටත් උත්සාහ නො කෙරේ; හෙතෙම මෙලොව ප්‍රමාදයෙහි යෙදී කුසලධර්මයන් නො උපදවයි; ඔහු විසින් නො උපදවනලද ඒ කුශලධර්මයෝ ඔහු ලෞකික ලොකොත්තර සම්පත්තියෙන් ප්‍රකට නො කෙරෙත් මය; එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දූරෙ සන්තා ...පෙ... සන්තෙ වාහි" යනු වදාළසේක:- නිම්මණතා පබ්බතා ඉව- දුරසිටියාවූද ඇසැත්තවුන්ට පෙණියන්නාවූ හිමවත්පර්ව මෙන්; දූරෙ, දූරස්ථානයෙහි සිටින්නාවූද; සන්තානා, සත්පුරුෂයෝ; සඞ්කාසන්ති, ශීලගුණාදියෙන් ප්‍රකට වෙත්; රත්තිං, රෑ; ඛින්නා, අහසට දමනලද; සර ඝට්ඨා, ඊතල මෙන්; එත්ථ, මේ ලොකයෙහි; අසන්තානා, ගුණවිරහිත අසත්පුරුෂයෝ; නාදිසා නති, විවිකිත්සා ප්‍රමාදාදි හෙතුවෙන් සත්පුරුෂයන් විසින් නො දක්නා ලැබෙත්; තථා, ඒ පූර්වෝක්ත සත්පුරුෂයන්; කිත්තියා ච, කීර්තියෙන් ද; ඤාණෙන ච, ඥානයෙන් ද යන; ගුණෙහි, ගුණයෙන්; සඞ්ඛාතෙ සන්තෙහි, අන්‍ය සත්පුරුෂයෝ ප්‍රකටකෙරෙත්...

එසිනුදු- "කෙනසසු නාපජ්ඣායති" යන විතීය වාක්‍යයාගේ විසඳුමාව යොදා නිමවන ලද්දීය..."කිස්සානිලෙපනං බ්‍රූසි"යන ප්‍රශ්නයෙහි ජප්පානිලෙපනං බ්‍රූමි, යනු විසඳුමායි; තෘෂ්ණාව ජප්පා නමැ යි කියනු ලැබේ; ඝා, ඒ තෘෂ්ණාතොමෝ; අභිලීම්පති, ලොකයා මත්තෙහි ලිම්පනය කෙරේය යි; කත්ථං, කෙසේ නැගේ ද යත්? සෙය්‍යථා, යම්පරිදුකින් තෘෂ්ණාව අභිලෙප කෙරේ ද ඒ ආකාරය; භාග්‍යවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආහ, "රත්තනා ...පෙ... නරං" යනුවෙන් වදාළසේක:- රත්තනා, රාගසංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාවෙන් ඇලීගිය සත්තතෙමේ; අත්ථං, කාරණඵලය ද; නජානාති, නොදනී; රත්තනා, රාගසම්බන්ධී පුද්ගලතෙමේ; ධම්මං, පල දරණ කරුණ ද; න පස්සති, නො දක්නේ ය; සං, යම් කලෙක; රාගො, රාගතෙමේ; තමං, රජනීය වස්තූන් සොයන සත්වයා; සහතෙ, මඩනේ ද; තදා, එකල්හී; අන්ධංතමං හොති, ඔහුගේ සිත දැඩිඅඳුරු වේ...

ඝා අයං තණ්හා, ඒ මේ තෘෂ්ණාතොමෝ; ආයූහති බහු ලෙස පුණ්‍යඵලයෙහි, රූපාදි ආරම්මණයන්හි ඇල්ම බොහෝකොට

ඇති පුද්ගලයාගෙට; එවං, එසේ; අභිජප්පා ඉති, නැගිසිටින්නීය; ඉතිභවා, මේ කාරණයෙන්; තත්‍ථ, ඒ තෘෂ්ණාවෙහි; ලෝකෝ, සත්ත්වලෝකතෙමේ; අභිලිම්පතීති නාම භවති, ලිම්පිතවූයේ වේ.

මෙහි කත්‍රා යනු කරණාර්‍ථයෙහි භුම්‍ර ප්‍රත්‍යය යි. "කිංසු තස්ස ... පෙ ... විඤ්ඤජ්ජතා" යනාදිය සුගමයි. ඉති, ඒ එසේ මැ යි; සබ්බෙ සත්තා, සකලසත්ත්වයෝ; දුක්ඛස්ස, දුකට; උබ්බිජ්ජන්ති, බිය වෙත්; දුක්ඛෙන සමං, දුක හා සමවූ; ඡන්දං නාම්පි, බියක් නැත; වා පන, එසෙයින්; උත්තරිතරං, දුකට වඩා අධිකතරයෙක්; කුතෝ, කොහිද? දුක්ඛතා, දුක්ඛස්වභාවයෝ; තිස්සෝ, තුණෙක් වෙති; "දුක්ඛ දුක්ඛතාවස- සංඛාර දුක්ඛතාවස- විපරිණාම දුක්ඛතාවස- යන මොවුහු යි.

තත්‍ථ, ඒ ත්‍රිවිධ දුක්ඛතාවයන් අතුරෙන්; ලෝකෝ, ලෝවැසි තෙමේ; ඔධිසෝ, මහ්‍යීාදුවශයෙන් හෙවත් කොටස් වශයෙන්; කදාචි කරහචි, කිසි යම් කලෙක; දුක්ඛදුක්ඛතාය, සුවපරිපක්‍රම මූලිකවූ කායික දුඃඛයෙන්; මුච්චති, මිදේ; විපරිණාම දුඃඛයෙන් ද එසේ මිදේ; ඊට කරුණු කිම? "ලොකයෙහි නිරොගීවූද දීඝායුඇත්තාවූ ද- බොහෝ සත්වයෝ ඇත්තාහ; ඔවුහු නිරොගිභාවය හෙතුකොට දුක්ඛදුක්ඛතාවයෙන් මිදෙත්; දීඝායුතාවය හෙතුකොට විපරිණාමදුක්ඛයෙන් මිදෙත්; අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණධාතුවෙන් සංස්කාර දුඃඛතාවයෙන් මිදෙත්; "උපාදියතීති- උපාදි උපාදිස්ස සෙසං- උපාදිසෙසං, නත්‍ථි උපාදිසෙසං එතිස්සාති-අනුපාදිසෙසා" තාය-

සවන්ති සබ්බධි ... පෙ ... පිහිතා තරං

සොතා, තෘෂ්ණා අභිධ්‍යා ව්‍යාපාදාදි කෙලෙශශ්‍රෝතයෝ; සබ්බධි, තෘෂ්ණාදීන්ට ආරම්මණවූ රූපාදි සර්‍වායතනයන්හි; සවන්ති, වහනයවෙති; සොතානං, ඒ තෘෂ්ණාදි ශ්‍රෝතයන්ගේ; කිං නිවාරණං, කිනම් ධර්‍මසමූහයක් ආවරණ වන්නේද?; සොතානං, එම ශ්‍රෝතයන්ගේ; සංවරං, ආවරණය; බ්‍රූහි, වදාළ මැනව්; කෙන, කිනම් හෙතුවකින්; සොතා, තෘෂ්ණාදි කෙලෙශශ්‍රෝතයෝ; පිහිතා, සිදියත්ද?; ආයස්මා අජිතෝ, ආයුෂ්මත් අජිත තෙමේ; ඉති, මෙසේ විචාළේය.

මෙහි පුච්ඡිතපද සතරෙකි; ඔවුහු ප්‍රශ්නදෙකෙකි; කත්‍ථමා, කුමක් හෙයින ගත්? හි, යම් හෙයකින්; ඉමෙ, මේ ගතින් ගත් කාලද සම්‍යක්ප්‍රඥා සංඛ්‍යාතවූ මේ ධර්‍මයෝ දෙදෙනා; බහාධිවචනෙන, බොහෝ කරුණු අධිකාරකොට පැවැති වචනයෙන්; පුච්ඡිතා, විචාරණ ලදහුය; එතෙසින් ම ප්‍රශ්නදෙකෙකි.

එවං සමාපන්නස්ස, එසේ ඤාති ව්‍යසනාදීවූ හෝ ප්‍රාණවධාදීවූ ඵෙහලෞකික පාරලෞකික ආපදාවෙන් සම්මාකාරයෙන් මඩනාලද්දාවූ ද; **එවං සංකිලිට්ඨස්ස**, එසේ ම ආපදාවන් නිමිත්ත කොට ඇති දසවිධ කෙලෙශවසනාවෙන් කිළිටිවූ ද, **ලෝකස්ස**, සත්ත්වයාගේ; **වොදානං**, පිරිසිදුව ද; **වුට්ඨානං**, වුට්ඨානසඞ්ඛ්‍යාත මාගීඵද; **කිං ඉති**, කිමෙක්දැ යි- විචාරයි; "වොදයති සුජ්ඣති එතෙනාති- වොදානං; **සමථවිපස්සනා**; වුට්ඨාති එතෙන නිමිත්ත තො පවත්තිතො වාති- වුට්ඨානං; **අභිසමයෙහා**, "සවනති සඞ්ඛධි සොතා" යන්නෙහි; **අභිජ්ඣා බ්‍යාපාද ඛහුලස්ස**, කාමච්ඡන්ද බ්‍යාපාදයන් අධිකකොට ඇත්තාවූ; **අසමාහිතස්ස**, නානාරම්මණයන්හි වික්ඛිත්ත චිත්තසන්තාන ඇත්තාහට; **සවන්ති**, පවතිත්; "තත්ථ ඣානාදිඵෙහි පටන්- ඉදං වුට්ඨානං" යනු අවසන්කොට සුගමයි.

තත්ථ විස්සජ්ජනා- යානි -පෙ- පිපිහරෙති.

"අජිත ලොකසම්මිං යානි සොතානි සවන්ති තෙසං සොතානං නිවාරණං සති- තමෙව සතිං තෙසං සොතානං සංවරං බ්‍රූමි එතෙ පඤ්ඤාය පිපිහරෙ- ඉති භගවා ආහ" යනු යොජනාය.

තෙසං සොතානං, ඒ තෘෂ්ණා ආදි ස්‍රොතයන්ගේ; **නිවාරණං**, වැලැක්මට හේතුවූයේ; **සති**, කුශලාකුශල ධර්මයන්ගේ ගතිය මොනවට සොයන්නාවූ විදර්ශනා සම්ප්‍රයුක්ත සමාධි තොමෝය; **පඤ්ඤාය**, රූපාදි ආරම්මණයන්හි අනිත්‍යාදීන්ගේ ප්‍රතිවෙධය සිඳකරන ඥාණප්‍රඥාවෙන්; **පිපිහරෙ**, පහළවන්ට නොදීම් වශයෙන් මුල්සිඳ හරණ්නුය.

කායගතාය සතියා, කායගියාසී; **භාවිතාය**, බැවුකලැ; **බහුලීකතාය**, බෝකළකලැ; **චක්ඛු**, ඇහැදැස; **මනාපිය්‍යෙසු රූපෙසු**, මනවඩන රූපාරම්මණයන්හි; **න ආවිඤ්ඤති**, සිත් සතන් හෝ පුඟුලා ඇද නොගනී; **අමනාපිය්‍යෙසු**, මනනොවඩන රූපාදීන්හී; **න පටිඝඤ්ඤති**, නොහැපේ; (සොතාදියද මෙසේමැයි,) **කෙන කාරණෙන**, කිනම් හෙතුවකින්ද?; **ඉන්ද්‍රියානං**, ඉඳුරන් තමා; **සංවුතනිවාරිතත්තා**, සංවරණයෙන් වලකාලූ බැවිනි; **කෙන**, කුමකින්; **නු**, ඒ ඉඳුරෝ; **සංවුතනිවාරිතා**, සංවරණයෙන් නිවාරණය කරන ලද්දෝදැ?; **සතිආරක්ඛෙන**, සිහියෙන් රැකීමෙනි; **පඤ්ඤාය**, මාගීඥානයෙන්; **අනුසයා**, කාමාදි අනුශය කෙලෙශයෝ; **පහීයන්ති**, පහවෙත්; අනුශය ප්‍රහාණයවූකලැ, **පරියුට්ඨානා**, නැවත නැවත නැගී සිටින කෙලෙස් පහවෙත්; **කිස්ස**,

කිඤ්චි හෙතුවිකින් ද යත්? අනුසයස්ස අප්පහීනත්තා, අනුසය පහවූ බැවිනි; තං සත්තා, හේ මෙසේ දනයුතු:- ඛණ්ඩවණ්ණස්ස රුක්ඛස්ස, කඳැනි තරුහුගේ; අනවසෙසසමූලුබ්බණේ කතෙ, සියලු මුල් උදුරාදැමීම කළ කලැ; පුප්ඵඵලූ පල්ලවඛුර සන්තති, මල්පල ළපලු අඟුරු පරම්පරාව; සම්මුච්ඡිතත්තා භවති, අතිසයින් සුන්වූවා වේ ද; එවං -පෙ- හොන්තු, එපරිදිදෙන් අනුසය ප්‍රහාණ වූකලැ; (පඤ්ඤාහතසන්තතියෙ,-නැවත නැවත නැඟී සිටින කෙලෙස් පරපුර; සම්මුච්ඡිතත්තා, අතිසයින් සුන්වූවා; ඡිදනිතා, විසතලද්දී; පටිච්ඡන්නත්තා භවති, පිළිසන්වූවා වේ; කත්ථ, කුමකින් ද යත්?, පඤ්ඤාය, ප්‍රඥාවෙනි; "තෙත්තාහ -පෙ- රෙති" මෙ කී ප්‍රශ්නවිසඳ ජිනයන්හි තෘෂ්ණාදි ස්‍රොතයන්ගේ සංවරණය හා වසාලීම නොදන්නහු විසින් හෝ එහි සැකැත්තහු විසින්හෝ සංවරණය හා වැසීම විවාළයුතු බැවින් ධම්මාධිට්ඨාන පුච්ඡාය හි- පුච්ඡාවිච්ඡය ද- සමෘති ප්‍රඥාවන් විසඳලියයුතු බැවින් ධම්මාධිට්ඨාන විස්සජ්ජනාය හි- විස්සජ්ජනාවිච්ඡය ද දනයුතු; එහි ප්‍රශ්නයන් අතුරෙහි ද- "කෙනස්සු නිවුතෝ ලෝකෝ" යනාදි ප්‍රශ්නය- නීවරණ- විචිකිච්ඡා- පමාද- ජපප- යන මොවුන්ගේ වශයෙන් සිව්වැදෑරුම්වූයේ ද- ලොකාධිට්ඨාන වශයෙන් එකම ප්‍රශ්නය හි- කියනලදි; එසේ ඇතිසලැ "සවන්ති සබ්බධි සොතා" යනාදි ප්‍රශ්නය ද- සංවර පිධානයන්ගේ වශයෙන් දෙවැදෑරුම්වූයේ ද- එකාථී වශයෙන් ගන්නා ලද්දාහුගේ අධිට්ඨාන වශයෙන් එකම ප්‍රශ්නය හි කියයුතුය- නොමෙහෝ ස්‍රොතයන් බොහෝ බැවින් බහුප්‍රශ්නය හි ද කියයුතුය; එසේ ස්‍රොතයන් ආවරණය නො කොටැ සංවර පිධානයන්ගේ වශයෙන් "සවන්ති සබ්බධි සොතා" යනාදියෙහි දෙපැනෙහි හි කියනලදි; ඒ අනුසාරයෙහා ම "කෙනස්සු නිවුතෝ ලෝකෝ" යනාදියෙහි ද- ලොකාමිෂාණය නොකොට නීවරණාදි චතුර්විධ ධම්මයන්ගේ වශයෙන් සිව්පැනක් හි ද කියයුතුය- යනු නයදැක්වීනයි.

තවද දෙශනා නාලුයෙහි කියනලද ධම්මයාගේ අග්‍රහණිග්‍රහණය නොකොට තමාවිසින් රචනාකරනලද නියාමයෙන් ම විවාරයි; ප්‍රශ්නය පිළිබඳව පැනක් නො තබා ප්‍රතිඥ ද නො කොට හදුල ධම්මයාගේ අනුසන්ධිග්‍රහණය කිරීමෙන්ද විවාරයි; එහෙයින් ඒ ධම්මයාගේ අනුසන්ධි පුච්ඡාවිච්ඡයාකාරය දක්වන්ට "පඤ්ඤාය චෙව සතී ච" යනාදි ගය දැක්වූහ.

පඤ්ඤාය චෙව -පෙ- උපරූපක්ඛතීති.

මාදිස, නිදුකාණන් වහන්ස; සඤ්ඤාවෙව, "යම්බදු ප්‍රඥාව කින් අනුඥය ප්‍රහාණයෙන් ශ්‍රොතනිරොධය කියනලදද ද" ඒ මේ ප්‍රඥාව ද; සතීව, "යම්බදු සමාධියකින් පරියුඨාන ප්‍රහාණයෙන් ශ්‍රොතනිරොධය කියනලදද" ඒ මේ සමාධියද; නාමඤ්ච, ඒ ප්‍රඥා සමාධීන් හා පහළවූ අවශෙෂ නාමධර්ම ද; රූපඤ්ච, රූපසමූහයාද; ඉමං, මෙ කී ඔහුල්ල; කඞ්ඛී, කොතැන්හිදී; උපරුජ්ඣති, නිරුඬ වන්නේ ද? යන- ඉමං, මේ කරුණ; භෝ, මාවිසින්; පුච්ඡථ, පුළුවුස්නාලද- හාග්‍යවතුන් වහන්සේ; සඛ්‍රෑහි ඉති, වදාළමැනවැයි; ආයස්මා අජිතෝ, ආයුෂ්මත් අජිතතෙමේ විචාළේය.....

අජිත, එවඞ්ඛා අජිතය, ඉමං ඉමං පඤ්හං, යම් මේ පැනක්; මං අපුච්ඡි, මා විචාළේ ද; කිං, කට; ඉමං, ඒ පැන; වදාමි, කියමි; ඉමස්මිං, යම් අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණ ධාතුවෙක්හි; විඤ්ඤාණස්ස, ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤනයාගේ; නිරෝධෙඛෝ, ඉදිරිපසු නොවැ එකෙණෙහි නිරුඬවීමෙන්; නාමඤ්ච, නාමයත්; රූපඤ්ච, රූපයත්; අවසෙසං නිරවශෙෂව; උපරුජ්ඣති, නිරුඬවන්නේ ද; එත්ථ, මේ අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණය ගොචරකොටගෙන; ඉමං, මේ නාමරූපවය; උපරුජ්ඣතීති ඉති, නිරුඬවන්නේය-යි වදාළසේක; අයං, මේ ආයුෂ්මත් අජිතතෙමේ; පඤ්හං, මේ ප්‍රශ්නයෙහි ලා; අනුසන්ධිං පුච්ඡති, අනුසන්ධි විචාරයි; අනුසන්ධි විචාරනුයේ කුමක් විචාරන්නේ ද යත්? අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණ ධාතුව හා නිරුඬකටයුතුවූ සඞ්ඛතවූ දුක්ඛ සමුදය මඟඟ සංඛ්‍යාතවූ තුන් සස් ද විචාරයි, නිරොධසත්‍යය අසංඛතවන්නේය, ඒ තුන් සස් අතුරෙහි සමුදයසත්‍යය දස්සනභූමියෙහි හා- භාවනාභූමියෙහි ද යන විභූමියෙහිදී පහවන්නේය; දර්‍ශනභූමියෙහිදී "සක්කායදිට්ඨි- විචිකිච්ඡා- සීලබ්බත පරාමාස" යන ත්‍රිවිධ සංයොජනයෝ පහවෙත්; භාවනා භූමියෙහිදී "කාමච්ඡන්ද- ව්‍යාපාද- රූපරාග- අරූපරාග- මාන- උද්ධච්ච- අවිජ්ජා" යන සපතසංයොජනයෝ නිරවශෙෂයෙන් පහවෙත්; සංයොජනඅන්ට ගොචරවූ- කාම රූපාරූපසංඛ්‍යාත තෙධාතුක ලොකයෙහි මෙකී දසවිධ සංයොජනයෝ ඔරම්භාගිය පසෙක් ද උඩමහාගිය සසෙක්දැ යි දසයෙක් වෙති; ඒ දසසංයොජනඅන් අතුරෙහි සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බත පරාමාස යන තුණ "තමන් පෙර අවබොධ නොකරකලද නිර්‍වාණධර්මය අවබොධ කරන්නෙමි යි- උපදනා ඥානය ප්‍රධානකොට ඇති අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියඤාණ සහායකොට ඉවා නිරුඬවෙති; (කාමච්ඡන්ද ව්‍යාපාද- රූපරාග- අරූපරාග- මාන- උද්ධච්ච- අවිජ්ජා- යන සත විතිය- තෘතීය- චතුර්‍ථ- මාගීත්‍රයෙහි හා ප්‍රථම- විතීය- තෘතීය- ඵලත්‍රයෙහි ද- උපදනා අඤ්ඤින්ද්‍රිය ඥාන සහාය කොට නිරවශෙෂයෙන් නිරුඬවෙත්.....

යං පන, යම්බඳු ඉන්ද්‍රිය ඥානයක් හෙතුකොට ගෙන; **මේ**, "සම්මුතිසච්චවසයෙන් මාගේ ය යි සම්මතවූ පරමාර්ථ සත්‍යහෙයින් නියකජාතිනාමසංඛ්‍යාත- සකාත්මපඤ්ඤත්තිය පිළිබඳවූ හෝ" මාගේ; **ජාති**, සකාත්මප්‍රාතුර්භූත සංඛ්‍යාත ජාතිතොමෝ; **බිණ්ණා ඉති**, අනුත්පාදනිරෝධ වශයෙන් ගෙවීගියා ය යි; **එවං**, මෙසේ **ජානාති**, දනීද; **ඉදං**, මෙකී ඥානහෙතුක ඉන්ද්‍රිය ඥානය; **ඛයෙ ඤාණං**, ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත අර්හත්වයෙහි පැවැති ක්ෂයඥාන නම්; **ඉමස්ස නාණස්ස**, මේ ජාතිසභාවය පිණිස නොහොත් මේ සොළොස්කිස පිණිස; **අපරං**, අන්‍යසකනම් පඤ්ඤත්තියෙක්; **න ඉති**, නොවන්නේය යි, **පජානාති**, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඥානයෙන් දන්නේද; **ඉදං** මෙබඳුවූ ඉන්ද්‍රියඥානය; **අනුප්පාදෙ ඤාණං**, නැවත පිළිසිඳ ගැනීම වළකාලන රහත්පලෙහි පවත්නා ඥාන නම්; **ඉමානි තීණි ඤාණානි**, කෘත්‍යභෙද හෙයින් දෙවැදෑරුම්වූ මේ ඥානයෝ; **අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය නම්**; **තත්ථ**, ඒ ඉන්ද්‍රිය ඥානයන් අතුරෙහි; **සඤ්ඤං**, **අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රිය සංඛ්‍යානං**වූ; යම්ඥානයක් වේ ද; **සඤ්ඤං**, **අඤ්ඤින්ද්‍රිය සංඛ්‍යානං**වූ; යම්ඥානයක් වේ ද මේ ඥානයෝ දෙදෙන; **අග්ගඵලං**, අග්‍රඵල සංඛ්‍යාතවූ; **අරහත්තං**, රහත් බවට; **පාපුණනත්ථං**, පැමිණෙන්නහුගේ නොහොත් පැමිණෙන කල්හි; **නිරුජ්ඣනත්ථි**, නිරුඬවෙත්; එහිදු "යම් ක්ෂයඥානයක් වේ ද යම් අනුත්පාද ඥානයක් වේ ද- මෙකී ඥානයෝ දෙදෙනා-සභාව වශයෙන් එකම ප්‍රඥාවකි- එසේ ද වුවත් අරමුණු සලකුණු වශයෙන් නාමවශයක් ලබත්.

"බිණ්ණා මෙ ජාති" යනු දන්නාහට පහළවන ඥානය; **ඛයෙ ඤාණං**, යන නාමයද "නාපරං ඉත්ථත්තාය" යනු දන්නාහට පහළවන ඥානය; **අනුප්පාදෙ ඤාණං**, යන නාමයද ලබන්නේය; **සා**, ශ්‍රොතපිඨාන කෘත්‍යසාධකවූ ඒ ප්‍රඥතොමෝ; **පජානනාකාරෙන**, ප්‍රකාරයෙන් ජානනාථ හෙයින්; ප්‍රඥනම්; යථාක්‍රමයෙන් නුවණින් දක්නාලද අරමුණට; **අභිලාපනාකාරෙන**, බැසගන්නා හෙයින්- සතිනම්; "පඤ්ඤුවෙව සති ච" යනු අනුසන්ධි පුච්ඡායෙහි විවාදලක්ෂණ මෙකී නයින් දතයුතු.

"අනුසන්ධියති දෙසනා එතායාති- අනුසන්ධි" අනතුරුගයෙහි දැක්වූ පරියුට්ඨානානුසයපහාණ කෘත්‍යයන් හා ප්‍රඥාසමාධීන් ගලපා විවාළහෙයින්ද මෙම පැන **අනුසන්ධිපුච්ඡා** නම්.

මෙසේ උකනප්‍රකාරයෙන් "පඤ්ඤුවෙව සති ච" යන පදයාගේ අර්ථවිචාරණය කොට දැන් **නාමරූප** යනාදි පදයාගේ අර්ථවිචාරණය දක්වනු පිණිස "තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා" යනාදිය කිහ:-

තත්ථ, කම්මවිපාක වෘත්තිභෙදවූ ඒ භවත්‍රයෙහි; **යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා**, යම් බදුවූ පඤ්චොපාදානස්කන්ධ කෙනෙක්වේද්ද; **ඉදං නාමරූපං**, මේ නාමරූප නම් වේ; සහවරණාදි කෙසින් තදන්‍ය චිත්තචෛතසිකයෝ ද රූපධර්මයෝ ද ගන්නාලදහ; **තත්ථ**, ඒ පඤ්චොපාදානස්කන්ධ සංඛ්‍යාත නාමරූපසමූහයෙහි; **එස්සපඤ්චමකා**, **එස්ස**- මවේදනා- සඤ්ඤා- චෙතනා- මනසිකාර යන පහස පස්වැනිකොට ඇත්තාවූ; **යෙ ධම්මා**, නිස්සත්ත නිජ්ජීව සභාවවූ යම් ධර්මයෝ වේද්ද; **ඉදං නාමං**, මේ නාම යයි; "ඤත්ති වතුත්ථෙන කම්මෙන" යනාදියෙහි මෙන්- එස්සපඤ්චමකා-යනමෙහි ද ආදියෙහිවූ එස්සාදි පස්වැනිනැතයොදු කිහ.

රූපානි, රූපමයවූ; **යානි පඤ්චින්ද්‍රියානි**, චක්ෂුරාදි යම් පඤ්චේන්ද්‍රිය කෙනෙක් වේද්ද; **ඉදං රූපං**, මේ රූපයයි; **විඤ්ඤාණඵස්සපඤ්චමකා ධම්මා**, විඤ්ඤාණය හා යෙදුනාවූ; **තදුභයං**, ඒ නාමරූපවය; නාමරූපං-ය සේසි; මෙහි- "විඤ්ඤාණඵස්සසම්පයුත්තං" යනු සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය භාවයෙන් සඳහා නොකියනලදි; බොහෝදෙනා විසින් විභාග නොකොට ගැණීම්සවභාව පමණක් සඳහා කියන ලදී; තව්භාග දන්නවුන් විසින් නාමය එකාන්තයෙන් විඤ්ඤාණසම්පයුත්තය යි ද- සහජරූපය පමණක් විඤ්ඤාණඵස්සසම්පයුක්ත ය යි ද දනයුතු.

තස්සනිරොධං, ඒ නාමරූපයාගේ නිරොධය; "භගවන්තං පුච්ඡතෙතා ආයස්මා අජිතෝ පාරායනෙ පඤ්චයෙ වෙව ... පෙ ... උපරුජ්ඣති ඉති එවං ආහ" යනු පදයොජනයි. අර්ථ සුගමයි, "මේ ගෙසින් යම් අනුපාදිසෙෂ නිර්වාණ ධාතුවක් විචාරණ ලද්දීද, ඒ නිර්වාණධාතුව කිනම් අධිගමයෙසින් පැමිණියයුතුද යි- විචාළ යුතුබැවින් චතුර්විධ සෘද්ධිපාද වාරයොම ඇති ආර්‍යමාර්ගාධිගම වාරයෙන් කියයුතු වන්නීය; චතුරිද්ධිපාද භාවනාවට ද ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෝ සතරදෙනෙක් මුල්වූහ; එහෙයින් මූලිකවූ එම ඉන්ද්‍රිය යන් දක්වනු පිණිස "තත්ථ සති ච පඤ්චසු ච" යනාදිය කිහ.

පදාර්ථ සුගමයි; කුසලාකුසල ධර්මයන්ගේ සභාව විශෙෂයෙන් සොයන්නාවූ සමාහිත ඔබවහනකල අවශ්‍යයෙන් ම සමාධිය නිපදවියයුතු බැවින් හා සමාහිග්‍රහණයෙන් පරියුට්ඨාන ප්‍රහාණය නිහෙතින් ද සමාධිනෘත්‍යය ප්‍රකටවන බැවිනුත් "සති වෙ ඉන්ද්‍රියානි සතින්ද්‍රියඤ්ච සමාධින්ද්‍රියඤ්ච"යනු කිහ. ප්‍රඥාවෙන් අනුසය සමූහඝාතනය චතුර්විධ සම්‍යක් ප්‍රධානයෙන් ම කටයුතු බැවින් "පඤ්චසු වෙ ඉන්ද්‍රියානි පඤ්ඤින්ද්‍රියඤ්ච විරියින්ද්‍රියඤ්ච"යනු කිහ.

මෙකී චතුර්විධ ඉන්ද්‍රියධර්මයන් පූර්භාගයෙහි හෝ මාර්ගක්ෂණයෙහි සිදුවන්නාකලැ යම් ඇදහීමෙක් අවකැපීමෙක් සිදු වේ ද- මේ සඳහන- ඔකප්පන- සාධ්‍යාත ධර්මසමූහය සද්ධින්ද්‍රිය නම්. මූලිනවූ ඉන්ද්‍රියයන් සිඩවූනාල කිසිම් ඉන්ද්‍රිය ධර්මයකින් කිසිම් ධර්මයක් සිඩදැ යි විවැළයුතු බැවින් මෙසින් වේනම් ධර්මය සිඩිය හි දක්වනුයේ "තත්ථ යං සද්ධාධිපතෙය්‍යං" යනාදිය කිහ:- **තත්ථ**, ඒ සමෘතිආදීන් අතුරෙහි; **සද්ධාධිපතෙය්‍යං**, ප්‍රත්‍යයභූත ශ්‍රද්ධාව අධිපතිකොට ඇත්තාවූ- නොහොත් ශ්‍රද්ධාධිපතියෙන් පැවැත්විය යුතුවූ; **යා විත්තස්සෙකග්ගතා**, යම් විත්තෛකාග්‍රතාවයක් පහළවන්නී ද; **අයං ඡන්දසමාධි**, මේ ඡන්දය අධිපතිකොට පවත්නා සමාධි නම්; **විත්තෙන සමාහිතෙන**, විදර්‍ශනා සමාධියෙන් සිතසමවත් කලැ; **පටිසංඛාන බලෙනාති**, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා බලයෙන් හෝ; **භාවනා බලෙනාති**, භාවනා බලයෙන් හෝ; **කිලෙසානං වික්ඛම්භනෙ කාලෙ**, කෙලෙසුන් විඛඹනකළ බැවින්; **ඉදං පහාණං**, විෂ්කම්භන ප්‍රහාණ සාධන මේ සමාධිය ප්‍රහාණ නම් වන්නේය; "**සඛාන කියාද- පාඨයි- අග්‍රය යන අර්ථයි**" **නාම**, ඒ සමාහිත චිත්තයාත් පාදයෙහි; **විතක්කා විචාරා**, විතර්කවිචාර සම්ප්‍රයුක්තවූ; **සඞ්ඛාරා චෙදසිකා**, සංස්කාරයෙන් විදියයුතුවූ; **සඞ්ඛරණපච්චයා**, "භාවනා පරිපූරණය දක්වා නැවත නැවත එකරසවශයෙන් හැසිරෙන හෙයින් හා සංකල්පනය කරනහෙයින්" සර සංකල්ප සංඛ්‍යාතවූ; **යෙ අස්සාසපස්සාසා**, ආණාපාණජනකවූ යම් වායුසංස්කාරයෝ වෙද්ද; **ඉමෙ සංඛාරා**, මොවුහු සංස්කාරයෝ හි; **ඉති**, වුත්තප්‍රකාරවූ; **සුද්ධිමග්ගෝ ච ඡන්දසමාධි**, පූර්වූ ඡන්දප්‍රධානවූ සමාධිය ද; **කිලෙසවික්ඛම්භනතාය**, කෙලෙස විෂ්කම්භනයට හෙතු බැවින්; **පහාණං ච**, ප්‍රහාණහෙතු හෙයින් ප්‍රහානවූයේ ද- නොහොත්- ප්‍රධානවූයේ ද; **ඉමෙ සඞ්ඛාරා ච**, මේ සංස්කාරයෝ ද යන; **පදද්වයං**, "ඡන්ද සමාධිපධාන සංඛාර සංඛ්‍යාත තදුභය සමන්වාගතවූ; **විවෙකනිස්සිතං**, තදඞ්ගාදි විවේකයෙන් ඇසුරුකරන ලද්දාවූ; **විරාගනිස්සිතං**, තදඞ්ගාදි විරාගයෙන් ඇසුරුකරනලද්දාවූ; **නිරොධනිස්සිතං**, තදඞ්ගාදි නිරෝධයෙන් ඇසුරුකරනලද්දාවූ; **වොස්සග්ගපරිණාමිං**, පරිත්‍යාග පක්ඛන්දන වශයෙන් විවිධවූ ව්‍යවසගීාරම්මණයට පිරිනැමුනාවූ; **ඡන්දසමාධිපධානසංඛාරසමන්නාගතං**, ඡන්දය අධිපතිකොට පහළවූ සමාධි ප්‍රධාන සංස්කාරයන්ගෙන් සමන්විතවූ; **ඉධිපාදං**, ඍද්ධිකොට්ඨාසය; **භාවෙති**, **භාවිතාකෙරේද?**

"ඡන්දෝ එව අධිපති- ඡන්දාධිපති, ඡන්දෝ හේතුකෝ සමාධි ඡන්දාධිකෝ වා සමාධි-ඡන්දසමාධි, පධානභූතා සඞ්ඛාරා-පධානසංඛාරා,

ඡන්දසමාධි ච පධානසංඛාරා වාති- ඡන්දසමාධි පධානසංඛාරා, තෙහි සමන්නාගතෝ- ඡන්දසමාධිපධානසංඛාර සමන්නාගතෝ —පෙ— තං:- ඉජ්ඣති සම්පජ්ඣති නිප්ඵජ්ජතීති- ඉඞ්ඝ, ඉජ්ඣනන්ති වා තාය සත්තා වුඩ්ඨා උක්කංසගතා හොන්තීති- ඉඞ්ඝ, පජ්ජති එතෙනාති-පාදෝ, ඉඞ්ඝා පාදෝ- ඉඞ්ඝිපාදෝ, තං- "සබ්බෝ සමාධි ඤාණ මූලකෝ" යන්තාදිය අවසන්කොට ශෙෂ ඉඞ්ඝිපාදපාළිය විභාගය සුගමයි.

සබ්බෝ සමාධි, ඡන්දාදිසමාධ්‍යාදි සකලසමාධි ධර්මසමූහතෙමේ; ඤාණමූලකෝ, එකාවජ්ජන නානාවජ්ජන විථීන්හි පැවැති උපචාර ඤාණය මුල්කොට ඇත්තේය; ඤාණපුබ්බඞ්ගමා, අධිගමඤාණය පූර්ඞ්ගමකොට ඇත්තේය; ඤාණානුපරිවත්තී, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඤානය අනුව පැවැත්ම හෝ පෙරළීම ඇත්තේය; නොහොත්:-

"නානාවජ්ජනුපචාරඤාණං වා පරිසන්තිඤාණං වා මූලං අස්සාති ඤාණමූලකෝ, උපචාරඤාණං පුබ්බඞ්ගමං අස්සාති-ඤාණපුබ්බඞ්ගමෝ; අපපනාඤාණං අනුපරිවත්තති අස්සාති- ඤාණානුපරිවත්තී; සබ්බං වා උපචාරඤාණං මූලං අස්සාති- ඤාණමූලකෝ, අප්පණා ඤාණං පුබ්බඞ්ගමං අස්සාති- ඤාණපුබ්බඞ්ගමෝ, අභිඤ්ඤාඤාණං අනුපරිවත්තති අස්සාති-ඤාණානුපරිවත්තී, අනුපරිවත්තනං වා අනුපරිවත්තති, ඤාණස්ස අනුපරිවත්තති- ඤාණානුපරිවත්තී, ඤාණානුපරිවත්තී අස්සාති- ඤාණානුපරිවත්තී.

පුනරෙ, සමාධි තමා පූර්වේනිවාසානුස්මෘති ඥානානුපරිවර්තීන භාවයෙන් අතීත ජාතීන්හි කොහොත් අසඞ්ඛ්‍යය සංවෘත විවෘතකල්පයන්හී සවපර සකඞ්ඛාදීන් කෙරෙහි ද දුරනුබොධවූ යමක්; ඝථා, යම්සේ අවිද්‍යමානද; සච්ඡා, සමාධිතමා අනාගතාංශ ඥානානු පරිවර්තීනභාවයෙන් අනාගත අනෙකජාතීන්හි පහළවන සවපරසකඞ්ඛාදීන් කෙරෙහි ද දුරනුබොධවූ යමක්; තථා, එසේම අවිද්‍යමාන වන්නේය; සච්ඡා, සමාධිතමා වෙතොපරිය ඥානානු පරිවර්තීනභාවයෙන් අනාගත සත්වයන්කල් පරසිත්සතන්හි දුරනුබොධවූයක්; ඝථා, යම්සේ අවිද්‍යමානවන්නේද; පුනරෙ, අතීතයෙහි ද සත්වයන්කල් පරසිත් දැනීමද; තථා, එසේමය; දිවා, හිරුරැසින් බබලන දහවල් කාලයෙහි; ඝථා, ඇසැත්තෝ යම්සේ රූපදක්නෝද; රත්තිං, චතුරඞ්ග සමන්විතාගත රාත්‍රිකාලයෙහි ද; තථා, එසේම; සමාධිතමා දිව්‍යචක්ෂුර්ඥානානුපරිවර්තීනභාවයෙන් නොදැකක හැකි රූපායතනයක් නම් නැත්තේය;රත්තිං,රැකලැ ඝථා, උක්තප්‍රකාරයෙන් යම්සේ රූපදක්නේද; දිවා, දහවල්හිද; තථා, එසේම තිරෙහිත අතිදූරවස්ථාදී රූපායතනයන් දක්නේය.

ඉති, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන්; **විවටෙන**, නීවරණාපගම යෙන් විවෘතවූ; **අපරිමෂානඛඬ**, අභිඥ ඥතයට සතුරුවූ කෙ ලෙසුන් විසින් නො මඩනාලද්දාවූ; **චිතතසා**, සිතින්; **සපපභාසං**, සතුරු කෙලෙසුන් විසින් නො මඩනාලද නෙසින් ම බැබලීම් සහිතවූ; **චිතතං**, සෘද්ධිපාදසම්ප්‍රයුකතවූ මාගීචිත්තය; (භාවෙති) **චිතතෙන**, සෘද්ධිපාද සම්ප්‍රයුකත මාගීචිත්තය; **උපපජජමාෂන**, පහළවනකල්හි; **චිතතසෂහගූනි**, චිත්තය හා උපදනාවූ; **කුසලානි**, අශ්‍රද්ධාදීන් විසින් නො මැඩිය හැකි නෙසින් කෞශල්‍යගුණයෙන් යුකතවූ; **පඤචින්ද්‍රියානි**, ශ්‍රද්ධාදිපඤචෙන්ද්‍රියයෝ; **උපපජජති**, පහළවෙත්; **චිතතස**, මාගීචිත්තය; **නිරුජඣමාෂන**, නිරුඬවන කල්හි; **නිරුජඣතති**, නැවත පහළ නොවීම් වශයෙන් නිරුඬ වෙති; මෙසේ මාගීවිඥනයාගේ නිරොධයෙන් ප්‍රඥාසමෘතීහු ද නිරුඬවෙති.

නාමරූපංච, නාමරූපයද; **විඤඤාණෂසතුකං**, ප්‍රතිසන්ධි විඥනය හෙතුකොට ඇත්තේය; **විඤඤාණපචචයෂ නිබබතතනං**, "විඤඤාණපචචයා නාමරූපං" යනුනෙසින් ප්‍රතිසන්ධිවිඥන ප්‍රත්‍ය යෙන් නිපන්නේය; **තසස**, ඒ ප්‍රතිසන්ධි විඥනයාගේ; **ෂහතු**, තෘෂ්ණා අවිද්‍යාදි කෙලෙශහෙතුව; **මෂගගෙන**, රහත්මගින්; **උපචිජ ෂනතා**, සිඳිනාලද්දේය; එහෙයින්:- **විඤඤාණං**, ප්‍රතිසන්ධිවිඥ නය; **අනාහාරං**, ප්‍රත්‍යයසංඛ්‍යාත ආහාර රහිතවූයේ; **අනභි නන්දිතං**, කාමතෘෂ්ණාදියෙන් අභිනන්දන රහිතවූයේ; **අපපටි සන්ධිකං**, පුනර්භවය හැළපීම් රහිතවූයේ; **තං**, ඒ ප්‍රතිසන්ධිවිඥ නය; **නිරුජඣති**, නිරුඬවේ; (එතස් ඇතිකල) **නාමරූපමපි**, **නාමරූපඤද**; **අහෙතු**, හෙතුසඞඛ්‍යාත ප්‍රතිසන්ධිවිඥනරහිතවූයේ; **අපපචචයං**, ප්‍රත්‍යයසඞඛ්‍යාත සංස්කාර රහිතවූයේ; **පුනබභවං**, විතීය භවයක්; **නනිබබතතෂති**, නො උපදවයි; "මෙසේ ප්‍රති සන්ධිවිඥනයාගේ නිරොධයෙන් ප්‍රඥාසමෘති නාමරූප යන ධර්‍ම යෝ නිරුඬවෙත්" එහෙයින් **භාග්‍යවතුන් වහන්සේ**- "ඣමෙතං —පෙ— උපරුජඣති" යනුවදාළසේක.

මෙසේ අනුසන්ධිපුවඞගමිත සතතාධිෂ්ඨානාදි පුවඞගමිසසජජ නාවන් හා ධම්මාධිෂ්ඨානාදි පුවඞගමිසසජජනාවන් ද වෙන් වෙන් වශයෙන් දක්වා පුවඞගමිවය හා විසසජජනාවිවය ද විභාගකොට **දැන් සතතාධිෂ්ඨාන- ධම්මාධිෂ්ඨාන- එභඣමිසසඣ** පුවඞගමන් හෙනහැර දක්වන්නෝ "යෙ ච සඞඛාතධම්මා යෙ —පෙ—"යනා දිගය කිහ.

මාරිස, නිදුකාණන් වහන්ස; **ඉධ**, මේ ශාසනයෙහි හෝ- මේ සත්වලොකයෙහි; **ඛන්ධාභාධඞ්ගාසු**, අනිත්‍යාදි වශයෙන් නැවත නැවත විමසනාලද ධර්මයන් ඇත්තාවූ; **යේ ච**, යම්රහත් හු වෙද්ද; **යේ ච සෙඛ්ඛා**, ශීලාදියෙහි හික්මෙන යම් ශෛක්ෂ යෝ වෙද්ද; **යේ ච පුථූ**, එසින් අන්‍යවූ යම් පෘථග්ජනඅඥයෝ වෙද්ද; **තේසං**, ඒ රහතුන්ගේ හා ශෛක්ෂපෘථග්ජනයන්ගේ; **ඉරියං**, ප්‍රතිපත්තිය; **මම**, මාවිසින්; **සුණෝ**, පුළුවුස්නාලද; **නිපකා**, ඒ සෙඛ අසෙඛයන්ගේ චරිතජානනයෙහි හෝ ප්‍රඥාවිසස්ස ජිනාදියෙහි දක්ෂවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; **පබ්‍රූහි**, වදාළමැනවැ සී- **ආයස්මා අජිතෝ**, ආයුෂ්මත් අජිතතෙමේ; **ඉති**, මෙසේ කියේය.

ඉමානි තීණි පදානි, මෙ කී තුන්පදයෝ; **පුවජ්ඣානි**, විවාරණාලද්දාහුය; **කතා**, ඒ තුන් පදයෝ; **කතමා පඤ්හා**, පැණ තුනෙකි; **කිස්ස**, කුමක්නෙහිනයක්? **සෙඛාසෙඛ විපස්සනා පුබ්බඞ්ගම පඨමඵලපුවජ්ඣා**, සෙඛපුවජ්ඣා අසෙඛපුවජ්ඣා විපස්සනා පුබ්බඞ්ගම පඨමඵලපුවජ්ඣා- යන මොවුන්ගේ යොගයෙහිනි; **ඕ**, ඒ එසේ මැයි; **එවං ආහ**, මෙසේ කියයි; "**යෙ ච සඞ්ඛාත ධම්මාසෙ**" යන්නෙන් රහත්බව විවාරයි- "**යේ ච සෙඛ්ඛා පුථූ ඉධ**" යන්නෙන් ශෛක්ෂභූමි විවාරයි; "**තේසං මම නිපකා ඉරියං**" යනාදියෙන් විදර්ශනා පූර්වාඞ්ගම ප්‍රඥාඥය විවාරයි. තව්ව විස්සජ්ජනා:-

කාමේසු —පෙ— පරිබ්බජේති.

අජිත, අජිතය; **කාමේසු**, වස්තුකාමයන්හි; **නාභිගිජ්ඣේය්‍ය**, (යමෙක්) කෙලෙසකාමයෙන් ගිජු නොවන්නේද; **මනසා**, සිතින්; **අනාවිලෝ සියා**, "සිතකලඹවන ව්‍යාපාදවිතර්කාදීන් හා කායදුශ්චරිතාදීන් පහකෙරෙමින්" නොකැලඹුනු සිතැත්තෙක් වන්නේද; **සබ්බධම්මානං**, සම්මතිප්‍රසථාන සකඞ්කාදිසර්වධර්මයන්හි; **කුසලෝ**, අනිත්‍යාදීවසයෙන් අවබොධයෙහි දක්ෂවන්නේද; **සෝ**, කායානුපස්සනාදි වශයෙන් සමාහිතත්වූයේ; **භික්ඛු**, සියළු කෙලෙස් බිඳහැරීමෙන් උතුම් ඔක්ඛවට පැමිණියෙක්ව; **පරිබ්බජේ**, තදඞ්ග- විෂ්කම්භන- සමුච්ඡේද ප්‍රඥාඥවශයෙන් වස්තුකාම කෙලෙසකාමයන් සියලු ආකාරයෙන් පහකරන්නේය.

මේ පුවජ්ඣාඛ්‍යාථයෙහි- **භාග්‍යවතුන්වහන්සේට** සෙනාත්‍ර පිණිස "**නිපකා**" සී- යම් වචනයක් කීද "භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගේ උතුකෂී පාරමිතා බලඥයන් සම්ප්‍රාපනවූ තත් නිපකත්වය අනාවරණඥානදර්ශනයෙන් ප්‍රකාශකටයුතුය"සී- තකීණයකළාවූ

මහතසසින් මාහිමියාණෝ කම්මාර හෙදයෙන් අනාවරණඥානය විභාගකොට දක්වා සෙඛාසෙඛ පටිපත්තිවිභාගය දක්වනු සඳහා "භගවන්තා සබ්බං කායකම්මං" යනාදිය ප්‍රකාශකළෝය.

භගවන්තා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; **සබ්බං කායකම්මං**, සියලු ඉරියව්වෙහි අනාවරණ ඥානයෙන් දැන නිපදවන්නාවූ වොපන කායවාරික සකල ක්‍රියාසමූහය; **ඤාණපුබ්බඞ්ගමං**, අනාවරණාදි ඥානපූර්ඞ්ගමකොට ඇත්තේය; **ඤාණානුපරිවත්තී**, අනාවරණාදි ප්‍රඥාසමූහය පිරිවරා පවත්නේය; ("සබ්බං වචීකම්මං" යනාදියත් මෙසේයි.) **අතීතංසෙ**, අතීතභවික සවපරසකණ්ඩාදි කොට්ඨාසයෙහි; **අප්පටිහතං ඤාණදස්සනං**, නොදැනීමෙන් නො හැපිගියඥානදර්ශනය; **යෙ වා**, කිනම් විසයෙක්හි නොහොත් කිනම් කාලයෙක්හි; (භුම්මාථියෙහි ප්‍රථමායි)- **ඉච්ඡා**, රාගිච්ඡායි; **මුච්ඡා**, මොහමූර්ච්ඡායි; **පත්ථනා**, රාගපත්ථනායි; **පිහනා**, තණ්හාපියායනායි; **කිලෙනා**, ගෙඩකිළුනායි.

"මනසා නාවිලෝ සියා" යන්නෙන් කෙලෙශ පරියුට්ඨාන විනාශය කීහ; **තථාහි**, ඒ එසේ මැයි; **අහි ගිජ්ඣනෙතා**, රජනීයසථානයෙහි විශෙෂයෙන් ගිජුවන්නාවූ; **සෙඛා**, ශෛක්ෂතෙමේ; **අසමුප්පන්නඤ්ච කිලෙසං**, පහළනොවූ ලොභාදි කෙලෙසසමූහයද; **උප්පාදෙති**, උපදවයි; **එතං භගවතෝ**, අභිවඬිනය කෙරේ; "**අනාවිලසඞ්කප්පා අනභිනිජ්ඣනෙතා ඉමා පන සෙඛෙඛා වාසමනි**"- **ඉමා**, එබඳුවූ ශෛක්ෂතෙමේ යනාදි වශයෙන් අරුත් අටුවානයින් දතයුතු.

"කතමෙ? අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා"- යනු ආදි කොටැ "ඉමෙ අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා" යනු අවසන්කොටැ අර්ථසුගමයි.

ඉමෙන, අසුභාදි අනුසමරණ ලක්ෂණවූ යම් ඉන්ද්‍රියකින්; **කාමවිතක්කකං**, තෘෂ්ණාවෙන් මම්තවය කරණලද වස්තූන් කෙරෙහි කාමතෘෂ්ණාව හා සහජවිතර්කය; **වාරෙති**, වළකාද; **ඉදං සතින්ද්‍රියං: ඉමෙන**, මහද්ගත භාවප්‍රාප්තවූ යම් අවික්ෂෙපයකින්; "**බ්‍යාපාද විතක්කකං වාරෙති**"- **ඉදං**, අවික්ෂෙප සංඛ්‍යාතවූ මේ ඉන්ද්‍රියය; **සමාධින්ද්‍රියං: ඉමෙන**, සම්මප්පධාන සංඛ්‍යාත යම් ඉන්ද්‍රියකින්; "**විහිංසාවිතක්කකං වාරෙති ඉදං විමංසින්ද්‍රියං**" **ඉමෙන**, සම්මාදිට්ඨිසංඛ්‍යාත යම් ඉන්ද්‍රියකින්; සෙස්සසුගමයි.

"**තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියං කත්ථ දට්ඨබ්බං**" යනු පටන් "**මනසා නාවිලෝ සියාති**" යනු අවසන්කොට සුගමයි.

"කුසලෝ සබ්බධම්මානං" යන මෙහි "සබ්බධම්මානං" යන්නෙන් දක්වනලද ධම්මසංඛ්‍යාත ලොකය දක්වනු පිණිස "ලොකෝ නාම" යනාදිය කිහ. තවිනාශ කියේ මැයි. එහි පරිත්ත ධම්ම සංඛ්‍යාත කාමාවචර ධම්මයෙහි පිහිටි පුද්ගලතෙමේ කෙලෙස් උපදවන හෙයින් හා කුසලාදි ධම්මයන් පවත්වන හෙයින් ද **කිලෙසලෝක** නම්; මහග්ගතසංඛ්‍යාත රූපාරූපධම්මයන්හි පිහිටි පුද්ගලතෙමේ වැඩෙන හෙයින් **භවලෝක** නම්; ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය ධම්මයන්හි පිහිටි පුද්ගලතෙමේ ආධිපත්‍යාර්ථයෙන් **ඉන්ද්‍රියලෝක** නම්.

තත්ථ, ඒ ලොකසංඛ්‍යාත පුද්ගලයන් තුන්දෙනා අතුරෙහි; **කිලෙසලෝකෙන**, කිලෙස ලොකයා හා; **භවලෝකෝ**, භව ලොකසංඛ්‍යාත මහද්ගත ධම්මස්ථ පුද්ගලතෙමේ; **සමුදාගච්ඡති**, එක්වීමට යේ; **සෝ**, කෙලෙසලොකසංඛ්‍යාත පරිත්තධම්මයන් හා මහද්ගත ධම්මයන් ද සම්පාදනයකිරීම් වශයෙන් සිටියාවූ ඒ පුද්ගලතෙමේ; **ඉන්ද්‍රියානි**, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය ධම්මයන්; **නිබ්බත්තෙති**, සිය සතන්හි නිපදවයි; **ඉන්ද්‍රියෙසු භාවිතමාණෙසු**, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියන් නැවත නැවත නිපදවීම් වසයෙන් වඩනු ලබන කල්හි; **ඤෙය්‍යං**, අභිඥෙය ධම්මය පිළිබඳවූ; **පරිඤ්ඤං භවති**, රූපාරූප ධම්මයන් සවලක්ඛණයෙහින් හා ප්‍රත්‍යයහෙයින් පරිඥාදිවශයෙන් පැවැති ප්‍රඥාව වන්නීය; **සා**, ඒ පරිඥාතොමෝ; **දස්සන පරිඤ්ඤයා** ව, දර්ශන නමැති ඥාන පරිඥාවශයෙන්ද; **භාවනාපරිඤ්ඤා** ව, භාවනාමැති ප්‍රඥාජනක තීරණ පරිඥාවශයෙන් හා ප්‍රහාණ පරිඥාවශයෙන් ද යන; **දුවිධෙන**, දෙපරිද්දෙන්; **උපපරික්ඛිතබ්බා**, පරීක්ෂාකොට ගතයුත්තීය; **ඉති**, ඒ එසේ මැයි; **ඤත්වා**, බලවත් විදසුන් පහළවන යම්කලෙක; **සෙඛෝ**, කල්‍යාණ පෘථග්ජන ශ්‍රොතාපන්නාදිවූ යම් ශෛක්ෂපුද්ගලයෙක් තෙමේ; **ඤෙය්‍යං**, දතයුතු රූපාදි සංඛාරයන්; **පරිජානාති**, පරිඥාදි ඥානයෙන් පිරිසිඳ දන්නේ ද; **තදා**, එකල්හි; **නිබ්බිදා සහගතෙන**, බලවත් විදර්ශනා සඞ්ඛ්‍යාත නිබ්බිදාඥාන සහගතියාවූ; **ඤාණෙන මනසිකාරෙන**, ඤාණ මනසිකාරයෙන්; **ඤෙය්‍යං පරිඤ්ඤාතං භවති**, අභිඥෙයධම්මය ඤාත තීරණ ප්‍රහාණ වශයෙන් දන්නාලද්දේ වේ; **තස්ස**, ඒ සෙඛයාගේ; **දස්සන කොසල්ලඤ්ච**, දර්ශන කෞශල්‍යයෙන් යුත් ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගඥානය ද; **භාවනා කොසල්ලඤ්ච**, භාවනා කෞශල්‍යයෙන් යුත් උපරිමාර්ගත්‍රය ඥානයද යන; **ඉමේ ධම්මා**, ධම්මෝ දෙදෙනා; **කොසල්ලං භවන්ති**, දක්ෂභාවයට යෙත්; **තං ඤාණං**, ඒ ඤෙය්‍යපරිජානනඥානය- "අභිඤ්ඤා- පරිඤ්ඤා- පහාණ- භාවනා- සච්ඡිකිරියා" යන පඤ්ච ප්‍රකාරයෙන් දතයුතු.

(තත්‍ථ කතමා අභිඤ්ඤා?–) ධම්මානං, රූපාරූප ධර්මයන්ගේ; සලක්ඛණෙ, කර්කශ ලූසනාදි සවලක්ෂණයෙහි; ඤාණං, අර මුණුකිරීම් වශයෙන් පවත්නා ඥාන දැනීමක් වේද; ධම්මපටිසම්භිදා ච, හෙතු ජනන සංඛ්‍යාතවූ ධර්ම ප්‍රතිසම්භිදාවක් වේ ද; අත්ථපටිසම්භිදා ච, හෙතුඵල ජනන සංඛ්‍යාතවූ අර්ථ ප්‍රතිසම්භිදාවක් වේ ද; අයං, සවලක්ෂණ සහිත හෙතුඵල ජනන සංඛ්‍යානවූ මේ ප්‍රඥාතෝමෝ; අභිඤ්ඤා නම්.

(තත්‍ථ කතමා පරිඤ්ඤා?) එවං අභිඤ්ඤාතා, උකතප්‍රකාර අභිඥා ඤාණයෙන් වෙසෙසින් දැන; ඉදං කුසලං, මේ අනවද්‍ය කුසලය; ඉදං අකුසලං, මේ සාවද්‍යවූ අකුසලය; ඉදං සාවජ්ජං, මේ අකුසලවිපාක ජනකවූ සාවද්‍යකර්මය; ඉදං අනවජ්ජං, මේ කුසලවිපාක ජනකවූ අනවද්‍යකර්මය; ඉදං කණ්හං මේ සංකිලිෂ්ටවූ අකුසලකර්මය; ඉදං සුක්කං, මේ සෝභනවූ කුසලකර්මය; ඉදං සෙවිතබ්බං, අනවද්‍යාදි සභාවවත් මේ කුසලය සෙවනය කට යුතුය; ඉදං නාසෙවිතබ්බං, මේ සාවද්‍යාදි සභාවවත් අකුසල සෙවනය නොකටයුතුය; එවං ඤාතා, මෙසේ අනිත්‍යාදි ආකාර යෙන් කලාපසම්මර්ශනාදි වශයෙන් ගන්නාලද්දාවූ හෝ සම්මර්ශනය කරණලද්දාවූ; ඉමෙ ධම්මා, විදර්ශනාවට අරමුණුවූ මේ සංඛතධර්මයෝ; ඉදං ඵලං, මේ උදය ව්‍යය ඥානාදි ඵලය, (ආනිසංසය) නිබ්බත්තානුපපත්ති, අනුක්‍රමයෙන් නිපදවන්නාහුය; එවං ඤාතානං, මෙසේ ඵලානිසංස වශයෙන් ගන්නාලද්දාවූ; තෙසං, ඒ උදය ව්‍යය ඥානාදීන්ගේ; අයං අත්ථෝ ඉති, මේ සත්‍යානුබෝධ ප්‍රතිවෙධය අර්ථවන්නේය යි; යා පරිඤ්ඤා, යම්බඳුවූ පිරිසිඳ දැනීමක් වේ ද; අයං පරිඤ්ඤා.

එවං, උකතප්‍රකාරයෙන්; පරිඤ්ඤාතා, පරිඥාඥානයෙන් පිරිසිඳ දැන; පහාතබ්බා, ප්‍රහාණකටයුතු අකුශල ධර්මයෝද; භාවෙතබ්බා, භාවිතාකටයුතු කුශලධර්මයෝද; සච්ඡිකාතබ්බා, ප්‍රත්‍යක්ෂ කටයුතු අසංඛතාත්ම ධර්මයෝ ද යන; තයො ධම්මා, ධර්මයෝ තිදෙනෙක්; අවසිට්ඨා හවන්ති, ශෙෂවූවෝ වෙති.

"තත්‍ථ කතමෙ ධම්මා පහාතබ්බා යෙ අකුසලා තෙ ධම්මා පහාතබ්බා; තත්‍ථ කතමෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා යෙ කුසලා තෙ ධම්මා භාවෙතබ්බා, තත්‍ථ කතමෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බා යං අසඞ්ඛතං තෙ ධම්මා සච්ඡිකාතබ්බාති".

යො, යම්පුහුලෙක් තෙමේ; එවං, උකතප්‍රකාරයෙන්; ජානාති, පිරිසිඳ දන්නේද; අයං, මේ පුහුල්තෙමේ; අත්ථකුසලෝ, ප්‍රත්‍යයොත්පන්න අර්ථයන්හි දක්ෂභෙයින් අර්ථකුශලය යි ද; ධම්ම

කුසලෝ, ප්‍රත්‍යයධම්මයන්හි දක්ෂභෙයින් ධම්කුසලයයි ද; **කල්‍යාණකුසලෝ**, එකන්තාදි චතුර්විධ නය යොගත්වයෙහි දක්ෂභෙයින් කල්‍යාණ කුසලයයි ද; **ඵලකුසලෝ**, ඵලසමාපත්තීන්හි දක්ෂභෙයින් ඵලකුසලයයි ද; **ආය කුසලෝ**, වෘද්ධාරණයන්හි දක්ෂභෙයින් ආය කුසලයයි ද; **අපායකුසලෝ**, හානිකාරණයන් දැනීමෙහි දක්ෂභෙයින් අපාය කුසලයයි ද; **උපාය කුසලෝ**, අත්‍යායිකකාත්‍යභයාදීන් පැමිණීකල තත් ප්‍රතිකම්ම සම්පත්ති සථානොචිත කාරණයෙහි දක්ෂභෙයින් උපායකුසලයයි ද; **මහතා කොසල්ලේන සමන්නාගතෝ ඉති**, මහත්වූ අභික්‍රමනාදීන්හි පවත්නා සමෘති සම්ප්‍රජන්‍යයෙන් සමන්විතයයි ද; වුච්චති, කියනුලැබේ.

"තෙන භගවා කුසලෝ සබ්බධම්මානන්ති ආහ".

"සතෝ භික්ඛු පරිබ්බජේ" යන මෙහි- **සතෝ**, අභික්‍රමනාදීන්හි පැවැති සමෘතිසහගත ඥානයෙන් සමන්විතවූ ඒ ශෛක්ෂ භික්ෂුහු විසින්; **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරත්ථං**, ප්‍රත්‍යක්ෂ සකාඛපවකයාගේ සුඛවිහරණය පිණිස; **අභික්කමණේන**, ඉදිරිගමනෙහිද; **පටික්කමණේන**, පසුහැරීමෙහිද; **ආලෝකිතේ**, ඉදිරි බැලීමෙහිද; **විලෝකිතේ**, දිසානුදිසා බැලීමෙහිද; **සම්මිඤ්ජිතේ**, අත්පා හැකිලීමෙහිද; **පසාරිතේ**, අත්පා දිගුකිරීමෙහිද; **සංඝාටි පත්තචීවර ධාරණේ**, සඟල පාත්‍රිවුරු දැරීමෙහිද; **අසිතේ**, පිණ්ඩපාත භොජනයෙහිද; **පීතේ**, යාගු ආදීපානයෙහි ද; **ඛායිතේ**, පිටි කැවිලි ආදිය කෑමෙහිද; **සායිතේ**, මීපැනි ආදිය සායනයෙහිද; **උච්චාර පස්සාව කම්මේ**, වසුරු පසව කිරීමෙහිද; **ගතේ**, ගමනෙහිද; **ඨිතේ**, සිටීමෙහිද; **නිසින්නේ**, නිසඳ්‍යයෙහිද; **සුත්තේ**, සයනෙහිද; **ජාගරිතේ**, නිදිවැරීමෙහිද; **භාසිතේ**, කීමෙහිද; **තුණ්හීභාවේ**, නොකීමෙහිද; **සතෙන**, සිහිඇත්තහු විසින්; **සම්පජානෙන**, චතුසම්පජඤ්ඤයෙන් යුක්තවූවහු විසින්; **විහාතබ්බං**, සිව් ඉරියව් පෙරළීම කටයුතු.

භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින; **විසුද්ධානං**, විශුද්ධක්ෂීණාශ්‍රවයන් පිළිබඳවූ; **එකා**, එකක්ද; **විසුජ්ඣනනානානං**, ශෛක්ෂයන් පිළිබඳවූ; **එකා**, එකක්ද යන; **ඉමා සේ චරියා**, භාවිතව්‍ය කුසලාදි භෙදයෙන්ද අර්හත්ඵලාදි භෙදයෙන්ද සමෘති සම්ප්‍රජන්‍ය භෙදවයන්ද- පුද්ගල වශයෙන් මේ චර්‍යාවෝ දෙදෙනෙක්; **අනුඤ්ඤාතා**, අනුදන්නා ලදහ.

"කෙවි සුඛා අරහතෝතා- කෙවි සුජ්ඣනනා සෙඛා" කි, ඒ එසේ මැයි; **අරහතෝ**, රහත්හුගේ; **ඉන්ද්‍රියානි**, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය

ධර්මයෝ; **සතානිවත්තානි**, සිව්මගින් කරනලද සොළොස් කිසැත් තෝය; **යං**, යම් සිව්සස්කෙණෙක්; **බොජ්ඣංගං**, අවබොධකටයුතුද; **තං**, එය; **දුක්ඛස්ස**, දුකඛසත්‍යයාගේ; **පරිඤ්ඤානභිසමයං**, පරිඤ්ඤාභිසමය වශයෙන්ද; **සමුදයස්ස**, සමුදයසත්‍යයාගේ; **පහානාභිසමයං**, ප්‍රහාණාභිසමය වශයෙන්ද; **මග්ගස්ස**, මාර්ගසත්‍යයාගේ; **භාවනාභිසමයං**, භාවනාභිසමය වශයෙන්ද; **නිරොධස්ස**, නිරොධසත්‍යයාගේ; **සච්ඡිකිරියාභිසමයං**, සච්ඡිකිරියාභිසමය වශයෙන් දැනී; **චතුබ්බිධං**, සිව්වැදෑරුම්වේ; **ඉදං චතුබ්බිධං බොජ්ඣංගං**, මෙකී චතුර්විධ බොධ්‍යඞ්ගය; **යං**, යම් අශෛක්ෂයෙක් තෙමේ; **එවං**, උක්තප්‍රකාර පරිඤ්ඤාභිසමයාදි ආකාරයෙන්; **ජානාති**, දනීද; **අයං**, මේ පුද්ගලතෙමේ; **රාගස්ස ඛයා**, රාග ක්ෂයකිරීමෙන්; **දෝසස්ස ඛයා**, දෝෂ ක්ෂයකිරීමෙන්; **මෝහස්ස ඛයා**, මොහ ක්ෂයකිරීමෙන්; **සම්මා**, නිසැපයෝයෙ වශයෙන් සම්‍යක්ව ඇත්තෙක්ව; **අභික්කමතීති**, අභික්‍රමණය කෙරේ යයි ද; **සම්මා**, සම්‍යක් සම්‍යක් ඇත්තෙක්ව; **පටික්කමතීති**, ප්‍රතික්‍රමණය කෙරේයයි ද; **වුච්චති**, කතුකරණ ලැබේ.

"තෙන භගවා සතෝ භික්ඛු පරිබ්බජේ ඉති ආහ" තෙනාහ, කාමෙසු —පෙ— පරිබ්බජේතීති.

මෙසේ කෂයින් මාහිමියාණෝ විවරහාර විභාගකරණුවෝ අජිත සූත්‍රයාගේ වශයෙන් පුච්ඡාවිවරය විස්සජ්ජනාවිවරය දක්වා දැන් අන්‍යසූත්‍රයන්හි ආවාවූද පුච්ඡාවිවරය විස්සජ්ජනාවිවරය පිළිබඳ නය දක්වනසේක් "එවං පුච්ඡිතබ්බං" යනාදිය කීහ.

එවං, මෙසේ; අජිතසූත්‍රයෙහි කියකලද පුච්ඡාවිවරයානුසාරයෙන්; **පුච්ඡිතබ්බං**, සූත්‍රානන්තරයන්හිද පුච්ඡාවශයෙන් පවත්නා සූත්‍රනිඛාරණය කොටැ පුච්ඡාවිවරය කටයුතුය; **එවං**, මෙසේ; අජිතසූත්‍රයෙහි කි විස්සජ්ජනා විවරයානුසාරයෙන්; **විස්සජ්ජිතබ්බං**, අන්‍යසූත්‍රාගත විස්සජ්ජනා විවරයද කටයුතුය; **සුත්තස්ස**, නිඛාරණය කරනලද සූත්‍රයාගේ; **අනුගීතිඤ්ච**, සූත්‍රානන්තරදෙශනා සඞ්ඛ්‍යාත අනුගීතියද; **අත්ථසංසනා ච**, ඒ අනුගීතිහුගේ අර්ථවශයෙන්ද; **බ්‍යඤ්ජනසංසනා ච**, බ්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද; **සඤ්ඤානිතබ්බා**, වර්ණනාකටයුතු සූත්‍රය හා සමාන කටයුත්තීය; **හි**, ඒ එසේ මැයි; **අත්ථාපගතං**, අර්ථයෙන් තොරවූ; **බ්‍යඤ්ජනං**, වාක්‍යය; **සමත්ථපලාපං භවති**, බොල්වූ වචනයෙක් වේ; **දුන්නික්ඛිත්තස්ස**, නපුරුකොටැ වරදවා තබනලද; **පදබ්‍යඤ්ජනස්ස**, පදබ්‍යඤ්ජන සමූහයාගේ; **අත්ථොපි**, වචනාර්ථයද; **දුන්නයෝ භවති**, දුරනු බොධ වේ; **තස්මා**, එහෙයින්; **අත්ථබ්‍යඤ්ජනූපනතං**, සූත්‍රාගත අර්ථබ්‍යඤ්ජනයෙන් යුක්ත කොටැ; **සඤ්ඤානිතබ්බං**, සඤ්ඤාකටයුතුය.

(සුත්තඤ්චපවිචිනිතබ්බං) කිං, කිමෙක්ද? ඉදං සුත්තං, මේ සූත්‍රය; ආහච්චවචනං, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සථාන කරණ ප්‍රයත්නාදීන්හි හැපී පැවැති ශ්‍රී මුඛදෙශනා වචනයක්ද? (නොහොත්) අනුසන්ධිවචනං, බුඩවචනය හා ගලපා පවත්වනලද ශ්‍රාවකභාෂිත සඞ්ඛ්‍යාත අනුසන්ධි වචනයක්ද; නීතත්ථං, ඝථාරුත වශයෙන් අවබොධ කටයුතු අර්ථ ඇත්තේද; නෙය්‍යත්ථං, නිඞ්ගරණය කොට ගතයුතු අර්ථඇත්තේද; සංකිලෙසභාගියං, සංකෙලෙස පක්ෂයෙහි පවත්නේද; වාසනා භාගියං, පුණ්‍යභාවනාසංඛ්‍යාත වාසනාපක්ෂයෙහි පවත්නේද; නිබ්බධ භාගියං, ලොභසකඞ්ගාදි ප්‍රදාලනසඞ්ඛ්‍යාත නිර්භේදපක්ෂයෙහි පවත්නේද; අසංකඞ්ඛභාගියං, පරිනිෂ්ඨිත ශික්ෂාපදයෙහි පවත්නේද; ඉමස්ස සුත්තස්ස, මේ සූත්‍රය පිළිබඳවූ; වත්තාරි සච්චානි, සිව්සස්හු; කුහිං, ආදි මැඞ්ඛ පරියොසාන යන තොහි; පඤ්ඤාතබ්බානි ඉති, දැක්කයුත්තාහු දැයි; මෙසේ- සුත්තං ච, නිඞ්ගරිත සූත්‍රයද; පවිචිනිතබ්බං, ප්‍රකාරයෙන් සෙවියයුතුය; "එවං සුත්තං පරියෙතබ්බං" තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනෝ...

පුච්ඡිතං ච —පෙ— අනුගීති...

විවයහාර විභඞ්ගාදී වණ්ණනායෝ.

විවයහාර විභඞ්ගයට අනතුරුව තුන්වැනි යුත්තිහාර විභඞ්ගය දක්වනු පිණිස "තත්ථ කතමෝ යුත්තිහාරෝ" යන "කථෙතු කම්‍යතා" විෂයපුවඡාව තැබූහ. "සම්බන්ධං හාරෝ" යනාදි නිදේශගාථාව වක්ෂ්‍යමාන යුත්තිහාර විභඞ්ගසඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රතිනිදේශයාගේ මාතෘකාශීර්ෂය වන්නේය; අයං යුත්තිහාරෝ, මේ යුත්තිහාරතෙමේ; කිං දෙසේති, කිනම් සූත්‍රාවයක් යුක්තා යුක්ති වශයෙන් යොදන්නේද යත්? චත්තාරෝ මහාපදෙසා, සිව් මහඅපදෙසෝය; "බුඩාපදෙස-සඞ්ඝාපදෙස-සම්බහුලත්ථෙරාපදෙස- එකත්ථෙරාපදෙස" යන මොවුහු සිව් මහඅපදෙසෝ නම් වෙති...

"තත්ථ මහාපදෙසා"නි- මහන්ත බුඩාදයෝ අපදිසිත්වා වුත්තානි කාරණානි, මහාඔකාසා වා, මහන්තානි වා ධම්මස්ස අපදෙසාත් පතිඨානාන්'නි- මහාපදෙසා; අපදිසීයතෙනි- අපදෙසෝ, බුඩෝ අපදෙසෝ එතස්ස කාරණස්සාති- බුඩාපදෙසා, සෙසෙසුපි එසෙවනයෝ...

මෙහි විභාග දීඝනිකායාදියෙන් දතයුතු; **නානා පද ඛ්‍යඤ්ජනානි**, "සිව්මහ අපදෙස වශයෙන් කියවෙකු විසින් හෙතෙත ලද සූත්‍රයාගේ යම් ව්‍යඤ්ජනාත්මපදයෝ වෙද්ද ඒ පද ඛ්‍යඤ්ජනයෝ **සුත්තෙන**, සම්බුද්ධදෙසිත සූත්‍රයෙහි; **ඔතාරසිතබ්බානි**, බහාලිය යුත්තාහ; **විනයෙ**, රාගාදි විනයෙහි; **සන්දස්සයිතබ්බානි**, සසඳා ලියයුත්තාහ; **ධම්මතායං**, ධම්මතා සංඛ්‍යාත පටිච්චසමුප්පාදයෙහි; **උපනික්ඛිපිතබ්බානි**, ඇතුළත් කටයුත්තාහ; **තථාගතස්මිං සුත්තෙන- ඔතාරසිතබ්බානි**, කිනම් සූත්‍රයෙකැ බහාලිය යුත්තාහු ද යත්? සිව්සස් පහළවන සූත්‍රයෙහිය; කිනම් විනයෙක්හි සසඳා ලියයුත්තාහුද? **රාගවිනයෙ**, රාගවිනාසයට හෙතු "අසුභාදි අරමුණු" දක්වන සූත්‍රාන්තයෙහිද; **දෝසවිනයෙ**, වෛෂ විනාශයට හෙතු "මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති" ආදිය දක්වන සූත්‍රාන්තයෙහිද; **මොහවිනයෙ**, මොහවිනාසයටහෙතු "යොනිසො මනසිකාරාදිය දක්වන සූත්‍රාන්තයෙහිද- සසඳා ලියයුතු: කිනම් ධර්මතායෙක්හි ඇතුළත් කටයුත්තාහු ද යත්? **පච්චයසමුප්පාදෙ**, "සිතාව සා ධාතු ධම්මට්ඨිතතා ධම්මනියාමතා" යනාදිවශයෙන් වදාළ පටිච්ච සමුප්පාදයෙහි ඇතුළත් කටයුතුය; **චතූසු අරියසච්චෙසු**, සිව්සස් පහළවන සූත්‍රයෙහි; **යදි අවතරති**, ඉදින් බැසගණියේද; **කිලෙස විනයෙ**, රාගාදි කෙලෙශ විනයෙහි; **යදි සන්දිස්සති**, ඉදින් සංසන්දන වේ ද; **ධම්මතායඤ්ච**, පටිච්චසමුප්පාද සංඛ්‍යාත ධර්මතාවයට ද; **යදි න විලොමෙති**, ඉදින් විරුද්ධ නො වේ ද; **එවං**, එසේ සිව්මහ අපදෙස් නයින් හෙතෙතලද තත්සූත්‍රාන්තතෙමේ; **ආසවෙ**, කාමාදි ආශ්‍රවයන්; **නාජ්ඣෙති**, නො උපදවන්නේය; **චතූහි මහාපදෙසෙහි**; සිව් මහඅපදෙසයන් හා; **යං යං**, යම් යම් අර්ථසමූහයක් හෝ- යම් යම් ධර්මසමූහයක්; **යුජ්ජති**, යථොක්තාකාරයෙන් යෙදේද; **යෙන යෙන**, යම් යම් කාරණයෙකින්; **යුජ්ජති**, සිව් මහ අපදෙසයන් හා යෙදේද; **යථා යථා යුජ්ජති**, යම් යම් ප්‍රකාරයකින් යෙදේද; **තං තං**, ඒ ඒ අර්ථසමූහය හෝ ධර්මසමූහය; **තථෙවසම්පබ්බං**, වැනියයුතු සුත්‍රයෙහි සංග්‍රහ වශයෙන්ලා ගතයුතුය; **පඤ්හං පුච්ඡිතෙන**, පැනක් පුළුවුස්නාලද්දහු විසින්; **පඤ්හා**, පුච්ඡාවශයෙන් පැවැති තත් පාඨයෙහි; **කති පදානී'ති**, කෙතෙක් පදයෝ වෙද්දැයි; **පදසා**, පදවශයෙන්; **පරියොගාහිතබ්බං**, විමසිමට පැමිණියයුතු; **විචෙතබ්බං**, යුතනිහාරයෙන් සෙවියයුතු; **යදි**, ඉදින්; **සබ්බානි පදානි**, සියලු පදයෝ; **එකං අත්ථං**, සමානාර්ථයක්; **අභිවදන්ති**, ප්‍රකාශකෙරෙද්ද; **එවඤ්හා පඤ්හා**, එක් පැනෙකි. සෙස්ස සේසිය.

තං උපපරික්ඛමානෙන, අර්ථවශයෙන් එකවිධවූ ඒ ප්‍රශනය පරීක්ෂාකරන්නහු විසින්; **ඉමෙ ධම්මා**, වණ්ණිතා කටයුතුවූ මේ පඤ්චපනි ධර්මයෝ; **නානත්ථා කිං**, නානාඅර්ථ ඇත්තාහු වෙද්ද? **නානා බ්‍යඤ්ජනා කිං**, නානාව්‍යඤ්ජන ඇත්තාහු වෙද්ද?; **උදාහු**, නොඑහොත්; **ඉමෙසං ධම්මානං**, මේ පඤ්චපනි ධර්මයන්ගේ; **එකෙකා අත්ථො**, එකාර්ථයෙක් වේද; **බ්‍යඤ්ජනං එව නානං ඉති**, ව්‍යඤ්ජන පමණක් නානාකාර ඇත්තේදැයි; **අසඤ්ඤුනබ්බං**, දැඩි වශයෙන් දතයුතු; **කථා කිං භගව?** යම්බොකන ප්‍රශනය කෙසේ වන්නේද යත්? **කථා**, හේ මෙසේයි; **සා දෙවතා**, ඒ දෙවතා නොමෝ; **භගවනතං සඤ්ඤං පුචජති**, භගවත්හු පැනක් විවාරයි.

"තෙන අබභාහතො —පෙ— සදූති".

ලොකෙකා, සත්ත්වලෝක තෙමේ; **සදූ**, නැමකලැ; **කෙන**, කවරක්හු විසින්; අබභාහතො, වොරෂාතකයෙකු විසින් සොරෙක් තරයේ තළනු ලබන්නාක් මෙන් තළනු ලැබේද? **කෙන**, කවරක්හු විසින්; **පරිවාරිතො**, මාලුවාලියෙන් සියනිහරුන පිරිවරා මඩනාලද්දාක් මෙන් පිරිවරණ ලද්දේද? **කෙන සල්ලෙන**, කිතම් හුලෙක්හි; ඔතිණ්ණො, "විසපෙවූ මුණැති යවුලෙක ඇවිණී ගියාක්හු සෙයින්" ඇවිණී ගියේද?; **කිස්ස**, කිතම් කරුණකින්; **ඵුපාසිතො**, තැවෙන ලද්දේද? **පුචජිතානි**, විවාරණලද අරුත් ඇති; **ඉමානි චතූහාරි පදානි**, මේ පදසතරෙකි:- සෙස්ස සුගමයි.

"මච්චුනාබභාහතො —පෙ— සදූ"ති.

සදූ, නැමකලැ; **ලොකෙකා**, සත්ත්වලෝකතෙමේ; **මච්චුනා**, මරහුවිසින්; **අබභාහතතා**, තරයේ තළනලද්දේය; **ජරාය**, ජරාව විසින්; **පරිවාරිතො**, පිරිවැරීමෙන් මඩනාලද්දේය; **තණ්හා සල්ලෙන**, තෘෂ්ණාසංඛ්‍යාතහුලැ; ඔතිණ්ණො, ඇවිණිගියේ; **ඉච්ඡාය**, රූපාදී වස්තූන් පැතීමෙන්; **ඵුපාසිතො**, දුම්නන්නේය, නෙවත් තැවෙන ලද්දේය.

තත්ථ, ඒ විසසජිතා හාථාහි; ජරාවද මරණයද යන මේ දෙක සංඛත සංඛ්‍යාත සකඛිපඤ්චකයාගේ, "තීනි,මානි භික්ඛවෙ සංඛතසස සංඛත ලකඛණානි" යනාදිය වදුළහෙයින්- සංඛත ලක්ෂණයෝ නම් වෙති. ජරාවෙහි සිටියාවූ සකඛි ප්‍රඛඛියාගේ අන්‍යථාභාවය මරණ නම්; රූපජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ පරිහානියය බැවින් වදනම්.

තත්ථ, ඒ ඉන්ද්‍රියෙහි කී; **ජරාය ච- මරණස්ස ච**, ජරාවත්ද- මරණයාත්ද; **අත්ථිතා**, අරුත් හෙයින්; **නානත්තකං**, නානත්වය වේ; **කෙන කාරණේන**, කිනම් හෙයකින්ද? **ඉති**, ඒ එසේමැයි; **ඉධෙකච්චෙ**, ඉබ්බතුළැ වසන්තෝද; **මියන්ති**, මියයෙත්; **තෙ**, ඒ ඉබ වසන්නෝ; **න ච ජීරන්ති භවන්ති**, ජරාවෙන් දිරාගියෝ නොවෙත්මය; **දෙවානඤ්ච**, දෙවියන්ගේද; **මරණං අත්ථි**, මරණයක් ඇත; **තෙසං සරීරානි**, ඒ දෙවියන්ගේ සිරුරු; **නව ජීරන්ති**, නොදිරත්; **ජරාය පටිඤ්ඤම්පං කාතුං**, ජරාවට පිළියම්කරන්ට; **සක්කොති ඒව**, හැක්කේමය; **ඉද්ධිමන්තානං ඉද්ධිවිසයා අත්ථීති**, ඍද්ධිමතුන්ගේ ඍද්ධිවිෂය හැර; **මරණස්ස පටිකම්මං කාතුං**, මරණයට පිළියම් කරන්ට; **න පන සක්කොන්ති**, නොහැකිමය; "**තණ්හාසල්ලෙන ඔතිණ්ණොති**"- යමක් වදාළේද; **ජීරන්තාපි**, දිරන්නාවූද; **මීයන්තාපි**, මැරෙන්නාවූද; **ඒකරාගා**, රහත්හු; **දිස්සන්ති**, දක්නා ලැබෙත්; **ජරාමරණං**, ජරාමරණය; **සච්චං ච**, යම්සේ ජීරණ නිජ්ජන ලක්ෂණයෙන් ප්‍රකට වන්නේද; **එවං**, එපරිද්දෙන්; **තණ්හාපි**, තෘෂ්ණාවද; **ඉදානි ඉස්සා**, ඉදින් ප්‍රකටවන්නීනම්; **එවං සන්තෙපි**, එසේ ඇතිකලැ; **සොඛ්ඛාපි**, සොඵවුන් වියෙහි පිහිටි සියල්ලෝම; **විනස්සනකණ්හා සියුං**, පහවූ තෘෂ්ණා ඇත්තෝ වන්නාහුය; **සච්චං ච**, යම්හෙයකින්; **තණ්හා**, තෘෂ්ණා නොමෝ; **දුක්ඛස්ස සමුදයෝ**, දුක්ඛයාගේ උත්පත්තිහෙතු වන්නේද; **එවං**, එසේ; **ජරා මරණම්පි**, ජරා මරණයද; **දුක්ඛස්ස සමුදයෝ සියා**, දුක්ඛසමුදය වන්නේය.

ජරාමරණය, ජීරණ නිජ්ජන ලක්ෂණවශයෙන් යම්සේ ප්‍රකට වන්නේද- තෘෂ්ණාවත් එසේ ප්‍රකටවන්නේ නම් ජරාමරණයට නොපැමිණි යෞවනයෝද පහවූ තෘෂ්ණා ඇත්තෝ වන්නාහුය: තත් ස්වභාව අවිද්‍යමාන හෙයින් ජරාමරණය හා තෘෂ්ණාව අසදෘශවන්නීමය. තවද- එසේනම්:- තෘෂ්ණාව මෙන්ම ජරාමරණයද දුක්ඛසමුදය වන්නේය තෘෂ්ණාව දුක්ඛසමුදය නොවේ නම් ජරාමරණයත් දුක්ඛසමුදය නොවන්නේය. ඒ එසේ නොවේ. තෘෂ්ණාව දුක්ඛසමුදය වන්නේමය. එනත් යුක්ති ගවේෂණයෙන්ද ජරාමරණය හා තෘෂ්ණාව අසමාන වන්නීමය. එසේ ඇතිකලැ **සච්චං ච**, යම්සේ; **තණ්හා මහාභිස්සන්දා**, තෘෂ්ණා නොමෝ ආර්‍ය්‍ය මාර්ගයෙන් නැසියයුතු වන්නීද; **එවං**, එපරිද්දෙන්; "ජරාමරණම්පි ඉධභවජ්ඣං සියා"සී- සම්බන්ධයි.

මෙසිත්‍රදු- ජරාමරණ තෘෂ්ණාවන්ගේ- පරස්පර අසදෘශත්වය කිහ.

ඉමාය සූත්‍රතියා, "යදිව යථා ජරාමරණං" යනාදි වශයෙන් දක්වනලද- මේ යුක්තියෙන් හෙවත් ප්‍රවෘත්තියෙන්; **අඤ්ඤං මඤ්ඤති** නාරම්මණති, අන්‍යෝන්‍ය කාරණභූත උපපත්ති සංඛ්‍යාත ජරාමරණයන් නා; **භගවතිච්ඡාධිකං**, තෘෂ්ණාවගේ අන්‍ය නම යෙමියයුතුය; **සූත්‍රාරූඪමාරුළ්හං**, යුක්තියෙහි ආරූඪවූ; **අඤ්ඤදත්ථූ**, අන්‍යතමයක්; **අත්ථිතා** ච, අරුත්හෙයිකුදු; **සදිසඤ්ඤිනි** ච, ඉදින් දක්නාලැබේද; අපි, නැවත; **ඛ්‍යඤ්ජනාභිනා** ඛ්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද; **භගවතිච්ඡාඛ්‍යං**, අන්‍යතමය යෙමියයුතුය (කෙසේදයත්?) **සඤ්ඤලිඛිතවා**- ධ්‍යපාඝඨානිවා, සල්ලඝ සී ද- ධ්‍යපාඝනඝ සී ද- ඝන විවිධ ව්‍යඤ්ජනඝකින් කියනු ලබන්නාවූ; **ඉමස්ස ධම්මස්ස** තෘෂ්ණා ඉච්ඡා සඞ්ඛ්‍යාත මේ ධර්මයන්ගේ; **අත්ථිතා**, අරුත් හෙයින්; **ඒකඤ්ඤං**, සමානත්වය වන්නේය; **ඉච්ඡායඤ** ච, රූපතාවගේද; **තණ්හායඤ** ච, තෘෂ්ණාවගේද; **අත්ථිතා'** අරුත්හෙයින්; අඤ්ඤදත්ථූ, අන්‍යතමයක්; **න හි යුජ්ජති**, නොයෙදේ මැයි; **තණ්හායඤ**, තෘෂ්ණාවෙන්; **අභිසඤ්ඤායඤ අපරිපූරමාණා**, අදහස නොපිරෙන කලැ; **නවසු ආඝාතවත්ථූසු**, නවවිධ ආඝාතවස්තූන්හි; "කොඩොව, උපනාහොව උපපජ්ජති, ජරාමරණෙ අපරිපූරමානෙ නවසු ආඝාතවත්ථූසු නෙව කොඩො ච උපනාහො ච උපපජ්ජති"යි- සේයි.

ඉමාය සූත්‍රතියා, මෙකී යුක්තියෙහින්; "ජරාය ච මරණස්ස ච තණ්හාය ච අත්ථතො අඤ්ඤදත්ථං සියා'ති" යොජනා. "භගවතා ඉච්ඡා ඉතිපි තණ්හා ඉතිපි, වීහි නාමෙහි යං ඉදං අභිලපිතං කතං බාහිරානං වත්ථූනං ආරම්මණ කරණවසෙන ඉච්ඡා ඉතිපි තණ්හා ඉතිපි වීහි නාමෙහි භගවතා ඉදං අභිලපිතං කතං"සීද- යොජනායි.

ඒ, ඒ එසේමැයි; **සබ්බා තණ්හා**, නානා නාමවශයෙන් ප්‍රභෙදවූ සකල තෘෂ්ණාතොමෝ; **අත්තසඤ්ඤාසාමඤ්ඤලක්ඛණා**, අරමුණෙහි දැනිව බැසගැනීම් ලක්ෂණවශයෙන්; **එකලක්ඛණා**, සමානලක්ෂණ ඇත්තීය; **සා**, ඇය; **සබ්බා අපි**, සකල වහන්තෙමේ; **උණ්හතාසලක්ඛණාගි**, උෂ්ණත්ව ලක්ෂණවශයෙන්; **එකලක්ඛණා**, සමාන ලක්ෂණ ඇත්තේද; **අපිච**, එසේදවුවත්; **උපාදානවසෙන**, වැළඳගන්නා කෘත්‍යාදි උපාදානයාගේ නානත්ව වශයෙන්; කට්ඨග්ගි සී ද- තිණග්ගි සී ද- සකලිකග්ගි සී ද- ගොමයග්ගි සී ද- ථුසග්ගි සී ද- සඞ්කාරග්ගි සී ද; **අඤ්ඤදත්ථූ ලභඤ්ඤති නාමාති**, අනික් අනික් නාමයන්; ලැබෙති, ලබයි; **ඒ**, එසේදවුවත්; **සබ්බා අපි උණ්හතාසලක්ඛණා එව**, සියලු ඒ අග්නි උෂ්ණ ස්වභාව ලකුණුකොට ඇත්තේමය; "එවං සබ්බා තණ්හා අත්තසඤ්ඤා සාමඤ්ඤලක්ඛණෙන එකලක්ඛණා" සුගමයි.

අපිතු, එසේදවුවත්; ආරම්මණූපාදාන වසෙන, අරමුණු ගැණීම් වශයෙන්; අසඞ්ඛතමාසඞ්ඛතාදි නාමෙහි, ඉච්ඡා-තණ්හා-ඝනාදි අනික් අනික් නාමයෙන්; අභිලපිතා, කථනය කරණ ලද්දීය.

රූපාදි අරමුණු කැමැති කරවන හෙයින් **ඉච්ඡා** ය යි ද- සත්වයන් ත්‍රස්තකරවන හෙයින් **තණ්හා**ය යී ද- පිළාජනක හෙයින් හා උදුරුලීම් දුෂ්කර හෙයින්ද විසපොවනලද ශවුලක් සමාන බැවින් **සල්ලය** යි ද- සන්තාපනාර්ථයෙන් **ධූපායන** ය යි ද "ආකාඞ්ක්ෂාර්ථයෙන් ශීඝ්‍රශ්‍රොතවත් නදියක් වැනිහෙයින් **සරිතා** ය යි ද, "විසත- විසට- විසම- විඝාල- විසකණ්ඨ- විසංවාදක- විසඝර- විසමූල- විසඵල- විසපරිභොගාදි" අර්ථයෙන් **විසත්තිකා** ය යි ද- ප්‍රීතිවශයෙන් බන්ධනාර්ථයෙන් **සිබ්බනා** ය යි ද- ඒ ඒ ගතීන්හි කල්‍යාණභාවය උපදවන හෙයින් **කිලමථ** ය යි ද- රූපාදි ආරම්මණයන් වෙලාගන්නා හෙයින් **ලතා** ය යි ද- රූපාදිය මාඥේය යි මඤ්ඤනය කරණ හෙයින් **මඤ්ඤනා** ය යි ද- දූරසථ රූපාදිය පවා ආකර්ෂණය කොට බිඳහා හෙයින් **බන්ධනා** ය යි ද, ආසංසනය (පැතිම) කරන හෙයින් **ආසා** ය යී ද- අරමුණුරසය පානයකරනු කැමැති හෙයින් **පිපාසා** ය යි ද- මනවඩන රූපාදියෙහි අභිනන්දනය කරවන හෙයින් **අභිනන්දනා** ය යි ද, කියනු ලැබේ.

"ඉති සබ්බා තණ්හා අත්ථෝඝානං ලක්ඛණේන එකලක්ඛණා" යී සේසි. වචවචනා, වේවචනහාර විභංගයෙහි; ඝථාව, තණ්හාව නමා අනෙක නාමයෙන් ගත්ඛවට යථාක්‍රමයෙන් දැක්විය යුතු උදාහරණ ගාථාවක්; වුත්තා, කියනලද්දීය.

ආසා පිපාසා අභිනන්දනා ච
අනෙකධාතූසු සරූ පතිට්ඨිතා
අසඞ්ඛතූණ මූලපභවා පජප්පිතා
සබ්බා මයා බ්‍යන්තීකතා සමූලිකා"ති.

ආසාව, අනාගතාර්ථ ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් උපදනා ආසාවද; **පිපාසාව**, අනාගතාර්ථයන් හා ප්‍රත්‍යුත්පන්නාර්ථයන් ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් උපදනා පිපාසාවද; **අභිනන්දනා ච**, අත්ථොත්තපත්ති පාලන කාම්‍යතා ලක්ෂණ අභිනන්දනාවද; **අනෙකධාතූසු**, චක්ඛුධාතු ආදි අනෙක ධාතූන්හි; **පතිට්ඨිතා**, පිහිටියාවූ; **සරූ**, රූපාධිමුත්තතාදි වශයෙන් සරසංඛ්‍යාතවූද; **අසඞ්ඛතූණ මූලපභවා**, අඥතාවය මූල්කොට පවත්ගත්තාවූද; **සබ්බා පජප්පිතා**, ජප්පිතාසංඛ්‍යාත

සකල තෘෂ්ණාවෝ; සමූලකා, මුල්සහිතවූවාහු; මයා, මාවිසින්; ඛ්‍යන්තීකතා, විශෙෂයෙන් කෙළවරට පමුණුවන ලදදහුය.

එතං, මෙකී නාම සමූහය; **තණ්හාය** ඉච්චවචනං, තෘෂ්ණාවගේ පර්‍යායනාමයි. "යථාහ භගවා" යනු පටන් "තණ්හායෙතං වෙවචනං" යනු අවසන්කොට සුත්‍රමයි. සබ්බා දුක්ඛූපචාරෝ කාමතණ්හා සඞ්ඛාර මූලකෝ ති- ඒවං, මෙසේ; **යුජ්ජති**, යෙදේ; **සබ්බා දුක්ඛූපචාරා**, සකල දුඃඛප්‍රවෘත්තීහු; **කාමතණ්හා සඞ්ඛාර මූලකා**, කාමතෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යය සංස්කාර හෙතුකොට ඇත්තේය: "දුක්ඛස්ස උපචාරෝ පවත්තී- දුක්ඛූපචාරෝ, කාමතණ්හා පච්චයා පවත්තෝ සඞ්ඛාරෝ මූලං එතස්සාති- කාමතණ්හා සංඛාර මූලකෝ.

සබ්බා නිබ්බිදූපචාරෝ, සකල නිබ්බිදා ප්‍රවෘත්තීහු; **කාම තණ්හා පරික්ඛාර මූලකා**, කාමතෘෂ්ණාවගේ පිරිකරවූ වස්තු කාමය මුල්කොට ඇත්තේය යනු- **න හි න යුජ්ජති**, නොයෙදේ මැයි; "මෙහි අනභිරති සංඛ්‍යාත උක්කණ්ඨනාකාරනිබ්බිදාව වනාහි කාමතෘෂ්ණා පරිෂ්කාර මූලිකාය හි යෙදේ; නිබ්බිදානුපස්සනා සංඛ්‍යාත ඤාණනිබ්බිදාව කාමතෘෂ්ණා පරිෂ්කාර මූලිකාය හි නොයෙදේමැයි; එහෙයින් "සබ්බා නිබ්බිදූපචාරෝ කාමතණ්හා පරික්ඛාරමූලකෝ" යනු- යුක්තිවසයෙන් නො යෙදේ.

නිබ්බිදාය උපචාරෝ පවත්තී- නිබ්බිදූපචාරෝ, කාමතණ්හාය පරික්ඛාරභූතෝ වත්ථුකාමෝ මූලං එතස්සාති- කාමතණ්හා පරි ක්ඛාරමූලකෝ. **ඉමාය** යුත්තියා, මේකී යුක්තිනයාකු සාරයෙන් **අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච** කාරණේහි, අන්‍යෝන්‍ය කාරණයෙන්; **තත්‍රව සිත්‍තබ්බං**, තත් තත් පාළිප්‍රදෙශයන්හි- යුක්තිගවෙෂනය කට යුතු.

මේ සූත්‍රනිහාරයෙහි "කෙන අඛ්‍යාහතෝ" යනාදි ප්‍රශ්නත්‍රික යෙහි හා දුක්ඛූපචාර නිබ්බිදූපචාර වශයෙහිද- උක්තප්‍රකාරයෙන් යුක්ති ගවෙෂනාකාරය දක්වා දැන් තත් පාළිප්‍රදෙශයන්ට අනු රූපවූ යුක්ති ගවෙෂන ක්‍රමය දක්වනු පිණිස "යථා හි භගවා" යනාදිය ආරම්භකළෝය. එහි "භගවා රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස අසුභං දෙසෙති, පෙ. පටිච්චසමුප්පාදං දෙසෙති" යනු සුත්‍රමයි.

"ඉඳින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රාගචරිත පුද්ගලයාහට මෙත්තාවෙතොවිමුක්තිය දෙසනාකරන්නේද, දක්ඛිණාකුසල සුඛාපටිපදාව හෝ ඛිප්පාභිඤ්ඤ දුඛාපටිපදාව හෝ විදර්‍ශනා පූර්‍ව

ඔහමවූ ප්‍රහාණය හෝ දෙසනා කරන්නේද"- න යුජ්ජති දෙසනා, දෙසනාව නොයෙදේ: සියලුම් මහලෙස් ඇති රාගචරිතයා හට මෙත්සිත් වශයෙනුත් රාගය පහළවන හෙයින් මෙත්තා වෙතොවිමුත්තිනි දෙසනාව ඔහුට නොගැළපෙමය; රාගචිනයනට දුක්ඛාපටිපදාව මුත් සුඛාපටිපදාව අසුභලාම් නොවන හෙයින් රාගචරිතයාහට සුඛාපටිපදා දෙසනාවද නොගැළපේමය; රාගචරිතයාහට අසුභානුපස්සනාව හැර විදර්ශනා පූර්වාඛනම ප්‍රහාණයද දුෂ්කරහෙයින් නෙද නොගැළපේ මැයි.

එවං, මෙකී ආකාරමයන්; ඝනසඤ්ඤා, රාගයාගේ; අනුරූපප්පහාණං, ප්‍රහාණයට් අනුරූපවූ නෙවත් සවීවූ; සංකිලෙසවි, අන්‍යවූ යම්කිසි හෙතුවක් වේද;- දෙසසඤ්ඤා- යනාදියෙනි අරුත්ද මෙසේ මැයි.

ඝනං සඤ්ඤං, ප්‍රහාණයට අනුරූපවූ ඒ සියල්ල; ඤාණඤ්ච, අවීදියෙනි පවත්නා ඥානයව; භූමි, ආධාරවූ; ඤාවනිකා, යම් පමණ පාළිප්‍රදේශයෝ වේද්ද; එතෙක්තන්ති; විචයහාරෙන, විචයනාර වශයෙන්; විචිනිත්වා, සොයා; යුත්තිහාරෙන, යුක්ති හාර වශයෙන්; ඝනාභිසඤ්ඤාසඤ්ඤං, ඝොදුලියයුතු.

මෙත්තා විහාරිස්ස සතෝ, මෙත්තාවිහරණ ඇත්තහුගේ; චිත්තං, සිත; ඛ්‍යාපාදං, ව්‍යාපාදතෙමේ; පජහාදීසු, හාත්පසින් වැළඳගෙන; ඨස්සතීති, සිටින්නේය යන; දෙසනා න යුජ්ජති, දෙසනාව නොයෙදේ; "ඛ්‍යාපාදෙ පහාණං අඛහත්තං ගච්ඡතී'ති යුජ්ජතිදෙසනා".

කරුණා විහාරිස්ස සතෝ, කරුණාවිහරණ ඇත්තහුගේ; චිත්තං, සිත; විහෙසා, පිරිහෙළෙන්නා තොමෝ; පජහාදීසු, හාත්පසින් වැළඳගෙන; ඨස්සති ඉති, සිටින්නේය යන; දෙසනා දෙසනානොමෝ; න යුජ්ජති, නොයෙදේ; "විහෙසාපහාණං අඛහත්තං ගච්ඡතී'ති යුජ්ජති දෙසනා" මුදිතාවිහාරිස්ස සතෝ, මුදිතා විහාරලාභි පුද්ගලයාගේ; චිත්තං, සිත; අරති, අධිකුසලෙහි හා පත්තෙනසුත්තාදී නොඇලීම; සඤ්ඤාදීසු, අභිභවනය නොවැ; "ඨස්සතී'ති, නයුජ්ජති දෙසනා, අරති පහාණං අඛහත්තං ගච්ඡතී'ති යුජ්ජති දෙසනා, උපෙක්ඛා විහාරිස්ස සතෝ රාගෝ චිත්තං පරියාදාය ඨස්සති'ති නයුජ්ජති දෙසනා, රාගෝ පහාණං අඛහත්තං ගච්ඡතී'ති යුජ්ජති දෙසනා" අරුත්සුගමයි-

අනිමිත්තා විහාරිස්ස සතෝ, අනිච්චානුපස්සනා මාරයෙන් ලබනලද ඵලසමාපත්ති විහාර ඇත්තහුගේ; නිමිත්තානුසාරී,

සංඝාර නිම්මත්තානුසාරීවූ; විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණය; **ඤාණ මෙත්ත එව**, නිත්‍යාදීන්කෙරෙහි ඝමක් ඝමක් ප්‍රහීණද ඒ ඒ නිම්මත්තසමඟම; **පවත්තන්ති ඉති**, පවත්නේය යන; දෙසනා නයුජ්ජති "නිම්මත්තං පහාණං අබභත්ථං ගච්ඡතී'ති යුජ්ජති දෙසනා"-අසම්හි, පඤ්චුපාදානසඤ්ඤායන් කෙරෙහි දෘෂ්ටි මාන වශයෙන් ඝමක් අසම් ඝනුවෙන් කල්පනාකාරණ ලද්දේද; **විඝාතං**, එය පහවිය; **අඤං**, මේ සඤ්ඤාපඤ්චනය; **අහං අස්මි ඉති**, මම වෙමියි; **න සමනුපස්සාමි**, දෘෂ්ටිමාන වශයෙන් නොබලමි; **අථ ච පන**, එසේ දවුවත්; **කිං අස්මිං**, කවරෙක්වෙම්ද; **කථං අස්මිං ඉති**, කෙසේ වෙම්දැයි; **විචිකිච්ඡා**, සැකය; **කථංකථා**, "කථමෙතං කථමෙතං" ඝනුවෙන් පවත්නා වෙළඹකකථාව; **සල්ලං**, සැකනමැති හුල; **මේ විඝාතං**, මාගේඝිත; "පරියාදාය ඨස්සතීති- නයුජ්ජති දෙසනා, විචිකිච්ඡා කථංකථාසල්ලං පහාණං අබභත්ථං ගච්ඡති"ති යුජ්ජති දෙසකා.

වාපන, නොහොත්; **සථා**, ඝම් ආකාරයකින්; **පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස සතෝ**, පළමු දැඟැනට සමවන්නහුට; **කාමරාග ව්‍යාපාදා, කාමච්ඡන්ද** ව්‍යාපාදයෝ; **විඝෙසෘඝ**, විතීයඛ්‍යාන ගුණ විශෙෂාධිගමය පිණිස; **සංවත්තන්තීති**, පවත්නාහුය-යි- "නයුජ්ජති දෙසනා". හානාය සංවත්තනන්'ති යුජ්ජති දෙසනා.

වා, නොහොත්; **අවිතක්කාඅවිචාර සහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා**, උපචාර සහිත විතීයඛ්‍යාන ධර්මයෝ; **හානාය සංවත්තනන්'ති**, ප්‍රථමඛ්‍යානයෙන් පිරිහීම පිණිස පවත්නාහුය යි- "නයුජ්ජති දෙසනා". **විඝෙසාය**, විතීය ඛ්‍යානය පිණිස: "සංවත්තනන්'ති- යුජ්ජති දෙසනා". **දුතියඣානස්ස සමාපන්නස්ස සතෝ**, විතක්ක විචාර සහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා, ප්‍රථමඛ්‍යාන ධර්මයෝ හෝ කාමාවචර ධර්මයෝ; "විඝෙසාය සංවත්තනන්'ති" න යුජ්ජති දෙසනා; හානාය සංවත්තනන්'ති යුජ්ජති දෙසනා. **වා**, නොහොත්; **උපෙක්ඛා සුඛ සහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා**, උපචාර සහිත තෘතීයඛ්‍යාන ධර්මයෝ; "හානාය සංවත්තනන්'ති න යුජ්ජති දෙසනා, විඝෙසාය සංවත්තනන්'ති යුජ්ජති දෙසනා. පිති සුඛ සහගතා, උපචාර සහිත විතීයඛ්‍යාන ධර්මයෝ; **උපෙක්ඛා සති පාරිසුද්ධි සහගතා සඤ්ඤා මනසිකාරා වා**, උපචාරධර්මයන් හා චතුර්ථඛ්‍යානික ධර්මයෝ "හානාය සංවත්තනන්'ති" නයුජ්ජති දෙසනා; විඝෙසාය සංවත්තනන්'ති- යුජ්ජති දෙසනා" යි සම්බන්ධයි.

"චතුත්ථං ඣානං සමාපන්නස්ස සතෝ" ඝනාදිය සුගමයි.

සඤ්ඤාවිචාරා, පටුසංඥා කෘත්‍යසාධකවූ යම්කිසි විතෙනාත් පාද ධම්තෙණෙක් නොහොත් ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ධම්මෝයි ද- කියත්; **සඤ්ඤාවෙදයිත නිරෝධසහගතා**, "සඤ්ඤාවෙදයිත නිරොධඝට පැමිණ වසන්නෙමි"යි- උපසාහකරන්නාහට පරි කම්වශයෙන් පැවැති ධම්මෝයි.

ධම්තෙඇකින් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන සමාපත්තිඇති සිටියහු විසින්ම- සඤ්ඤාවෙදයිතනිරොධඝට පැමිණ වසන්ට හැකිවන්නේද- එතෙයින්- නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන සමා පත්තිහුගේ පිරිහීම පිණිස එම ධම්මෝ පවත්නාහුය- යන දෙස නාව යුතු නො වේ.

කල්ලතා පටිවිත්තං, සම්පිණ්ඩාවයෙන් භාවිතාකරණලද- හෙ වත් යථොක්ත සමාපත්තීන්හි වසිභාවයෙන් පුරුදුකරණ ලද්දාවූ; **චිත්තං**, සිත; **අභිනීහාරං**, අභිනිහාරය; **න ඛමති'ති**, නොඉව සාය යන; "**නයුජ්ජති දෙසනා**" **එවං**, මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; **සබ්බ නව සුත්තනයෙන**, සකල නවාඞ්ග සූත්‍රාන්තයෝ; **සථාධම්මං** ධම්මයවූ පරිද්දෙන්; **සථා විනයං**, විනයවූ පරිද්දෙන්; **සථාසත්ථු සාසනං**, ශාස්තෘ ශාසනයවූ පරිද්දෙන්; **සබ්බෙහා**, සර්ප්‍රකාර යෙන්; **විවණ්ණන හාරෙන**, විවරහාරයෙන්; **විවිත්වා**, පුවණ්ණ විස්සජ්ජනාදි වශයෙන් සොයා; **යුත්තිහාරෙන**, මෙකී යුත්තිහාර යෙන්; **සංසන්දනබ්බා'ති**, යොජනා කටයුත්තාහ.

තවද මෙම යුත්තිහාර විභඞ්ගයෙහි නොදක්වනලද ආගමා නුගත අන්‍ය ධම්මයන්ගේද යුක්තායුක්තති ගවෙසනය පාළිමුත්තක අට්ඨකථා නයින් මෙසේ දතයුතු.

"අප්‍රතිකූල සංඥාමුඛයෙන් **කාමච්ඡන්දනීවරණං** වඤ්චාකෙරේ ඝතු- යුතුය; එසේම ප්‍රතිකූලසංඥා ප්‍රතිරූපතාවයෙන් **ව්‍යාපාදනීවරණ** සම්බිමුඛයෙන් **ථීනමිද්ධං**- විඝ්‍යාරම්භවාරයෙන් **ඖද්ධච්චං**- සික්ඛාකාමතා වාරයෙන් **කුක්කුච්චං**- උභයපක්ෂ සන්නීරණ වාරයෙන් **විචිකිච්ඡාවද**- ඉෂ්ටා නිෂ්ටාපෙක්ෂණ වාරයෙන් **සම්මෝහං**- ආතමඥතාවාරයෙන් හෙවත් තමා කෙරෙහි අව මන් නොකිරීමෙන් **මානං**- විමංසා වාරයෙන් හෙවත් හෙතු ප්‍රතිරූපක පරිග්‍රහණයෙන් **මිච්ඡාදිට්ඨිං**- විරත්තතා ප්‍රතිරූපක යෙන් සඞ්ගය කෙරෙහි **අදස්සනකාමතං**- අනුශුත ප්‍රතිසෙ වන ප්‍රතිරූපතාවයෙන් **කාමසුඛල්ලිකානුයෝගං**- ආජීවපාරි ශුද්ධි ප්‍රතිරූපතාවයෙන් **අසංවිභාග සීලතාවං**- සංවිභාග ශීලත්ව ප්‍රතිරූපතාවයෙන් **මිච්ඡාජීවං**- අසංසර්ගී විහාරිත්ව ප්‍රතිරූපත්ව යෙන් **අසංග්‍රහශීලත්වං**- සංග්‍රහශීලත්ව ප්‍රතිරූපත්වයෙන් අන

අනුලෝමිකා සංසග්ගියඤ්ච- සත්‍යවාදිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් පිසුණා වචනඤ්ච- අපිසුණාවාදිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් අනප්පියාමත්තඤ්ච- ප්‍රියවාදිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් වාදුක්ඛම්මනාවඤ්ච- මිතභාණිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් අසඤ්ඤමවාදනා සීල නාවඤ්ච- සමෙමාදන ශීලතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් මානානාමෙය්‍යම්ඤ්ච- නිග්ගහයහවාදිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් එරූභාවාවඤ්ච- පාපගරහිතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් පරවජ්ජානුපඝාසිත්වඤ්ච- කුලාභ්‍යුදයතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් කුල මච්ඡරියඤ්ච- ආවාස චිරට්ඨිතිකාමතා වාරයෙන් ආවාසමච්ඡරියඤ්ච- ධම්මපරිපත්ති පරිහරණවාරයෙන් ධම්මමච්ඡරියඤ්ච- ධම්දෙසනාඤ්ච රති වාරයෙන් භත්තාරාමතාඛඤ්ච- දුබ්භාභාවාවත්වයෙන් ගණානුග්‍රහයෙන් සඞ්ඝණ්හිකාරාමතාඛඤ්ච- ප්‍රණ්‍යතාමතා ප්‍රතිරූපත්වයෙන් සඞ්ගණිකාරාමතාඛඤ්ච- සංවේග ප්‍රතිරූපයෙන් චිත්තසණනාපඤ්ච- සඞ්ඛාරූපභාව ප්‍රතිරූපත්වයෙන් අපරිඤ්ඤතාවඤ්ච- විමංසතා ප්‍රතිරූපයෙන් අඤ්ඤඛිඤ්ච- ආත්මාධිපතෙය්‍ය ප්‍රතිරූපත්වයෙන් හරුතවයුතු තැන්හේ අනුසාසනාඛ්‍ය ශ්‍රුදඤ්ඤිණා ඔහාඤඤන් නොගැණීමද- ධම්මාධිපතෙය්‍ය ප්‍රතිරූපයෙන් සබ්‍රහ්මචාරූන් ගෙරෙහි අන්තරූබ්‍යද- ලොකාධිපතෙය්‍ය ප්‍රතිරූපයෙන් තමාකෙරෙහි හා ධම්ඨ කෙරෙහි අවිමන් කිරීමද- මෙත්තිරීමෙන් ආඝඤඤද- කරුණාඨතා ප්‍රතිරූපයෙන් ඔසාඤඤද- මුදිතා විහරණ ප්‍රතිරූපයෙන් ප්‍රහාඤඤද- උපෙක්ඛා විහරණ ප්‍රතිරූපයෙන් කුසලධම්ඨන්හි ඛහාඤඛනලඳ ජනෑඤඳ- සත්‍යඨ හෝ චිත්තඨ වචා කෙරේ- ඨතු යෙදේමඨ.....

මෙසේ ආගම ප්‍රතිරූපත්ව අධිගම ප්‍රතිරූපත්වාදින්හේද ඒ ඒ පරිද්දෙන් වඤ්ඣනසඞ්ඛාව සුත්තාවශයෙන් දතයුතු.....

සුත්තනිද්දේසවිභඞ්ගාදී වණ්ණනායි.

තත්ථ කතමං පදට්ඨානහාරෙ සාරෙ? "ධම්මං දෙසෙති ජිනෝ" ඨනාදි නිදේශ ඨාථාවහි.....

අඨං පදට්ඨානහාරෙ සාරෙ, මේ පදට්ඨානහාරතෙමේ; **කිං දෙසයති**, කුමක් දක්වන්හේදඨක්? ඨම්හෙඨකින් පදට්ඨාන හාරතෙමේ- "මේ ධම්ඨ මේ ධම්ඨට පදට්ඨානඨ"යි ඒ ඒ ධම්ඨන්හේ ආසන්න කාරණවූ ධම්ං්න් ප්‍රභාශකිරීම ලක්ඛණකොට ඇත්තේද- එහෙයින් සකඛාදීන්ගේ පැමැත්තට මුල්වූ අවිද්‍යාදි සභාව ධම්ඨන්හේ ආසන්න කාරණඨන් ඔහනහැර දක්වත්.....

අවිජ්ජා, අවිද්ධතොමෝ; **සබ්බධම්මයාථාවඅසම්පටිවෙධ ලක්ඛණා**, සියලු ධර්මයන්ගේ අවිපරීත සභාව ප්‍රතිවේධ නොකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය.

සබ්බසං ධම්මානං අවිපරීත සභාවෝ න සම්පටිවිජ්ඣීයති එතෙනාති-සබ්බධම්මයාථාව අසම්පටිවෙධෝ, සෝ ලක්ඛණං එතිසසාති- සබ්බධම්මයාථාව අසම්පටිවෙධලක්ඛණා, අථවා සම්මාපටිවෙධෝ- සම්පටිවෙධෝ, තස්ස පටිපක්ඛා අසම්පටිවෙධෝ.

තස්සා, ඒ අවිද්ධත්වය; **විපල්ලාසා**, සුභවිපල්ලාසාදි චතුර්විධ විපල්ලාසයෝ; **පදට්ඨානං**, ආසන්න කාරණයි; "යම්හෙයකින් අසුභයෙහි සුභය යනාදි විපල්ලාසය ඇතිකලැ එහි සමෝහය මතුමත්තෙහි උපදනේද මුළාව අඩු නොවේද එහෙයින් විපල්ලාසයෝ අවිද්ධත්වට පදට්ඨානයයහයි කියනලදි".

තණ්හා, තෘෂ්ණාතොමෝ; **අප්පජ්ඣානා ලක්ඛණා**, අරමුණෙහි බැසගැණීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; **තස්සා**, ඒ තෘෂ්ණාවට; **පියරූපං සාතරූපං**, ප්‍රිය සභාව සාතයභාව ඇත්තාවූ චක්ෂුරාදි ධර්මසමූහය; **පදට්ඨානං**, ආසන්න කරුණයි; **එතෙසින්** ම- "යං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං එත්ථෙසා තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති" යනාදිය වදළහ.

ලොභෝ, ලෝභය තෙමේ; **පක්ඛන්දනලක්ඛණෝ**, අභිමතවස්තූන් පැනීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; **තස්ස**, ඒ ලෝභයට; **අදින්නාදානං**, අදින්නාදාන චෙතනාව; **පදට්ඨානං**, ආසන්නකාරණයි; "ඒ අදින්නාදාන චෙතනාව එක්වරක් උපන්නීද එහි ආදීනව නොදක්නා බැවින් ලොභොතපත්තියට කරුණුනුයි පදට්ඨානයයි කියනලදි.

සුභසඤ්ඤා, අසුභයෙහි සුභයයි උපදනා සංඥාතොමෝ; **වණ්ණසණ්ඨාන ඛ්‍යඤ්ජනගහණ ලක්ඛණා**, නීලාදි වර්ණ දීඝාදි සංස්ථාන හස්තාදි ව්‍යඤ්ජන ග්‍රහණ සංඛ්‍යාත නිමිත්තානුව්‍යඤ්ජන ග්‍රහණ ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා) **ඉන්ද්‍රියාසංවරෝ**, චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අසංවරණය; (පදට්ඨානං) **සුඛසඤ්ඤා**, අසුඛයෙහි සුඛයයි උපදනා සංඥාතොමෝ; **සාසවඵස්සූපගමණ ලක්ඛණා**, සාස්‍රව ස්පර්ශයාගේ එල්බසිවීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා අස්සාදෙ පදට්ඨානං); **නිච්චසඤ්ඤා**, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යයයි උපදනා සංඥාතොමෝ; **සඞ්ඛත ලක්ඛණානං ධම්මානං**, උත්පාද ස්ථිති භංග සංඛ්‍යාත ලක්ෂණවත් ධර්මයන්ගේ; **අසම්මුසනා ලක්ඛණා**, නොබැලීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා

විසුද්ධිමග්ගං පදට්ඨානං) "බාහුල්ය වශයෙන් නිත්‍යග්‍රහණය විසුද්ධිමග්ගයත්‍ර නෙයින් නිත්‍යසංඥාවට විඥානය ආසන්නකාරණයයි කීහ" අත්තසඤ්ඤා, අනාත්මයෙහි ආත්මයයි උපදනා සංඥා තොමෝ; අනිච්චසඤ්ඤා දුක්ඛසඤ්ඤා අසුභානුපස්සනාලක්ඛණා, අනිත්‍ය සංඥා දුඃඛ සංඥාවන් නොබැලීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තීය; (තස්සා නාමකායෝ පදට්ඨානං) මමය මාගේය ඇතැයි ආදි වශයෙන් මමත්වය කරනු ලබන නාමකයයි.

විජ්ජා, විද්‍යාසඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥා තොමෝ; සඞ්ඛතධම්ම සම්පටිවේධ ලක්ඛණා, සච්චධර්මයන් මොනවට ප්‍රතිවේධකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා) සඞ්ඛතං නෙය්‍යං පදට්ඨානං, චතුස්සත්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත සකල නෙය්‍ය ධර්මසමූහය පදට්ඨානයි;

සමථෝ, ප්‍රතිභාග නිමිත්තෙන් ඔළුඩත්‍ය විෂකමහන සාධක සමථ තෙමේ; චිත්තාවික්ඛේප පටිසංහරණ ලක්ඛණෝ, චිත්ත වික්ෂේපසඞ්ඛ්‍යාත ඔළුඩත්‍යය හකුළුවාලීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තස්ස) අසුභා පදට්ඨානං, නෘෂ්ණාව තමා සමථයට ප්‍රතිපක්ෂබැවින් ප්‍රතිභාග නිමිත්තවූ අසුභයෝ ආසන්නකාරණයි; අලෝභෝ, අලොභතෙමේ; ඉඤ්ජාවවර පටිසංහරණ ලක්ඛණෝ, සෞමනස්‍යට්ඨානීය රූපාදි ආරම්මණයන්හි හැසිරෙන කෘමෙපෂාව හකුළුවාලීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තස්ස) අදින්නාදානා වෙරමණී පදට්ඨානං, අභිධ්‍යාව තුනීකරනතෙයින් අදින්නාදානා වෙරමණී සඞ්ඛ්‍යාත සම්‍යක් කර්මාන්ත විරතිවෙතනාව (ඒ අලොභයට) ආසන්නකාරණයි; අදෝසෝ, අවෙෂතෙමේ; අබ්‍යාපජ්ජ ලක්ඛණෝ, නිදුක්බව ලකුණුකොට ඇත්තේය; ව්‍යාපාදං පාණාතිපාතා වෙරමණී පදට්ඨානං, ව්‍යාපාදය තුනීකරන නෙයින් පාණාතිපාතා වෙරමණී සඞ්ඛ්‍යාත විරතිවෙතනාව- ඒ අදෙසයට පදට්ඨානයි; අමෝහෝ, අමොහතෙමේ; වත්ථු අවිපටිපාදන ලක්ඛණෝ, වස්තු අවිප්‍රතිපත්ති විෂය සභාවාවබෝධය ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තස්ස) සම්මා පටිපත්ති පදට්ඨානං, සීලසමාධ්‍යාදි සම්‍යක් ප්‍රතිපත්තිය පදට්ඨානයි; අසුභසඤ්ඤා, නිබ්බිදා වශයෙන් පවත්නා අසුභසංඥා තොමෝ; විනීලක විපුබ්බක ග්‍රහණ ලක්ඛණා, විනීලක විපුබ්බක ප්‍රතිභාග නිමිත්ත ග්‍රහණ ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා) නිබ්බිදා පදට්ඨානං, අසුභසංඥාවට ආධාර අනභිරතිජනක නිබ්බිදාඥානය පදට්ඨානයි; දුක්ඛසඤ්ඤා, දුක්ඛවෙදනා වශයෙන් පවත්නා දුඃඛ සංඥා තොමෝ; සාසව ඵස්සපටිඤාණ ලක්ඛණා, ආශ්‍රව සහිත ස්පර්ශ පිරිඳු ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා) වේදනා

පදට්ඨානං, සියලු වේදනා සමූහය දුකඛදුකඛතාදි භාවයෙන් දුක්ඛෙහිත් දුකඛසංඥාවම වේදනාව පදට්ඨානයි; **අනිච්චලක්ඛණං**, උත්පාද ව්‍යය වශයෙන් පවත්නා අනිත්‍ය සංඥාතොමෝ; **සඛ්බ තලක්ඛණානං ධම්මානං**, උත්පාදාදි සංඛතලක්ෂණික ධර්මයන් ගේ; **සමඤ්ඤලක්ඛණා**, වෙසෙසින් බැලීම ලකුණුකොට ඇත්තීය; (තස්සා) **උප්පාදවයා පදට්ඨානං**, උදය ව්‍යය ඥානය පදට්ඨානයි; **අනත්තලක්ඛණං**, ධර්මමාත්‍රා වශයෙන් පවත්නා අනාත්මසංඥාතොමෝ; **සබ්බධම්ම අනිස්සරණලක්ඛණා**, සකල ධර්ම මාත්‍රයන්හි ඇතුළත්වීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්සා) **ධම්ම සඤ්ඤා පදට්ඨානං**, ධර්මමාත්‍රය යන සංඥාව පදට්ඨානයි;...

කාමරාගස්ස, රූපාදීන් අරමුණුකොට උපදනා කාමරාගයට; **පඤ්චකාමගුණා පදට්ඨානං**, රූපකාමාදි පඤ්චකාමගුණයෝ පදට්ඨානයි; **රූපරාගස්ස**, රූපසඞ්ඛ්‍යාත කථ අරබයා උපදනා රූපරාගයට; **රූපිනි පඤ්චින්ද්‍රියානි**, රූවත්වූ චක්ෂුරාදි පඤ්චේන්ද්‍රි යයෝ- පදට්ඨානයි; **භවරාගස්ස**, භවනිකන්ති වශයෙන් පවත් නා භවරාගයට; **ජට්ඨායතනං පදට්ඨානං**, සවැනි මනායතනය පදට්ඨානයි; **පඤ්චන්නං උපාදානක්ඛන්ධානං**, පඤ්චෝපාදානස්ක න්ධයන්ව; **නිබ්බත්තිභවාභිනිබ්බත්තා පදට්ඨානං**, මේබඳු අනිටු රූ නොලැබේවා- මෙබඳු ඉටුරූ ලැබේවා- යනාදි වශයෙන් පවත්නා රූපාභිනන්දනාදි සඞ්ඛ්‍යාත නිබ්බත්තිභවාභිනිපස්සී නාවය පදට්ඨානයි...

ඤාණදස්සනස්ස, කර්මස්වකාත ඥානදර්ශනයට; **පුබ්බනිවාසා නුස්සතිපදට්ඨානං**, පෙරවිසූ කඳපිළිවෙල සිහිකිරීම ආසන්න කාරණයි; **සද්ධා**, ශ්‍රද්ධාව; **ඔකප්පන ලක්ඛණා**, ඇදහිලි වශයෙන් අරමුණට බැසගැණීම නිශ්චයකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; **අධිමුච්චති පච්චුපට්ඨානා වා**, අරමුණ නිශ්චයකොට ගැනීම ඵල ඔසිපි කරුණුකොට ඇත්තීද වේ; **පසාදෝ**, ශ්‍රද්ධාවස්ථා විශෙෂ යක්වූ ප්‍රසාදතෙමේ; **අනාවිල ලක්ඛණා**, අශ්‍රද්ධා සඞ්ඛ්‍යාත චිත්ත කාලුෂ්‍යාපගමයෙන් නොකැලඹීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; **සම්පසීදන පච්චුපට්ඨානා වා**, වෙසෙසින් පැහැදීම ඵලඔසිපි කරුණුකොට ඇත්තේද වේ; **අභිපක්ඛන ලක්ඛණා**, ශ්‍රද්ධාව ඇදහිම ලක්ෂණකොට ඇත්තීද වේ; **තස්සා**, ඒ ශ්‍රද්ධාවට; **අවෙච්චප්පසාදෝ**, ප්‍රඥාසහිත ආයතනාගත අභිප්‍රසාදය හෙවත් ගුණ දැන පැහැදීම- පදට්ඨානයි; "අනාවිල ලක්ඛණෝ පසාදෝ, තස්ස සද්ධා පදට්ඨානං ඔකප්පන ලක්ඛණ සද්ධා" වයි සුගමයි...

විරියං, චතුර්විධ සම්‍යක් ප්‍රධාන වීර්‍යය; **ආරම්භලක්ඛණං**, ආරම්භය ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තස්ස සම්මප්පධානං පද

ට්ඨානං) **සති, සමෘතිය; අපිලාපන ලක්ඛණා**, අසම්මොසය හෝ හොත් ගිලිහියාක්මෙන් අරමුණට බැසගැණීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (තස්ස සතිපට්ඨානා පදට්ඨානං) "සමාධිතෙමේ එකම අරමුණක් උතුම්කොට ගැණීම ලක්ෂණ ඇත්තේය; තස්ස සතිපට්ඨානා පදට්ඨානං;...

පජානන ලක්ඛණා පඤ්ඤා, තස්සා සච්චානි පදට්ඨානං... "මෙහි අවිද්‍යාදීන්ගේ පදට්ඨාන ධර්මයන් දක්වා ඒ අවිද්‍යාදීහු මෙන් ධර්මයන්ට පදට්ඨානවෙත් යයි දක්වනු පිණිස "අපරෝ නයෝ" යනාදිය කිහ... **අසඞ්ඛාර නයෝ**, පදට්ඨාන විනිශ්චය පිළිබඳව කියනලද ක්‍රමයෙන් අනික් ක්‍රමයක් දක්වනුලැබේ...

අයෝනිසෝ මනසිකාරෝ, අනුපායය මනසිකාරතෙමේ; **අස්සාද මනසිකාර ලක්ඛණෝ**, ආශ්වාදය මෙනෙහිකිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තස්ස අවිජ්ජා පදට්ඨානං), අවිද්‍යාතොමෝ; **සච්චසම්මොහන ලක්ඛණා**, සත්‍යයෙහි විශෙෂයෙන් මුළාකරවීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; **සා සඞ්ඛාරානං පදට්ඨානං**, ඒ අවිද්‍යාව පුනප්පුනප්පුනප්පුනභවා හි සඞ්ඛාරයන්ට ආසන්න කාරණයි; **සඞ්ඛාරා**, තෙහුමිත චෙතනා සඞ්ඛාරයෝ; **පුනබ්භව විරොහණ ලක්ඛණා**, පුනර්භවය නිපදවීමට සුදුසුවූ විපාකධර්මයෝ සභාව ලක්ෂණකොට ඇත්තාහුය; **සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්ස පදට්ඨානං**, ඒ සංස්කාරයෝ විපාක විඥානයට ආසන්න කාරණයි; **විඤ්ඤාණං**, ප්‍රතිසන්ධි විඥානය; **ඔපපච්චයිකනිබ්බත්තිලක්ඛණං**, උපපත්ති භව වශයෙන් නිපැත්තන සභාව ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තං නාමරූපස්ස පදට්ඨානං) **නාමරූපං**, නාමරූපය; **නාමකාය, රූපකාය සංඛාත ලක්ඛණං**, අරූපකාය රූපකාය රාශිත්‍රය ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තං ඡළායතනස්ස පදට්ඨානං) **සළායතනං**, ෂඩායතනය; **ඉන්ද්‍රිය විවට්ඨාන ලක්ඛණං**, චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ ව්‍යවස්ථාභාවය ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (තං ඵස්සස්ස පදට්ඨානං) **ඵස්සා**, ස්පර්ශතෙමේ; **චක්ඛු රූප විඤ්ඤාණ සන්නිපාත ලක්ඛණා**, චක්ෂුරෙන්ද්‍රිය රූපාරම්මණ චක්ෂුර්විඥානයන්ගේ එක්වීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; "චක්ඛුඤ්ච පටිච්චරූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං තිණ්ණං සංගති ඵස්සෝ"- යනාදි වශයෙන් ඒ දතයුතු; (සෝ වෙදනාය පදට්ඨානං), **වෙදනා**, වේදනා තොමෝ; **ඉට්ඨානිට්ඨානුභවන ලක්ඛණා**; ඉට්ඨ අනිට්ඨ අරමුණු රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (සා තණ්හාය පදට්ඨානං), **තණ්හා**, තෘෂ්ණාතොමෝ; **අප්පටිඝාත ලක්ඛණා**, අරමුණෙහි බැසගැණීම ලක්ෂණකොට ඇත්තීය;

(සා උපාදානස්ස පදවඤ්ඤානං), **උපාදානං**, උපාදානය; **ඔපපච්ච සිකං**, උපපත්තිසඤ්ඤියන් පහළකරන්නේය; (තං භවස්ස පදවඤ්ඤානං), **භවෝ**, කර්මභව්‍යාත භවතෙමේ; **නාමකායඤ රූපකායඤ සම්භවණ ලක්ඛණා**, නාමකායය රූපකායයන් නිපදවීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; (සෝ ජාතියා පදවඤ්ඤානං), **ජාති**, ජාතිය; **ඛන්ධ පාතුභවන ලක්ඛණා**, සඤ්ඤ ප්‍රාතුර්භවන ලක්ෂණකොට ඇත්තීය; (සා ජරාය පදවඤ්ඤානං) **ජරා**, ජරාව; **උපධි පරිපාක ලක්ඛණා**, අත්බැව් මුහුකිරීම ලකුණුකොට ඇත්තීය; (සා මරණස්ස පදවඤ්ඤානං) **මරණං**, මරණය; **ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡේද ලක්ඛණං**, රූ දිවිදු සිඳියාම ලකුණුකොට ඇත්තේය; (තං සොකස්ස පදවඤ්ඤානං), **සොචතා**, සොකතෙමේ; **උසුකකකාරණතා**, ප්‍රියවූවන් කෙරෙහි චිත්තසන්තාපය කරවන්නේය; (සෝ පරිදෙවස්ස පදවඤ්ඤානං) **පරිදේවෝ**, පරිදෙවතෙමේ; **ලාලප්පකාරණතා**, වැලපීම කරන්නේය; (සෝ දුක්ඛස්ස පදවඤ්ඤානං), රූකය පෙළීම දුකතම්; (තං දෞමනස්සස්ස පදවඤ්ඤානං), **චිත්තඝට්ටනං**, සිත දුඩිව පෙළීම දෞමනස්ස නම්; (තං උපායාසස්ස පදවඤ්ඤානං) උපායාසය, **බදහන කාරණතා**, සිතතුළ දැවීම ඇතිකරන්නේය, ඒ උපායාසය; **භවස්ස**, උපායාසයට නිශ්‍රයවූ සඤ්ඤන්ධාන සඞ්ඛ්‍යාත භවයට පදවඤ්ඤානයි; **ඉදං**, ධර්මකලෙක; **ඉමානි භවඞ්ගානි**, මෙකී භවයාගේ අවයවවූ කොටසයෝ හෝ කර්මවිපාක භව සඞ්ඛ්‍යාත අඞ්ගයෝ; **සමඞ්ගානි**, සියල්ලෝම; **නිබ්බත්තානි භවන්ති**, පහළවූවෝ වේද්ද; **ඉමා භවෝ**, ඒ ධර්මසමූහය භවනම්; **ඉමා**, හේ භවය; **සංසාරස්ස**,

"ඛන්ධානඤ්ච පටිපාටි- ධාතුආයතනාන ච,
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානං- සංසාරොති පවුච්චති"ති.

යූ, සසරට පදවඤ්ඤානයි; **මඤ්ඤනා**, ආර්‍යාමාගීතෙමේ; **නීයන්ති එත්ථ ලක්ඛණා**, සසරින් බැහැර කිරීම ලකුණුකොට ඇත්තේය; "සෝ නිරොධස්ස පදවඤ්ඤානං" ති- සම්පාපක හෙතුභාවය සඳහා කිහ.

තිට්ඨඤ්ඤදෑනා, තිට්ඨඤ්ඤදෑනාවය- හෙවත්- උදෙසෂ පරිපුච්ඡා කම්මට්ඨානාදි ග්‍රහණයට ඔතරණසථානයක් සමාන තීව්‍ර සඞ්ඛ්‍යාත බහුශ්‍රැත පයිරුපාසනය; **පීතඤ්ඤදෑනාඤ**, පීතඤ්ඤදෑනාවයට- හෙවත් ධර්මෝපසඤ්ඤිත ප්‍රමොද්‍ය සඞ්ඛ්‍යාත පීතභාවය සප්‍රාය ධර්මශ්‍රවණයෙන් සම්පාදනයකොට කම්ටහන් වැඩීමට පදවඤ්ඤානයි; පීතඤ්ඤදෑනාවය- **මත්තඤ්ඤදෑනාඤ**, පමණ දැනීමට පදවඤ්ඤානයි.

මත්තඤ්ඤූතායඤ- අත්තඤ්ඤූතායඤ, පචුච්ඛ පධානියඞ්ග යෙන් යුත් සියතතු දැනීම්බවට පදට්ඨානයි; අත්තඤ්ඤූතා, සිය තතුදැනීම; පුබ්බේ කතපුඤ්ඤතායඤ පදට්ඨානං, පෙරකළ පින්කැති බවට පදට්ඨානයි; පෙරකළ පින්කැතිබව- පතිරූපදෙසවාස යට පදට්ඨානයි; පතිරූපදෙසවාසඤ- සප්පුරිසූපනිස්සයට පදට්ඨා නයි; සත්පුරිසූපනිස්සය- ආතමසම්‍යක් ප්‍රණිධියට පදට්ඨානයි; අත්තසම්මාපණිධානය-සීලාදිගුණයන්ට පදට්ඨානයි;ශීලයෝ-අවි පපටිසාරයට පදට්ඨානයි; අවිප්පටිසාරය-ප්‍රමොද්‍යයට පදට්ඨානයි; එසේම ප්‍රමොද්‍යය පීතියටද- ප්‍රීතිය පස්සඞ්ධියටද- පස්සඞ්ධිය සුඛය වද- සුඛය සමාධියටද- සමාධිය යථාභූත ඤාණදස්සනයටද- යථාභූතඤාණදස්සනය නිබ්බිදාවටද- නිබ්බිදාව විරාගයටද- විරා ගය විමුත්තියටද- විමුත්තිය විමුත්තිඤාණදස්සනයටද- යථාක්‍රම යෙන් පදට්ඨානයි.

එවං, යථෝත්තනක්‍රමයෙන්; යෝකෝචි, යම්කිසි ධර්මයක් තෙමේ; උපනිස්සරෝ, බලවත් ප්‍රත්‍යය වන්නේද; යෝකෝචි පච්චරෝ, යම්කිසි ධර්මයෙක් අවශෙෂ ප්‍රත්‍යය වන්නේද; සෝ සබ්බෝ, ඒ සකල ධර්මසමූහය; පදට්ඨානං, සවකීය ප්‍රත්‍යයයන් පන්නධර්මයට ආසන්නකාරණයි. එහෙයින්ම ආයුෂ්මත් මහා කාත්‍යායන සවාමිපාදයෝ "ධම්මං දෙසෙති ජිනෝ" යනාදිය කිහ.

පදට්ඨානහාර විභඞ්ගාථ වණ්ණනායි.

එකි ශොඞශහාරයන් අතුරෙන් ලක්ඛණහාරය කවරේද "වුත්තමහි එකධම්මෙ" යනාදි නිදේශ ගාථාවෙන් නිර්දිෂ්ටයි. අයං ලක්ඛණෝ හාරෝ, විස්තරහෙයින් වක්ෂ්‍යමාන මේ ලක්ෂණ හාරතෙමේ; කිං, පිටකත්‍රයාගත ධර්මයන් අතුරෙන් කිනම් ධර්ම යක්; ලක්ඛති, ලකුණුකෙරේද?; යෙ ධම්මා, යම් ධර්මයෝ; එක ලක්ඛණා, යමාන ලක්ෂණ ඇත්තාහුද; තෙසං ධම්මානං, සමාන ලක්ෂණවත් ඒ සමූහධර්මයන් අතුරෙන්; එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ, එක් ධර්මයක් හඳුළකලැ; අවසිට්ඨා ධම්මා, ඉතිරිධර්මයෝ; වුත්තා හවන්ති, කියන ලද්දෝ වෙත්.

කථා, යම්ප්‍රකාරයකින් කියන ලද්දාහු වෙද්ද; කිං හවෙ, ඒ ප්‍රකාරය කෙසේවන්නේද?; භන්තෙ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; කථා, යම්ප්‍රකාරයකින් කියයුතුද; එසේ, ආන, "චක්ඛුංනිච්චං වෙ" යනාදිය වදාළසේක.

"චක්ඛුං භික්ඛවෙ අනවට්ඨිතං-පෙ-වධකං අමිත්තමේවජ්ඣ"...

භික්ඛවෙ මහණෙනි! **චක්ඛුං**, චක්ඛායතනය තෙම; **අනවට්ඨිතං**, එකම රූපාරම්මණයෙක්හි සථිරව නොපිහිටනා හෙයින් අනවට්ඨිතය; **ඉත්තරං**, පහළවීමෙන් වහා නැසෙන හෙයින් ඉත්තරය; **පරිත්තං**, ක්ෂණ වශයෙන් සුලපකාලයක් පවත්නා හෙයින් පරිත්තය; **පභඞ්ගු**, වහා බිඳීයන සුළුය; **පරතෝ**, මතු කාලයෙහි; **දුක්ඛං**, දුක්ඛහෙතුය; **ව්‍යඤ්ජනං**, ව්‍යඤ්ජනහෙතුය; **චලනං**, සැලෙන සුළුය; **කුක්කුළං**, උෂ්ණ භාවයක් සමානය; **සඞ්ඛාරං**, කසලරාසක් සමානය; **අමිත්තං මඤ්ඤේ**, සතුරන්මැද; **වධකං**, වධකයෙකු සමානය; **ඉමස්මිං චක්ඛුස්මිං**, මේ චක්ඛායතනය; **වුත්තෙන**, වදාළකලැ; **අවසිට්ඨානි**, ඉතිරිවූ; **අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි**, නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛ්‍යාත සොතාදි ආයතනයෝ; **වුත්තානි භවන්ති**, කියන ලද්දාහුම වෙත්; **කෙන කාරණෙන**, කවර හෙයකින්දයත්? ඕ, යම්හෙයකින්; **සබ්බානි ජ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි**, සකල අජ්ඣත්තික ඡළායතනයෝ; **වධකසදිසෙන**, වධකාවියෙන්; **එකලක්ඛණානි**, සමාන ලක්ෂණයෝවෙත්; **එවමෙසිනි**...

යථා ච, යම්පරිද්දෙකින් සක්කියන්හිලා ලක්ෂණභාරය විභාගකටයුතුද එපරිද්දෙන්; **භගවා**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; **ආහ**, "අතීතෙරූධ" යනාදිය වදාළසේක... සුගමයි...

ඉමස්මිං රූපක්ඛන්ධෙ, මේ රූපකඳැ; **වුත්තෙන**, වදාළකලැ; **අවසිට්ඨා වේදනා**, ඉතිරි වේදනාදි කඳු; **වුත්තානුභවන්ති**, කියනලද්දේවෙති; කවරහෙයකින්දයත්? ඕ, යම්හෙයකින්; **සබ්බපඤ්චක්ඛන්ධා**, සකල පඤ්චස්කන්ධයෝ; **යමකොවාදසුත්තෙන**, "වධකංරූපං වධකංරූපං" යනාදි වශයෙන් යමකවචනයෙන් වදාළ යමකොවාද සූත්‍රයෙහි; **වධකසදිසෙන**, වධකාවියෙන්; **එකලක්ඛණා වුත්තා**, සමානලක්ෂණ ඇත්තාහයි කියනලදහ; එහෙයිනි...

යථාච, යම් ආකාරසමාන ලක්ෂණයෙන්ද; "**භගවා ආහ, යෙසංවසුසමාරබ්භා**" යනාදිය වදාළසේක...

යෙසං ච, යම්විදර්ශකයන් විසින්; **කායගතාසති**, කායගතාසි; **නිච්චං**, සතතයෙන්; **සුසමාරබ්භා**, මොනවට පටන්ගන්නා ලද්දීද; **කිංචිච**, කායගතාසති ආදි භාවනා කෘත්‍යයෙහි; **සාතච්ච කාරිනො**. සතත කෘත්‍යකරන සුළුවූ; **තෙ**, ඒ යොගාවචරයෝ; **අකිච්චං**, කෘෂිවණිජ් ආදි නොකටයුත්තක්; **නාසෙවන්ති**, සෙවනය නොකෙරෙත්...

ඉති, මෙසේ; කායගතාසති, කාගියාසි; වුත්තාය, වදාළකලැ; වේදනාගතා, වෙදනාගතවූද; චිත්තගතා, චිත්තගතවූද; ධම්මගතා ච, ධර්මගතවූද; සති සමාතීහු; වුත්තානවත්ති, කියනලද්දේ වෙති; නථා, එසේම; "සංකිඤ්චි දිට්ඨං වා සුතං වා මුතං වා" සී- කීකලැ; විඤ්ඤත්තං වුත්තං භවති, විඤ්ඤත්තාරම්මණයද කියනලද්දේවේ. මෙහි "යංකිඤ්චිදිඨං"සී කීකලැ- සුතාදි ආරම්මණයෝද කියනලද්දේ වෙතිසි වා ශබ්දයොගයෙන් දැක්වූහ.

සථාච, ගම්නීයත්‍යානික ලක්ෂණයකින් හා සමාන ලක්ෂණත්ව යෙන්ද වදාරණ ලදද- එසේම- එකි සමානලක්ෂණත්වයෙන්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; ආහ, "තසමා තිහ ත්වං භිකඛු" යනාදිය වදාළසේක; භික්ඛු, මහණ; තස්මා, ගම්හෙයකින් කාම ච්ඡන්දව්‍යාපාදයෙන් මඩනාලද්දෙහිද එහෙයින්; ඉහ, මාගේ මේ සාසනයෙහි; ත්වං, තෝ; ආතාපී, කෙලෙස් තවන වැරැත්තෙක්ව; සම්පජානෝ, අරුත් නොඅරුත් දන්නා නුවණැත්තෙක්ව; සතිමා, කාගියාසි ඇත්තෙක්ව; ලොභෙ, කායසඞ්ඛ්‍යාත ලොභයෙහි; අභිජ්ඣා දෞමනස්සං, කාමච්ඡන්දය හා ව්‍යාපාදය; විනෙය්‍ය, තදඞ්ග ප්‍රහාණයෙන් වේවා විෂ්කම්භන ප්‍රහාණයෙන්වේවා දුරුකොටැ; කායෙ, රූකයෙහි; කායානුපස්සී, කෙශලොමාදි වශයෙන් කයඅනුව බලන සුළුව; විහරාහි, ඉරියව් පවත්වසී- වදාළසේක.

මේ කායානුපස්සනා උදෙසයෙන් "තස්මා තිහ ත්වං භිකඛු වෙදනාසු වෙදනානුපස්සී විහරාහි -පෙ- අභිජ්ඣා දෞමනස්සං. තස්මා තිහ ත්වං භිකඛු චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී විහරාහි —පෙ— අභිජ්ඣාදෞමනස්සං. තස්මා තිහ ත්වං භිකඛු ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරාහි —පෙ— අභිජ්ඣා දෞමනස්සං"සී-අනික් සතිපට්ඨානයෝද කියනලද්දුහු වෙති.

ආතාපිනි, ආතාපී යන්නෙන්; විරියින්ද්‍රියං, විරියින්ද්‍රිය ප්‍රකාශයි; සම්පජානෝ, යන්නෙන්- පඤ්ඤින්ද්‍රිය ප්‍රකාශයි; සතිමා, යන්නෙන්- සතින්ද්‍රිය ප්‍රකාශයි; විනෙය්‍යලොභෙ අභිජ්ඣාදෞමනස්සං, යන්නෙන් සමාධින්ද්‍රිය ප්‍රකාශයි; එවං, මෙසේ උභතප්‍රකාරයෙන්; කායෙ, රූකයෙහි; කායානුපස්සිනෝ, කය අනුව බලන සුළුව; විහරතෝ, ඉරියව් පවත්වන්නහුගේ; චත්තාරෝ සතිපට්ඨානා, සිව්සිවටන්හු; භාවනා පාරිපූරිං, වැඩීමෙන් පිරීමට; ගච්ඡන්ති, යෙත්; කෙන කාරණෙන, කිනම් හෙයින්දයත්? චතුන්නං ඉන්ද්‍රියානං, විරිසින්ද්‍රියාදි සිව් ඉඳුරන් තමා; එකලක්ඛ

ණත්තා, සමාන ලක්ඛණවූ බැවිනි. චතූසු සතිපට්ඨානෙසු භාවියමානෙසු, චත්තාරෝ සම්මප්පධානා භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, චතූසු සම්මප්පධානෙසු භාවියමානෙසු, චත්තාරෝ ඉද්ධිපාදා පෙ. අරියෝ අට්ඨඞ්ගිකෝ මග්ගෝ භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡති. මෙහි අරුත් සුගමයි.

බොධඩ්ඨාය, බොධසඞ්ඛ්‍යාත ඤාණය පමුණුවන්නාවූ; සඞ්ඛ ච බොධිපක්ඛියා ධම්මා, සකල බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ; භාවනා පාරිපූරිං, වැඩීමෙන් පිරීමට; ගච්ඡන්ති, යෙත්; කුමක් හෙයිනයත්? හි, යම්හෙයකින්; බොධඩ්ඨාය, ආර්‍යමාර්ග ඤාණය කරා පමුණුවන්නාවූ; සඞ්ඛ බොධිපක්ඛියා ධම්මා, සකල බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ; නිය්‍යානික ලක්ඛණෙන, නෛර්‍යාණික සවභාවයෙන්; එකලක්ඛණා, සමාන ලක්ෂණ ඇත්තෝය; තෙ, ඒ බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ; එකලක්ඛණත්තා, සමාන ලක්ෂණවත් බැවින්; භාවනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති, වැඩීමෙන් පිරීමට යෙත්.

බොධං අරියමග්ගඤාණං ගච්ඡන්තීති බොධඩ්ඨාය, බොධියා බොධිස්ස වා පක්ඛෙ භවා'ති බොධිපක්ඛියා, නිම්මත්තතෝ-පවත්තතෝ ච වුට්ඨානං නීය්‍යානං, නීය්‍යානෙ නියුත්තා නෛර්‍යාණිකා, නීය්‍යාන සංඛාතං වා ඵලං අරහන්තීති නෛර්‍යාණිකා, නීය්‍යානං පයොජනං එතෙසන්ති වා නෛර්‍යාණිකා නීය්‍යානිකාතිපි පාඨෙ නීය්‍යන්තීති නීය්‍යානිකාති අත්ථෝ.

එවං, යම්සේ කුශලධර්මයෝ සමාන ලක්ෂණත්වයෙන් මේ ලක්ෂණහාරයෙහි නිද්දාරණය කරන ලද්දාහුද එසේ; අකුසලා ධම්මා අපි, අකුශල ධර්මයෝද; එකලක්ඛණත්තා, සමාන ලක්ෂණාථ භාවයෙන්; පහාණං, ප්‍රහාණයට; අඛපථං, විශෙෂයෙන් අත්තයට; ගච්ඡන්ති, යෙත්.

චතූසු සතිපට්ඨානෙසු, සිව්සිවවන්; භාවියමානෙසු, වඩනු ලබන කලැ; විපල්ලාසා, චතුර්විධ විපල්ලාසයෝ; පහීයන්ති, පහවෙයත්; අස්ස, ඒ යොගාවචරයාගේ; ආහාරා ච, කබලීඞ්කාරාදි චතුර්විධ ආහාරයෝද; පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති, පරිජ්ඤාතයට යෙත්; "ඒ චතුර්විධ ආහාරයන්ගේ පරිජ්ඤාතයට අන්තරායකර කාමරාගාදීහු කෙළවර කිරීමට පැමිණෙත්" යන අර්ථයි.

උපාදානෙහි, කාමාදි චතුර්විධ උපාදානයෙන්; අනුපාදානො භවති, උපාදාන රහිතවූයේවේ; යොගෙහි ච, කාමාදි චතුර්විධ යොගයෙන්ද; විසංයුත්තා භවති, වියෝවූයේවේ; ගන්ථෙහි ච, කායග්‍රන්ථාදි ග්‍රන්ථයෙනුදු; විපයුත්තා භවති, වෙන්වූයේවේ; ආසවෙහි ච; කාමාදි ආශ්‍රවයෙනුදු; අනාසවො භවති, නිරාශ්‍රව

වූයේ වේ; ඔඝසඤ්ඤී ච, කාමාදි ඔඝයෙහුදු; නිත්තිණ්ණා භවති, එතරවූයේ වේ; සල්ලලඤ්ඤී ච, තණ්හාදිසල්ලයෙහුදු; විසල්ලා භවති, පහවූ හුලැත්තේ වේ; අස්ස, ඔහුගේ; විඤ්ඤාණට්ඨිතියා ඤෙය්‍යා ච, චතුර්විධ විඥානස්ථිතීහුද; පරිඤ්ඤං ගච්ඡතීති, පරිජානනයට යෙත්; අඤ්ඤිත්‍රියමඤ්ඤෙති, ඥානාදි අග්‍රයි ගමනින්; අඤ්ඤං, අග්‍රයට; වා ඤඤ්ඤති, නොයේ; එවං, මෙසේ; අකුසලා ධම්මා අපි, අකුශල ධර්මයෝද; "එකලක්ඛණත්තා පහාණං අභිසමේතී"ති- සේයි.

දැන් අන්‍ය ක්‍රමයෙකිනුදු ලක්ෂණහාරයට උදාහරණ දක්වනු පිණිස "යත්ථ වා පන" ඇත්තාදිය කීහ:- වාසනා, නොහොත්; යත්ථ, යම් දෙශනාවෙක්හි; රූපින්ද්‍රියං දේසියං, රූපපන්ච සවඝාතික අෂ්ටවිධ රූපෙන්ද්‍රිය දක්වන ලද්දේද; තත්ථව, එහිම; දසවිධ රූපධාතුද- රූපසන්ධ්‍යයද- දසවිධ රූපායතනයද- රූපපන්චලක්ෂණයෙන් සමාන ලක්ෂණවත් බැවින් දක්වන ලදහ.

වාසනා, නොහොත්; යත්ථ, යම්දෙශනාවෙක්හි; සුඛා වේදනා දේසිතා, සුඛා වේදනාව දෙශනාකරන ලද්දීද; තත්ථ, ඒ දෙශනාවෙහි; සුඛින්ද්‍රියද- සෞමනස්සින්ද්‍රියද- දුක්ඛ සමුදයාර්ය සත්‍යයද- දෙශනාකරන ලද්දේ වේ; සුඛා වේදනා භාවයෙන් සමාන ලක්ෂණවත් බැවිනි; දුක්ඛසමුදය වනාහි අකුසල සොම්නස්හුගේ හා සාසවකුසලයාගේද වශයෙන් දක්වනලදි.

යම් දෙශනාවෙක්හි දුක්ඛාවේදනාව දක්වන ලද්දීද- එහි දුක්ඛින්ද්‍රිය දෞමනස්සින්ද්‍රිය දුක්ඛාර්ය සත්‍යයද දක්වන ලද්දේ වේ. යම් දෙශනාවෙක්හි අදුක්ඛ මසුඛා වේදනාව දක්වනලද්දීද එහි උපෙක්ඛින්ද්‍රිය හා සකල පටිච්චසමුප්පාදයද දක්වන ලද්දේය.

කතමා කාරණූපමා, කුමක් හෙයින්ද? ඉති, ඒ එසේමැනි; අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය, අදුක්ඛමසුඛා වේදනාවෙහි; අවිජ්ජා අනුසෙති, අවිද්‍යාව වැද සයනය කෙරේ- එහෙයිනි.

"අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා සඞ්ඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං...පෙ... එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයෝ හොති" පදරුත් සුගමයි.

සෝව, ඒ මේ අනුලෝම දෙසිත පටිච්චසමුප්පාද නෙමේ; රාග- ද්වේෂ- මෝහ- සංකිලෙසපක්ඛන්ධ, රාග ද්වේෂ මෝහ සහිත සංක්ලේශපක්ෂය හා; භාවනාබ්බා, පැමිණිවිය යුතුය; "ව්‍යතිරේකාදී චකාර යොගයෙන් ප්‍රතිලෝම දෙසිත ප්‍රතීත්‍ය සමුත්පාද නෙමේ"- අභිසඞ්ඛම්මඤ්ඤී, වීතරාග- විතද්වේෂ-විතමෝහ සඞ්ඛ්‍යාත ආර්‍ය ධර්මයන් හා; භාවනාබ්බා, පැමිණිවිය යුතුය.

එවං, මෙසේ- මෙහි උක්තප්‍රකාරයෙන්; **කිච්චතෝ** ච, පඨවි ආදීවූද එස්ස ආදීවූද රූපාරූප ධර්මයන්ගේ සඞ්ඛාරණ සංඝටන ආදි කෘත්‍ය වශයෙන් හා තත් තත් ප්‍රත්‍යය ධර්මයන්ගේ තත් තත් ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යය භාව සඞ්ඛ්‍යාත කෘත්‍ය වශයෙන්ද; **ලක්ඛණතෝ** ච, කක්ඛළ ඵුසනාදි සවභාව වශයෙන්ද; **සාමඤ්ඤතෝ** ච, රූපපන- නමනාදිවූද- අනිත්‍යාදිවූද- ඛන්ධායතනාදිවූද- තත් තත් ධර්මයන්ගේ සාමාන්‍ය නාම වශයෙන්ද; **චතුප්පච්චයතෝ** ච, සඞ්ඛත ධර්මයන්ගේ හේතුවශයෙන් හා උත්පත්තිවශයෙන්ද- නෙවත් එකනිරෝධ එකුප්පාද වශයෙන්ද; **යෙ ධම්මා**, යම් ධර්මයෝ; **එකලක්ඛණා**, සමානලක්ඛණ ඇත්තෝ වෙද්ද; **තෙසං ධම්මානං**, එබඳු ධර්මයන් අතුරෙන්; **එකස්මිං ධම්මෙ වුත්තෙ**, එක ධර්මයක් කීකලැ; **අවසිට්ඨා ධම්මා**, ඉතිරි ධර්මයෝ; **වුත්තා භවන්ති**, කියන ලද්දේ වෙත්.

මෙහි කිච්චතෝ ච ආදියෙහි ච ශබ්දයෙන් සමානහේතු- සමානඵල- සමානභූමි- සමානවිසය- සමානාරම්මණාදි- භාවයද සංග්‍රහකෙරේ.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානෝ "වුත්තඤ්හි එකධම්මෙ"ති ආදිමාහ.

ලක්ඛණහාරවිභඞ්ගාදී වණ්ණනා.

ලක්ඛණහාර විභඞ්ගයට අනතුරුව චතුබ්‍යූහහාරවිභඞ්ගය දක්වනුවෝ "තත්ථ කතමෙ චතුබ්‍යූහෙ හාරෙ?" ආදිය ආරම්භකළෝ.

"නෙරුත්තනිද්දෙසායෙ" ආදි නිද්දේශ භාජනයෙන් දක්වන ලද මේ වණ්ණනා විශෙෂය චතුබ්‍යූහ හාරයි.

බ්‍යඤ්ජනෙන, බ්‍යඤ්ජන වාරයෙන්; **සුත්තස්ස**, සූත්‍රයාගේ; **නෙරුත්තං ච**, නිරුක්තිය; **අධිප්පායඤ්ච**, අදහස; **නිද්දෙසං ච**, දෙසනානිදානය; **පුබ්බාපරානුසන්ධිං ච**, පූර්වාපරානුසන්ධිය; **ඔලෙඛිතබ්බා**, සෙවිය යුතුය.

මෙහි **බ්‍යඤ්ජනෙන**, යන්නෙන් පොඩෙහාරයන් තමා සූත්‍රාවයන් බ්‍යඤ්ජන වශයෙන් සෙවීම කරණ බැවින් බ්‍යඤ්ජනවාරයෙන් චතුබ්‍යූහහාර පදවීයෝ නිඛාරණ කටයුත්තාහ යි දක්වත්.

කත්ථ, චතුබ්‍යූහහාරයට විෂයවූ ඒ නෙරුත්තාදි චතුර්විධ පදවීයන් අතුරෙහි; **නෙරුත්තං**, නිරුක්තිය; **කතමං**, කවරේද?

පදසංඛිතා, පදයන්හි යෙදුනාවූ; **සා නිරුත්ති**, යම් නිරුත්තියක් වේද; "ලිඟ- විභත්ති- වචන- කාල- භාවන- පුග්ගලාදි විශෙෂ යොග වසයෙන් යම් යම් අර්ථයක් යම් යම් ආකාරයෙකින් කියයුතු වන්නේද ඒ ඒ ආකාරයෙන් පැවැති සවභාව නිරුත්තියි" එහෙයින් "යං ධම්මානං" යනාදිය කීහ.

යං, කාරණවූ යමකින්; **ධම්මානං**, ඤෙයධර්මයන්ගේ; **නාම භාසා**, "පඨවී එස්ස ඛණ්ඩ ධාතු තිස්ස ඵුස්ස යනාදි" නාම වශයෙන්; **සද්දණං**, යම් ශබ්දණයක් පවත්නේද- මේ සවභාව නිරුත්ති නම්; ඒ එසේමැයි- "පඨවී යනාදි ශබ්ද ග්‍රහණය කොට නැවත සඞ්ඛතවාරයෙන් තදර්ථ ප්‍රතිපත්තිය තත් තත් අනියත නාම ප්‍රඥප්තිග්‍රහණ වශයෙන් ම වන්නේය"යි දතයුතු.

කි, යම්හෙයකින්; **භික්ඛු**, සූත්‍රාර්ථ වර්ණනාකරන බහුශ්‍රැත භික්ෂුතෙමේ; **සද්ද**, යම්කලෙකැ; **අත්ථඤ්ච**, ශබ්දනිධෙය සඞ්ඛ්‍යාත අර්ථයාගේද; **නාමං ජානාති**, නාම ප්‍රඥප්ති වශයෙන් මේ මොහුගේ නාමයයි දනීද; **ධම්මඤ්ච**, සවභාව ධර්මයාගේද; **නාමං ජානාති**, නාම ප්‍රඥප්ති දනීද; **තථා තථා**, යම් යම් අර්ථයෙක් ධර්මයෙක් යම් යම් පරිද්දකින් ව්‍යවහාර කටයුතුද- ඒ ඒ පරිද්දෙන්; **නං**, ඒ නාමය; **අභිනිරොපෙති**, ව්‍යවහාරයට ආරූඪ කෙරේද- කෙවත් දෙශනා කෙරේද; **අයං**, මෙබඳු භික්ෂුතෙමේ; **අත්ථ කුසලෝ**, පාළ්‍යර්ථයෙහි දක්ෂවූයේ යි; **ධම්ම කුසලෝ**, පාළියෙහි දක්ෂවූයේයි; **බ්‍යඤ්ජනකුසලෝ**, අක්ෂරයන්හි හා වාක්‍යයන්හි දක්ෂවූයේ යි; **නිරුත්ති කුසලෝ**, නිර්වචනයෙහි දක්ෂවූයේ යි; **ඤාණපර කුසලෝ**, දෙශනාවගේ පූර්වාපර ස්ථානයන්හි දක්ෂවූයේ යි; **දෙසනා කුසලෝ**, ධර්මදෙශනාහි දක්ෂවූයේයි; **අතීනාධිවචන කුසලෝ**, භූතප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **අනාගතාධිවචන කුසලෝ**, භවිෂ්‍යාත් ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **පච්චුප්පන්නාධිවචන කුසලෝ**, වර්තමාන ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **ඉත්ථාධිවචනකුසලෝ**, ස්ත්‍රී පදාර්ථ ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **පුරිසාධිවචනකුසලෝ**, පුරුෂාර්ථ ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **නපුංසකාධිවචනකුසලෝ**, නපුංසකාර්ථ ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **එකාධිවචනකුසලෝ**, එකාර්ථ නාම ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේයි; **අනෙකාධිවචනකුසලෝ**, අනෙකාර්ථ නාම ප්‍රඥප්තියෙහි දක්ෂවූයේ-යි; **වුච්චති**, කියනු ලැබේ.

එවං, මේසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; **සබ්බානි ජන පදනිරුත්තානි**, යම්පමණ ඒ ඒ ජනපදවාසී සත්වයන් විසින් ව්‍යවහාර කරනු ලබන පදයෝ වෙද්ද- ඒ සකල ව්‍යවහාර පදයෝ; **සානුබ්බානි**,

සූත්‍ර නිදීවන වශයෙන් කියයුත්තාහුය; සබ්බා ජනපද නිරුත්ති ඝොව, සකල ලොකසංඥාවෝද; සුද්දස්ස පරිද්දෙන් කියයුත්තා හුය අඝං, මේ; නිරුත්තිපද සංඛිතා, නිදීවනපද වශයෙන් පදත්‍රීවබොධකාරයි.

තත්‍ථ කතමෝ අධිප්පායෝ- ධම්මෝ හවෙ රක්ඛති පෙ ධම්මචාරීති දෙශනාහාර විභඞ්ගයෙහි මෙහය අරුත්වර්ණනාලදි.

ඉධ, මේ දෙශනාවෙහි පිහිටියාවූ නොහොත්- "ධම්මෝ හවෙ රක්ඛති" යනාදි මේ දෙශනා නිමිත්තකොටැ; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; කෝ අධිප්පායෝ, කිනම් අදහස කද? "යම් සත්‍වයෝ අපායෙන් මිදෙනු කැමැත්තෝ වන්නාහුද ඔව්හු ධර්මචාරීහු වන්නාහුය" යන මෙය මේ දෙශනාවෙහි පිහිටියාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහසයි.

යොරෝ යථා —පෙ— බජ්ඣතෙවාති.

සන්ධිමූලෙ, මාඝීසන්ධි ගෘහසන්ධි ආදි චාරසථානයෙක්හිදී; ගහිතෙනා, වසතුස්වාමීන් විසින් හෝ රාජපුරුෂයන් විසින් අල්වා ගන්නා ලද්දාවූ; චොරෝ, චොරයෙක් තෙමේ; සකම්මුනා, සවකීය චොරකර්මය හෙතුකොටගෙන; සථානසෝසන්ති, යම්සේ නසනු ලැබේද; බජ්ඣතෙ ච, අන්‍දුබන්ධන රජ්ජුබන්ධනාදියෙන් බඳිනු ලැබේද; එවං, එපරිද්දෙන්; අයං පජා, දුක්කෘතකාරීවූ මේ සත්ත්වසමූහයා; පෙච්ච, ප්‍රත්‍යක්ෂ සකබවයෙන් ඉවත්ව; පරත්ථ, පරලෝකයෙහිදී නොහොත්; ඉමෙව පරත්ථ, පරලෝකයෙහිදී; සකම්මුනා, සවකීය දුශ්චරිත කර්මය හෙතුකොටගෙන; හඤ්ඤන්ති, නසනු ලැබේ; බජ්ඣතෙ ච, බඳිනුද ලැබේ ය යී වදාළසේක.

මේ දෙශනාවෙහි පිහිටියාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කිනම් අදහසෙක්ද යත්? "අකුසල චෙතනා සහිතව කරනලද එසේම රැස්කරනලද දුකබවෙදනීයවූ අකුශලකර්මයන් පිළිබඳව අනිටුවූ දුක්වූ විපාකයක් අනුභව කරන්නේය" යනු-මේදෙශනා වෙහි පිහිටි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස වන්නේය.

සුඛකාමානි —පෙ— න ලභතෙ සුඛන්ති.

අත්තනෝ සුඛං එසානෝ, සිය සුවසොයන්නාවූ; යෝ, යම්පුද්ගලයෙක් තෙමේ; සුඛකාමානි භූතානි, සුවකැමැති අන් සතුන්; දණ්ඩෙන, දණ්ඩනයෙන්; විහිංසති, හිංසාකෙරේද (නසාද); සෝ, ඒ සත්ත්වවිහිංසක පුද්ගලතෙමේ; පෙච්ච, පරලොවදී; සුඛං න ලභතෙ, සුව නොලබයි.

"යම් සත්ත්වයෝ සුවයෙන් ප්‍රයොජන ඇත්තෝද ඔව්හු පව්කම් නොකරන්නාහුය" යනු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහසයි.

මිඞ් යදා හොති —පෙ— මඤ්ඤතීති.

යදා, (යම්පුද්ගලයෙක් තෙමේ) යම්කලෙක; **මිඞී**, සම්පිණ්ඩනයෙන් මඩනාලද්දේ; **මහගඝසොච**, අලංසාටක තත්‍රවට්ටකාදි බම්මූහන්මෙන් කුසපුරා බොහෝද්‍ර අත්‍රභව කරන්නේ; **නිවාප පුෂ්ඨා**, ආහාරමලාදි හොවරයෙන් පොෂ්‍යකරන ලද්දාවූ; **මහා ථිරාඝහා ඉව**, වැඩිගිය ඝිරුරුති මහහූරෙකු මෙන්; **සම්පරිවත්තන සාධී**, ඒ ඒ පසට පෙරළෙමින් සයනය කරණ සුළුවූයේ; **නිද්‍දා සීලා හොති**, කමටහන් වැඩීමාදි මහණකිස නොතකා නිදන සුළුවේද; **ඔඝතිණ්ණෝ**, එබදු අඥාන පුද්ගලතෙමේ; **පුනප්පුනං**, නැවත නැවත; **ගබ්භං ඵුසති**, මව්හැබට පැමිණේයි වදාළසේක.

ඉඛ භගවතෝ කෝ අධිප්පායෝ? "යම් පුද්ගලයෝ ජරා මරණයෙන් පීඩාවනු කැමැත්තෝ නොවන්නෝද ඔවුහු හොජනයෙහි පමණ දන්නෝ වන්නාහුය- එසේම මනස සවැනිකොට ඇති ඉඳුරන් තෙරෙහි වසතලද දෙරවල් ඇත්තෝව පෙරපසු රැකල නිදිකැරී මෙහි යෙදුනෝව සමථවිදර්ශීනා සඞ්ඛ්‍යාත කුසල ධර්මයන් තෙරෙහි වෙසෙසින් බලන්නෝව සුචිර නවක මධ්‍යම වූ සබ්‍රහ්මචාරීන් තෙරෙහි ගෞරව සහිතවූවෝ වන්නාහුය" යනු මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහසයි.

අපපමාදෙ -පෙ- යථාමනාතීති අවිසුගමයි.

"යම් පුද්ගලයෝ නිවන්සොයනු කැමැත්තෝ වන්නෝද ඔවිහු අප්‍රමාදවූවෝව වාසයකරන්නාහුය" යනු අදහසයි.

අධිප්පාය විභාගයි.

කත්ථ කතමං නිද්දානං? ඒ නෙරුත්තාදීන් අතුරෙහි දෙශනා නිදානය කවරේදයත්? **සථා**, හේමෙසේයි; **සෝ මාරෝ පාපිමා**, ඒ පාපීවූ මාරතෙමේ; නන්දති -පෙ- නිරුපධී තිආහ, කියයි.

පුනතිමා, දරුවන් ඇත්තේ; **පුත්තෙහි**, දරුවන් නිමිති කොටගෙන; **නන්දති**, අභිනන්දනය කෙරේ; **ගොමිගකා**, ගෙරි ඇත්තේ; **ගොහි**, ගෙරින් නිමිතිකොටගෙන; **තථෙව**, එසේම; **නන්දති**, නන්දනය කෙරේ; **උපධීහි**, කාමාදි උපධීන් හෙතුකොට ගෙන; **නරස්ස**, සත්වයාගේ; **නන්දනා**, නන්දනය වන්නීය; **සෝ**, යමෙක්; **නිරූපධි**, උපධිරහිතවීද; **සෝ**, හෙතෙමේ; **නහි නන්දති ඉති**, නන්දනය නොකෙරේමය සී- කියේයයි භගවා ආහ.

සොවති -පෙ- නිරූපධීතිආහ.

දරුවන් ඇත්තේ දරුවන් හෙතුකොටගෙන සොක කෙරේ, ගෙරින් ඇත්තේ ගෙරින් හෙතුකොටගෙන එසේම සොක කෙරේ උපධින් හෙතුකොටගෙන නරයාගේ සොකකිරීමක් වන්නේය. යමෙක් උපධිරහිතවී නම් හෙතෙමේ සොක නොකෙරේමය-යි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළසේක.

ඉමිනා වක්ඛුනා, මේ පුත්තගවාදි වස්තුවෙන්; **ඉමිනා නිද්දෙසෙන**, පුත්තගවාදි වස්තුක තන්හා සොවනයන් නිහරණය කොට පෙන්වාදීමයයි කියනලද මේ දෙශනා නිදානයෙන්; **එවං ඤායති**, මෙසේ හැගේ; **ඉධ**, මේ වස්තුවෙහි; **භගවා**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; **බාහිරං පරිඝාතං**, බාහිරවූ පුත්තගවාදි දෘතු සමූහය; **උපධිං ආහ ඉති**, උපධියයි වදාළසෙක- යනු; **සඳයති-** යි සම්බන්ධයි.

ච, වැලිදු; **සථා**, යම්පරිද්දකින්; **පාපිමා මාරෝ**, පාපී මාර තෙමේ; **ගිජ්ඣකූටා පබ්බතා**, ගිජ්ඣකූටපව්වෙන්; **පුථුසිලං**, මහ සෙලක්; **පාණිනා**, හෙළීද; **භගවා ආහ**.

සවෙපි -පෙ- බුද්ධානි.

සවෙපි කෙවලං ගිජ්ඣකූටං, ඉදින් මේ සියලුම ගිජ්ඣකූට පව්ව; **චලෙය්‍යාසි**, එම්බා මාරය! තෝ වලනය කරන්නෙහිද; **සම්මාසම්බුත්තානං**, සකලොපධින් කෙරෙන් මොනවට මිදුනාවූ; **බුද්ධානං**, බුදුවරයන්ගේ; **ඉඤ්ජිතං**, කම්පාවෙක්; **නත්ථි අජ්ජ**, නොමැත්තේමැයි; (එපමණකුදු නොවැ) **නහං චලෙය්‍ය**, අහස පැළියන්නේද; **පඨවී**, මහපොළොව; **චලෙය්‍ය**, වලනය වන්නේද; **උදා**, නොහොත්; **සබ්බේ පාණා**, සකලසත්වයෝ; **සබ්බත්ථ සඤ්ඤිනෝ**, වෙසෙසින් තැතිගන්නාහුද; **ඉව**, ඉදින්; **උරසි**, ලෙහි; **සල්ලමපි**, තියුණු ඔවුලකුදු; **ඔපාතෙය්‍යුං**, ප්‍රවේශ කරන්නාහුද; **බුද්ධා**, බුදුවරයෝ; **උපධිසු**, සකලක්ලේශ කායොපධීන් කෙරෙහි; **නානං න කරෝන්ති**, ආරක්ෂාවක් නොකෙරෙත්.

ඉමිනා වක්ඛුනා, මේ වස්තුවෙන්; **ඉමිනා නිද්දෙසෙන**, මේ නිදානයෙන්; **ඉධ**, මේ වෛශාරද්‍ය දෙශනාවෙහි; **භගවා**, භාග්‍ය වතුන්වහන්සේ; **කායං**, රූපකය; **උපධිං ආහ ඉති**, උපධියයි- වදාළේය යි; **එවං ඤායති**, මෙසේ හැගේ. සථාවාහ.

දළහං නතං -පෙ- අපෙකඛානි.

ආයසං, අයොමයවූද; **දුරුජ්ජං**, දැවමුවාවූද; **බබ්බජසඤ්ඤිතං**, බබුස්තන මුවාවූද; **යං**, යම් බන්ධනයක් වේද; **තං බන්ධනං**, ඒ බැඳුම; **ධීරා**, ප්‍රාඥයෝ; **දළහං න ආහු**, දැඩියයි නොකිහ; **මණිකුණ්ඩලෙසු**, මිණිකොඩොල්හිද; **පුත්තෙසු දාරෙසු**, පුත්‍රදාර

වන් කෙරෙහිද; සාරත්තරත්තා, අධිකවූ රාගයෙන් ඇළුනාහු වෙද්ද; යා අපෙක්ඛා, ඒ මණිකුණ්ඩල පුත්තදාරාවන් කෙරෙහි යම් අපෙක්ෂාවක් වේද; "එතං බන්ධනං දළ්හං ආහු"සී- සම්බන්ධයි, මේ වස්තුවෙන් මේ නිදානයෙන් මෙහය දෙසී මෙහි පිහිටියාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බාහිර වස්තූන් කෙරෙහි උපදනා තෘෂ්ණාව වදාළසේක යනු කැමේ යථාවාහ

එතංදළ්හං -පෙ- පහාය ඉති

ඔහාරිමං, අවතීවශයෙන් පහකටයුතුවූ; සිථිලං, එසේම ලිහිල්කටයුතුවූ; දුප්පමුඤ්චං, දුකසේ මොචනය කටයුතුවූ; එතං බන්ධනං, ඒ තෘෂ්ණාසංඛ්‍යාත බන්ධනය; ධීරා, ප්‍රාඥයෝ; දළ්හං ආහු, දැඩියයි කිහ; අනපෙක්ඛිනෝ, කාමවස්තූන් කෙරෙහි අපෙක්ෂා රහිතවූ ප්‍රාඥයෝ; සන්තිසුඛං පහාය, පස්කම්සුව හැර; එතමපි ඡෙත්වාන, මේ තෘෂ්ණාබන්ධනය පවා සිඳැරී; පරිබ්බජන්ති, නිවනට අභිමුඛව ගමන්කෙරෙත්-යී වදාළසෙක

මේ වස්තුවෙන් මේ නිදානයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බාහිර වස්තු විෂයකොට උපදනා තෘෂ්ණාව පහකිරීම වදාළසේක යනු කැමේ යථාවාහ

ආතුරං පෙ අභිනන්දිතන්ති

ඉදඤ්හි නිස්සිතං, රූපකායනිශ්‍රිතකුණපසමූහය; ආතුරං, අනෙකොපද්‍රවයෙන් ආතුරවූයේය; අසුචි, අපිරිසිදුය; පූති, කුණුය; දුග්ගන්ධං, දුගඳය; දිවාරත්තිං, දිවාරාත්‍රි කාලයෙහි, පග්ඝරන්තං, නවදොරින් අසුචි වහනය වන්නේය; බාලානං; කාඝියාසී නොවඩන අනුවණයන් විසින්; අභිප්පත්ථිතං ඉති, වෙසෙසින් පතන්නාලදැයි වදාළසේක

අඞ්ගාත්මිකවස්තු විෂයකොට පහළවන තෘෂ්ණා ප්‍රහාණය මෙයින් වදාළසේක යථාවාහ:-

උච්ඡින්ද -පෙ- දෙසිතන්ති

සාරදිකං, සරත්කාලයෙහි හටගත්තාවූ; කුමුදං, කෙඳමද පුෂ්පයක්; පාණිනා ඉව, අතින් සිඳගන්නාක්මෙන්; අත්තනෝ, සියසිත්සතන්හි පහළවූ; සිනෙහං, සෙනහසංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව; උච්ඡින්ද, සිඳහරුව; සන්තිමග්ගං එව, නිවන්මගම; බ්‍රූහය, වඩව; සුගතෝනා, සම්‍යක් සම්බුඩයාණන් වහන්සේ විසින්; නිබ්බානං, නිවන; දෙසිතං ඉති, දක්වන්ලද්දේයයි; වදාළසේක සෙස්ස සේසී

නිදාන විභාගයි

තත්ථ කතමෝ පුබ්බාපරසන්ධි? යථාහ... සේය්‍යථි...

කාමන්ධා -පෙ- මාතරඤ්ඤි...

කාමන්ධා, කාමතෘෂ්ණාවෙන් අන්ධවූ; **ජාලසඤ්ඡන්නා**, තෘෂ්ණාසඞ්ඛ්‍යාත දැලෙන් වෙළීගියාවූ; **තණ්හා ජඳනජාදිතා**, තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ජඳනයෙන් හෝ තෘෂ්ණාන්ධකාරයෙන් වැසීගියාවූ සත්වයෝ; **කුම්මිනාමුඛ**, කෙමන්මුවෙහි වැද වැනසෙන්නාවූ නොහොත්- මුඛ, ගහවූවැ අටවනලද; **කුම්මිනා**, කෙමනින්; **මච්ඡා ඉව**, වනසට පත්වන මසුන් මෙන්; **පමත්ත බන්ධිනා**, අවධීමත්හි පමත්ත සඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රමාදහෙතුවෙන් උපදනා කාම බන්ධනයෙන්; **බන්ධා**, බඳනාලද්දාහු; **කිරූපගා**, කිරිපිබත- නොහොත්- කිරෙන් වැඩෙන්නාවූ; **වච්ඡා**, වසුපැටවෙක්; **මාතරං ඉව**, මවුදෙන කරා පැමිණෙන්නාක් මෙන්; **ජරාමරණං**, ජරා මරණයට; **අභිවන්ති ඉති**, නැවත නැවත පැමිණෙත්- යී- වදාළසේක. (පමත්තා- බන්ධිනා- යී ද,- පමත්ත බන්ධිනෝ- යී ද- පාඨයී.) අයං කාමතණ්හා වුත්තා, මේ කාමතෘෂ්ණාව වදාරණලද්දීය; **සා**, ඒ කාමතෘෂ්ණා තොමෝ; **කතමේන පුබ්බාපරේන**, කිනම් පෙරපසු අනුසන්ධියක් හා; **යුජ්ජති**, යෙදේද? හෙවත් සම්බන්ධයට යේද? යථාහ...

රත්තෝ —පෙ— නරත්තී...

රත්තෝ, තෘෂ්ණාවෙහි ඇළුනු තැනැත්තේ; **අත්ථං**, සහිත ප්‍රයෝජන පරහිත ප්‍රයෝජන සඞ්ඛ්‍යාත අර්ථය; **න ජානාති**, නොදනී; **රත්තෝ**, එසේ රත්වූ පුද්ගලතෙමේ; **ධම්මං**, යථෝක්ත උභයාර්ථයාගේ හෙතුව; **න පස්සති**, නොදකී; **රාගෝ**, රාගසඞ්ඛ්‍යාත කාමතෘෂ්ණා තොමෝ; **යං නරං**, යම් සත්වයෙකු; **සහසෝ**, යම් කලෙක අභිභවනය කෙරේද; **තදා**, එකලැ; **අන්ධං තමං**, ගාඪාන්ධකාරයට පැමිණියේ; **හොති**, වේ...

ඉති, මෙසේ; **අන්ධනාය ච**, අඳුරුකරන බැවින්ද; **සඤ්ඡන්න තාය ච**, වෙළීම හෝ වැසීම කරන බැවින්ද; **සා එව තණ්හා**, "කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා" යනාදියෙන් කී ඒ කාමතෘෂ්ණාවම; **අභිලපිතා**, "රත්තෝ අත්ථං" යනාදි මේ ගයෙහිද කියනලද්දීය...

"කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා තණ්හාජඳනජාදිතා" යනමෙහි; **සඤ්ඤා**, යම්තෘෂ්ණාවක්; **ආහ**, වදාළසේක්ද; "රත්තෝ අත්ථං න ජානාති" යනාදියෙන්; **සඤ්ඤා**, යම්තෘෂ්ණාවක්; **ආහ**, වදාළසේක්ද; **පරියුට්ඨානෙහි**, පරියුත්ථාන ක්ලේශයන් දක්වන්නාවූ; **ඉමෙහි පදෙහි**, කාමන්ධා යනාදි මේ පදයෙන්; **සා එව තණ්හා අභිලපිතා**, ඒ කාමතෘෂ්ණාවම කියන ලද්දීය; **යං අන්ධකාරං**; කාමතෘෂ්

ණාවෙන් යම්බදු අදුරක් වේ ද; **අයං දුක්ඛසමුදයෝ**, මේ දුක්ඛ සමුදය යි; **පෝනොභවිකා**, පුනර්භවය පිණිස පවත්නීවූ; **සා තණ්හා ච**, යම් තෘෂ්ණාවක් වන්නීද; **කාමා ඉති**, කෙලෙසකාමයෝ යයි; **ඉදඤ්ච ආහ**, යමක් කීද; **ඉමම කිලෙසකාමා**, මොවුහු කෙලෙසකාමයෝ යි; **ජාලසඤ්ඡන්නා ඉති**, ජාලසඤ්ඡන්නා යි; **යං ච ආහ**, යමක් වදාළේද; **තණ්හං එව කාමානං පරියොනද්ධෙන**, ඒ කාමයන් ගේම සමුදාචාර වශයෙන්; **පරියුට්ඨානං දස්සෙති**, කෙලෙස පරියුට්ඨානය දක්වයි; මෙහි "යඤ්චාහ" යනාදියෙන් දෙගයේම අරුත් සසඳලීමෙන් පූර්වාපරානුසන්ධි ප්‍රකාශ කෙරේ.

තස්මා, එහෙයින්; **කිලෙස වසෙන ච**, ව්‍යතික්‍රමණ කෙලෙස වශයෙන්ද; **පරියුට්ඨාන වසෙන ච**, කෙලෙසුන් විසින් සිත වැළඳ ගැණීම් වශයෙන්ද; **තණ්හාබන්ධනං**, තෘෂ්ණාබන්ධනය; **වුත්තං**, වදාරණ ලදි; **යෙ**, යම්පුද්ගලයෝ; **ඒදිසිකා**, උක්තප්‍රකාර තෘෂ්ණා සහිත පුද්ගලයන් සමානයෝ වෙද්ද; **තෙ**, ඔවුහු; **ජරාමරණං අභිභවන්ති**, ජරාමරණ අනුවයෙත්; "ජරාමරණ ඉක්මවන්ට නොහැකි වෙත්"යි- සේයි; **අයං**, මේ ජරාමරණානුප්‍රවෘත්ති තොමෝ; **භගවතා**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; **යථානික්කි ත්තනාථාබලෙන**, යථාක්‍රමයෙන් අර්ථානුගතව නිර්ශ්‍රේෂකරන ලද "කාමන්ධා" යනාදීවූද- "රත්තෙනා" යනාදිවූද ගාථාබලයෙන්; **දස්සිතා**, දක්වනලද්දී; **ජරාමරණං අභිභවති**, ජරාමරණයන් අනුව එන්නේයි.

යස්ස පපඤ්චා--පෙ- ලොකොති.

යස්ස, යමෙකුගේ සිත්සතන්හි; **පපඤ්චා**, සසර පමාකරවන තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන තදනිසංසකෘත සංස්කාර සංඛ්‍යාත ප්‍රපඤ්ච යෝත්; **සිනි ච**, කාමාදි අනුසයොත්; **නාස්සු**, නැත්තාහුද; **සඤ්ඤා නං**, තෘෂ්ණා පර්යුට්ඨානයත්; **පලිඝඤ්ච**, මොහයත්; **විතිවත්තෙනා ඉක්ම වීද; **නිත්තණ්හං**, තෘෂ්ණා රහිතව; **චරන්තං**, හැසිරෙන්නාවූ; **තං මුනිං**, ඒ මුනිහු; **සදෙවකොපි ලොකෝ අපි**, දෙවියන් සහිත ලොකයා පවා; **න විජානාති**, "නාමරූප නිරෝධයෙන් පසු කොහි උපන්නේදැයි" නොදනී.

එහි- **පපඤ්චා නාම**, ප්‍රපඤ්චයෝ නම්; **තණ්හා දිට්ඨිමානා**, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි මාන යන කෙලෙසයෝද; **තදභිසංඛතා**, ඒ තෘෂ්ණාදීන් විසින් රැස්කරණලද; **සඞ්ඛාරා ච**, සංස්කාරයෝද වෙති, **සිනි නාම**, සිතීහු නම්; **අනුසයා**, සහජ කෙලෙසයන් පැවැත්මට හෙතුවූ අනුසයෝයි; **සඤ්ඤා නාම**, සඤ්ඤා නම්; **තණ්හාය පරියුට්ඨානං**, තෘෂ්ණාවගේ නැගිටීමයි; **ඡන්නිංස තණ්හාය ජාලි

නිසා, ආරම්මණාදි වශයෙන් සතිඋප්පාදනාදිම් තෘෂ්ණාජාලයාගේ; **යානි විවරිතානි**, යම් විවරණයෝ වේද්ද- ඔවුහුද සඤ්ඤාත නම්.

පලිඝෝ නාම; නිවන්පුරවැදීම වලකන හෙයින් පලිඝ සමාන වූයේ නම්; **මොඝෝ**, මොහ ය සි.

යම් ප්‍රපඤ්චසංඛ්‍යාත සංස්කාරයෝ වෙත්ද, යම් අනුසය සඞ්ඛ්‍යාත සිතීහුවෙත්ද, සඤ්ඤාසඞ්ඛ්‍යාතවූ යම් තෘෂ්ණා පඤ්චස්කන්ධයක් වේද, මොහ සඞ්ඛ්‍යාත යම්පලිඝයක් වේද, යමෙක් මෙකී සකල කෙලෙස සමූහය වෙහෙසින් ඉක්ම වීද මේ පුද්ගලතෙමේ නිඝණ තෘෂ්ණා ඇත්තේ ය යි කියනු ලැබේ.

තත්ථ, තත්ප්‍රපඤ්ච සංස්කාරාදීන් අතුරෙන්; **පරියුට්ඨාන සංඛාරා**, ව්‍යතික්‍රම වශයෙන් පැවැති පරියුට්ඨාන අකුශල සංස්කාරයෝ; **දිට්ඨධම්මවෙදනීයා වා**, ප්‍රත්‍යක්ෂ සඤ්ඤ පඤ්චකයෙහිදී විඳියයුතු විපාකඇත්තෝ හෝ වෙති; **උපපජ්ජවෙදනීයා වා**, අනන්තරභවික සඤ්ඤ සමූදයෙහි හෝ විඳියයුත්තෝ වෙති; **අපරාපරිය වෙදනීයා වා**, තෘතීය භවික සඤ්ඤසමූදයෙහි පටන් අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණය දක්වා අපර අපර සඤ්ඤයන්හි විඳිය යුත්තෝ හෝ වෙති; **එවං**, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන්; **තණ්හා**, තෘෂ්ණාතොමෝ "ප්‍රත්‍යක්ෂ සඤ්ඤසමූදයෙහි හෝ අනන්තරභවික සඤ්ඤසමූදයෙහි හෝ ඉන් ඔබ්බෙහි අපර අපර සඤ්ඤයන්හි හෝ සි" **තිවිධං ඵලං දෙති**, විපාකදුන පරියායවශයෙන් මෙකී තුන්වැදෑරුම් ඵලදේ.

දිළෙ පසසිනබෙබ අත්තභාවෙ වෙදනීයං ඵලං දෙතීති- දිට්ඨධම්මවෙදනීයා; දිළෙ ඨමෙම ඵලං වෙදෙතීති වා- දිට්ඨධම්මවෙදනීයා; කා සා? අපපදුට්ඨනීයාදීසු අනිදුසසනාදිවසෙන පවත්තා පඨමජවන වෙතනා; උපපජ්ජ ඵලං දෙතීති- උපපජ්ජවෙදනීයා සත්තමජවනවෙතනා; අපරාපරියායෙ අත්තභාවෙ ඵලං දෙතීති අපරාපරියවෙදනීයා- මජෙඣ පවත්තා පඤ්චජවන වෙතනා.

එවං භගවා ආහ- "යං ලොභපකතං කම්මං -පෙ- අපරෙවා පරියායෙ'ති" සුගමයි.

භගවතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ; **ඉදං**, "සංස්කාරයන්ගේ දෘෂ්ටධර්මවේදනීයත්වාදි ව්වනයද- කර්මයාගේ දෘෂ්ටධර්මවේදනීයත්වාදී වචනයද- යන" මේ දෙශනාවය; **සුඛාපණත්ත**, පෙර ඔස පසුඔස සමගද- පසුබස පෙරබස සමගද; **යුජ්ජති**, එකී තුන් පලවැදෑ හෙයින් "ගඞ්ගොදකය යමුනොදකය සමගද- යමුනොදකය ගඞ්ගොදකය සමගද ගැළපෙන්නාක් මෙන්" යෙදේ.

"තත්ථ පරියුට්ඨානං දිට්ඨධම්මවෙදනීයං වා කම්මං" යනාදිය උත්තානාත්ථමේව:- යථාහ- "යඤ්හි බාලෝ" යනාදියද උත්තානාත්ථමේ.

තත්ථ, ඒ පරියුට්ඨාන සඞ්ඛාර තණ්හා විවරිතයන් අතුරෙහි; **පරියුට්ඨානං**, රූපාරම්මණාදිය අයොනිසො මනසිකාරයෙන් අරමුණුකොට සත්ත්වසන්තානයෙහි පවත්නා තෘෂ්ණාවරිතය; **පච්චයඛ්බානඛලේන**, අසුභ අනිත්‍යාදි දර්ශනබලයෙන්; **පහාතබ්බං**, තදඞ්ග වශයෙන් පහකටයුතු; **සංඛාරා**, දිට්ඨිවිචිකිච්ඡා චිත්තසම්ප්‍රයුක්ත සංස්කාරයෝ; **දස්සනබලේන**, දර්ශනසඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රථම මාර්ගඥාන බලයෙන්- පහකටයුත්තාහ; **ජනිතංස තණ්හාවිචරිතානි**, දර්ශනමාර්ගයෙන් ප්‍රහාතව්‍ය දෘෂ්ටිසම්ප්‍රයුක්ත තෘෂ්ණාවිවරිතයන් කෙරෙන්- අවශෙෂ තෘෂ්ණා විවරිතයෝ; **භාවනාබලේන**, භාවනාසඞ්ඛ්‍යාත උපරිමාර්ගඥාන බලයෙන්; **පහාතබ්බානීති**, පහකටයුත්තාහ යි; **එවං**, මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; **තණ්හාපි**, තෘෂ්ණාවද; **නිධා**, "පටිසඞ්ඛාන-දස්සන-භාවනා සඞ්ඛ්‍යාත"තුන් අයුරෙන්; **පහීයති**, පහවේ; **සා නිත්තණ්හකා**, යම්බඳු නිර්තෘෂ්ණාවත් භාවයක් වේද; **අයං**, මෝතොමෝ; **සඋපාදිසෙසනිබ්බාණධාතු**, කෙලෙසපරිනිර්වාණ සංඛ්‍යාත සෞපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතු නම්; **කාමසුඛමෙදු**, කරජකායයාගේ බිඳිමක් වේ ද; **අයං**, මෝතොමෝ; **අනුපාදිසෙසා නිබ්බාණධාතු**, සස්කන්ධපරිනිර්වාණ සංඛ්‍යාත අනුපාදිශෙෂ නිර්වාණධාතු නම්; **අනුබන්ධා**, තෘෂ්ණාදීන්ගේ අනුප්‍රබන්ධ වශයෙන් පැවැත්ම; **පපඤ්චා නාම වුච්චන්ති**, ප්‍රපඤ්චනාමැ සී කියනු ලැබේ; යම්හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "**පපඤ්චන්ති**" යනාදිය වදාළසේක්ද- එහෙයිනි.

අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං, භූත භවිෂ්‍යාත් ප්‍රත්‍යුත්පන්නවූ; **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං**, චක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතුවූ; **රූපං ආරබ්භ**, රූපාරම්මණයක් අරභයා; **පපඤ්චන්ති**, තෘෂ්ණාදීන් අනුප්‍රබන්ධ වශයෙන් පැවැත්ම කෙරේ ද; **ඉති**, එහෙයිනි.

රූඩ, රූඩය; **අතීතෙ රූපෙ**, ගතිය රූපාරම්මණයෙහි; **අනපෙක්ඛා හොති**, අපෙක්ෂා රහිතවෙව; **අනාගතං රූපං**, අප්‍රාප්ත රූපාරම්මණය; **මා අභිනන්දූ**, සතුටින් මෙනෙහි නොකරව; **පච්චුප්පන්නස්ස රූපස්ස**, සම්ප්‍රාප්ත රූපාරම්මණයාගේ; "**නිබ්බිදාය- විරාගාය-නිරොධාය- චාගාය- පටිනිස්සග්ගාය-පටිපජ්ජති**" යනු උත්තානාත්ථමේ.

අපි, වැලිදු; **යෝ පපඤ්චෝ**, යම් ප්‍රපඤ්චයෙක් වේද; **යෙ ච සංඛාරා**, යම් සංස්කාරයෝ වෙද්ද; **යා ච අතීතානාගත පච්චුප්පන්නාස්ස අභිනන්දනා**, තෙකලැ රූඅරම්මණෙහි යම් අභිනන්දනා

වක් වේ ද; ඉදං, මේ දෙශනා වචනවය; එකත්ථං, සමානාර්ථයි; අපිච, එසේදවුවත්; අක්ඛරමක්ඛරානි පදෙහි, අන්‍යෝන්‍ය පද වශයෙන්ද; "අන්‍යෝන්‍ය අක්ෂර වශයෙන්ද, අන්‍යෝන්‍ය වාක්‍ය වශයෙන්ද, අප්‍රමාන ධර්මදෙශනාවක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් වදාරණලදි" එවං, මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; සුත්තෙනාති සුත්තං, සුතුරෙන් සුතුර; සංසන්දයිත්වා, ගළපා; පුබ්බාපරෙන-සන්ධිං, අර්ථ ව්‍යඤ්ජනාදි පූර්වාපරානු සන්ධීන් හා; යොජයිත්වා, යොදා; සුත්තං නිද්දිට්ඨං භවති, සූත්‍රය දක්වියයුතු වේ; සෙය්‍යථිදං පුබ්බාපරෙ සන්ධි ච, ඒ මේ පූර්වාපර සන්ධිතෙමේද; අත්ථසන්ධි, ක්‍රියාකාරකාදි වශයෙන් ෂට්විධ අර්ථපදයන්ගේ අර්ථයෙන් අර්ථය ගැළපීමය; බ්‍යඤ්ජන සන්ධි, අක්ෂරපදාදි ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපද වශයෙන් පදානන්තරයන් හා පදයන්ගේ ගැළපීමය; දෙසනා සන්ධි, දෙශනානන්තරයක්හුගේ දෙශනානන්තරයක් හා ගැළපීමය; නිද්දෙසසන්ධි, නිර්දේශානන්තරයක්හුගේ නිර්දේශානන්තරයක් හා ගැළපීමය; ඉති, මෙසේ; චතුබ්බිධා, සිව්වැදෑරුම් වේ; තත්ථ, ඒ චතුර්විධ පූර්වාපරානු සන්ධීන් අතුරෙහි; "සඞ්කාසනා- පකාසනා- විවරණා- විභජනා- උත්තානීකම්මතා- පඤ්ඤත්ති" යන ෂට්විධ අර්ථපදයෝ අර්ථ සන්ධි නම්; "අක්ඛර- පද- බ්‍යඤ්ජන- ආකාර- නිරුත්ති- නිද්දෙස" යන ෂට්විධ ව්‍යඤ්ජනපදයෝ ව්‍යඤ්ජනසන්ධි නම්.

"නව පඨවිං නිස්සාය ඣායති" යනු පටන්- "අනිස්සිත චිත්තා න ඤ්ඤත්ති ඣායමානා" යනු අවසන්කොට දක්වනලද පාළිය දෙශනා සන්ධියට උදාහරණයි.

ඣායී, ධ්‍යාන සමාපන්න පුද්ගලතෙමේ; පඨවිං නිස්සාය, පෘථ්විය ආශ්‍රයකොටැ එල්බ; න ච ඣායති, දැහැන නො වඩයි; ඣායති ච, සමීසංසකාරයන් කෙරෙන් විනිර්මුක්ත නිර්වාණය ආලම්බනය කොටැ ධ්‍යානය කෙරේ; "නව ආපං නිස්සාය" යනාදියද මෙසේමැයි; මෙහි පඨවී ආදි මහාභූතයෙන් කාමභව රූප භවයෝ ගන්නාලදහ; රූ පිළිබඳ පැවැතුම් ඇති බැවිනි; ආකාසානඤ්චායතනාදියෙන් අරූපභවය ගන්නාලදි.

ඣායී, ධ්‍යානවත් පුද්ගලතෙමේ; ඉමං ලෝකං නිස්සාය, ඉධලෝකසංඛ්‍යාතවූ මේ ප්‍රත්‍යක්ෂ සත්වසන්තානය නිසා, නව ඣායති, දැහැන නො වඩයි; පරලෝකං නිස්සාය, අන්‍යවූ භවාන්තරසඞ්ඛ්‍යාත සත්ව සන්තානයක් නිසා ද; න ච ඣායති, දැහැන නො වඩයි; යං ඉදං උභයං අන්තරෙන, යම් මේ ඉහලොක පරලොක දෙක හැර; දිට්ඨං, දක්නාලද රූපාරම්මණයද; සුතං, අසනලද ශබ්දාරම්මණයද; මුතං, ගඤ්- රස- පොට්ඨබ්බායතන

සංඛ්‍යාත මූහාරම්මණඤ්ච; විඤ්ඤාණං, ආපොධාතුආදිධම්මාරම්මණඤ්ච නෙකදෙස සඞ්ඛ්‍යාතවූ විඤ්ඤාණාරම්මණඤ්ච; **පත්ථනං**, සෙවිමෙන් හෝ නොසෙවීමෙන් හෝ හමුවූ අරමුණ; **පරියෙසිතං**, සොයා ගන්නාලද හෝ සොයාගැනීමට සුදුසුවූ අරමුණ; **විතක්කිතං**, විතර්කී වශයෙන් ආලම්බිත අරමුණ; **විචාරිතං**, අනුමජ්ජන වශයෙන් ආලඹන කටයුතුවූ අරමුණ; **මනසානුවිචරිතං**, සිතින් ම අනුවිතර්ක වශයෙන් ආලඹන කටයුතු අරමුණ යන; **තම්පි නිස්සාය**, ඒ අරමුණු නිසාද; **න ච ඣායන්**, දැඟෙනක් නොවෙයි; "අයං ඣායතෙහා සදෙවකෙ ලොකෙ --පෙ— අනිස්සිතෙන චිත්තෙන ඣායතී'ති න වුච්චති"යි යම්කිසි.

ඣායමානා, ඵලසමාපත්ති ධ්‍යානයෙන් උපනිධ්‍යාන කරන්නාවූ; **අයං**, මේ ස්ත්‍රීණාශ්‍රව තෙමේ; **අනිස්සිතෙන චිත්තෙන**, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි නිශ්‍රයරහිතවූ සිතින් යුක්තව; **ඣායති'ති**, ධ්‍යාන කෙරේ යයි; **න වුච්චති**, නොදනී; එහෙයින් කීහ.

"නමෝ තෙ පුරිසාජඤ්ඤ නමෝ තෙ පුරිසුත්තම
යස්ස තෙ නාභිජානාම කිං ත්වං නිස්සාය ඣායසී"ති.

සෙස්ස සුගමයි.

පාපිමා මාරෙ, පාපීවූ මාරතෙමේ; **ගොධිකස්ස කුලපුත්තස්ස**, ගොධික නම් ස්ත්‍රීණාශ්‍රව කුලපුත්‍රයාගේ; **විඤ්ඤාණං**, පිරිනිවීමෙන් මතු ප්‍රතිසන්ධි විඤ්ඤාණයක්; **අප්පතිට්ඨිතං**, සොයනුයේ; **යථා නත්ථාති**, යම්සේ නොදනීද; **න පස්සති**, නොදක්නේද; **ඉති**, යම්හෙයකින්; **ඉමා**, ඒ ගොධික සථවිරතෙමේ; **පපඤ්චා නිරුජ්ඣන්ති**, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ප්‍රපඤ්චයන් ඉක්ම වීද; **තණ්හා පහානෙන**, තෘෂ්ණාප්‍රහාණයෙන්; **දිට්ඨිනිස්සයසමා අපි**, දෘෂ්ටිනිශ්‍රයකුත්; **අස්ස**, උන්වහන්සේගේ සන්තානයෙහි; **නත්ථි**, නැත්තේද- එහෙයිනි; "යථා ච ගොධිකස්ස- එවං වකකලිස්ස සදෙවකෙන ලොකෙන —පෙ— න වුච්චතෙ කිඤ්චමානා.ති උත්තානාමීයි.

අයං දෙසනාආණි, ගොධිකසූත්‍ර- වක්කලිසූත්‍රාදීන් මෙන් තත් තත් සූත්‍රාන්තයන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධ සඞ්ඛ්‍යාතවූ මේ ක්‍රමය දෙසනාඅයි නම්.

තත්ථ කතමෙ නිද්දෙස සත්ති?

නිස්සිතචිත්තා, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් ආශ්‍රිත විත්තසන්තාන ඇති පුද්ගලයෝ- නොගොත්- තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි නිශ්‍රය වශයෙන් පවත්නා සූත්‍රාන්තයෝ; **අකුසලපක්ඛෙන**, අකුශලපක්ෂනිදේශයෙන්; **නිද්දිසිතබ්බා**, දැක්විය යුත්තාහ; **අනිස්සිත චිත්තා**, තෘෂ්ණාදෘෂ්

ටින් ආශ්‍රිත චිත්තඤ්ඤාණ රහිත පුද්ගලයෝ හෝ අනිස්සිත චිත්ත විඤ්ඤාණය පිණිස දෙසනාකරණලද සූත්‍රාන්තයෝ; **කුසල පක්ඛණ**, කුශලපක්ෂ නිර්දේශයෙන්; **නිද්දිසිතබ්බා**, දැක්විය යුත්තාහ.

"තණ්හා දිට්ඨි සහජාතවසෙන වා උපනිස්සයවසෙන වා නිස්සිතං චිත්තං යෙසං තෙ- නිස්සිතචිත්තා, පුථුජ්ජනා; අථවා නිස්සිතං චිත්තං එත්ථ සුත්තපපදෙසෙසු දෙසිතන්ති- නිස්සිත චිත්තා, නිස්සිතචිත්තජාතත්ථාය දෙසිතා සුත්තපපදෙසා; අනිස්සිතං චිත්තං යෙසං තෙ- අනිස්සිතචිත්තා, අරියා; ධම්මාධිට්ඨාන වසෙන පන අනිස්සිතං චිත්තං යත්ථ සුත්තපපදෙසෙසු දෙසිතන්ති- අනිස්සිතචිත්තා, "නිස්සිතචිත්තා කිලෙසෙන නිද්දිසිතබ්බා අනිස්සිතචිත්තා වොදානෙන නිද්දිසිතබ්බා" යනාදිවූ අනිකුත් සකල නිර්දේශවාරද මෙසේමැයි: නිර්දේශවාක්‍යාගතාථ විශෙෂය ඇදුරන් විචාරා දතයුතු.

අයං නිද්දෙසසඤ්ඤා.

"යම් සූත්‍රයක්හුගේ පූර්වනිර්දේශයෙන් පශ්චිම නිර්දේශයාගේද පශ්චිමනිර්දේශයෙන් පූර්වනිර්දේශයාගේද සම්බන්ධ සංඛ්‍යාතවූ" මේ නිර්දේශ සඤ්ඤා.

නිරුත්ති අධිප්පාය දෙසනා නිදාන පුබ්බාපරානුසන්ධි සංඛ්‍යාත චතුරථ විභාගවණ්ණනා
විශෙෂ චතුබ්‍යූහහාරාථ වණ්ණනා විභාග නිමි.

චතුබ්‍යූහහාර විභඩගාථ වණ්ණනාසී.

තත්ථ කතමෙ ආවට්ටො හාරො? "එකමහි පදට්ඨානෙ" යනාදි නිර්දේශ ගාථා සී.

ආරභථ —පෙ— කුසලෙ ත්‍රෙ.

ආරභථ,ආරම්භධාතු සඞ්ඛ්‍යාත කෙලශතාපන වීර්‍යය කරව්; **නික්කමථ**, කෞසද්‍යයෙන් නික්මුණු නික්කමධාතු සංඛ්‍යාත අධික වීර්‍යය කරව්; බුද්ධසාසනෙ, "යම් හෙයකින් සීලසංවර ඉන්ද්‍රියසංවර මනසිකාරසම්පයුත්තා සතිසම්පජඤ්ඤ යන ධර්මයන්හි පිහිටියවුන්ගේ ජාගරියානුයොග වශයෙන් ආරම්භ නික්කමධාතු සම්පාදනය වෙත්ද- එහෙයින් තථාභූත සම්ථවිදර්ශීනා

සංඛ්‍යාතවූ" බුද්ධසාසනයෙහි; **යුඤ්ජති**, යුක්තප්‍රයුක්තවේ; **මච්චු**
ජනා, ත්‍රිධාතූන්ට ඊශ්වරවූ මරහුගේ; **සෙනං**, සෙනාසංඛ්‍යාත
කෙලෙසසමූහය; **ඛිනාති**, විධ්වංසනය කරවි; (කෙසේදයත්?)
කුඤ්ජරෝ, ශක්තිමත් හස්තිරාජයෙක් තෙමේ; **නළාගාරං ඉව**,
තුණබවින් සාදනලද ගෙයක් වහාම විධ්වංසනය කරන්නාක්
මෙනි.

මෙහි "**ආරභථ නික්කමථ**" යනු; විරියඤ්ච, වීර්‍යප්‍රයොගයට
පදට්ඨානං, වීර්‍යාරම්භයෙහි යොදවන හෙයින් ආසන්න කාර
ණයි; "**යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ**" යනු සමාධිභාවනාවට ආසන්න
කාරණයි; "**ඛිනාති මච්චුජනා සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරෝ**"
යනු කෙලෙසසෙනාවිධ්වංසනය ඥානයෙන් කටයුතු හෙයින්
ප්‍රඥාවට පදට්ඨානයි.

එසේම "**ආරභථ- නික්කමථ**" යනු විරිසින්ද්‍රියට පදට්ඨානයි-
"**යුඤ්ජථ බුද්ධසාසනෙ**" යනු සමාධීන්ද්‍රියට පදට්ඨානයි; "**ඛිනාති**
මච්චුජනා සෙනං නළාගාරංව කුඤ්ජරෝ" යනු පඤ්ඤින්ද්‍රියට
පදට්ඨානයි.

ඉමානි පදට්ඨානානි, "**විරියඤ්ච පදට්ඨානං**" යනාදි වශ
යෙන් කියන ලද වීර්‍යාදීන්ගේ මේ පදට්ඨානයෝ; **දෙසනා**,
"**ආරභථ නික්කමථ**" යනාදි ධර්මදේශනාවයි; වීර්‍යාරම්භාවසානු
ආදීහු නොවෙති.

මෙසේ ආවට්ටහාර විභඞ්ගයෙහි මාතෘකා වශයෙන් තබන
ලද දේශනා භාජ්‍යාව පිළිබඳ පදට්ඨාන වශයෙන් අවතාරණය
කොටැ දැන් එම අර්ථය **සභාගවිසභාග** ධර්මවශයෙන් ආවර්ජනය
කරනු පිණිස තත්භූමි දක්වනුවෝ- "**අයුඤ්ජනානානං වා සත්තා**
නං" යනාදිය කිහ:-

යොගො, භාවනානුයොගයෙහි; **අයුඤ්ජනානානං**, ප්‍රමාද
මූලික හෙයින් නොයෙදෙන්නාවූ; **සත්තානානං වා**, නොමුහුකළ
නුවනැති සතුන්ගේ වාසනාභාගවශයෙන් මතුකලැ අවබෝධ
පිණිසද; **යුඤ්ජනානානං වා**, භාවනානුයොගයෙහි යෙදෙන්නාවූ
මුහුකළ නුවනැත්තවුන්ගේ ද්‍රව්‍යක්ෂාතම්භාවයෙහිදීම අවබෝධ
පිණිසද; **ආරම්භො**, මේ දේශනාරම්භය වන්නේය; **තත්ථ**, ඒ
අයොගී යොගීන් අතුරෙහි නොහොත් ඒ භාවනානුයොගයෙහි;
යෙ, යම්පුද්ගලයෝ; **න යුඤ්ජන්ති**, නොයෙදෙද්ද; **තෙ**, ඔවුහු;
පමාදමූලකා, පමාව මුල්කොට ඇත්තෝව; **න යුඤ්ජන්ති**, නොයෙදෙත්; **සා පමාදො**, ඒ ප්‍රමාදතෙමේ; **තණ්හාමූලකා**,

තණ්හාමූල්කොට ඇත්තේද; අවිජ්ජා මූලකා ච, අවිද්‍යාමූල් කොට ඇත්තේදැයි- සඋකාරණ හෙදයෙන්; දුච්චිඤ්ඤා, දෙවැදෑරුම් වේ; තත්ථ, ඒ දෙවැදෑරුම් ප්‍රමාදයන් අතුරෙහි; අවිජ්ජාමූලකා, අවිද්‍යාමූලික ප්‍රමාදයෙන් යුක්තවූයේ; යථා අඤ්ඤාසණාත, පස් කඳපිළිබඳවූ සාමාන්‍ය ලක්ෂණයන් වසාලන යම් සමෝහයකින්; නිවුතත්තා, වැසීගියේ; පඤ්චක්ඛන්ධා, පස්කඳ; උප්පාදවයධම්මා ඉති, උදයව්‍යය සභාව ඇත්තෝ ය යි; ඤේය්‍ය ට්ඨානං, "ඉති රූපං ඉති රූපස්ස සමුදයෝ" යනාදි වශයෙන් ඥානප්‍රවෘත්ති කාරණය; නප්පජානාති, නොදනිද; අයං, මෙබඳුවූ ප්‍රමාද තෙමේ; අවිජ්ජා මූලකා, අවිද්‍යාමූලික වන්නේය; යා, යම් ප්‍රමාදයෙක්; තණ්හාමූලකා, තණමූල්කොට ඇත්තේද; යා, ඒ පමාව; නිවිට්ඨා, තෙවැදෑරුම් වේ; අනුප්පන්නානං, භොගානං, තමන් වෙතැ පහළනොවූ භොගයන්; උප්පාදාය, උපදවාලිම පිණිස; පටිපජ්ජනතා, හොඟොතපාදෙපායයන් සොයනුයේ; පමාදං ආපජ්ජති, පමාවට පැමිණේ; උප්පන්නානං භොගානං, සෙවීමෙන් උපන් භොගයන්; ආරක්ඛා නිමිත්තං, ආරක්ෂාකිරීම හෙතුකොට ගෙනද; පරිභොග නිමිත්තං, පරිභොගකිරීම හෙතුකොටගෙනද; පමාදං ආපජ්ජති, පමාවට පැමිණේ; සලොකස්ස, සත්ලොකයා කෙරෙහි වූ; අයං චතුබ්බිධා පමාදා, මේ චතුර්විධ ප්‍රමාදය වන්නේය; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යා ප්‍රතිබඬවූ; එකාවිධා, එක්වැදෑරුම් පමාවෙක්ද; තණ්හාය, තෘෂ්ණා ප්‍රතිබඬවූ; තිවිධා, උකතප්‍රකාරයෙන්-තෙවැදෑරුම් පමාවෙක්ද වේ- (මේ වසයෙනි).

තත්ථ, ඒ අවිද්‍යා තෘෂ්ණාවන් අතුරෙහි; අවිජ්ජාය, අවිද්‍යාවට; කාමභවයෝ, කාමභවය; පදට්ඨානං ආසන්න කාරණයි; තණ්හාය, තෘෂ්ණාවට; රූපභවයෝ පදට්ඨානං, රූපභවය කාරණයි; තං කිස්ස හේතු, ඊට හෙතුකවරෙදයත්? රූපීසු හවේසු, රූපධර්මයන් කෙරෙහි; අපේක්ඛානානං, තෘෂ්ණාතිනිවේශයද (තෘෂ්ණාවෙන් ඇතුළත්වීමද); අරූපීසු, අරූප ධර්මයන් කෙරෙහි; සම්මාභවෝ, සත්වයන්ගේ මූලාවද; (පිහිටියේය- එහෙයිනි;) "අනාදිමත් සසර සත්ත්‍ව පුරුෂයෝ අන්‍යෝන්‍යයන් පිළිබඳ රූපයන්හි විශේෂයෙන් ඇළෙන්නෝය; එහෙයින්ම:- "භාවං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකරූපම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති යථයිදං භික්ඛවෙ ඉත්ථිරූපං" යනාදි චිත්තපරියාදාය ධර්මක්‍රමය වදළසෙක; මෙසේ හෙයින් තෘෂ්ණාවට රූපභවය පදට්ඨානයි; එස්සාදි අරූපධර්මයන් අතිසුඛුම බැවින් හා සත්තානි සමූහ කිච්චා රම්මණ ඝන විනිබ්භොගාදීන් දුසකර බැවින්ද අරූපධර්මයන්

කෙරෙහි සත්ත්වයන්ගේ සමෙමාහය පහිරිවේ වේ, එහි රූහය රූප සහහිසි, නාමහය චතුර්විධ අරූපසහහිසි, මේ පස්කඳ කිහම් උපාදානයෙහින් සොපාදානවූද? තෘෂ්ණාවෙන් හා අවිද්‍යාවෙනි, එහි තෘෂ්ණාව උපාදාන දෙකෙකි- **කාමූපාදානයත් සීලබ්බතූපාදානයත්ය**, අවිද්‍යාවත් උපාදාන දෙකෙකි- **දිට්ඨුපාදානයත් අත්තවාදූපාදානයත්** ය, මෙකී සිව් උපාදානයෙන් සොපාදානවූ ඔම් සහහිසියෝ වෙත්ද මේ දුකහි, කෙවල සිව් උපාදානයෝ වෙත්ද- මේ දුකඛ සමුදයහි, එහෙයින් **භාහ්‍යවතුන් වහන්සේ** ඒ දුකඛ දුකඛ සමුදය දෙදෙනාගේ **පරිඤ්ඤ ප්‍රහාණ** පිණිස දම්දෙසහි දුඃඛ පරිඤ්ඤ පිණිසද සමුදය ප්‍රහාණ පිණිසදැයි සේසි.

"එහි තෘෂ්ණා මූලිකවූ ඔම් තෙවැදෑරුම් ප්‍රමාදයෙක් තෙමේ අනුතප්පන්න භොහයන්ගේ උතප්පාදය පිණිස උපාය හෙතු සොයන්නේද උතප්පන්න භොහයන්ගේ රැකීමත් පරිභොහ නිමිත්තත් කෙරේද" **නාසා**, ඒ ප්‍රමාදයාගේ; **සමපටිවෙධෙන**, ආශ්වාදදීන් මොනවට දැනීමෙන්; **රක්ඛණා**, යවචිතත සන්තාන යාගේ ඔම් රැකීමක් වේද; **පටිසංහරණා**, තත් ප්‍රමාදයට ප්‍රති පක්ෂ වහයෙන් හැකිලීමක් හෙවත් අප්‍රමාදානු යොහයෙන් ප්‍රමාද යාගේ ඔම් ගෙවීමක් වේද; **අඤ්ඤසමත්ථා**, කෘත්‍යවශයෙන් මේ සමර්ථයි; ව්‍යවදාන පක්ෂයට විසභාහ ධර්මයන්ගේ වශයෙන් ආවර්තනයි ඒ සමර්ථතෙමේ කෙසේ වේ ද ඔත්?- **ඝදා**, ඔම් කලෙක; **කාමානං**, වස්තුකාම ක්ලේශකාමයන්ගේ; **අස්සාදඤ්ච**, කාම ඔන් නිසා උපදනා සුඛ සොමනස්ස සංඛ්‍යාත ආශ්වාදයද; **අස්සාදතෝ**, ආශ්වාද මාත්‍රාවශයෙන්; **ආදීනවඤ්ච**, "අප්පස්සාදා කාමා බහුදුක්ඛා" ඔනාදි වශයෙන් කියනලද දොෂයද; **ආදීනවතෝ**, ආදීනව වශයෙන්; **නිස්සරණඤ්ච**, කාමනිස්සරණ සංඛ්‍යාත ප්‍රථම ධ්‍යාන නෛෂ්ක්‍රම්‍යයද; **නිස්සරණතෝ**, නිස්සරණ වශයෙන්; **ඔභාරඤ්ච**, කාමයන්ගේ ලාමකබවද; **සංකිලෙසඤ්ච**, වෙසෙ ඔන් කිළිටිවීමද; **වොදානඤ්ච**, පිරිසිදුවීමද; **නෙක්ඛම්මෙ**, නෛෂ්ක්‍රම්‍යයෙහි; **ආනිසංසඤ්ච**, නීවරණ ප්‍රහාණාදි ගුණ විශෙෂයොග සංඛ්‍යාතවූ අනුසස්ද; **ජානාති**, දනී; **තත්ථ**, ඒ යථොක්ත සමර්ථය විද්‍යමාන කල්හි; **සා වීමංසා**, ඔම් ප්‍රඥාවක් වේද; **උපපරික්ඛා**, නැවත නැවත ඔම් පරීක්ෂාවක් වේද; **අඤ්ඤ විපස්සනා**, මෝ විදසුන හි.

සමර්ථවිදර්ශනා ඔන මේ ධර්මයෝ දෙදෙන වැඩීමෙන් පිරීමට ඔත් මේ ධර්මයන් දෙදෙනා වඩනු ලබනකල තෘෂ්ණා අවිද්‍යා සංඛ්‍යාත අකුශල ධර්මයෝ දෙදෙන පහවෙත් මේ අකුශල

ධම්මයන් දෙදෙනා පහවූ කල සිව් උපාදාන්යෝ නිරුඬවෙත්, උපාදාන නිරෝධය ප්‍රත්‍යයකොට භවනිරෝධයවේ, භවනිරෝධය ප්‍රත්‍යයකොට ජාතිනිරෝධයවේ, ජාතිනිරෝධය ප්‍රත්‍යයකොට ජරා මරණ සොක පරිදෙව දුක්ඛදෙමනස්ස උපායාසයෝ නිරුඬ වෙත්, මෙසේ මේ සියලු වටදුක් රැසගේ නිරෝධය වන්නේය.

මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් දුක්ඛසමුදය යන පූර්වසත්‍යවයද සමථ විදර්ශනාවය මාර්ගසත්‍යයද භවනිරෝධ සංඛ්‍යාත නිර්වාණය නිරෝධසත්‍යයද යන මොවුහු චතුස්සත්‍යයෝ නම් වෙති, මේ චතුස්සත්‍ය ධම්මයෝ විසභාග සභාග ධම්මයන්ගේ ආවර්ජන වශයෙන් නිර්වාරණය කරන ලද්දාහුය යන අදහසයි; එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "ආරභථ නික්ඛමථ" යනාදිය වදාළ සේක.

මෙසේ වොදානපක්ෂය තබා තත් විසභාග ධම්මවශයෙන් හා සභාගධම්ම වශයෙන්ද, ආවර්ජනය දක්වා - දැන් සංකෙලෙස පක්ෂය තබා තත් සභාග විසභාග ධම්මවශයෙන් ආවර්ජනය දක්වනු පිණිස 'යථාපිමූලේ' යනාදිගය වදාරණ ලදී.

යථාපි මූලෙ පෙ පුනප්පුනං.

මූලෙ, මුලයසී ලබනලද ව්‍යවහාර ඇති භූමිගත වෘක්ෂාවයව යන්; අනුපදද්දවෙ, එරසුජෙදනාදි අනන්තරාය රහිතවූකලැ; දළ්හෙ, එහෙයින්ම දැඩිවූකලැ; ජිණ්ණෙපි, සිදිනලද අතුපතර ඇත්තාවූද; රුක්ඛා, රුකෙක්; පුන එව, නැවත නැවතත්; යථාපි රුහති, යම්සේ වැඩේද; එවං අපි, එපරිද්දෙන්ම; තණ්හානුසයෙ, ආත්මභාව සංඛ්‍යාත වෘක්ෂයාගේ තෘෂ්ණානුශය සංඛ්‍යාතවූ මුල; අනූහතෙ, මාර්ගඥන සංඛ්‍යාත එරසුවෙන් නොසිදිනලද කලැ; ඉදං දුක්ඛං, මේ වටදුක; පුනප්පුනං, අපරාපර භාවයෙන් නැවත නැවත; උප්පජ්ජතිමෙ, උපදනේය.

අයං තණ්හානුසයෙෙ, මේ ගයෙහි කී මේ තෘෂ්ණානුශය තෙමේ; කස්ස තණ්හාය, කි නම් තෘෂ්ණාවක්හුගේ අනුශය වන්නේද? භවතණ්හාය, භවතෘෂ්ණාවගේය; එතස්ස ධම්මස්ස, මේ භවතෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත ධම්මයට; අයං, යම් අනුශයෙක්; පච්චයො, ප්‍රත්‍යය වන්නේද; අයං අවිජ්ජා, මේ අනුශය අවිද්‍යානුශය වන්නේය; ඉති, ඒ එසේ මැයි; අවිජ්ජාපච්චයා, අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන්; භවතණ්හා, භවතෘෂ්ණාව වන්නීය; තණ්හා ච අවිජ්ජා ච, තෘෂ්ණා වද අවිද්‍යාවද- යන; ඉමෙ ෙදව, මොහු දෙදෙන; කිලෙසා, කෙලෙශ යෝයි; තානි, ඒ කෙලෙශයෝ; චතූහාපි උපාදානෙහි, සිව් උපාද

නයෝ වෙති; **තෙකි චතූහි උපදූනෙහි**, ඒ සිව් උපාදානයෙන්; **සඋපාදූනා**, උපාදාන සහිතවූ; **යෙ ඛන්ධා**, යම් සකඛයෝ වෙද්ද; **ඉදං දුක්ඛං**, මේ දුකයි. සිව් උපාදානයෝ සමුදයයි, පස්කඳ දුකයි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ පස්කඳ පරිඥාභිසමය පිණිස දම් දෙසයි, දුඃඛපරිඥා පිණිස හා සමුදය ප්‍රහාණය පිණිස දැයි සේයි. යම් ගුණයක් හෙතුකොට තෘෂ්ණානුශය සමූහණනය කෙරේද මේ සමථයි, යම් ගුණයක් හෙතුකොටගෙණ තෘෂ්ණානුශයාගේ ප්‍රත්‍යයවූ අවිද්‍යාව වලකාලන්නේද මේ විපස්සනායි, සමථ විපස්සනා යන මේ ධර්මයෝ දෙදෙනා වැඩීමෙන් පිරීමට යෙත්; ඒ සමථ විපස්සනා දෙදෙනා අතුරෙහි සමථයාගේ ඵල නම් රාග විරාග සංඛ්‍යාත චෙතෝ විමුක්තියි; විපස්සනාවගේ ඵලනම් අවිජ්ජා විරාග සංඛ්‍යාත ප්‍රඥාවිමුක්තියි.

මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් දුක්ඛසමුදය සංඛ්‍යාත පුරිමසත්‍ය වයද- සමථ විපස්සනා සංඛ්‍යාත මාගීසත්‍යයද- විමුක්තිවය සංඛ්‍යාත නිරොධසත්‍යයද- යන මේ සිව්සස්හු විසභාග සභාග ධර්මාවතීන වශයෙන් නිර්ධාරණය කරනලදහයි දතයුතු; හුදෙක් නිර්ධාරණය කරනලද විසභාග සභාග ධර්මයෙන් පමණක් ආවර්ජන කටයුතු නො වේ. යලිදු පෙළෙහි සඳ්රූප වශයෙන් ආ විසභාග සභාග ධර්මයෙන්ද ආවර්ජන කිරීම ආවර්ජනාරය සි දක්වනු පිණිස, "සබ්බපාපස්ස අකරණං" යනාදිගය කිහ:-

සබ්බපාපස්ස —පෙ— සාසනන්ති.

සබ්බපාපස්ස, කර්මපථප්‍රාප්ත අප්‍රාප්ත නිරවශෙෂ අකුශලයාගේ; **අකරණං**, සුපරිශුද්ධාශයන්හි නො උපදවාලීම ද; **කුසලස්ස**, කර්මපථප්‍රාප්ත අප්‍රාප්ත ත්‍රෛභූමික කුශලයාගේ හා ලොකොත්තර කුශලයාගේ; **උපසම්පදා**, සිත්සතන්හි උපදවා ගැණීම් වශයෙන් ලැබීමද; **සච්ඡිකිරියාදිපනං**, රහත්ඵල නිපදවීමෙන් සියසිත්සතන් පිරිසිදු කිරීමද; **එතං**, "මෙසේ සීල සංවරයෙන් සියලු පව් හැර සමථවිදර්ශනාවෙන් කුසල් සපයා රහත්පලෙන් සිත පිරිසිදු කටයුතුය යන" මෙය; **බුද්ධානං**, සකල බුදුවරයන් වහන්සේලාගේ; **සාසනං**, අවවාදයි අනුශාසනාවයි. මෙහි-සබ්බපාප නම්-"කායදුච්චරිත වචීදුච්චරිත මනෝදුච්චරිත" යන ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතයි. ඒ ත්‍රිවිධ දුශ්චරිතය "පාණාතිපාත- අදින්නාදාන- කාමෙසුමිච්ඡාචාර- මුසාවාද- පිසුණාවාචා- ඵරුසාවාචා- සම්ඵප්පලාප- අභිජ්ඣා- ව්‍යාපාද- මිච්ඡාදිට්ඨි" යන අකුසල කර්මපථ වශයෙන් දසයෙකි, ඒ දසය චෙතනාය චෙත සිකයයි කර්මපථදෙකෙකි, ඔවුනතුරෙහි, පාණාතිපාත- පිසුණා

වාචා- එරුෂාවාචා- යන තුණ දෙස සම්මූඨානයි, අදින්නාදාන- කාමෙසුමිච්ඡාචාර- මුසාවාද- යන තුණ ලොභසම්මූඨානයි, සම්ඵ පපලාපය මොහසම්මූඨානයි, මේ සත වෙතනා නමියි. අභිජ්ඣාව ලොභාකුසලමූලයි, ඛ්‍යාපාදය දෝසාකුසලමූලයි, මිච්ඡාදිට්ඨිය මිච්ඡාමාගීයි, මෙකී තුණ වෙතසිකනමියි, එහෙයින් "වෙතනා කම්මං වෙතසිකං කම්මං" යනු කිහ.

අකුසලමූලං, ලොභාදි අකුසල මූලය; **පයොගං ගච්ඡනතං**, කායවාක් ප්‍රයොගයට යන්නේ; **චතුබ්බිධං අගතිං**, ඡන්දාදි චතුර්විධ අගතියට; **ගච්ඡති**, යේ; **ඡන්දා**, ඡන්දය හෙතුකොටගෙනද; (සෙස්සසේසි). **තත්ථ**, ඒ චතුර්විධ අගතීන් අතුරෙහි; **ඡන්දා**, ඡන්ද හෙතුවෙන්; **යං අගතිං ගච්ඡති**, යම් අගතියකට යේ ද; **ඉදං ලොභ සමුට්ඨානං**, මේ ඡන්දයෙන් අගතියට යාම ලොභ හෙතු වෙන් උපදනේ වේ; (සෙස්සත් මෙසේයි) මෙපමණකින්- **සබ්බ පාපස්ස අකරණං**- යන පදය පිළිබඳවූ පාපය දක්වා- දැන් ඒ පාපයාගේ අකරනය දක්වනු පිණිස "තත්ථ ලොභො අසුභාය පහියති" යනාදිය කිහ- තදථී සුගමයි.

දැන් අන්‍යක්‍රමය කිනුදු පාපය හා හේ නොකිරීමද දක්වා අවශෙෂ පදයන්ගේද අවිභාවන චාරයෙන් සභාග විසභාග ධම්මාවතීනය දක්වනු පිණිස "සබ්බපාපං නාම අට්ඨම්මිච්ඡත්තානි" යනාදිය කිහ. එහි "අකිරියා- අකරණං- අනජ්ඣාචාරෙ" යන තෙපදයෙන් මිච්ඡත්තයන්ගේ අනුපපාදනය කියයි; එසේම "කිරියා- කරණං- අජ්ඣාචාරෙ" යන තෙපදයෙන් උපපාදනය කියයි; "අධිට්ඨහිත්වා ආවරණං අජ්ඣාචාරෙ" සෙස්ස සුගමයි.

සවිත්තපරියොදපනං- යන මෙහි **අනිත්තස්ස**, චිරකාල ප්‍රවෘත්තිවශයෙන් පුරාණවූ; **මනසා**, ආර්‍යාමාගීයාගේ; "පුරාණං මග්ගං පුරාණං අඤ්ජසනති බො අරියසෙත්තං අට්ඨඞ්ගිකස්ස මග්ගස්ස අධිවචනං" යනු සාධකයි. **යං පරිත්තවසෙන**, යම්ක් හුගේ පරිඥාභිසමයෙන්; **යතො**, යම් නීවරණ අනුසයන් කෙරෙන්; **පරියොදපෙති**, පිරිසිදු කෙරේද; **අයං**, මේ නිවරණ අනුසය ධම්මසමූහය සම්මදයයි.

යෙන, යම් භාවනා ක්‍රියාවක් හෙතුකොටගෙන; "පරියොද පෙති, අයං මග්ගො" **යං**, යම්බඳු අසංඛත ධාතුවක්; **පරියොදපි නං**, නීවරණ අනුසයන් කෙරෙන් පිරිසිදු කරන ලද්දේද; "අයං නිරොධො" සෙස්ස සුගමයි. මෙසේ පාළ්‍යාගත ධම්මයන් සබ්බ සභාග විසභාග ධම්මාවතීන වශයෙන් චතුස්සත්‍යයන්

නිඛාරණය කොට දක්වා නැවතත් පාළ්‍යාගත ධර්මයන් සම්බන්ධ සහාග විසහාග ධර්මාවතීන වශයෙන් ආවට්ටහාරය දක්වනු පිණිස "ධම්මෝ හවෙ රක්ඛති" යනාදිය කීහ:- මෙහි අරුත් යට කියනලදි.

ධම්මෝ නාම, මේ ගයෙහි කී කුශල ධර්මතම්; **ඉන්ද්‍රියසංවරෝ**, ඉන්ද්‍රියසංවර ප්‍රධාන සකල සීලසංවරයද; **මහණ්හා ච**, ආත්‍මාගීයද්‍ය හී; **දුවිධා**, දෙවැදෑරුම් වේ; **දුග්ගති නාම**, දුගති නම්; **දුවිධා**, දෙවැදෑරුම් වන්නීය; **දේවමනුස්සෙසු**, දෙවිමිනිස් ගතීන් **උපනිධාය**, සුගතිසථානයෙහි තබා; **අපායා**, සිව්අපායයෝ දුගත කී සී; **නිබ්බානං උපනිධාය**, නිවන සුඛසථානයෙහි තබා; **සබ්බා උපපත්තිසුඛා**, සකල උපපත්තිසථානයෝ; දුග්ගති සිය **තත්ථ**, ඒ දෙවැදෑරුම් කුසල ධර්මයන් අතුරෙහි; **සංවරසීලෙ**, චතුර්විධ සංවරශීලයෙහි; **යා අඛණ්ඩතාදිතා**, යම් කඩනොකිරීම් බවක් වේද; **අයං ධම්මෝ**, මේ සීලසංවර සංඛ්‍යාත ධර්මතෙමේ; **සුචිණ්ණෝ**, මොනවට පුරුදුකරන ලද්දේ; **අපායෙභි**, සිව් අවා දුකින්; **රක්ඛති**, රක්නේය; "යෙ මා භික්ඛවෙ සීලවතෝ ගතියෝ දෙවා ව මනුස්සාව" යනු; **එවං**, එහෙයින්; භගවා ආහ.

එවංච, මේ වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන්ද; **නාලන්දෲයං නිගමෙ**, නාළන්දු නම් නියම්ගමෙහිදී; **අසිබන්ධක පුත්තෙනා**, අසිබන්ධකනම් ගැහැවියාගේ පුත්වූ; **ගාමණී**, ගම්මුදලියා; භගවන්තං එතදවොච ගාමණී සංයුත්තනයෙහිවූ මේ අසිබන්ධක සූත්‍රපාළියෙහි අනුත්තානාථී පදයන් පමණක් මෙහි දක්වම්හ:- **පඨවාභූමකා**, පඨවිභූමිවාසීවූ- නෙවත්- ඔස්තාඟිර දිග්වැසිවූ; **කාමණ්ඩලූකා**, කෙණ්ඩිකා සහිතවූ; **සෙවාලමාලිකා**, උදකසුඛිභාවය දැනගනු පිණිස උදැසනම ජලයෙන් සෙවෙල් හා උපුල් ආදිය ගෙන මාලා කොට පළඳනාවූ; **උදකොරොහකා**, සවස උදය ජලයට බස්නාවූ; **අග්ගිපරිචාරකා**; ගිනිපුදන්නාවූ; **බ්‍රාහ්මණා**, බමුණෝ- **ඇත්තාහ**; **ඒත**, ඒ බමුණෝ; **මනං කාලඞ්කතං**, මළතැනැත්තහු; **උය්‍යාපෙනති නාම**, උඩට යවත්; **සඤ්ඤපෙනති නාම**, මොනවට යවත්; **සග්ගං නාම ඔගහණෙනති**, "පිරිවරාසිටි බමුණෝ පින්වත බඹලොව යව- පින්වත බඹලොව යව-යී කියමින්' සවගීයට ප්‍රවෙශ කෙරෙත්; **භණෙන**, සවාමීනි; **යථා**, යම් ආකාරයකින්; **සබ්බා ලොකා**, සකල සත්වලොක තෙමේ; **කායස්ස භෙදා, —පෙ— උපපජ්ජය්‍ය**, කරජකය බිඳීමෙන් මරණින්මතු මනාගති ඇති සගලොව උපදනේද?; **තථා කාතුං**, එසේකරන්ට **භගවා පන**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේත්; **සත්ථාති ඉති**, පොහො

සත්වන සේක්දැ-යි- ඇසීය. තෙනහි ගාමණි තසෙඤ්ඤවෙත්ථ පටිපුච්ඡිස්සාමි-පෙ- සග්ගංලොකං උපපජ්ජය්‍යාති. මේ වැකිය තුළ අනුත්තාන පදවී මෙසේයි. ඉධ පාණාතිපාති -පෙ- මිච්ඡාදිට්ඨිකෝ පුරිසෝ අස්ස-යි- සම්බන්ධයි. **අනුපදි සඤ්ඤාය**, සිසාරා යන්නේද; **ආයාවනාහෙතු වා**, බැහැ අයදීම හෙතුකොට ගෙන හෝ; **පොමනාහෙතු වා**, සතුති ක්‍රියා හෙතු කොටගෙන හෝ; **පඤ්ජලිකං**, බඳනා ඇදිලි ඇතිව; **අනුපදි සඤ්ඤානාහෙතු වා**, සිසාරා ගමන හෙතුකොටගෙන හෝ; **සෙය්‍යථාපි ගාමණි -පෙ- ථලං වා උපලවෙය්‍යාති**. **උම්මුජ්ජ**, ජල යෙන් නැඟිටු; **උපලව**, ජලමත්තෙහි ඉල්පෙව; **ථලං උපලව**, ගොඩට ඉල්පෙව. තං කිං මඤ්ඤසි ගාමණි -පෙ- නොහෙතං භන්තෙ. සුගමයි. සෙය්‍යථාපි ගාමණි -පෙ- නොහෙතං භන්තෙ.

තත්‍ර, ඒ ගිතෙල් කුඹියෙහි හෝ තෙල්කුඹියෙහි; **යා සඤ්ඤා**, යම් හකුරු හෝ; **කඨලා වා**, කැට හෝ; **අධිධාතුමී අස්ස**, යට බස්නී වන්නීය; **උධාතුමී අස්ස**, ඌර්ධවගත වන්නේය; **ඔසිඳ**, ගිලාබසුව; **සංසිඳ**, යට ගිලාබසුව; **අවංගච්ඡ**, යට යව; **ඉති**, මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; **ධම්මා**, සීලසංවර කුශල ධර්මතෙමේ; **සුවිඤ්ඤාණා**, මොනවට පුරුදුකරන ලද්දේ නොහොත් රැස්කරන ලද්දේ; **අපායෙහි රක්ඛන්ති**, අවාදුකින් රකී. **තත්ථ**, ඒ දෙවැදෑරුම් ධර්මයන් අතුරෙහි; **මහාසස්ස**, ආර්‍යීමාගීයාගේ; **යා තික්ඛා නා**, යම් තියුණු බවෙක් වේ ද; **අධිමත්තතා**, දැඩිබවෙක් වේද- කෙවත්- ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අධිමත්තතාවයක් වේ ද; **අයං ධම්මා**, මේ මාගීධර්මතෙමේ; **සුවිඤ්ඤාණා**, මාගීභාවනා වශයෙන් මොනවට පුරුදුකරන ලද්දේ; **සබ්බානි උපපත්තීනි**, සකල උප පත්ති භවයෙන්; **රක්ඛන්ති**, රක්නේය; **එවං**, ඒ ආකාරයෙන්; **භගවා**, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; **ආහ**, "තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස" යනාදිය වදාළසේක.

තස්මා, එහෙයින්; **රක්ඛිත චිත්තා**, සමථ විදර්ශනා වශ යෙන් රක්නාලද සිත්ඇත්තේ; **සම්මාසංකප්ප ගොචරා**, ත්‍රිවිධ සම්‍යක් සංකල්පනා ගොචරකොට ඇත්තේ; **සම්මාදිට්ඨි පුරෙ ක්ඛාරා**, විදර්ශනා සම්‍යක්දෘෂ්ටිය පෙරටුකොට ඇත්තේ; **උද ඛ්බයං**, නාමරූප ධර්මයන්ගේ උදයව්‍යය; **ඤාතා**, සමුදය නිරෝධ වශයෙන් සම්පණ්ස ආකාරයෙන් දැන; **පහීනම්බාභිභූ**, ප්‍රහීනම්ඛයන් අභිභවනය කළාවූ; **භික්ඛු**, මහණතෙමේ; **සබ්බා දුගතිගාමිනියා**, උපපත්ති භව සංඛ්‍යාත සකල දුර්ගතීන්; **ජහෙ ඉති**

හරණේය- සී- වදුළුසේක. තත්ථ දුග්ගතීනං හෙතු- තණ්හා ච- අවිජ්ජා ච- යනාදිය කියේසි. **තත්ථ**, ඒ තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවන් අතුරෙහි; **තණ්හාය**, තෘෂ්ණාවට; **රූපිනී**, රූපවත්වූ; **පඤ්චින්ද්‍රියානි**, චක්ෂුරාදී පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ පදට්ඨානයි; අවිජ්ජාය මනින්ද්‍රියං පදට්ඨානං; **රූපිනී**, රූපවත්වූ; **පඤ්චින්ද්‍රියානි**, පසිඳුරන්; **රක්ඛණතා**, රක්නේ; **සමාධිං භාවයති**, සමාධිය වඩයි; **තණ්හක්ඛයනිග්ගණ්හානි**, තණ්හා ද නිගාකෙරේ; **මනින්ද්‍රියං රක්ඛණතා**, මනිඳුර රක්නේ; **විපස්සනං භාවයති**, විදසුන් වඩයි; අවිජ්ජක්ඛයනිග්ගණ්හානි, අවිද්‍යාවත් නිගාකෙරේ; සෙස්ස සුගමයි. **ඉදං**, සමථ විදර්ශනා සංඛ්‍යාතවූ මේ ආර්‍යගුණය; **බ්‍රහ්මචරියන්ති වුච්චති**, මාර්ගබ්‍රහ්මචර්‍යාවය යි කියනු ලැබේ; "තත්ථ බ්‍රහ්මචරියස්ස ඵලං" යනාදිය සුගමයි.

ඉමානි චත්තාරි සච්චානි, මෙසේ විසභාගසභාග ධර්මතාවන්ගේ වශයෙන් මේ සිව්සස්හු නිර්ධාරණය කරන ලද්දාහුය.

ආවට්ටහාර විභඞ්ගාදී වර්ණනාය.

තත්ථ කතමෝ විභත්තිහාරෝ? "ධම්මක්ඛන්ධපදට්ඨානං භූමික්ඛන්ධ" යනාදි නිර්දේශග්‍රන්ථ නිර්දර්ශනාභිප්‍රායයි.

මේ විභක්තිහාරයෙහි ධම්මවිභත්ති- භූමිවිභත්ති- පදට්ඨාන විභත්ති- සී- විභක්ති තුණෙකි; ඒ ත්‍රිවිධ විභක්තීන් අතුරෙන් යම් ධර්මයන් විභාග වශයෙන් දැක්වූ කල්හි ඒ ධර්මයන්හි ලැබියයුතුවූ භූමිවිභාගය හා පදට්ඨාන විභාගය සුගමවන හෙයින් ධර්මවිභාගය පළමුකොට දක්වනු පිණිස ෂොඩශවිධ ප්‍රස්ථානයෙහි ඇතුළත්කොට විභාගකටයුතු සූත්‍රයන් අතුරෙන් යම් යම් සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන් විභාග කටයුතුද ඒ සූත්‍රයත් දක්වනු පිණිස "වෙ සුත්තානි" යනාදිය දැක්වූහ:- **වාසනාභාගියඤ්ච**, පුණ්‍යභාවනා කොට්ඨාසයට හිතවූද; **නිබ්බෙධභාගියංච**, ලොභසහගතාදීන් ප්‍රදාලනසංඛ්‍යාත නිර්වේධ කොට්ඨාසයට හිතවූද- යන; **සුත්තානි**, සූත්‍රයෝ; **ච**, දෙකෙකි.

වාසනා පුඤ්ඤභාවනා තස්සා භාගෝ කොට්ඨාසෝ වාසනාභාගෝ තස්සහිතනති වාසනාභාගියං, නිබ්බිජ්ඣනං ලොභසහගතාදීනං පදාලනං නිබ්බෙධෝ තස්ස භාගෝ කොට්ඨාසෝ නිබ්බෙධභාගෝ තස්ස හිතනති නිබ්බෙධභාගියං. යම් සූත්‍රයෙක්හි ත්‍රිවිධ පුණ්‍යක්‍රියාවස්තූහු දෙශනා කරන ලද්දාහුද එබඳු සූත්‍රය **වාසනාභාගිය** නම්, යම් සූත්‍රයෙකැ සෛක්ෂ්‍ය අසෛක්ෂ්‍ය ප්‍රතිපදා දෙශනා කරන ලද්දීද එම සූත්‍රය **නිර්වේධභාගිය** නම්.

සුඤ්ඤතාගතඤ්ච, පුඤ්ඤ කොට්ඨාසයෙනිවූ ද; ඵලූපගතඤ්ච, සාමඤ්ඤඵල කොට්ඨාසයෙනිවූ ද; ඉමේ පඤ්ච පදා, පද පස දෙකෙකි; සංවරසීලං ච, මාගීඝමාතුඛණංවර, ඝනිසංවර, ඤාණසංවර, ඛන්තිසංවර, විරියසංවර" යන පවත්තිවූ සංවර සීලයද; පහාණ සීලඤ්ච, "නේඛම්ම- බ්‍යාපාදවිහිංසා- සම්මොහවිනය- පටිප්පස්සද්ධි- නිස්සරණ ප්‍රහාණ සඞ්ඛාතා" පවත්තිවූ ප්‍රහාණ සීලයද; යඤ්ච ඉමේ සීලානි, සීලයෝ දෙදෙනෙකි.

තත්ථ, තත් සූත්‍ර ප්‍රතිපදා සීලයන් අතුරෙහි; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; වාසනාභාගියං සුඤ්ඤං, වාසනා භාගිය සූත්‍රය; සුඤ්ඤතාගතඤ්ච පටිපදඤ්ච, පුඤ්ඤභාගිය ප්‍රතිපදාවෙහි පිහිටා; දේසයති, දෙසනා කෙරේ; ඉමා, වාසනාභාගිය සූත්‍රානන්ත ධර්ම ප්‍රතිග්‍රාහක ඒ ශ්‍රාවක පුද්ගල තෙමේ; සංවරසීලං, පවත්තිසංවර සීලයෙහි; නිට්ඨා, පිහිටියේය; භගවා බ්‍රහ්මචරියේන, තත්සංවර සීලසඞ්ඛ්‍යාත ශ්‍රේෂ්ඨචර්‍යාව හෙතුකොටගෙන; බ්‍රහ්මචාරී භවති, බඹසරුන්තේ වේ; "මෙහි වූකලී- අට්ඨඞ්ගමාපන්නී සංඛ්‍යාත බ්‍රහ්මචර්‍යාවනේ ප්‍රතික්ෂේපයෙක් නොවේ කෙවිත් ආචාර්‍යී කෙනෙක් "තෙනෙව බ්‍රහ්මචරියේන" යි සංවිධාරණය නිසත්: ඔවුන්ගේ මතයෙහි අට්ඨඞ්ගමාපන්නී බ්‍රහ්මචර්‍යාව ප්‍රතික්ෂේප කෙරේ".

තත්ථ ඒ සූත්‍රප්‍රතිපදා සීලයන් අතුරෙහි; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; නිබ්බේධභාගියං සුඤ්ඤං, නිබ්බේධභාගිය සූත්‍රානන්තය; ඵලූපගතඤ්ච පටිපදඤ්ච, ඵලූපගතිය ප්‍රතිපදාවෙහි පිහිටා; දේසයති, දෙසනා කෙරේ; ඉමා, නිබ්බේධභාගිය සූත්‍රානන්ත ධර්මප්‍රතිග්‍රාහකවූ ඒ ශ්‍රාවක පුද්ගලතෙමේ; පඤ්ඤාසීලං, සවූ වෙත්ද පටිපස්සද්ධි ප්‍රහාණයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රඥා ශීලයෙහි සිතෙහි, පිහිටියේ; පුන්‍ර බ්‍රහ්මචරියේන, ඒ ප්‍රඥා ශීල සංඛ්‍යාත මාර්ග බ්‍රහ්මචර්‍යාව හෙතුකොට ගෙන; බ්‍රහ්මචාරී භවති, බඹසරුන්තේ වේ; "තත්ථ කතමං වාසනාභාගියං සුත්තන්තං" යනාදිය සුගමයි.

"වාසනාභාගිය සූත්‍රයෙහි" පඤ්ඤත්තා, ආර්‍යාමාර්ගයට පදවැන්නවූ වුත්තානභාමිනී විදර්ශනා ප්‍රඥාවක්; නත්ථි, නැත; මග්ගත්තා, ආර්‍යාමාර්ගයෙක්; නත්ථි, නැත; ඵලං, සාමඤ්ඤඵලයෙක්; නත්ථි, නැත; නිබ්බේධභාගියෙ සුත්තන්තා, නිබ්බේධභාගිය සූත්‍රානන්තයෙහි; පඤ්ඤත්තා අත්ථි, ආර්‍යාමාර්ගයට පදවැන්නවූ වුත්තානභාමිනී විදර්ශනා ප්‍රඥාවක් ඇත, මග්ගත්තා අත්ථි, ආර්‍යාමාර්ගයෙක් ඇත; ඵලං අත්ථි, ආර්‍යාඵලයෙක් ඇත; මෙයින් වාසනාභාගිය නිබ්බේධභාගිය දෙතැවියෙහි සාතිශය අසඞ්කර භාවය දතයුතු.

ඉමානි වත්තාරි සුත්තානි, යථොක්ත වාසනාභාගිය නිබ්බේධභාගිය සුත්තවය හා වක්ඛමාන සංකිලෙසභාගිය අසෙඛභාගිය සුත්තවයද යන මේ චතුර්විධ සූත්‍රානන්ත කෙණෙක් වෙති; ඉමෙසං වත්තාරානං සුත්තානං, මේ සිව්සූතුරන්ගේ; දෙසනා නානෙ, දෙසනානානයිරද; ඵලෙන, දෙසනා ඵලයෙහිද; සිලෙන, සීලයෙහිද; බ්‍රහ්මචරියෙන, බ්‍රහ්මචර්‍යාවෙන්ද; සබ්බථා, සම්ප්‍රකාරයෙන් "විවිධහාර හිසය එකාදසසථාන යෙහිලා" විවණෙන හාරෙන, විවරහාරයෙන්; විචිනිච්ඡා, සොයා; යුතතිහාරෙන්, යුක්තිහාරයෙන්; සුතුණස්ස, විදර්‍ශීනා මාර්ගඥානයාගේ; භූමි, භූමිය; ඤාවතිඤා, යම්පමණ වන්නිද එතාක්; මඤාපටිනාබ්බා, යෙදිය යුත්තාහ; "විවරහාර යුත්තිහාරයෝ විනත්තිහාරයාගේ පරිකර්ම සථානයෝයයි" මෙයින් දැක්වූහ. "යාවතිකා සුතුණස්ස භූමි" යන් තෙන් විනත්තිහාරයාගේ මහාවිෂයත්වය දැක්වූහ.

මේසේ වාසනාභාගිය නිබ්බේධභාගිය භාවයෙන් ධර්මයන් එකාදෙසයකින් විභාගකොටැ- දැන් ඒ ධර්මයන් සංකෙලෙස භාගිය අසෙඛභාගිය භාවයෙන් හා සාධාරණ අසාධාරණ භාවයෙන්ද විභාගකරණු පිණිස- "තත්ථ කතමෙ ධම්මා සාධාරණා" යනාදිය කියනලදි.

කතමෙ, ඒ ධර්මයන් අතුරෙහි; කතමෙ ධම්මා, කිනම් සභාව ධර්මයෙක්ද; සාධාරණා, අවශිෂ්ටවූවෝද- හෙවත්- සමානයෝද; නාම සාධාරණා, නාමයෙන් සාධාරණවූ ධර්මයෝ ද; වත්ථු සාධාරණාව, නිශ්‍රයවස්තුවෙන් සාධාරණවූ ධර්මයෝදැයි; මෙ ධම්මා, ප්‍රකෘතිහු දෙකෙක් වෙති; මෙහි ධම්ම ශබ්දය "ජාති ධම්මානං" යනාදී තන්හි මෙන් ප්‍රකෘතියෙහිවේ:- කුසලාකුසලාදි ධර්මයෝ නාමයෙන් සාධාරණයෝය; විශෙෂයෙන් සංකෙලෙස පක්ෂයෙහි පහානෙකටඨ ධර්මයෝ නාමසාධාරණයි; එකසන්තති පතිත නාමයෙන් සමානවස්තුකධර්මයෝ වස්තුසාධාරණයි- සහ ජනකටඨ ධර්මයෝයි; චාපෙත, යොදොත්; එවං ජාතිඤං, කෘත්‍ය ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිපක්ෂාදි හෙයින් මෙබඳු සභාව ඇත්තාවූ; සංකිලෙසිකේ අසෙඛෙපි, ලෞකිකයි අනිකුත් ධර්මසමූහයක් වේ ද හෙද මේ විබත් හරින් විභාගකටයුතු.

මිච්ඡාදිට්ඨිආදීනං සකසාගං, මාතුඝාතනාදි ඕචරිත්තනියත කම්මයන්කළ සත්වයන්ටද; අනියතානං සකසානසඳව, අනියත කම්මකලාවූ දුගති සුගති අනෙතුක දුසෙතුක තිහෙතුක පෘථග්ජන සත්වයන්ටද; දුක්ඛතොව සංකිලෙසිකා, ප්‍රථම දර්‍ශන මාර්ගයෙන් ප්‍රහාණකටයුතු; සකසාගාදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බත පරාමාසාදි

කෙලෙසයෝ; සාධාරණා, සාධාරණයෝයි; එසේම පෘථග්ජනයා කවද ශ්‍රෝතාපන්නයාගවද කාමරාග ව්‍යාපාදයෝ සාධාරණයන; පෘථග්ජනයාගවද අනාගාම්යාගවද උඩම්භාගීය සංයෝජනයෝ සාධාරණයන: ආර්‍ය්‍ය ශ්‍රාවකයෙක් යම්කිසි ලෞකික සමාපත්තීය කට සමවදනේද ඒ සමවත අවිතරාගීන් හා සාධාරණය; ඒ එසේ මැයි:- ලෞකිකාසමාපන්නති වූකලි රූපාවචර අරූපාවචර දිබ්බ විහාර බ්‍රහ්මවිහාර පඨමජ්ඣාන සමාපත්ති යනමේ ආදී පර්‍ය්‍යායධර්මයන් හා සාධාරණය; කුසල සමාපත්තීය වූකලි මේ ක්‍රම යෙන් අසාධාරණ වන්නීය; ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවකතෙමේ ලෝවිසමවතට පැමිණෙන්නේ ඔධිවශයෙන් පැමිණේ;එහෙයින්ම "සාධාරණාහි ධම්මා එවං අඤ්ඤමඤ්ඤං" යනාදිය කීහ. හි, යම්හෙයකින්; සාධාරණා, විතරාග අවිතරාග පුද්ගලයන් විෂයින් ඔධිවශයෙන් පැමිණියයුතු සාධාරණ ධර්මයෝ; එවං, එසේ; ඔධිවශයෙන්; අඤ්ඤමඤ්ඤං, අන්‍යෝන්‍යයන්; පරංපරං, පසුපසු පවත්වනු ලබන ධර්මසමූහය; සකංසකං, පළමු පළමු උපන් ධර්මසමූහය සම් බන්ධවූ; විසයං, ගොචරාදි විසය; නානිවත්තනතෝ, නොඉක්මවත්.

"යම්පරිද්දෙකින් මිථ්‍යාත්ත නියත පුද්ගලයන්ට හා අනියත පුද්ගලයන්ටත් යම් ධර්මයෝ සාධාරණයයි කියන ලද්දාහුද එසේ සාධාරණවූ ධර්මයෝ සකල සත්ත්වයන්ට සමාන බැවින් සාධාරණයෝ නොවෙත්; කුමක් හෙයිනයත්? යම්හෙයකින් අන්‍යෝන්‍යපරම්පර සවකිය සවකිය විසය නොඉක්මවත්ද ඒ ධර්මයන්ගේ ප්‍රවෘත්ති හෙතු ප්‍රතිනියතමැයි ඒ ඒ ධර්මයන්ට වෙන්වෙන්ව අයත්මැයි. එසින් අන්පරිද්දෙකින් වන්නේ නම් එසේ සාධාරණ යන ව්‍යවහාරයම නොවන්නේය" යනු අදහස හෙයිනි.

අපිව, වැලිඳු; භික්ඛු, ආර්‍ය්‍යශ්‍රාවකවූ හෝ අවිතරාගීවූ හෝ යම්පුද්ගලයෙක්; ඉමෙසු ධම්මෙසු, මේ ලෞකිකසමාපත්ති ධර්මයෙන්; සමන්නාගතෝ, සමන්විතවූයේද; භික්ඛු, ඒ පුද්ගලතෙමේ තං ධම්මං, ඒ ලෞකිකසමාපත්ති ධර්මය; න උපාති වත්තති, පරම්පරා වශයෙන් පැමිණෙන්නේ නමුදු නොඉක්මවන්නේය; අන්‍ය සමාපත්ති ධර්මයකට පැමිණ නොඉක්මවන්නේය- යන අර්ථයි; ඉමෙ ධම්මා සාධාරණා, යම් ලෞකික සමාපත්ති ධර්මයකින් සමන්විතවූවාහට මේ ලෞකික සමාපත්ති ධර්මයෝ සාධාරණවූවෝ යයි දනයුතු.

තත්‍රා, ඒ විභත්තිභාරයෙන් විභාගකටයුතු ධර්මයන් අතුරෙහි; අසාධාරණා ධම්මා, අසමාන ධර්මයෝ; කතමෙ, කවරහුද? භාව, නත් සූත්‍රාගත අසාධාරණ ධර්ම පරියේෂ්‍යය යම්පමණද එපමණ;

දෙසනං උපාදාය, ඒ ඒ දෙශනාගෙන නොහොත් ඒ ඒ දෙශනානුසාරයෙන්; භවෙය්‍යාතබ්බා, අසාධාරණ ධර්මයෝ සෙවිය යුත්තාහ; කෙසේදයත්? සෙඛා සෙඛා, සෙඛා සෙඛා යී ද; භබ්බා භබ්බා ඉති, භබ්බා භබ්බා යී ද; භවෙය්‍යාතබ්බා, සෙවිය යුත්තාහ; නොහොත්; සෙඛාසෙඛා භබ්බාභබ්බා ඉති, සෙඛා පෙ අභබ්බා-පීති.

ආව, යම්පමණ දෙශනාවක් වදාරණ ලද්දී ද ඒතාක්; දෙශනං උපාදාය, ඒ දෙශනා ගෙන; භවෙය්‍යාතබ්බා, අසාධාරණ ධර්මයෝ සෙවිය යුත්තාහ; කෙසේදයත්? ආර්‍යයන් අතුරෙහි ශෛක්ෂ අශෛක්ෂ ධර්මවශයෙන්; සෙඛා, යා නාමයා අශෛක්ෂයා හා අසාධාරණයි; අසෙඛා, යා නාමයා ශෛක්ෂයා හා අසාධාරණයි; අන්‍යාර්‍යයන් අතුරෙහි භබ්බ, යා නාමයා අභබ්බයා හා අසාධාරණයි; අභබ්බා යා නාමයා භබ්බතා හා අසාධාරණයි, මෙසේ සෙවිය යුතු පෙ.

අට්ඨමකස්ස, අග පලමුල්නොවැ පිළිලොම් වශයෙන් ගිනුකලැ අවවැනි සෝවාන්මග සිටියාහටද; සෝතාපන්නස්සේව සොවාන්පලපත්තහටද; කාමරාග ව්‍යාපාදයෝ අනුශය වශයෙන් පහළවීමට සුදුසු හෙයින් සාධාරණයා; ධම්මතා, ධර්මසභාව අසාධාරණයි; ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගසථ සභාව ශ්‍රොතාපන්නයාහට අසාධාරණයි; ශ්‍රොතාපත්තිඵලසථ සභාව ශ්‍රොතාපත්ති මාර්ගිකයාහට අසාධාරණයි සේයි පෙ.

අට්ඨමකස්ස, මැදුම්නඛ සිහනද දෙසුන් නගින් දෙලොස් අරියපුගුලන් වශයෙන් හිඳුකල අවවැනි තැන සිටි අනාගාමී මාර්ගිකයාහටද; අනාගාමිස්ස ව, අනාගාමී ඵලසථයාහටද; උඩ්ඩභාගිය සංයොජනාදීනං, උඩ්ඩභාගිය පඤ්චසංයොජනයෝ; සාධාරණයා; ධම්මතා, අනාගාමී මාර්ගසථ ධර්මසභාවය; අසාධාරණා, අන්‍යොන්‍ය අසාධාරණයි; සබ්බසං සෙඛානං, සකල ශෛක්ෂයන්ට; නාමං, යෙඛ යා නාමයා සාධාරණයි; ඔවුන්ගේ ධර්මසභාව අසාධාරණයි; එසේම ඵලපිණිස පිළිපන්නාවූ සියල්ලන්ට පටිපන්නක යා නාමයා සාධාරණයි; ධර්මසභාව අසාධාරණයි; සකල ශෛක්ෂයන්ට ශෛක්ෂ්‍ය ශීලය සාධාරණයි; ධර්මසභාව අන්‍යොන්‍ය වශයෙන් අසාධාරණයි; මෙසේ අට්ඨමකස්ස යනාදි වශයෙන් ආර්‍ය පුද්ගලයන් කෙරෙහි අසාධාරණ ධර්මයන් දක්වා අන්‍ය පුද්ගලයන් කෙරෙහි නය දර්ශනය පිණිස "එවං විසෙසානු පස්සිනා" යනාදිය කීහ:-

එවං, මෙසේ ආර්‍යයන් කෙරෙහි කිනසානුසාරයෙන්; විසයානුපසඤ්ඤිනං, භව්‍යාභව්‍ය අනාර්‍යයන් කෙරෙහි අසාධාරණ වශයෙන් විශෙෂය බලන සොයන ප්‍රාඥයා විසින්; තිකුක්කටස්ස මජ්ඣිමං උප්පාදෙත්වා, තීන ප්‍රණීත මධ්‍යම පුද්ගලයන් නෙතෑ; තථෙව සිතබ්බං, සෙවිය යුතු; හේ කෙසේද? මාතෘ ඝාතනාදි වශයෙන් පැවැති මිච්ඡත්ත නියතවූ ප්‍රතිඝසම්ප්‍රයුක්තවූ සප්තම ජවන චිත්තෝත්පාදයනට හෝ හත් චිත්තෝත්පාදයෙන් සමන්විත පුද්ගලයන්ට හෝ එසේ පැවැති ප්‍රථම ජවනාදි චිත්තෝත්පාද සංඛ්‍යාත අනියත ධර්මයෝ ප්‍රතිඝසම්ප්‍රයුක්තාදි භාවයෙන් සාධාරණයි; මිච්ඡත්ත නියතධර්මයෝ එකචිත්තෝත්පාද බැවින් අසාධාරණයි; යම් ආකාරයකින් සිත සිතනා මුසුවියයි නොකියයුතු; එසේම මිච්ඡත්ත නියතධර්මයෝ මිච්ඡත්ත නියතධර්මයන්ට සාධාරණයයි නොකියයුතු, මිච්ඡත්ත නියතධර්මයන් අතුරෙහිද නියත මිසදිටුවූ දෘෂ්ටිසම්ප්‍රයුක්ත සප්තම ජවන චිත්තෝත්පාදයෙන් සමන්විතවූවන්ට අනියතවූ දෘෂ්ටිසම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රථම ජවනාදි චිත්තෝත්පාද ධර්මයෝ දෘෂ්ටිසම්ප්‍රයුක්තාදි භාවයෙන් සාධාරණයි; නියත මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය එකචිත්තෝත්පාද සමන්විත භාවයෙන් අසාධාරණයි; එහෙයින්ම- මිච්ඡත්ත නියතධර්මයන්ට අනියත ධර්මයෝ සාධාරණය; මිච්ඡත්ත නියතධර්මයෝ අසාධාරණය; මිච්ඡත්ත නියතධර්මයන් අතුරෙහිවූ නියත මිසදිටුවූවන්ට අනියත ධර්මයෝ සාධාරණය; නියතමිථ්‍යාදෘෂ්ටිය අසාධාරණයි; මේ නයින් අසාධාරණ ධර්මයන් දන්නාවූ ප්‍රාඥයා විසින් දතයුතුයයි අටුවාහි කිනම්.

මෙසේ නානා නයින් ධර්මවිභාගයෙහි දක්ෂ වූත් භූමිවිභාගාදිය හා සඳහාගී විභාගකොට දක්වනු පිණිස "දස්සනභූමි" යනාදිය කිනම්.

දස්සනභූමි, ප්‍රථම මාර්ගසම්බන්ධ දර්ශන භූමිය; නියාමාවක්කන්තියා, සම්මත්තනියාමයට පැමිණීමය යි කියනලද ශ්‍රෝතාපත්තිඵල ප්‍රවෘත්තියට පදවත්තානයි; "නියමනං නියාමෝ, සම්මත්තස්ස නියාමෝ සම්මත්තනියාමෝ; අවක්කමනං අවක්කන්ති; සොතාපත්තිඵලං; නියාමස්ස අවක්කන්ති නියාමාවක්කන්ති; තාය" ඒ එසේමැයි; ප්‍රථමමාර්ගසමන්විත පුද්ගලතෙමේ සම්මත්තනියාමයට බැසගත්තේවේ; ඵලසමන්විත පුද්ගලතෙමේ නියාමයට බැස්සේ වේ; එහෙයින් නියාමාවක්කන්ති ශබ්දයෙන් ප්‍රථම ඵලොත්පත්තිය ගන්නාලද්දීය; භාවනාභූමි, උපරි මාර්ගත්‍රය සංඛ්‍යාත භාවනාභූමිය; උත්තරිකානං ඵලානං, තත් තත් මාර්ගයාගේ

මත්තෙහි පවත්නා තත් තත් ඵලයන්ගේ; සකතනියා, පැමිණීමට පදවැනසි; හෙටදිම හෙටදිම ආයතිමාගීය උපරිම උපරිම මාගීඵ ගමනට කරුණු වන්නේය; සක්කායදිට්ඨි ආදීන් ප්‍රහාණය නොකොට කාමරාග ව්‍යාපාදාදීන් පහකිරීම නොහැකි මැයි; එසේද වුවත් ආයතිමාගීය සඞ්ඛ්‍ය ඵලයට විශෙෂ කාරණයක්ද ආසන්න කාරණයක්ද වන්හේ ය යි දක්වනු පිණිස "භාවනාභූමි උභතරි කානං ඵලානං පත්තියා පදවැනතං" යනු කියන ලදි.

දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤත්ථාය මන්දප්‍රාඥ පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි උපදනා බැවින් සමථය ඵලවන්නී සමථයට පදවැනසි; **සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤත්ථාය** විදර්ශනාවට පදවැනසි; අවශෙෂ ප්‍රතිපදාවයද අග්‍රප්‍රාඥයාහට නොඋපදනා හෙයින් සමථයට පදවැනසි; එහෙයින් "ඉතරා පන තිස්සොපි පටිපදා සමථං ආවහන්තී"යි- අට්ඨකථා කීහ.

දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු, දන්මුවා පින්කිරියවත; පර තොසෙසාය සංඛ්‍යාත ධර්මශ්‍රවණයට සාධාරණයි, පදවැනසි.

"දානමෙව දානමයං පුඤ්ඤඵලනිබ්බත්තනතොයෙන පුඤ්ඤං; තදෙව කත්තුබ්බතොා කිරියා; පයොගසම්පත්තී ආදිකා අධිට්ඨානා භාවතොා වත්ථු වා'ති දානමය පුඤ්ඤකිරිය වත්ථු. සීලමය පුඤ්ඤ කිරියවත්ථු, සිල්මුවා පින්කිරියවත සිත්මුවා පැණට සාධාරණයි පදවැනසි; භාවනාමය පුඤ්ඤකිරියවත්ථු, බැවුන්මුවා පින්කිරියවත; භාවනාමයියා පඤ්ඤාය, බැවුන්මුවා පැණට සාධාරණයි පදවැනසි.

තවද දන්මුවා පින්කිරියවත මෙරමා හොසට හා සුතිමුවා පැණටද සාධාරණයි පදවැනසි. මෙහි දානමය පුණ්‍යක්‍රියා වස්තුව නමා ඒකාන්තයෙන් නිශ්පර්‍යාය වශයෙන්ම ධර්මශ්‍රවණයට පදවැනස නොවේ. වන්දනා යාඥා ප්‍රශ්න පුවත්සා ආදියද පදවැනස වෙති; එහෙයින් එකි නරුණු හා සාධාරණව පරතොසෙසයට පදවැනස වෙයි; පරතොසෙසය වන්හි ධර්මශ්‍රවණ ප්‍රශ්න විස්සජ්ජනාදී වශයෙන් පවත්නේය; දියයුතු දෑ දීම වැඳීම අඇදීම ආදි සාමීචි පවත්වන කලෑ බොහෝසේ දහම් දෙසන්: එහෙයින් දැක වැඳනාදි ක්‍රියා සමුදාය ධර්මශ්‍රවණයට පදවැනස යයි දතයුතු.

ශීලමය පුණ්‍යක්‍රියා වස්තුවද පාමොජ්ජ පීති පස්සද්ධි සුඛ සමාධීන් හා පදවැනස භාවයෙන් සාධාරණව විදර්ශනාභූමි ප්‍රඥාවට පදවැනස වේ ඒ එසේමැයි: සිල්පස්වික්‍රන සිල්වතාගේ සිත් හි ප්‍රමොදයාදීහු උපදින් සමාහිතවූයේ ධර්මවිත්‍රනයෙහි සමර්ථ වේ;

පළමු පළමු උපන් සමථභාවනා හා විදර්ශනා භාවනාද බැවුන් මුවා පින්කිරියවත නම්; ඒ භාවනාව දැන ශීලාදි කාරණයක් හා සාධාරණව භාවනාමයි ප්‍රඥ සංඛ්‍යාතවූ පසු පසුව උපදනා සමථ භාවනාවට හා විදර්ශනාභාවනාවට පදට්ඨාන වන්නේය; එසෙ යින්.

"සාධාරණන්ති න බීජං විය අඞ්කුරස්ස දස්සනභූමිආදයෝ විය වා නියාමාවක්කන්තිති ආදීනං ආවෙණිකං, අථ ඛෝ අසාධාරණං තදඤ්ඤූ කාරණන්ති"යි අට්ඨකථාහි කීහ.

තවද මෙකී දැනමයාදි පුඤ්ඤක්‍රියා වස්තූන්ගේ ඝථාක්‍රමයෙන් පරියත්ති බාහුසච්චය කම්මට්ඨානානුයොග මඟඵල සම්මාදිට්ඨි ආදීන්වද පදට්ඨාන භාවය දක්වනු පිණිස නැවතත්, "දානමය පුඤ්ඤකිරියවත්ථු පරතො ඝොසස්ස සුතමයියා එපඤ්ඤත්ථ"යනාදි මාතෘකාරය දක්වා එසේම පතිරූපදේසවාසාදීහු කායවිවෙක චිත්ත විවෙකාදීන්ට කාරණාවෙත්යයි නය දර්ශනය පිණිස "පතිරූපදෙසවාසෝ" යනාදිය කීහ:-

පතිරූපදේසවාසෝ, තෙරුවන් ගුණදත් සිව්පිරිසැති පෙදෙස්හි විසීම; **විසභාගස්ස ච**, කායචිත්ත විවෙකයටද; **සමාධිස්ස ච**, උපචාර අර්පනා සමාධියටද සාධාරණ පදට්ඨානයි; පතිරූපදේසය නිසා වඤ්ඤතුගේ කායවිවෙක චිත්තවිවෙක වැඩෙන හෙයින් විවෙකයට හා උපචාර අර්පනා සමාධියටද සීලාදීන් හා සාධාරණව පදට්ඨාන වන්නේය.

සප්පුරිසූපනිස්සයෝ, බුද්ධාදි සත්පුරුෂයන් උපනිශ්‍රය ගොවරකොට පවත්නා චිත්තප්‍රසාද තෙමේ; **තිණ්ණං අරියානං පසාදාධිගමාය**, රත්නත්‍රයාගේ ගුණාවබෝධ ප්‍රසාද සංඛ්‍යාතවූ ත්‍රිවිධ අවෙච්චප්‍රසාදයනාවද; **සමථස්ස ච**, සමථයටද සාධාරණ පදට්ඨානයි; බුද්ධාදී සත්පුරුෂයන් පසිරුපාසනය කරන්නාවූ ශ්‍රද්ධා සම්පන්න පුද්ගලයාගේ ඔත්තප්ප රත්නත්‍රය ගුණානුස්මරණයෙන් අඤ්ඤතර සංසය විප්ලවාභාව ප්‍රභාව වශයෙන් ත්‍රිවිධාකාරවූ අවෙච්ච ප්‍රසාදයන්ටද එම සත්පුරුෂොපනිශ්‍රය සම්පත්තිය රත්නත්‍රය ගුණාදීන් හා සාධාරණව පදට්ඨාන වන්නේය; සමථලාභයට හෙතු දැයකවූ සත්පුරුෂයෙකු පසිරුපාසනය කිරීමෙන් එම සත්පුරුෂයා විසින් දෙනලද උපදෙශයෙහි පිහිටා පැවැත් වියහුතු සමථයටද එම සත්පුරුෂොපනිශ්‍රය සීල ප්‍රමොදාදීන් හා සාධාරණව පදට්ඨාන වන්නේය.

අත්තසම්මාපණිධානං, ආත්ම සම්‍යක් ප්‍රණිධිය හෙවත් සිත මොනවට අරමුණෙහි පිහිටුවා ගැනීම; **හිරියාව, පාපජිගුච්ඡන ලක්ඛණ ලජ්ජාවවද; විසඝාතාභ ව**, විදර්ශනාවටද සාධාරණ

පදට්ඨානයි; සිත අරමුණෙහි මොනවට යොදුගත්කාහට පවට පිළිකුල් කිරීම් ආදිය යෙහෙන් ලැබෙන බැවින් ආතම සම්‍යක් ප්‍රණිධිය ජාතිවයාදීන් පස්වකිම හා සාධාරණව නිරියටද පද ට්ඨාන වන්නේය; එසේම සිත අරමුණෙහි මොනවට යොදුගත් කාහට නිබ්බිදාදීන් යෙහෙන් සිදුවන බැවින් සීලාදීන් හා සාධා රණව විදර්ශනාවට පදට්ඨාන වන්නේය.

අකුසල පහිඞමාණෙ, සඳඞ්ගාදි වශයෙන් අකුසල ධර්මයන් පරිත්‍යාග කිරීම (හැරිම); **කුසලපුබ්බංගමා ච**, කුසලවීමංසා සඞ්ඛ්‍යාත පටිසඞ්ඛානුපස්සනා ඤාණයටද; **ආර්‍යමාර්ග සමාධින්ද්‍රිය** වද නිබ්බිදා ඤාණාදීන් හා සාධාරණ පදට්ඨාන වන්නේය; **ධම්ම සවාකඛාතතා**, ධර්මයාගේ සවාකඛාත භාවය; **කුසලමූල උපප නාය ච**, අලොභාදි කුසලමූලයෙන් වැඩෙන ලෞකික ලොකෝ තතර සම්පත්තියටද; **ඵල සමාපත්තියා ච**, ඵල සමවතටද– සාධාරණ පදට්ඨානයි; සවාකඛාත ධර්මශ්‍රවණානුසාරයෙන් පැවැති අලොභ අදෙස අමොහ සඞ්ඛ්‍යාත කුසලමූලිකවූ ලෞකී ලොවු තුරු සම්පතට හා එබඳු කුසල මූලිකවූ ඵලසමාපත්තියටද එම ධර්ම සවාකඛාතතාවය සාධාරණ පදට්ඨාන වන්නේයි.

සංඝ සුප්පටිපත්තියා, සංඝයාගේ සුපිළිපන් බව; **සංඝසුට්ඨු භාය ච**, සඟනාගේ සුදුසුභාවයට සාධාරණ පදට්ඨානයි; **සඞ්ඛමුඛමුපදා**, ශාසනාගුණ සම්පත්තිය; **අපායගමනාභාවං සාධාරණ ච**, අසුභ කෙරෙහි නොපැහැදුනවුන්ගේ පැහැදීමවද; **පසන්නානං ගීනඤ්ච භාවාය ච**, පැහැදුනවුන්ගේ වැඩියත් පැහැදීමටද, සාධා රණ පදට්ඨානයි; **අප්පඛීණා පාණීනඞ්ඛඛතා**, නොනැසුනු නොමහාත් නොහැපුණු පාමොක් ඇතිබව; **දුම්මඞ්කූනං පුග්ග ලානං**, දුශ්ශීල පුද්ගලයන්ගේ; **නිග්ගහාය ච**, නිග්‍රහයටද; **පඤ්ඤවානං සුග්ගහිතානං**, ප්‍රාතිමෝක්ෂ සංවරාදි ශීලසම්පන්න පුද්ගලයන්ගේ; **ඨාසුවිභාවාය ච**, සුවසේ ස්ථිරවී පැවැත්මටද සාධාරණ පදට්ඨාන වන්නේය; එහෙයින් ආයුෂ්මත් මහා කාත්‍යායන ස්වාමිපාදයෝ "ධම්මඤ්ච පදට්ඨානං" යනාදි විභත්ති හාරනිද්දේශ ගාථාව වදාළහ.

විභත්තිහාරෝති, විභත්තිහාරයෙමේ; **නියුත්තතා**, යම් යම් සූත්‍රයන්හි ධර්මභූමි පදස්ථානයෝ කිනම ලද්දාහුද ඒ ධර්මාදීන් නිඛාරණයොට යොදා නිමවන ලද්දේය.

විභත්තිහාර විභඞ්ගාථි වණ්ණිතායි.

තත්ථ කතමෝ පරිවත්තනෝ හාරෝ? "කුසලාකුසලේ ධම්මේ" ඉමාදි නිද්දේස මාථොකත්ත පදත්ථ විභාගනියේ වේ මේ වක්ඛමාන නයින් දතයුතු.

සංවණ්ණිතා කරනු ලබන සූත්‍රයෙහි දක්වනලද භාවිතකට යුතුවූ කිනම් කුසලයකට කවර අකුසල ධර්මයෙක් ප්‍රතිපක්ෂවන්නේද, කෙසේ ඒ ධර්මය පෙරළා සංවණ්ණිතා කටයුතුද-යි- විවාදයුතු ඔවින් භාවිතව්‍යවූ මෙම කුසලයට මේ අකුසලය ප්‍රතිපක්ෂය මෙසේ ප්‍රහාණකටයුතු වශයෙන් පෙරළා දැක්විය යුතු ය යි- දක්වනු පිණිස "සම්මාදිට්ඨිස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස" ඉත්‍යාදිය කිහ.

සම්මාදිට්ඨිස්ස පුග්ගලස්ස, සම්දිටුපුතුලාගේ; **මිච්ඡා දිට්ඨි, මිච්ඡාදිට්ඨිතෝමෝ**; **නිජ්ජිණ්ණා හවති**, නිරවශෙෂයෙන් දිරාගියාවේ. **සම්මා සුන්දරා පසත්ථා දිට්ඨි යස්සාති සම්මාදිට්ඨී**; සම්‍යක්දෘෂ්ටි නොමෝ කම්කම්ඵල ඇදහිමෙන් හෝ අනිත්‍යාදි විදර්ශනා වශයෙන් හෝ මාගී සම්‍යක් දර්ශන වශයෙන් හෝ පවත්නී නිරවශෙෂයෙන්ම ගන්නාලද්දීය. තත් සම්‍යක්දෘෂ්ටිය භාවිතකළකලැ එයින් පහනටයුතුවූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය නිරවශෙෂයෙන්ම දිරාගියාවේ. නැවත එම සන්තානයෙහි පහළවීමට නුසුදුසු වන්නීය.

අස්ස, ඒ සම්දිටු පුතුලාගේ **සිත්සතන්හි; මිච්ඡාදිට්ඨිපච්චයා**, මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ප්‍රත්‍යයෙන්; **යෙව අඤ්ඤෙපි පාපකා** අකුසලා ධම්මා, තම් අනෙකවිධවූ ලාමක අකුසල ධර්මතෙණෙක්; **උප්පජ්ජන්තූති**, පහළවන්නාහුද; **අස්ස**, ඒ සම්දිටුහුගේ; **තෙපි**, ඒ අකුසලධර්මයෝද; **නිජ්ජිණ්ණා භවන්ති**, නිරවශෙෂයෙන් දිරාගියෝවෙත්; **අස්ස**, ඒ සම්දිටුහුගේ **සිත්සතන්හි; සම්මාදිට්ඨිපච්චයා**, සම්‍යක් දෘෂ්ටිප්‍රත්‍යයෙන්; **අඤ්ඤෙපි කුසලා ධම්මා** ච, සම්ථවිදර්ශනාදි අනෙකවිධ කුශල ධර්මයෝද; **සම්භවන්ති**, සම්භවෙත්; **අස්ස**, ඒ සම්දිටුහුගේ; **තෙපි**, ඒ කුශලධර්මයෝද; **භාවිනා පාරිපූරිං ගච්ඡන්ති**, නැවත නැවත වැඩීමෙන් පිරිමවයෙත්.

සම්‍යක්දෘෂ්ටියට ප්‍රතිපක්ෂවූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය හා තත් ප්‍රත්‍යය කොට උපදනා අන්‍ය අකුශල ධර්මයන්ගේද පරිවර්තනාකාරය මෙසින් දතයුතු.

"සම්මා සඞ්කප්පස්ස පුරිසපුග්ගලස්ස මිච්ඡා සඞ්කප්පා නිජ්ජිණ්ණා භවන්ති" ඉත්‍යාදි අන්‍යවාරයන්ගේද පදත්‍රයාදිය උක්තනාකාරයෙන් දතයුතු.

තවිද එහි විඤඤාපියෙක් ඇත:- "මිච්ඡා පාපිකා විමුත්ති විමොක්ඛා එතස්සාති- මිච්ඡා විමුත්තෝ; මිච්ඡාදිට්ඨිතො සමාසෙවතො මිච්ඡාවිමොක්ඛා වා මිච්ඡාවිමුත්තෝ" සම්මක්දිට්ඨි ආදි මධ්‍යමප්‍රතිපදාමාගාභිඛාණවනයෙහි මිථ්‍යානිත්තිවෙන වශයෙන් පැවැති අනන්තවය ලක්ඛණකොට ඇති විපරීත ලාමකවූ විමුත්තිය මිච්ඡාවිමුත්තී-යි. මිථ්‍යාවිමොක්ඛයෙහි හා මිථ්‍යාදිට්ඨියෙහිද සාරග්‍රහණ වශයෙන් පැවැති අකුසල චිත්තෙකාතපාදය මිථ්‍යාවිමුක්තිඥානදර්ශන-යි. ඔවත්පිරිසෙසින් පච්චකමක් කොට මාවිසින් යහ පතක්නාරණලදුයි පස්විකාන්තාභව උපදනා මොහයද මිථ්‍යා විමුක්තිඥාන දර්ශනයි; ශුකුලපක්ෂයෙහි ආර්‍යඵලධර්මයෝ සම්‍යක් විමුක්තිහි; නෛක්ෂ්‍යයන්ගේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥානය සම්‍යක් විමුක්තිඥානදර්ශනයි.

වා, නොහොත්; **පාණාතිපාතා පටිවිරතස්ස**, පණිවාසෙන් දුරුවූ; **සස්ස**, යම් පුහුලෙහුගේ; **පාණාතිපාතා**, පණිවාය; **පහීණා හොන්ති**, පහවූයේ වේද; මෙහි "සම්මාදිට්ඨිකස්ස මිච්ඡාදිට්ඨි පහීණා හොති" යනු අවසන්කොට පදවීාදිය සුගමයි.

මේ විරතිවාරයෙන් පාණාතිපාතාදීන් තෙරෙන් විරමනයෙන් පාණාතිපාතාදීන්ගේ පරිවතීතනය දක්වනලදී. නැවත සම්‍යක්දිට්ඨි ආදි වාරයෙන්ම මිථ්‍යාදිට්ඨි ආදීන් තෙරෙන් පරිවතීතනය ප්‍රකාරාන්තාරයෙකින් දක්වනු පිණිස "යෙ ච ඛො කෙචි" යනාදිය කීහ.

ඉමෙව ඛො හිකවේ, ආනාපීමාගීයාගේ ශ්‍රේෂ්ඨානිසංස නොදන්නාවූ යම්කිසි අන්‍යයෝ; **අතිරච්ඡං අවිඤ්ඤනිකං මඤ්ඤා**, **හරහානති**, අරිඅටඟමඟට හරහත්ද; **තෙසං**, ඔවුන්වෙත; **සන්දිට්ඨිකා**, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ; **සහධම්මිකා**, කරුණු සහිතවූ; **ගාරයහා**, ගහීනකටයුතුවූ; **වාදානුවාදා**, වාද අනුවාදයෝ; **ආගච්ඡන්ති**, පැමිණෙත්; "**වාදානුපාතා**-යීද- පාඨයී- වාදානු ප්‍රවෘත්තීහු යන අර්ථයි" **තෙන භගවතෝ** ඒ පින්වත්හු; **සම්මාදිට්ඨිං ච ධම්මං**, සම්‍යක්දෘෂ්ටිසඞ්ඛ්‍යාත ධර්මය ටද; **හරතෙතානි**, හරහත්; **හි**, ඒ එසේ මැයි; **තෙන**, ඒ කාරණයෙන්; **ඉමෙව මිච්ඡාදිට්ඨිකා**, යම් මිසදිටුවෝ මෙත්ද; (ඔවුහු) **තෙසං භවතෝනං**, ඒ පින්වතුන් අතුරෙන් නොහොත් ඒ පින්වතුන් විසින්; **සුභාසිත**. ච, පිදියයුත්තෝද; **සාසංසා** ච, පැසසිය යුත්තෝද මෙත්.

සම්මාවිමුත්තිනි සඳහා දස්සනවාරය අවසන්කොට මෙසේ මැයි; නැවත "යෙ ච ඛො කෙචි" යනාදි වශයෙන් මධ්‍යමප්‍රතිපදා මෙන් අනන්තවය පරිවතීතනය දක්වයි.

යෙව බො කෙචි, දිට්ඨධම්මනිබ්බාණවාදින් සම්මතවූ යම්කිසි වෙක්; කාමා, විසතුකාමයෝ; භාවෙතබ්බා, බුදියයුත්තාහ; කාමා පරිභාවෙතබ්බා, කාමයෝ පරිභෝග කටයුත්තාහ; කාමා ආසෙවිතබ්බා, කාමයෝ ආදරයෙන් සෙවනය කටයුත්තාහ; කාමා නිසෙවිතබ්බා, කාමයෝ අනවරතයෙන් සේවනය කටයුත්තාහ; කාමා, කෙලෙසකාමයෝ; භාවෙතබ්බා, සිතින් බැවිය යුත්තාහ; බහුලිකාතබ්බා ඉති, නැවත නැවත බැවිය යුත්තාහයි; එවං ආහංසු, මෙසේ කියත්ද; කාමෙහි වෙරමණී කාමයෙන් වෙන්වීම; තෙසං අධම්මා, ඔවුන්ට අධර්මයකි; වා පන, නොහොත්; සෙ සෙවි, යම්කිසි මිථ්‍යාවාදිහු, අත්තකිල මථානුයොගෝ, ආත්මකිලමථානුයෝගය; ධම්මා ඉති, ධර්මය කැයි; එවං ආහංසු; මෙසේ කියත්ද; තෙසං, ඔවුනට; නියාා නිය්‍යිකා ධම්මා, නෛර්යානිකවූ විදර්‍ශනා සහිත මධ්‍යමප්‍රතිපදා ධර්මය අධර්මයෙකි; දුක්ඛා, ආතාපන පරිතාපනාදි දුකඛය; ධම්මා ඉති, ධර්මයක්වන්නේය-යි; එවමාහංසු, මෙසේකියත්ද; තෙසං, ඔවුන්ට; සුඛෝ ධම්මා, සුඛසහගත ධර්මතෙමේ අධර්මයෙකි; වා පන, නොහොත්; සක්කායාධිවචනෙසු, සත්ත්වකායාරථයන් කෙරෙහි; අසුභානුපස්සිතා, අසුභ වශයෙන් අනුවබලනසුළුව; විහරතා, ඉරියව් පවත්වන්නාවූ; භික්ඛුනා, මහණෙකුගේ; සුභසඤ්ඤා, අසුභයෙහි සුභයයි පහළවූ සංඥාවෝ; පහීයන්ති, පහවයෙත්; (සෙස්ස සුගමයි) වා පන, නොහොත්; සංසං ධම්මං, යම් යම් ධර්මයක්; රොචයන්ති වා, රුචිකෙරේ හෝ; උපනච්ඡන්ති වා, පැමිණේ හෝ; තස්ස තස්ස ධම්මස්ස, තත් තත් ධර්මයට; සෝ පවිභත්තිකා, යම් ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයක් වේද; තා, ඒ ධර්මතෙමේ, අස්ස, ඊට; අනිට්ඨතා, අනිවූ වශයෙන්; අප්පකාපනතා භවන්ති; අධිපති වශයෙන් පැමිණියේ වේ.

පරිවත්තනහාර විභඞ්ගාදී වණ්ණනායි.

තත්ථ කතමෝ වෙවචනෝ හාරෝ? "භවවචනානි බහූනි" යනාදි නිද්දෙස ගැටොකත අභිප්‍රායයි.

යථා, යම් ආකාරයකින් වෙවචනනිද්දෙසය වේ ද හේ මෙසේයි; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; එකං ධම්මං, එක් ධර්මයක්; අඤ්ඤමඤ්ඤානි වෙවචනානි, අන්‍යෝන්‍ය පර්‍යාය වචනයෙන්; නිද්දිසති, දක්වයි; කුමක්හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එකම ධර්මයක් අනෙකපර්‍යාය ශබ්දයෙන් දක්වන්නේදයත්? ධර්මදෙශනා කාලයෙහි හා මතු කාලයෙහිද යම්කිසි

වෙකුට ගම්කිසි ආකාරයකින් තදථී ප්‍රතිබොධය වේවා යන අද හසින් පඨම්‍යාය වචන දක්වනසේක:- තවද එතෙණෙහි විකම්පන සිතැත්තාවූ අඤ්ඤවිහිතවූවන්ට අන්‍යපඨම්‍යාගකින් තදථීව බොධය පිණිසද- එම පදයෙන් නැවත කීමෙන් එසින් අන්‍ය යන්ටද තදථීබොධය වන්නේනුයි- මඳබුඩිකයන්ට නැවත නැවත තදථී සංකල්පනාවෙහි අසම්මොහය පිණිසද- අනෙකාථී යෝ සමාන ඛ්‍යඤ්ජන ඇත්තෝවෙත්ය-යි ගම්බදු අථීනන්තර පරිකල්පනාවක් වන්නේද තත් කල්පනාව දුරලන පිණිසද- අනන්‍යාථීයක්හු කීමෙහි නිසඬ්ඩු ශාස්ත්‍රයෙහි මෙන් අනෙක විධවූ ඒ ඒ නාමයෙන් ඒ ඒ අථීයන් දැක්වීම පිණිසද- ධම්කථික යන්ගේ දෙශනාපාළියෙන් දැක්විය යුතු ඒ ඒ අථීය සවිඤ්ඤාණකයන්ට බැඳනැබීම පරාබොධනා යන ක්‍රියාවන් සුවසේ සිදුවීම පිණිසද තමන් වහන්සේගේ ධම්නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදා ප්‍රාපතිය ප්‍රකාශකිරීම පිණිසද වෙනෙය ජනයන්ගේ තත් ධම් නිරුක්ති ප්‍රතිසම්භිදාවෙහි හෙතුඋපාදනය පිණිසද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බොහෝසේ පඨම්‍යාගවචනයන් දක්වනසේක; බොහෝ කීමෙන් කිම? ගම්බදු ධම්ධාතුවක්හු මොනවට අවබොධකළ බැවින් සම්‍යක් සම්බුඬයාණන් වහන්සේලා ගම්සේ සකල ඥෙය්‍යාථීයෙහි නොහැපෙන ඥානාචාර ඇත්තෝද සියලු ශබ්ද ව්‍යවහාරයෙහි එසේමනුයි, එකම අථීයක් අනෙකපඨම්‍යාග වචන යෙන් අවබොධකරවත්; එසේ අවබොධකරවීමෙහිදී අථීය සම්බන්ධව ප්‍රමාද වශයෙන් දන්නාවයක් නැත්තේය; තැතිගැනීම් බවෙක් නැත්තේය; ධම්දෙශනා ඥානියකුත් නැත්තේය.....

නවද මේ බුඬධම්ය ආවෙණිකමයයි පඨම්‍යාග දෙශනාවක් දක්වනු පිණිස ආහ යනාදිය කීහ..... යුත්තිහාර විභඞ්ගයෙහිදි මෙහි පදරුක් දක්වනලදි.....

භවිස්සස්ස අත්ථස්ස, භවිෂ්‍යත් අභිමතාථීයාගේ; සා ආසිංසනා,යම් පැතීමක් වේද; ආසා නාම වුච්චති, ඕතොමෝ ආසාන මැයිකියනු ලැබේ;අවිස්සං,අවශ්‍යයෙන්; ආගමිස්සතීති, ඒ අභිම තාථීය තමන්වෙත පැමිණෙන්නේයයි; අත්ථ, තදුසංඝකයාහට; ආසා උපපජ්ජති, ආසා උපදී; වත්තමානස්ස අත්ථස්ස, ප්‍රත්‍යුත්පන්නාභිමතාථීයාගේ; සා පත්ථනා, යම් පැතීමක් වේ ද; පිහානා ම;ඒ පිහානම්; වා, නොහොත්; සෙය්‍යසකරං දිස්වා, තමන්ට වඩා ශ්‍රෙෂ්ඨතරයෙකු දැන; එදිසා භවේයාහං ඉති, මම්ත් මෙබදු කෙණෙක් වන්නෙම්යි; අත්ථ, ඒ පතන්නාහට; පිහා උපපජ්ජති, පිහාව උපදී; අත්ථනිප්ඵත්තිහේතුභූතා, අභිමතාථී නිශ්පත්තිය

බලාසිටීම නොහොත් නිපන් අනිමතාර්ථය රැකීම; අභිනන්දනා නාම, අභිනන්දනා නම්; පියං සුඛං වා අභිනන්දති, ප්‍රිය සුඛ යෙකු හෝ සතුවින් පිළිගනිද; පියං ධම්මං වා අභිනන්දති, ප්‍රියවූ රූපාදි ආරම්මණ ධර්මයක් හෝ සතුවින් පිළිගනීද; අප්පටිකූලතෝ වා, පිළිකුල් කවයුතු අරවූණෙහි විපල්ලාස වශයෙන් සත්ත්වසංඝකාරය අප්පටිකූල වශයෙන් හෝ; අභිනන්දති, පිළිගණීද; අට්ඨකෙලායන සත්ත්වකෙලායන සංඛ්‍යාතවූ මෙය අභිනන්දනා නම්.

යම්බඳු අනෙක ධාතූන් කෙරෙහි පැවැත්මෙන් තෘෂ්ණා තොමෝ අනෙක ධාතූන්හි සරූ-සී- කියනලද්දීද ඒ ධාතූන් විභාග වශයෙන් දක්වන්නට චක්ඛුධාතු ආදි අෂ්ටාදශ ධාතූන් දැක්වූහ.

ඒ ධාතූන් කෙරෙහි තෘෂ්ණා ප්‍රවෘත්තිය දක්වනු පිණිස "සරූති කෙවි රූපාධිමුත්තතා" යනාදිය කිහ. එහි සරූ යනු රූප තෘෂ්ණාදි තෘෂ්ණාවට නම්; කෙචී, සරසංඛ්‍යාත රූපතෘෂ්ණා, වෙන්යුත් ඇතැම් කෙණෙක්; රූපාධිමුත්තතා, රූපධාතුසංඛ්‍යාත ආරම්මණයෙහි බැසගත්තාහුය; සෙස්සයුගවසිං.

තත්ථ, ඒ රූපාදි ෂඩාරම්මණයන් කෙරෙහි; නෙහසිනානි, ගෙහසංඛ්‍යාත කාමනිශ්‍රිතවූ; යානි ච ජ සදුමනස්සානි, යම්බඳු ෂඩාකාර දෞර්මනස්‍ය වෙදනා කෙණෙක් වෙත්ද; නෙහසිනානි, ගෙහසංඛ්‍යාත කාමනිශ්‍රිතවූ; යානි ච ජ සොමනස්සානි, යම්බඳු ෂඩාකාර සෞමනස්‍ය වෙදනා කෙණෙක් වෙද්ද; නෙක්ඛම්මසිනානි, නෛස්ක්‍රම්‍ය සංකල්පනානිශ්‍රිතවූ; යානි ච ජදෙමනස්සානි, යම්බඳු ෂඩාකාර දෞර්මනස්‍ය වෙදනා කෙණෙක් වෙද්ද; නෙක්ඛම්මසිනානි, නෛස්ක්‍රම්‍ය සංකල්පනා නිශ්‍රිතවූ; යානි ච ජ දෙමනස්සානි, යම්බඳු ෂඩාකාර දෞර්මනස්‍ය වෙදනාකෙණෙක් වෙත්ද; ඉමානි චතුවීසති පදානි, මෙකී සුවිසි වෙදනා පදයෝ; තණ්හාපඨකඛා, තෘෂ්ණාවට පක්ෂය; එතං, මේ සුවිසි පද සමූදාය; තණ්හාය වෙවචනං, තෘෂ්ණාවට පර්‍යායය වචනයි; නෙහසිනා, කාමනිශ්‍රිතවූ; සා ජ උපෙකඛා, යම්බඳු ෂඩාකාර අඥානොපෙක්ෂාවක් වේද; අයං දිට්ඨිපඨකඛා, මෝතොමෝ අඥානසහගත ගෙයින් දෘෂ්ටියට පක්ෂයි.

සා එව, ඒ චතුර්විංශති ප්‍රකාර මනොපවිචාර සංඛ්‍යාතවූ තෘෂ්ණාවම; පඨමාභාවෙන, පැනීම් අයුරින් පවත්නා ගෙයින්; ආසා යනාදි පර්‍යාය වශයෙන් කියනලදී; ධම්මනන්දි

රූපාදි ආරම්මණ ධම්මයන්හි නන්දන තරණ හෙයින් ධම්මතණ්හි යි-ද; ධම්මමෙව, රූපාදි ආරම්මණ ධම්මයන් කෙරෙහි ප්‍රේම කරණ හෙයින් ධම්මපේම-යි ද; ධම්මවිසඞ්ඛාසඤ්ඤං ආහ, රූපාදි ආරම්මණ ධම්මයන්හි ඡන්ද නිමිත්ත වන්නාක්මෙන් බැස සිටින හෙයින් ධම්මවිසඞ්ඛාසඤ්ඤා යි ද; ඒතං, මෙතෙම; නාණඤ්ඤ මෙවච්ච නං, තෘෂ්ණාවට පර්‍යායය නාම.

විඤ්ඤාණං මනසා විසඤ්චරිතං, යනමේ සිතට පර්‍යායයි; මනින්ද්‍රියං මඤ්ඤාධාතු මනායතනං විඤ්ඤාණා යනමේ නාම සමූදය මනසට පර්‍යායයි.

"සඤ්ඤින්ද්‍රියං සඤ්ඤාබලං අධිපඤ්ඤාසම්බොජ්ඣඞ්ගා පඤ්ඤා පඤ්ඤාක්ඛන්ධා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගා සම්මාදිට්ඨි නිජ්ඣානා විපස්සනා ධම්මේ සු ඤාණං අත්ථපටි සම්භිදා ඤාණං ධම්මපටි සම්භිදා ඤාණං නිරුත්ති පටි සම්භිදා ඤාණං ඤාණපටි සම්භිදා ඤාණං අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං චක්ඛු විඤ්ඤා බුද්ධි භූරි මේධා ආලොකෝ උජ්ජෝතෝ" යන ප්‍රභෙට නාම සමූදය හා; වා පන, නොහොත්; එවං ජාතියං මේඛලු ආකාර ඇති; යං කිඤ්චි අඤ්ඤං අපි, ධම්මු දෙසය පාළියෙහි ආ "පඤ්ඤා පජානනා විචයෝ පවිචයෝ" යනාදි නාම සමූදයද ප්‍රඥාවට පර්‍යායය නාමයි.

සඤ්ඤින්ද්‍රියාදි, "ඛයෙ ඤාණං අනුප්පාදෙ ඤාණං අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං" යන පඤ්චින්ද්‍රිය ප්‍රඥාවෝ; ඉඤ්ඣනට්ඨෙන ඉන්ද්‍රියා, ලොකොත්තර ප්‍රඥාවට වෙවචනයි; ඉතරා සඤ්ඤාදයො, ඉතර වෙවචනයෙන් කියනලද සකල ප්‍රඥාවෝ; ලෞකික ලොකොත්තර මිශ්‍රවූවෝය-යි-දතයුත්තාහ.

අපිච, ඇලිදු මේ වක්‍ය්‍යමාන ක්‍රමයෙන්ද වෙවචන කියයුතු:- අධිපඤ්ඤාසම්බොජ්ඣඞ්ගා, අධිමොක්ඛ ලක්ඛණයෙහි අධිපති භාවාදියෙන්; සද්ධා, ශ්‍රද්ධාවද; ආරම්භධාතු, ආරම්භාදියෙන් වීර්‍යයද; අපිලාපනාදියෙන් සමාධියද; අවික්ඛෙපාදියෙන් සම්බොධියද; ප්‍රජානනාදියෙන් ප්‍රඥාවද; ඉන්ද්‍රියපර්‍යායයි.

බුද්ධානුස්සතිඤාණං, බුද්ධානුස්මෘති කර්ම්මස්ථාන නිර්දේශයෙහි; "ඉතිපි සෝ භගවා අරහං ... බුද්ධා භගවතෙනාති ච" බුද්ධානුස්සතිඤා, බුද්ධානුස්මෘතියට; එතං සද්දවචනං, මෙකී පර්‍යායවචන සමූදය; ඤත්වා ච වුත්තඤා, යම් ආකාරයකින් කියනලදද එපරිද්දෙන් බුද්ධිවෙවචන සෙවියයුතු.

එහි අරහං, යනාදි පදයන්ගේ නිර්වචනාදි විභාගය බෙහෙවින් පතළ හෙයින් මෙහි නොදක්වම්හ; මෙහි දක්වනලද බුද්ධ

වෙවචන නාමයෝ සවල්පයහ:- බුදුගුණ හා බුදුගුණ නිමිති කොට ඇති බුඩනාමයෝද අසඞ්ඛ්‍යමිය- එහෙයින් දම්සෙතෙමි සැරියුත් මාහිමියාණන් වහන්සේ:-

අසඞ්ඛ්‍යානි නාමානි සගුණෙන මහෙසිනො
ගුණෙන නාම මුඩෙය්‍යං අපි නාම සහස්සතො'ති

යනු වදාළසේක. ධම්මානුසසතියා, ධම්මානුසසතී නිද්දිස යෙහි; "සුවාකඛාතො භගවතා ධම්මො පෙ ධම්මානුසසතියා එතං වෙවචනං යථා ව චුතතං" යි සම්බන්ධයි. එහි "අසඞ්ඛතං" යනාදි හාථාගත නාමයන්ගේ නිර්වචනාදී විභාගය මෙසේ දත යුතු.

න කෙනචි පචචයෙන සඞ්ඛතතා- අසඞ්ඛතං; නත්ථි එතසස අනෙනා විතා යොති- අනාසවං; ආසවානං අනාරමමණතො අනාසවං; අවිපරීතසභාවතතා සචචං; සංසාරසස පරතීරභාවතො පාරං; නිපුණ සඞ්ඛාතසස සුඛුමසභාවතතා ච නිපුණං; අනුපවිත සඞ්ඛාසමඣාරෙහි දුජ්ජානං න සකකොතී- සුදුදසං; උපපාද ජරාහි අනඛභාහතතා අජජජරං; ථිර භාවෙන ධුවං; ජරාමර ණෙහි අපලුජජනතො අපලොකිතං; මංසචකඛුනා දිබබ චකඛු නාව අපසසිතබබතතා අනිදසසනං; රාගාදිපපඤචාභාවෙන නිපපපඤචං; කිලෙසාභිසංඛාරානං වූපසමහෙතුතාය සනතං; අමතහෙතුතාය භඞ්ගාභාවතො ව අමතං; උතතමට්ඨෙන අතපප කෘට්ඨෙන ච පණීතං; අසිවානං කමමකිලෙස වට්ටානං දභාවෙන සිවං; වනූහි යොගෙහි අනුපදුවභාවෙන ඛෙමං; තණහා ඛීයති එත්ථාති තණහාකඛයෙ; කතපුඤඤෙහි පි කදාචිදෙව පසසිතබබතතා අච්ඡරියං; අභූතපුබබතතා අබභූතං; අනානතරාභතතා අනීතිකං; අනානතරාභභාව හෙතුතො වා අනීතිකං; අනිබබතති සභාවතතා අජාතං; තතො එව අභූතං; උභයෙනාපි උපපාදරහි තනති වුතතං කෙනචි අනුපදුවුතතතා අනුපදදවං; න කෙනචි පචචයෙන කතනති අකතං; නත්ථි එත්ථ සොකොති අසොකං; සොකහෙතු විගමෙන විසොකං; කෙනචි අනුපසජ්ජිතබබතතා අනුපසගගං; අනුපසගගභාවහෙතුතො අනුපසගගධම්මං; ගම්භීර ඤාණගොචරතො ගම්භීරං; සම්මා පටිපත්තිං විනා පසසිතුං පත්තුං අසකකුණෙය්‍යතතා දුජ්ජසසං; සබබලොකං උතතරිත්වා ඨිතං නි උත්තරං; නත්ථි එතසස උතතරනති අනුත්තරං; සමිසස සදිසසස අභාවෙන අසමං; පටිභාගාභාවෙන අප්පටිසමං; උතත මට්ඨෙන සෙට්ඨං; පාසංසතමතතා වා ජෙට්ඨං; සංසාරදුකඛට්ට නෙනි ලෙනබබතතා ලෙණං, තතො රකඛණතො තාණං, රණා

භාවෙන අරණං; අඩ්ගණාභාවෙන අනඩ්ගණං; නිරුපඝාතාය අඝාවං; රාගාදිමලාපගමෙන නිම්මලං; වතූහි ඔඝෙහි අනජ්ඣොත්ථරණීයතො දීපසා; සංසාරවූපසම සුඛතාය සුඛං; පමාණකර ධම්මාභාවතො අප්පමාණං; ගණෙතුං එතසස න සක්කාති ච අප්පමාණං; සංසාරසමුද්දෙ අතොසිදනට්ඨානතාය පතිට්ඨා; රාගාදිකිලෙසානාභාවෙන පරිගහාභාවෙන ච අකිලෙසවනන්ති.

සංසාානුසසතියං, සංසාානුසමාති භාවනා නිද්දිටඨෙති.

"සුපටිපනෙනා උජුපටිපනෙනාති පෙ. මනුසසානඝවාති. එතං වෙවචනං සංසාානුසසතියා යථා ව වුත්තනං"සි සම්බන්ධති.

එහි:- **සත්තානං සාරෙ**, සීලසාරාදි සාරගුණයොග හෙයින් සත්ත්වයන් අතුරෙහි සාරවූ; **සත්තානං මණ්ඩා**, ගොරසයෙහි සපපිඉණ්ඩය (ගිතෙල) මෙන් සත්වයන් අතුරෙහි මණ්ඩවූ; **සත්තානං උඛාසු**, සාරගුණ වඩ්ඪෙන්ම සත්වයන් කෙරෙහි උඛරණ කටයුතු හෙයින් සත්තුඛාරවූ; **සත්තානං එසිකා**, නිසල ගුණවත් බැවින් සත්වයන්ගේ එසිකාස්තම්භයක් වැනිවූ; **සත්තානං**, දෙවිමිනිස් ඇසතුන්ගේද; **පසූනං**, වතුසපදිකාඛන්ගේද; **සුරභි පූජෙථං**, සුවඳවත් දිවමලක් බදුවූ; **සීලානුසසනියං**, ශීලානුසමෘති භාවනා නිර්දේශයෙහි;

"යානි තානි සීලානි, පෙ. අමතපරියොසානානීති. එතං වෙවචනං සීලානුසසතියා යථා ව වුත්තනං"සි සම්බන්ධයි.

එහි **උත්තමඞ්ගභාවසාධනතාය**, සකල ගුණයන්ගේ උත්තමාඞ්ග සංඛ්‍යාත ප්‍රඥාවගේ බැඳලීමට හෙතුබැවින්; **සීලං, ශීලයැ; අලඞ්කාරෙ ච**, අලඞ්කාරයක; **සබ්බදුගතගමනසංකිලෙසමාරණෙ න**, සකල දෞර්ගත්‍ය සංක්‍රමණය කරන හෙයින්; **සීලං, ශීලයැ; නිධානඤච**, නිධානයක්ද වන්නේය; **අඛණ්ඩාදිභාවතාය**, **ඡිද්දාදිනාලප්‍රමාණ රහිතව** කෙලෙසුන් විදහැරීමට සමර්ථභාවයෙන්, **සීලං, ශීලයැ; සිප්පඤච**, ධනුශ්ශිල්පයක් සමානද වන්නේය; **අනතිකකමනට්ඨෙන**, ප්‍රඥප්ති අව්‍යතික්‍රමනාදීහෙයින්; **සීලං, ශීලයැ; මෙරූ ච**, ශාසනාරණ්‍යයාගේ මෙරළද වන්නේය; **දළිද්දදුක්ඛමජ්ජනට්ඨෙන**, සසරදුකින් පෙළීම නමැති දිළිදුබව බිඳහරණ හෙයින්; (ශීලයැ) **ධනඤච**, ධනයක් මෙන් කටයුතු වන්නේය; **ධම්මවොලොකනතාය ච**, සම්ථ විදර්ශනාදී ධර්මයන් බලන බැවින් (ශීලයැ); **ආදාසෙ ච**, දර්ශණයක් සමානද වන්නේය; **වොලොකනට්ඨෙන**, අභිඥාඥන වක්ෂුස්සයෙන් ලොව බැලීමට ඉවහල්වන බැවින්; (ශීලයැ) **පාසාදෙ ච**, සත්බුමු ආදි පහයන් සමාන වන්නේය; **අම්බණ පරියොසානං**, අම්බ අවසන්කොට ඇති; **සීලං, ශීලයැ; සබ්බභූමානුපරිවත්තී ච**, සකල චාතුර්භූමික කුසලයන්ට අනුව පරිවර්තනයවන සුළුවන්නේය.

වාහානුසාසනියං "යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො ...පෙ... දුත සංවිභාගරතො"ති" එතං වෙවචනං විභානුසාසනියා; යථාව වුත්තං සි- සම්බන්ධියි.

මෙහි මුත්තචාගො- පයතපාණි- වොසසග්ගරතො- යාව යොගො- දානසංවිභාගරතො යන නාමයෝ පුද්ගලාධිට්ඨාන වශයෙන් තත්‍රාභවන්තයානව පඨමාදවුවෝද නිසපඨමාද ධම්මාධිට්ඨානවෙයින් තත්‍රාභයට පඨමාදවෙති.

තෙනාහ ආයසමා මහාකච්චාණො යනාදිය උත්තානාථයි; වෙවචනා භාගෙ, "වෙවචනානි බහූනි" යනාදි වශයෙන් දක් වනලද වෙවචනභාරතෙමේ; නියුත්තතා, තත් තත් සූත්‍රයෙන් පඨමාදනාමයන් නිබාරණය කොටැ විභඩ්ගවශයෙන් යොදා නිමවනලද්දේදේ.

වෙවචනභාර විභඩ්ගාථ වණ්ණනාය.

තත්ථ කතමෙ පඤ්ඤත්තිභාරෙ? "එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤාපෙති ත්‍රිවිධාහි දෙසෙති" යනාදි නිද්දෙසගාථොකත අර්ථ ප්‍රාථයි; දෙසනාභාරාදීන්හි මෙන් ආශ්වාදාදි පදාර්ථ විශෙෂ නිබා රණයක් නොකොටැ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සාභාවික ධර්ම කථාවෙන් කරණලද යම් දෙසනාවක් වේද ඒ දෙසනාවගේ යම් පැණවීමක් වේද මේ පඤ්ඤත්තිභාර නම්. එහෙයින් පකතී කථාය, සවාභාවික කථාවෙන්; යා දෙසනා, යම්දෙසනාවක් පවත්වනලද්දීද; අයං, මේ දෙසනා නොමෝ; නික්ඛිපපඤ්ඤත්ති, වෙනෙයය ජනසන්තානයෙහි ඵලාධිප්පෙතාථය නික්ඛිප කරණහෙයින් හා දුක්ඛාදි ධම්මකොට්ඨාසයන් ප්‍රකාරයෙන් භජ නහෙයින් නොහොත් අසඞ්කරවශයෙන් තඞ්හනහෙයින් නික්ඛි පප්‍රඥප්ති නම් වේ; මෙසේ "පකතිකථාය දෙසනා" යනුවෙන් සැකෙවින් කියනලද අර්ථය විස්තරහෙයින් විභාවකිරීම පිණිස "කා ච පකතිකථාය දෙසනා යනු විචාර "චත්තාරි සච්චානි" යනාදිය කිහ:- පකතිකථාය, සවාභාවික කථාවෙන් කරණලද; දෙසනා, දෙශනාතොමෝ; කා ච පන, කවරිදයත්? චත්තාරි සච්චානි, චතුස්සත්‍යයෝයි; "භගවා ඉදං දුක්ඛං ඉති යථා ආහ"යි සම්බන්ධියි; අයං පඤ්ඤත්ති, දුක්ඛං යනමේ ප්‍රඥප්තිය; පඤ්චසකන්ධයන්ගේද පෘථිවී ආදි ෂට්ධාතූන්ගේද චක්ෂුර්ධාත්වාදි අෂ්ටාදශ ධාතූන්ගේද චක්ඛාදි වාදසායතනයන්ගේද අෂ්ටවිධරූපෙන්ද්‍රිය මනින්ද්‍රිය වෙදනින්ද්‍රිය යන දශවිධ ඉන්ද්‍රියයන්ගේද නික්ඛිප

පඤ්ඤත්තීති, යිඤ්ඤාපප්‍රඥප්තියි; එහි දුකඛං යන මේ ප්‍රඥප්තිය අතීතාදි විෂයයෙන් අනෙක භෙද භින්නවූ කකඛළ ථූසතාදි සවභාවවත්වූ යථොක්ත සකඛාදි රූපාරූප ධර්මයන් අභෙදවශයෙන් ගෙන පිළිගත **සඛඛත සඤ්ඤාය විපරිණාමාදී** සවභාව සාමාන්‍යයෙන් කුවඡිත සවභාවාදි ආරයෙන් **එක්කොට** ගැනීමට කරුණුවූ යම් පැනවීමක් වේද- ඒ මේ නාම ප්‍රඥප්තියට කරුණුවූ තප්පරා ප්‍රඥප්තියියි විකාර සහිතවූ ශබ්දමාත්‍රයම ප්‍රඥප්තියයි නොවිදුවාගත්තියෝ කියත්.

සිකඛථව, මහණෙනි; **ඉව**, ඉදින්; **කබළිංකාරෙ ආහාරෙ**, ඔජඨමක රූපජනකවූ කබල්කොට බුදියයුතු බත් කැඳ ආදී ආහාර නිමිත්තකොට උපදනා; **රාගො අත්ථි**, රාගයෙක්ඇත; **නන්දි අත්ථි**, ගෙනහිත සොම්නසෙක් ඇත; **තණ්හා අත්ථි**, තෘෂ්ණාවෙක් ඇත; **තත්ථ**, කබලිං කාරාහාරය හොවරකොට උපදනා ඒ තෘෂ්ණාවෙහි; **පතිට්ඨානං**, නාමරූපජනක ප්‍රතිසන්ධි විඥානය; **පතිට්ඨිතං**, "කර්මය ධාවනය කරමා ප්‍රතිසන්ධිය ඇදගැනීමට සමර්ථ කාරයෙන්" පිහිටියේ වේ; **විරූළ්හං**, ඒ ආකාරයෙන්ම වැඩුනේ වේ; **සති**, යම් තෙහුමික වෘත්තයෙක්හි; **විඤ්ඤාණං**, ප්‍රතිසන්ධි විඥානය; **සතිඛිතං**, පිහිටියේද; **විරූළ්හං**, වැඩුනේද; **සති**, එහි **නාමරූපස්ස**, නාමරූපයාගේ; **අවක්කන්ති අත්ථි**, පහළවීම ඇත්තේය; යම්තැනක නාමරූපයන්ගේ පහළවීමක් ඇත්ද- එතැන මතු වැඩීමට හෙතු සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමක් ඇත; යම්තැනක සංස්කාරයන්ගේ වැඩීමක් ඇත්ද- එතැන මතු දෙවැනි භවයක් හුගේ පහළවීම ඇත; යම්තැනක මතු දෙවැනි භවයක්හුගේ පහළවීමක් ඇත්ද එතැන මතු ජාතිජරාමරණයෙක් ඇත, යම් තැනෙක මතු ජාතිජරාමරණයෙක් ඇත්ද- මහණෙනි එතැන **සොක** සහිතය සී ද දැවිලි සහිතය සී ද උපායාස සහිතය සී ද- කියම්. ඉතර එස්සාහාරාදි දෙශනා වාරත්‍රයෙහිද අරුත් මෙන සින් දත යුතු.

අඝං, මේ ආහාරමූලික දෙසනා තොමෝ; **දුකඛස්ස ච**, **දුකඛ** සත්‍යයාගේද; **සමුදයස්ස ච**, සමුදය සත්‍යයාගේද; **පභවපඤ්ඤත්ති**, සමුඨාන පඤ්ඤත්තිසී; විපාකවට්ටය හා **සංසාරයන්** තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් දුක්වූ හෙයිනි; මහණෙනි කබලිංකාරාහාරය හොවරකොට උපදනා රාගයෙක් නන්දියක් තෘෂ්ණාවක් නැත්ද එහි ප්‍රතිසන්ධි විඥානයෙක් පිහිටියේ නො වේ, වැඩුනේද නො වේ, යම්තැනක ප්‍රතිසන්ධි විඥානය නො පිහිටියේද නොවැඩුනේද එහි නාමරූපයන්ගේ පහළවීමෙක් නැත, යම්තැනෙක

නාමරූපයන්ගේ පහළවීමෙක් නැත්ද එහි සංඝකාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැත, යම්තැනක සංඝකාරයන්ගේ වැඩීමෙක් නැත්ද එහි මතු දෙවැනි භවයක්හුගේ පහළවීමක් නැත, යම්තැනක දෙවැනි භවයක්හුගේ පහළවීම නැත්ද එහි මතු ජාතිජරාමරණයකුත් නැත, යම්තැනෙක ජාතිජරාමරණයක් නැත්ද එතැන අසෝකය අදරය අනුපායාසය යි කියම්. ඉතර දෙසනාවාරත්‍ර යද මෙසේයි.

අයං, මේ නිරෝධොපාය දෙසනා නොමෝ; **දුක්ඛස්ස**, දුඃඛ සත්‍යයාගේ; **පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්තී**, පරිඥප්‍රඥප්තිය වේ; **සමුදයස්ස**, සමුදය සත්‍යයාගේ; **පහානපඤ්ඤත්තී**, ප්‍රහාණ ප්‍රඥප්තිය වේ; **මග්ගස්ස**, මාර්ගසත්‍යයාගේ; **භාවනාපඤ්ඤත්තී**, භාවනා ප්‍රඥප්තිය වේ; **නිරෝධස්ස**, නිරෝධසත්‍යයාගේ; **සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤත්තී, ඛයාත් ඛයාත්තෘත්‍ය** ප්‍රඥප්තිය වේ; මෙසේ විවටට වශයෙන් පඤ්ඤත්තී හෙදය දක්වා නැවත සමමසන වශයෙන් දක්වනු පිණිස "සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙථ" යනාදිය කිහ. මහණෙනි සමාධිය වඩව් අප්‍රමාදවූ පාරිහාරිය ප්‍රඥවන්තවූ මනාසිනි ඇත්තාවූ යම් මහණෙක් තෙමේ සමාධිය වඩන්නේද සමාහිතවූ ඒ මහණතෙමේ තත්වූ පරිද්දෙන් දනී, කුමක් තත්වූපරිද්දෙන් දනීදයත්? ප්‍රසාද චක්ෂුඃය අනිත්‍යය-යි- තත්වූ පරිද්දෙන් දනී, චක්ෂුර්විෂය රූපාරම්මණයෝ අනිත්‍යයහයි තත්වූ පරිද්දෙන් දනී, චක්ෂුර්විඥනය අනිත්‍යය යි තත්වූ පරිද්දෙන් දනී, චක්ෂුර් සම්ප්‍රත්‍යයෙන් සුඛවූ හෝ දුඃඛවූ හෝ අදුඃඛමසුඛවූ හෝ යම් මේ වෙදනාවක් උපදනේද හෙද අනිත්‍යය යි තත්වූ පරිද්දෙන් දනී; සොතවාරාදි වාරයෝද මෙසේම දතයුත්තාහ.

අයං, මේ වාරාරම්මණයන් හා ඡඩ්වාර ප්‍රවෘත්ත ධර්මයන් අනිත්‍යවශයෙන් බැලීම; **මග්ගස්ස**, මාර්ගසත්‍යයාගේ භාවනා ප්‍රඥ පනියි, දුඃඛසත්‍යයාගේ පරිඥ ප්‍රඥප්තියි, සමුදයසත්‍යයාගේ ප්‍රහාණ ප්‍රඥප්තියි; නිරෝධසත්‍යයාගේ ඛයාත් ඛයාත්තෘත්‍ය ප්‍රඥ පනියි.

මෙසේ සමමසන වශයෙන් ප්‍රඥප්තිවිභාග දක්වා නැවත උපාදානසකඛ නිරෝධ වශයෙන් දක්වනු පිණිස "රූපං රුඛ විකිරථ යනාදිය කිහ.

"රුඛය ප්‍රඥවෙන් රූපං විකිරථ, රූපොපාදානසකඛය විසුරුවා හරිව්; විධමථ, වෙසෙසින් පිඹහරිව්; විධංසෙථ, විධ්වංසනය කරව්; විකිලනිකං කරොථ, වෙසෙසින් බෙලුසුළුවූවක් කරව්; රූපතෘෂ්ණා ක්ෂයකිරීම පිණිස පිළිපදිව්; "තණ්හාගෙන්

දුක්ඛෙවීරයයි- දුක්ඛෙවීරීමෙන් නිවණ වන්නේයි; (වෙදනාදි වාරවතුසකයත් මෙසේයි) අයං, මේ; නිරෝධස්ස, නිරොධසත්‍ය යාගේ; නිරෝධපඤ්ඤත්ති, රොධසංඛ්‍යාත නාමණා නිරොධ ප්‍රඥ පනී යි; අස්සාදස්ස, ආශ්වාදයාගේ; නිබ්බිදූපඤ්ඤත්තී යි, දුක්ඛ සත්‍යයාගේ පරිඤ්ඤූපඤ්ඤත්තී යි, සමුදයාගේ පහාණපඤ්ඤත්තී යි, මාගීයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්තී යි, නිරොධයාගේ සච්ඡික්‍රියා පඤ්ඤත්තී යි.

සෝ ඉදං දුක්ඛන්ති ...පෙ... පජානාති.

අයං, මේ චතුස්සත්‍යඥාන ප්‍රඥව; සච්චඤාණං, චතුස්සත්‍ය යන්ගේ; පටිවේධපඤ්ඤත්ති, ප්‍රතිවෙධ ප්‍රඥප්ති යි; දස්සනභූමිඤ ශ්‍රෝතාපත්ති මාගීයාගේ; නිඤ්ඤඛ්‍යපඤ්ඤත්ති, නිඤ්ඤෙප ප්‍රඥ පනී යි; මඤඤස්ස, මාගීයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්තී යි; සොතාපත්ති ඵලයාගේ සච්ඡික්‍රියා පඤ්ඤත්තී යි.

සෝ ඉමේ ආසවාති ...පෙ... යථාභූතං පජානාති.

අයං, මේ; ඛයෙ ඤාණස්ස, ආශ්‍රවක්ෂයකරඥානයාගේ; උපපාදපඤ්ඤත්ති, උත්පන්න ප්‍රඥප්ති යි; අනුප්පාදෙ ඤාණස්ස, ප්‍රහාණාශ්‍රවයන්ගේ අනුත්පාද ඥානයාගේ; ඨානපඤ්ඤත්ති සථානප්‍රඥප්ති යි; මාගීයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්තී යි; දුක්ඛයාගේ පරිඤ්ඤූපඤ්ඤත්තී යි; සමුදයාගේ පහාණපඤ්ඤත්තී යි; විරිඤ්ඤ්‍රිය යාගේ ආරම්භපඤ්ඤත්තී යි; ආසාවිකානං, කෙලෙස් නැමති ඉඟද බීජයන්ගේ; ආසාඝමනාපඤ්ඤත්ති, නීහරණපඤ්ඤත්තීයි; (ගෙරිවණෙහි නිලමැස්සන් විසින් නබනලද බීජයෝ; ආසාවි කා නම්) භාවනාභූමිහුගේ නිඤ්ඤඛ්‍යපඤ්ඤත්තීයි; ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ; අභිනිඝානපඤ්ඤත්ති, සමුග්ඝාතපඤ්ඤත්තී යි.

මෙසේ වට්ටවිවට්ටවාරයෙන් සම්මසන උපාදානඛන්ධ මුඛ යෙන්ම චතුස්සත්‍යඥන්හී ප්‍රඥප්තිවිභාගය දක්වා නැවත ත්‍රිපරි වෘත්ත වශයෙන් දක්වනු පිණිස "ඉදං දුක්ඛන්ති මේ භික්ඛවෙ" යනාදිය කීහ. අරුත්සුගමයි.

මෙහි දර්ශනාර්ථයෙන් චක්ඛු යනුද, යථාසභාවයෙන් ජාන නාර්ථයෙන් ඤාණං යනුද, ප්‍රතිවෙධකරණාර්ථයෙන් පඤ්ඤා යනුද විදිතකරණාර්ථයෙන් විජ්ජා යනුද, අවභාසනාර්ථයෙන් ආලෝ කෝ යනුද ප්‍රඥවට පර්‍යායයයි.

අයං, මේ; සච්චානං, සත්‍යයන්ගේ; දෙසනා පඤ්ඤත්තී යි; ශ්‍රුතමය ඤාණයාගේ නිඤ්ඤඛ්‍යපඤ්ඤත්තී යි, අනඤ්ඤූතඤ්ඤ සස්සාමීතින්ද්‍රියයාගේ ප්‍රත්‍යක්ෂකරණ ප්‍රඥප්ති යි; ධර්මචක්‍රයාගේ ප්‍රවර්තන ප්‍රඥප්ති යි.

තං ඛෝ පනිදං දුක්ඛං ...පෙ... අයං භාවනා පඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, නික්ඛිපඤ්ඤත්ති විත්තාමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤත්ති අඤ්ඤින්ද්‍රියස්ස (සුගමමේ) තං ඛෝ පනිදං දුක්ඛං පරිඤ්ඤාතන්ති ...පෙ... ඤාණං උදපාදි අයං භාවනා පඤ්ඤත්ති මග්ගස්ස, නික්ඛිපඤ්ඤත්ති භාවනාමයියා පඤ්ඤාය, සච්ඡිකිරියා පඤ්ඤත්ති අඤ්ඤාතාවිනෝ ඉන්ද්‍රියස්ස, පවත්තනා පඤ්ඤත්ති ධම්මචක්කස්ස ...පෙ... සුගමමේ.

තුලමතුලඤ්ච ...පෙ... සම්භවන්ති

මුනි, බුඩමුනිතෙමේ; තුලං, බොහෝදෙනා විසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ භාවයෙන් පිරිසිඳිනාලද කාමාවචරවූද; අතුලඤ්ච, එබඳු අනිකුත් ලෞකික කෙමියක් නැත්තෙන් මහග්ගත වශයෙන් අතුලවූද; තොහොත් තුලං, කාමාවචර රූපාවචරවූ (හෝ) අල්ප විපාක ඇත්තාවූ; අතුලං, අරූපාවචරවූ (හෝ) බොහෝ විපාක ඇත්තාවූ; සම්භවං, ඵලොත්පත්තියට හෙතුවූ; භවසඞ්ඛාරං, පුනර්භව සංස්කරණ සංස්කාරය; අවස්සජී, විස්සජ්ජනය කළසේක; අජ්ඣත්තරතෝ, නියකජ්ඣත්තයෙහි ඇලුනෙක්ව; සමාහිතෝ, උපචාර අර්පණා සමාධිවශයෙන් සමාහිතවූයෙක්ව; අත්තසම්භවං, තමන්තෙරෙහි උපන් කෙළෙස්සමූහය; භවච්ඡං ඉව, භවච්ඡයක් සියසිරුරෙන් ගලවා හරින්නාක්මෙන්; අබ්භිදා, බිඳ හැරියේය. (තොහොත්) මුනි, ඒ බුඩමුනිතෙමේ; අතුලඤ්ච, නිර්‍වාණයද; සම්භවඤ්ච, සංසාරවෘත්තයද; තුලං, "පඤ්චක්ඛන්ධා අනිච්චා තෙසං නිරොධෝ නිබ්බානං නිච්චං" යනාදි ක්‍රමයෙන් තීරණය කෙරෙමින්; භවසඞ්ඛාරං, සකක්ඛන්ධ මුල්වූ භවගාමී කෙමිය; අවස්සජී, කෙමිකෘත්‍යකර ආඝ්‍රීමාගීයෙන් හළසේක; කෙසේද? අජ්ඣත්තරතෝ, විදර්‍ශනා වශයෙන් නියකජ්ඣත්තයෙහි අභිරතවූ; සමාහිතෝ, සමථවශයෙන් සමාහිතවූ; (ඒ බුඩමුනිතෙමේ) භවච්ඡං ඉව, භවච්ඡයක් සැට්ටයක්) මෙන් අත්හැර වසා සිටියාවූ; අත්තසම්භවං, සිත්හි පහළවන හෙයින් ආත්මසම්භව සංඛ්‍යාත කෙලෙස්සමූහය; අබ්භිදා, බිඳහැරියේයි.

මෙහි තුලං යනු සඞ්ඛාරධාතුයි, අතුලං යනු නිර්‍වාණධාතුයි; තුලමතුලඤ්ච සම්භවං, යනු සත්ත්වයන්ගේ අභිඥාප්‍රඥප්තියි; ධම්ප්‍රතිසම්භිදාවගේ නික්ඛේප ප්‍රඥප්තියි; භවසඞ්ඛාරමවස්සජී මුනි යනු සමුදයාගේ පරිත්‍යාගප්‍රඥප්තියි, දුක්ඛයාගේ පරිඥා ප්‍රඥප්තියි, අජ්ඣත්තරතෝ සමාහිතෝ යනු කාර්‍යසාධුගේ භාවනා ප්‍රඥප්තියි; විත්තෙනානුතාවයාගේ සතිප්‍රඥප්තියි, "අබ්භි දුභවවම්භවත්තසම්භවං" යනු චිත්තයාගේ ආයුසංස්කාරය හැරීම

වශයෙන් අභිනිබ්බිදා පඤ්ඤත්ති යි, සඞ්ඛතාවයාගේ හෙවත් සම්මක් සම්බුඩභාවයාගේ උපාදාන පඤ්ඤත්ති (ග්‍රහණප්‍රඥප්ති) යි; අවිද්‍යාතම්ඇති බිජකොසයන්ගේ ප්‍රදූලන ප්‍රඥප්ති යි; තෙනාහ භගවා තුලමතුලඤ්චසම්භවං ...පෙ... සම්භවන්ති...

යෝ දුක්ඛමදක්ඛි ...පෙ... සික්ඛතී...

ඉෂා, යම් ආරබ්ධ විපස්සකයෙක්තෙමේ; දුක්ඛං, ත්‍රෛභූමික දුක්ඛයද; ඉමස්ස නිදානං, ඒ දුක යමක් හෙතුකොට ඇත්තේද- ඒ හෙතුවත්; අදක්ඛි, බැලිද; ඉෂා ජනතු, එසේ පිළිපන් ඒ පුද්ගලතෙමේ; කාමෙසු, කාමයන්හි; කථං, කෙසේ; නමේය්‍ය, නැමෙන්නේද? නො නැමෙන්නේ මැයි; හි, යම්හෙයකින්; ලොකෙ, ලොකයෙහි; කාමා, කාමයෝ; සඞ්ඛාය ඉති, සංස්කාරයන් වැදගන්නා හෙයින් සහයයි (හෙවත්) බන්ධනය යි; ඤත්වා, දැන; සතිමා, කායගතාසති යොගයෙන් සිඇත්තේ; පජහං, ඒ කාමයන්ගේ; විනයාය, ව්‍යපශමය පිණිස; සික්ඛෙ, තුන්සික්හික්මෙන්නේයි...

එහි "යෝ දුක්ඛං" යනු දුක්ඛසත්‍යයාගේ වෙවචනපඤ්ඤත්ති හා පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති යි, "යතෝ නිදානං" යනු සමුදයාගේ පභව පඤ්ඤත්ති හා පහාණපටිවෙධපඤ්ඤත්ති යි, "අදක්ඛි" යනු ඥාන චක්ෂුහුගේ වෙවචනපඤ්ඤත්ති හා පටිවෙධපඤ්ඤත්ති යි; "කාමෙසු ඉසෝ ජනතු කථං නමේය්‍ය" යනු කාමතෘෂ්ණාවගේ වෙවචන පඤ්ඤත්ති හා අභිනිවෙසපඤ්ඤත්ති යි, "කාමා හි ලොකෙ සඞ්ගොති ඤත්වා" යනු කාමයන්ගේ පවත්තිකදස්සනපඤ්ඤත්ති යි...

හි, ඒ එසේමැයි; කාමා, කාමයෝ; අඞ්ගාරකාසූපමා, දැලෙන කිඹිරහුරුවලක් සමානයෝය; මංසපේසූපමා, මස් වැදැල්ලක් සමානයෝය; පාවකඤ්චපපා, දැලෙන ගිනිකඳක් සමානයෝය; පපානඤ්චරණොපමා ච, ප්‍රපානස්ථානයන් හා උරගයන් ද සමානයෝ- වෙති...

"තෙසං සතිමා" යනු ප්‍රහාණයාගේ අපවයපඤ්ඤත්ති යි; කාගියාසීහුගේ නික්ඛිපපඤ්ඤත්ති යි, මාගීයාගේ භාවනාපඤ්ඤත්ති යි, විනයාය සික්ඛ" යනු, රාගවිනය දෙසවිනය මොහවිනය යන මොවුන්ගේ පටිවෙධපඤ්ඤත්ති යි, "ජනතු" යනු, යොගාවචරයාගේ වෙවචනපඤ්ඤත්තියි, ඒ එසේමැයි:-

ඉදං, යම්කලෙක යොගාවචරතෙමේ කාමයෝ සඞ්ගය යි තීරණයකොට දන්නේද හෙතෙමේ කාමයන්ගේ අනුත්පාදය පිණිස

නෙක්ඛම්ම සංකප්පාදි කුසලධම්මයන් උපදවයි; හෙතෙමේ නො උපන් කුශලධම්මයන් උපදවාගැනීමට උත්සාහකෙරෙයි; මේ උත්සාහය නොපැමිණි ගුණයාගේ පැමිණීමට ව්‍යායාමපසඳුදුතනි සි; අල්පමාත්‍රික ගුණයෙන් සතුටුනොවීමට නිකෙක්ඛපපසඳුදුතනි හි; එහි ඒ යොගාවචරතෙමේ උපන් කුසලධම්මයන්ගේ පැවැත්ම පිණිස උත්සාහකෙරේද මේ භාවනාවගේ අපපණාදපසඳුදුතනි සි, විරිසින්ද්‍රියයාගේ නිකෙක්ඛපපසඳුදුතනි හි; කුශලධම්මයන්ගේ ආරක්ඛාපසඳුදුතනි සි, අධිචිත්තසික්ඛාවගේ සිතිපසඳුදුතනි සි... එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "යො දුක්ඛමදුක්ඛමිතො නිදානං" යනාදිය වදළසේක...

මොහසම්බන්ධනො ලොකො...පෙ...නත්ථි කිඤ්චනන්ති...

ලොකො, මේ සත්ත්වලොකතෙමේ; **මොහසම්බන්ධනො**, අවිද්‍යාතෘෂ්ණාසංයොජනයෙන් බැඳිගියේ; **භබ්බරූපො ඉව දිස්සති**, විපරීත අදහස් ඇත්තේද මායාසඨභාවයෙන් වඤ්චනලද සභාව ඇති බැවින් භව්‍යසභාව ඇත්තෙකුමෙන් දක්නා ලැබේ; **බාලො**, ඒ අඥාන පුද්ගලතෙමේ; **තමඤ්ඤා**, සමෙමාහ සංඛ්‍යාතවූ අදුරෙන්; **පරිවාරිතො**, පිරිවරණලද්දේ හෙවත් වඤ්චනලද්දේ; **උපධිසම්බන්ධනො**, කාමගුණයෙහි ආදීනව නොදැක්මෙන් කෙලෙශාභිසංස්කාරරූපධීන් විසින් බඳනාලද්දේ; **පස්සතො**, නුවණින් බලන ප්‍රාඥයාහට; **අස්සිරී විය ඛායති**, කාලකණ්ණිමෙකුමෙන් වැටහේ; **කිඤ්චනං නත්ථි**, ගතයුතු කිසිවක් නැත්තේසි...

මෙහි "මොහසම්බන්ධනො ලොකො" යනු සුභ සුඛ නිත්‍ය අත්තභාව සංඛ්‍යාත චතුර්විධ විපල්ලාසයන්ගේ දෙසනාපසඳුදුතනි සි, "භබ්බරූපොව දිස්සති" යනු ලොකයාගේ විපරීතපසඳුදුතනිසි, "උපධිසම්බන්ධනො බාලො" යනු ලාමකඉච්ඡාවචර අකුශලධම්මයන්ගේ පහවපසඳුදුතනි සි, පඤ්ඤාසම්පාදනික කෙලෙසයන්ගේ කිවවපසඳුදුතනිසි, ප්‍රකෘති කෙලෙසයන්ගේ බලවපසඳුදුතනි සි, සංස්කාරයන්ගේ විරූහනපසඳුදුතනි සි; "තමඤ්ඤා පරිවාරිතො" යනු අවිද්‍යාතෘෂ්ණාකාරයාගේ දෙසනාපසඳුදුතනි හා වෙවචනපසඳුදුතනි සි; "අස්සිරී විය ඛායති" යනු දිවැස්ඇත්තහුගේ දෙසනාපසඳුදුතනිසි; පැනැස් ඇත්තහුගේ නිකෙක්ඛප පසඳුදුතනි සි; "පස්සතො නත්ථි කිඤ්චනං" යනු සර්වඥයන්ගේ පටිවෙධ පසඳුදුතනි සි; රාගදෙස මොහයෝ කිඤ්චනයි; එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ "මොහසම්බන්ධනො ලොකො" යනාදිය වදළසේක...

අත්ථි භික්ඛවෙ අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, නො චෙතං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ"-

යනාදි නිජ්ජීණදෙසනාවගේ භාවාවමාත්‍රයෙක් දක්වනු ලැබේ.

"මහණෙනි කිසිම හෙතුප්‍රත්‍යයකින් නොඋපන්නාවූ එසේම හෙතුප්‍රත්‍යයකින් නොපහළවූ, කිසිම හෙතුප්‍රත්‍යයකින් නොකරණලද්දාවූ අසඞ්ඛතධාතු සඞ්ඛ්‍යාත නිජ්ජීණධර්මයෙක් ඇත්තේ මය, මහණෙනි ඉදින් එබඳුවූ අජාත-අභූත-අකත-අසඞ්ඛතධාතු සඞ්ඛ්‍යාත නිජ්ජීණධර්මයෙක් ඇත්තේ නොවන්නේ නම් මේ ලොකයෙහි හෙතුප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නාවූ එසේම පහළවූ කරණලද්දාවූ සකල සඞ්ඛතධර්මයාගේ නිස්සරණයෙක් නො පෙනෙන්නේමය; මහණෙනි! යම්හෙයකින් අජාත අභූත අකත අසංඛත ධාතුවක් ඇත්තේද එහෙයින් ජාතවූ භූතවූ කතවූ සකල සඞ්ඛත ධර්මයාගේ නිස්සරණයෙක් පෙනෙන්නේමය සි වදාළසේක.

මෙහි "නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසංඛතං" යනු නිජ්ජීණයාගේ දෙසනාපඤ්ඤත්ති හා චෙවචන පඤ්ඤත්ති සි; "න ඉධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ" යනු සංඛතධර්මයාගේ චෙවචනපඤ්ඤත්ති හා උපනයනපඤ්ඤත්ති සි; "යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ අත්ථි අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං" යනු නිජ්ජීණයාගේ චෙවචන පඤ්ඤත්ති හා ජොතනාපඤ්ඤත්ති සි; "තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සංඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායති" යන මෙය නිජ්ජීණයාගේ චෙවචනපඤ්ඤත්තිසි; මාගධියාගේ නීය්‍යානිකපඤ්ඤත්ති සි; සසරින් නිස්සරණපඤ්ඤත්ති සි; එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ:- "නො චෙ තං භික්ඛවෙ අභවිස්ස" යනාදිය වදාළසේක.

"තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානො- "එකං භගවා ධම්මං පඤ්ඤත්තීහි විවිධාහි දෙසෙති"නි. පඤ්ඤත්තිහාරතෙමේ තත් තත් සූත්‍රයෙන් ප්‍රඥප්තිවිභාග නිඛාරණය කොට යොදා නිමවන ලදී.

ප්‍රඥප්තිහාර විභඞ්ගාර්ථ වර්ණනාය සි.

තත්ථ කතමො ඔතරණො හාරො- "යො ච පටිච්චුප්පාදෙ" යනාදි නිදේශ ගාථොකත අභිප්‍රාය විභාගයි.

උඩ්ඨං අධෝ සබ්බධි විපමුත්තා
අයමන්තිමා සමිති අනාගුපපත්ති,
එවං විමුත්තා උදතාරි ඔඝං
අතිණ්ණපුබ්බං අපුනබ්භවායා"තිආදි.

උඩ්ඨං, කාමධාතුවෙන් උපරිභාගයෙහිවූ රූපඅරූපධාතූන් හිද; **අධෝ**, රූපධාතුවෙන් හෙට්ඨාභාගයෙහිවූ කාමධාතුවෙහිද යන; **සබ්බධි**, සකල කාමරූප අරූප ධාතූන්හි; **විපමුත්තෙතා**, අසෙඛ්‍ය පුද්ගලතෙමේ ප්‍රතිසන්ධිවශයෙන් නොපවත්නා හෙයින් වෙහෙසින් මිදුනේ වේ; **අයං**, මේ සෙඛපුද්ගලතෙමේ; **අන්තිමා සමිති**, මම ආත්මභාවක්විමි යි; **අනාගුපපත්තිං**, දශිතමාගීයෙන් සක්කායදිට්ඨි සමුච්ඡාතනාදය කළහෙයින් නොබැලතැස්සුවම වාසය කෙරේ; **එවං**, මෙසේ සෙඛඅසෙඛ විමුක්තියෙන්; **විමුත්තා**, මිදුනාවූ සෙඛඅසෙඛ පුද්ගලතෙමේ; **අතිණ්ණපුබ්බං**, එතරතෙක්වූ විරූ; **ඔඝං**, චතුර්විධඔඝය; **අපුනබ්භවාය**, පුනර්භවයක් නොගැනීම පිණිස; **උදතාරි**, එතරකෙළේය නොහොත් එතරවිය.

මෙහි **උඩ්ඨං** යනු රූපධාතු හා අරූපධාතුයි; **අධෝ** යනු කාමධාතුයි; **සබ්බධිවිපමුත්තතා**, යන මේ ත්‍රෛධාතුක ලොකයෙහි විසිරුගතා සඞ්ඛ්‍යාතවූ අසෙඛඵලවිමුක්තියි.

තානිඵව, ඒ අසෙඛඵලවිමුක්තියෙහි යෙදුනාවූ ඒ ශ්‍රද්ධාදීවූම; **අසෙඛානි පඤ්චින්ද්‍රියානි**, **අසෙඛ්‍යපඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ**; **විජ්ජා**, විද්‍යානම්; **විජ්ජුප්පාදෝ**, විද්‍යාඋත්පාදය මාගීඥතයාගේ පහළවීම හෙතුකොට ගෙන අවිජ්ජානිරොධය වේ, "අවිජ්ජානිරොධා ...පෙ... එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධෝ හොති" සුගමයි.

අයං, මේ උක්තප්‍රකාර අර්හත්ඵලා ප්‍රවේශනය; **පවිවෙකමනුප්පත්තස්ස**, ප්‍රතිලාභ සම්භූතපාදය ධර්මයෙන්; **ඔතරණා**, බැසගැනීමයි; **අසෙඛානි**, අසෙඛ්‍යවූ; **තානි ඵව පඤ්චින්ද්‍රියානි**, එම ශ්‍රද්ධාදි පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ; **සීලක්ඛන්ධෝ**, සීලස්කන්ධය සම්භාදය; **සමාධික්ඛන්ධෝ**, සමාධිස්කන්ධය සම්භාදය; **පඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ**, ප්‍රඥාස්කන්ධය සම්භාදය; **යත්ථ-තීණි ඛන්ධානි**, ත්‍රිවිධස්කන්ධයන් හා; **සඞ්ගහිතානි**, සඞ්ග්‍රහකරණලද්දාහුය; **අයං**, මේ ශ්‍රද්ධාදිපඤ්චෙන්ද්‍රියයන් ශීලාදිස්කන්ධත්‍රය හා සඞ්ග්‍රහකිරීම; **ඛන්ධේසු ඔතරණා**, ස්කන්ධයන් කරණකොටගෙන (සංවර්ණනාවගේ) බැසගැනීමයි.

අසෙඛානි, අසෙඛ්‍යවූ; **තානි ඵව පඤ්චින්ද්‍රියානි**, එම පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ; **අනාසවා**, ආශ්‍රව රහිතවූ; **ලොකුත්තරා**,

භවවක්‍රයාගේ අවයවනොවූ; සෙ සඞ්ඛාරා, අහිත්ඵල විමුක්තිසම්ප්‍රයුක්තවූ යම් අව්‍යාකෘත සංඛාරයෝවෙත්ද; සඞ්ඛාරපරියාපන්නාති, එබඳුවූ සංඛාරසඞ්ඛ්‍යාතයෙහි ඇතුළත්වූවෝහි; සෙ සඞ්ඛාරා, ඒ අහිත්ඵල විමුක්තිසම්ප්‍රයුක්ත අව්‍යාකෘත සංඛාරයෝ; ධම්මධාතුසභාවා, අභාවදශධාතූන් අතුරෙන් ධම්මධාතුවෙහි ස්වභාවතරණලද්දාහුය; අයං, මේ සංඛාරධම්මයන් ධම්මධාතුවෙහිලා සඞ්ග්‍රහකිරීම; ධාතුනි ඔතරණා, ධාතුධම්මයන් කරණකොටගෙන බැසගැනීමයි.

එසේම එකී ධම්මධාතුතොමෝ වාදසායතනයන් අතුරෙන් යම් ආයතනයක් ආශ්‍රවරහිතද භවවක්‍රයාගේ අවයව නොවූයේද එබඳු ධම්මායතනයෙහි ඇතුළත්වූවාය; මෙසේ මේ ධම්මධාතුහුගේ ධම්මායතනයෙහි සඞ්ග්‍රහකිරීම ආයතනයන් කරණකොටගෙන බැසගැනීමයි.

"අයම්හි සම්මිං අභානුපස්සී" යන මෙය සතිපට්ඨානදෘෂ්ටිහුගේ සම්මුදිසාවනය කිරීමයි, ඒ සම්මුදිසාදිනය සෙඛවිමුත්තියි, සෛක්ෂ්‍ය විමුක්තිසම්ප්‍රයුක්තවූ එම සෛක්ෂ්‍යපඤ්චේන්ද්‍රිය නෙණෙක්මවද්ද මේසේ මේ සෙඛවිමුත්තියෙහි පඤ්චේන්ද්‍රිය සඞ්ග්‍රහය ඉන්ද්‍රියයන් කරණකොටගෙන බැසගැනීමයි, එම සෛක්ෂ්‍යවූ ශ්‍රද්ධාදි පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ විද්‍යානි, එම විද්‍යාසඞ්ඛ්‍යාත මෝහනුතයාගේ පහළවීම හෙතුකොටගෙන අවිද්‍යානිරොධ වේ, අවිද්‍යානිරොධ හෙතුවෙන් සංඛාරනිරොධ වේ, මෙසේ සකල පටිච්චසමුප්පාදතෙමේ නිරොධවශයෙන් දතයුතු, මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් ඔතරණයි. ඒ විද්‍යාසඞ්ඛ්‍යාත මෝහනුතය ද්‍රඤ්ඤකාඞ්ගයි, මේ සකාඞ්ගයෙන් ඔතරණයි. ඒ විද්‍යාව අනාශ්‍රවවූ භවාඞ්ගරහිතවූ සංඛාරයන්කෙරෙහි ඇතුළත් වේ, ඒ සංඛාරයෝ ධම්මධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහකරණලද්දෝය. මේසේ ඒ සංඛාරයන් ධම්මධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහකිරීමවූ මෙ ක්‍රමය ධාතුධම්මයෙන් ඔතරණයි; ඒ ධම්මධාතුතොම අනාශ්‍රවවූ භවාඞ්ගරහිතවූ ධම්මායතනයෙහි ඇතුළත්වීය; මෙසේ මේ ධම්මධාතුහුගේ ධම්මායතනයෙහි ඇතුළත්වීම ආයතනයෙන් ඔතරණයි. මෙසේ උකතප්‍රකාරවූ නෛෂ්ක්‍රම්‍යවිමුක්තියෙන් හා අනෛෂ්ක්‍රම්‍ය විමුක්තියෙන් විමුක්තවූයේ දෙවැනි උපපත්තිභවයක් නොගැනීම පිණිස පෙර එතරනොවූවිරූ චතුර්විධඔඝය එතර කරන්නේයි, එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "උඩ්ඨං අධෝ" යනාදිය වදාළසේක.

නිස්සිතස්ස වලිතං පෙ දුක්ඛස්සාති.

නිස්සිතස්ස, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිනිශ්‍රයෙන් ආශ්‍රිතවූවහුගේ; වලිතං, වලනය කම්පාව වේ; අනිස්සිතස්ස, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිනිශ්‍රයෙන්

අනාශ්‍රිත සම්මාශ්‍රවයාගේ; චලිතං නත්ථි, කම්පාවෙක් නැත; චලිතෙ අසති, කම්පාවක් නැතිකලැ; පස්සද්ධි, කායචිත්තයන්ගේ බරහැරීම වේ; පස්සද්ධියා සති, කායචිත්තයන්ගේ බරහැරීම ඇති කලැ; නති නතොති, රූපාදි ආරම්මණයන් කෙරෙහි නැමීමක් නෙවත් ඇලීමක් නොවේ; නතියා අසති, එබඳු නැමීමක් ඇලීමක් නැතිකලැ; ආගති නති ගති න ඤායති, පරලොවින් මෙලොවට ඒම හෝ මෙලොවින් පරලොවට පැමිණීම හෝ නොවේ; ආගතිගතියා අසති, පරලොවින් මෙලොවට ඒමක් හෝ මෙලොවින් පරලොවට යාමක් හෝ නැතිකලැ; චුතූපපාතො න ඤායති, මරණය හා උපපත්තියක් නොවේ; චුතූපපාතෙ අසති, චුති උපපත්තියක් නැතිකලැ; ඉධ, මේ නිරයකජ්ඣත්තත ඝළායතනයන් කෙරෙහි; තතව, මමය මාගේ යයි බැලීමක් නොවේ මය; නහුරං, බාහිරවූ ඝළායතනයන් කෙරෙහිද එසේ බැලීමක් නොවේ; න උභයමන්තරෙන, අජ්ඣත්තිත බාහිර උභයායතනයන් අතරෙහිවූ එසස-විඤ්ඤාණ-වෙදනා-සඤ්ඤා-චෙතනා ආදි ධර්මයවූ භයා කෙරෙහි ද එසේ බැලීමක් නොවේ; දුක්ඛස්ස, වෘත්තදුක්ඛයාගේ; අත්තනා, කෙළවර; ඒවෙසා එව ඉති, ආත්මදෘෂ්ටියෙන් මේ නොබැලීමමැ යි වදළසේක.

"නිස්සිතස්ස චලිතං" යනමෙහි නිශ්‍රයනම් - තෘෂ්ණානිශ්‍රය-දෘෂ්ටිනිශ්‍රය යි දෙවැදෑරුම් වේ. ඒ දෙවැදෑරුම් නිශ්‍රයන් අතුරෙහි රූපාදි ආරම්මණයන්හි ඇළෙනුතැනැත්තාගේ යම් තෘෂ්ණාවෙත නාවක් වේද මේ තෘෂ්ණානිශ්‍රය නම්. අරමුණෙහි මුළාවූවහුගේ යම් ලොභසහගත චෙතසිකයක් වේද මේ දෘෂ්ටිනිශ්‍රය නම්. එකී ලොභසහගත මොහසහගත චෙතසිකය වනාහී සංඝකාරයි.

සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපං පෙ එවං සමුදෙති පච්චයසමුප්පාදෙ මේ පච්චයසමුප්පාද යෙන් ඔතරණයි. එහි අරමුණෙහි ලොභයෙන් ඇළෙනහුගේ යම් සොමනස්ස වෙදනාවක් වේද මේ සුඛාවෙදනා නම්, අරමුණෙහි මුළාවූවහුගේ යම් උපෙක්ඛා වෙදනාවක් වේද මේ අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා නම්, මෙකී වෙදනාවය බෙදනාසකසයි. මේ සකසයෙන් ඔතරණයි. ඒ වෙදනාවන් අතුරෙහි සුඛාවෙදනාව සුඛින්ද්‍රිය සොමනස්සින්ද්‍රිය යන ඉන්ද්‍රියවයෙකි, අදුක්ඛමසුඛාවෙදනාව උපෙක්ඛින්ද්‍රියයි, මේ ඉන්ද්‍රියයෙන් ඔතරණයි. එම ඉන්ද්‍රිය යෝ සංඝකාරසකසයෙහි ඇතුලත්වූවෝය, සාඤවූ භවචක්‍රයාගේ අවයවවූ යම් සංඝකාරයෝ වෙත්ද ඒ සංඝකාරයෝ ධර්මධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහකරන ලද්දේය, මේ ධාතුධර්මයෙන් ඔතරණයි.

ඒ ධම්මධාතුතොම සාසවවු භවාඞ්ගවූ ධම්මායතනයෙහි ඇතුළත් වූවාය, මේ ආයතනයෙන් ඔතරණයි. "අනිසසිතසස චලිතං නත්ථි" යන මෙහි සමඵභාවනා වශයෙන් තෘෂ්ණාව විසින් හෝ ආශ්‍රය නොකරන ලද්දේය, විදර්‍ශනාභාවනාවශයෙන් දෘෂ්ටිය විසින් හෝ ආශ්‍රය නොකරන ලද්දේය, එහි යම් විදර්‍ශනාවක් වේද මේ විඤ්ඤාණයයි, විඤ්ඤාණපාදකහෙතුවෙන් අවිඤ්ඤාණිරොධවේ.

අවිජ්ජානිරොධා සඞ්ඛාරනිරොධෝ පෙ එවං සබ්බා පටිච්චසමුප්පාදෙ මේ පටිච්චසමුප්පාදශයන් ඔතරණයි. එම විදර්‍ශනාව ප්‍රඥාසඤ්ඤියි, මේ සඤ්ඤායෙන් ඔතරණයි.

එම විදර්‍ශනාව විරිසින්ද්‍රිය- පඤ්ඤින්ද්‍රිය- යන ඉන්ද්‍රියවශයකි. මේ ඉන්ද්‍රියයෙන් ඔතරණයි. එම විදර්‍ශනාව ආශ්‍රව රහිතවූ භවාඞ්ගරහිතවූ සංසකාරසඤ්ඤායෙහි ඇතුළත් වේ ඒ සංසකාරයෝ ධම්මධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහකරන ලදහ, මේ ධාතුධම්මයෙන් ඔතරණයි. එම ධම්මධාතුව ආශ්‍රවරහිතවූ භවාඞ්ගරහිතවූ ධම්මායතනයෙහි ඇතුළත් වේ, මේ ආයතනයෙන් ඔතරණයි.

සඤ්ඤා සති- යන මෙහි කායිකවූද චෙතසිකවූද සී පසස්ඝිය දෙවැදෑරුම් වේ, කායිකවූ හෙවත් වෙදනා-සඤ්ඤා-සඞ්ඛාර යන සඤ්ඤිත්‍රයෙහි එලොපවාර වශයෙන්වූ යම් සුඛයක් වේද මේ කායපසාදයි, එසේම චෙතසිකවූ (සිතෙහිවූ) යම් සුඛයක් වේද මේ චිත්තපසාදයි, බරහැරීගිය නාමකය ඇත්තේ සුවවිදී, සුවඇත්තහුගේ සිත සමාධියෙහි පිහිටයි, සමාහිතවූයේ සවී සංසකාරයන් තත්වූ පරිදිම දනී, තත්වූපරිදි දන්නේ සවී සංසකාරයන් කෙරෙහි කලකිරේ, සංසකාරයන් කෙරෙහි කලකිරෙනුයේ එහි නොඇලී දුරැවෙයි, නොඇලීමෙන් තෘෂ්ණාවෙන් මිදේ, විමුත්තවූකලැ විමුත්තඤ්ඤේවම් සී පච්චවෙක්ඛණඤාණය පහළවේ, සඤ්ඤාප්‍රාදුර්භූත සඞ්ඛ්‍යාතජාතිය ක්ෂය වූවාය, මාගී බ්‍රහ්මචරියාව වැස නිමවන ලද්දේය, සිව්මගින් කටයුතු සොළොස්කිස කොටැ නිමවන ලද්දේය, සිව්මගින් කටයුතු මේ සොළොස්කිස පිණිස නොඇතත් මේ කෙලෙසක්ෂය පිණිස අන්‍යසඤ්ඤා පඤ්චකයක් නැතැයි දනී.

ඒ සම්මාඤාණවතෙමේ රූප වශ මොහයන් ක්ෂයකළ හෙයින් රූපාරම්මණයන්හිද ශබ්දාරම්මණයන්හිද ගන්ධාරම්මණයන්හිද රසාරම්මණයන්හිද සඵශාරම්මණයන්හිද ධම්මාරම්මණයන්හිද නොනැමේ. යම්බඳු රූපූපාදානයකින් යුක්තව ජරාකාලවශයෙන් සිටින්නාවූද චුතිඋපපත්ති වශයෙන් ඇඟිරෙන්නාවූද

සබ්බා ඒ ඒ ආකාරයෙන් පණවන තැනැත්තේ පණවන්නේද එබඳු රූපූපාදානයාගේ ක්ෂයකිරීමෙන් නොඇලීමෙන් නිරුඩ කිරීමෙන් හැරීමෙන් වෙසෙසින් දුරලීමෙන් රූපසංඛ්‍යාත නිමිත්ත කොට ගෙන අනුපාදාපරිනිබ්බාණ වශයෙන් මිදුනාවූ ක්ෂීණාශ්‍රව සත්ත්වයෙමේ, අත්ථිපි, තථා හා ලොකස්ස භාසිත වශයෙන් පවත්නේය සි ද; න උපෙති, තණ්හාදිට්ඨුපාදානයෙන් නොගනී; නත්ථිපි, තථා හා ලොකස්ස උච්ඡේද භයසින් නැත්තේය සි ද; න උපෙති, තණ්හාදිට්ඨි උපාදානයෙන් නොගනී; අත්ථි නත්ථිපි, එකච්චසස්සත වශයෙන් ඇතැ සි නැතැ සි ද; න උපෙති, තණ්හාදිට්ඨි උපාදානයෙන් නොගනී; නෙවත්ථි නත්ථිපි, අමරාවික්ඛේප වශයෙන් ඇතිනොවෙයි නැතිනොවෙයි ද; න උපෙති, තණ්හාදිට්ඨිඋපාදානයෙන් නොගනී; අථෙඛා, යළිදු; තථිභාවා, ප්‍රකටභාව හෙතුක ක්ලේශයන්ගේ අභාවයෙන් හැඬුරුවූයේය; අප්පමාණසීලා, සත්ත්වරිත ප්‍රමාණකරන ක්ලේශ රහිත නෙයින් හෝ ප්‍රමාණකළ නොහැකි අග්‍රඵල ගුණසමූහයෙන් යුක්තානෙයින් අප්‍රමෙය්‍යවූයේය; අසංඛ්‍යසීලා, සඞ්ඛ්‍යා කළහැකි නෙළෙස් රහිත හෙයින් හෝ සඞ්ඛ්‍යාකළනොහැකි ගුණැතිහෙයින් අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යවූයේය; නිබ්බුතා, අග්ග ඵනාදි වශයෙන් ගන්නාවූ තණ්හාදිට්ඨිආදි ක්ලේශයන්ගේ ව්‍යපශමභාවයෙන් නිවීගියේය; ඉති එව, මෙසේම; සඞ්ඛං ගච්ඡති, සඞ්ඛ්‍යාවට යේ; කුමක්හෙයින්නම්? රාගදෙෂමොහයන් ක්ෂයකළහෙයිනි.

යාය වෙදනාය පෙ යාය සඤ්ඤාය පෙ යෙහි සඞ්ඛා රෙහි පෙ යෙන විඤ්ඤාණෙන පෙ ඛයා මොහසස මෙකිවාර චතුෂ්කයද රූපවාරය මෙනි.

ආගති- යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ සකකිපඤ්චකයට ය්මයි; ගති- යනු පරලොවට යාමයි, එම ක්ෂීණාශ්‍රවයාගේ ආගතිනතීනුද නොවෙත්, **නෙව්ඛ**-යනු අජ්ඣත්තික සළායතනයන්හිය; නහුරං-යනු බාහිරවූ සළායතනයන්හිය, **න උභයමන්තරෙන**- යනු සපශී යහෙතුකොට පහළවූ ධර්මයන් කෙරෙහි ආත්මයක් නොදක්නේය, **එවමෙතස්ස දුක්ඛස්ස**- යන මේහි පටිච්චසමුප්පාදය කියනලදී, ඒ පටිච්චසමුප්පාදතෙමේ ලෞකිකය ලොකොත්තර යයි දෙවැදෑරුම් වේ; එහි "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා" යනු පටන් "ජරාමරණං" යනු අවසන්කොට වදාරණලද්දේ ලෞකික පටිච්චසමුප්පාද සි, **සීලවතෝ අවිප්පටිසාරාදි ජායති**-යනු පටන් "නාපරං ඉත්ථත්තායාති පජානාති" යනු අවසන්කොට වදාරණලද්දේ ලොකුත්තර පටිච්චසමුප්පාදසි, එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ

"නිස්සිතස්ස චලිතං අනිස්සිතස්ස චලිතං නත්ථි ...පෙ... එවෙ වෙන්නා දුක්ඛස්ස" ඉති වදන්තේන ...

යෙ කෙචි සොකා ...පෙ... ලොකෙ'ති ...

ලොකස්මිං, සත්තලොකයා කෙරෙහි; සෙ යොච් සොකා වා, යම් කිසි සොකයෝ හෝ; පරිදෙවිතා වා, යම් කිසි පරිදෙවයෝ හෝ වේද්ද; අනෙකාකාරූපං, අනෙකාකාරවූ; දුක්ඛඤ්ච, යම් කිසි දුකක් හෝ වේද; එවෙව, මෙකී සොකාදිහු; පියං පටිච්ච, ප්‍රියවූ වස්තූන් නිසා; පභවන්ති, පහළවෙත්; පියෙ අසතෙන, ප්‍රියවස්තු අවිද්‍යමානකල; එවෙව, මේ සොකාදිහු; න භවන්ති, නොවෙත්; තස්මා එතෙහින්; සෙඛස්ස, පහවූ සොතඇති යම් පුද්ගලයන්ගේ; ලොකෙ, ලොකයෙහි; කුහිඤ්චි, කිසිවක් කෙරෙහි; පියං නත්ථි, ප්‍රිය භාවයක් නැත්තේද; ඉති, එනෙයින්; සෙ, ඒ සඞ්ඛ්‍යෝ; සුඛි තෙනා, සුවපත්වූ; විතසොකා, පහවූ සොකඅත්තෝ වෙති; ඨාසමා, එහෙයින්; අසොකං, සොකරහිතවූ; විරජං, රාගාදි රජොරහිතවූ නිර්වාණය; පත්ථය තෙනා, පතන්නතැනැත්තේ; ලොකෙ කුහිඤ්චි, ලොවැ කිසිවක් කෙරෙහි; පියං න කයිරාථ, ප්‍රිය නොකරන්නේයයි වදන්තේක ...

මෙහි "යෙ කෙචි සොකා ...පෙ... පභවන්ති එතෙ" යන මේ දුක්ඛා වෙදනායි, "පියෙ අසතෙන න භවන්ති" යන මේ සුඛා වෙදනායි, මේ වෙදනාවය වෙදනාසඞ්ඛන්ධයි, මේ සඞ්ඛන්ධයෙන් ඔතරණයි ...

"වෙදනාපච්චයා තණ්හා ...පෙ... එවං සබ්බං" මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් ඔතරණයි ... එහි සුඛාවෙදනාව සුඛින්ද්‍රිය සෞමනස්සින්ද්‍රිය වශයෙන් ඉන්ද්‍රියවෙයි, දුක්ඛාවෙදනාවද, දුක්ඛින්ද්‍රිය දෞමනස්සින්ද්‍රිය වශයෙන් දෙකෙකි, මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෙන් ඔතරණයි ... එම ඉන්ද්‍රියයෝ සාස්‍රවවූද භවාඞ්ගවූද සංස්කාරස්කන්ධයෙහි ඇතුළත්වූහ; ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහවූහ; මේ ධාතුධර්මයෙන් ඔතරණයි ... ඒ ධර්මධාතුව සාස්‍රව භවාඞ්ගවූ ධර්ම, ආයතනයෙහි ඇතුළත්වියි; මේ ආයතනයෙන් බැසගැනීමයි ...

තස්මා හි තෙ සුඛිනො විතසොකා ...පෙ... කුහිඤ්චි ලොකෙ -යන මෙය තෘෂ්ණාප්‍රහාණයි, "තණ්හානිරොධා උපාදාන නිරොධො ...පෙ... එවං සබ්බං" මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් බැසගැනීමයි ... එම තෘෂ්ණාප්‍රහාණය සමථයි, ඒ සමථය සතින්ද්‍රිය සමාධින්ද්‍රිය වශයෙන් ඉන්ද්‍රියවෙයි, මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයෙන් ඔතරණයි ...

ඒ සමථයම සමාධිසඤ්ඤියි, මේ සඤ්ඤියෙන් ඔතරණෙයි. එම සමථතෙමේ ආශ්‍රවරහිතවූ භවාඞ්ගරහිතවූ සංසකාරසඤ්ඤියෙහි ඇතුළත් වේ, ඒ සංසකාරයෝ ධම්ධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහ කරණලදහ, මේ ධාතුධම්යෙන් ඔතරණෙයි. ඒ ධම්ධාතුව අනාසවවූ භවාඞ්ගරහිතවූ ධම්ආයතනයෙහි ඇතුළත්විය, මේ ආයතනයෙන් බැඳගැනීමයි.

'තෙනාහ භගවා:- "යෙ කෙචි සොකා"නි.

"කාමං කාමයමානස්ස" යනාදි ගාථාත්‍රයෙහි පදවී දෙශනාහාර විභඞ්ගයෙහි කියනලදමැයි, එහි යම් ප්‍රිතිමනත්වයක් වේද මේ අනුනය නම්. "සල්ලවිද්ධොව රුප්පති"යි- යමක්කිඳ මේ ප්‍රතිඝයි, අනුනයත් ප්‍රතිඝයත් තෘෂ්ණාවට පක්ෂයි, තෘෂ්ණාවට වනාහි දශවිධරූපවත් ආයතනයෝ පදවඩානයි, මේ ආයතනයෙන් ඔතරණෙයි.

එම දශවිධරූපවත් ආයතනයෝ නාමයෙන් මිශ්‍රවූ රූපකඃ ය යි, තත්වය නාමරූපයි, "නාමරූපපච්චයා සළායතනං -පෙ- එවං සබ්බං" මේ පටිච්චසමුප්පාදයෙන් ඔතරණෙයි. එම නාමරූපය පඤ්චවඤ්ඤාණයි, මේ සඤ්ඤියෙන් ඔතරණෙයි. එම නාමරූපය අවශ්‍රොස්ධාතුයි, මේධාතුන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි.

එහි යම් රූපකයෙක් වේද මේ රූපවත්වූ පඤ්චේන්ද්‍රියයෝයි, මිශ්‍රවූ යම් නාමකයෙක් වේද මේ අරූපවත් පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ යි, මේ දශෙන්ද්‍රියයෝ යි, මේ ඉන්ද්‍රියයන් කරණකොටගෙන ඔතරණ යි. එහි "යෙ කාමෙ පරිවජ්ජෙති -පෙ- සම්තිවත්තති"යි, යමක් වදාළේද මේ සෙෘපාදිශෙෂ නිර්‍වාණධාතු යි, මේ ධාතුන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි.

එම සෙෘපාදිශෙෂ නිර්‍වාණධාතුව විද්‍යා නම්, "විජ්ජුප්පාදා අවිජ්ජානිරොධා -පෙ- එවං සබ්බං" මේ පටිච්චසමුප්පාදයන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි. එම විද්‍යාව ප්‍රඥාසඤ්ඤයි, මේ සඤ්ඤියන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි. එම විද්‍යාව විරිසිඤ්ඤිය පඤ්චින්ද්‍රිය යන ඉන්ද්‍රියවයෙකි, මේ ඉන්ද්‍රියයන් කරණකොට ගෙන ඔතරණෙයි.

එම විද්‍යාව අනාසවවූ භවාඞ්ගරහිතවූ සංසකාරසඤ්ඤියෙහි ඇතුළත්ය, ඒ සංසකාරයෝ ධම්ධාතුවෙහි සඞ්ග්‍රහකරණලදහ; මේ ධාතුන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි. ඒ ධම්ධාතුව අනාසවවූ භවාඞ්ගරහිතවූ ධම්ආයතනයෙහි ඇතුළත්ය, මේ ආයතනයන් කරණකොටගෙන ඔතරණෙයි. "තෙනාහ භගවා කාමිං කාමෙ ඡාහසස්"නි.

එත්තාවතා, මෙ පමණකින්; **පටිච්චසමුප්පාද- ඉන්ද්‍රිය-ඛන්ධ-ධාතු-ආයතනානි**, පටිච්චසමුප්පාද- ඉන්ද්‍රිය-ඛන්ධ-ධාතු-ආයතනයෝ; **සඞ්ගහසරණා තරණානි භවන්ති**, ඒ ඒ ධම්පදයන් කෙරෙහි එක්වීම බැසගැනීම ඇත්තාහුවෙත්; එවං, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන් සඞ්කලනවාඛ්‍යා ශාසනාශාසනයෙහිම, පටිච්චසමුප්පාද- ඉන්ද්‍රිය- ඛන්ධ- ධාතු-ආයතනයෝ, චතුස්සත්‍යාවබෝධයෙහි බහාලිය යුත්තාහුය. තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානෝ "යෝ ච පටිච්චසමුප්පාදෝ"ති.

ඔතරණහාර විභඞ්ගාථ වණ්ණනායි.

තත්ථ කතමෝ සෝධනෝ හාරෝ? "විස්සජ්ජිතමහි පඤ්හෝ" ඉත්‍යාදී නිද්දේශ හාථෝකත අනිප්‍රාය විභාගයි; "අජිතපුච්ඡා විස්සජ්ජනා හාථාපදථ ඨට දක්වනලදී, "කෙනස්සු නිවුතෝ ලෝකෝ ඉත ප්‍රශ්නයෙහි "අවිජ්ජාය නිවුතෝ ලෝකෝ"ඉත්‍යුවෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තදඵිසස්සජිතා වශයෙන් පදසෝධනය කෙරේ, දැනුකැමති අර්ථය නොනිම් බැවින් මෙතෙකින් ආරම්භසෝධනය නො කෙරේ, "කෙනස්සු නප්පකාසති" ඉත ප්‍රශ්නයෙහි "විවිච්ඡා පමාදා නප්පකාසති" යි- පදසෝධනය කෙරේ, ආරම්භසෝධනය නොකෙරේ, "කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසි, ඉත ප්‍රශ්නයෙහි ජප්පාභිලෙපනං බ්‍රූමි"යි- පදසෝධනය කෙරේ, ආරම්භසෝධනය නො කෙරේ, "කිංසු තස්ස මහබ්භයං" ඉත ප්‍රශ්නයෙහි "දුක්ඛමස්ස මහබ්භයං"යි දැනුකැමැති අර්ථය නිෂ්ඨාවශයෙන් ප්‍රබෝධකරවීමෙන් ආරම්භසෝධනය කරනලදී; එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ "අවිජ්ජාය නිවුතා" ඉත්‍යාදිය වදාළසේක.

"සවන්ති සබ්බධි සොතා" ඉත්‍යාදියද පෙරකියනලදී; එහි "සවන්ති සබ්බධි සොතා සොතානං කිං නිවාරණං? ඉත ප්‍රශ්නයෙහි "යානි සොතානි ලොකසම්ං සති තෙසං නිවාරණං"යි පදසෝධනය කෙරේ, ආරම්භශුද්ධිය නොකෙරේ, "සොතානං සංවරං බ්‍රූහි කෙන සොතා පිහියරෙ? ඉත ප්‍රශ්නයෙහි "සොතානං සංවරං බ්‍රූමි පඤ්ඤයෙතෙ පිහියරෙ"යි ආරම්භසෝධනය කරණලදී, එහෙයින් "යානි සොතානි ලොකසම්ං" ඉත්‍යාදිය වදාළසේක. "පඤ්ඤයෙව සති ව.පෙ.එතෙතං උපරුජ්ඣති"යි ආරම්භ සෝධනය කරනලදී, තෙනාහ භගවා "යමෙතං පුච්ඡසි පඤ්හං නන්ති.සත්ථ, යම් ප්‍රශ්නයෙක්හි; එවං, උකතප්‍රකාරයෙන්; ආරම්භ, විචාරු දැනුකැමති අර්ථයන්ගේ පවත්හැණීම; සුද්ධා, විසඳුනිමකිරීමෙන් පිරිසිදුකරනලද්දේද; සෝ පඤ්හා, ඒ ප්‍රශ්න

තෙමේ; විසඤ්ඤිතෝ භවති, විසදතාලද්දේ වේ; යත්ථ පන, යම් ප්‍රශ්නයෙක්හි වනාහි; ආරම්භෝ, අතිප්‍රෙතාචාරමහය; අසුඛෝ විසදෘ නිමනෝකිරිමෙන් අසුඛවූයේද; තාව එපමණකින්; සෝ පයෝගෝ, ඒ ප්‍රශ්නතෙමේ; විසඤ්ඤිතෝ න භවති, විසදතාලද්දේ නොවේ-ඉසස්ස සේයි.

සොධනහාර විභඞ්ගාදී වණ්ණනායි.

තත්ථ කතමෝ අධිට්ඨානෝ හාරෝ? 'එකත්තනතාය ධම්මා යෙ පිව වෙමත්තනතාය නිද්දිට්ඨා" යනාදී නිද්දිසගාථොක්ත අභිප්‍රාය විභාගයි-කත්ථ, ඒ නිද්දිසගාථාවෙහි නොනොත් ඒ ඒ සූත්‍රාන්ත යන්හි; සෙ, දුඃඛසත්‍යාදී යම් ධර්මයෝ; නිද්දිට්ඨා, එකත්ව වශයෙන් හා නානත්ව වශයෙන් දක්වනලද්දාහුද; තෙ, ඒ ධර්මයෝ; තථා, එසේ එකත්වවශයෙන් හා නානත්ව වශයෙන්; ධාරෙතබ්බා, ධරිතයුත්තාහ හෙවත් උපධාරණකටයුත්තාහ; දුක්ඛං ඉති, දුක්ඛං යනු; එකත්තනතා, ජාත්‍යාදි දුක්ඛවිසෙෂය අපෙක්ෂා නොකොට කියනලද මේ දුඃඛසාමාන්‍යය දුඃඛසත්‍යයාගේ එකත්ව නම්, "කත්ථ කතමං දුක්ඛං? ජාති දුක්ඛා-පෙ-විඤ්ඤාණං දුක්ඛං" යයි, "ජාතිදුක්ඛා" යනාදි දුක්ඛසත්‍යයාගේ මේ විසෙෂතාවය; වෙමත්තනතා, වෙමත්තතා හෙවත් නානත්වනම්, "දුක්ඛසමුදයෝ" යන සමුදය සත්‍යයාගේ සාමාන්‍යය එකත්වනම්, "කත්ථ කතමෝ දුක්ඛසමුදයෝ? යායං තණ්හා-පෙ-විභවතණ්හා" යයි වෙමත්තනතා, සමුදයසත්‍යයාගේ මේ විසෙෂතාවය වෙමත්තතා නම්; ඉතරසත්‍යද්වාරවලයෙහි එකත්තනතා වෙමත්තතා විභාගය පාළිඅනුසාරයෙන් දතයුතු-ම මෙහෙයි. යන මේ සාමාන්‍ය ලාගීතාවය එකත්තනතා නම්; "කත්ථ කතමෝ මග්ගෝ? නිරයගාමිමග්ගෝ-පෙ-නිබ්බානගාමිමග්ගෝ" මේ විසෙෂ ලාගීතාවය ලාගීතාගේ වෙමත්තනතා නම්.

මහන්ති භවෙය්‍යන්ති- මහෙසා; තදන්තෙනෙති මග්ගීයති භවෙ සීයතීති වා-මග්ගෝ; නිරතියටෙන නිරසාදටෙන ච නිරයෝ; නිරයං ගච්ඡන්ති එතෙනාති- නිරයගාමී; උඩ්ඪමධොගහනතෝ තිරියං අඤ්ඤිතාති, තිරච්ඡානා-තිරච්ඡානා එව- තිරච්ඡානයොනි-, පෙතානං පෙතති, ප එති ඛුප්පිපාසාදිදුක්ඛං ගච්ඡති එතාසූති වා-පෙතති; පෙතති එව විසයෝ-පෙත්තිවිසයෝ, න සුරන්ති න භාසන්ති න දිබ්බන්තීති- අසුරා; අසුරා එව-අසුරකායෝනි; අසුරයොනියා නිබ්බත්තා- අසුරයොනිකා; දිබ්බන්ති රූපාදීහි සුට්ඨු අග්ඝන්ති- සග්ගා,

සඟහං ගමේතීති- සඟගාමිනියෝ; මනසා උසසන්නතාය මනු සසා-මනුසසලොකං ගමේතීති-මනුසසගාමි; නත්ථි වානං එත්ථා'ති-නිබ්බානං; වානතෝ නික්ඛන්තතං වා- නිබ්බානං; නිබ්බානං ගමේති'ති- නිබ්බානගාමි; නිද්දේසවාරෝ.

"නිරොධෝ" යනු නිරොධලක්ඛණසාමාන්‍යයෙහින් එකතන නාගි; නත්ථ, ඒ සාමාන්‍යනිරොධයෙහි; නිරොධා, නිරොධ විශෙෂය තෙමේ; කතමෙ? කවරේද? සඞ්ඛාරනිරොධා, පරිසඞ්ඛාරඞ්ගතවූ ප්‍රතිපක්ෂ භාවනාවෙන් නිරුඞ්කිරීමය;-නොහොත්= ප්‍රතිපක්ෂතොලඹයන් එසේ නොපවත්නා කලැසිනැ පහළවීමට සුදුසු කොළෙසුන් ප්‍රතිපක්ෂඛෙනනියෙන් නොනිපදවීමය; අපපවත්ති සඞ්ඛාතනිරොධා, සඞ්ඛත ධර්මයන්ගේ සරස නිරොධය හෙවත් ඛණිකනිරොධය; අනුපාදනිරොධා, අනුසයසඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණා නිරොධය; එසේම-ප්‍රතිසන්ධිනිරොධය- මානනිරොධය- මක්ඛනිරොධය- පළාසනිරොධය- ඉස්සානිරොධය- මච්ඡරියනිරොධය- සකල කෙලෙසනිරොධය- යන මේ නිරොධවෙමතනාගි; නිරොධියාගේ විශෙෂ සමහාවය යි සේඳීරූපං- යනු භූතොපාදායාදී විශෙෂ රහිතව සාමාන්‍යයෙන් හිහෙනින් එකවැ; නත්ථ, ඒ සාමාන්‍ය වශයෙන් දැක්වූ රූපයෙහි; රූපං, විශෙෂරූපය; කතමං? කවරේද? චතුමහාභූතිකරූපයද; චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය, සතරමහාභූතයන් නිසා; රූපස්ස පඤ්ඤත්තිච, රූපප්‍රඥප්තියද හෙවත් උපාදාය රූපයද වෙමතනරූපයි; නත්ථ, ඒ භූතඋපාදාය රූපයන් අතුරෙහි; චත්තාරි මහාභූතානි, සතර මහාභූතරූපයෝ; කතමානි? කවරවුද? පඨවිධාතු, කක්ඛළ ලොෝ සඨබ්බ ලක්ඛණ පෘථිවීධාතුය; ආපොධාතු, ආබන්ධන ලොෝ ද්‍රවලක්ඛණ ආපොධාතුය; තෙජොධාතු, පරිපාචනලක්ඛණ තෙජොධාතුය; වායොධාතු, සමුදීරණලක්ඛණ වායොධාතුය; යන මොහුයි

ඉමෙඛ්ධ්‍යපන ච, සංඛ්‍යෙප නෙයිග්ද; විත්ථාරෙන ච, විසතර නෙයින්ද; (යන) මේහි ආකාරෙහි, දෙආකාරයකින්; ධාතූ, ධාතූන්; පරිගහණාති, පරිග්‍රහණය කෙරේ හෙවත් ම්මසිම කෙරේ; විත්ථාරෙන, විසතරනයෙන්; ධාතූ, ධාතූන්; කථං පරිගහණාති, කෙසේ පරිග්‍රහණ කෙරේදයත්? ඉඤ්ඤා ආකාරෙහි, කොටස වශයෙන් මෙසි ආකාරයකින්; පඨවිධාතු, පෘථිවිධාතුව; විත්ථාරෙන, විසතර වශයෙන්; පරිගණ්හාති, පරිග්‍රහණකෙරේ; වාදසහි ආකාරෙහි, කොටස් වශයෙන් දෙලොස්ආකාරයකින්; ආපොධාතු, ආපොධාතුව; විත්ථාරෙන, විසතර වශයෙන්;

පරිගණ්හාති, පරිග්‍රහණකෙරේ; වතූසු ආකාරේසු ඔව් අයුරෙ කින්; පතිට්ඨාතුං, පිහිටුව; "විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති"යි සේසි. ජණ්හි ආකාරෙහි, ඔබාකාරයෙකින්; වායෝධාතුං, වායොධාතුව; "විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති"යි-සේසි.

"කතමේසු වීසතියා ආකාරේසු පඨවීධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති? අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා -පෙ- මත්ථලුඞ්ගන්ති" ඉමේසු වීසතියා ආකාරේසු පඨවීධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති" "කතමේසු වාදසසු ආකාරේසු ආපොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති? අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පිත්තං -පෙ- මුත්තන්ති, ඉමේසු වාදසසු ආකාරේසු ආපොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති, කතමේසු චතූසු ආකාරේසු තෙජොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති? යෙන ච සන්තප්පති -පෙ- සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති, විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති; කතමේසු ජණ්හි ආකාරේසු වායොධාතුං විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති,? උඞ්ඩඞ්ගමා වාතා -පෙ- අස්සාසො පස්සාසො ඉති, විත්ථාරෙන පරිගණ්හාති.

මේසි පදත්‍රී විභාගාදිය විසුඞ්මාගීාදිගෙන් දතයුතු. එකතත වෙමත්තතා විභාගය මෙසේ දතයුතු.

රූපං- යනු එකත්තතායි, "චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය" යනු වෙමත්තතායි; උපාදාරූපං-යනු එකත්තතායි, "චක්ඛායතනං-පෙ-කබලිඞ්කාරෙ ආහාරෙ" යනු වෙමත්තතායි; "භූත රූපං" යනු එකත්තතායි; "පඨවීධාතු-පෙ-වායොධාතු" යනු වෙමත්තතායි; පඨවීධාතු-යනු එකත්තයි; විසති ආකාරයෝ වෙමත්තතායි; ආපොධාතු- යනු එකත්තයි; වාදසාකාරයෝ වෙමත්තතායි; තෙජොධාතු-යනු එකත්තයි; සිවිආකාරයෝ වෙමත්තතායි; වායොධාතු- යනු එකත්තයි; ඡඞ්කාරයෝ වෙමත්තතායි.

එවං, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන්; ඉමස්මිං චාතුමහාභූතිකස්ස කායස්මිං, මෙකී දෙසාලිස් අයුරෙන්; විත්ථාරෙන, විස්තර හෙයින්; ධාතුශෝ, මහාභූත ධාතූන්; සභාවසභාවතෝ, සභාව ලක්ෂණ වශයෙන්; උපලක්ඛණතෝ, උපධාරණය කරනුයේ; තුලනතෝ, සසඳ බලනුයේ; පරිවීමංසනතෝ, හාත්පසින් විමසනුයේ; පරිසොතාභතෝ, විමසීමට ඔස්නේ; චක්ඛුවිඤ්ඤණතෝ, පස්විකණ්ණුයේ; කායං වා, කයහි හෝ; කායපපදෙසං වා, කායප්‍රදෙශය හි හෝ; ගයහූපගං, ගතයුතුවූ; කිඤ්චි, කිසිවක්; න පස්සති, නොදක්නේය; චක්ඛුනිඤං, ඇස්දෙර ගවර වලක්; පවිච්චිතතෝ, සොයනුයේ; ගයහූපගං, ගතයුතුවූ; කිඤ්චි, කිසිවක්; ඡථා න පස්සතිස්ස, යම්සේ නොදක්නේද;

සඞ්කාරට්ඨානං, කසළයොඩක්; පවිචිනන්තා, සොයනුයේ; කිඤ්චිදත්ථංයේව පස්සති, කිසි ගතයුතු දෙයක්; යථා න පස්සසීති, යම් සේ නොදක්නේද; සිඛිට්ඨකං පවිචිනන්තා, සොහොනක් සොයනුයේ; ගතයුතු කිසිවක් යම්සේ නොදක්නේද; (එපරිද්දෙන්ම මෙකී දෙසාලිස් අයුරෙන් උකහප්‍රකාරයෙන් විසතරහෙයින් ධාතූන් සභාවලක්ඛණ වශයෙන් උපධාරණය කරණුයේ සඤ්ඤ ඵලනුයේ භාත්පසින් විමසනුයේ විමසීමට බස්නේ පස්විකණුයේ කරුණ යි හෝ කාරණප්‍රදේශය යි හෝ ගතයුතු කිසිවක් නොදන්නේමය) එහෙයින් භාණ්‍යවතුන් වහන්සේ "යා චෙව ඛො පන අජ්ඣත්තිකා පඨවීධාතු" යනාදිය වදාළසේක.

අජ්ඣත්තිකා, තමාකෙරෙහි නොහොත් සවිඤ්ඤාණක රූපකයෙහි පිහිටියාවූ; යා චෙව ඛො පන පඨවීධාතු, යම් ආකාර පෘථිවීධාතුවක් වේ ද; යා ච බාහිරා පඨවීධාතු, පරරූපකයෙහි නෝ අනින්ද්‍රිය ප්‍රතිබද්ධ වස්තූන් කෙරෙහි පිහිටියාවූ යම්බඳු පෘථිවීධාතුවක් වේද; එසා අහං නෙව, මේ පෘථිවීධාතුව මම නොවීමි; එසෝ මම න, මේ පෘථිවීධාතුව මාසතු නොවේ; අහං එසෝ න අස්මි, මම මේ පෘථිවීධාතු ඇත්තෙක් නොවීමි; එසෝ මෙ අත්තා න හොති, මේ පෘථිවීධාතු ඇත්තේ මාගේ ආත්මයක් නොවේ යයි; එවං, මෙපරිද්දෙන්; එතං, මේ පෘථිවීධාතුව; යථාභූතං, තත්වූ පරිද්දෙන්; සම්මප්පඤ්ඤාය, සම්‍යක් විදර්‍ශනා ප්‍රඥාවෙන්; දට්ඨබ්බං, දතයුතු; එවං, උකහප්‍රකාරයෙන්; එතං, මේ පෘථිවීධාතුව; යථාභූතං, තත්වූ පරිද්දෙන්; සම්මප්පඤ්ඤාය, සම්‍යක් විදර්‍ශනා ප්‍රඥාවෙන්; දිස්වා, දැක; පඨවීධාතුයා, පෘථිවීධාතුකෙරෙහි; නිබ්බින්දති, කලකිරේ; පඨවීධාතුයා, පෘථිවීධාතුකෙරෙන්; චිත්තං, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිනිස්‍රිතවූ සිත; විරාජෙති, වෙන්කෙරෙහි; ආපොධාතු ආදි වාරත්‍රයද මෙසේමැයි.

මේසේ සත්‍යම්ගීරූප ධර්මයන්ගේ වශයෙන් අධිට්ඨානහාරය දක්වා දැන් අවිජ්ජාවිජ්ජාදීන්ගේ වශයෙන් දැක්වීම පිණිස, "අවිජ්ජාති එකන්තනතා" යනාදිය කිහ:- අවිජ්ජා යනු එකන්තනතායි; තත්ථ, අවිදිත කරණාදියෙන් සාමාන්‍ය වශයෙන් එකක්වූ ඒ අවිද්‍යාවෙහි; අවිජ්ජා, කෘත්‍යජාති ආරම්මණවසතු ආදිවශයෙන් විශෙෂවූ අවිද්‍යාව; කතමා, කවරිද?, දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛ සත්‍යයෙහි ඝාථාවසරසලක්ඛණ නොදැනීම අවිද්‍යාවයි; "දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං" යනාදියද මෙසේයි; පුබ්බන්තෙ අඤ්ඤාණං, අතීතඛන්ධායතන ධාතු සඞ්ඛ්‍යාතවූ පූර්‍වාන්තයෙහි අඥානය; අපරන්තෙ අඤ්ඤාණං, අනාගතඛන්ධායතනධාතු සංඛ්‍යාතවූ අපරා

න්‍තයෙහි අඥානය; සුඛඤාතාපරන්‍තෙ අඤ්ඤං, තදුභයානන්ත යෙහි නොදැනීමය; ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පන්නානං, මේ අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයන්නිසා පහළවූ; ධම්මානං, සංස්කාරාදි ධර්මයන් කෙරෙහි; අඤ්ඤාණං, නොදැනීමය; එවරූපං, මෙබඳුවූ; යං අඤ්ඤාණං, චතුස්සත්‍යධර්මය විදින ප්‍රකට කරණයට අවසර නොදෙන ඥානප්‍රත්‍යනීකවූ යම් අඥානයක් වේද; අදස්සනං, සත්‍යාකාරය දක්නට අවසර නොදෙන යම් අදර්ශනයක් වේද; අනභිසමයෝ, සත්‍යාවබෝධයට අවසර නොදෙන යම් අනභිසමයෙක් වේද; "අනුබෝධ සම්බෝධ පටිවේධ කෘත්‍යයන්ට අවසර නොදෙන්නාවූ යම් අනනුබෝධ අසම්බෝධ අප්පටිවේධයෝ වෙත්ද, එසේම සලක්ඛණ- උපලක්ඛණ- පච්චුපලක්ඛණ- සම්පෙක්ඛණ- ක්‍රියාවන්ට ශක්‍රත්වයෙන් අවසර නොදෙන්නාවූ අසල්ලක්ඛණ- අනුපලක්ඛණ- අපච්චුපලක්ඛණ- අසම්පෙක්ඛණ-යන නාමයෝ වෙත්ද, ප්‍රත්‍යක්ෂවන කිසිම කර්මයක් නොමැති හෙයින් හෝ පස්නොවිකා කරණලද කර්මවත් හෙයින් අපච්චක්ඛණකම්මං යනුද, දුම්මේධයන්ගේ සවභාවක් හෙයින්; දුම්මේජ්ඣං, යනුද, අඥාන බාලයන්ගේ සවභාවක් හෙයින්; බාල්‍යං යනුද, අවිනාභූ කාරණා කාරණා චතුස්සත්‍යධර්මයන් දැනගැනීමට අවසර නොදෙන හෙයින්, අසම්පජඤ්ඤං යනුද, මොහන-පමොහන-සම්මොහන වසයෙන් මොහ පමොහ සම්මොහ යනු නොවිදියයුත්ත විඳින හෙයින් හා විදියයුත්ත නොවිඳින හෙයින් අවිජ්ජා යනුද, සංසාරවෘත්තයෙහි බස්නා හෙයින් අවිජ්ජාසෝ යනුද, වෘත්තයෙහි යොදන හෙයින් අවිජ්ජායොත්තා යනුද, අප්‍රහීනහෙයින් හා නැවත නැවත උපදනා හෙයින්ද අවිජ්ජානුසයෝ යනුද, මහ යන ජනයා වටලා පැහැරගන්නා සොරුන් මෙන් කුසලසිත වටලා පැහැරගන්නා හෙයින් අවිජ්ජාපරියුට්ඨානං යනුද, නගරවාරයෙහි පලිස පතනයවූකල මිනිසුන්ගේ ඇතුල්වීම නවත්නාක් මෙන් සක්කාය නගරවාරයෙහි පතිත අවිද්‍යාව නිවීණසම්පාපක ඥානගමන වලක්වන හෙයින් අවිජ්ජාලඞ්ගී යනුද, මොහය අකුසල්වූ හෝ අකුශලයන්ගේ හෝ පතිට්ඨාන හෙතු හෙයින් මෝහෝ අකුසලමූලං යනුද, අවිද්‍යා විශෙෂ නාමබැවින් අවිද්‍යාවගේ වෙනත්නාම නම්.

ශුක්ලපක්ෂයෙහි විජ්ජා යනු සකල ප්‍රඥාවන්ට සාමාන්‍ය හෙයින් එකත්නාම්; දුක්ඛෙ ඤාණං, දුඃඛාර්‍යසත්‍යය ගොචර කොට උපදනා ඥානය; සමුදය ඤාණාදියත් මේසේයි; එවරූපා, මෙසේ දුක්ඛ ඤාණං යන්නාදි අවඅාකාරයෙන් දක්වනලද්දාවූ; යා පඤ්ඤා, ඒ ඒ අරුත් පහළකරණ පණවන යම් ප්‍රඥාවක් වේද,

එසේම ප්‍රකාරයෙන් ඤාතපරිඤ්ඤා සම්පන්නයෝ, අනිත්‍යාදීන් සොයන විවයෝ, ප්‍රකාරයෙන් සොයන පවිචයෝ, සිව්ඇස් දහම් සොයන ධම්මවිචයෝ, අනිත්‍යාදීන් සලලකඛණ වශයෙන් උපදනා සල්ලකඛණාෂ, එම අනිත්‍යාදීන් නැවත නැවත උපධාරණය කරන පඤ්ඤලකඛණාෂ, පණ්ඩිතස්වභාවවූ පණ්ඩිච්චෂ, කුසල සවභාවවූ කොසල්ලෂ, නිපුණස්වභාවවූ නෛපුණෂ, අනිත්‍යාදීන් විභාවනයකරන භාවනාෂ, අනිත්‍යාදීන් සිතීම කරන චින්තාෂ, අනිත්‍යාදිය උපධාරණය කරන උපපරික්ඛාෂ, සියුම් බැවින් හා පතලබැවින් ගුහීෂ, නෙළෙසුන් හිංසාකරන නෙසින් හෝ වහා ග්‍රහණ ධාරණය කරනනෙසින් ඔමධාෂ, නුවණැත්තහු හිතප්‍රතිපත්තියෙසි යොදවන හෙසින් පරිණායිකාෂ, අනිත්‍යාදි වශයෙන් ධර්මයන් භවයෙසින් බලනහෙසින් විපස්සනාෂ, සම්‍යක් ප්‍රකාරයෙන් අනිත්‍යාදීන් දන්නා සම්පජඤ්ඤෂ, නොමග පිළිපන් සිඟුවයන් විපියට බස්වාගැනීමට උපකාරවන පතොදයක් (සෙවිටක්) මෙන් නොමහදුවන කුඑසින කුසලව්‍රතියට බස්වන හෙසින් පතෝදෂ, දශීන ලක්ෂණයෙහි ඉන්ද්‍රාධිය කරන හෙසින් පඤ්චින්ද්‍රියෂ, අවිද්‍යාවෙන් කවපා නොවන හෙසින් පඤ්ඤාබලෂ, නෙළෙසුන් නපන හෙසින් පඤ්ඤාසත්ථෂ, ඉතා උස්ම පැතැනැගුණු හෙසින් පඤ්ඤාපාසාදෂ, එසේම අවලෝකනාදි අර්ථයෙන් පඤ්ඤාඅලෝකෂ- පඤ්ඤාඔභාසෂ- පඤ්ඤාපජ්ජොතෂ- පඤ්ඤාරතනෂ- අමෝහෂ- ධම්මවිචයෂ- සම්මාදිට්ඨිෂ- ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගෂ- මග්ගඞ්ගෂ- මග්ගපරියාපන්නෂ යන නාමයෝද ප්‍රඥාවගේ වෙමිතනතාසි.

සමාපත්තිෂ- යනු සඤ්ඤා සමාපත්ති ආදීන්ට සාමාන්‍ය හෙසින් එකතනතාසි; "තත්ථ කතමා සමාපත්ති? සඤ්ඤාසමාපත්ති පෙ නිරොධසඤ්ඤා සමාපත්ති" යනාදිය සමාපත්තිහුගේ වෙමිතනතාසි; අර්ථවිභාගාදිය අටුවා නයින් දතයුතු.

ඛාණිෂ- යනු එකතනතාසි; "තත්ථ කතමෝ ඛාණි? අත්ථි සෙඛෝ ඛාණි පෙ පඤ්ඤුත්තරෝ ඛාණි" යනු ඛාණීහුගේ වෙමිතනතාසි; මෙහි ධ්‍යානලාභී පෘථග්ජනතෙමේ නෙවසෙඛනාසෙඛඛාණී නම්, සම්මෘශ්‍රවතෙමේ ආජානීයඛාණී නම්, අභිඥලාභී පෘථග්ජනතෙමේ අසඛඩුංඛසෙකු සමානවූ ඛාණී නම්, හේතෙසේද? ඛලුඛකතම් අශ්වතෙමේ යම්සේ දමනයට නොපැමිණ ඔඛමොඛ ධාවනය කරන්නේද එසේම අභිඥලාභීවූ යම් පෘථග්ජනයෙක් නෙමේ අභිඥුපුඛය ආශ්වාදකොටැමට මෙපමණක් ඇත මෙතෙකින් මාවිසින් කවයුතු කරන ලදී

දේ ය සි මතු චිත්තදමනයට උත්සාහ නොකොට අනිඤ්ජිත්ත බලයෙන් ඔබිමොබ බාවනය කෙරේද මෙබඳුවූ තැනැත්තේ අසඛඵංකඝෙකු වැනි ධ්‍යානඇත්තේසි; ධ්‍යානලාභී දෘෂ්ටිගතික තැනැත්තේ දිට්ඨුත්තරඋක්කාසී නම්, ත්‍රිලක්ෂණෝපනිධ්‍යානයෙන් ධ්‍යානඇත්තේ පඤ්ඤුත්තරඋක්කාසි නම්.

සමාධි- යනු සරණසම්බන්ධාදීන්ට සාධාරණ හෙයින් එක තත්තනාසි, "තත්ථ කතමෝ සමාධි? සරණෝ සමාධි ...පෙ... සම්මාසමාධි" යන මේ සමාධි විශෙෂණ සමාධිහුගේ වෙමතන නාසි.

මෙහි අකුසල චිත්තෙකාග්‍රතාවය නොහොත් සකල සාසව සමාධිය සරණ සමාධි නම්, සකල කුසල අව්‍යාකෘත සමාධිය හෝ ලොකොත්තර සමාධිය අරණසමාධි නම්, ප්‍රතිසවිත්තෙක කාග්‍රතාවය සමවරසමාධි සී, මෙයනා වෙතොවිමුත්තිය අසවර සමාධි සි, සඛ්‍යාපජ්ජ අඛ්‍යාපජ්ජසමාධියත් මේසේහි, තොඉක් මවනලද වට්ටාමිස ලොකාමිස ඇති බැවින් ලෞකිකසමාධිය සාමිසසමාධි සී, ලොකොත්තර සමාධිය නිරාමිසසමාධි සි, දණ්ඩා භිඤ්ඤසමාධිය සඝඛ්ඛාරයි, බිප්පාභිඤ්ඤසමාධිය අඝංඛාරසි, සුඛවිපස්සකයාගේ සමාධිය එකංඝනාවිත සමාධි සි, සමථයා නිකයාගේ සමාධිය උභයංඝනාවිත සමාධිසි, කායසක්‍ඛී පුද්ගල යාගේ හා උභතොභාග විමුත්තයාගේද සමාධිය උභයතා භාවිත භාවනා සමාධි සි, සෙස්ස සුගමසි.

පටිපදා- යනු එකත්තනාසි; "තත්ථ කතමා පටිපදා?, අඟාළහ පටිපදා ...පෙ... සුඛාපටිපදා බිප්පාභිඤ්ඤා"නි අසං, ආඝාළහාදි මේ ප්‍රතිපදා විශෙෂණ ප්‍රතිපදාවගේ වෙමතනනාසි, මෙහි කාම සුඛානුයොගය සඛ්‍යාතවූ කාමොරුහන ප්‍රතිපත්තිය අඝාළහ පටිපදාසි; කාමනිධ්‍යාපනවසයෙන් ඛෙදවනයෙන් පවත්නා අත්තකිලමථානුයොගය නිෂ්ක්‍රාමපටිපදා සි; භාවනානුයොග කාලයෙහි සීතාදිය නොඉවසන්නහුගේ පිළිපැදීම අකඛමා පටි පදා සි; එය ඉවසන්නහුගේ ප්‍රතිපදාව ඛමාපටිපදා සි; "උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති" යනාදි වශයෙන් මිථ්‍යාවිතර්කයන් සහනන්නහුගේ පිළිවෙත, සමාපටිපදා සි, ඉඳුරන් දමනය කරන් නහුගේ පිළිවෙත දමාපටිපදා සි, සෙස්ස සුගමසි.

කායා-යනු නාමකාය රූපකායාදි වශයෙන් විශෙෂ නොවන සාමාන්‍යයෙන් කීහෙයින් එකත්තනතා සි; "තත්ථ කතමෝ කායෝ? නාමකායෝ රූපකායෝ ච ...පෙ... අයං නාමකායෝ'ති අසං ඉවමත්තනතා, මේ කායයාගේ වෙමතනතාසි.

එවං, මේසේ උක්තප්‍රකාරයෙන්; **යෝ ධම්මෝ**, යම්කිසි ජාත්‍යාදි ධර්මයෙක් නම්; **යස්ස ධම්මස්ස**, තදන්‍යවූ ජරා ආදි යම් ධර්මයකට; **සමානභාවෝ**, දුක්ඛාදි සත්‍යභාවයෙන් සමාන භාවය ඇත්තේද; **යෝ ධම්මෝ**, ඒ ජාත්‍යාදිධර්මතෙමේ; **තස්ස ධම්මස්ස**, ඒ ජරාආදි ධර්මයාගේ; **එකත්තනානා**, සමානතාවයෙන් හෙවත් දුඃඛාදි සභාවයන්ගේ එකිභාවයෙන්; **එකී හවති**, අතෙක විධවූයේද **දුක්ඛං**, ජාත්‍යාදි වශයෙන් සාමාන්‍ය ශබ්දඥානවිෂයත්වයෙන් සමාන වේ; මේ එකත්තනානාලක්ඛණයයි; **වා පන**, නොහොත්; **සභාව සභාව**, යම් යම් සභාවයකින්; **විලක්ඛණා**, යම් ධර්මයෙක් යම් ධර්මයකට අසමානලක්ෂණ ඇත්තේද; **තත්ත තත්ත**, තත් තත් සභාවයෙන්; **වෙමත්තතං හවජ්ජති**, ඒ ධර්මතෙමේ ඒ ධර්මයාගේ අසමානභාවයට යේ; "ජාත්‍යාදිය දුක්ඛභාවයෙන් ජරාආදියට සමාන නමුදු අනිත්‍යභාවාදිභාවයෙන් ජරාආදීන්ගේ විශිෂ්ටත්වයට යේ එබැවින් අසමානයයි යේයි; එවං, මෙසේ එකත්තනානා වෙමත්තනානා ලක්ෂණය; **සුත්තතෝ වා**, සූත්‍රාඛ්‍යයෙහි ලා හෝ; **වෙය්‍යාකරණතෝ වා**, වෙය්‍යාකරණාඛ්‍යයෙහි ලා හෝ; **ගාථාතෝ වා**, ගාථාඛ්‍යයෙහි ලා හෝ; පුච්ඡිතෙන, විවාරණලද්දක් නම්; **කිං**, කිමෙක්ද? **එකත්තනානා පුච්ඡති**, එකත්වයෙහි පිහිටා විවාරයිද; **උදාහු**, නොහොත්; **වෙමත්තනානා**, වෙමත්තභාවයෙහි පිහිටා විවාරයිද යි; **වීමංසිතබ්බං**, විමසියයුතු; **සචේ**, ඉදින්; **එකත්තනානා**, එකත්වයෙහි පිහිටා; **පුච්ඡිතං**, විවාරණලද්දක් නම්; **එකත්තනානා**, එකත්වයෙහි පිහිටා; **විස්සජ්ජෙතබ්බං**, විසඳියයුතු; **සචේ**, ඉදින්; **වෙමත්තනානා**, වෙමත්තභාවයෙහි පිහිටා; පුච්ඡිතං, විවාරණලද්දක් නම්; **වෙමත්තනානා**, වෙමත්තභාවයෙහි පිහිටා; **විස්සජ්ජෙතබ්බං**, විසඳියයුතු; **සචේ**, ඉදින්; **සන්තානාධිට්ඨානෙන**, සන්තානාධිෂ්ඨානයෙහි පිහිටා; පුච්ඡිතං, විවාරණලද්දක් නම්; **සන්තානාධිට්ඨානෙන**, සන්තානාධිෂ්ඨානයෙහි පිහිටා; **විස්සජ්ජෙතබ්බං**, විසඳියයුතු; **සචේ**, ඉදින්; **ධම්මාධිට්ඨානෙන**, ධර්මාධිෂ්ඨානයෙහි පිහිටා; පුච්ඡිතං, විවාරණලද්දක් නම්; **ධම්මාධිට්ඨානෙන**, ධර්මාධිෂ්ඨානයෙහි පිහිටා; **විස්සජ්ජෙතබ්බං**, විසඳියයුතු; **වා පන**, නොහොත්; **යථා යථා** පුච්ඡිතං, යම් යම් ආකාරයකින් විවාරණලදද; **තථා තථා විස්සජ්ජෙතබ්බං**, ඒ ඒ ආකාරයෙන්ම විසඳියයුතු.

තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චානෝ "එකත්තනානා ධම්මා"තිආදි.

අධිට්ඨානහාරවිභඞ්ගාට්ඨකථා නිට්ඨිතා.

තත්ථ කතමෝ පරිකඛාරෝ නාරෝ? "යෙ ධම්මා යං ධම්මං ජනයන්ති"- යනාදි නිද්දේශභාවෙන අභිප්‍රාය විභාගයි.

යෝ ධම්මෝ, යම් හෙතු ප්‍රත්‍යය ධර්මයෙක් නම්; **යං ධම්මං**, යම් ඵල ධර්මයක්හු; **ජනයති**, නිපදවාද; **තස්ස**, ඒ ඵලධර්මයාගේ; **සෝ**, ඒ හෙතුප්‍රත්‍යය ධර්මතෙමේ; **පරිකඛාරෝ**, පිරිකර වේ; **පරිකඛාරෝ**, ඒ පරිෂ්කාර ධර්මතෙමේ; **කිංලකඛණෝ**, කෙබඳු ලක්ෂණ ඇත්තේද **පරිකඛාරෝ**, පරිෂ්කාර ධර්මතෙමේ; **ජනක ලකඛණෝ**, නිපදවීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; **හෙතු ච**, අසාධාරණ ලක්ෂණ හෙතුවද; **පච්චයෝ ච**, සාධාරණ ලක්ෂණ ප්‍රත්‍යය ද යන; **ඉම ධම්මා**, ධර්මයෝ මේදෙදනා; **ජනයන්ති**, ඵලය නිපද වත්; **තත්ථ**, ඒ හෙතු ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙහි; **හෙතු**, හෙතුධර්මතෙමේ; **කිංලකඛණෝ**, කෙබඳු ලක්ෂණ ඇත්තේද?; **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යය ධර්මතෙමේ; **කිං ලකඛණෝ**, කෙබඳු ලක්ෂණ ඇත්තේද? **හෙතු**, හෙතුධර්මතෙමේ; **අසාධාරණ ලකඛණෝ**, නිපදවියයුතු ඵලයෙහි ර අන්‍යඵලයන් හා අසාධාරණ ලක්ෂණ ඇත්තේය; **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යයතෙමේ; **සාධාරණ ලකඛණෝ**, සකලඵලයන් හා සාධාරණ ලක්ෂණ ඇත්තේය; **යථා**, යම් සාධාරණ අසාධාරණ විශෙෂයෙක් නම් ආකාරයකින් පවත්නේද; **කිං භවෙ**, ඒ විශෙෂය කෙබඳු වන්නේදයත්?; **යථා**, යම්සේ; **අඞ්කුරස්ස නිබ්බත්තියා**, අඞ්කුරයාගේ පහළවීමෙහි; **බීජං**, බීජය; **අසාධාරණං**, අසාධාරණ වන්නේද; **පඨවී**, පෘථිවීධාතුවද; **ආපෝ ච**, ආපොධාතුවද; **සාධාරණා**, සාධාරණවන්නාහුද **එවමෙව**, හි, ඒ එසේ මැයි; **අඞ්කුරස්ස**, අඞ්කුරයාගේ පහළවීමට; **පඨවී ආපෝ ච**, පොළොවද ජලයද; **පච්චයත්ථා**, ප්‍රත්‍යය යි; **සහාවෙ**. සමානඵල නිපදවන බීජසංඛ්‍යාත සමානභාවය; **හෙතු**, හෙතුයි; **වා පන**, මෙසින් අනිකුදු උදාහරණයක් දක්වනු ලැබේ; **සෙවට**, කළයෙක්හි; **දුද්ධං කිරි**; **සක්ඛිත්තං**, දමනලද්දේ; **යථා දධි භවති**, යම්සේ දී වේ ද; **එතඤ්ච**නයින් හෝ අභෙදෙපචාරයෙන් මෙසේ කියනලදී; අන් පරිද්දෙකින් නොවේ, කිරි දී නොවේ මැයි; එහෙයින්ම 'න ච භූමි' යනාදිය කිහ; **දුද්ධස්ස**, කිරාගේද; **දධිස්සච**, දිහුගේද රසක්ෂීර ඵලාදියෙන් භින්නසභාව ඇති බැවින්; **එකකාලසමවධානං**, සමානකාලයෙහි එක්ව පිහිටීමක්; **න චත්ථි**, නොමැත්තේය; **එව මෙවං**, එපරිද්දෙන්ම; **හෙතුස්ස ච**, හෙතුහුගේද; **පච්චයස්ස ච**, ප්‍රත්‍යයාගේද; **එකඤ්ඤාල සමවධානං නත්ථි**, එක්කලෙක එක්ව පිහිටීමක් නැත්තේය; හෙතු වූ ක්ෂීරයාගේ ඵලයවූ දී හා සමාන කාලයෙහි එක්ව පිහිටීමක් යම්සේ නොවන්නේද- එසේ අන්‍ය හෙතු ධර්මයන්ගේද ඵලය හා සමානකාලයෙහි එක්ව පිහිටීමක්

නොවන්නේමය; ප්‍රත්‍යයාගේ එබදු ශක්තියක් නැත ප්‍රත්‍යය තෙමේ එකාන්තයෙහි ඵලය නා නිපදනකාල ඇත්තේ නොවන්නේමය. මෙසේ වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන්ද හෙතුප්‍රත්‍යයන්ගේ විශෙෂ දතයුතු.

ඕ, ඒ එසේමැයි; **අයං සංයාමෙ**, "ඛඞ්ගානං පටිපාටි" යනාදින් කියනලද මේ සසරතෙමේ; **සඞ්ඛතං**, හෙතු සහිතවූයේම; **සප්පච්චයා**, ප්‍රත්‍යය සහිතවූයේම; **නිබ්බත්තා**, නිපන්නේය; වුත්තඤ්හි අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා පෙ. එවං සබ්බා පටිච්ච සමුප්පාදෙ.

ඉති, මෙසේ පටිච්චසමුප්පාදික හෙතුප්‍රත්‍යයාකාරයෙන් අවිද්‍යාව අවිද්‍යාවට හෙතුවන්නේය; අයොනිසොමනසිකාරය ප්‍රත්‍යයවන්නේය; **පුරිමිකා අවිජ්ජා**, පළමු පහළවූ අවිද්‍යා තොමෝ; **පච්ඡිමිකානං අවිජ්ජානං**, පසුව පහළවන අවිද්‍යාවට; **හෙතු**, හෙතු වේ; **තතො**, ඒ පුරිම්කා පච්ඡිම්කා අවිද්‍යාවන් අතුරෙහි; **පුරිමිකා අවිජ්ජා**, පළමු පහළවූ අවිද්‍යාව; **අවිජ්ජානුභාවානං** අවිද්‍යා අනුභාවයන්නේය; **පච්ඡිමිකා අවිජ්ජා**, පසුව උපදනා අවිද්‍යාව; **අවිජ්ජාපච්චුට්ඨානං**, අවිද්‍යාප්‍රත්‍යුත්ථානය වන්නේය; **පුරිමකා අවිජ්ජා අනුභාවා**, පූර්වවූ අවිද්‍යානුභාවය; **පච්ඡිමකානං අවිජ්ජා පරියුට්ඨානස්ස**, පසුව පහළවන අවිද්‍යාප්‍රත්‍යුත්ථානයාගේ; **පතිබ්‍රූහනාය**, වැඩීමට; **හෙතුභූතා**, හෙතුවූයේය; **බීජඞ්කුරෙ විය**, බීජාංකුර මෙනි; **සමනන්තර හෙතුතාය**, සමනන්තර හෙතු බැවිනි; "බීජය අඞ්කුරයට සමනන්තර හෙතුවශයෙන් යම්සේ හෙතු වන්නේද එමෙන් පළමු පහළවූ අවිද්‍යාව පසුව පහළවන අවිද්‍යාවට සමනන්තර හෙතුවශයෙන් හෙතු වන්නේය යි" සේයි; **යං පන**, යම් හෙයකින් වනාහි; **යස්මා**, යම් බීජයක් නිමිති කොට හෙත; **ඵලං නිබ්බත්තති**, ඵල නිපදනේද; **ඉදං**, මේ බීජය; **අස්ස**, ඒ ඵලයට; **පරම්පරහෙතුතාය**, පරම්පරහෙතු භාවයෙන්; **හෙතු භූතං**, හෙතු වූයේය; **ඕ**, ඒ එසේමැයි; **අහෙතු**, හෙතුතෙමේ; **සමනන්තරහෙතු**, සමනන්තරකාලවශයන් පවත්නා හෙතුය; **පරම්පරහෙතු ච**, පරම්පර කාලවශයෙන් පවත්නා හෙතුයි; **දුවිධා**, දෙවැදෑරුම් වේ; **එවං**, එසේ බීජාංකුරහෙතු මෙන්; **අවිජ්ජාපි**, අවිද්‍යාවඟේද; **අහෙතු**, හෙතුව; **සමනන්තරහෙතු**, සමනන්තර හෙතුය; **පරම්පරහෙතු ච**, පරම්පරහෙතුය යි; **දුවිධා**, දෙවැදෑරුම් වේ; සමනන්තරකාලයෙහි පහළවූ අවිද්‍යානුභාවය සමනන්තර කාලයෙහි පහළවන අවිද්‍යාප්‍රත්‍යුත්ථානයට සමනන්තරහෙතු වන්නේය; පළමු පහළවූ අවිද්‍යානුභාවය පසුව පහළවන අවිද්‍යාප්‍රත්‍යුත්ථාන

නඤට පරමපරහෙතුවන්නේහි- සේසි' වාපන, මෙයින් අනිකුදු උදාහරණයකින්ද හෙතු ප්‍රත්‍යය විභාගය දක්වනු ලැබේ:-

ථාලකඤ්ච, පහන්කබලද; වට්ටිච, පහන්වැටියද, තෙලඤ්ච තෙලද; **පදීපස්ස, පහනට; පච්චයභූතං**, ප්‍රත්‍යයවූයේය; **යථා න සභාවහෙතු, යම්සේ සම්භාරඵලවඩන හෙතු නොවේ ද; පදීපස්ස පච්චයභූතං**, ප්‍රදීපයට ප්‍රත්‍යයවූ; **අනඝනිකං**, ඝනිරහිතවූ; **ථාලකඤ්ච**, තැටියද; **වට්ටි ච**, වැටියද; **තෙලඤ්ච**, තෙලද; **දීඝපතුං**, දල්වන්ට; **ඝි**, ඝම්හෙයකින්; **න සක්කා**, නොහැකි වේ ද එහෙයින්; **පදීපා**, පූර්‍වප්‍රදීපය; **සභාවෝ හෙතු හොති**, පශ්චිම ප්‍රදීපයට සභාවහෙතු වේ ද; **විය**, එමෙනි; **ඉති**, මෙසේ හෙයින්; **සභාවෝ**, ඵලයට ආසන්නකාරණ වශයෙන් සමඵල පහළ්‍රකරන සමානභාවය; **හෙතු**, හෙතුනම්; **පරභාවෝ**, වන්තියෙන් අන්‍යවූ කබල්වැටි තෙල් ආදි ඵලොපකාර වස්තුසමපත්ති සභාවතෙමේ **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යය නම්; **හෙතු**, හෙතුතෙමේ; **අප්පඛත්තිකෝ**, නියකප්‍රඛත්තයෙහි වූයේය; **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යයතෙමේ; **බාහිරෝ**, එයින් බාහිරවූයේය; **ජනකෝ**, ජනකවූ අවිජ්ජානුසයතෙමේ; **හෙතු**, අවිජ්ජාපරියුට්ඨානයාගේ හෙතු වේ; **පටිගහාහකෝ**, උපස්තම්භකවූයේ; **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යය නම් වේ; **අසාධාරණෝ**, අන්‍ය ඵලයන් හා සාධාරණ නොවූයේ; **හෙතු**, හෙතුයි; **සාධාරණෝ**, සකල ඵලයන් හා සාධාරණවූයේ; **පච්චයෝ**, ප්‍රත්‍යය වන්නේ ය යි; මෙසේ හොදු ප්‍රදීපොපමාවෙන්ද- හෙතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රකට විශෙෂය දතයුතුය- යනු භාවයි.

තවද:- ඝම්හෙයකින් හෙතු ප්‍රත්‍යය ප්‍රභෙද කාරණය මෙහි **පරිකඛාරය**-යි- කියනලද්දේද- ඒ කාරණයාගේ කාරණභාවයත්- ඵලය අපෙක්ෂානොට ඇත්තේ වේ ද එහෙයින් යම් හෙතුභාවයක් යම් කාරණයකින් වන්නේද- ඒ කාරණභාවය කිමෙක්ද? ඒ ආකාරය කිමෙක්ද? යම් ඵලයක් යම් විශෙෂයක් හෙතු නොට වේ ද- ඒ ඵලය කිමෙක්ද?-ඒ විශෙෂය කිමෙක්ද? කාරණ ඵලයන්ගේ යම් සම්බන්ධයෙක් වේද- ඒ සම්බන්ධය කිමෙක්ද? යන සියල්ල ප්‍රකාශකිරීම පිණිස "**අවූපඡෙජදඅත්ථා**" යනාදිය කීහ. අවූපඡෙජදඅත්ථා, අනුපච්ඡින්න හෙතුප්‍රත්‍යයසංඛ්‍යාත කාරණයාගේ හා ඵලයාගේ යම් අවූපඡෙජදභූතයෙක් වේ ද; **අත්ථා**, ඒ අර්‍ථය ඵලය හා සම්බන්ධයෙකින් **ඤාතති** "යම් හෙතුධර්‍මයෙක් සර්‍වථ ඵලයට උපස්තම්භකව නිරුඬ වේ ද එම හෙතුධර්‍මය අනුපච්ඡින්නය වන්නේය, යම් ඵලයක් අන්‍ය ඵලයකට හෙතු නොවී නිරුඬ වේ ද එය උපච්ඡින්න නම් ක්ෂීණාශ්‍රවයන්ගේ චුති සිත මෙනි":-

නිබ්බත්තිඅත්ථෝ, හෙතුවෙන් නිපන් ඵලයාගේ යම් නිෂ්පත්‍යවීයක් මේ ද එය, **ඵලමත්ථෝ**, ඵලාවීහි; **පටිසන්ධිඅත්ථෝ**, ප්‍රතිසන්ධිකඛන්ධයන්ගේ යම් ප්‍රතිසන්ධනාවීයෙක් වේ ද එය; **පුනබ්භවඅත්ථෝ**, පුනර්භවාවීහි; **සම්පළිබොධඅත්ථෝ**, කෙලෙසයන්ගේ යම් සම්පළිබොධාවීයෙක් හෙවත් සන්තානයෙහි පහළවන අවීයෙක් වේද- එය; **පරියුට්ඨානඅත්ථෝ**, පර්‍යුත්ථානාවීහි; **අනුසයඅත්ථෝ**, කෙලෙසුන් අරිගමනින් මුල්සිඳ නොහැරීම් අවීයෙක්වේද එය අනුසයාවීහි; **අසම්පටිවේධඅත්ථෝ**, චතුස්සත්‍යාවබෝධ බාධකාවීයෙක් වේද එය අවිද්‍යාවගේ අවිදිතකරණාවීහි; **අපරිඤ්ඤාතඅත්ථෝ**, අග්‍රමාගීයෙන් අපරිඥතාවීයෙක් වේද එය; **විඤ්ඤාණස්ස**, ප්‍රතිසන්ධිවිඥානයාගේ; **බීජඅත්ථෝ**, නාම්රූපාංකුරයට හෙතුඅයිති බීජාවීයි.

මෙපමණකින් හෙතුභාවයද- හෙතුකාරයද- ඵලයද- ඵල විඤඤයද- දක්වා පරම්පර හෙතුප්‍රත්‍යයාවීය හා සම්බන්ධාවීයක් දක්වනු පිණිස- "යත්ථ අනුපවෙජ්දෙ" යනාදිය කියනලදි:-

යත්ථ, යම් රූපාරූපධර්මප්‍රවෘත්තියෙක්හි; **අබ්භඤඤඤඤඤ**, අනුපච්ඡින්නහෙතුප්‍රත්‍යය ප්‍රභෙද කාරණයාගේ යම් අනුපවෙජ්ද යෙක් ඇත්තේද; **තත්ථ**, ඒ රූපාරූපප්‍රවෘත්තියෙහි; **සන්තති**, හෙතුඵල සම්බන්ධතාසංඛ්‍යාත සන්තතිය වේ; **යත්ථ**, යම් රූපාරූප ප්‍රවෘත්තියෙක්හි; **සන්තති**, එකී සන්තතිව්‍යවහාරය ඇත්තේද; **තත්ථ නිබ්බත්තති**, එහි සඤ්ඤයන්ගේ පහළවීම වේ; **යත්ථ**, යම් තැනෙක; **නිබ්බත්තති**, සඤ්ඤයන්ගේ පහළවීම වන්නිද; **තත්ථ ඵලං**, එහි විඥානනාම්රූපාදි ඵලය වේ; **යත්ථ ඵලං**, යම්තැනක ඵලය වන්නේද; **තත්ථ පටිසන්ධි**, එහි පිළිසිඳගැණීම වන්නීය; **යත්ථ පටිසන්ධි**, යම් තැනක පිළිසිඳගැණීම වන්නීද; **තත්ථ පුනබ්භවෝ**, එහි පුනර්භවය වන්නේය; **යත්ථ පුනබ්භවෝ තත්ථ පළිබොධෝ**, යම් තැනක පුනර්භවයක් වන්නේද එහි පළිබෝධසංඛ්‍යාත කෙලෙස තපනතිය වන්නේය; **යත්ථ පළිබොධෝ තත්ථ පරියුට්ඨානං**, යම් තැනෙක පළිබොධය වන්නේද, එහි කෙලෙසුන්ගේ නැගිසිටීම වන්නේය; **යත්ථ පරියුට්ඨානං තත්ථ අසමුග්ඝාතෝ**, යම් තැනෙක කෙලෙසුන්ගේ නැගිසිටීම වන්නේද එහි කෙලෙසසමූද්ඝාතනයෙක් නොවන්නේය; **යත්ථ අසමුග්ඝාතෝ තත්ථ අනුසයෝ**, යම් තැනෙක කෙලෙසසමූද්ඝාතනයෙක් නැත්තේද එහි අනුශය වන්නේය; **යත්ථ අනුසයෝ තත්ථ අසම්පටිවේධෝ**, යම් තැනෙක අනුශයද එහි සත්‍යාවබෝධ බාධක වේ; **යත්ථ අසම්පටිවේධෝ තත්ථ අවිජ්ජා**, යම්තැනෙක සත්‍යාවබෝධ බාධකද එහි අවිද්‍යාව වේ; **යත්ථ**, යම් රූපාරූප ප්‍රවෘත්තියෙක්හි; **අවිජ්ජා**, අවිද්‍යාව වන්

නීද; තත්ථ; එහි; **ආසවානං විසෙසපච්චයෝ**, ආසවප්‍රතිඝසම්පයුත්තවිඤ්ඤාණය; **අපරිඤ්ඤාපච්චයා**, පරිඥානම්මය වශයෙන් ප්‍රහාතව්‍යය යි නොදන්නා ලද්දේය; **යත්ථ ආසවානං විසෙසපච්චයෝ අපරිඤ්ඤාපච්චයා**, තත්ථ, ඒ රූපාරූප ප්‍රවෘත්තියෙහි; **බීජත්තං**, විඤ්ඤාණයාගේ බීජභූතය වේ.

සීලක්ඛන්ධෝ, පරිශුද්ධ ශීලසඤ්චිතයෙමේ; **සම්මාදිට්ඨිඛන්ධස්ස පච්චයෝ**, මහද්ගත ධර්මසමූහයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **සම්මාදිට්ඨික්ඛන්ධෝ පඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස පච්චයෝ**, මහද්ගත ධර්මසමූහතෙමේ මාගීඵල ප්‍රඥාසඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රඥාස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **සමාධික්ඛන්ධෝ විමුත්තික්ඛන්ධස්ස පච්චයෝ**, ප්‍රඥාස්කන්ධතෙමේ ඵල සමාධිසඞ්ඛ්‍යාත විමුක්තිස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **විමුත්තික්ඛන්ධෝ විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධස්ස පච්චයෝ**, විමුක්තිස්කන්ධතෙමේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂණඥානදර්ශනස්කන්ධසඞ්ඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යවේක්ෂාඥානස්කන්ධයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **තිස්සෝ සික්ඛා පිතඤ්ඤූතාය පච්චයෝ**, තිස්සඞ්ඛ්‍යාත බහුශ්‍රුතයන් මෙනවට පයිරුපාසනය කිරීම පිත සඞ්ඛ්‍යාත ධර්මෝපසංහිතප්‍රමෝද්‍යය උපදවා කමටහන් වැඩීමට ප්‍රත්‍යයවන්නේය; **පීතඤ්ඤූතා මනසිකාරානං පච්චයෝ**, එකි පිතඤ්ඤූතාවය කමටහන් වැඩීමෙන් භාවනාමාත්‍රජනනය ට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **මනසිකාරානං අනන්තරසමනන්තරානං පච්චයෝ**, භාවනාමාත්‍රජනනය පඤ්චවිධපධානියඞ්ගයෙන් සමන්විතවූ ආනන්තර්‍යභාවජනනයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **වාපනා**, තෙහොත්; **ඡට්ඨා**, ඝම් පරිද්දකින්; **චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච පටිච්ච**, චක්ෂුරින්ද්‍රියනිසාද- රූපාරම්මණයන් නිසාද; **චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති**, චක්ඛුවිඤ්ඤාණය පහළ වේ ද; **තත්ථ**, එහි; **චක්ඛු**, චක්ෂුරින්ද්‍රියය; **අධිපතිආදිපච්චයට්ඨානාය**, ඉන්ද්‍රියප්‍රත්‍යයභාවයෙන්; **පච්චයෝ**, චක්ඛුවිඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යය වන්නේය; **රූපා ආරම්මණපච්චයට්ඨානා**, රූපයෝ ආරම්මණප්‍රත්‍යයභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙති; **ආලෝකෝ**, ආලෝකතෙමේ; **සහජාතාදිපච්චයට්ඨානා**, උපනිශ්‍රය භාවයෙන් ප්‍රත්‍යයවන්නේය; **මනසිකාරෝ**, මනසිකාර සඞ්ඛ්‍යාත ක්‍රියා මනොධාතුතෙමේ; **සහාදිවා හෙතු**, චක්ෂුර්විඤ්ඤාණය හා සමාන බැවින් සහාවහෙතු වන්නේය; **සඞ්ඛාරා**, පුණ්‍යාදි අභිසංඛාරයෝ; **විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෝ**, ප්‍රතිසන්ධිවිඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍යය වෙති; **සහාදිවා හෙතු**, නාමසන්ධිභාවයෙන් සමානවෙයින් සහාවහෙතුද වේ; **විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස පච්චයෝ**, විඤ්ඤාණය නාමරූපයට ප්‍රත්‍යයවන්නේය; **සහාදිවා හෙතු**, සවභාවහෙතුද වන්නේය.

නාමරූපං සළායතනස්ස ... පෙ ... දෙමනස්සං උපායාසස්ස පච්චයෝ, සහාදිවා හෙතු ... මේහි අරුත් උත්තානයි ...

එවං, උක්තප්‍රකාරවූ; **සෝ කෝචි උපනිස්සයෝ**, යම් කිසි ප්‍රත්‍යය ධර්මයෙක් වේද; **සෝ සබ්බෝ**, ඒ සකල ප්‍රත්‍යයධර්ම තෙමේ; **පරිකථාහාරෝ**, සප්තියඵලය හා‍ත්පසින් රැස්කරණතෙයින් පරිෂ්කාරනම්; ඒ හෙතුප්‍රත්‍යය සංඛ්‍යාතවූ පරිෂ්කාරධර්මයන් නිඛ්‍යාරණය කොට වර්ණනා කරණ නෙත්තික්‍රමය පරිකථාහාර ය යි කියත්‍ර ලැබේ:- තෙනාහ ආයස්මා මහාකච්චායනෝ, "යෙ ධම්මා ඤං ධම්මං ජනයන්තී"ති.....

පරිකථාහාර විභඞ්ගාපි වර්ණනායි.

නන්ථ කතමෝ **සම්මාරොපනා** හාරෝ? "යෙ ධම්මා යම්මූලා යෙ චෙකන්ථා පකාසිතා", යනාදි නිදේශ ග්‍රන්ථොක්ත අභිප්‍රාය විභාගකිරිමයි.....

එකස්මිං පදට්ඨානෙ, යම් කිසි එකමකාරණයහුත ධර්මයක්හු සූත්‍රයෙන් ගත්කලෑ; **සතතකානි පදට්ඨානානි**, අන්‍ය ධර්මයන්ට කාරණවූ යම්පමණ ධර්මයෝ; **ඔතරන්ති**, ඒ ධර්මයෙහි බැස ගනිද්ද; **තානි සබ්බානි**, ඒ සකල පදට්ඨාන භූතධර්මයෝ; **සම්මාරොපිතන්ති**, මොනවට නිඛ්‍යාරණ වශයෙන් හෙත දෙශනා රූඪකවයුත්තාහුය; (දෙශනාරූඪවූ ධර්මයන් මෙන් ගරුතොට කියයුත්තාහ යි සේසි) **ආවත්තෙට්ඨෙන හාරෙ**, ආවර්තනහාරයෙහි; **ඉථා යම්සේ**; අනෙනපදට්ඨානයන්ගේ පර්‍යේෂණය කියන්නලද්දේද- එසේම මෙහිදු- **බහුකානි පදට්ඨානානි**, බොහෝ පදස්ථාන ධර්මයෝ; **ඔතරන්ති ඉති**, බැසගනිත්ය යි දතයුතු; **නන්ථ**, ඒ සම්මාරොපනහාරයෙහි; **සම්මාරොපනා**, සම්මාරොපනය; **වත්තබ්බා**, පදට්ඨානය වෙවචනය භාවනාය පහාණය යි සිව්වැදෑරුම්වේ.....

"මේ සම්මාරොපනහාරයෙහි- පදට්ඨාන වෙවචනයෝ කුමක් හෙයින් ගන්නාලද්දාහුද? පදට්ඨාන වෙවචනහාරවලයෙහි නම් භාගය කියන්නලද්දේ නොවේද? ඒ එසේමය මෙහි පදට්ඨාන වෙවචනයන්ගේ ගැණීම භාවනා ප්‍රහාණයන්ගේ අධිෂ්ඨානවිෂය දැක්වීම පිණිසද ඔවුන්ගේ අධිවචන විභාග දක්වනුපිණිසද වේ, එසේ ඇතිකල භාවනප්‍රහාණයෝ සුවසේ දතහැක්කාහුද පණවන්ට සුකරවූවෝ ද වෙති එහෙයිනි.....

නන්ථ, ඒ චතුර්විධ සම්මාරොපනයන් අතුරෙහි; **පදට්ඨානෙන**, පදට්ඨාන වශයෙන්; **සම්මාරොපනා**; සම්මාරොපනය; **කතමා**, කවරිද?.....

සබ්බපාපස්ස ..... පෙ ..... සාසනනන්ති.....

(මේ ඔවාද පාතිමෝක්ඛගාථාවෙහි කියනලද) කායස්ස, ඒ බුද්ධ ශාසනයට නෙවත් බුද්ධොවාදයට; පදට්ඨානං, පදට්ඨානවූයේ කිං, කිමෙක්ද? කායසුචරිත වචීසුචරිත මනොසුචරිත යන ත්‍රිවිධ සුචරිත කෙනෙක් වෙද්ද මේ ත්‍රිවිධ සුචරිතය බුද්ධශාසනයට පදට්ඨානයි;

ඒ ත්‍රිවිධ සුචරිතයන් අතුරෙහි කායිකවූද වාචසිකවූද යම් සුචරිතයෙක් වේද මේ ශීලසකඛයි; මනොසුචරිතයෙහි යම් අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදයෝ වෙත්ද මේ සමාධිසකඛයි; එහිම සම්මාදිට්ඨිය ප්‍රඥාසකඛයි; ත්‍රිවිධ සුචරිතයෙන් නිඛාරණය කරණලද මේ ශීලාදි සකඛත්‍රය ශාසනයට පදසථානයි; එහි ශීලසකඛයත් සමාධිසකඛයත් සමථයි, ප්‍රඥාසකඛය විදර්ශනායි; සකඛත්‍රයෙන් නිඛාරණය කරණලද මේ සමථ විදර්ශනාවයද පදසථානයි; ඒ සමථවිදර්ශනාවන් අතුරෙහි සමථයාගේ ඵලය රාගවිරාගයෙන් ලැබෙන ඵලසමාධියයි; විදර්ශනානුභාවයේ ඵලය අවිජ්ජාවිරාගයෙන් ලැබෙන ඵලප්‍රඥාවයි; සමථවිදර්ශනාවෙන් නිඛාරණය කොටැගන්නාලද මේ ඵලවයද පදසථානයි.

වනං, වනසංඛ්‍යාත පඤ්චකාමගුණය; වනථස්ස, වනථසංඛ්‍යාත කාමතෘෂ්ණාවට; පදට්ඨානං, පදසථානයි; වනං, වනනම්; කිඤ්චි, කිමෙක්ද? වනථෝ, වනථනම්; කෝච, කවරේද? පඤ්චකාමගුණා, රූපාදි පවකාම බඛනයෝ; වනං කාච, වනනම්; තණ්හා, පඤ්චකාම තෘෂ්ණාව; වනථෝ වනථ නම්; මෙය පදසථාන යි; තවද- ඉත්ථී වා, ඉතිරි යි හෝ; පුරිසෝ වා, පුරිස් යි හෝ; නිමිත්තග්ගාහාදිභා, නිමිත්තවශයෙන් ගැණීම; වනං නාම, වනනම්; අභිභවති බන්ධුං, ඇස යෙහෙන; අභිභවති සඛාතං, කණ යෙහෙක; අභිභවති ඝාණං, නාසිකා යෙහෙක; අභිභවති ජිව්හා, දිව යෙහෙක; අභිභවති කාදිභා, කය යෙහෙක; ඉති, මෙසේ; තෙසං තෙසං සංඅඛභපච්චඛානං, ඒ ඒ අභප්‍රත්‍යයන්ගේ; අනුව්‍යඤ්ජනග්ගාහාදිභා, අනුබ්‍යඤ්ජනවශයන් ගැණීම වනථ නම්; ඉදං, මේ නිමිත්තග්ගහණ සංඛ්‍යාත වනය, පදට්ඨානං, අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගහණසංඛ්‍යාත වනථයට පදසථානයි.

එහි- වනීයතීති වනං; වනති වනුතෙ ඉතිවා වනං; වනසමාජතෝ වනථෝ යි නිරුක්තිවන යි.

අපරිඤ්ඤාතානි, පරිඥාභිසමය වශයෙන් අවබොධ නොකරණලද්දාවූ; ජ අජ්ඣත්තිකබාහිරානි ආයතනානි, අධ්‍යාත්මික බාහිර ඝළායතනයෝ වන නම්; තදුභයං පටිච්ච, ඒ උභයායතන කයන් නිසා; යං සංයොජනං උප්පජ්ජති, යම්බඳු සංයොජන

යක් උපදනේද- මේ වනථ නම්; ඉදං මේ වාදහායතන සංඛ්‍යාත වනය; පදට්ඨානං, සංයොජන සංඛ්‍යාත වනථයට පදසථානයි; "වන නම් අනුසයයි- වනථ නම් පරියුට්ඨානයි" ඉදං, මේ අනුශයසංඛ්‍යාත වූහාය; පදට්ඨානං, පරියුට්ඨානවනථයට පදසථානයි; අඤ්ඤා, එනෙයින්; භඟවා, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ- "ජෙට්ඨං වනසණ්ඩ වනථසණ්ඩ" යනාදිය; ආහ, වදළසේකැ:- මේ පදසථාන වශයෙන් සමාරොපනයි.

නනු, ඒ චතුර්විධ සමාරොපනයන් අතුරෙහි; වවවත්‍ථාන සමාරොපනා, පඤ්ඤාය වචනයෙන් සමාරොපනය; කතමා, කවරිද? "රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති සෙක්ඛඵලං" යන මෙහි රාග විරාගා චෙතොවිමුත්ති අසෙක්ඛඵලං" යන වචනත්‍රය අනාගාමී ඵලයට පඤ්ඤායයි; අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති අසෙක්ඛ ඵලං, යන වචනත්‍රය අහත්ඵලයට පඤ්ඤායයි; එසේම රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති ඛාමධාතු සමතික්කමනං, යන වචනත්‍රය අනාගාමී ඵලයටද අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති සොඝතරිධාතු සමතික්කමනං, යන වචනත්‍රය අහත්ඵලයටද පඤ්ඤායයි; "පඤ්ඤින්ද්‍රියං පෙ ඛමෙම ඤාණං" යන ඉදං සබ්බං, මේ සියලු වචන ප්‍රඥාවට වෙවචනයි; මේ වවචනයෙන් සමාරොපනයි.

නනු, ඒ චතුර්විධ සමාරොපනයන් අතුරෙහි; භාවනාය සමාරොපනා, භාවනාවෙන් සමාරොපනය; කතමා, කවරිද?, යථා හ භඟවා, "තසමා තිහ ත්වං භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරාහි. පෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං"

මේකි ඇනාපි යන්තැන් විරියින්ද්‍රියද සම්පජඤ්ඤා යන්නෙන් පඤ්ඤින්ද්‍රියද සතිවා යන්නෙන් සතින්ද්‍රියද චිතෙකග්ග ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං යන්නෙන් සමාධින්ද්‍රියද නිබ්බාරණ වශයෙන් සමාරොපක කි; "මෙසේ රූපකයෙහි කායඅනුවබලන සුලුව වසන යොගාවචරයාගේ ඔවිසීවථන්හුම වැඩීමෙන් පිරීමට යෙත්, කිනම් කරුණකින්දයත්? සීවථන්ගිය සිවිඉදුරන්ගේ සමලකුණු ඇතිබැවිනි; ඔවිසීවථන් වඩනුලබනකලැ සිවි සම්පදන්හු වැඩීමෙන් පිරීමට යෙත්, එසේම ඉදුපා ඉදුරු බල බොජ්ඣ මඟඟයෝද වැඩීමට යෙත්; ඉඤ්ඣ කාරණා, කිනම් හෙතුවකින් ද යත්?, කි, යම්නෙයකින්; සබ්බබොධිපක්ඛියා, සත්‍යාව බොධියට පවුණුවන්නාවූ; බොධිපක්ඛියා, මාගීඥනයට පසඟවූ; ඉමෙඛ ධම්මා, සමථවිදර්ශනා ධර්මයෝම; නිඤානිනලකඛණා, නෙයථීය \කලක්ෂණයෙන්; එකලකඛණා, සමානලක්ෂණ ඇත්තෝය, ඉතිනි; ඉති, ඒ බොධිපාක්ෂික ධර්මයෝ; එකලකඛණත්තා,

සමාන ලක්ඛණවත් බැවින් භාවනාවෙන් පිරීමට යෙත්; මේ භාවනාවෙන් සමාරොපනය යි.

තත්ථ කතමා පනානේඤ්ජා සමාරොපනා? කායෙ කායානුපස්සී විහරන්තස්ස, කායං කායානුපස්සිං ච ඉරියන්තං පවත්තන්තේ; අනුමත්තං සුඛන්ති විපල්ලාසං පජහති, අදුක්ඛමසුඛන්ති සුඛං යි ගන්නා සුඛවිපල්ලාසය පහකෙරේ; කබළීකාරෝ ආහාරෝ ඔජා අරූපී පරිඤ්ඤං නච්ඡති, ඒ කායානුපස්සිහුගේ කබළීකාර ආහාරයද පරිඤ්ඤාසමයයයේ; කාමුපාදානා නාම අනුපාදානා හවන්ති, කාමුපාදානයෙන් කාමභවය දැඩිකොට නොගන්නේ දවේ; කාමයොගෝපි නාම විසංයුත්තා හවන්ති, කාමයොගයෙන් වෙන්වූයේද වේ; අභිජ්ඣා කායගන්ථෝපි නාම විප්පයුජ්ජති, අභිජ්ඣාකායගන්ථ සංඛ්‍යාත කාමච්ඡන්ද සමූහග්‍රන්ථියෙන්ද විශේෂයට පැමිණේ; කාමාසවෝපි නාම අනාසවා හවන්ති, කාමාශ්‍රවයෙන් ආශ්‍රව රහිතද වේ; කාමෝඝෝපි නාම උත්තිණ්ණා හවන්ති. කාමෝඝයෙන් එතරවූයේද වේ; රාගසල්ලෝපි නාම විගතසල්ලා හවන්ති, රාගහුලෙන් විගත හුළැත්තේද වේ; කායසංඛාරෝපි නාම විසඞ්ඛාරණිරෝධං පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, ඒ කායානුපස්සිහුගේ රූපධර්මානුගතවූ විඥානස්ථිතියද පරිඤ්ඤාසමයට යේ; රූපධාතුයා චිත්තජෝපි නෝපි හවති, ඒ කායානුපස්සිහුගේ රූපධාතු කෙරෙහි ඇලීමද පහවූයේ වේ; නව ඤාණානි භාවෙති, ඤාණතෝයෙද නොයේ.

මෙසේ කායානුපස්සනා විශේෂයෙන් අසුභානුපස්සනාවම කාමරාගයට හා තදේකඨ කිලෙසයන්ටද එකාන්තයෙන් ප්‍රතිපක්ෂවන්නීත්‍රයි අසුභසඤ්ඤා- කබළීකාරාහාර පරිඥාවන්ට සතු රූවූ කාමුපාදාන- කාමයොග- අභිජ්ඣා කායගන්ථ- කාමාසව- කාමෝඝ- රාගසල්ල- ආදි කෙලෙසයන්ගේද නිර්වාරණ වශයෙන් සමාරොපනය දක්වනලදී.

වේදනාසු වේදනානුපස්සීවූ ඉරියව් පවත්වන යොගාවචර තෙමේද "දුක්ඛේ සුඛන්ති" විපල්ලාසං පජහති, දුක්ඛයෙහි සුඛයයි ගන්නා සුඛවිපල්ලාසය පහකෙරේ; ඵස්සෝ වස්ස ආහාරෝ ඔජා අරූපී පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, ඔහුගේ ඵස්සාහාරයද පරිඤ්ඤාවට පැමිණේ; භවුපාදානෙනාපි නාම අනුපාදානා හවති, ශීලාදියෙන් භවසුඛිය වන්නේයයි වේදනා සස්වාදයෙන් පවත්නා සීලබ්බතුපාදාන සංඛ්‍යාත භවෝපාදානයෙන් උපාදාන රහිතවූයේද වේ; භවයොගෝපි නාම විසංයුත්තා හවති, භවයොගයෙන් වෙන්වූයේද වේ; බ්‍යාපාද කායගන්ථෝපි නාම විප්පයුජ්ජති, වේදනා වශයෙන් "අනත්ථං මේ අවධි" යනාදි ක්‍රමයෙන් පවත්නා ව්‍යාපාද

කාරණග්ගහණෙහි වෙන්වේ; භවාසවභවනව අනාසවෝ භවති, භවාශ්‍රවයෙන් අනාශ්‍රවද වේ; "සඞ්ඛාරසඤ්ඤා උභතිභාගාභවති භවෝඝයෙන් එතරවූයේද වේ; "දුක්ඛඤ්ඤල්ලනව විඤ්ඤල්ලා භඞ්ගී, වෙදනුපිකාවසා විඤ්ඤාණන්ති පරිඤ්ඤං ගච්ඡති, වෙදනා ඛාතුයං වසා රාගෝ පහීනෝ භවති, තව දෙසාගතිං ගච්ඡති" මේ උභතානතිය. "විඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණුපසසි විහරතෝ අතිවෙව නිවත්තති විපල්ලාසං පජහති" යනාදිය සුගමයි. මේ ප්‍රභාණක්‍රමයෙන් සමාරොපනයි. "යෙ ධම්මා ඝම්මූලා" යනාදි නිදෙසගාථාව උකතාවිය.

සමාරොපනාහාර විභඞ්ගාපි වණ්ණනායි.

ශ්‍රී සඛඤ්ඤාදය පාඨිවඞ්ගා ඝණවාවඛාවාඛ්‍යී ප්‍රණීත ඤාණකී ඡාරාවිඛිපනී නාමිවූ ඤෙයාපිවඛ්‍යාඛ්‍යාන ඝණී ඝමාරොපනාහාර විභඞ්ගාපි වණ්ණනා නිමි.

උකතප්‍රකාරයෙන් අනෙකවිධ සූත්‍රප්‍රදෙශයෙන් දෙශනාදී ඝෝඛඝගාරයන්ගේ විභාගදර්ශන සංඛ්‍යාතහාර විභඞ්ගයාගේ අවිච්භාගය සැකෙවින් දක්වා දැන් එකම සූත්‍රප්‍රදෙශයෙක්හි ඝොඩිඝහාරයන් යෙදූ සූත්‍රාවිසංවණ්ණනා සංඛ්‍යාතහාර සමපාත වාරයාගේ අවිච්භාගය දක්වනු ලැබේ.

මෙම හාරසමපාත වාරාපි සංවණ්ණනාරම්භයෙහි බදරතිථ ධම්මපාල මහාසවාමිපාදයෝ:-

"එවං සුපරිකම්මකතාය භූමියා නානාවණ්ණානි මුත්තාපුප්ඵානි පකිරිත්වා විය සුනිකඛිත සිප්පාචරිය විචාරිතෙසු සුරත්ත සුවණ්ණාලඞ්කාරෙසු නානාවිධ රංසිජාල සම්පජ්ජලානි විවිධානි මණිරත්නානි බන්ධිත්වා විය මහාපථවිං පරිවත්තෙත්වා පපට ඝොජං ඛාදාපෙත්වා විය භයාජනික මධුගණ්ඩං පීළෙත්වා සුම ධුරසං පායෙත්වාවිය ච ආයස්මා මහාකච්චාඝනා නානා සුත්තාපදෙසෙ උදාහරන්තා ඝෝළසහාරෙ විභජිත්වා ඉදානි තෙ එකසම්බන්ධෙනෙව සුත්තෙන ඝොජෙත්වා දස්සෙන්තා හාරසමපාත වාරං ආරභි" යනු කිහ.

හාරසමපාතවාරය ආරම්භකරණුදෙස් "ඝොළස හාරා පඨමං" යනාදි ගය දක්වූහ. එහි අරුත් නිදේශවාරයෙහි කියනලදී. කස්සා, ඒ ගාථාවගේ; නිද්දෙසා, නිදේශවිභාගතෙමේ; කුණිං

දක්ඛිණා, කොතැනක දහයුතුද; **ආරම්මණූපනිධාය**, ආරම්මණූපනිධාන වාරයෙහිය; **තත්ථ**, ඒ ඡෝඩශාකාර සම්පාතයන් අතුරෙහි; **දේසනාහාර සම්පාතෝ**, දෙශනාහාරයාගේ සම්පාත තෙමේ; **කතමෝ**, කවරේද?

අරක්ඛිතේන චිත්තේන මිච්ඡාදිට්ඨි හතේනව
පීනම්බාහි භූතේන වසං මාරස්ස ගච්ඡතී"ති.

අරක්ඛිතේන, චක්ඛුර් වාරාදින්හි සමෘති ආරක්ෂා රහිත කෙසින් ගොපනය නොකරණ ලද්දාවූ; **මිච්ඡාදිට්ඨිහතේනව**, ශාශ්වතාදි මිථ්‍යාදෘෂ්ටි වෙශයෙන් දූෂිතවූ; **පීනම්බාහි භූතේන**, චිත්ත චෛතසිකයන්ගේ අකල්‍යතාලක්ෂණ සම්පීනම්බයෙන් මඩ නාලද්දාවූ; **චිත්තේන**, චිත්තහෙතුවෙන්; **මාරස්ස වසං ගච්ඡති**, කෙලෙශාදිමාරයාගේ වශසංඛ්‍යාත ඵලාභාව කරණීයභාවයට පැමිණේය යී වදාළසේක.

මෙහි අරක්ඛිතේන චිත්තේන යනු කුමක් දක්වන්නේද? සමාදං, ෂඩ්වාරයෙහි සමෘති පරිත්‍යාග ලක්ෂණ ප්‍රමාදය දක්වයි; **තං**, ඒ ප්‍රමාදය; **මච්චුමුඛාභිභූතං**, ගුණධර්මයන් මරණ කෙසින් මෘත්‍යුසංඛ්‍යාත මාරයාගේ වශයෙහි පවත්වන නැනය. මෙසින් අරක්ඛිතේන චිත්තේන යන ප්‍රථමපාදය සහ දුරවැනිපාදය හා සම්බන්ධකොට දක්වයි; මිච්ඡාදිට්ඨිහතේනව යනු ෂඩ් අභිවෙග නිවරණයි පශ්‍යති, ශාශ්වතයෙහි නිත්‍යයයි දක් නේද එකලු ඔහුගේ සිත, මිච්ඡාදිට්ඨිහතංනාම වුවමනි, මිථ්‍යා නිවේශයෙන් දූෂිතවූයේ නමැයි කියනු ලැබේ.

ඡන්දා, ඒ සවභාවයෙන්ම අනිත්‍යවූ සඤ්ඣපචකයාගේ නිත්‍ය යයි බැලීම; **විපල්ලාසෝ**, විපර්‍යාශ ග්‍රහණයවේ; **ඡන්දා පන විප ල්ලාසෝ**, ඒ විපර්‍යාශ ග්‍රහණතෙමේ; **කිං ලක්ඛණෝ**, කිතම් ලක්ෂණ ඇත්තේද?; **විපරීතග්ගාහලක්ඛණෝ විපල්ලාසෝ**, විපර්‍යාශතෙමේ විපරීතග්‍රහණ ලක්ෂණකොට ඇත්තේය; **ඡන්දා කිං විපල්ලාසයති**, ඒ විපර්‍යාශතෙමේ කුමක් විපර්‍යාශයට පමුණුවාද?, සඤ්ඤා- චිත්ත- දිට්ඨි- යන ධර්මත්‍රය විපර්‍යාසයට පමුණුවන්නේය; **ඡන්දා කුහිං විපල්ලාසයති**, ඒ විපර්‍යාසතෙමේ කුමක් ගොචරකොටැ පිහිටා එකී ධර්මත්‍රය විපර්‍යාස කෙරේද යත්?; **චතූසු අත්තභාව වත්ථූසු**, "රූපං අත්තතෝ සමනුපස්සති" යනාදි චතුර්විධ සක්කායදෘෂ්ටියට වැතුවූ පඤ්චෝපාදානස්කන්ධ යන් ගොචරකොට ගෙණය.

ආහිතෝ අහං මානෝ එත්ථාති අත්තා, අත්තානි භවති එත්ථ බුද්ධිවොහාරෙවාති අත්තභාවෝ, සෝ එව සුභාදීනං විපල්ලා සස්සව අධිට්ඨාන භාවතෝ වත්ථුමාති අත්තභාවවත්ථූනි වුච්චති.

රූපං අත්තතෝ සමනුපස්සති, රූපය ආත්මවශයෙන් බලන්නේද; **රූපවන්තං වා අත්තානං**, තමන් රූපවන්තයෙකු කොට හෝ බලන්නේද; **අත්තනි වා රූපං**, තමා තෙරෙහි රූපය ආරූඪකොට හෝ බලන්නේද; **රූපස්මිං වා අත්තානං**, රූපය තෙරෙහි තමන් ආරූඪකොට හෝ බලන්නේද යන සත්කායදෘෂ්ටිය විස්තර කරයි; වේදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාර විඤ්ඤාණ යන සත්කායන් පිළිබඳ වද මෙසේමැයි.

කාමං, විපශ්‍යීබෝධිසත්වයනුවූ ඒ රූපාදි පඤ්චස්කන්ධයන් අතුරෙහි; **අසුභෙ සුභං ඉති**, අසුභයෙහි සුභය යී විපරීතග්‍රහණයට නිමිත්ත නොදැ; **රූපං සඛණ්ඩං විසල්ලාඝවත්තු**, රූපස්කන්ධය ප්‍රථම්වූ සුභ විපශ්‍යීබෝධියට වසනුයි; **දුක්ඛෙ සුඛං ඉති**, දුක්ඛයෙහි සුඛයයී විපරීත ග්‍රහණයට නිමිත්තවූ; **සමදනා දුක්ඛං විසල්ලාඝවත්තු**, වේදනාස්කන්ධය විතීයවූ සුඛවිපශ්‍යීබෝධියට වසනුයි; **අනත්තනි අත්තා ඉති**, අනාත්මයෙහි ආත්මයයි විපරීතග්‍රහණයට නිමිත්තවූ; **සඤ්ඤා, සඞ්ඛාරා ච නතිඤං විසල්ලාඝඩිත්තු**, ඇංඳුසංසකාරයෝ තෘතීයවූ ආත්මබෝධි විපශ්‍යීබෝධියට වසනුයි; **අනිච්චම්ව නිච්චං ඉති**, අනිත්‍යයෙහි නිත්‍යයයි විපරීතග්‍රහණයට නිමිත්තවූ; විඤ්ඤාණං චතුත්ථං විපල්ලාඝවත්තු. විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඝතාවැහිවූ නිත්‍ය භාව විපශ්‍යීබෝධියට වසනුයි.

මේ සංඛ්‍යා ප්‍රණීණානුක්‍රමය සත්ත්වභෙදයෙහි- සමෘති ප්‍රසාදනවශයෙන් නිත්‍යභාව විපශ්‍යීබෝධය චිත්තානුපස්සනාභිදැ- ආත්මභාවවිපශ්‍යීබෝධය ධම්මානුපස්සනාභිදැ- හෙවරැඹ්ග්‍රහණයටයෑමෙන් නෘතීය චතුර්ථ සප්තතයන් භජනය කෙරේ.

මේ විපල්ලාඝවිභාගයෙහි "කෙඃ කිං විපල්ලාඝයතීති තඤ්ච ධම්මෙ සඤ්ඤං චිත්තං දිට්ඨිම්හි" යන ප්‍රථමානුයෝග විසර්ජිතා වාක්‍යයෙන් ස්ථූලතරණලද සඤ්ඤා- චිත්ත- දිට්ඨි- විපල්ලාඝයන් අතුරෙන් සඤ්ඤාවිපල්ලාඝය සියල්ලටම මඛා මෘදු වන්නේය අනිත්‍යාදි විෂය ධර්මයන් මිථ්‍යාවශයෙන් වැටහෙන ආකාර ග්‍රහණය පමණක් කෙරේ මුවපොල්ලන්ව පඹරුකෙරෙහි මිනිසය යි උපදනා සංඥාවමෙයි, චිත්තවිපල්ලාඝය ඊටවඩා බල වත් වන්නේය, ඕණිරුවන් නොවූයෙහි එබදු වත් සටහන් අසුරෙන් ඕණිරුවනැයි පැටලිම සමන් නිත්‍යාදි විෂයෙන් සිතූ හන් පමණක් කෙරේ, දිට්ඨිවිපල්ලාඝය සියල්ලවමවඩා ඉතා බල වත්ය, යම් යම් අරමුණක යම් යම් ආකාරයකින් වැටහේද ඒ ඒ ආකාරයෙන් එම අරමුණ සස්සතාදි වශයෙන් "ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤං" යනුවෙන් ඇතුළත්වෙමින් පවත්නේය, මෙහි

සඤ්ඤාවිපල්ලාසය චිත්තවිපල්ලාසයටද චිත්තවිපල්ලාසය දිට්ඨි විපල්ලාසයටද හේතුවේ.

තවද මූලහේතුවශයෙන් විපල්ලාසයන් විභාගකොට දක්වනු පිණිස "ඉමේ ධම්මා චිත්තස්ස සඞ්කිලෙසා" යනාදිය කිහ:- තණ්හාව අවිජ්ජාව, තෘෂ්ණාවද අවිද්‍යාවද යන; මේ ධර්මයෝ, අකුශලධර්මයෝ දෙදෙනා; චිත්තස්ස සඞ්කිලෙසා; චිත්තසංක්ලේශයෝයි; තණ්හානිවුතං චිත්තං, තෘෂ්ණාවෙන් වසුදනාලදසිත; "අසුභෙ සුභන්ති දුක්ඛෙ සුඛන්ති" යන මිසි විපල්ලාසඝි, සුභ සුඛසංඛ්‍යාත විපල්ලාසවශෙන්; විපල්ලාසිසති, විපර්‍යාසකරණ ලැබේ; දිට්ඨිනිවුතං චිත්තං, දෘෂ්ටිවශයන් වසුදනාලද සිත; අනිච්චෙ නිච්චන්ති අනත්තෙ අත්තාති" යන මිහි විපල්ලාසෙති, නිත්‍ය භාව අත්තභාව සංඛ්‍යාත විපල්ලාසවශෙන්; විපල්ලාසිසති, විපර්‍යාසකරණ ලැබේ; තත්ථ, ඒ විපර්‍යාසයන් අතුරෙහි; සෙය දිට්ඨිවිපල්ලාසො, යම් දෘෂ්ටිවිපර්‍යාසයෙක් වේද; සෙය, ඒ දෘෂ්ටි විපර්‍යාසතෙමේ; අත්තානංරූපං, ඉකුත්වූරූපද; අත්තතොතා, ආත්මවශයෙන්; සමනුපස්සති, බලයි; අත්තතොවේදනාදියද එසේමය; තත්ථ, ඒ විපල්ලාසයන් අතුරෙහි; සොතණ්හා විපල්ලාසො, යම් තෘෂ්ණා විපර්‍යාසයෙක් වේද; සෙය, හේතුතෙමේ; අනාගතරූපං අභිනන්දති, අනාගතරූපද දිඹාහිනන්දනා වශයෙන් සතුටින් පිළිගන්නේය; අනාගත වේදනාදියද මෙසේමය.

මෙහි "අතීතං රූපං අත්තතොතා සමනුපස්සති" යනාදියෙන් බුදුරජාණන් වදළ අටලෝස් වැදෑරුම්වූ පුබ්බන්තානුකප්පිකවාදය නිත්‍යභාව අත්තභාව විපල්ලාසවය වශයෙන් දක්වනලදී, අනාගතං රූපං අභිනන්දති" යනාදියෙන් එනිම වදළ සුසාළිස්වැදෑරුම්වූ අපරන්තානුකප්පිකවාදය බොහෝසේ යුහ සුඛ විපල්ලාස වය වශයෙන් දක්වනලදී.

තවද විතෙතාපඤ්ක්ලේශවූ තෘෂ්ණා අවිද්‍යා දෙදෙනා පරම සාවද්‍යවූ විපල්ලාසයන්ගේ මූලහේතුය යි විශෙෂයෙන් දක්වනු පිණිස "මෙ ධම්මා චිත්තස්ස උපක්කිලෙසා තණ්හා ච අවිජ්ජා ච" යනු නැවතත් කිහ.

"තාහි විසුජ්ඣන්තං චිත්තං විසුජ්ඣති" යනුවෙන් ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්ද ඒ තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවන්ගේ උපක්ලේශභාවයම ප්‍රකාශ කරේ, තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවන් ප්‍රහීණවූකලැ කිසිම සංක්ලේශ ධර්මයෙක් පහනොවූයේ ඇත්තේම නොවේ; තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවෝ විපල්ලාසයන්ට යම්සේ මූලහේතුවෙද්ද එසේම සියලුම වට ට මූලහේතුය යි යථානුසන්ධි වශයෙන් හැයනිමවන්ට ඔවාදං යනා දිය කිහ.

අවිජ්ජානිවරණානං, අවිද්‍යාවෙන් වැසීගියාවූ; තණ්හාසංයොජනානං, තෘෂ්ණාවෙන් බැඳිගියාවූ; සකිංනිරයං, වරක් නිරයටද; සකිං තිරච්ඡානයොනිං, වරක් තිරිසන් යොනියටද; සකිං පෙත්තිවිසයං, වරක් ප්‍රේතයොනියටද; සකිං අසුරකායං වරක් අසුරනිකායටද; සකිං දේවලොකං, වරක් දෙව්ලොවටද; සකිං මනුස්සත්තං, වරක් මිනිස්ලොවටද; සන්ධාවිස්සන්ති, වෙසෙසින් දුවන්නාවූ; සංසරිස්සන්ති, ඔබිමොබ හැසිරෙන්නාවූ; අපායං, නොරක්නා ලද්දාවූද මිථ්‍යාදෘෂ්ටියෙන් දූෂිතවූද සිත් ඇත්තාවූ ඔවුන්ගේ; දුබ්බිඤ්ඤාපි, අනාදිමත් සසරැ පෙරකොණෙක්; න පඤ්ඤායති, නොපෙණේ.

පිතම්බාහිභූතෙන යනාමෙති චිත්තස්ස, විඥානසන්තතියාගේ; සාඅකල්ලතා, යම්බදු ගිලන්බවක් වේද; අනාඔමනිඝතා, යම්බදු අකර්මණ්‍යතාවයක් වේද; ජීවිතං නාම, ඒ පිනතමි; කායස්ස, නාම කායයාගේ; සංලිඛකතං, යම්බදු සැඟවිම්බවක් වේද; ඔධිං නාම, එයම්බනම්.

"වසං මාරස්ස ගච්ඡති" යනු කෙලෙසමාරයාගේද; සත්තමාරසහිව, සවසංඛ්‍යාත දිව්‍යපුත්‍රමාරයාගේද; වසංගච්ඡති, වසයට පැමිණේ; ඒ, ඒ එසේමැයි; අසා, මාරවසගතවූ ඒ පුද්ගලතෙමේ නිවු නා, කෙලෙස්සුන් විසින් වළඳනා ලද්දේ; සංසාරගාමිමුඛා හොති, යම්තාක් මාරබන්ධනය නොසිඳේද ඒ තාක් සසරට මුහුණලා යන්නේ වේ.

මෙසින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දුක්ඛසමුදය ඇත සත්‍යවය වදාරණලදී. ඒ සත්‍යයන්ගේ පරිජානනය පිණිසද පහාණය පිණිසද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහම්දෙසනාසේන. දුක්ඛසත්‍යයාගේ පරිජානනය පිණිසද සමුදය සත්‍යයාගේ ප්‍රහාණය පිණිසදැයි සේසි, අයඤ්ච, යම්උපායකින්; පරිජානාති, වෙසෙසින් දනීද; අයඤ්ච, යම්උපායකින්; පජහති, පහකෙරේද; අයං මග්ගඤ්ඤා, මේ අරියමගයයි; 'තණ්හාය අවිජ්ජායඤ්ච යං පහානං අයං නිරොධෝ' මෙකී සිව්සස්හු දෙසන ලද්දාහුය.

හේකෙසේ දෙශනාකරණ ලද්දාහුදයත්? "අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන යනාදිගසින් දුක්ඛඤ්ඤුදය සත්‍යවයද- තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස" යනාදිනසින් නිරොධ මාගී සත්‍යවයද දෙශනාකරණ ලදහ, කෙසේදයත්? අභිධම්මනිශ්‍රිත දෙශනාවද- සූත්‍රානතනිශ්‍රිත දෙශනාවදැයි- ධම්මකථා විවිධ වේ, එහි අභිධම්මනිශ්‍රිතකථා නම්- "අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන" යන මෙහි "රත්තම්පි චිත්තං අරක්ඛිතං

දුඤ්ඤපි චිත්තං අරක්ඛිතං මුළ්හංපි චිත්තං අරක්ඛිතං"යි අටුවාදෘ රූඪවූ ලොභසහගත චිත්තෝත්පාදයන්ගේ වශයෙන් රත්තවූද- විවිධ ප්‍රතිඝචිත්තයන්ගේ වශයෙන් දුඤ්ඤවූද විවිධ මොමූහචිත්ත යන්ගේ වශයෙන් මුළ්හවූදැයි- වාදශාකුසල චිත්තෝද්පාදයන් දැක්වූහ, මෙකී චිත්තයන්ගේ වශයෙන් චක්ඛුරාදි ඉන්ද්‍රියන් ගොප නය නොකිරීම නොරැකීම් සමාන පරිත්‍යාගය චිත්තසංවරය අරක්ඛිතචිත්තයි, දෘෂ්ටිසම්ප්‍රයුක්තවූ චතුර්විධ අකුසල චිත්තයන් ගේ වශයෙන් මිථ්‍යාදිසි හතවූ චිත්තය දතයුතු, සඝඩ්ඛාරිකවූ පවවිධ අකුසලචිත්තයන්ගේ වශයෙන් පීනම්ඛානිභූත චිත්තය දතයුතු, මෙසේ අගණිතග්‍රහණ වශයෙන් සියලුම දෙළොස් අකු සලයින් ගෙදෙත්. "කතමේ ධම්මා අකුසලා? යස්මිං සමයෙ අකු සලං චිත්තං උප්පන්නං හොති" යනාදීන් වදාරණලද චිත්තුප්පා දකණ්ඩ දෙශනාවෙන් ඒබව දතයුතු.

මාරස්ස- යනමෙහි පවමාරයෝ කියනලදහ; එහි චතුරාසව චතුරෝඝ චතුයොග චතුගන්ථ චතුරෝපාදාන අට්ඨනීවරණ දසකිලෙසවත්ථු යනාදින්ගේ වශයෙන් ආසවගොචජ්‍ජාදිගෙහි කිහසින් හා එසේම ජාතිමද ගොත්තමද ලිඛමදාදි වශයෙන් බුදුකවත්ථු විභඩ්ගයෙහි දැක්වූ සත්තවිධ කෙලස සමූහයන්ගේ වශයෙන් කෙලසමාරයාගේ විභාගදතයුතු, මේ සංක්ෂෙපයෙන් අභිධම්මී නිස්‍රිතකථාසි.

සුත්‍රානන්තනිස්‍රිතකථා නම් අරක්ඛිතෙන යනමෙහි "චක්ඛු නා රූපං දිසවා නිමිත්තග්ගාහී හොති අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී පෙ මනින්ද්‍රියෙ සංවරං න ආපජ්ජති එවං අරක්ඛිතං චිත්තං හොති" මෙසේ පසිඳුරන් නොරැකීම් වශයෙන් අරක්ඛිතචිත්ත විභාගය කියයුතුය, "මිච්ඡාදිඨිසහගතෙනව" යන මෙහි "පුබ්බන්තානුදිට්ඨිසහගතෙන අපරන්තානුදිට්ඨිසහගතෙන පුබ්බන්තාපරන්තානුදිට්ඨිසහගතෙන" වශයෙන් මිථ්‍යාදිසි නිමිසනය කරන්නාවූ නුනුවනින් එහිගිලෙන්නාවූ පුද්ගලයාගේ ඔත්හි "අසස්සතොලොකො" යනාදිවශයෙන් උපදනා යම්විපරීත දෘෂ්ටියක්වේද, බඹදැල් සුත්‍රාදියෙහි ආ දෙසැවදිටුවේද ඔවුන්ගේ වශයෙන් චිත්තයාගේ මිථ්‍යාදිසි හතභාවය කියයුතුය.

"පීතං නාම චිත්තස්ස අකම්මඤ්ඤතා; මිඛංනාම වෙදනාදි මිඛාභිභූතතාවය කියයුතුය.

"වසං මාරස්ස ගච්ඡති" යනු "වසෙනාම ඉච්ඡා ලොභො" යනාදි නිද්දෙසවිභාග වශයෙන් විසතරකවයුතුය. මේ ආදි දෙශනාක්‍රමයෙන් සුත්‍රානන්තනිස්‍රිතකථාව දතයුතු.

"ඉමානි චත්තාරි සච්චානි" යන්නෙන් දැක්වූ චතුස්සත්‍යයන් අතුරෙහි සමුදයෙන් ආශ්වාදයද දුක්ඛයෙන් ආදීනවයද මාර්ග නිරෝධයෙන් නිස්සරණයද සබ්බඤ්ඤුජ්ඣාසය ඵලයද රක්ඛිත චිත්තතාදිය උපායද අරක්ඛිනචිත්තතාදි නිඝෙධනවාරයෙන් රක්ඛිතචිත්තතාදියෙනි යොදවාලීම ආණත්තියදැයි මෙසේ ආශ්වාදාදීවූ දෙසනාහාර පදවීයෝ නිද්ධාරණ කටයුත්තාහ.

දෙසනාහාරසම්පාතාදී වණ්ණනා යි.

කත්ථ, ඒ දෙසනාහාරසම්පාතාදි ෂොඩෂහාර සම්පාතයන් අතුරෙහි; **කතමෙසං**, කිනම් අර්ථවර්ණනා විශෙෂයෙක් තෙමේ; **විවයහාරසම්පාතෙසා**, විවයහාර සම්පාත නම් වන්නේද? මේ ධර්මයන් අතුරෙහි මෙනම් ධර්මතෙමේ යම් සංවර්ණනා විශෙෂයක් කින් විවිනනය කටයුතුද ඒ සංවර්ණනා විශෙෂයවිවයහාර සම්පාත නමැයි නියමකොට විභාගකරණු පිණිස "තත්ථතණ්හා" යනාදිය කිහ.

තත්ථ අරක්ඛිතෙන චිත්තෙන යනාදි සූත්‍රාර්ථයෙහි දෙසනාහාරසම්පාතයෙන් වර්ණනාකරණුලද අකුසල ධර්මයන් අතුරෙහි; **තණ්හා**, නිද්ධාරණය කරණුලද සකල තෘෂ්ණාතොමෝ; **කුසලාපි**, චාතුර්භූමික කුශලයන් උදෙසා පවත්නාවූද; **අකුසලාපි**, අකුශලධර්මයන් උදෙසා පවත්නාවූද තෘෂ්ණාවදැයි; **දුව්ඛා**, දෙවැදෑරුම් වන්නීය; **අකුසලා**, අකුශලධර්මයන් උදෙසා පවත්නා තෘෂ්ණාතොමෝ; **සංසාරගාමිනී**; සතුන් සසර ගමන්කර වන්නීය; **කුසලා**, කුශලධර්මයන් උදෙසා පවත්නාවූ; **පහාණතණ්හා**, තදඩගාදිවශයෙන් කෙලෙශප්‍රහාණයට හෙතුවූ තෘෂ්ණාතොම; **අපවසගාමිණී**, නිවනට ගමන්කරවන්නීය; **මානොපි**, උන්නතිලක්ෂණ මානයද; **කුසලොපි**, කුශලධර්මයන් උදෙසා පවත්නේද; **අකුසලොපි**, අකුශලධර්මයන් උදෙසා පවත්නේදැයි **දුවිධා**, දෙවැදෑරම් වන්නේය; **සංමානංනිස්සාය**, ප්‍රහාණහෙතු කවූ ධර්මානයක් උපනිශ්‍රයකොට; **මානංපජහති**, පහකිරීමට සුදුසුමානය පහකෙරේද; **අයං මානො කුසලා**, උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයවූ මේ මානතෙමේ එලූපවාරහෙයින් කුශලයි; **ඔසාපන මානො**, පරභිංසනාදි වශයෙන් පවත්නාවූ ධර්මානයක් තෙමේ; **දුක්ඛංනිබ්බත්තෙති**, තමන්ට හා මෙරමාතවත් දුක් උපදවන්නේද; **අයංමානො අකුසලා**, මේ මානය අකුශලයයි; **විවිනනයකොටැ දතයුතු**.

නත්ථි, ඒ සංසාරගාමිනී අපචයගාමිනී තෘෂ්ණාවන් අතුරෙහි; යං නෙක්ඛම්මසිතං දෝමනස්සං, නෛෂ්ක්‍රම්‍ය නිශ්‍රිතවූ යම් දෙම්නසෙක් වේද; තේ කවරේද? අරියා, ආර්‍යපුද්ගලයෝ; ඝනතං, ඝනතවූ; යං අරියානං, යම් ආර්‍යඵලධර්මයක්; සච්ඡිකතා, ප්‍රත්‍යක්ෂකොට; උපසම්පජ්ජ, ඊට පැමිණ; විහරන්ති, වෙසෙද්ද; අයං, මම්ද; කුදාස්සූනාම, කවදෘ නම්; තං අරියානං, ඒ ආර්‍ය ඵලය; සච්ඡිකතා, ප්‍රත්‍යක්ෂකොට; උපසම්පජ්ජ, ඊට පැමිණ; විහරිස්සං ඉති, වාසයකරන්නෙම්දැයි; පිහා, යම්පැතිමක්; තස්ස, ඒ කුලපුත්‍රයාහට; උප්පජ්ජති, උපදනේද; පිහාපච්චයා, ඒ පැතිම පසකොට; දෝමනස්සං, යම් දෙම්නසෙක් උපදනේද; මේ නෙක්ඛම්මසිතවූ දෙම්නසයි; අයං තණ්හා, ආර්‍යඵලයෙහි පිහා සංඛ්‍යාතවූ මේ තෘෂ්ණාතොමෝ; කුසලා, අවද්‍ය ආර්‍යඵලය උදෙසා පවත්නා බැවින් අවද්‍ය වන්නීය; කෙසේ පැවැත්තා වූදයහ? රූපවිරාගා චෙතොවිමුත්තිං, යම් රූපවිරාග චේතෝ විමුක්තියක් පැමිණියයුතු වන්නීද; තදාරම්මණං, ඒ චේතෝ විමුක්තිය අරමුණුකොට පවත්නිවූද; අවිජ්ජා විරාගා පඤ්ඤාවිමුත්තිං, යම් අවිද්‍යාවිරාග ප්‍රඥාවිමුක්තියක් පැමිණියයුතු වන්නීද එය අරමුණුකොට පවත්නීවූද තෘෂ්ණාව; කුසලා, අවද්‍යවූවාය යි කෙවියයුතු, කත්‍ථා, ඒ ප්‍රඥාවිමුක්තියහුගේ; එකාපච්චවෙක්ඛා, පච්චවේක්ෂණතෙමේ කවරේද? "සම්මාදිට්ඨි සම්මාසංකප්පෝ සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තෝ සම්මාආජීවෝ සම්මාවායාමෝ සම්මාසති සම්මාසමාධි" යන අෂ්ටාංගිකමාර්ගයෝයි; නෝ, ඒ පච්චවේක්ෂණතෙමේ; කතමේ ධම්මේ, කිනම් ධර්මයෙක්හි දතයුතුද? චතුප්පඤ්ඤානා, චතුර්ධ්‍යානයෙහි; සාරම්මණාය, උකහාංසහිත හෙවත් උතුකෘෂ්ටභාවයට පැමිණියාවූ භාවනාවෙහි ඒ පච්චවේක්ෂණතෙමේ දතයුතුය; ඕ, ඒ එසේමැයි-නොගොත්-යම්හෙයකින්; චතුපඤ්ඤානා, චතුර්ධ්‍යානයෙහි පිහිටි යොගාවචරතෙමේ; "පරිසුද්ධං පරියෝදාතං අනඞ්ගණං විගතූපක්කිලෙසං මුදුං කම්මනියං ඨිතං ආනෙඤ්ජප්පත්තං" යන; අභිඤ්ඤාසම්මන්නාහරති, අභිඥාවෙන් සම්පන්නවූ; චිත්තං හාවෙති, සිතවඩයි; නෝ, ඒ චතුර්ධ්‍යානලාභී පුද්ගලතෙමේ; ඒ අභිඤ්ඤාවෙන්:-

"අනේකවිධං පුබ්බේනිවාසං අනුස්සරති සේය්‍යථිදං
එකම්පි ජාතිං ද්වේපි ජාතියෝ"

යන ලෞකිකපඤ්ඤාභිඥාවෙන් හා අභින්නාගී ප්‍රඥාවෙන් යන අභිඥාවන්ටද; චෙවචිත්තසාරම්, මනාවූ චිත්තයට විපස්සනාකූණ යන ගුණවිශේෂයටද යි; අරියාය භූමිං අධිගච්ඡති, ආර්‍ය උත්තරි මනුෂ්‍ය ධර්මයට පැමිණෙයි.

තං චිත්තං, ඒ චතුර්ධ්‍යානිකයාගේ සිත; **සතෝ**, යම් උපෙ
කඛාසතිපාරිසුද්ධි භාවයක් හෙතුකොටගෙන; **පරිසුද්ධං**, පිරිසිදු
වීද; **සතෝ**, එවි උපෙකඛාසති පාරිසුද්ධිභාවනාව හෙතුකොට
ගෙන; **පරිසෝදකං**, වෙසෙසින් පිරිසිදුවිය; **සතෝ පරිසෝදකං**, යම්හෙතුවකින් වෙසෙසින් පිරිසිදුවීද; **සතෝ අනඞ්ගණං**, එම්හෙතුවෙන් කෙලෙස රහිතවිය; **සතෝ අනඞ්ගණං**, සුඛාදීන්
ගේ පසනැසීමෙන් යම් විතරාගත්වාදි අඞ්ගණ රහිත භාවයක්
හෙතුකොටගෙන අනඞ්ගණවේද; **සතෝ විගතූපක්කිලෙසං**,
එම විතරාගාදි අනඞ්ගණභාවය හෙතුකොටගෙන පහවගිය උප
කෙලෙස් ඇත්තේ වේ; **සතෝ විගතූපක්කිලෙසං**, යම්හෙතුව
කින් පහවගිය උපකෙලෙස ඇතිවේද; **තණ්හාමුදු**, එම්හෙතුවෙන්
මෘදුවේ; **මුදූසු කම්මනියං**, යම් සුභාවිතත්වයක් හෙතු
කොටැ මෘදුවේද එම සුභාවිතත්වය හෙතුකොටම කර්මණ්‍යවේ;
සතෝ තඤ්ඤේව කම්මනියං සතෝ ඨිතං, යම්හෙයකින් කර්මණ්‍යවේද
එහෙයින්මම සිතවේ; **සතෝ ඨිතං සතෝ ආනෙඤ්ජප්පත්තං**,
යම්පරිසුද්ධාදිහෙයි සිතිනිවයක් හෙතුකොටැ සිතවේද එහෙ
යින්ම නිශ්චලත්වයට පැමිණියේවේ නොවෙහෙත් මෘදුකර්මණ්‍ය
භාවයෙන් සියවසෙකි සිටි බැවින් සිතවේ ශ්‍රද්ධාදීන් විසින් පරි
ගෘහීත බැවින් නිසලබවට පැමිණියේවේ, ඒ එසේමැයි:- ශ්‍රද්ධා
වෙන් පරිගෘහීතවූ සිත අශ්‍රද්ධාභාවයෙන් නොසැලේ. වීර්‍යයෙන්
පරිගෘහීතවූ චිත්තය කුසීතභාවයෙන් නොසැලේ. සමාධියෙන්
පරිගෘහීතචිත්තය ප්‍රමාදයෙන් නොසැලේ. සමාධියෙන් පරිගෘ
හීත චිත්තය ඔඝඩික්‍යයෙන් නොසැලේ, ප්‍රඥාවෙන් පරිගෘහීත
චිත්තය අවිද්‍යාවෙන් නොසැලේ. ඔභාසගත චිත්තය කෙලෙසදු
රෙන් නොසැලේ. මෙකී ශ්‍රද්ධාදිවූ ෂට්විධ ධර්මයෙන් පරිගෘහීත
චතුර්ධ්‍යානචිත්තය අනෙඤ්ජප්පත්තය යි දතයුතු.

තත්ථ, ඒ රාගාදි අඞ්ගණාදීන් අතුරෙහි; **අඞ්ගණාව**, රාගාදි
අඞ්ගණයෝද; **උපක්කිලෙසාව**, අභිධ්‍යාදී උපකෙලෙසයෝත්
වෙද්ද; **සබ්බෙපි**, ඒ අඞ්ගණෝපකෙලෙසවය; **තණ්හූපක්කිලෙසා**,
තෘෂ්ණාවට පක්ෂයි; **සාවජ්ජානං**, චිත්තයාගේ යම්වඤ්චල භාව
යක් වේද; **සාව චිත්තස්ස අවසිති**, චිත්තයාගේ යම් අනවස්ථිත
භාවයක් වේද; **අයං දිට්ඨිපක්ඛෙ**, තවත මිථ්‍යාභිනිවෙශයට
හෙතුබැවින් මෙය දෘෂ්ටියට පක්ෂයි.

**දුක්ඛින්ද්‍රිය දෞමනස්සින්ද්‍රිය සුඛින්ද්‍රිය සෞමනස්සින්ද්‍ර
ය්‍ය** චතුරින්ද්‍රියයෝ චතුර්ධ්‍යානයෙහිදී නිරුඛවෙත් ඒ සිව්වැනි
දෑනැනලත් පුහුලාගේ **උපෙකඛින්ද්‍රිය** අවශිෂ්ටවේ හෙතෙමේ

රූපාවචරසමාපත්තියෙන් මත්තෙහිවූ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය අඛණ්ඩාන්තතාවයෙන් හා ආරම්මණ ශාන්තතාව යෙන් ශාන්තය යි මෙතෙහි කෙරේ යම්කෙයකින් යම් යම් ආකාරයකින් අරූපසමාපත්තිය ශාන්තවශයෙන් මෙතෙහි කෙරේද ඒ ඒ ආකාරයෙන් රූපාවචරධ්‍යානය අවිසයකමහන නොවිම වැටහේ මැයි.

තස්ස උපරිමං සමාපත්තිං සන්තතෝ මනසිකාරතෝ, මතෙනහි ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය ශාන්තවශයෙන් මෙතෙහි කරන්නාවූ ඒ චතුර්ථධ්‍යානිකයාගේ; බලවිහාසඤ්ඤා, ඔදාරිකසංඥාව; චතුසට්ඨිකප්පාණ සණ්ඨහති, සිව්වැනි දහැනෙහි පිහිටයි; සවිඝසඤ්ඤාව, ප්‍රතිඝසංඥාසංඛ්‍යාතවූ පඤ්චවිඥානසංඥාද; උපඛාණෝ, නොඇලුනිව පිහිටයි; තස්සා සබ්බසෝ රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා, යථොක්තනයකාරයෙන් මෙතෙහිකරණ ඒ යොගාවචරතෙමේ නිරවශෙෂයෙන් රූපසංඥාවන් සමතික්‍රමණය කිරීමෙන්; පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා, ප්‍රතිඝසංඥා සඞ්ඛ්‍යාත විඥාන සංඥාවන් අස්තඟත පැමිණවීමෙන්; නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා, නානාරම්මණයන්හි පවත්නා නානත්තසංඥාවන් මෙතෙහි නොකෙරෙමින්; අනන්තං ආකාසන්ති ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිං සවිඤ්ඤකත්තා උපසම්පජ්ජ විහරති, කිසුණු ඉගිළු අහස අනන්තයයි මෙතෙහි කිරීමෙන් පැවැත්විය යුතු ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තිය ප්‍රත්‍යක්ෂකොටැ ඊට පැමිණ වෙසේ.

අයඤ්හි-රූපසඤ්ඤා, රූපාවචරසංඥාව පළවිඩ අනිඤ්ජත්වා අභිනීහාරමත්තය සිද්ධකෙරේ; "අරූපාවචරසමාපත්තීන්මෙන් ශාන්තය යි අදහස ඉට්ඨඵලකරේයි යේ යි" වොහාර ශ- නානත්තසඤ්ඤා, නානත්වසංඥාව නානාරම්මණයන්හී වොහාරය කෙවත් චිත්තයාගේ ආකුලව පැවැත්ම ඇතිකෙරේ; සඞ්ඛිච්චකාරතෝති, උකතප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥා නානත්ව සංඥාවන් ගේ ආදීනව දැක ඒ සංඥාවන් ඉක්මවන්නේය; පටිඝසඤ්ඤා එසා අබ්භත්ථං ගච්ඡති, ඒ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියට පැමිණි යොගීහුගේ දශවිධ ප්‍රතිඝසංඥාව විශෙෂයෙන් පහවේ එවං සමාධිනයා, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන් රූපාවචර ධ්‍යාන යෙහි විතතෙකාග්‍රතාවය පවා ඉක්මවීමෙන් සමාධිතවූ; සමාහිතස්ස, අරූපසමාධියෙන් සන්හුන් පැවතුන් ඇති හෙයින් සමාහිතවූ යොගීහුගේ; ඔළාරිකා, පළමු රූපාවචරධ්‍යානාවභාසය; අනාපාථං ගච්ඡති, අරූපාවචරධ්‍යානය ට සම්මදනාකලැ අතුරුදන්වේ; රූපානං දස්සනංව, රූපදහැකැඟින් කිසුණු දැක්මද

අතුරුදන්වේ; සෝ සමාධි, ඒ ඇතොකත රූපාවචරසමාධිතෙමේ ජළඞ්ගසම්භාරාගතෝ, උපකාරක පරිෂ්කාර සම්භාරවූ ෂඩ්ඞ්ග යකින් සමන්විතවූයේ; සව්වණ්ණිකාභඞ්ගා, පස්විකියයුතු තෙවත් නැවත නැවත සිතියයුතු; පස්ත්තන අයුරු හොවර සහිතව දක්වනු පිණිස "අනභිජ්ඣාසහගතං" ඇතාදිය කීහ:-

සබ්බලොකහිතා, පිහරූපසාහරූපවූ සකල සත්වලෝකයා තෙරෙහි හා සබ්බාරම්මණෝකාසා තෙරෙහි; ඒමමානසං, මාහේසිත; අනභිජ්ඣාසහගතං, අභිධ්‍යාසහගත නොවේ (තෙවත්) කාමච්ඡන්දරහිතය; සඞ්ඛාරෙසුත්, සිඇළු සතුන් තෙරෙහි; මමමානසං, මාසිත; අබ්‍යාපන්නං, විරොධඇතට නොපැමිණියේය; මෙ, මා විසින්; විදිතං, චතුර්විධ විඇත්තීය; ආරබ්ධං, පටන්ගන්නා ලද්දේය; පග්ගහිතං, දැඩිකොට ගත්තා ලද්දේය; මමකාරසා, මාහේ නාමකය; පඤ්ඤාදුබ්බා, බරහැරි ගියේය; අසාරද්ධා, එතෙහින්ම අසාරබ්ධය තෙවත් පහවූ දරථ ඇත්තේය; සමාහිතං චෙව විත්තං, මාසිත සමාහිත වූයේය; අවිකම්පිතං, විකම්පිත නොවීය; මෙඝති, මාහේ ධ්‍යානසමාධිය; උපට්ඨිතා, එළඹ සිටියාය; අපම්මුට්ඨා, නොමුලාවූවාය යී මෙසේ ෂඩ්ඞ්ගයෙන් යුක්තකොට සමාධිප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කටයුතු.

ඒ ෂඩ්ඞ්ගයන් අතුරෙහි සකල ලොකයා තෙරෙහි අනභිජ්ඣා සහගතවූ යම් මානසෙක් වේද සියලු සතුන් තෙරෙහි විරොධයව නොපැමිණි යම් සිතෙක් වේද පවත්ගන්නාලද දැඩිකොට ගන්නාලද යම් විඇත්තීයෙක් වේද. සමාහිතවූ අවිකම්පිතවූ යම්සිතෙක් වේද මේ චතුරඞ්ගය සම්පූර්ණම්. කාමච්ඡන්දයාහේ යම්බරහැරි මෙක් වේද දරථරහිතභාවයෙක් වේද මේ සමාධි පරිස්කාරයි, යම් එළඹසිටියාවූ නොමුළාවූ සිතියක් වේද මේ විදර්ශනායි.

මෙතෙකින් පඤ්ඤාවිමුත්තිය යි කියනලද රහත්පල සමාධි වාරයෙන් දූසීහාග ප්‍රතිපදාව දක්වා දැන් රහත්ඵලසමාධිය දක්වනු පිණිස "සොසමාධි" ඇතාදිය කීහ:-

සොසමාධි, ඇවකී ආර්‍යශ්‍රාවකයාහේ විපාකවූ ඒ සම්‍යක් සමාධිතෙමේ; පඤ්ඤාවිමුත්තා, දැන් කියනු ලබන පඤ්චවිධ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥානයෙන් පස්විකියයුතු පස්පරිදිදෙන්; සවිඤ්ඤාණකා, දනයුතු; අයං සමාධි, මේ අග්‍රඵලසමාධිතෙමේ; පච්චුප්පන්නසුඛා ඉති, අර්පිතඅර්පිත ක්ෂණයෙහි තෙවත් පත්පත් තෙණෙහිම නිරුම්හ සුඛවයෙන් ප්‍රත්‍යුත්පන්නසුඛ ඇත්තේයයි; ඉතිසය, මෙසේ ඒ සොගිඤව; සව්වඤ්ඤං එව, තමාහෙරෙහිවූම; යතුණ දස්සනං, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥාන දර්ශනය; සව්වුපට්ඨානං භවති, එළඹ

සිටියේ වේ; අයං සමාධි, මේ අග්‍රඵල සමාධිතෙමේ; ආයතිං සුඛවිපාකෝ ඉති, පළමුවූ පළමුවූ උපන් සමාධිය පසු පසුව උපදනා සමාධිසුඛයට ප්‍රත්‍යයබැවින් මතුකල සුඛවිපාක ඇත්තේය යි; ඉතීස්ස, මෙසේ ඒ යොගිතුමාගේ; පච්චත්තඤ්ඤව, සවඝන්නානයෙහි වූම; ඤාණදස්සනං, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ඥානදර්ශනය; පච්චුපට්ඨිතං භවති, එළඹසිටියේවේ; අයං සමාධි, මේ සමාධිතෙමේ; අවිකම්පෝ, කෙලසාරින් තෙරෙන් දුරුවූ හෙයින් නිකෙලෙසය; නිරාමිසෝ ඉති, කාමාමිස වට්ටාමිස ලොකාමිස රහිතය යි ද; අයං සමාධි, මේ අග්‍රඵල සමාධිතෙමේ; අනාසුරිය සෙවිතත්තා ඉති, අකුවජිනවූ බුඩ ප්‍රත්‍යේකබුඩ බුඩශ්‍රාවකවූ ශ්‍රේෂ්ඨ පුරුෂයන් විසින් සෙවනය කරණ ලද්දේ යි ද; අයං සමාධි, මේ අග්‍රඵල සමාධිතෙමේ; සඝනනාභවව, අඛණ්ඩනාන කෙලෙසදරථ ශාන්තබව යෙන් යුත් බැවින් ශාන්තද වේ; පණීතොව, දවසකුදු සමවද නාහට තෘෂ්ණාකර රහිත හෙයින් ප්‍රණීතද වේ; පටිපස්සඩ්ධිලඛ්ධොව, සතඝන්ධලද කෙළෙසුන් ඇති රහතන් විසින් ලැබිය යුතුබැවින් පටිපස්සඩ්ධිලඛ්ධද වේ; එකොදිභාවාධිගතොව, අග්‍රඵල සමාධිසංඛ්‍යාත එකොදීභාවයෙන් අධිගත බැවින් එකොදිභාවාධිගතද වේ; සඝඛ්ඛාර නිග්ඝහ යාහවාරිවාවහොවන ඉති, "ප්‍රයොග සහිතව නීවරණාදි ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයන්ට නිග්‍රහ කොටැ හෝ "හා හා එපා එපා" කියන්නාක්මෙන් ප්‍රයොග යෙන් අනිකුත් කෙළෙසුන් වලකා හෝ නොපත් බැවින් අග්‍රඵල වශයෙන්ම අධිගත හෙයින්" සඝඛ්ඛාර නිග්ඝහ යාහවාරිවාවවද නොවේ යයි; මෙසේ පස්විකන ඒ රහත්හට සවඝන්නාන යෙහි පහළවූම ඥානදර්ශනය එල්බසිටියේ වේ; සඝතොව අහං, සම්‍යක් සමාහි ඇත්තාවූ මම; තං ඛෝ පන ඉමං සමාධිං සමාපජ්ජාමි, ඒ මේ සමාධියට පැමිණෙන්නෙමි; සඝනොවුට්ඨාහාමි ඉති, සිහිඇත්තේම එයින් නැගීසිටින්නෙමි යි මෙසේ ඥානදර්ශනය එල්බසිටියේ වේ.

මෙකී පඤ්චවිධ ඥානදර්ශනයෙන් ඒ අග්‍රඵල සමාධිය විවරණ කොට දතයුතු, ඒ පවවුපන්න සුඛාදි සමාධින් අතුරෙහී පවවුපන්නසුඛවූ යම් සමාධියෙක් වේද ආයතිසුඛ විපාකවූ යම් සමාධියෙක් වේද මේ සමාධිවිය සම්ඵස්සි, අරියනිරාමිසවූ යම් සමාධියෙක් වේද අකාපුරිස සෙවීතවූ යම් සමාධියෙක් වේද මේ ආදිගුණ විශෙෂගත සමාධිවිශෙෂය විදර්ශිනා සි.

සෝ සමාධි, පූර්වභාග ප්‍රතිපදාවෙහි යම් රූපාවචර චතුර්ධ්‍යාන සමාධියක් කියනලදද ඒ චතුර්ධ්‍යාන සමාධිතෙමේ; පඤ්ච විඛන වෙදිතබ්බා, පඤ්චප්‍රකාරයකින් දතයුතු වන්නේය;

කිනම් පවප්‍රකාරයකින්ද යත්? "පීතිඵරණතා සුඛඵරණතා චෙතොඵරණතා ආලෝකඵරණතා පච්චවෙක්ඛණ නිමිත්තකං" යන පවප්‍රකාරයෙනි; මෙහි ප්‍රීතිඵරණතා නම් ප්‍රීතිය සහගතවූ රෙමින් පතුරුවමින් ප්‍රථම විතීයධ්‍යානයන්හි උපදනා ප්‍රඥාවයි, සුඛඵරණතා නම් සුඛය පතුරුවමින් ප්‍රථම විතීය තෘතීය ධ්‍යානයන්හි උපදනා ප්‍රඥාවයි, චෙතොඵරණතා නම්, මෙරමා විසින් ස්පර්ශ කෙරෙමින් උපදනා චෙතොපරිය ඤාණයයි; ආලෝකඵරණතා නම්, ආලෝක පතුරුවමින් උපදනා දිව්‍ය චක්ෂු ප්‍රඥාවයි, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාඥානය පච්චවෙක්ඛණ නිමිත්තයයි; එහි පීතිඵරණ සුඛඵරණ චෙතොඵරණ යන තුන සමථයයි, ආලෝක ඵරණ පච්චවෙක්ඛණ නිමිත්ත යනදෙක විපස්සනාවයි; මෙහිදු ප්‍රඥාශීර්ෂයෙන් දෙශනාකළ හෙයින් ප්‍රඥාවශයෙන් විවරණසංඛ්‍යේපා කරණලදී, "පඤ්ඤාපීතිඵරණතා" යනාදිතන්හි සමාධිසහගතවූ ප්‍රඥාවම දක්වනලද්දීනුයි එහි සමාධි වශයෙන් සමථය උඩරණය කරණලදී, එනෙහින් පීති සුඛ චෙතොඵරණකාවයෝ විෂයිවශයෙන් සමාධිප්පධාර වශයෙන් සිඛවෙත්නුයි ඔවිහු විපස්සනා ය යි කියනලදහ. දැන් ඒ සමාධිය ආරම්මණ වශයෙන් විභාගකොට දක්වනු පිණිස "දසකසිණායතනානි" යනාදිය කීහ.

"දසකසිණායතනානි පඨවීකසිණ ආපොකසිණ තෙජෝ කසිණ වායොකසිණ නීලකසිණ පීතකසිණ ලොහිතකසි ණ ඔදාතකසිණ ආකාසකසිණ විඤ්ඤාණකසිණ=ය යි" කසි ණායතනයෝ දශයෙක් වෙති.

මෙහි කසිණඛ්‍යාන සංඛ්‍යාතවූ කසිණයෝත් ඔවිහුමය. යොගාවචරයාගේ සුඛවිහෙඨයන්ට හා මනායතන ධම්මායතන භාවයෙන්ද ආයතනයෝ වූවෝත් ඔවිහුමනුයි කසිණායතන යෝ යයි කියනලදහ, කරනලද පරිකම්මැති පෘථිවීමඬලයද එහි පවත්නා උද්ග්‍රහ ප්‍රතිභාගනිමිත්තද ඒ නිමිත්ත ගොචරකොට උපදනා ධ්‍යානයද පඨවීකසිණය යි කියනුලැබේ. ඒ පෘථිවීමඬලා දින් අතුරෙන් ධ්‍යානයම මෙහි අදහස්කරණලදී; ආපොකසිණා දියද මෙසේමැයි; ආකාසකසිණ නම් සිදිබුකිසුණු සිඹවන් කිසුණු ඉගුළු අනත අහසැ පෑවැති පළමු අරුදහැනයි; විඤ්ඤාණ කසිණ නම් පළමු අරුදහැන්හිත අරමුණු කොට පහළවන දෙවැනි අරුදහැනයි; මේ දශකසිණයන් අතුරෙහි පඨවීකසි ණාදි භූත කසිණ චතුෂකය හා නීලකසිණාදි වණ්ණකසිණ චතුෂකයද යන අට කිසුණු සමථයයි, ආකාශ විඤ්ඤාන කසිණවය විපස්සනායයි.

එවං, මේ ක්‍රමයෙන්; සම්බහුලා අභිසම්මාචාරිකා, "සම්මාදිට්ඨි" ආදි භාවයෙන් අභින්නවූ සතිපට්ඨානාදි පුබ්බභාග පරිපදා භෙදයෙන් අනේකභෙදභින්නවූ" නිරවසේෂාචාරධර්මාගීතෙමේ; සබ්බේ සබ්බේ ආකාරේන, අනභිජ්ඣාදීවූද පච්චුපන්නසුඛතාදීවූද ආකාරයන් අතුරෙන් යම් යම් ආකාරයකින්; චුත්තෝතා, කියන ලදද; සබ්බේ සබ්බේ, "ඒ ඒ ආකාරයන් අතුරෙහි යම් යම් ධර්මයෝ හෝ ආකාරයෝ සමථ වශයෙන් හා යම් යම් ආකාර ධර්මයෝ විදර්ශනා වශයෙනුත් යොදන්ට ලැබෙද්ද" ඒ ඒ ආකාරයෙන්; (ආචාරධර්මාගීය සෝයා සමථ විදර්ශනාවන් හා) සම්පජ්ජිත්වා, යොදලියයුතුය; සෝ, ඒ සමථාධිෂ්ඨාන විදර්ශනාධර්මයෝ; තිවිධමේවාති, අසිච්චතා දුක්ඛතා අනත්තතා යන ත්‍රිවිධ අනුපස්සනා ධර්මයන් හා; සඞ්ගහිතා, සංග්‍රහකරණලද්දාහුය; සෙසා, ආචාරධර්මාගීධර්මය පිණිස යුක්තප්‍රයුක්තවූ ඒ යොගීතෙමේ; සම්පජ්ඤ්ඤං භාවේතබ්බා, කලෙක සමථය සම්පජ්ජනවශයෙන් හා කලෙක විදර්ශනාව සම්මසනවශයෙන්ද වඩනුයේ; තීණිවිමොක්ඛමුඛානි, අනිමිත්තත විමොක්ඛමුඛාදි ත්‍රිවිධ අනුපස්සනාවන්; භාවියන්ති, වඩති; තීණි විමොක්ඛමුඛානි, අනිමිත්තතාදි ත්‍රිවිධ අනුපස්සනාවන්; භාවේතබ්බානා, මතුමතු විශෙෂයට පමුණුවනුයේ; තත්‍රයා බ්‍යතා භාවියන්ති, සීලස්කන්ධ සමාධිස්කන්ධ පඤ්ඤාස්කන්ධ සංඛ්‍යාතවූ තුන් ගුණකඳුවඩති; තත්‍රයා බ්‍යතා භාවේතබ්බානා, තුන්ගුණකඳුවඩනුයේ; අභිසං අධිසීලිකං මග්ගං භාවේතීති, එම තුන්ගුණකඳු හා සංග්‍රහකරණලද අර්යටමඟවඩති.

යම් ගුණකෙරෙක්හි භික්මෙන්නාවූ යම්යම් පුද්ගලයන්ට විශෙෂයෙන් නීත්‍යානුබ්බවූද යම් කෙලෙසුන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූද ත්‍රිවිධ විමෝක්ෂ මුඛයන් හා එම සීලාදීන් දක්වනු පිණිස "රාගවිරාගා" යනාදිය කීහ:-රාගවිරාගා සුභාභාලා, රූපිරිතැනි පුහුල්තෙමේ; අධිචිත්තසික්ඛාය සික්ඛමානෝතා, අධිසිතසික්ෂා හික්මෙනුයේ; ලෝභං අකුසලමූලං පජහමානෝතා, ලොභසංඛ්‍යාතවූ අකුසල මූලපහකරණුයේ; සුඛවේදනීයං ඵස්සං, සුඛවෙදනාවට හිතවූ ස්පර්ශයකට; අනුපගච්ඡමානෝතා, නොඇමිණෙනුයේ; සුඛං වේදනං පරිජානමානෝතා, මේ සුඛවෙදනාවගේ පෙරළීම් ආදියෙන් දුක්ඛවෙදනාව පහළවන්නීය යි විශෙෂයෙන් දන්නේ; රාගබලං පවාහෙමානෝතා, රාමූල බෝදහරිණුයේ; රාගරජං නිබ්බාපෙමානෝතා, රාගරජස සලාහරිණුයේ; රාගවිසං වමමානෝතා, රාවිසවමාරණුයේ; රාගඝසිං නිබ්බාපෙමානෝතා, රාගිනි නිවනුයේ; රාගඝල්ලං උප්පාටෙමානෝතා, රාහුල උදුරා හරිණුයේ;-

රාගජ්ඣං විජමෙඤ්ඤා, රූඅවුල නිරවුල්කරණ්නේ; **අනිමිත්තා විමොක්ඛ මුඛේන නියාති**, අනිත්‍යානුපස්සනා වාරයෙන් අරිය මගටයේ.

අනිච්චානුපස්සනාව වනාහි නිච්චනිමිත්තාදිය උදුරුලන හෙයින් **අනිමිත්තනාම**' රාගාදීන්ගේ සමූච්ඡේද විමුක්තියෙන් විමොක්ඛනම් අනිමිත්ත වූයේත් විමොක්ඛ වූයේත් හේමනුසි අනිමිත්ත විමොක්ඛ නම්, ආචාර්‍යවාදීහු, ඒට වාරයක්වූයේනුයි අනිමිත්ත විමොක්ඛ මුඛයයි කියනුලැබේ.

"දෙසවරිතෝ පුග්ගලෝ අප්පණිහිතවිමොක්ඛමුඛේන නියාති" යනාදිය හා "මොහචරිතෝ පුග්ගලෝ සුඤ්ඤතවිමොක්ඛ මුඛේන නියාති" යනාදිය උභතාභාගවසයෙන් දතයුතු.

එහි දුක්ඛානුපස්සනාව අප්පණිහිත විමොක්ඛමුඛයි, අනත්තානුපස්සනාව සුඤ්ඤත විමොක්ඛමුඛයි, ඒ ත්‍රිවිධ විමොක්ෂමුඛයන් අතුරෙහි සූන්‍යතා විමොක්ෂමුඛය ප්‍රඥාස්කන්ධයයි, අනිමිත්ත විමොක්ෂමුඛය සමාධිස්කන්ධයයි, අප්‍රනිහිත විමොක්ෂමුඛය ශීලස්කන්ධයයි, මෙහි ශීලාදි සත්‍රිත්‍රය භාවිතාතරණ්නේ ආර්‍යාෂ්ටාංගිකමාර්ගය භාවිතාතෙරේ, ඒ ආර්‍යාෂ්ටාංගිකමාර්ගධර්මයන් අතුරෙහි යම් සම්‍යක් වචනයක්වේද යම් සම්‍යක්කර්මාන්තයෙක්වේද යම් සම්‍යක් ආජීවයෙක්වේද මේ ශීලස්කන්ධයි; යම් සම්‍යක් ව්‍යායාමයෙක්වේද යම් සම්‍යක් සමාධියෙක්වේද යම් සම්‍යක් සමාධියෙක්වේද මේ සමාධිස්කන්ධයි; යම් සම්‍යක්දෘෂ්ටියක්වේද යම් සම්‍යක්සංකල්පයෙන්වේද මේ ප්‍රඥාස්කන්ධයි; එහි ශීලස්කන්ධයත් සමාධිස්කන්ධයත් සමථයි, ප්‍රඥාස්කන්ධය විදර්ශනායි; ශීලස්කන්ධය ඤානාදීන්ට ප්‍රධානකොට ඇතිබැවින් හා සමාධියට බොහෝ උපකාර ඇතිබැවින්ද සමථ පක්ෂය භජනයකෙරේ යම් පුද්ගලෙක්තෙමේ සමථවිදර්ශනා වඩන්නේද ඒ පුද්ගලාගේ උපපත්තිභවයට අභවූ කාය චිත්ත දෙදෙනා වැඩීමටයෙන්; ශීලඥමාධි යන පාදධර්මයෝ දෙදෙනා භවනිරෝධගාමිනී පටිපදායි.

සෝ භික්ඛු, ඒ ශීලසමාධියෙහි පිහිටි මහණතෙමේ; භාවිතාකායඤාණයාභාගී, ආභිසමාචාරිකශීල පාරිපූරණයෙන් භාවිතකාය ඇත්තේවේ; භාවිතසීලෝ, ආදිබ්‍රහ්මචරියකසීල පාරිපූරණයෙන් භාවිතශීලඇත්තේවේ; තොහොත් ඉන්ද්‍රියසංවරයෙන් භාවිතකාය ඇත්තේද ඉතිරිසිල්වතයෙන් භාවිතසීල් ඇත්තේදවේ; භාවිතවිතෝනා, භාවිතසමාධි ඇත්තේවේ; භාවිතපඤ්ඤෝ, භාවිතවිදර්ශනා ප්‍රඥාඇත්තේවේ; කායෙ භාවියමානෙ මේ ධම්මා

භාවනං ගච්ඡන්ති සම්මාසඞ්කප්පෝ සම්මාවායාමෝව, කාවඩ්ඪු ලඛ්ධකාලෑ සම්මාසඞ්කප්පෝත සම්මාවායාම ඉත ධම්මෝ දෙදෙනා වැඩිමටයෙන්; සීලෙ භාවියමානෙ මේ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති. සම්මාවාචා සම්මාඅාජීවෝව, සිල්වඩ්ඪු ලඛ්ධකාලෑ සම්මාවාචා සම්මා ආජීව ඉත ධම්මෝ දෙදෙනා වැඩිමටයෙන්; චිත්තෙ භාවියමානෙ මෙ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති සම්මාසති සම්මාසමාධිව, සිතවඩ්ඪුලබ්ධ කාලෑ සම්මාඤාති සම්මාඤාධි ඉත ධම්මෝ දෙදෙනා වැඩිමටයෙන්; පඤ්ඤාය භාවියමානාය මේ ධම්මා භාවනං ගච්ඡන්ති සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පෝව, පැණවඩ්ඪු ලබ්ධකාලෑ සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්ප ඉත ධම්මෝ දෙදෙනා භාවනාවට යෙත්ඌනත්ථ ඒවාව සම්මාසඞ්කප්පෝත යෝව සම්මාවායාමෝ සියා කායිකෝ සියා චෙතසිකෝ; ඒ මාහීඩගයන් අතුරෙහි යම්කිසිම්යක් කම්මාන්තයෙක් වේද යම් සම්යක් ව්‍යායාමයෙක් වේද, හේ කායිකද වන්නේය. චෙතසිකද වන්නේයඌ තත්ථ යෝ කායසඞ්ඛාරෝ ඒසා කායෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති, යෝ චිත්ත සඞ්ඛාරෝ සෝ චිත්තෙ භාවිතෙ භාවනං ගච්ඡති, ඒ කායිකචෙතසිකවූ සම්මාසඞ්කප්පත සම්මාවායාමියන් අතුරෙහි යම්ක් කායිකවඉයෙන් සංග්‍රහකරණ ලද්දේද එම සම්යක්කම්මාන්තය හෝ ව්‍යායාමය කායභාවනාකළ කලෑ වැඩිමටයේ; යම්ක් චෙතසික වඉයෙන් සංග්‍රහකරණ ලද්දේද එය චිත්ත භාවනාකළකල වැඩිමටයේඌ සෝ සමථවිපස්සනං භාවයනෙත්‍රා පවඩ්ඪං අධිගමං අධිගච්ඡති, ඒ යොගීතෙමේ උකත්‍රප්‍රකාරයෙන් සමථවිපස්සනා වඩ්ඪුයේ අවස්ථා විශෙෂ වඉයෙන් පවත්‍රප්‍රකාරවූ ආර්‍යමාර්ගාධිගම යට පැමිණේ, හේ කවරේද? බිප්පාධිඉමොච්ච ඉහොති, වඉ එක චිත්තක්ඛණයෙකින්ම ආර්‍යමාර්ගාධිගම ඇත්තේද වේ; "ආර්‍යමාර්ගී තෙමේ වඉ එස්වරක් එකචිත්තක්ඛණයෙකින්ම චතුස්සත්‍ය යන්හි තමා ආර්‍යමාර්ගය විසින් පැමිණිය යුත්තට පැමිණේ, ලෞකිසම්මතෙහිමෙන් වසිභාවනා කෘත්‍යයෙක් ආර්‍යමාර්ගියාගේ නැත්තුයි බිප්පාධිගම ඇත්තේඉ සී සේකි"ඌ විමුත්තාධිඉමොව ඉහොති, පඉකටයුතු අකුශලධර්මයන් අත්‍යන්තවිමුක්ති වඉයෙන් පහනරණ හෙයින් විමුත්තාධිගම ඇත්තේද වේ; මහාධිඉමොව ඉහොති, මහත්වූ ශීලස්කන්ධාදීන්ගේ අධිගමනභාවයෙන් මහත්වූ ආර්‍යමාර්ගාධිගම ඇත්තේදඉවේ; විපුලාධිඉමොව ඉහොති, විපුලඵලවත් එම ශීලස්කන්ධාදීන්ගේ අධිගමන භාවයෙන් විපුලාර්‍යමාර්ගාධිගම ඇත්තේද වේ; අඉවසෙයාධිඉමොව ඉහොති, තමාවිසින් කටයුතුවූ කිසිවක් ඉතිරි නොකරණ හෙයින් අනවසෙසාධිගම ඇත්තේද වේ,ඌ ඒ අධිගමලාභීහු

කවරහුදයත්? කිසිවෙක් සමථානුභාවයෙන් පැමිණෙත් කිසිවෙක් විදර්ශනානුභාවයෙන් පැමිණෙත් යයි දක්වනු පිණිස "තත්ථසමථෙන" යනාදිය කීහ:- තත්ථ සමථෙන ඛිපපාධිගමොච මහාධිගමොච විපුලාධිගමොච හොති, ඒ පඤ්චවිධාධිගමයන් අතුරෙහි සමථයෙන් ඛිපපාධිගමයද මහාධිගමයද විපුලාධිගමයද වේ; විපස්සනාය විමුත්තාධිගමොච අනවසෙසාධිගමොච හොති, විදර්ශනාවෙන් විමුත්තාධිගමයද අනවශෙෂාධිගමයද වේ; මෙසේ සිව්පිළිසිඹියාපත් තෙමහින් මාහිමියාණෝ "නාසමා රභිනවිකතායස" යනාදි ගාථාවශයෙන් අතීත්ඵල විමුක්තිචාරයෙන් විවරණභාරසමපාතය දක්වනුවෝ දෙශනාවෙහි දක්ෂභාවයෙන් අනෙකසූත්‍ර ප්‍රදෙශයෙන් ඒ අතීත්ඵල විමුක්තිහුගේ පූර්වභාගප්‍රතිපදා සම්බන්ධවූ භාවනා විශෙෂයන්ගේ හා භාවනානිසංසයන්ගේද විභාගවශයෙන් අනෙකාකාරයෙන් විවරණභාරය දක්වා දුන් දශවිධ තථාගත බලයන්ගේද වශයෙන් ඒ විවරණභාරය දක්වනු පිණිස "තත්ථයොදසයකි" යනාදිය කීහ. තත්ථ යො දෙසයති සෙ දසබලසමන්නාගතො සත්ථා ඔවාදෙන සාවකෙ න විසංවාදයති, ඒ සමථවිදර්ශනා භාවනා කරන්නාවූ ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි යමෙක් "අරක්ඛිතෙන චෙතසා" යනාදි ධර්මයක් දෙශනාකෙරේද සථානසථානඥානාදි දශවිධඥාන බලයෙන් සමන්විතවූ ඒ ශාස්තෘන්වහන්සේ අවවාදයෙන් සවුවන් විප්‍රලම්භනොකෙරේ හෙවත් වචානොකෙරේ, විසංවාදන හෙතු පාපධර්මයන් බෝමුලදීම අරියමිහින් මෙනවට පහකළ බැවිනි. සො තිවිධං ඉදං කරොථ ඉමිනා උපායෙන කරොථ, ඉදං මොඝ කුරුමානානං හිතාය සුඛාය භවිස්සති, ඒ ශාස්තෘතෙමේ මේ සරණගමනශීල සමාදානාදිය කරව් මේ ආකාරයෙන් ශීලසම්ධ්‍යාදිය සම්පූර්ණ කරව් එසේ ප්‍රතිපත්ති සම්පූර්ණකරන්නාවූ තොපගේ හිතසැප පිණිස මේ කාරණය වන්නේයැයි මෙසේ නෙපරිද්දකින් අවවාද කෙරේ. සෙ තථාඔවදිතො තථාඅනුසිට්ඨො තථා කරොතෙනතා තථා පටිපජ්ජනෙතා තං භූමිං න පාපුණිස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජති, "ඉදං කරොථ ඉමිනා උපායෙන කරොථ"- යනාදිවූ ඒ ආකාරයෙන් අවවාදකරණලද්දාවූ එසේම අනුශාසනා කරණලද්දාවූ ඒ සුගතොවාදය එසේම කරන්නාවූ එසේම ඊට පිළිපන්නාවූ ඒ ශ්‍රාවකතෙමේ යම් ආර්‍යභූමියක්හුගේ අධිගමය පිණිස අවවාද කරණලද්දේද එම දර්ශනභූමියට හෝ භාවනාභූමියට නො පැමිණෙන්නේද එසේ නොපැමිණීමට හෙතුවූ යම් මේ කාරණයක් නැත්තේය. සෙ හි තථාඔවදිතො තථා අනුසිට්ඨො සීලක්ඛන්ධං අපරිපූරයනෙතා තං භූමිං අනුපාපුණිස්සතී'ති නෙතං

ඨානං විජ්ජති. එසේ අවවාදකරණලද එසේ අනුසාසනාකරණ ලද ඒ ශ්‍රාවකතෙමේ සිල්කඳ නොපුරන්නේ ඒ ආර්‍යභූමියට පැමිණෙන්නේද එසේ පැමිණීමට හෙතුවූ යම් මේ කාරණයෙක් නැත්තේය. මෙහි ශුක්ලපක්ෂ දෙශනාවාරය සුහමයි.

සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ සතෝ ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, මම සම්‍යක් සම්බුද්ධවීම් මාවිසින් සවී ධර්මයෝ අවබොධකරණ ලද්දාහුයයි ප්‍රතිඥාකරණකල සම්‍යක් සම්බුද්ධවූ නුබවහන්සේ විසින් මෙනම් ධර්මයෝ අවබොධ නොකරණ ලද්දාහුය යි යමෙක් කියාද එසේකීමට හෙතුවූ යම් මේ කරුණක් නැත්තේය. සබ්බාසවපරික්ඛීණස්ස තෙ සතෝ ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණාති නෙතා ඨානං විජ්ජති, සර්‍වාශ්‍රවයන් ක්ෂය කළාවූ නුබවහන්සේගේ මේ ආශ්‍රවයෝ ක්ෂයනොවූවාහුය යි කියාද එසේ කීමට හෙතුවූ යම් ඒ කාරණයෙක් නැත්තේය. යස්ස තෙ අත්ථාය ධම්මා දෙසිතා සෝ න නීය්‍යාති තක්කරස්ස සම්මාදුක්ඛක්ඛයාය"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, රාගාදීන් අතුරෙන් යමක් යමක් පහකිරීම පිණිස නුබවහන්සේ විසින් අසුභභාවනාදිධර්මය දෙශනාකරණ ලද්දේද ඒ ධර්මතෙමේ එසේ පිළිපන්නාහුගේ මනාහෙතු උපායෙන් දුක්ගෙවීම පිණිස නොපැමිණෙය යි කියාද එසේ කීමට හෙතුවූ යම් ඒ කරුණක් නොමැත්තේය. සාවකෝ ඛොපන තෙ ධම්මානුධම්මපටිපන්නෝ සාමීචිපටිපන්නෝ අනුධම්මචාරී සෝ පුබ්බන්ත අපරං උළාරං විසෙසාධිගමං න සච්ඡිකරිස්සතී"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, නුබවහන්සේගේ ලොකොත්තර ධර්මයට අනුව පිළිපන්නාවූ සාමීචිකර්මයට සුදුසුව පිළිපන්නාවූ අවවාද ධර්මයට අනුව හැසිරෙන සුළුවූ ශ්‍රාවකයෙක් වේද හෙතෙමේ පූර්‍වභාග ප්‍රතිපදාගුණ හෙතු කොටගෙණ අපරවූ මහත් උත්තරිමනුෂ්‍යධර්ම ඥානදර්ශනවිශෙෂාධිගමයක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරන්නේය යි කියාද එසේ කීමටහෙතුවූ යම් ඒ කරුණක් නැත්තේය. යෙ ඛෝ පන ධම්මා අන්තරායිකා තෙ පටිසෙවතෝ නාලං අන්තරායාය"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, නුබවහන්සේ විසින් දෙශනාකරණලද සඟි මොක්ෂානන්තරාය කරණ සභාව ඇත්තාවූ කර්ම කිලෙස විපාක උපවාද ආණාවිතික්කම සංඛ්‍යාතවූ යම් පවධර්මයෙණෙක් වෙත්ද ඒ ධර්මයන් සේවනය කරන්නාහට අන්තරාය පිණිස පොහොසත් නොවෙත් යයි කියාද එසේ කීමට හෙතුවූ යම් ඒ කරුණක් නැත්තේය. යෙ ඛෝපන ධම්මා අනීය්‍යානිකා තෙ නීයන්ති තක්කරස්ස සම්මාදුක්ඛක්ඛයාය"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, නුබවහන්සේ

විසින් ආර්‍යාමාගීගත විරුඩහෙයින් අනියත නිකාය යි යම් ධර්ම නෙණෙක් වදුරණුලද්දාහුද ඒ ධර්මයෝ එහේ පිළිපන්නහුගේ මනාඋපායෙන් දුක්ඛෙවීම පිණිස පමුණුවත්යයි කියාද එබඳු කරුණක් නැත්තේය; මෙහි ශුකුලපක්ෂය සුගමයි.

සාවකෝ පන තෙ සඋපාදිසෙසෝ අනුපාදිසෙසං නිබ්බාන ධාතුං අනුපාපුණිස්සතී"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති; නුබවහන්සේ ගේ උපාදිශෙෂ සහිතවූ යම් ශ්‍රාවකයෙක් තෙමේ අනුපාදිශෙෂ නිර්‍වාණධාතුවට පැමිණෙන්නේයයි කියාද එබඳු කරුණක් නැත් තේය. දිට්ඨසම්පන්නෝ මාතරං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය හත්ථෙන වා පාදෙන වා සුඛතං නරෙය්‍යා"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, දෘෂ්ටි සංඛ්‍යාත මාගීඥානයෙන් යුක්තවූ පුද්ගලතෙමේ ජනනීමාතෘව ජීවිතයෙන් නොරකරන්නේද අතින් හෝ පාදයෙන් හෝ අධික වධකරන්නේද යන මේ කරුණ නොවන්නේය. පුථුජ්ජනෝ මාතරං පෙ. ඨානමේතං විජ්ජති. එවං පිතරං. අරහන්තං යන්තාදිය සුගමයි.

දිට්ඨසම්පන්නෝ පුග්ගලෝ සංඝං භින්දෙය්‍ය සංසෙවා සංඝරාජිං ජනෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති, මාගීඥානයෙන්යුත් පුද්ගල යෙක් තෙමේ සමාන සංවාසකවූ සමානසංවාසිමාවෙහි සිටියාවූ සමග්ගසංඝයා භඞ්ග උදෙදස වොහාර අනුසාවනා සලාක ගාහ යන පඤ්චාකාරයන් අතුරෙන් යම්කින් භෙදකරන්නේද නොහොත් එබඳුවූ සංඝයා කෙරෙහි සංඝරාජියක් සංඝයාගේ පැළීමක් උපදවන්නේද යන මේ කරුණ නොවන්නේය. මෙහි දුපුථුජ්ජන වාරය සුගමයි. දිට්ඨසම්පන්නෝ තථාගතස්ස දුට්ඨ චිත්තෝ ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය පරිනිබ්බුතස්ස වා තථාගතස්ස දුට්ඨචිත්තෝ ථූපං භින්දෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති, දිට්ඨසම්පන්න යෙක් වධකයින් ඇත්තෙක්ව තථාගතයන් වහන්සේගේ දිව මන්කයෙහි ලේසොළවා උපදවන්නේද පිරිනිවීගිය තථාගතයන් වහන්සේගේ ශාරීරිකධාතු ප්‍රතිෂ්ඨාපිත යූපයක් විනාශකරණ දූෂිතචිත්තයෙන් යුක්තව බිඳින්නේද යන මේ කරුණ නොවන් නේය. පුථුජ්ජනවාරය උත්තානයි.

දිට්ඨසම්පන්නෝ අඤ්ඤං සත්ථාරං අපදිසෙය්‍ය අපිජීවිතහෙතු නි නෙතං ඨානං විජ්ජති, දිට්ඨසම්පන්නයෙක් සවජීවිතය හෙතු කොටගෙණවත් අන්‍යශාසනාවරයෙකු මේ මාගේ ශාසනායහි දක්වන්නේද භජනට හන්නේද යන මේ කරුණ නොවන් නේය; පුථුජ්ජන වාරය සුගමයි. දිට්ඨසම්පන්නෝ ඉතෝ බහිද්ධා අඤ්ඤං දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසෙය්‍යාති නෙතං ඨානං විජ්ජති,

දිට්ඨිසම්පන්නානෙයක් මේ ශාසනයෙන් පිටත්හි අන්‍ය ශ්‍රමණයෙකු හෝ බ්‍රාහ්මණයෙකු හෝ මේතෙමේ දක්ෂිණාර්හයයි සොයන්නේද යන මේ කරුණ නොවන්නේය. දිට්ඨිසම්පන්නා කුතූහලමඩහලෙන සුඩිං පවේවය්‍යාති නෙතංඨානං විජ්ජති, දිට්ඨි සම්පන්නයෙක් මේ කාරණයෙන් මෙතම් අනිමන්ත්‍රිතසිද්ධිය වන්නේයයි ලෞකික මහාජනයා විසින් සාරවශයෙන් ගන්නා ලද දිට්ඨසුතමුත මඩහලයෙන් තමන්ගේ සුඛියපතන්නේද අදහන්නේද යන මේ කරුණ නොවන්නේය.

ඉත්ථී රාජා චක්කවත්තී භවියා"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති, යතු පටන් 'තිණ්ණං සුචරිතානං ඉධෙව නන්නෙතා පිතුයා මාතාපෙතා භරිස්සතීති ඨානමෙතං විජ්ජති"ති යනු අවසන්කොට උත්තානා පිසිංකුඛගෙඩා, පාපිච්ඡත්ව අවිද්‍යමානගුණ ප්‍රකාශකාරණ අදහසින් මහාජනයා විශ්මයට පමුණුවන්නාවූ; ලපකඩා, ප්‍රත්‍යයසන්නිශ්‍රිත ප්‍රයුක්තවචනයෙන් කථාකරන්නාවූ; නෙමිත්තකෙහා, පඤ්ච උපද්‍රවංකැණීමට හෙතු කාරණයන්හි පිහිටියාවූ; සමණෙහාවා, පැවිදි සටහන් පමණින් ශ්‍රමණවූ හෝ; බ්‍රාහ්මණෙහාවා, ජාතිමාත්‍රයෙන් බ්‍රාහ්මණවූ හෝ; අඤ්ඤතරෙ, යම්කිසිවෙක්; කුහනලපනනෙමිත්තකතනං, එකී කුහනලපනනෙමිත්ත කර්මයක; පුබ්බඛෙපිංඛතවා, පෙරටුකොටගෙණ; (ඉන්ද්‍රියභාවනාමාර්ගාදි ගුණවර්ණනයෙකුමෙන් කොටැ දක්වයිද්‍ය යි) මෙත්තෙඉාඋපෙක්ඛාසහගතෙ, චිත්තෙනාපකෙලෙසවූ; පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණෙ, ප්‍රඥාව දුර්වල කරන්නාවූ; පඤ්චනීවරණෙ, කාමච්ඡන්දාදි පඤ්චනීවරණයන්; අප්පහාය, ප්‍රහාණ නොකොට; චතූසු සතිපට්ඨානෙසු, සිව්සිවටන්හි; අනුපඤ්ඤානති, නොළඹවනලද සිහිඇතිව; විහරතෙනා; ඉරියව් පවත්වන්නේ; සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙ, සප්බොජ්ඣඞ්ගයන්, අභාවයිත්වා, නොවඩා; අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං, අනුත්තර සම්‍යක්සම්බෝධිය; අභිසම්බුජ්ඣිස්සතීති, අවබෝධ කරන්නේය යන:- එතං ඨානං නාවිජ්ජති, පශ්චිමවාරයෙහි "අඤ්ඤතරෙ සමණෙහාවා බ්‍රාහ්මණෙහාවා" යනු බොධිසත්ත්වයන් නිසා කියනලදි, එහි සබ්බඤ්ඤුභාවපතිතා, පාරමිධර්මයන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ සකලදෝෂයෙන් පහවූයේ යි, සතිපට්ඨානයෝ විදිතාහි, බොජ්ඣඞ්ගයෝ මිගාහි, අභිත්වය අනුත්තර සම්මාසම්බොධිසි.

එසේ, මේ ඨානාඨානපරීක්ෂයෙහි; හෙතුතෝ, සථානයාගේ හා අසථානයාගේ හෙතුවශයෙන්; ඨානතෝ, එතෙක්ෂණයිම ආවර්ජනයට අනුකූලවූ (වහාම); අනොධිතෝ, ඔධිරහිත වශයෙන් කිසිවක් ඉවිරිනොකොට; ඤාණං, යම් සථානාසථානඥානයක්

උපදනේද; ඉදං ඨානාඨානඤාණං, මෙකී සථානාසථානඥානය; පඨමං තථාගතබලං වුච්චති, පළමුවැනිවූ තථාගතඤාණබලයයි කියනු ලැබේ. ඉති, මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන්; සබබෙ ඛය ධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා, ඛය වය විරජජන නිරුජඣන සභාව ඇත්තාවූ සකල සංඛතධම්මයෝ; ඨානාඨාන ගතා, සථානාසථානසවභාවට පැමිණියෝ වෙත්; කෙවි, එකිධම් යන්හි හැසිරෙන්නාවූ සමසර සතවයෝ; සඝගූපගා, සඝලොවට පැමිණෙන්නෝ වෙති; කෙවි, අධම්මයෙහි හැසිරෙන සමහරක්; අපායූපගා, හිවි අපාදුකට පැමිණෙන්නෝ වෙති; කෙචි, කම් ඛයකර දෘෂ්ටිමාර්ගයට පිළිපන්නාවූ සමහරක්; නිබබානූපගා, නිවණට පැමිණෙන්නෝමෙනි; එවං, එහෙයින්; කෙවලං ඛෝ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ලසේක.

සබෙබසතතා මරිසසනති පෙ අනාසවාති

සබබෙසතතා, ආර්‍යවූද අනාර්‍යවූද සකලසතවයෝ; මරිසසනති, දැඩිවැඩි සංඛ්‍යාත විප්‍රකාර මරණයෙන් මැරෙත්; කිං, ඒ එසේමැති; ජීවිතං, ජීවිතෙන්ද්‍රියයාගේ පැවැත්ම; ඔරණිකනං, මරණ කෙළවරකොට ඇත්තේය; පුඤඤඤාසඛීපූපගා, කුසලා කුසල ඵලයට පැමිණි සතවයෝ; සකාකමමං ගමිසසනති, කම්වූ පරිද්දෙන් පරලොව යන්නාහුය; කාසඛමමණා, කරණලද පවිකම්ඇත්තෝ නොනොත් කරණලදපවිකම්හෙතුකොට ගෙණ; නිරසං, නරකයටද; පුඤඤකමමා, කරණලද පින්කම් ඇත්තෝ නොහොත් කරණලද පින්කම් හෙතුකොටගෙණ; සුගහගිංව, සුගතියටවද යෙත්; අසඤඤ, සසරබියදක්නාසුළුවූ ඇතැම් ප්‍රාඥයෝ; මඤඤං භාවෙඛා, භවඛණ්ඩනවෙත්දක ආර්‍ය මාර්ගයවඩා; අනාසවා, ආශ්‍රවරහිතවූවෝ; පරිනිබබනති, ඉඝපාදි ශෙෂඅනුපාදිශෙෂසංඛ්‍යාතවිප්‍රකාරයෙන් පිරිනිවෙත්. එහි සබබෙසතතා යනු ආර්‍යවූද අනාර්‍යවූද සකකායදෘෂ්ටියෙහි බැසගත්තාවූද සකකායදෘෂ්ටිය ඉක්මෙව්වාවූද සතවයෝය, මරිසසනති යනු දඩිමරණ අදඩිමරණ යන විප්‍රකාරමරණ යෙන්මැරෙත්, එහි සකකායදෘෂ්ටියෙහි බැසගත්තවුන්ගේමරණය අදඩිසි, සකකායදෘෂ්ටිය ඉක්මවූවුන්ගේමරණය දඩිසි.

මරණයනසඛාජීවිතං, යනු ආයුගෙවීමෙන් චක්ෂුරාදී ඉන්ද්‍රිය යන්ගේ උපවෙත්දයෙන් වන්නාවූ; ජීවිතපරියොසානා, දිවිකෙළවර නම්; මරණපරියොසානා, මරණ සඞ්ඛ්‍යාතවූ අන්තයයි; සකා කාමමං ගමිසසනති, යනු කමමසසකතා හි, සවියන්ගේ කම්වූ පරිද්දෙගි යම් ගමනක්වේද එය කමමසසකතායයි කියයි;

පුඤ්ඤූපාපඵලූපනා, යන්නෙන් කම්පල දක්නාසුළුබව හා කම් පලින් වියොව නොවෙන බවද දක්වයි; නිරයං පාපකම්මනෙතා යන්නෙන් අකුසල සංසකාරයෝ දක්වනලදහ; පුඤ්ඤූකම්මා ච සුගතිං, යන්නෙන් කුසලසංසකාර හෙතුවෙන් සුගතියට යන් යි කිහ; අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා පරිනිබ්බන්ති අනාසවා- යන් නෙන් සම්සංසකාරයන්ගේ සමතික්‍රමනය දක්වන ලදී.

තෙනා හ භගවා සබ්බෙ -පෙ- අනාසවාති, මෙහි සබ්බෙ සත්තා මරිස්සන්ති -පෙ- පාපකම්මනෙතා- යනු ආහාලහප්‍රතිපදා හා නිජ්ඣාම ප්‍රතිපදායි; අපරෙව -පෙ- අනාසවා, යනු මධ්‍යම ප්‍රතිපදායි; සබ්බෙසත්තා -පෙ- පාපකම්මනෙතා, යනු සංකෙලෙසයි; එවං සංසාරං නිබ්බත්තෙයන්ති, මෙසේ සසර නිපදවයි; සබ්බ සත්තා-පෙ- පාපකම්මනෙතා, යන්නෙන් දුකඛවට කම්මවට කිලෙසවට යන තෙවටහු කියනලදහ; අපරෙව මග්ගං භාවෙත්වා යනාදියෙන් නිවටන් විවරකිරීම දක්වත්; සබ්බ සත්තා -පෙ- පාපකම්මනෙතා- යනු ආදිනවයි; පුඤ්ඤූකම්මා ච සුගතිං යනු අස්සාදයි; අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා යනාදිය නිස්සරණයි; සබ්බ සත්තා -පෙ- පාපකම්මනෙතා යනු හෙතු හා ඵලයි; එහි පඤ්චසකඛ්ධයෝ ඵලයි, තෘෂ්ණාව හෙතුයි; අපරෙ ච මග්ගං භාවෙත්වා යනාදිය මාර්ගය හා ඵලයි; සබ්බ සත්තා -පෙ- පාපකම්මනෙතා-යී- මේ සංකෙලෙසයි ඒ සංකෙලෙස තෙමේ තණ්හා සංකිලෙස දිට්ඨිසංකිලෙස දුච්චරිත සංකිලෙස යි තෙවැදෑරුම් වේ; එහි තණ්හා සංකිලෙසය කාමතණ්හා භවතණ්හා විභව තණ්හා යන තුන්තණ්හින් දුක්ඛයුතුය නොහොත් යම් යම් වස්තුවකින් බැසගන්නා ලද්දේද ඒ ඒ වස්තුවෙන්ම දුක්විය යුතුය, සත්තිස්වැදෑරුම් තෘෂ්ණාජාලා විවරිතයෝ එම තෘෂ්ණාව ගේ විසතරයි; දිට්ඨිසංකිලෙස, දුච්චරිත සංකිලෙස විවයද ප්‍රකටයි; අපරෙව මග්ගං භාවෙත්වා යනාදිය වොදනයි, ඒ මේ වොදනය තෙවැදෑරුම්වේ; තෘෂ්ණා සංකෙලෙසය සමථයෙන් සුදුවේ, ඒ සමථය සමාධිසකඛ්ධයි; දෘෂ්ටිසංකෙලෙසය විදර්ශනාවෙන් සුදුවේ ඒ විදසුන් පැණකඳයි; දුශ්චරිත සංකෙලෙසය සුචරිතයෙන් සුදු වේ ඒ සුචරිතය සිල්කඳයි; සබ්බ සත්තා -පෙ- පාපකම්මනෙතා- යනු අපුඤ්ඤූපටිපදායි, පුඤ්ඤූකම්මා ච සුගතිං-යනු පුඤ්ඤූකම්ම පටිපදායි; අපරෙව මග්ගං භාවෙත්වා- යනාදිය පුඤ්ඤූ පාප සමතික්‍රමන පටිපදායි; ඒ ප්‍රතිපදාවන් අතුරෙහි යම් පුඤ්ඤූ පටිපදාවක් හා අපුඤ්ඤූපටිපදාවක් වේද මේ සුඛති දුග්ගති සංඛ්‍යාන සකල භවගාමිනීවූ එක් ප්‍රතිපදාවකි, එයින් එක් ප්‍රති

පදවක් සිව්අපායෙහිද එක් ප්‍රතිපදාවක් සුගතිසංඛ්‍යාත දෙව ගතින්හිද උතපත්තීයට හෙතුවන්නීය. යම් පුඤ්ඤ පාපස මන්විකකම පටිපදාවක් වන්නිද මෙය ඒ ඒ කෙලෙසපරිනිබ්බාණ යෙහි යන සුළුවන්නිය; නැවත මෙහි ප්‍රතිපදාවන්ගේ විභාගය දක්වනු පිණිස තයොරාසි යනාදිය කීහ; තයො රාසි මිච්ඡත්තනියතොරාසි සම්මත්තනියතොරාසි අනියතොරාසි, මිච්ඡත්තනියත රාසිය සම්මත්තනියත රාසිය අනියත රාසිය හි ප්‍රතිපදා රාශි තුණෙක් වෙති:-

තත්ථ යො ච මිච්ඡත්තනියතොරාසි යො ච සම්මත්තනියතොරාසි එකා පටිපදා, තත්ථනන්තරිකාමිනී, ඒ ත්‍රිවිධරාසින් අතු රෙහි යම් මිච්ඡත්තනියත රාසියෙක් වේද යම් සම්මත්තනියත රාසියක් වේද, මේ තත්ථනන්තරිකාමිනීවූ එකම ප්‍රතිපදාවකි, තත්ථ යො අනියතොරාසි අයං සබ්බත්ථකාමිනී පටිපදා, එහි යම් අනියත රාසියක් වේද මේ සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදාවයි; කෙන කාරණේන, කිතම් කරුණකින්ද යත්? පච්චයං ලභනෙනා නිරයෙ උපපජ්ජිත්‍ය, අච්චන්තාදි ප්‍රත්‍යයලබන්නේ නරකයෙහි උපදනේය; පච්චයං ලභනෙනා තිරච්ඡානයොනියු උපපජ්ජිත්‍ය, ප්‍රත්‍යයක් ලබන්නේ තිරිසන්යොනින්හි උපදනේය; පච්චයං ලභනෙනා පරිනිබ්බායෙය්‍ය-යනු අවසන්කොට උත්තානාථියි; තස්මා සං සබ්බත්ථගාමිනී පටිපදා, එසේ ප්‍රතිපදාවිභාගයෙයින්- සබ්බ සත්තා මරිස්සන්ති- යනාදි ඝාථාවයෙන් නිද්ධාරණයකොට විවි තනයකරණලද මේ ධම්ක්‍රමය සච්චත්‍රගාමිනී ප්‍රතිපදානම්. යං එත්ථ කුසලං හෙතුසෝ ඨානසෝ අත්තාධිසෝ ඉදං වුච්චති සබ්බත්ථගාමිනීපටිපදා කුසලං දුතියං කථාසම්බලං, මේ සච්චත්‍රගාමිනී ප්‍රතිපදාවෙහි ප්‍රතිපදා මහතුවශයෙන් ආවර්ජිත කල අනතුරුව වහාම සච්චත්‍රකාරයෙන් උපදනාවූ යම් කුසලයක් වේද එදවැනි තථාගතබලයවූ මේ කුසලය සච්චත්‍රගාමිනී ප්‍රතිපදා ඥානය හි කියනු ලැබේ, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙම ඥානයෙන් සච්චප්‍රතිපදා විභාගය තත්වූපරිද්දෙන් දන්නාසේක- හේකෙසේද යත්-? "යම් ගමක වැසි සියල්ලන්ම එක්ව එකම හුරෙකු හෝ මුවෙකු මරණකල්හි ඒ සියලු මිනිසුන්ගේම සවනයාව සත්ව ඉන්ද්‍රිය අරමුණුකොටැ පවත්නිය ඒ ප්‍රාණඝාත අකුසල කර්මය වනාහි රැස්කරණ කෙණෙහිම ඔවුන්ගේ සිත්හි වෙන් වෙන්වූ ආකාර ඇත්තේ වේ ඔවුනතුරෙන් එකෙක් අනාදර යෙන් හිංසාකාරයි එකෙක් නෝත්සාරවයි අනුන් මිඹින් පීඩා කරණලදුව කෙරෙයි, එකෙක් සදිකාමැත්තෙකුමෙන්වී ප්‍රති ඝාතය නොකෙරෙමින් හැඟිරෙයි, ඔවුනතුරෙන් එකෙක් එම

කම්මයෙන් නරකයෙහි උපදී එකෙක් තිරිසන් යොනියෙහිද එකෙක් ප්‍රේතලෝකයෙහිද උපදී, මෙසේ විමට කාරණය තථාගතයන් වහන්සේ එම කම්මය රැස්කළ කෙණෙහිම මේ ආකාරයෙන් රැස්කළ බැවින් මොහු නරකයෙහි උපදින්නේය මොහු තිරිසන් යොනියෙහි උපදින්නේය මොහු ප්‍රේතවිෂයෙහි උපදින්නේයයි දන්නා සේක්මය, නරකයෙහි උපදින්නවුන් අතුරෙන්ද මොහු මහ නරකයෙහි උපදින්නේය මොහු ඔසුපත්හි උපදින්නේය යි දන්නා සේක, තිරිසන්යොනියෙහි උපදින්නවුන් කෙරෙහිද මොහු අපාදකයෙක් වන්නේය මොහු විපාදකයෙක් වන්නේය මොහු සිවිපාවෙක් වන්නේය මොහු බහුපාවෙක් වන්නේය යි දනී, ප්‍රේතයොනියෙහි උපදින්නවුන් අතුරෙහිද මොහු නිජ්ඣාමතණ්හිකයෙක් වන්නේය මොහු ඛුප්පිපාසයෙක් වන්නේය මොහු පරදත්තූපජීවිකයෙක් වන්නේය යි දනී. ඒ අකුශලකම්මයන් අතුරෙහිද මේ කම්මය ප්‍රතිසන්ධිය අදනේය මේ කම්මය ප්‍රතිසන්ධිය නො අදනේය දුර්ම්ල කම්මය ප්‍රතිසන්ධිය දුන්කල උපධි විපාකමාත්‍රයක් වන්නේය යි දන්නා සේක. එසේම යම් ගමෙක වැසි සියල්ලන් එක්ව දනක් දෙනකැලැ ඒසියල්ලගේම වෙතනාව එම දානවස්තූන් අරමුණු කොට ඇත්තේවේ ඒ දානමය කුශලකම්මය වනාහී ඔවුන් රැස්කළ කෙනෙහිම නානාකාරවේ ඔවුනතුරෙහි ඇතැම් කෙනෙක් දෙව්ලොව උපදින් ඇතැම්කෙනෙක් මිණිස්ලොවැ උපදින්, තථාගතයන් වහන්සේ ඒ කම්මය රැස්කළකෙණෙහිම මේ ආකාරයෙන් මේ කම්මය රැස්කොට මොහු මිනිස්ලොවැ උපදනේය මොහු දෙව්ලොවැ උපදනේය යි දන්නා සේක, ඒ දෙවියන් අතුරෙහිද මෙතෙමේ පරනිම්මිත වසවත්ති දෙවියන් කෙරෙහිද මෙතෙමේ බ්‍රහ්මාවු දෙවියන් කෙරෙහිද මෙතෙමේ ප්‍රධාන දිව්‍යරාජයෙක්වද මෙතෙමේ දෙවැනි තුන්වැනි තනතුරුකරණ පරිවාරකයෙක්වද උපදනේය යි දන්නා සේක, ඒ කුශලකම්මයන් අතුරෙහිද මේ කම්මය ප්‍රතිසන්ධිදානයට සමර්ථවන්නේය මෙය සමර්ථ නොවන්නේය දුර්ම්ලවන්නේය ප්‍රතිසන්ධිදුන්කලැ උපධි විපාකමාත්‍රයක් දෙන්නේය යි දන්නා සේක, එසේම විදසුන් වඩන යොගීන් අතුරෙහිද මෙතෙමේ මේ ආකාරයෙන් විදසුන් අරමුණුකළබැවින් රහත්වන්නේය මෙතෙමේ අනාගාමීද-මෙතෙමේ සකෘදාගාමීද-මෙතෙමේ සොතාපන්නද- එකබීජීද-කොලංකොලද- සත්තක්ඛත්තුපරමද වන්නේය මෙතෙමේ ආර්‍යමාර්ගයට පත්වන්ට නොහැකි වන්නේය ත්‍රිලක්ඛණාරම්මණික විදර්‍ශනාඥානයෙහි හිටින්නේය මෙතෙමේ ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහණ

යෙහිද මෙතෙමේ නාමරූප පරිග්‍රහණයෙහිද මෙතෙමේ අරූප ධර්මපරිග්‍රහණයෙහිද සිටින්නේය මෙතෙමේ මහාභූතමාත්‍රයක් ව්‍යවස්ථානය කරන්නේය මෙතෙමේ කිසිවක් සලකාගත නොහැක්කේවන්නේය යි දන්නාසේක, කිරුණුපිරියම්කරන් නවුන් අතුරෙහිද මෙහෙමේ පරිකර්මමාත්‍රයෙහි සිටින්නේය මෙහෙමේ කසිණ නිමිත්ත අමණක් උපදවන්නට හැකිවන්නේය අර්හාදීන් උපදවන්ට නොහැකිවන්නේය මෙතෙමේ අර්හාදීන් උපදවන්නේය මෙතෙමේ ධ්‍යානයට පැමිණෙන්නේය මතු ගුණවිශෙෂයට කොපැමිනෙන්නේය මෙතෙමේ උපරිගුණවිශෙෂයට පැමිණෙන්නේය යි දන්නාසේක, මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සර්වඥතාඥානී ප්‍රතිපදාඥානවිභාගය දතයුතු.

ඉති සබ්බඤ්ඤුතඤාණිනී පටිපදා අනෙකධාතුලෝකා:-මෙසේ උක්තප්‍රකාරයෙන් සර්වඥතාඥානී ප්‍රතිපදාතොමෝ චක්ෂුරාදිවූද පෘථිව්‍යාදිවූද අනෙකධාතූන්ගෙන් යුත් සකලාධ්‍යාත්මාදි ලෝක නම්; හෙවත් තත්ථගාමිනීප්‍රතිපදාව අන්‍යෝන්‍යවිලක්ෂණයෙන් නානා ධාතු ලෝකනම්. එහි අනෙකධාතුලෝක නම් කවරේද? පඨවී ධාතු පටන් නිබ්බානධාතු අවසන්කොට දක්වනලද එක්තිස්ධාතු අනෙකධාතුලෝකනම් විභාග අර්ථනයානුසාරයෙන් දතයුතු. එහි නානාධාතුලෝක නම් වේද? අසුභ චක්ඛුධාතු අසුභ රූප ධාතු අසුභ චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු ආදිවශයෙන් අන්‍යෝන්‍ය විලක්ෂණත්වයෙන් නානාප්‍රකාර ධාතූන්නෙන්යුත් ලෝකයයි; යං එත්ථ සඞ්ඛතං හෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ ඉදං වුච්චති අනෙකධාතු නානාධාතුඤාණං තථාගතබලං;- මේ අනෙකධාතු නානාධාතුඤාණය චක්ඛුධාතුආදි භෙදයෙන් උපාදින්නක නෙවත් සවිඤ්ඤාණක සඞ්ඛාරලෝකයාගේ වශයෙන් අනෙකධාතු නානාධාතුලෝකය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඇසීමෙන් දන්නාසේක්ද එසේම අනුපාදින්නක අවිඤ්ඤාණක සංඛාරලෝකයාගේ වශයෙන් ද එය දන්නාසේක් ම ය, පසේ බුදුවරයන්වහන්සේලා භාග්‍යවතුන් වහන්සේලාද උපාදින්නකසඞ්ඛාරලෝකයාගේ ම නානත්වය දනිත් හෙද එක දෙසකින් ම ය නිප්‍රදේශයෙන් නොවේ අනුපාදින්නක සංඛාර ලෝකයාගේ නානත්වය නොදනිත්. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහී මේ නාම් ධාතුහුගේ උස්සන්නතාවයෙන් මේ වෘක්ෂයාගේ කඳ සුදුය මේ වෘක්ෂයාගේ කඳ කළුය මේ වෘක්ෂයාගේ කඳ මටය මේ වෘක්ෂයාගේ කඳ සණුය මේ වෘක්ෂයාගේ සිව්ය තුනිය මෙනම් ධාතුහුගේ උස්සන්නතාවයෙන් මේ වෘක්ෂයාගේ පත්‍ර වර්ණසංස්ථානාදි වශයෙන් මෙබඳු වෙත් ය යී ද මේ නාම් ධාතුහුගේ උස්සන්නභාවයෙන් එලු කුඩාස මහත්

ය දිගය වටය මනාසවහන් ඇත්තේය මවය කැකීඝය සුඟදය දුඟදය මෙනම් ධාතුහුගේ අධිනත්වයන් මේ වෘක්ෂයාගේ මල් නිල්වන්ය පිඟුවන්ය ලේවන්ය සුදුවන්ය සුඟදය දුඟදය යී ද තිත්තය මධුරය කටුකය ඇඹුල්ය කසටය යී ද මෙනම් ධාතුහුගේ උසස්භාවයෙන් මේ වෘක්ෂයාගේ කටු සියුම්ය රළුය සෘජුය වඩිකය කළුය නිල්ය සුදුය යි මේ ආදි ආකාරයෙන් අවිඥානකසංසාර ලොකයාගේද අනෙකධාතු නානාධාතුස්වභාව ත්වූ පරිද්දෙන් දන්නා සේක. අනෙකධාතු නානාධාතුලෝකය.

ඉතිඅනෙකධාතු නානාධාතුකස්සලෝකස්ස, උකතප්‍රකාර වූ අනෙකධාතු නානාධාතු ලොකයාගේ; සංසත්තදවධාතුංසත්තා අධිමුච්චන්ති, යම් කිසි හීනාදි සවභාවවත් ධාතුවකට සත්වයෝ අදහස්වශයෙන් පැමිණෙත්ද; තං තං ඒව, ඒ ඒ ධාතුම; අධිමුච්චන්ති, ඉවත්; අභිනිවිසන්ති, තෘෂ්ණාදිවශයෙන් ඇතුළත්වත්. අධිමුච්චනවිසයවිභාගවශයෙන් දක්වනුපිණිස කෙවි රූපාධිමුත්තා යන්නාදිය කීහ. හේ උත්තානාපීසි. යං එත්ථ කුසලං හෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ අයං වෙනෙය්‍යෝ අයං න වෙනෙය්‍යෝ අයං සග්ගගාමී අයං දුග්ගතිගාමී'ති ඉදං වුච්චති සත්තානං නානාධිමුත්තිකතාඤාණං චතුත්ථං තථාගතබලං. මේ හීනප්‍රණීතාධිමුත්තිතාවය හොවර කොටගෙන මේ සත්ව තෙමේ භික්ෂවිා ලිය හැක්කේය මේ තෙමේ භික්ෂවා ලිය නොහැක්කේය මේ තෙමේ සුගතිගාම්ය මේ තෙමේ දුග්ගතිගාමී ය යි හෙතුවශයෙන් වහාම සීඝ්‍රප්‍රකාරයෙන් යම් ඥානය උපදනේ ද මේ සත්වයන්ගේ නානාධිමුත්තිතාවය දන්නා ඥානය සිව්වැනි තථාගතබලය යි කියනු ලැබේ. නානාධිමුත්තිකතා ඥානයයි. ඉති තෙ යථාධිමුත්තා ව භවන්ති තං තං කම්මසමාදානං සමාදියන්ති, උකතප්‍රකාරයෙන් ඒ හීනාධිමුත්තිකප්‍රණීතාධිමුත්තිකසත්වයෝ යම් ආකාරයකින් අදහස් ඇත්තෝවෙත් ද ඒ ඒ අධිමුත්තියට අනුරූපපරිද්දෙන් තමන් විසින් සමාදන්විය යුතු කටයුතුකම්සමාදානය කෙරෙත්, ඔව්හු සමහරෙක් ලොභවශයෙන්ද සමහරෙක් ද්වේෂවශයෙන්ද සමහරෙක් මොහවශයෙන්ද සමහරෙක් ශ්‍රද්ධාවශයෙන්ද සමහරෙක් වීර්‍යවශයෙන්ද සමහරෙක් ප්‍රඥාවශයෙන් දැයි සමුච්චාතෘභෙදයෙන් අඛාකාරවූ කම්ය සමාදන් වෙත්, තං විභජ්ජමානං දුවිධං සංසාරගාමී නිබ්බාන ගාමී ච, සමුච්චාතෘවශයෙන් අඛාකාරවූ ඒ කම්ය ප්‍රවෘත්තිනිවෘත්ති වශයෙන් විභාගකරණ්හි ලබන්නේ සංසාරගාමීකම්ය නිබ්බාණගාමී කම්යද යි දෙවැදෑරුම් වේ, ඒ ද්විවිධකම්යන් අතුරෙහි යම් කම්යක් ලොභවශයෙන් දොසවශයෙන් මොහවශයෙන් කෙරේද

මේ කර්මය සංක්ලිෂ්ට බැවින් කෘෂ්ණයි කාලකසංඛ්‍යාත අකුසල විපාක බැවින් කෘෂ්ණවිපාකයි, එහි යම් කර්මයක් ශ්‍රද්ධා වශයෙන් වීර්‍ය්‍ය වශයෙන් නොවේ ද මේ කර්මය අසංක්ලිෂ්ට බැවින් ශුක්ලයි සොභන විපාක බැවින් ශුක්ල විපාකයි. එහි යම් කර්මයක් ලොභ දෘෂ මොහ වශයෙන් හා ශ්‍රද්ධාවශයෙන් නොවේ ද මේ කර්මයද සංක්ලේශ අසංක්ලේශ වශයෙන් උභය මිශ්‍රභෙයින් කෘෂ්ණ සුක්ලයි. කෘෂ්ණසුක්ලවිපාක ඒ තත්ථ යං විරිය්වසෙන පඤ්ඤා වසෙන ච කම්මං කරොති ඉදං කම්මං අකණ්හං අසුක්කං අකණ්හ අසුක්කවිපාකං කම්මක්ඛයාය සංවත්තති ඒ ෂඩ්කාර කර්මයන් අතුරෙහි විර්‍ය්‍යවශයෙන් හා ප්‍රඥාවශයෙන් ද චතුර්මහාචෙතනා සංඛ්‍යාතවූ යම් කර්මයක් නොවේ ද මේ ලොකොත්තර කුශලකර්මය කාලකසංඛ්‍යාත දුඃඛවිපාක නො දෙන භෙයින් අකණ්හ ද වේ සොභනඃඛවිපාක වූ සුඃඛවිපාකද නො දෙන භෙයින් අසුක්ක ද වේ තදුභය විපාක රහිතභෙයින් ම අකණ්හ අසුක්ක විපාක ඇත්තේ ද වේ මේ කර්මය කර්මයන් අතුරෙන් උතුම් වේ එසේ ම ශ්‍රේෂ්ඨ වේ සකල කුසලාකුසල කර්මයන් ක්ෂයකිරීම පිණිස පවත්නේ ඒ චත්තාරිමානි කම්මසමාදානානි- අත්ථිකම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නසුඛං ආයතිං දුක්ඛවිපාකං, අත්ථි කම්මසමාදානං පච්චුප්පන්න දුක්ඛං ආයතිං සුඛවිපාකං, අත්ථිකම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නාදුක්ඛංවෙව ආයතිං ච දුක්ඛ විපාකං, අත්ථිකම්මසමාදානං පච්චුප්පන්නාසුඛං වෙව ආයතිච සුඛ විපාකං මේ කර්මසමාදානයෝ සතරෙක් වෙති කර්මායූහන වතීමානකාලයෙහි කාමපාතව්‍යතා සංඛ්‍යාත සුඛවේදනාන්විතවූ මතුකල දුක්ඛවිපාක ඇත්තාවූ කර්මසමාදානයෙක් ඇත කාමපාතව්‍යතාසංඛ්‍යාත අවෙලක ප්‍රතිපදාවයි, කර්මායූහන වතීමාන කාලයෙහිදුක්වූ මතුකල සුඛවිපාක ඇත්තාවූ කර්මසමාදානයෙක් ඇත, නියුණු කෙලස් ඇත්තහුගේ දුකසේ බඹසරවිසීම් ආදිය යි, කර්මරුස්කරණ වත්මන්කලත් දුක්වූ ද මතුත් දුක් පලදෙන්නාවූ ද කර්මසමාදානයක් ඇත කාමපාතව්‍යතා රහිතවූ අවෙලක ප්‍රතිපදාව හා දුක්ඛවේදනාවෙන් යුක්තවකරණ ප්‍රාණවධාදිය යි, වත්මන්කලැ සුඛවේදනාන්විතවූ ද මතු සුඛවිපාක ඇත්තාවූ ද කර්මසමාදානයක් ඇත, පඤ්ච කොලබන්නාවූ ද ධ්‍යානවිදර්ශීනා වඩන්නහුගේ සසුන් බඹසරවාසය යි.

යං එවං ජානියං කම්මසමාදානං, යම් බඳු අනිකුත් මෙබඳු කර්මසමාදානයක් ඇත්තේ ද.

ඉමිනා පුග්ගලේන අකුසලකම්මසමාදානං උපචිතං අවිපක්කං විපාකාය පච්චුපට්ඨිතං න ච භබ්බා අනිබ්බිද්ධ ඤාතු'න්ති තං

භගවා න ඔවදති යථා දෙවදත්තං කොකාලිකං සුනක්ඛත්තං වලිච්ඡවිපුත්තං.

මේ පුද්ගලා විසින් අකුශලකර්ම සම්භාරයක් එලදෙනයට සමර්ථ වශයෙන් රැස්කරණ ලද්දේය එම අකුශලකර්මය නොපැසුණේය පැසීම පිණිස දැන් පැමිණියේ ය හෙවත් විපාකදීමට කරණ ලද අවකාශ ඇතිවිය එහෙයින් කෙලශාභිසංඛාරයන් බිඳ හැරීමෙන් අනිනිබ්බිද සංඛ්‍යාත ආඤ්ඤාමාගීයට පැමිණෙන්ට හව්‍ය යෙක් නොවන්නේම ය යි දැන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විපාකාවරණයෙන් වැසිගියාවූ එබඳු පුද්ගලයාහට සත්‍යප්‍රතිවේධය පිණිස ඔහම කොට අවවාද නොකරණසේක. දෙවදත්ත-කොකාලික-සුනක්ඛත්ත ලිච්ඡවි පුත්‍රාදීන්හට අවවාද නොකොට හැරියාක් මෙනි; මතුවාසනා පිණිස එබඳු අයට ද දහම් දෙසේ මැ යි අජාසත් ආදීන්ට මෙන්.

යෙ වා පනඤ්ඤෙපි සත්තා මිච්ඡත්තනියතා ඉමෙසඤ්ච පුග්ගලානං උපච්චිතං අකුසලං නා ච තාවපාරිපූරිගතං පුරා පාරිපූරිං ගච්ඡති පුරා ඵලං නිබ්බත්තයති පුරාමග්ගමා වාරයති පුරාවෙනෙය්‍යත්තං සමතික්කමතී ති තෙභගවා අසමත්තං ඔවදති යථා පුණ්ණච ගොවතිකං අචෙලකඤ්ච කුක්කුරවතිකං. මෙයින් අන්‍ය වූ හෝ මිච්ඡත්තනියත යම් සත්වයෝ වෙත් ද මේ පුද්ගලයන් විසි නුදු කිරීමට පවත්නන්නාලද අකුසල කර්මයක් ඒතාක් පලනිපද විමෙහි සමත්බවට නො පැමිණියේද මතුකල පලනිපදවීමෙන් පිරීමට යේ ද මිච්ඡත්තනියතභාවයෙන් මතුකල වහා ඵලධර්මයාගේ අභාජනත්වය නිපදවයි ද කර්මය සම්පූර්ණව සමාප්ත කොට නො හත්නාවූ එබඳු පුද්ගලයන්ට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අවවාද කරණසේක. ගොවෘත්තයෙහි යෙදුනාවූ පුණ්ණයාහටද සවාණ වෘත්තයෙහි යෙදුනාවූ අචෙලකයාහට ද යම්සේද එමෙනි. මෙයින් කෙලශානන්තරයෙන් මිශ්‍රවූ කර්මානන්තරය ද දක්වනලදී.

ඉමස්ස ච පුග්ගලස්ස අකුසලකම්මසමාදානං පරිපූරමානං මග්ගං ආවාරයිස්සති පුරා පාරිපූරිං ගච්ඡති පුරා ඵලං නිබ්බත්තයති පුරා මග්ගමාවාරයති පුරා වෙනෙය්‍යත්තං සමතික්කමතී'ති තං භගවා අසමත්තං ඔවදති. යථා ආඝසමත්තං අඞ්ගුලිමාලං. මේ පුද්ගලයාගේ ද අකුසලකර්මසමාදානය පරිපූර්ණවනුයේ මාර්ගය ආවරණය කරන්නේය මතුකල පලනිපදවීමෙන් පිරීමට යන්නේය මතුකල වහා ආඤ්ඤාඵල අභාජනත්වය නිපදවන්නේය එසේම මතුකල මාර්ගාවරණය ද කරන්නේය වෛනෙයත්වය ඉක්මවන්නේ ය යි සර්වාකාරයෙන් දන්නා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මිච්ඡත්තනියත වශයෙන් සම්පූර්ණව නිමකොට නොගන්නා

ලද අකුසලකර්ම ඇත්තාවූ ඒ පුද්ගලයාට අවවාද කරණසේක ආයුෂ්මත් දාරුචීරිය තෙරුන්ට මෙනි. මෙයින් අභිප්‍රාය කිම්ද කියා විමසූ සැබෑසේ මුදුමැජ්ඣිමත්තකා, මේ බලනිදේශයෙහි කියනලද සකල කර්මයන්ගේ මෘදුමධ්‍යඅධිමත්ත භාවය දතයුතු, කර්මයන්ගේම මෘදු මධ්‍ය අධිමත්තභාවයෙන් කර්මවිපාකයන්ගේද මෘදු මධ්‍ය තීක්ෂ්ණභාවය හැඟෙයි යන අදහස යි. තත්ථ මුදුආනෙඤ්ජාභි සංඛාරා මජ්ඣිං අවසෙසකුසලා සංඛාරා අධිමත්තං අකුසලසංඛාරා, ඒ මෘදුත්වාදීන් අතුරෙහි අරූපාවචර සමාපත්ති සංඛ්‍යාත ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරයෝ මෘදු යි- අවසෙස කුසල සංඛාරයෝ මධ්‍ය යි-අකුසලසංඛාරයෝ අධිමත්ත යි.

යං එත්ථ සුත්තං නෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ ඉදං දිට්ඨ ධම්මවෙදනීයං ඉදං උපපජ්ජවෙදනීයං ඉදං අපරාපරියවෙදනීයං ඉදං නිරය වෙදනීයං ඉදං තිරච්ඡාන වෙදනීයං ඉදං පෙත්ති විසය වෙදනීයං ඉදං අසුරවෙදනීයං ඉදං දෙවවෙදනීයං ඉදං මනුස්ස වෙදනීය'න්ති ඉදං වුච්චති අතීතානාගත පච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානානං හෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ විපාකවෙ මත්තතාසුත්තං පස්සවමං තථාගතබලං.

මේ විපාකවෙමත්තතාවය හොවරසොට මේ කර්මය දෘෂ්ට ධර්මවෙදනීයය මේ කර්මය උපපද්‍යවෙදනීය ය මේ කර්මය අපරාපර්‍යා වෙදනීය ය මෙය නරකයෙහි විඳිය යුතුය මෙය තිරිසන් යොනියෙහි විඳිය යුතුය මෙය ප්‍රෙතවිෂයෙහි විඳිය යුතුය මෙය අසුරනිකායෙහි විඳිය යුතුය මෙය දෙවියන් අතුරෙහි විඳිය යුතුය මෙය මිණිස්ලොව විඳිය යුතුය යි හෙතුවශයෙන් කරුණු වශයෙන් සම්ප්‍රකාරයෙන් උපදනා ලද සූත්‍රයක් වේද අතීත අනාගත පච්චුප්පන්නවූ කර්මයන්ගේ හෙතුවශ යෙන් කරුණු වශයෙන් සම්ප්‍රකාරයෙන් උපදනා මේ විපාක වෙමත්තතා සූත්‍රය පස්වැනි තථාගත බල ය යි කියනු ලැබේ. මේ කර්මවිපාකයාගේ වනාහි ගතිසම්පත්ති ගතිවිපත්ති උපධි සම්පත්ති උපධිවිපත්ති කාලසම්පත්ති කාලවිපත්ති ප්‍රයොග සම්පත්ති ප්‍රයොගවිපත්ති යන මොවුහු කාරණයි; "අපෙ කච්චානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්තිං පටිබාහන්ති න විප චන්ති" යනාදි ප්‍රතිසම්භිදා මාගධීපාළිමඟින් ඒ බව දතයුතු. ඉති තථා සමාදින්නානං කම්මානං සමාදින්නානං ඛීණානං විමොක්ඛානං සමාධීනං සමාපත්තීනං අයං සංකිලෙසෝ ඉදං වොදානං ඉදං වුට්ඨානං එවං සංකිලිස්සති එවං වොදායති එවං වුට්ඨහති'ති සුත්තං අනාවරණං. විපාකසූත්‍රවිභාගයෙහි උකහා

ප්‍රකාරයෙන් සුඛකං සුඛකවිපාකං පවත්තුපපන්නසුඛං ආයතිං සුඛ විපාකං යනාදි ආකාරයෙන් සමාදන්වත ලද්දවූ කම්යන්ගේ හා ධ්‍යාන විමොක්ෂ සමාධි සමාපත්තීන්ගේ ප්‍රතිපක්ෂධර්ම වශ යෙන් මේ කිළිටිවීම ද ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් කෙරෙන් පිරිසිදුවීම ද මේ ප්‍රගුණවොදුනය හා භවඛගවුඬාතය ද වන්නේය, මෙසේ ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයෙන් කිළිටිවන්නේ ය මෙසේ පිරිසිදු වන්නේය මෙසේ නැගීසිටින්නේ ය යි දැන ගැණීම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගේ අනාවරණ ඤාණය වන්නේය.

තත්ථ කතිඣානානි චතස්සෝ ඣානානි?, ඒ ඣාන විමොක්ෂා දීන් අතුරෙහි ධ්‍යානයෝ කෙතෙක් ද? චතුසකනය වශයෙන් රූපාවචර ධ්‍යාන සතරකි; කති විමොකඛා? එකාදස ව අළු ව සත්ත ව තයො ව වෙව, විමොක්ෂ ධර්මයෝ කෙතෙක් ද? අළුවිධ අභිභායතනයන් හා සුඤ්ඤතාදි විමොකඛත්තය ද යි යන එකොළොස ද ලෞකික අෂ්ටවිමොක්ෂය ද එසින්ම නිරොධසමාපත්තිය හැර සතෙක් ද සූන්‍යතා විමොක්ෂාදි සූත්‍රාන්තික ත්‍රය ද අභිඛම්මයීයෙන් අනිමිත්තවිමොක්ෂය හැර අවශෙෂ විමොක්ෂවය ද යන මෙතෙක් විමොක්ෂයෝ වෙති. මෙහි පිළිවෙළින් විමොක්ෂ සතෙක් අර්පිත අර්පිතලක්ෂණයෙහි විසකමහත වශයෙන් ප්‍රත්‍ය නීක ධර්මයන් කෙරෙන් මිදෙන හෙයින් ද අරමුණෙහි නිශ්චයට පැමිණෙන හෙයින් ද විමොක්ෂ නම්, නිරොධසමාපත්තිය වනාහි සත්ප්‍රකාරයෙන් සකුසලවෙදනීත ධර්මයන් කෙරන් මුත් බැවින් අපගම විමොක්ෂ නම්, ලොකොත්තර ධර්මයෝ ද තත් තත් මාර්ග වධ්‍යකිලෙශයන් කෙරෙන් සමුච්ඡේද වශයෙන් විමුත් බැවින් විමොක්ෂ නැමැ යි මේ විශෙෂය දතයුතු.

කති සමාධි? තයො සමාධි සවිතකකා සවිචාරො සමාධි අවිතකකෙකා විචාරමත්තෙකා සමාධි අවිතකකා අවිචාරො සමාධි, සමාධිහු කෙතෙක් ද? සමාධිහු තුණෙකි සවිතකක සවිචාර සමාධිය අවිතකක විචාරමත්ත සමාධිය අවිතකක අවිචාර සමාධිය යන මොවුහු යි. එහි චතුකකනය පඤ්චකනය යන්හි පථම ඣාන සමාධිය සවිතකක සවිචාර සමාධි යි, පවනනයෙහි දුතියඣාන සමාධිය අවිතකක විචාරමත්ත සමාධි යි චතුකකන යෙහි හා පවනනයෙහි අවශෙෂධ්‍යානයන්හි සමාධිය අවිතකක අවිචාර සමාධි යි.

කති සමාපත්තියො? පඤ්චසමාපත්තියො සඤ්ඤාසමාපත්ති අසඤ්ඤාසමාපත්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාසමාපත්ති විභූතසමා පත්ති. නිරොධසමාපත්ති, සමාපත්තිහු කෙතෙක් ද? සඤ්ඤාසම,

පනනි ආදිපදෙකි. උතතානත්ථි; තත්ථ කතමෝ සංකිලෙසෝ? පඨමස්ස ඣානස්ස කාමරාගබ්‍යාපාදා සංකිලෙසෝ යෙ ච කුසලූපජීවිනියා මෙ පඨමඣානා ඵලා වා පන කොචි භාවභාගියෝ සමාධි, ඒ ධ්‍යානාදි ධම්මයන්හි සංකෙලෙසය තවරේ ද යත්? කාමරාග ව්‍යාපාදයෝ ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ සංකෙලෙසයෝ හි එසේ ම කුසලූපජීවිනියා ධ්‍යානසංඛ්‍යාතවූ ප්‍රථම විතීය ධ්‍යානවය ද යම් කිසි භාවභාගීය සමාධියක් ඉවි ද යෙ ද සංකෙලෙසයි. මෙහි කාමරාග ව්‍යාපාදයන් ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ සංකෙලෙසය හි කිබැවින් විතීය ධ්‍යානාදින්ගේ වශයෙන් යෙදියයුතු, කුසලූපජීවිනියා යන්නෙන් පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් ධ්‍යානයන් දක්වූහ, කුසලූපජීවං වුච්චති අප්පණ්ණං, යනු හෙයින් පිළිකුල් කටයුත්ත කුසලූපජීවි නම් යම් පුගුලෙක් ප්‍රථමධ්‍යානය හෝ විතීයධ්‍යානය හෝ නිපදවා මේ තෙකින් පමණය හි හැකිලීමට පසුබටවීමට පැමිණේ ද මතු උත්සාහ නො කෙරේ ද ඔහුගේ ඒ ධ්‍යානයෝ නොපසුබට විදර්ශී වනානයන් විසින් පිළිකුල් කරණු ලබන බැවින් කුසලූපජීවිධ්‍යාන යෝ ය යි කියනු ලැබෙත්.

තත්ථ කතමං වොදානං? නීවරණපාරිසුඞ්ඛි පඨමස්ස ඣානස්ස යො ච කුසලූපජීවිනියා මෙ පවත්තිමිකා යෙ වා පන කොචි විසෙ සභාගියෝ සමාධි ඉදං වොදානං. ඒ ධ්‍යානාදීන් කෙරෙහි වූ වොදානය කවරේ ද? නීවරණපාරිසුඞ්ඛිය ප්‍රථමධ්‍යානයාගේ වොදානහි තෘතීය චතුර්ථධ්‍යාන වශයෙන් පශ්චිමවූ යම් කුසලූපජීවිධ්‍යානයෝ දෙදෙනෙක් වෙත් ද යම් කිසි විශෙෂභාගිය සමාධියෙක් වේ ද මේ වොදානහි. කුසලූපජීවිධ්‍යාන සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රථමවිතීයධ්‍යානවය ආසන්නබලවපච්චත්තිකතාවශයෙන් හා විශෙෂභාගියතා අභාව හෙන් ද සංකෙලෙසභාවයෙන් කියනලදි. තෘතීය චතුර්ධ්‍යාන වය විශෙෂභාගියතාරහිතනමුදු දුර්ලපච්චත්තික බැවින් වොදා නභාවයෙන් කියනලදි විශෙෂභාගීය සමාධි නම් ප්‍රගුණවූ ප්‍රථම ධ්‍යානාදියෙන් නැගිසිටියහුගේ සංඥාවිඤ්ඤාණසංස්කාරයන් විතීය ධ්‍යානාදින්ට පැමිණීම ය යි කියනලද ප්‍රගුණවොදානය යි. තත්ථ කතමං වුට්ඨානං? යං සමාපත්තිවුට්ඨානකොසල්ලං ඉදං වුට්ඨානං, සමවත්තින්නැගිසිටීමෙහි යම් දක්ෂභාවයෙක් වේ ද මේ වුට්ඨානයි. වොදානයෙහි කීවිසෙසභාගීයසමාධිසඞ්ඛ්‍යාතප්‍රගුණ වොදානය හා භවඞ්ග වුට්ඨානය ද වුට්ඨානය යි කියනලදි හෙයිම හෙයිමවූ ප්‍රගුණධ්‍යානය මතු මතු ධ්‍යානයට පදට්ඨානයි; එහෙයින් වොදානය ද වුට්ඨානය යි කියනලදි භවාඞ්ග වශයෙන් සකලධ්‍යානයෙන් නැගිටීම වේ නුයි භවාඞ්ගය ද වොදානය ද වුට්ඨානයි, යම් හෙයකින් වුට්ඨානවිසභාගවශයෙන් යථාපරිච්ඡින්න

කාලෙනේව සමාධිනා නැගීසිටීම වේ ද එහෙයින් සමාපත්තිවුට්ඨා නකොසල්ලත්ථ මේතං වුට්ඨානත්ථ සී කියතලදී යං එත්ථ සඤ්ඤං හෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ ඉදං වුච්චති සමාධිනිමිත්තං කිඤ්ච විමොක්ඛ සමාධිසමාපත්තීනං සංකිලෙසවොදානවුට්ඨාන සඤ්ඤං ඡඨං තථාගතබලං සුගමයි

ඉති තසෙසව සම්මාසම්බුද්ධස්ස තයෝ ධම්මා පරිවාරා ඉන්ද්‍රියානි බලානි විරියම්'ති, උකතප්‍රකාරවූ එම සම්මාසම්බුදුහුගේ පරිවාරධම්මයෝ තුණෙකි ඉන්ද්‍රියයෝ ද බලයෝ ද විය්‍යීය ද යන මොව් හුයි; මෙහි ඉන්ද්‍රියධම්මයෝ විය්‍යීවශයෙන් බලධම්මයෝ වෙත් ආධිපත්‍යාර්ථයෙන් ඉන්ද්‍රිය නම් නිශ්චලාර්ථයෙන් බලනම්; මොහු මුදින්ද්‍රියත්ථ මොහුමජ්ඣින්ද්‍රියත්ථ මොහු තික්ඛින්ද්‍රියත්ථ යි ඒ ඉන්ද්‍රිය ධම්මියන්ගේ මෘදුමධ්‍යතීව්‍රත්ථ අධිමත්තතාවත්ථක් වේ ද ඒ මුදින්ද්‍රියාදීන් අතුරෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තික්ඛින්ද්‍රිය පුද්ගලයාහට සංක්ෂෙපවූ අවවාදත්ථකින් අවවාද කෙරේ මජ්ඣින්ද්‍රියත්ථාහට සංක්ෂෙප විත්‍ථාර වශයෙන් ද මුදින්ද්‍රියත්ථාහට විත්‍ථාරවශයෙන් ද අවවාද කෙරේ; එසේ ම තික්ඛින්ද්‍රියත්ථාහට මෘදුවූ ධම්මදෙසනාව ද මජ්ඣින්ද්‍රියත්ථාහට මෘදුනිජ්ඣත්තවූ ධම්මදෙසනාව ද මුදින්ද්‍රියත්ථාහට තීක්ෂ්ණ ධම්මදෙසනාව ද දක්වන්නේය; තවද තික්ඛින්ද්‍රියත්ථාහට සමථත්ථ ද මජ්ඣින්ද්‍රියත්ථාහට සමථවිදර්ශනාව ද මුදින්ද්‍රියත්ථාහට විදර්ශනාව ද දක්වනසේක. එසේ ම තික්ඛින්ද්‍රියත්ථාහට නිස්සරණත්ථ ද මජ්ඣින්ද්‍රියත්ථාහට ආදීනව ත්ථා නිස්සරණත්ථ ද මුදින්ද්‍රියත්ථාහට අස්සාද ආදීනව නිස්සරණත්ථත් ද දක්වනසේක; තික්ඛින්ද්‍රියත්ථාහට අධිපඤ්ඤාසික්ඛාව ද මජ්ඣින්ද්‍රියත්ථාහට අධිචිත්තසික්ඛාව ද මුදින්ද්‍රියත්ථාහට අධිසීලසික්ඛාව ද පණ්ඩිතසේක යං එත්ථ සඤ්ඤං හෙතුසෝ ඨානසෝ අනොධිසෝ අයං ඉමං භූමිං භාවනඤ්ච ගතෝ ඉමස්ස වෙලාය ඉමිස්ස අනුසාසනියා එවං ධාතුකොවායං අත්තභාවස්ස ආසයෝ අයං ච අනුසයෝ ඉතී මේ පුද්ගලතෙමේ මේ කාලයෙහි මෘදු මධ්‍යම තීක්ෂ්ණ ප්‍රභෙද වූ මේ අනුශාසනා වෙන් හුණ්ඩ්‍යංඛ්‍යාතවූ මේ සංකෙලෙස වාසනාවට හා භාවනා සංඛ්‍යාතවූ ලොදුනවුට්ඨානයට ද පැමිණියේත්ථ මේ තෙමේ ජීනාදි වශයෙන් මෙබඳු අත්තභාව ඇත්තේත්ථ මේ පුද්ගලයාගේ ශාස්වත උච්ඡෙදප්‍රකාරවූ මහා යථාභූතඤ්ඤාණාලොකාදි ප්‍රකාරවූ මෙත් මේ ආසය වන්නේත්ථ මේ අනුසය වන්නේත්ථ යි මේ ඉන්ද්‍රියත්ථන්ගේ මෘදු මධ්‍යම අධිමත්තතාවෙහි හෙතුවශයෙන් කරුණු වශයෙන් ඇතිප්‍රකාරවශයෙන් උපදනා යම් ඥානත්ථක් වේ ද මෙහි "ආසත්ථනායි එත්ථ සත්තා වසන්තීති ආසයෝ" භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළ සත්වයන්ගේ මේ ආසත්ථ දන්නාසේක් හාස්වත

උපෙච්ඡ දෘෂ්ටිප්‍රකාරයාගේ හා විදර්ශීනාඥාන කර්ම සවභාවඥාන යන්ගේ ද අප්‍රවෘත්තික්ෂණයෙහි ම දන්නාසේක එහෙයින් "කාමං සෙවන්තං යෙව ජානාති අයං පුග්ගලෝ කාමාධිමුත්තෝ කාමාසයෝ කාමාධිමුත්තෝ ති, නෙක්ඛම්මං සෙවන්තං යෙව ජානාති අයං පුග්ගලෝ නෙක්ඛම්මාධිමුත්තෝ නෙක්ඛම්මාසයෝ නෙක්ඛම්මාධිමුත්තෝති, බ්‍යාපාදං සෙවන්තං යෙව ජානාති පෙ අබ්‍යාපාදං පෙ පීනම්බං පෙ ආලෝකසඤ්ඤං සෙවන්තං යෙව ජානාති අයං පුග්ගලෝ පීනම්බාධිමුත්තෝ පීනම්බාසයෝ පීනම්බාධිමුත්තෝති"යනු විදර්ශීන්ත පක්ෂයෙහි දැඩි බවට ගියාවූ කාමරාගාදි අනුසයිත ක්ලේශයෝ අනුශය නම්

පරේසන්තානං, ප්‍රධානසත්ත්වයන්ගේ; පරපුග්ගලානං, එයින් අන්‍යවූ හීනසත්ත්වයන්ගේ; තෙනාහෝත්- පරසන්තානං පරපුග්ගලානං, අන්‍ය සත්ත්වයන්ගේ; වෙනෙය්‍යජන වශයෙහි වෙවචනයි; ඉදං ඉන්ද්‍රියපරෝ පරියත්තාදිවිත්තඤාණං, මේ ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය යන්ගේ පරඅපරභාව විශෙෂය දැනගැණීම; ඔත්තප්පං තප්පාගත බලං වුච්චති, සත්වැනි තප්පාගත බලය යි කියනු ලැබේ

පරෝ ච අපරෝ ච පරෝපරෝ ඔකාරූදෙසෝ, පරූපරෝ භාවෝ පරූපරියං පරෝපරියභාවෝව පරෝපරියත්තං ඉන්ද්‍රියානං පරූපරියත්තං ඉන්ද්‍රියපරෝපරියත්තං ඒසිට්ඨා මත්තා විමත්තා විමත්තාව වෙමත්තං මෙමත්තස්ස භාවෝ වෙමත්තතා ඉන්ද්‍රිය පරූ පරියත්තස්ස වෙමත්තතා ඉන්ද්‍රියපරෝපරියත්තස්ස වෙමත්තතා ඉන්ද්‍රියපරූපරියත්තස්ස වෙමත්තතාය ඤාණං ඉන්ද්‍රියපරෝපරියත්තස්ස වෙමත්තතා ඤාණං.

ඉති, උක්තප්‍රකාර ඉන්ද්‍රියපරෝපරියත්තස්ස වෙමත්තතා ඤාණයෙහි ඵලිදිය; අතීතානාගතාදීනං, වක්ෂ්‍යමාණාකාරයෙන් අනෙකවිධවූ නොහොත් අනෙකප්‍රකාරයෙන් පැවැත්තාවූ; පුබ්බෙනිවාසං, අනුස්මරණයට කැමතිවන්නාවූ සවපර ප්‍රතිබන්ධ සන්තානරූපීනඛන්ධ පවත් පෙරවිසූ නඳපිළිවෙල; අනුස්සරති, "එකම්පි ජාතිං වෙපි ජාතියෝ" යනාදී වශයෙන් ජාතිපටිපාටියෙන් ඉගාස් සිහිකෙරේ ද; තතථ,ඒ අනෙකවිධිත පූර්වනිවාසානුස්මරණයෙහි; යං, භාග්‍යවතුන් වහන්සේට යම්ඥානයක් පහළවී ද මෙය අට වැනි තප්පාගතබල නම් වේ; සෙය්‍යථිදං යනු ආරම්භප්‍රකාර නිදර්ශනාර්ථයෙහි නිපාතයි හේ කෙසේ ද යත්-එකම්පි ජාතිං, පිළිසිඳගැණීම මුල්කොට ඇවූ කෙළවරකොට ඇති එක භවපරියාපන්නවූ සකක්ඛන්ධතානයක් ද; වෙපි ජාතියෝ, යනාදිය ද මෙසේ හි; "අමුත්‍රාසිං" යනාදිය සමරණාකාර නිදර්ශනහි;

අමුත්ත, අසවල් සංවිත්තකල්පයෙහි අසවල් භවයෙහි හෝ යෝනි යෙහි හෝ ගතියෙහි හෝ විඤ්ඤාණට්ඨිතියෙහි හෝ සත්ත්වාවාසයෙහි හෝ සත්තනිකායයෙහි හෝ ඉපන්නාවූ; ඉදස්ස සුගමයි.

විසුද්ධෙන, චුති උපපත්ති දස්සනයෙන් දිට්ඨිවිසුද්ධියට හෙතු බැවින් පිරිසිදුවූ; අතික්කන්තමානුසකෙන, මානුෂ්‍යකොපචාරය ඉක්මවා රූපදර්ශනය කරන්නාවූ නොහොත් මංසචක්ඛුස්ස ඉක්මවූ පවත්නාවූ; දිබ්බෙන චක්ඛුනා, දිවැසින්; චවමානෙ පෙ දුග්ගතෙ හතෙත පස්සති'ති සම්බන්ධයි,

දිබ්බසදිසත්තා දිබ්බං දිබ්බවිහාරවසෙන පවත්තනතා අත්ත නා ච දිබ්බවිහාරසන්නිස්සිතත්තාපි දිබ්බං ආලොකපරිග්ග හෙන මහාජුතිකත්තාපි දිබ්බං තිරොකුඩ්ඩාදි ගතරූපදස්ස නෙන මහා ගතිකත්තාපි දිබ්බං, දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු චක්ඛු කිච්චකරණෙන චක්ඛුමිච'ති පි චක්ඛු, චුතූ'පපාත දස්සනෙන දිට්ඨි විසුද්ධි හෙතුත්තා විචිකිච්ඡාදි එකාදස උපක්කිලෙස විර හතෝ වා මානුසසූපචාරං අතික්කමිත්වා රූපදස්සනෙන මංස චක්ඛුං අතික්කන්තත්තා වා අතික්කන්තත මානුසකං.

චවමාණෙන, චුතවන්තාවූද; උපපජ්ජමාණෙන, උපදනාවූද; හීණෙන, මොහ නිස්සන්ද යුත් බැවින් හීන ජාති කුල භොගාදි වශ යෙන් පිළිකුල්කරනු ලබන්නාවූ; පණීතෙන, අමොහ නිස්සන්දයෙන් යුත් බැවින් උතුමාණඹවූ; සුවණ්ණෙණ, අදෙස නිස්සන්දයෙන් යුත් බැවින් ඉඳ කන්ත මනාප සණ්ඨාන ඇත්තාවූ; දුබ්බණ්ණෙණ, දෙස නිස්සන්දයෙන් යුත් බැවින් අනිඳ අකන්ත අමනාප සණ්ඨා නවත්වූ; සුගතෙ, සුගතියට පැමිණියාවූ නොහොත් අලොභ නිස්සන්ද යුත් බැවින් ආඪ්‍යවූ මහධන ඇත්තාවූ: දුග්ගතෙ, දුග තියට පැමිණියාවූ නොහොත් ලොභ නිස්සන්දයෙන් යුත් දිළිදුවූ සවල්ප ආහාර පාන භොජන ඇත්තාවූ; යථා කම්මූපගෙ, යම්යම් කර්මයක් රැස්කරණ ලදද ඒ ඒ කර්මයෙන් පැමිණියාවූ; සත්තෙ, සතුන්; පජානාති, දන්නාසේක. මෙහි චවමානෙ ඵනාදි පද යෙන් දිවැස් කිසද යථා කම්මූපගෙ ඵනාදි පදයෙන් යථාකර්මෝ පග ඥාන කෘත්‍යයද කියනලදී, යථා කම්මූපග ඤාණ අනාගතංස ඤාණයෝද දිවැස පාදකාව ඇත්තාහුම දිවැස සමගම ඉදුවෙත්; "මෙ වත භොන්තො සත්තා කාය දුච්චරිතෙන සමන්නාගතා" ඵනාදිය උතුමානාථයි. තවද අටවැනි නවවැනි දෙතුවණ එක් කොට දක්වනු පිණිස "තථා සඟහු'පගෙසු ච සත්තෙසු" ඵනාදිය කීය. භෙද සුගමයි.

ඉමානි භගවතො චෙතොපරියඤාණාදි පුබ්බ නිවාසානුස්සති ඤාණං ච දිබ්බ චක්ඛුච අට්ඨමං නවමං තථාගතබලං.

ඉති, උකත ප්‍රකාරයෙන්; තතථ, ඒ දසබල ඤාණයන් අතු රෙහි; සබබඤඤුතා පතතා, යම් සර්ඥතාවයක් පැමිණියාද, සබබධමමා විදිතා, එහෙයින් බොධ්‍ය සර්ධර්මයෝ අවබොධ කරණ ලද්දාහුය; විරජං, රාගාදි රජෝ රහිතවූ; විතමලං, පඤචගිය රාගාදි නෙලඟ මල ඇත්තාවූ; යං සබබඤඤුතා ඤාණං, යම්කිසු සර්ඥතාඥානයක් පහළවිද; බොධිමූලෙ, බෝරුක් මුලදී; මාරසේ, නෙලඟ මාරතෙමේ; භිභාසතා, සමුච්ඡින්න කරණ ලද්දේය; ඉදං සබබාසවි පරිකඛයං ඤාණං, මේ සර්වාශ්‍රවක්ෂයකර අගින් මාගීඥානය; භඤඤතා, භාග්‍ය වතුන් වහන්සේගේ; දසමං තථාගතා බලං, දසවැනි තථාගත බලයවන්නේහිය යම් කලෙක අගින් මාගීයෙන් වාසනා සහිත සර්වාශ්‍රවයෝ ක්ෂයකරණ ලද්දාහුද එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සර්ඥතාඥානය අවබොධ කරණ ලද්දේ වේය පරවාදීහු දශබල ඥානයක් නම් වෙන් වෙන්ව නැත්තේය යම් හෙයකින් "සබබඤඤුතා පතතා විදිතා සබබධමමා" යී කියන ලදද එහෙයින්ම මේ දශබල ඥාන ප්‍රභෙදය සර්ඥතාඥානයා ගේම ප්‍රභෙද වන්නේය යි කියන්ය ඒ පරවාදය එසේ දතයුතු නොවේ, දශබල ඥානය අනිශෙකක්මය සර්ඥතාඥානය අනිශෙකක ඒ එසේමැයි, දශබල ඥානය සවකීය සවකීය කෘත්‍ය පමණක් දනී සර්ඥතාඥානය ඒ දශබල ඤාණකෘත්‍යය ඇ එසින් අන්‍ය කෘත්‍ය යන්ද දනීමැයි; දශබල ඥානයන් අතුරෙහි පළමුවැනි ඨාන ඨාන ඤාණය කාරණාකාරණ පමණක් දනී, චින්තිය ඥානය කර්මී පරිවෙෂ්දයද නානතිය ඥානය ධාතු නානත්වයද චතුර්ථ ඥානය අධ්‍යාශයාධිමුක්තිවද පඤචම ඥානය කර්මවිපාකාන්තරයද සවැනි ඥානය ධ්‍යානාදීන් හා තත් සංකෙලෙසාදියද සපතම ඥානය ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රිය යන්ගේ තීක්ෂ්ණ මෘදුත්වයද අෂටම ඥානය පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙලද නවම ඥානය සත්වයන්ගේ චුතූපපාතයද දශම ඥාන ය සත්‍ය පරිවෙෂ්දයද දන්නේය සර්ඥතාඥානය වනාහි මේ දශබල ඥානයන් ඉසින් දතයුතු ධර්මයන්ද එසින් මත්තෙහිද දනීමය, මේ දශබල ඥානයන්ගේ කිසි සියල්ලම නොකෙරේ ඒ එසේමැයි එම සර්ඥතාඥානය ධ්‍යානයක්ම අර්ථනය වන්වද සමාධියක්ම විකුබ්බන කරන්වද මාගීයක්ම කෙළෙසුන් හෙවන්ටද නොහැකි වන්නේමය යලි පරවාදී මෙසේ විවාළ සුත් තේය, මේ දශබල ඥානය සවිතකක සවිචාරද? නොහොත් අවිතකක විචාරමත්තද? අවිතකක අවිචාරද? නාමාවචරද? රූපාවචරද? අරූපාවචරද? ලෞකිකද? ලොකොත්තරද? යි? විවිත්‍ර සුතු ය, පරවාදී තෙමේ මේ ප්‍රශනයන්ගේ විසසජ්ජිය ධර්මයන් දන්නේ නම් පිළිවෙලින් ඥානසතක් සවිතකක සවිචාරාදිය යි'ද ඉන්

ඔබෙබහි ඤානවයක් අවිතක්ක අවිචාරය සි ද කියන්නේය ආශ්‍ර වක්ඛයකර ඤානය සවිතක්ක සවිචාරද වන්නේය අවිතක්ක විචා රමත්තද වන්නේය අවිතක්ක අවිචාරද වන්නේය සි ද එසේම පිළිවෙලින් සතක් කාමාවචරද දෙකක් රූපාවචරද අවශාන ආශ්‍රවක්ඛයකරඤානය පමණක් ලොකොත්තරය සි ද කියන් නේය. සබ්බසඤ්ඤානං සඤ්ඤාපන සවිතක්ක සවිචාරමේව කාමා වචරමේව ලොකියමේවාති" යි සළිඤ්ඤානඤානය වනාහි සවිතක්ක සවිචාරමය කාමාවචරමය ලෞකිකමය සි කියන්නේය, මෙසේ අටුවාතනින් පරවාදය මඩනේය.

විචයහාරසම්පාතාවී වණ්ණනායි.

කතමා භික්ඛවේ සුත්තිහාර සම්පාතනා, ඒ ඡොඩශහාර සම්පාතනය්‍ ඇතුරෙහි සුත්තිහාර සම්පාතතෙමේ කවරේද? "තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස පෙ සබ්බාදුග්ගතියෝ ජහෙති මෙහි පදවී කියනලදමැයි. එහි තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මා සඞ්කප්ප ගොවරෝ යන මෙහි රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මාසංකප්ප ගොවරෝ භවිස්සති ඉති, මනස සවැනිකොට ඇති දෙර වල් සිහිනමැති කව්ළුවෙන් වසා වසන්නහුගේ කාමවිතක්කාදි මිථ්‍යා විතර්කයන්ගේ අවසරයක් නැත්තේක්‍රුයි නෙක්ඛම්ම විත කකාදී සම්මා සඞ්කප්පය ඕනව ගොවර වන්නේය ප්‍රවෘත්තිසථා නයක් වන්නේය යන මේ අර්ථතෙමේ; සුජ්ජති, යුක්තිය හා ගැළපේ සංඝාතනයවේ සම්වේ යන අර්ථයි. සම්මා සංකප්ප ගොවරෝ සම්මාදිට්ඨි හවිස්සති ඉති, උක්තප්‍රකාරයෙන් සම්‍යක් සංකල්පනා ගොවරකොට ඇති පුද්ගලතෙමේ අවිපරීත වූවත්ම විතක්කීනය කරණ්‍රයේ සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙක් වන්නේය යන අර්ථ තෙමේ; සුජ්ජති, යුක්තී හා ගැළපේ. සම්මාදිට්ඨි සුරෙකඛාරෝ විහරණතා උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣිස්සති ඉති, සම්‍යක් දෘෂ්ටිසංඛ්‍යා ත විදර්ශනාඤානය පෙරටුකොට වසනුයේ මාගීඤානයෙන් පඤ්ච සකන්ධයන්ගේ උදය ව්‍යය අසමෙමාහ වසයෙන් ප්‍රතිවෙධ කරන් නේය යන අර්ථතෙමේ, සුජ්ජති, යෙදේ. උදයබ්බයං පටිවිජ්ඣ නතා සබ්බා දුග්ගතියෝ ජහිස්සති ඉති, එසේ උදය ව්‍යය ප්‍රතිවෙධ කරන්නේද දුඃඛ සවභාව ඇති බැවින් දුර්ගති සංඛ්‍යාත සකල භවගතීන් හරණේය යන අර්ථතෙමේ; සුජ්ජති, යෙදේ. සබ්බා දුග්ගතියෝ ජහනතා සබ්බානි දුග්ගති විනිපාත භයා නි සමතික්කමිස්සති ඉති සුජ්ජති, එසේ සකල භවගතීන් හරණේ සකල දුර්ගති විනිපාත භය හා සසර බියද ඉක්මන් නේය යන මේ අර්ථතෙමේ යෙදේමැයි.

සුත්තිහාරසම්පාතයි.

තත්ථ කතමෝ පදට්ඨානහාරසම්පාතෝ? තස්මා රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මා සංකප්පගොචරෝ යනාදි හාථාසි.

එහි තස්මා රක්ඛිත චිත්තස්ස යනු ඉන්ද්‍රිය සංවරය සුචරිත පරිපූරණයව ආසන්න බැවින් පදට්ඨානයි. සම්මාසංකප්පගොචරෝ යනු නෛෂ්ක්‍රම්‍ය සංකල්පනාදිය බහුලකොට ඇත්තා හට නීවරණ ප්‍රහාණය සුකර හෙයින් සමථයට පදට්ඨානයි. කාමීසවනාත සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙහි හා ප්‍රත්‍යය සහිත නාම රූප දර්ශන සම්‍යක් දෘෂ්ටියෙහිද පිහිටියේ තමා අයත් සසරදුක දන්නේ ඒ දුක ඉක්මවීමට උපායවූ විදසුන් වඩනුයි සම්‍යක් දෘෂ්ටිය විදර්ශනාවට විශේෂකාරණයක් වන බැවින් සම්මාදිට්ඨි පුරෙකඛාරෝ යනු විදර්ශනාවට පදට්ඨානයයි කීහ. උදය ව්‍යය ඥානදර්ශන යෙහි උත්සාහකරණ්ඩුගේ සම්මත්ත නියාමයට බැසගන්නේනුයි ඒ උදය ව්‍යය දර්ශනය ප්‍රථම මාර්ගයට කරුණු බැවින් ඤාණවත්ත උදයබ්බයං යනු දර්ශන භූමියට පදට්ඨානයයි කීහ. ආලෝක සඤ්ඤා මනසිකාරාදියෙන් සපිතම්බියාගේ අභිභවනය වීර්‍යයට ආශ්‍රය කරුණු බැවින් පීතම්බිහිතු භික්ෂු යනු විර්‍යයට පද සථානයයි කීහ. එකාභිසමය තමා කැමති බැවින් ආර්‍යමාර්ග ක්ෂණයෙහි ප්‍රහාණ භාවනා සමාන කාලික වන්නී නමුදු පහකට යුතු කෙලෙස් පහකිරීමක් නැතිකල භාවනා පාරිපූරය නොවන් නීතුයි ප්‍රහාණ නිමිත්තක්මෙන් කොට භාවනාව කියන ලද්දීය එහෙයින් සබ්බාදුග්ගතියෝ ජනෙ යනු භාවනාවට පදසථානයයි කීහ.

පදට්ඨානහාර සම්පාතයි.

ලක්ඛණහාර සම්පාතයෙහි තස්මා රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මා සංකප්පගොචරෝ යන ඉදං සතින්ද්‍රියං මේ සතින්ද්‍රියයි, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාවය සතිසංවරයි, සමාන බලයෙන්ද නෛෂ්ක්‍රම්‍ය චිතකාදීන් බහුලකොට ඇති හෙයින් මෙසේ කීහ, මෙහි රක්ඛිත චිත්තතාවයෙන් සම්‍යක් සංකල්පනාව ගොදුරුකොට ඇති බව කාරණූපචාර හෙයින් හැඟේනුයි සතින්ද්‍රිය කියනලදී, ඉන්ද්‍රිය ලක්ෂණයෙන් හෝ විමුක්ති පරිභාවන භාවයෙන් හෝ සමාන ලක්ෂණ බැවින් පඤ්චින්ද්‍රියයෝම ගණුලැබෙත් නුයි. සතින්ද්‍රියං ගහිතෙ ගහිතානි භවන්ති පඤ්චින්ද්‍රියානි යි කීහ. සම්මාදිට්ඨි පුරෙකඛාරෝ යනුවෙන් සම්දිට්ඨි ගත්කලැ අරිඅට්ඨඞ්ගිකමග්ග ගන්නාලද්දේ වේ ඊට හෙතු කිමෙක්ද යත්? ඝම්හෙයකින් සම්‍යක්දෘෂ්ටියෙන් සම්‍යක් සංකල්පනාව ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් සංකල්පනාවෙන් සම්‍යක් වචනය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් වචනයෙන් සම්‍යක්

කම්මන්තය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් කම්මන්තයෙන් සම්‍යක් ආජීවය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් ආජීවයෙන් සම්‍යක් ව්‍යායාමය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් ව්‍යායාමයෙන් සම්‍යක් සමාධිය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් සමාධියෙන් සම්‍යක් විමුක්තිය ප්‍රභව වන්නේද සම්‍යක් විමුක්තියෙන් සම්‍යක් විමුක්ති ඤාණදර්ශනය ප්‍රභව වන්නේද එහෙයිනි.

ලක්ඛණහාර සම්පාතයි.

චතුබ්‍යූහහාර සම්පාතයෙහි තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස යන මෙහි රක්ඛිතං පරිපාලියති යනු අර්ථනිරුක්තියි. පාලියතීති යනමෙහි ඉතිසද්දය ආද්‍යර්ථයි ප්‍රකාරාර්ථ හෝ වේ එහෙයින් මේ ආදී වූයේ හෝ මේ ප්‍රකාර ඇත්තේ හෝ නිරුක්තියයි කියනලදී මේ ගාථා දෙශනාවෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අදහස කවරේද යත්? යම් පුද්ගලයෝ දුර්ගතීන් තෙරෙන් මිදෙනු කැමැත්තෝ වෙත්ද ඔවුහු ධර්මචාරීහු වන්නාහුය යනු මෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අදහස වන්නේය, යම්කෙයකින් කොකාලිකතෙමේ ශාරිපුත්‍ර මෞද්ගල්‍යායන සප්තවරයන් වහන්සේලා කෙරෙහි සිත ප්‍රදූෂ්‍යකොට මහාපද්මනම් නරකයෙහි උපන්නේද එහෙයින් දුෂ්ටි දුරුකරණු කැමැත්තේ රක්නාලද සිතැත්තේ වන්නේය, මේ දෙශනා නිදාන නිදර්ශනයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිහියෙන් ආරක්ෂා කරණලද සිතින් යුක්තවූ සේක එහෙයින් සතියා චිත්තා රක්ඛිතබබංයි සූත්‍රයෙහි දෙශනා කුසල් වශයෙන් කියන ලද්දේය.

චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතයි.

ආවට්ටහාර සම්පාතයෙහි තසමාරක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මා සංකප්ප හොවරා යන මේ සම්ඵයි, සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරෝ යන මේ විපස්සනාඥි, ඤත්වාන උදයබ්බයං යනු දුක්ඛපරිඤ්ඤි, පීන ඉන්ද්‍රියාභිභූ භික්ඛු, යනු සම්බෝධය ප්‍රභාණඥි, සබ්බාදුග්ගතියෝ ජහෙ, යන මේ නිරෝධයි මේ චතුස්සත්‍යයෝයි.

ආවට්ටහාර සම්පාතයි.

විභත්තිහාර සම්පාතයෙහි- කුසලාකුසලා කුසල පක්ඛික නිද්දිට්ඨබ්බා, කුසල පක්ෂතෙමේ කුසලපක්ෂයෙන් නිදර්ශන කට යුතුය; අකුසල පක්ෂා අකුසල පක්ඛික නිද්දිට්ඨබ්බා, අකුසල පක්ෂතෙමේ අකුසල පක්ෂයෙන් නිදර්ශන කටයුතුය. තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස යනාදී ගාථාවෙහි රක්ඛිත චිත්තස්ස යනු සති

සංවරසි හේ වක්ඛුවාර සංවරාදි වශයෙන් සවැදෑරුම්වේ. සම්මා සංකප්පය ත්‍රිවිධයි, සම්මාදිට්ඨිය දුකෙහිසඳුණාදි වශයෙන් අට විධයි, උදය ව්‍යය ඤාණය අවිජ්ජා සමුදයා රූපසමුදයෝ යනාදි වශයෙන් පස්කඳෙහි සම්පණස් ආකාරයි, පීතම්බාභිභවනය සිව්මඟ වශයෙන් සිව්ආකාරයි. එහි සතිසංවරය ලෞකිය ලොකුත්තර වශයෙන් දෙවැදෑරුම්ය එයින් ලෞකියවූයේ කාමා වචරමය ලොකුත්තර වූයේද දස්සනභූමි භාවනභූමි වශයෙන් දෙආකාරයි, මෙහි එකී එකී සතිසංවරයක් චතුසතිපට්ඨාන භෙදයෙයින් සිව්වැදෑරුම් වේ, සම්මාසංකප්පාදීන්හිද මෙම්නයයි මේ විශේෂයි, එනම් සම්මා සංකප්පය පඨමජ්ඣාන වශයෙන් රූපාවචරයයිද නිබ්බරණය කටයුතු. මේ කුසලපක්ෂ වසයෙනි පදට්ඨාන විභාගය පදට්ඨානහාර සම්පාතයෙහි කී නයින් දත යුතු. අකුසල පක්ෂයෙහි අසංවර හේතුමේ වක්ඛු අසංවරාදි වස යෙන් අටවැදෑරුම්වේ, මිච්ඡා සංකප්පය කාම විතක්කාදි වස යෙන් ත්‍රිවිධවේ, අසඳුණය දුක්ඛ අසඳුණාදි වශයෙන් අට වැදෑරුම්වේ. සම්මාදිට්ඨට පටිපක්ඛ වසයෙන් මිච්ඡාදිට්ඨිය දෙසැට ආකාරවේ. පීතම්බය උතුපත්ති භූමිවශයෙන් පස්වැදෑ රුම්වේ, මෙසේ අකුසල පක්ෂයෙහි විභත්තිභෙද දතයුතු.

විභත්තිහාර සම්පාතයි.

පරිවත්තනහාර සම්පාතයෙහි-සමථ විපස්සනාභාවිතාය, ලෞකික සමථ විදර්ශනාවය භාවිතා කළකල; සවිපල්ලක්ඛණ, අර ක්ඛිතෙන චිතෙනන යනාදි හාථාවට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් නෙවත් අකුසල පක්ෂයට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්; නිරුධඵලං, සමථ විදර්ශනා ඵලයවූ නිරෝධය; පරිඤ්ඤාතං දුක්ඛං, දුක්ඛ පරිඤ්ඤාත යද; සමුදයෝ පහීණෝ, සමුදය පහවීම; මග්ගෝ භාවිතෝ, මග්ගවැඩීම වන්නේය.

පරිවත්තනහාර සම්පාතයි.

වෙවචනහාර සම්පාතයෙහි තස්මා රක්ඛිතචිත්තස්ස යන්නට චිත්තං මනෝ විඤ්ඤාණං මනින්ද්‍රියං මනායතනං විඤ්ඤාණා විඤ්ඤි තත්තං යනු වෙවචනයි. සම්මා සංකප්ප කොවරු යන්නට නෙක්ඛම්ම සංකප්ප අබ්‍යාපාද සංකප්ප අවිහිංසා සංකප්ප යනු වෙවචනයි. සම්මාදිට්ඨි පුරෙක්ඛාරෝ යන මෙහි සම්මා දිට්ඨිය පඤ්ඤාඤ්ඤත්ථං පඤ්ඤාමඝගා පඤ්ඤා රතනං පඤ්ඤා පජ්ජෝතෝ පඤ්ඤා පභෝදෝ යනාදි වෙවචනයි.

වෙවචනහාර සම්පාතයි.

පඤ්ඤින්ත්‍රියහාර සම්පාතයෙහි තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස යනු සම්‍යතිහුගේ පදවඩන පඤ්ඤින්ත්‍රියයි, සම්මා සංකප්ප ගොවරු යනු සම්ථයාගේ භාවනා පඤ්ඤින්ත්‍රියයි, සම්මාදිඨි පුරෙක්ඛාරු ඤාණ උදයබ්බයං යනු දර්ශන භූමිහුගේ නික්ඛිප ප්‍රඥප්තියි, පිතම්බාතිහු භික්ඛු යනු සමුදයාගේ අනවශේෂ ප්‍රහාන ප්‍රඥප්තියි, සබ්බා දුග්ගතියෝ ජහෙ යනු මාර්ගයාගේ භාවනා ප්‍රඥප්තියි.

පඤ්ඤින්ත්‍රියහාර සම්පාතයි.

ඔතරණහාර සම්පාතයෙහි තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස සම්මා සංකප්ප ගොවරු සම්මාදිඨි පුරෙක්ඛාරු යන මෙහි සම්මාදිඨිය ගත්කල ශ්‍රද්ධාදී පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ ගන්නා ලද්දාහු වෙති. මේ ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් කරණකොටගත්ත සත්‍යාවබෝධයට බැසගැනීමයි. එම පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ විද්‍යුයි විද්‍යුහුගේ පහළවීමෙන් අවිද්‍යා නිරුද්ධ වේ, අවිජ්ජා නිරෝධා සඞ්ඛාරනිරෝධෝ පෙ එවං සබ්බං, මේ පටිච්චසමුප්පාදය කරණකොට ගෙන ඔතරණයි. එම පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ සීල සමාධිපඤ්ඤා යන සකධිත්‍රයෙහි සංග්‍රහ කරණ ලද්දාහු වෙත් මේ සකධිත්‍රයන් කරණකොටගෙන ඔතරණයි, එම පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ අනාශ්‍රවවූ භවයාගේ අවයව නොවූ යම් සංස්කාර යෝ වෙද්ද එම සංස්කාරයන් කෙරෙහි ඇතුළත්වූහ ඒ සංස්කාරයෝ ධර්මධාතුවෙහි සංග්‍රහ කරණ ලද්දාහුය, මේ ධාතූන් කරණකොටගෙන ඔතරණයි. ඒ ධර්මධාතු නොමේ යම් ආයතනයක් ආශ්‍රව රහිතද භවාඞ්ග නොවිද එම් ආයතනයෙහි ඇතුළත්වූවාය මේ ආයතනයන් කරණකොට ගෙන ඔතරණයි.

ඔතරණහාර සම්පාතයි.

සෝධනහාර සම්පාතයෙහි කිව්යුතු වෙසෙසක් නොමැතියි, අධිට්ඨානහාර සම්පාතයෙහි තසමා රක්ඛිත චිත්තස්ස යනු එකත්ත නයි, චිත්තං ඔනෝ විසඳයුණං යනාදිය වෙමත්තනයි, සම්මා සංකප්ප ගොවරු යනු එකත්තනයි, නෙක්ඛම්ම සංකප්පාදිය වෙමත්තනයි, සම්මාදිඨි පුරෙක්ඛාරු යනු එකත්තනයි, සම්මාදිඨිනාම යං දුක්ඛසච්චං පෙ සච්චාගමනං, මේ වෙමත්තනයි, මෙහි සච්චාගමනං යනු සත්‍ය වසයෙන් අවි පරීත වශයෙන් ප්‍රතිවේධ ඥානවිෂයට පැමිණීම යනාර්ථයි, පච්චා ගමනං කියාද ආචාර්‍යපාඨයි, පිළිවෙළින් විෂයව යම් පැමිණී මක් වේද ඒ ඒ විෂයට පැමිණීම යනාර්ථයි, ඤාණ උදයබ්බයං යනු එකත්තනයි, උදය ඤාණයෙන් අවිජ්ජා පච්චයා සඞ්ඛාරා

ඝනාදි සමුදයද වඝඤ්ඤණයෙන් අවිජ්ජා නිරොධා සඞ්ඛාර නිරොධො ඝනාදි නිරොධයද දක්වනලදී, මේ වෙමත්තතායි. මෙහි සෙස්ස සුගමයි.

අධිට්ඨානහාර සම්පාතයි.

පරිකඛාරහාර සම්පරෙපනහාර සම්පාතවයෙහි අනුත්තානවූ ඝමක් නොමැතියි.

හාරසම්පාත වාරාට්ඨ විභාගයි.

තවද මේ හාරසම්පාත නිද්දේසය වක්ඛ්‍යමාන පාළිමුත්ත ක්‍රමයෙන්ද අවබොධ කටයුතු.

"මනෝ පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා මනෝ සෙට්ඨා මනොමයා,
මනසා වෙ පසන්නෙන, භාසතී'ව කරොතිවා
තතො නං සුඛ මන්වෙති ඡායාව අනපායිනීති.

තත්ථ කතමෝ දෙසනාහාර සම්පාතො "මනෝ පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා" ඝත මෙහි මනෝ ඝන්නෙන් සඤ්ඤා වේදනා විඤ්ඤාණස්කන්ධය දෙශනා කෙරෙහි, ආයතන ව්‍යවස්ථා කෙයින් මනායතනයද, ධාතු ව්‍යවස්ථා කෙයින් මනොවිඤ්ඤාණ ධාතුවද, ඉන්ද්‍රිය ව්‍යවස්ථා කෙයින් මනින්ද්‍රියද දක්වයි. කතමෙ ධම්මා පුබ්බඞ්ගමා, ධර්මයක් පූර්වාඞ්ගම වෙති කුශල ධර්මයන්ට ත්‍රිවිධ කුශල මූලයෝද, අකුශල ධර්මයන්ට ත්‍රිවිධ අකුශල මූලයෝද, අධිපති සහිත ධර්මයන්ට අධිපති කාරණයද සහල කුසල චිත්තෝත්පාද ඝන්ව ඉන්ද්‍රියයෝද පූර්වාඞ්ගම වූවෝ වෙති. මේ දෙශනාවෙහි සිත පෙරටුකොට ඇත්තේය බල සමූහයට රජ පෙරටුව ඝන්නාක්මෙනි; එහි නෙක්ඛම්ම ඡන්ද අව්‍යාපාදඡන්ද අවිහිංසාඡන්ද ඝන ත්‍රිවිධාකාරයෙන් සිත පෙරටුකොට ඇත්තේය, එහි අලොභයට නෙක්ඛම්ම ඡන්ද වසයෙන්ද අදෙසයට අව්‍යාපාද ඡන්දවස යෙන්ද අමොහයට අවිහිංසා ඡන්ද වසයෙන්ද සිත පෙරටුකොට ඇත්තේය. මනා සෙට්ඨා ඝනු ඒ ධර්මයන්ට සිත ශ්‍රේෂ්ඨය විශිෂ්ඨය උත්තමය ප්‍රවරය මූලය ප්‍රමුඛය ප්‍රාමොක්ෂය එහෙයින් මනෝ සෙට්ඨායි කියනු ලැබේ. මනොමයා ඝනු මනසින් කරණ ලද්දේ හුය නිර්මිත කරණ ලද්දා හුය උපන්නා හුය මනස ඒ ධර්මයන්ම ප්‍රත්‍යය වන්නේය එහෙයින් මනොමයායි කියනු ලැබේ.

ඒ ධම්මෝ නම් මොනවට ඵලවත ලද්දවූ අනාවිල සංකල්පනාවෙන් උපදවන ලද්දවූ සප්පීතියෙන් එක්කෙරුවට ගන්නාලද්දවූ වේදනාසඤ්ඤා සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණ යන මොවුහුයි; මනසා වෙ පසන්නෙන ගතු යම් සද්ධාවක් සද්දහනාවක්, ඔකප්පනාවක් අභිප්පසාදයක් වේද මේ ප්‍රසාදයෙන් උපෙත වූයේද සමුපෙත වූයේද උපගත වූයේද සමුපගත වූයේද සම්පන්න වූයේද සමන්නාගත වූයේද එහෙයින් පසන්නානසී කියනු ලැබේ මේ මනොකම්මයි; භාසකම්මා යනු වාක්කම්මයි; කායකම්මා, යනු කායකම්මයි; මෙසේ මෙයින් දශවිධ කුශලකර්ම පථයෝ දක්වන ලදහ; සඤ්ඤා, යනු ඒ දශවිධ කුශලකර්මය කළ බැවින් රුස්කළ බැවින් යන අර්ථයි; නාං, යනු යමෙක් තෙමේ කළපිනැත්තේද කළ කුසලැත්තේද කරණලද බිය රුකුන් නැනැත්තේද එබඳු පුහුලා වෙත යන අර්ථයි; සුඛං යනු කායික චෛතසික විවිධසුඛයි; අනුභවති, යනු අනුවමේ යන අර්ථයි; මේ ලොකයෙහි යම් පුහුලෙක්තෙමේ නොපහවූ අනුසය ඇත්තෙක්ම භවබන්ධනයට හිතවූ ධර්මයන් කෙරෙහි ආශ්වාදය අනුව බලන්නේද තෙතෙමේ සංයෝජනීය ධර්මයන්හි ආශ්වාදය අනුව බලන්නේ තමන් විසින් දක්නා ලද්දවූද අසනලද්දවූද සම්පත්ති භවය පතන්නේද එ හෙයින් ඒ පුද්ගලයා විසින් අවිද්‍යාවද භවතෘෂ්ණාවද ලුහුබඳනාලද්දහු වෙත් තෙතෙමේ දක්නාලද පරිදි දෙන් අසනලද පරිදි දෙන් සම්පත්තිභවය පතමින් පසාදනීය වස්තුසඞ්ඛ්‍යාත රතනත්‍රයෙහි සිත පහදවා ගනීද නැදහිලිකෙරේද පහන් සිතැතිව තුන්පින්කිරියවතෙහි කා විසි මුනි තුන්දෙරින් පිඟාදෙන තෙතෙමේ ඒ කුශලකර්මයාගේ විපාකය පැසක් අත්බැව්හි හෝ දෙවැනි අත්බැව්හි හෝ එයින් අපරාපර අත්බැව්හි හෝ අනුභව කෙරේ මෙසේවූ ඒ පුද්ගලයාගේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංඛාරයෝ වෙති පෙ මෙසේ සියළු දුක්ඛස්කන්ධ පහළවේ; ඒ මේ ගාථා දෙසනාවෙහි යම් ඥානයෙක් වේද යම් මනස්පූර්ණ ඛෙම ධර්මයෝ වෙත්ද යම් සුඛයක් වේද මොවුහු පඤ්චස්කන්ධ සඤ්ඤයන්ගේ පූර්වහෙතුවූ අවිද්‍යාව හා භවතෘෂ්ණාව සමුදයයි. ඒ දුඃඛසමුදයන්ගේ පරිඥාව පණ්ඩිත හා ප්‍රඥාණපණ්ඩිත හාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධර්මදේශනා කරණසේක. යම් කාරණයෙකින් දුක තත්වූපරිද්දෙන් දනීද යම් උපායකින් සමුදය ප්‍රහාණයෙරේද මේ මාගීඥත්‍යයි. යම් අසඞ්ඛත ධාතුවක් නිමිත්තකොටගණ මාගීය පවත්නේද මේ නිරෝධඥත්‍යයි, මෙහි චතුස්සත්‍යයෝ ආඥත්‍ය ධාතු ඉන්ද්‍රිය මාරයෙන්ද මෙසේම නිඛ්ආරණ කටයුත්

කාය; එහි සමුදයයෙන් ආශ්වාදයද දුක්ඛයෙන් ආදීනවයද මාගී නිරුද්ධ සත්‍යවයෙන් නිස්සරණයද සුඛාත්මයෙන් ඵලයද පහන් සිතින් යුත් කායවාක් ව්‍යාපාරයෙන් උපායද ධර්මයන් තමාසිත පෙරටුකොට ඇති බැවින් තමහට සුවකැමැත්තහු විසින් පහන් සිතින් වාක්කර්ම කායකර්මයන් පැවැත්විය යුතුය යන සුගතෝ වාදයෙන් ආණත්තියද නිර්දාරණ කටයුතුය.

මේ දේසනාහාර සම්පානයි.

එහි විචයහාර සම්පාතය කවරේද? මනස හෙවත් අර මුණු දැනගැනීම කරණ හෙයින් මනෝ නම්, විජානනලක්ෂණ යෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් තෙරෙහි අධිපතිභාවය කරණ හෙයින් මනෝපුබ්බඞ්ගම යි, උත්සාහ රහිත හෙයින් නිස්සත්ත නිජ්ජීවාර්ථයෙන් ධර්මයි, ගම්වැස්සන් තෙරෙහි ග්‍රාමභෝජකයෙකු මෙන් ප්‍රධානාර්ථයෙන් මනස ශ්‍රේෂ්ඨවූයේ මේ ධර්මයන්ට හුසි මනෝසීඝධා යි, සහජාතාදි ප්‍රත්‍යයවූ මනසින් නිපන්නෝ හුසි මනෝමයා යි, කෙලෙසීමක් නොමැති හෙයින් හා ආරම්මණ ඔකපපත්ත හෙයින්ද පහන්සිතින් වාග්විඥප්ති පැතිරවීමෙන් හා එසේම ඉවසීමෙන්ද භාෂනය කෙරේ, චෝපනකාය විප්ඵාර යෙන් හා එසේ ඉවසීමෙන්ද කයින් කෙරේ, එසේම රැස්කළ බැවින් හා අනිකෙකු අයත් නොවන බැවින්ද භණ්ඩා යි කියනු ලදී, මෝනවව කායවිත්තයන් සංවරණ හෙයින් හා සංතභාව යෙන්ද ඉෂ්ඨඵලභාවයෙන්ද සුඛයයි කියනලදී, කිරීමෙන් රැස් කරණලද බැවින්ද භාජාපැසවූ විපාක ඇති බැවින්ද; අනේකානි යි කියනලදී, කාරණයට අයත් පැවතුම් ඇති බැවින් හා සංක්‍රාන්ති නොවන බැවින්ද; ජාණාවඅනාභාසිනි යි කියනලදී.

මේ අනුපදවිචය වශයෙන් විචයහාර සම්පානයි.

එහි යුත්තිහාරසම්පාතය කවරේද? ධර්මයන්ගේ අධිප්‍රත්‍ය යොගයෙන් චිත්තයාගේ පුබ්බඞ්ගමතාවය යෙදේ එහෙයින්ම ඒ ධර්මයන් සිතට අනුවපවත්නා බැවින් ධර්මයන්ගේම සෙට්ඨතාව ය යෙදේමැයි, සහජාතාදි ප්‍රත්‍යය වශයෙන් සිතින් නිපන් බැවින් ධර්මයන්ගේ මනොමයතාවය යෙදේ, පහන්සිතින් උපන්නාවූ කායවාක්කර්මයන්ගේ කුසලභාවය ය යෙදේ, යමෙකු විසින් කුශලකර්මය රැස්කරණලද්දේද ඔහුකරා සෙවනක්මෙන් සුඛය අනුවයේ යනුද යුතුය.

මේ යුත්තිහාර සම්පානයි.

එහි පදට්ඨානහාර සම්පාතනෙමේ කවරේද? මනස මනෝ පවිචාර ධර්මයන්ට පදට්ඨානයි, මනෝපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා යනු සකල කුසලපක්ෂයට පදට්ඨානයි; භාවනා යනු, සම්මාවාචාදි කරොනී යනු සම්මාකම්මන්තයි, ඔවුහු සම්මාආජීවයට පදට්ඨානයි සම්මාආජීවය සම්මාවායාමයට ද, සම්මාවායාමය සම්මාසතියට ද, සම්මාසතිය සම්මාසමාධියට ද පදට්ඨානයි, මනසාපසන්නෙන යන මෙහි පසාදය නම් සද්ධින්ද්‍රියයි එය්සීලයට පදට්ඨානයි, සීලය සමාධියට ද සමාධිය ප්‍රඥාවට ද හි විමුත්තිඤාණදස්සනය දක්වා පදට්ඨානක්‍රමය යොදාලියයුතු.

මේ පදට්ඨානහාර සම්පානයි.

එහි ලක්ඛණහාර සම්පාතනෙමේ කවරේද? "මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා" යන මෙහි මනොපුබ්බඞ්ගම තාවයෙන් ධර්මයන්ගේ ඡන්දපුබ්බඞ්ගම විරියපුබ්බඞ්ගම චිත්තපුබ්බඞ්ගම තාවයද කියනලද්දිවේ, ඡන්දයාගේ අධිපතිභාවලක්ෂණයෙන් මනස හා සමානලක්ෂණඇති බැවිනි, එසේම ඒ ධර්මයන්ගේ ශ්‍රද්ධාදීන් පෙර ටුකොට ඇතිබවද කියනලද්දිය. ඉන්ද්‍රියලක්ෂණයෙන් ශ්‍රද්ධාදීන් ගේ මනස හා සමානලක්ෂණඇති බැවිනි, "මනසා වෙ පසන්නෙන" යන මෙහි චිත්තයාගේ පහන්බවට පැමිණීම චිත්තසම්ඵස්ස කායවාක්කම්මයන්ගේ යම්සේ අනවද්‍යභාව ලක්ෂණවන්නේද එපරිද්දෙන්ම චිත්තයාගේ සමාධිආදීන් හා එක්වීමත් ඒ සමාධි ආදීන්ගේ අනවද්‍යභාවලක්ෂණ වන්නේය, යොතිසොමනසිකාර සම්භූත භාවයෙන් සමානලක්ෂණ බැවිනි, සුඛමන්වෙති- යන සුඛානුගමන වචනයෙන් සුඛයට ප්‍රත්‍යයවූ මනාපරූපාදීන්ගේ අනුගමනය කියනලදී, ඒ රූපාදීන්ගේ කම්ප්‍රත්‍යයතාවයෙන් සමාන ලක්ෂණවත් බැවිනි.

ලක්ඛණහාර සම්පානයි.

එහි චතුබ්‍යූහහාරසම්පාතනෙමේ කවරේද? මනොපුබ්බඞ්ගමා යනාදි පදයන් අතුරෙහි මනො යන්නාදි පදයන්ගේ නිබ්බචන නිරුත්ත නම්, එය පදූද්දේසාදිය වශයෙන් දතයුතු, පදූද්දේශ උද්දේශ ක්‍රමයෙන් සුගමය, යම් සත්වයෝ සුඛයෙන් අවුඇත්තෝද ඔවුන් විසින් පහන් සිතින් හා විහි මුනි කම් පැවැත්වියයුතු, යන මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මෙහි අදහස වන්නේය; කුශලත්‍රිය අවිහි අව්‍යාකෘත ධර්මයෝද පූර්ඞ්ගම වූවාම්ව එහි ඒ ධර්මයන් මෙහාවට පමුණුවන්නාහුගය, යනු මේ දේශනාවගේ නිදානයි, සිතැසිහාරා පවත්නා ධර්මයෝ සතදාර අධිපතිරජ්ජයි,

"චිත්තස්ස එකධම්මස්ස සබ්බේව වස මන්විතු" යනාදිය හා සමාන කොටැ පැමිණීමෙන් මේ දෙසනාව හා සසඳලීම දෙසනාහු සත්තයි, පදානුසන්ධිහු සුවිඤ්ඤේය්‍යතෙයි.

ඉම් චතුබ්‍යූහඅංගාර සම්පාතයි.

එහි ආවට්ටනාංගාර සම්පාතඅතමේ කවරේද? "මනෝ පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා" යන එහි යම් ත්‍රිවිධ කුසලමූල නෙතෙක් වෙත්ද ඔවුහු අෂ්ටවිධ සම්මත්තඅධිෂ්ඨානයන්ට හෙතු වෙති, යම් සම්මත්තඅධිෂ්ඨානයෝ වෙත්ද මේ අෂ්ටාඞ්ගිකමාර්ගයි, මනස හා එක්ව පහළවන යම් නාමරූපයෙක් වේද මෙහි දුකයි මුල්ඵාසිදිනලද පළමුනිපන් නාවූ අවිද්‍යා භවතෘෂ්ණාවය සමුදයයි, යම්තැනෙක ඒ අවිද්‍යා භවතෘෂ්ණාවන්ගේ ප්‍රහාණය වන්නේද මෙහි නිරොධයි, මේ සිව් සත්හුවෙති.

ඉම් ආවට්ටනාංගාර සම්පාතයි.

එහි විභත්තිහාරසම්පාතඅතමේ කවරේද? "මනෝපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, මනසා වෙ පසන්නෙන, තතෝ නං සුඛමන්වෙති" යනු, ඇසෙහි ශබ්දමාත්‍රා වශයෙන් නොගතයුතු යම් පුද්ගලයෙක් තෙමේ යම්කෙයෙකින් පාණාතිපාතීවූද, මිච්ඡාදිට්ඨිකවූද එහෙයින් මිච්ඡාපටිපන්නවූද මහාඡෝකු කෙරෙහි හෝ බහුඡෝකු කෙරෙහි හෝ සිතසිත පහදවා ගනිද, පහන්වූ සිතින් අවිද්‍යාමාන ගුණයෙන් සතුතිකිරීම් වශයෙන් වචනකියාද, දුපිළිපන් ඔහට යම් ගරුබුහුමන් ආදියක් හෝ කෙරේද, එහෙයින් ඔහුකරා සුඛයෙක් අනුව නොයේ, එහෙයින් ගැළි උස්සලාගන්නා ගොණුගේ පියකරා යන ගැල්සකමෙන් ඔහුකරා දුකෙක්ම අනුවයේද එහෙයින් උකතප්‍රකාරවූ මේ දෙසනා ගාථාවචන විභාගකොට ප්‍රකාශකටයුතුය, පහන් සිතින් යම්වචනයක් කියාද, යමක් කෙරේද, එම වාක්‍යකාමීක්ඛාඅකාමීවය සුඛවෙදනීය වන්නේය යන ආකාර වශයෙනි, ඊට කරුණුකිම්දයි හෝ? සම්‍යක් ප්‍රඥාදයට පැමිණියවුන් විසින් සුවවිදියයුතුය, මිථ්‍යාප්‍රඥාදයට පැමිණියවුන් විසින් දුක් විඳියයුතුය එහෙයිනි, අසත්පුරුෂයන් කෙරෙහි පැහැදීම ශ්‍රද්ධාසංඛ්‍යාත ප්‍රඥාදය හි කෙසේ කියයුතුද, ඒ මේ ප්‍රඥාදය ශ්‍රද්ධාසංඛ්‍යාත සම්‍යක් ප්‍රඥාදයක් නොවේ ප්‍රඥාදයක් වැනිවූ මිථ්‍යාවිමෝක්ෂය යි කියනුලැබේ.

විභත්තිහාර සම්පාතයි.

පරිවත්තනාහාර සම්පාතයෙහිද, මනෝපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා යනාදියවේ, ප්‍රකෘතියෙන් දූෂිත චිත්තයෙන් යමක් කියාද කෙරේද එහෙයින්

දුකට පැමිණෙන්නේ වේ. "මනසා වෙ පදුට්ඨෙන" යනාදි මේ සූත්‍රය, "මනසා වෙ පසන්නෙන යනාදිගට සාප්‍රප්‍රතිපක්ෂයි.

පදිට්ඨානහාර සමපානයි.

වෙවචනහාර සමපානයෙහි මනොපුබ්බඞ්ගමා යන මේහි මනො යන්නට මනො චිත්තං මනායතනං මනින්ද්‍රියං මනො විඤ්ඤාණධාතු යනාදිය පඤ්ඤාගවචනයි, පුරෙවාරිනො පුරෙ ගාමිනො යනාදිය පුබ්බඞ්ගමා යන්නට පඤ්ඤාගයි, අත්තනාවා යනාදිය ධම්මා යන්නට පඤ්ඤාගයි, පධානං පාමොක්ඛං පවරං යනාදිය සෙට්ඨා යන්නට පඤ්ඤාගයි, මනොනිබ්බත්තා මනොසමුට්ඨා යනාදිය මනොමයා යන්නට පඤ්ඤාය හි, සදදනන්නෙන ඔකප්පෙනෙන්න යනාදිය පසන්නෙන යන්නට පඤ්ඤාගයි, සාතං වෙදයිතං යනාදිය සුඛං යන්නට පඤ්ඤාගයි, අනුගවජ්ජති අනුඛණ්ඩති යනාදිය අනෙති යන්නට පඤ්ඤාය වචනයි.

මේ වෙවචනහාර සමපානයි.

පඤ්ඤත්තිහාරසමපානයෙහි මනොපුබ්බඞ්ගමා යන මේ මනස්නුගේ ඤිවපඤ්ඤත්තියි, ධම්මා යනු සභාවපඤ්ඤත්තියි, හෙවත් කුසලකම්මපථ පඤ්ඤත්තියි, මනොසෙට්ඨා යනු පධාන පඤ්ඤත්තියි, මනොමයා යනු සහජාතපඤ්ඤත්තියි, පසන්නෙන යනු සඞ්ඛ්‍රිය සමන්නාගත පඤ්ඤත්තියි හෙවත් අසඞ්ඛ්‍රිය පටි කෙඛප පඤ්ඤත්තියි, භාසති වා කරොති වා යනු සම්මාවාවා සම්මාකම්මන්ත නිඝෙඛප පඤ්ඤත්තියි, තතොනං සුඛමන්වෙති යනු කම්මඵලානුබන්ධ පඤ්ඤත්තියි, හෙවත් කම්මයාගේ අවිනාභ පඤ්ඤත්තියි.

මේ පඤ්ඤත්තිහාර සමපානයි.

ඔතරණහාර සමපානයෙහි මනො යනු විඤ්ඤාණඛන්ධයි, ධම්මා යනු, වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරඛන්ධත්‍රයෝයි, භාසතිවා කරොතිවා යනු කායවචීවිඤ්ඤත්තියි, ඒ විඤ්ඤත්තීන්ට නිශ්‍රයවූ මහා භූතයෝ රූපඛන්ධයි, මේ සඛන්ධත්‍රයන් කරණකොටගෙන ඔතරණයි, මනො යනු අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයි; මනොසඤ්චෙතනයෙන් අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා යනු ගන්නාලදහ, සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං පෙ. සමුදයොහොති යනු පටිච්චසමුප්පාදයන් කරණකොටගෙණ ඔතරණයි.

මේ ඔතරණහාර සමපානයි.

සොධනහාර සමපාතයෙහි මනෝ යනු ආරම්භයි, පදසුඛි ආරම්භසුඛි නොවේ. මනෝපුබ්බඞ්ගමා යනු පදසුඛියි ආරම්භ සුඛි නොවේ, ධම්මා යනු ද එසේමැයි, සුඛං යනපදය අවසන් කොට පදසුඛියි, ආරම්භසුඛි නොවේ, සුඛමන්වයි යනු පදසුඛි හා ආරම්භසුඛියි.

සොධනහාර සමපානයි.

අධිට්ඨානහාර සමපාතයෙහි මනෝපුබ්බඞ්ගමාධම්මා මනෝ සෙට්ඨාමනොමයා යනු ඒකාන්නතායි, මනසා වෙ පසන්නන යනු වෙචිත්තතායි, මයා යනු එකත්තතායි, මන්සා වෙ පසන්නෙන යනු එකත්වයි, භාසතිවා කරොතිවා යනු වෙමත්තතායි, මනසා වෙ පසන්නෙන යනු එකත්තතායෙහි ප්‍රසාදතෙමේ ව්‍යාපාද විසඛම්භන වශයෙන් අධ්‍යාත්මිකවූද ඔකප්පන වශයෙන් බාහිර වූදැයි දෙවැදෑරුම්වේ, එසේම සම්පත්තිභවයට හෙතුවූද වැඩීමට හෙතුවූදැයි ප්‍රසාදය දෙවදෑරුම්වේ, මේ වෙමත්තතායි මනෝ පුබ්බඞ්ගමා යනාදිවූ ඒ මේ සූත්‍රය දෙආකාරයකින් අධිට්ඨාන භවයුතුය, හෙතුනාව සෙයා පසන්නන්වාභාසා, යම් ප්‍රසන්න මනත්වයෙක් නොහොත් පහන්සිතැති යමෙක් වේද ඒ හෙතු වෙන්ද, විපාකඤාණ ව සෙයා සුඛංවදනීයා, යම් සොම්නස් වේදනා සහාවෙක් නොහොත් සුඛවේදනාවෙන් යුත් යමෙක් වේද ඒ විපාකයෙන්ද; ඉති, මෙසේ දෙආකාරයෙනි.

අධිට්ඨානහාර සමපානයි.

පරිකඛාරහාර සමපාතයෙහි මනෝපුබ්බඞ්ගමා යනමෙහි මනෝ යනු කුසලවිඤ්ඤාණයයි, ඤාණසම්පයුත්තවූ ඒ කුශල විඤ්ඤාණයාගේ වනාහී අලොභ අදොස අමොහයෝ සම්ප්‍රයුක්තහෙතුහු වෙති, ඤාණවිප්පයුත්තකුසල විඤ්ඤාණයාගේ අලොභ අදොසයෝ සම්ප්‍රයුක්තහෙතුහි, සකල කුශල විඤ්ඤාණයන්ට අවිශෙෂ වශයෙන් යොනිසො මනසිකාරය හෙතුයි, චතුර්ඍධිසම්පත්ති චක්‍ර ඝෝ ප්‍රත්‍යය යි සඞ්ඛාරඋපාදාණයද ප්‍රත්‍යයයි, දෘෂ්ටාදිව්‍යවයෙන් පවත්නාවූ ඒ කුසල විඤ්ඤාණයට දෙශ්‍යධර්මාදිහු ප්‍රත්‍යයවෙති, ධම්මා යන මෙහි වෙදනාදීන්ව ඉට්ඨාරම්මණාදිහුද විඤ්ඤාණයට සහජී යද ප්‍රසාදයට වේදනාදිහුද විපාකසුඛයට ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියාදිකුශලාහි සංසකාරයද, ප්‍රත්‍යයවෙති.

පරිකඛාරහාර සමපානයි.

සම්මෝපනහාර සමපාතයෙහි මනෝපුබ්බඞ්ගමාධම්මා යන මෙහි මනෝ යනු කුසලයි, එය දෘෂ්ටමය, සිලමය භාවනා

මය සී නෙවදූරුම් වේ; දූනමය කුසලය අලොභය පදට්ඨානයි සීලමය කුසලයට අදෝසය පදට්ඨානයි භාවනාමය කුසලයට අමෝහය පදට්ඨානයි සියලු කුසලයන්ට අභිපත්‍යාදය පදට්ඨානයි; භවගත් සැදෑහැත්තේ සිල්වතුන් ඇසුරුකෙරෙයි පහිරුපායනය කෙරෙයි යන ආදි වසයෙන් හේ දතයුතු; කුසලය සුඛ සුඛඵල ඉට්ඨවිපාකයට පදට්ඨානයි යොනිසොමනසිකාරය කුසලයට පදට්ඨානයි, "යොනිසො හි මනසි කරොතොතා කුසලං චිත්තං අධිට්ඨාති කුසලංචිත්තං භාවෙති" යනාදිය වදලහෙයිනි; මේ භාවනාවෙන් සම්භරොපන සී භාවනාවෙන් ප්‍රහාණය සිඩ වැයි.

සමාරොපනහාර සමප්තයි.

ශ්‍රී සඩ්ඝමෝදය පාරිවෙණාධිපති භණ්ඩාගාරිකාවාසී ප්‍රඥෝත්ත නෙත්තිභාරාවිදූපනී නම්වූ නෙත්තිවිභාවනාගෙහි ෂොඩශහාරසමපාතාවී වණ්ණනා සංඛ්‍යාත

තෘතීය පරිවෙජ්දයි.

මේසේ හාරවිභඩග හාරසම්පාත සංඛ්‍යාතවිවිධ වණ්ණනා ක්‍රමයෙන් ෂොඩශහාර සංවණ්ණනා විභාගය දක්වා තදනන්තරව නයවිභාරය දක්වනු පිණිස තත්‍ර කතමං නයසමුට්ඨානං සී ආරබ්ධයි, මෙහිලා උත්තානාවී වර්ජිතපදවාක්‍යාගතාවී මාත්‍රයක් දක්වනු ලැබේ. තත්‍ර, "සොළසහාරා නෙත්තී පඤ්චනයා" යනාදිවූ ඒ සඩ්ග්‍රහගාථාවෙහි; නයසමුට්ඨානං, නන්දියාවට්ටාදි නෙත්තිනයයන්ගේ උත්පත්තිස්ථාන සංඛ්‍යාත භූමිය; කතමං, කවරේද?, කෙබඳු ආකාර ඇත්තේද?; "සමුට්ඨහන්ති එතෙනාති සමුට්ඨානං-සී- අවිජ්ජාතණ්හා ආදි මූලපදයන් සිව්සත්හි යොදුලීමට කරුණුවූයේ සමුට්ඨානයි- නයානං සමුට්ඨානං නයසමුට්ඨානං. එහිදූ- නන්දියාවට්ටනය සමුට්ඨානය දක්වනු පිණිස "පුබ්බාකොටි නපඤ්ඤායති අවිජ්ජාය භවතණ්හා යව යනාදි අනමතග්ග පරියාය දෙසනාව දක්වූහ. "තණ්හඤ්ච අවිජ්ජම්පිච සම්ථෙන විපස්සනාය යොතෙති" යනාදිය නිද්දෙසවාරයෙහි දක්වූ හෙයින්ම වෘත්තමූලික අවිද්‍යා භවතෘෂ්ණා පරිදීපක අනමතග්ගපරියාය දෙසනාව නන්දියාවට්ටනය භූමිදක්වීමට උදාහරණකළහ. ඒ අනාදිමත් අවිද්‍යා තෘෂ්ණාවන් අතුරෙහි අවිද්‍යාව සංසාරාදීනව වසනහෙයින් නීවරණ බවද- භවතෘෂ්ණාව අවිද්‍යාවෙන් වසනලද ආදීනව ඇති භව

යෙහි දුඞ්කොට යොදනහෙයින් සංයොජන බවද- "නත්ථි අවිජ්ජා නීවරණං තණ්හා සංයොජනං" යන්නෙන් දක්වූහ; අවිජ්ජානීවරණා, අවිද්‍යාවෙන් වැසීගියාවූ; අවිජ්ජා සංසුත්තා, අවිද්‍යාවෙන් මිශ්‍රිතවූ නොනොත් අභිනිවෙසමස්තුන්හී අවිද්‍යාවෙන් බැඳිගියාවූ; සත්තා, සත්වයෝ; අවිජ්ජාපක්ඛික, අවිද්‍යාපක්ෂයෙන් හෙවත් අවිද්‍යාඝනාය කොට ඇති වාදඝට්ඨ විපල්‍යාසයෙන්; විචරන්ති, අභිනිවෙසවසතු සංඛ්‍යාත ආරම්මණයෙහි පවතින්; ඒත, අවිද්‍යාවෙන් මඬනාලද ඒ සත්වයෝ; දිට්ඨිවිරිතා ඉති වුච්චති, රූපාදීන් කෙරෙහි නිත්‍යාදිවශයෙන් බැසගත් හෙයින් දෘෂ්ටිවරිතයෝයි කියනු ලැබත්; කතං නත්ථි, දුක්ඛාදීන්ගේ පවත්නී පවත්නීහෙතු නිවත්නී නිවත්නිහෙතු වශයෙන් චතුස්සත්‍යයන් ව්‍යවස්ථාකොට එබඳු දැනීමක් නැත්තේය; චතුසමපඤ්ඤානවා, චතුස්සත්‍යදේශනාවක් හෝ; සමථවිපස්සනා භාවනා කෞශල්‍යයක් හෝ උද්ග්‍රහපරිපුච්ඡා ශ්‍රවනමනසිකාර කෞශල්‍යයක් හෝ; උපසම සුඛපත්තිවා, කෙලසොපසම සුඛාධිගමයෙක් හෝ; කුතෝ, කොහිද? නැත්තේමැයි; උපසමසුඛස්ස අනභිඤ්ඤත්තා, කෙලසොපසම සුඛය නොදන්නාවූ නොහොත් නොදැනීමෙන්; විපරීත සඤ්ඤා, මිථ්‍යාභිනිවෙශ වශයෙන් පෙරළීගිය සිතැත්තාවූ; තෙ, ඒ බාහිරක පරිව්‍රාජකයෝ; නත්ථි සුඛෙන සුඛං, සුවයෙන් සුවයක් නැත; දුක්ඛෙන නාම සුඛං අභිගන්තබ්බන්ති, කායවෙදනා සංඛ්‍යාතවූ දුකින්ම සුවයට පැමිණිය යුතුයයි ද; යොකාමෙ පටිසෙවති, යමෙක්තෙමේ කාමරස සෙවිනේද; සෝ ලොකං වඩ්ඪති, හෙතෙමේ ආත්මභාවසංඛ්‍යාත ලෝකය වඩයි පිනවයි; සෝ ලොකං වඩ්ඪති, යමෙක් ලොව වඩාද; සෝ බහුංපුඤ්ඤං පසවති ඉති, හෙතෙමේ බොහෝ පින් රැස්කෙරේයයි; එවමා හංසු, මෙසේ කියත්.

එවං සඤ්ඤිනෝ, එසේ සංඥ ඇත්තාවූ; එවංදිට්ඨි, එබඳු දෘෂ්ටි ඇත්තාවූ; තෙ, ඒ බිහිපැවිද්දෝ; දුක්ඛෙන සුඛං පත්ථයමානා, දුකින්සුව පතන්නාහු; කාමේසු, කාමසෙවනයෙහි; සුඤ්ඤසඤ්ඤිනෝ, කුසල සංඥ ඇත්තෝව; අත්තන -පෙ- යුත්තායේව, අත්තකිලමථානුයොගයෙහි යෙදුනෝවද රූපාදි වස්තුකාමයන් ගොමරණකොට කාමසුඛල්ලිකානුයොගයෙහි යෙදුනෝවද යම් මෙත් සංසක්. දෝ; අරහන්තමව, ආත්මභාව සංඛ්‍යාතවූ හෝ කෙලශසංඛ්‍යා ඛයම; වඩ්ඪඤ්ඤති, නැවත නැවත වඩත්; ගණ්ඩං එව, සමාරොපිත සල්ලං එව, ඇති හුලක්ම; අරාධයිතුන්නා, එකී මෙහි මනා යැ

ආතමභාවාදි රොගයෙන් ඛ්‍යාධිතවූ; ගණ්ඩපටිනිළිතා, එකී ගඩින් පිඩිතවූ; සල්ලානුවිද්ධා, එකිහුලෙන් විදිනාලද්දුවූ; උම්මුජ්ජනිම්මුජ්ජං, උපපත්ති චුතිසංඛ්‍යාතවූ ඉල්පීම හිලීම; උස්සානනිගහනං, කුදුමහත් දුක්රැස; තිරානං ගණ්ඩ සල්ල ඡෙදජජං, එකී රොගගණ්ඩ සල්ලාබරණයට බේතවූ සමථවිදශී නාව; න විඳනති, නොලබත්; අනතවය සංකෙලෙස පක්ෂය බවද සමථ විදශීනා සංඛ්‍යාත මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව වොදානපක්ෂය බවද දක්වනුපිණිස "තත්ථ අතතකිලමථානුයොගො කාමසුඛල්ලි කානුයොගොව සංකිලෙසො, සමථවිපසසනා වොදානං" යනු කිහ. තත්ථ, ඒ සංකෙලෙස වොදානයන් අතුරෙහි; සංකිලෙසො අනතවයසංඛ්‍යාත සංකෙලෙසපක්ෂය; දුක්ඛං, දුකයි; නදහි සඞ්ඛා, ඒ නාමරූප කයෙහි වෙසෙසින් ඇලීම්ය යි කියනලද; තණ්හා, තෘෂ්ණාව සමුදය යි තෘෂ්ණානිරොධය නිරොධසත්‍ය යි සමථවිදශීනා දුක්ඛනිරොධගාමිනී ප්‍රතිපදා යි. ඒ සිව්සස් අතුරෙහි දුක්ඛය පරිඤ්ඤෙය්‍යයි සමුදය ප්‍රහාතව්‍යයි මාර්ගය භාවිතව්‍යයි නිරොධය සාක්ෂාත් කතීව්‍යයි.

තවද-ඒ දෙවැදෑරුම් චරිතයන් අතුරෙහි දෘෂ්ටිචරිතයන්ගේ සිත්හි එක් එක් උපාදානසකන්ධයෙක්හි සිව්සිව් ආකාරයෙන් පහළවන සමවිසි සක්කායදෘෂ්ටිවිභාගය දක්වනු පිණිස:- "තත්ථ දිට්ඨිචරිතා රූපං අතතතො උපගවජ්ජන්ති" යනාදිය දක්වූහ. සති විජ්ජමානෙ ඛන්ධපඤ්චක සංඛාතෙ කායෙ සත්තා විජ්ජමානා තත්ථ දිට්ඨීති සක්කායදිට්ඨි, යනු නිරුක්තිවචනයි; සා යස්සා, ඒ සක්කාය දිට්ඨියට; ලොකුත්තරා සම්මාදිට්ඨි, ප්‍රථම මාර්ගික ලෝකොත්තර සම්‍යක්දෘෂ්ටිතොමෝ; පවිජ්ජෙය්‍යා, ප්‍රතිපක්ෂයි; අන්වාසිකා, සම්මාසංකප්පාදීහු ඒ සම්‍යක්දෘෂ්ටියට අනුවයන්නාහුය; යම් කලෙක සම්‍යක්දෘෂ්ටිතොමෝ සක්කායදෘෂ්ටි ප්‍රහාණ වශයෙන් පවත්නීද එකල සම්‍යක්සංකල්පනාදි සප්තාඞ්ගයෝ ඒ සම්‍යක් දෘෂ්ටිහුගේ අනුගුණභාවයෙන් පවත්නාහුමි. ආර්‍යාමාගීය තෙ රෙන් ගුණසක්ති වාරයෙන් සමථවිදශීනාවන් නිබ්බාරණයකොට දක්වනු පිණිස "තෙ තයො ඛන්ධා" යනාදිය දක්වූහ, උත්තා නාථ යි. තත්ථ සක්කායො දුක්ඛං, යනාදිය සත්‍යනිබ්බාරණයි; උවෙඛ්දාදිඅනතවය හා මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව නිබ්බාරණය පිණිස "තත්ථ යෙ රූපං අතතතො උපගවජ්ජන්ති" යනාදිය සක්කාය දශීනවාරයෙන් දක්වූහ. ඉමෙ වුච්චන්ති උවෙඛ්දවාදිනොති, රූපාදිපඤ්චසකන්ධයන් අනිත්‍යයෙහින් මේ ආතමය සිදී යන්නේය මරණින් මතු විනාසවන්නේය යි යන ලබ්ධි ඇත්තාවූ මොවුහු උවෙඛ්දවාදීහුය යි කියනු ලබත්; ඉමෙ වුච්චන්ති සස්ස

තාවාදිනොති, "රූපවන්තං වා අත්තානං උපගච්ඡතති, යතාදි වසයෙන් රූපාදීන් කෙරෙන් මෙන්වූ අන්කිසි ආත්මයක් විභාග නොකරන ලද්දේය; ඒ මේ ආත්මය නිත්‍යය සදුකාලිකය යි ලබියි ඇත්තෝ ශාසවතවාදිහුය යි කියනු ලබත් මේ උච්ඡේද සසසතදිට්ඨි සැකෙවින් විංසතිවසතුන සක්කායදිට්ඨි යි, සියළු ආත්මවාදය සක්කායදිට්ඨියෙහි ඇතුළත් විය විසතරවෙසින් බඹදැල් සුතුරෙහි දෙසූ දෙසැටදිට්ඨි වසයෙන් දතයුතු නොසං, සැකෙවින් හා විතරින් දැක්වූ ඒ උච්ඡේද සසසත දෘෂ්ටින්ට විදගී තාවශයෙන් තෙසාලිස් බොධිපාක්ෂික ධම්මෝද සම්ථවශයෙන් අෂටවිමොක්ෂ දශකසිණායතනයෝද යන ධම්මෝ පහායක වෙසින් ප්‍රතිපක්ෂවෙති, වාසවසිදිට්ඨිසහගතානි, දෙසැටදිට්ඨිසමූහයෝ; අනාදි, මූලකොණක් නොමැති වෙසින් අනාදිවූ; අනිබනාපපවතතං, බොධිපාක්ෂිකාදි ප්‍රතිපක්ෂ ධම්මයන්ගේ අවබොධයක් නැතිකල ප්‍රබන්ධ වශයෙන් නොසිදී පවත්නාවූ; මොහජාලං; මොහජාලයට හෙතුබැවින්ම මොහජාල නම්.

තෙසාලිස් බොධිපාක්ෂික ධම්මෝ, මොහජාලපදාලනං, අවිද්‍යා භවතෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත මොහජාලය විකඛමභනවසයෙන් හා සමුචෙජද වසයෙන් බිදහරින්නාවූ; ඤාණවජිරං, වජ්‍රාපම ඥානය යි; (අටසමවතට පැමිණ මුවහත්තබා නිග්‍රහණබවට පමුණුවන ලද විවසුන් නැණ හා මහනැණද විදුරුනැණ නම්; මේ නැණම සුගතයාණන් වහන්සේ කෙරෙහි පැවැති මහවිදුරුනැණය යි කියනු ලැබේ,) ඒ විදුරුනැණ සසමහාරකොට හෝ දක්වනුවෝ "තෙ වතතාළීස බොධපකඛියා ධමමා" යි කීහ නපුර, මොහ ජාලපදාලනං යි එහි; මොහෝ අවිජ්ජා, මොහනම් අවිද්‍යාවයි; ජාලං, අතීතාදි භෙදභින්න රූපාදීන් කෙරෙහි හා සවාත්මභාවාදීන් කෙරෙහිද සංසිබබනවසයෙන් පවත්නාවෙසින් දැලක් සමානවූ නම්; භවතණහා, භවතෘෂ්ණාවයි; මේසේ අත්තකිලමථානුයොග කාමසුඛල්ලිකානුයොග දිට්ඨිතණහාභිනිවෙස සසසතුවෙජ්ද යන මොවුන් නිඛ්ඛාරණ වශයෙන් මොහජාලයාගේ පරියාය විශෙෂයෙසින් අවිද්‍යාතෘෂ්ණාවන් විභාගකොට යථානුසන්ධි වසයෙන් සංකෙලෙසපක්ෂය නිගමනය කරණුවෝ "තෙනවුවවති පුබබාකොටි න පඤඤායති අවිජ්ජාය ව භවතණහාය ව-"යි-කීහ, අනතුරුව වොදානපක්ෂය දක්වනුවෝ "තත්ථ දිට්ඨිවිරතො අසම්භාසනෙ පබබජිතො" යනාදිය කීහ, සලෙලබානුසනනනවුතනී, සලෙලබ ප්‍රතිපදානුගත සනතක්‍රියාප්‍රවෘත්ති ඇත්තේ නොහොත් අනුපදාත සලෙලබ පැවැතුන් ඇත්තේ; සලෙලබෙ තිබබනාර භවා, කෙලෙසසල්ලිඛනා ප්‍රතිප්‍රදානවෙසි තීව්‍රගෞරව ඇත්තේ වේ;

සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතත්තා වුත්තානි, ශික්ෂාත්‍රයානුගතවූ එක්වින් පැවැතුන් ඇත්තේ නොවෙනත් අවශ්‍ය වතුපාරිශුද්ධිශීලවෘත්තී ඇත්තේ වේ; සම්මත්තනියාමං, ආර්‍යමාර්ග සංඛ්‍යාත සම්මත්තනියාම ඵලයට; ඔක්කමනෙනා, බැසගන්නේ; ධම්මානුසාරී හවති, ප්‍රඥාධික භෙයින් ධර්මානුසාරියේ වේ; සද්ධානුසාරී, ශ්‍රද්ධාධික භෙයින් ශ්‍රද්ධානුසාරී වේ; 'දිට්ඨිවරිතෙ සුඛාගමපටිපදායං" යනාදි ප්‍රතිපදා විභාගය යවදක්වනලදී; විවෙචිතබ්බානෙ, මුදවනු ලබන්නේ; පවිනිස්සජ්ජති, නික්මෙයි.

එවං, යථොක්ත ප්‍රකාරයෙන්; අරිසා, බුද්ධාදී ආර්‍යයෝ; අබුධජනසෙවිතත්තා, බාලජනයා විසින් සෙවනය කරණ ලද්දීවූ; බාලුකනදියා, අඥාන ජනයා විසින් කැමැතිවන ලද්දීවූ; රත්තා වාහිනියා, රාගයෙන් මඛනාලද්දවුන්ගේ සිත්හී වසන්නීවූ; නදියා, තත්‍රතත්‍රාභිනන්දනාර්ථයෙන් නදීසංඛ්‍යාතවූ; භවතණ්හාය, භවතෘෂ්ණාවගේ; ආඛට්ටනපථං, සම්මෙජ්දය පිණිස; චතුක්කකම්මගහං, ප්‍රතිපදාවතුෂ්කාගක් නොහොත් නන්‍දියාවර්තියාගේ චතුර්දිශාසඞ්ඛ්‍යාත මාර්ගය; පඤ්ඤපෙන්ති, පණවත්; අයං, "තෘෂ්ණා අවිද්‍යාවන්ගේ වශයෙන් සංක්ලේශ පක්ෂයෙහි දෙදිසා වෙක්ද සමථ විදර්ශනාවන්ගේ වශයෙන් වොදානපක්ෂයෙහි දෙදිසාවෙක්ද යන මේ චතුස්සත්‍යයෝජනාව; නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස, නන්‍දියාවර්තනයයාගේ; භූමීති වුච්චති, භූමිසඞ්ඛ්‍යාත සමුට්ඨානය යි කියනු ලැබේ. එහෙයින් "තණ්හඤ්ච අවිජ්ජඤ්ච සමථෙන" යනාදියකි.

නන්දියාවට්ටස්ස නයසමුට්ඨාන අට්ඨවණ්ණනා.

මෙසේ උකතප්‍රකාරයෙන් නන්‍දියාවර්ත නයභූමිය දක්වා දැන් ඒ නය පිළිබඳ දිසාභූත ධර්මයන් දක්වන්නහු විසින් ධර්මහෙය ත්‍රීන් නන්‍දියාවර්තනයහුගේ දිසාධර්මයන් කීකල දිසාලොවන නය තෙමේත් කියනලද්දේම වේද, එහෙයින් "වෙය්‍යාකරණෙසුහි යෙ කුසලා කුසලා" යනුවෙන් දිසාලොවන ලක්ෂණය එකදෙශ යෙන් පරාමර්ශණයකොට "තෙ දුව්විඤෙය උප පරික්ඛිතබ්බා" යනා දිය කියනලදී. තෙ, ඒ දිසාභූත ධර්මයෝ; දුව්විඤෙය, ඉමෙ සංකි ලෙසධම්මා ඉමෙ වොදානධම්මා යි දෙයාකාරයෙන්; උපපරික්ඛි තබ්බා, උපපත්ති වශයෙන් භාග්‍යසින් බැලියයුත්තාහ හෙවත් ධර්මයුක්ති වශයෙන් තත් තත් දිසාභාවයෙන් අලොවන කටයුත් තාහ. ඒ අකාරය මෙසේ දතයුතු:- ලොකවට්ටානුසාරීව, ලොක වෘත්ත භාවයෙන් පවත්වන සංක්ලේශධර්මයද; ලොකවිවට්ට

ත්‍රුඤ්ඡි ච; ලොකඛිවෘත්තා සඛ්‍යාත නිර්‍ණයට අනුලෝම වශ යෙන් ගමන්කාරණ වොදානධර්මයද යන විවිධධර්ම වශයෙනි... ලොකෝ එව වට්ටං ලොකවට්ටං ලොකවට්ටභාවෙන අනුසරති පවත්තතීති ලොකවට්ටානුසාරී සංකිලෙසධම්මොති අත්ථෝ. ලොකස්ස ලොකතෝ වා විවට්ටං ලොකවිවට්ටං නිබ්බාණං තං අනුසසරති අනුලෝමන වශයන ගච්ඡතීති ලොකවිවට්ටානුසාරී වොදාන ධම්මොති අත්ථෝ...

විවට්ටඤ්ච, වෘත්තතමී; යංඤාරෝ, සඤරයි; විවට්ටංනිබ්බා ණං, විවට්ට තම් නිවණයි; සාමඤකිලෙසා, සාමාන්‍යක්ලේශයෝ; සංඤාරස්ස, සංස්කරයාගේ; හෙතු, හෙතු යි; තත්ථ, එහි; චෙතනා චෙතසිකඤව, චෙතනාව හා චෙතසිකය; කම්මං, කර්මයයි; නිද්දිසිතබ්බං, දක්වියයුතු; කතමං කථං දට්ඨබ්බං?, හේ කෙසේ දතයුතුද?; උපචයෙන, (යම් ආකාරයකින් කරණලද කර්මය විපාකදානයෙහි සමර්ථවේද එසේ) රැස්කරණ හෙයිනි; සබ්බෙපි කිලෙසා, සකල ක්ලේශයෝම; චතූහි විපල්ලාසෙහි, චතුර්විධ විපර්‍යාසයෙන්; නිද්දිසිතබ්බා, දක්විය යුත්තාහ; යථා කථං දට්ඨබ්බා, ඒ විපර්‍යාසයෝ කොතනක දක්තයුත්තෝද? දසවත්ථුකෙ, ආහාර විපල්ලාස උපාදාන යොග ගන්ථ ආසව ඔඝ ඇල්ල විඤඤාණට්ඨිති අගති ගමන සංඛ්‍යාත දශවස්තූන් විෂයකොට පවත්නාවූ; කිලෙසසුඛඤ්ච, කිලෙස සමූහයෙහි දක්තයුත්තාහ; පඨමෙ ආහාරෙ, ප්‍රථම කබළිඞ්කාරාහාරය හොවරකොට නොනොන් ප්‍රථමාහාරය අප්‍රහීනකල්හි; පඨමා විපල්ලාසෙසා, ප්‍රථම සුභවිපර්‍යාසය වන්නේය; අවසෙසචතුක්කෙ පි මෙසේම දතයුත්තාහ...

එකී ආහාරාදීන් අතුරෙහි කබළිඞ්කාර ඒඤස සංඛ්‍යාත ආහා රවය තෘෂ්ණා චරිතයාහට උපකෙලෙසයි, මනොසංචෙතනා විඤඤාණඝඩ්ඛ්‍යාත ආහාරවය දෘෂ්ටිචරිතයාහට උපකෙලෙසයි, එසේම සුභ සුඛ විපල්ලාසවය තෘෂ්ණාචරිතයාහටද නිත්‍යභාව විපල්ලාස අනත්තභාවවිපල්ලාසවය දෘෂ්ටිචරිතයාහටද කාමූපාදාන භවූපාදානවය තෘෂ්ණාචරිතයාහටද දිෂ්ටූපාදාන අත්තවාදූපාදාන වය දිට්ඨිචරිතයාහටද කාමියොග භවයොගවය තණ්හාචරිතයා හටද දිට්ඨියොග අවිජ්ජායොගවය දිට්ඨිචරිතයාහටද අභිජ්ඣා කායගන්ථ ව්‍යාපද කායගන්ථවය තණ්හාචරිතයාහවද පරාමාස කායගන්ථ ඉදං සච්චාභිනිවෙසකායගන්ථවය දිට්ඨිචරිතයාහටද කාමාසව භවාසවවය තණ්හාචරියාහවද දිට්ඨාසව අවිජ්ජාසවවය දිට්ඨිචරිතයාහටද කාමොඝභවොඝවය තණ්හාචරිතයාහවද

දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච රාගසල්ලං දෝසසල්ලඤ්ච තණ්හාවරිතයානඤ්ච මානසල්ලං මෝහසල්ලඤ්ච දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච රූපූපගවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං වෙදනූපග විඤ්ඤාණට්ඨිතිඤ්ච තණ්හාවරිතයානඤ්ච සඤ්ඤූපග විඤ්ඤාණට්ඨිතිං සඞ්ඛාරූපග විඤ්ඤාණට්ඨිතිඤ්ච දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච ඤාණගතිගමන දෙසානගතිගමනඤ්ච තණ්හාවරිතයානඤ්ච භවයානගතිගමන මෝහානගතිගමනඤ්ච දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච යථාක්‍රමයෙන් උපකෙලෙනයෝයි.

කබලිංකාරාහාරඤ්ච ඵස්සාහාරඤ්ච ඤාතතීරණාදි වශයෙන් නොදන්නාවූ තණ්හාවරිතයානඤ්ච යථාක්‍රමයෙන් කාය වෙදනා ධම්මයන් කෙරෙහි නියුණුවූ ඤාණරාගඤ්ච උපදනේය, එසේ ඒ ආහාරඤ්ච ඤාණරාගයට හෙතුබැවින් තණ්හාවරිතයානඤ්ච උපකෙලෙසයි, එසේම මනොසංචෙතනා විඤ්ඤාණසඞ්ඛ්‍යාත ආහාරඤ්ච ඤාතතීරණාදි වශයෙන් නොදත් දිට්ඨිවරිතයන්ගේ ඒ ආහාරයන්හි නිත්‍යසංඥ ආත්මසංඥ ඇත්තේ වේ, එහෙයින් දිට්ඨිවරිතයානඤ්ච එකී ආහාරඤ්ච උපකෙලෙසයි, විපල්ලාස උපාදානා දීන්කිද මෙසේම විභාගදනයුතුය. කතම, ඒ චතුර්විධ ආහාරයන් අතුරෙහි; කබලිඞ්කාරෙ ආහාරෙ, කබලිඞ්කාරාහාරයෙහි; අසුභෙ සුභන්ති විපල්ලාසො, චතුවිපල්ලාසයන් අතුරෙන් අසුභෙසුභං යි ගන්නා සුභවිපල්ලාසඤ්ච දතයුතුය; කබලිඞ්කාරාහාරඤ්ච තමා අසුභසභාව බැවින් හා අසුභසමුට්ඨාන බැවින්ද මෙසේ කියනලදි; එසේම ඵස්සාහාරඤ්ච දුඃඛසභාව බැවින් හා දුකට ප්‍රත්‍යයඤ්ච බැවින්ද සුඛවිපල්ලාසඤ්ච කියනලදි, සත්වයෝ බොහෝ හෙයින් විඤ්ඤාණයෙහි නිත්‍යසංඥ ඇත්තෝද වෙතනා ප්‍රධාන සංඛාරඤ්ච කෙරෙහි ආත්මසංඥ ඇත්තෝද වෙත් එහෙයින් ඉතර ආහාරවයෙහි නිච්චවිපල්ලාස අනත්තභාව විපල්ලාසයෝ කියනලදහ.

පඨමෙ විපල්ලාසෙ නිත්‍යතා කාමෙ උපාදියති ඉදං වුච්චති කාමූපාදානං, ප්‍රථම සුභවිපල්ලාසයෙහි පිහිටියේ කෙලෙසකාමයෙන් වසනුකැමැත්තන් දැඩිකොට ගණ්හි එසේ මේ කාමඤ්ච දැඩිකොට ගැණීම කාමූපාදානඤ්ච යි කියනුලැබේ; දුතියෙ විපල්ලාසෙ නිත්‍යතා අනාගතං භවං උපාදියති ඉදං වුච්චති භවූපාදානං, තුතියඤ්ච සුඛවිපල්ලාසයෙහි පිහිටියේ ශීලවතයෙන් අනාගතයෙහි භවවිශුද්ධිඤ්ච මන්නේඤ්ච යි සිතා අනාගතභවඤ්ච නිබ්බුතිසුඛඤ්චයි දැඩිකොටගණ්හි, මේ භවූපාදානඤ්ච හෙවත් සීලබ්බතූපාදානඤ්ච යි කියනුලැබේ; තතියෙ විපල්ලාසෙ නිත්‍යතා සංඛාරනිමිත්තඤ්ච දිට්ඨිං උපාදියති ඉදං වුච්චති දිට්ඨූපාදානං, තෘතීයඤ්ච නිත්‍යභාව විපර්‍යාසයෙහි

පිණිවියේ ''සබ්බෙ භවා නිච්චා ධුවා සස්සතා අවිපරිනාම ධම්මා'යි සසරදැඩිකොට තුවුකරවන බවදිට්ඨි දැඩිකොටගණ්හි මේ දිට්ඨුපාදාන ය යි කියනුලැබේ; වතුපේළු විපල්ලාසෙ සිතෙ අත්තානං කපපිය උපාදියති ඉදං වුච්චති අත්තවාදුපාදානං, වතුර් ආත්මභාව විපර්‍යාසයෙහි පිණිවියේ ආත්මයක් අවිද්‍යමාන කල්හි මේ කම් ඵලය කාගේද එහෙයින් එම ආත්මතෙමේ කම්කෙරේ විපාකද විඳිනේය යි ආත්මදෘෂ්ටිය තකීනයකොට දැඩිවගණ්හි මේ අත්ත වාදුපාදානය යි කියනුලැබේ.

''කාමුපාදානෙන කාමෙහි සංයුජ්ජති අයං වුච්චති කාමයොගො'' යනාදි යොගවාරය උත්තානයි; පඨමෙ යොගෙ සිතෙ අභිජ්ඣාය කායං ගන්ථති අයං වුච්චති අභිජ්ඣා කායගන්ථො; ප්‍රථම කාමයොගයෙහි පිණිවියේ පරසම්පත්ති අභිජ්ඣාන ලක්ෂ ණවූ අභිධ්‍යාව හා නාමකායයෂ්ඨිනය කෙරේ, මේ අභිජ්ඣාකාය ගන්ථය යි කියනු ලැබේ; අතිරිත්ත ග්‍රන්ථවාරත්‍රයද උත්තානයි. තසෙවං ගන්ථිතා කිලෙසා ආසවන්ති; මෙසේ සිව්අයුරින් බැඳි විසින් කැටලනලද කෙලෙස්හු ඔහු සිත්හි වෙසෙසින් දැඩිවස යෙන් වහනය වෙත්- ආශ්‍රවභාවයෙන් පවතිත්; කුතොව වුච්ච ති ආසවන්තීති අනුසයතො වා පරියුට්ඨානතො වා, කිනම් හෙතු වකින් ඒ කෙලෙස්හු ආශ්‍රවභාවයෙන් පවතිත්ද යි කියනු ලැබේද? අනුසයහෙතුවෙන් හෝ පරියුට්ඨාන හෙතුවෙන් හෝ ඒසේ පවතිත් යම්හෙයකින් කෙලෙසයෝ කුශලප්‍රවෘත්ති නිවාර ණය කිරීමෙන් සිත කැප්පසින් වැළඳගෙණ සිටින්නාහු ආර්‍ය්‍ය මාර්ගයෙන් සමුච්ඡේද නොකරණලද්දාහුම ආශ්‍රවයන්ගේ උත් පත්තියට හේතුවෙත්ද, එහෙයින් ''අනුසයතොවා පරියුට්ඨාන තොවා''යි කීහ; තත්ථ අභිජ්ඣාකාය ගන්ථෙන කාමාසවං, ඒ ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි සිඳුවූ අභිජ්ඣාකාය ගන්ථයෙන් කාමාසව සිඳසි කාමරාග සවභාවහෙයිනි, බ්‍යාපාද කායගන්ථයෙන් භවා සව සිඳසි යම්කිසි අරමුණෙක්හි දෙම්නස් කරණලද්දේ නමුදු තත්ප්‍රතිපක්ෂ විෂයවත්වූද තත්විෂය බහුලකොට ඇත්තාවූද භවයන් පතනහෙයිනි; පරාමාසකාය ගන්ථයෙන් දිට්ඨාසව සිඳසි සීලබ්බතපරාමාස කායගන්ථය දෘෂ්ටිසවභාව හෙයින් අපර අපර දෘෂ්ටීන් ග්‍රන්ථනය කරන්නාහව දිට්ඨාසව පහළවේ; ''ඉදං සච්චාභි නිවෙස කායගන්ථෙන අවිජ්ජාසවෙ ඉදමෙව සච්චං මොඝ මඤ්ඤන්ති''යි අවිද්‍යාභිනිවෙශය ඇත්තාවූ තුනුවනින් මෙනෙ කරන්නාහට අනෙකවිධ අකුශලධර්මයන් හා අවිජ්ජාසවය දනේය නොඅඩුව සකල අකුශලධර්මයන්ට අග්‍රභූව පවතී බැවින් ඉදං සච්චාභිනිවෙස කායගන්ථයෙන් තත්හෙතුඥ

අවිජ්ජාසම්පයුත්ත සිඛාවේ; තණ්හා, ආශ්‍රවනිස්සන්දනයකරණ ඒ පුද්ගල යාගේ; ඉමේ චත්තාරෝ ආසවා, මෙකී චතුරාශ්‍රවයෝ; සවිසුල්ලං ගතා, විපුලත්තයට පැමිණියාහු; ඔඝානවනාධි, ඔඝයෝ වෙත්; යම්හෙයකින් ආශ්‍රවයෝම වැඩුනාහු සතුන් සසරවටැ නපත්ද ගිල්වාබස්වත්ද එහෙයින් ආශ්‍රවයෝම ඔඝනාමයෙන් ප්‍රසිද්ධවූහ; "ඉති ආසවවෙපුල්ලා ඔඝවෙපුල්ලං" යනාදිය උත්තානයිම නපළු, ඒ රූපාදීන් අතුරෙහි; රාගසංසල්ලනා, රාගසල්ලය හෙතුකොටගෙණ; සන්තුප්පනසම්පනාය, ලොභසහගතතෘෂ්ණාගෙයින් තෘප්තවූ; විසඨසඤ්ඤාණා, විසඨසඤ්ඤාණයෙන් යුක්තවූ; රූපූපගා විසඨසඤ්ඤිනිති, අරමුණු කිරීම් වශයෙන් පැමිණියයුතු හෙයින් හා විසඨසඤ්ඤාවට ප්‍රතිඝොසභාවයෙන්ද රූපසඤ්ඤාදයනිසා පවත්නා විඤ්ඤාණස්ථිතියවේ; රූපසඤ්ඤාව ආශ්‍රයකොට පවත්නා පඤ්ච වොකාරභවයෙහි අනිසංසකාර විඤ්ඤාණයිම එවං සබ්බේ කිලෙසා වතුහි විපල්ලාසෙහි නිද්දිසිතබ්බා - යනු අවසන්කොට විනිස අවි කථාක්‍රමයෙන් දතයුතු. එහිදු-නබලිංකාරාහාර සුඛවිපල්ලාස කාමූපාදාන කාමයොග අභිජ්ඣාකායගන්ථ කාමාසව කාමෂාස රාගසල්ල රූපූපගාවිසඨසඤ්ඤිනිති ඡඤ්ඤතිගමන- යන මෙවිහු ප්‍රථම දිසාසිම එසාහාර සුඛවිපල්ලාස භවූපාදාන භවයොග ඛ්‍යාපාදකායගන්ථ භවාසව භවෝඝ දෙෂසල්ල වේදනූපගා විසඨසඤ්ඤිනිති දෙසාගතිගමන- යන මෙවුනු විතීය දිසාසිම විසඨසඤ්ඤාහාර නිවෙවිපල්ලාස දිට්ඨූපාදාන දිට්ඨියොග පරාමාසකායගන්ථ දිට්ඨාසව දිට්ඨෝඝ මානසල්ල සඤ්ඤූපගාවිසඨසඤ්ඤිනිති භයා ගතිගමන- යන මොවුහු තෘතීයදිසාසිම මනොසඤ්චේතනාහාර අත්තභාවවිපල්ලාස අත්තවාදූපාදාන අවිජ්ජායොග ඉදං සච්චාභි නිවෙස කායගන්ථ අවිජ්ජාසව අවිජ්ජෝඝ මොහසල්ල සංඛාරූ පගා විසඨසඤ්ඤිනිති මොහාගතිගමන-යන මොවුහු චතුර්දිසාසිම තත්ථ යොකබ්ලිංකාරෝ ආහාරෝ පෙ ඡඤ්ඤතිගමනන්ති ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං එකෝ අත්ථෝ; සංඝෙලනසහාගියවූ මේ දශවිධ සූත්‍රපදයන්ගේ දශවස්තුක තෘෂ්ණාසඞ්ඛ්‍යාතවූ එකම අර්ථයෙක්වේ; මෙහි දසන්නං සුත්තානං යනු ඒකදෙසයෙක්හි සමුදාය ව්‍යවහාර වශයෙන් කියනලදි; තත්තත් සූත්‍රාගතවූ ආහාරාදි තත්තත් ධර්මපදයන් එකඑකක් වෙන් වෙන් වශයෙන් නිර්ධාරණය කොට සූත්‍රය හී ව්‍යවහාර කිරීම් එක දෙසයෙක්හී සමුදාය ව්‍යවහාරයි, "පථෝ දෙඩ්ඩා සම්මුදා දිඩෝ" යනාදිය මෙනිම ඛ්‍යසඤ්ඤාසම්ච නාමං, ව්‍යසඤ්ඤා පමාණක් නානාවිධමේ; ඉමේ, මේ ප්‍රථමදිසා සඞ්ඛ්‍යාත දශවස්තුක තෘෂ්ණා කෙලසයෝ; රාගවිනයාය උපකාසලසා,

රාගචරිතයාගේ උපකෙලෙසයෝයි; එසේම ත්‍රිවිධදුස්සීල්‍යාදිභාවයෙන් කියනලද ධම්මයෝ දෙසචරිතයාගේද තෘතීය චතුර්ථ දිට්ඨිභාව යෙන් කියනලද ධම්මයෝ දිට්ඨිචරිත මන්ද නිකඛ දෙදෙනාගේද උපකෙලෙසයෝ යි; තදථීසුගමයි.

ඉදින් එකී ආහාර විපල්ලාසාදීහු ත්‍රිවිධවිමොක්ඛමුඛයෙන් පුථුජ්ජනයෙහි සුදුසු පරිද්දෙන් දතයුත්තාහු ප්‍රහාතබ්බයුත්තාහු වෙත්ද යම්පුද්ගලයෙකුගේ දුක්ඛානුපස්සනාව ප්‍රථමත්‍රිවිධාහාර මයෙහි දුක්ඛාකාරයෙන් බොහෝකොට පවත්නීද ඒ පුද්ගලයාගේ වශයෙන්; "යෝ ච කබළිංකාරෝ ආහාරෝ යෝ ච ඵස්සෝ ආහාරෝ ඉමෙ අපපනිහිතෙන විමොක්ඛෙන පරිඤ්ඤං ගච්ඡන්ති" යනු කියනලදි; සෙස්සත් මෙනයින් දතයුතු.

ඉනී, මෙසේ උකතප්‍රකාරවූ; සබ්බෙ ලොකවට්ටානුසාරිනො ධම්මා, ආහාරාදීවූ සකල ලොකසඞ්ඛ්‍යාත වෘත්තානුසාරී ධම්මයෝ; තිස්සෝ විමොක්ඛමුඛෙහි, අනිච්චානුපස්සනාදීවූ ත්‍රිවිධ විමොක්ෂ මාරයෙන්; නෙති ලොකා, ත්‍රිලෝකසඞ්ඛ්‍යාත වෘත්තයෙන්; නීහරන්ති, බැහැරයෙන්. මෙසේ සංකෙලෙසපක්ෂයෙහි දිට්ඨානුත ධම්මයන් දක්වා දැන් වොදානපක්ෂයෙහි දක්වනුපිණිස "චතස්සො පටිපදා" යනාදිය කිහ. එහි "දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා සුඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා" යනු චතුර්විධ ප්‍රතිපදාවෝ හි. කායානුපස්සනා වෙදනානුපස්සනා චිත්තානුපස්සනා ධම්මානුපස්සනා යනු සිව්සිවවත්හුයි. පඨමඣාන දුතියඣාන තතියඣාන චතුත්ථඣාන යනු සිව්දැහැනයෝ හි. දිබ්බවිහාර බ්‍රහ්මවිහාර අරියවිහාර ඇනෙඤ්ජවිහාර යනු සිව්විහරණයෝහි. අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය ඡන්දං ජනෙති වායමති විරියං පග්ගණ්හාති පදහති- යනාදි චතුෂ්කය චතුර්විධ සම්මප්පධානහි. මානපපභාණ ආලයසමුග්ඝාත අච්චන්ත පහාණ භවූපසම- යනු චතුර්විධ ආශ්චර්යාද්භූත ධම්මයෝ යි. සච්චාධිට්ඨාන චාගාධිට්ඨාන පඤ්ඤාධිට්ඨාන උපසමාධිට්ඨාන- යනු සිව්අදිටින්හුයි. ඡන්දසමාධිභාවනා විරියසමාධිභාවනා චිත්තසමාධිභාවනා වීමංසාසමාධිභාවනා- යනු චතුර්විධ සමාධිභාවනාවෝහි. ඉන්ද්‍රියසංවර තපො පුඤ්ඤධම්ම බොජ්ඣඞ්ගභාවනා සච්චුපධිපටිනිස්සග්ග- යනු චතුර්විධ සුඛභාගීය ධම්මයෝහි. මෙත්තා කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛා- යනු චතුර්විධ අප්‍රමාණ්‍යධම්මයෝහි. මේසේ වොදානපක්ෂයෙහි දිට්ඨානුත ධම්මයන් දක්වනු පිණිස මේ ප්‍රතිපදාදි දශකය කියනලදී. එහි පඨම

පරිපදා පඨමං සතිපට්ඨානං" යනාදි සම්භවවාරඤ්ච "පඨමා පටිපදා භාවිතා බහුලීකතා පඨමං සතිපට්ඨානං පරිපූරෙති" යනාදි පරිපූරණවාරඤ්ච උත්තානත්තාපි තත්ථ ඉමා වත්තසෙසා දිසා පඨමා පරිපදා පඨමෝ සතිපට්ඨානෙසු පඨමං ඣානං පඨමෝ විහාරෝ පඨමෝ සම්මප්පධානෙසු පඨමෝ අවජ්ජරිතෝ අබහුතෝ ධම්මා සච්චාභිඤ්ඤානං ඤාණසම්භි ඉන්ද්‍රියසංවරා මෙත්තා. ඉති පඨමා දිසා, මෙසේ දුතියා පරිපදා පෙ කරුණා ඉති දුතියාදිසා, තතියාපරිපදා පෙ මුදිතා ඉති තතියාදිසා; චතුත්ථී පටිපදා පෙ උපෙක්ඛා ඉති චතුත්ථී දිසා යනුවෙන් චතුර්විධ දිසාභූත ධර්මයෝ දත්වත්තාහ තත්ථ පඨමා පරිපදා පඨමෝ සතිපට්ඨානෙසු පෙ මෙත්තා ඉති, මෙත්තා යන, ඉමෙසං දසන්නං සුත්තානං, මේ දසවිධ වොදානපාක්ෂික සූත්‍රාවී පදයන්ගේ; එතෙසු අපෙක්ඛා, යථොක්ත දශවිසුක්ක සුඛවිපල්ලාසාදිය කෙලෙසවොදානයෙහින් එකාවීයෙක් වේ; බ්‍යඤ්ජනසම්පදා නානං, ව්‍යඤ්ජනසම්පදාය පමණක්ම වෙනස්වූයේ වේ; ඉදං රාගචරිතස්ස පුග්ගලස්ස හෙඨඨිමං, ප්‍රථම ප්‍රතිපදා ආදීවූ මෙකී වොදාන ධර්මදේශනය රාගචරිත පුද්ගලයාහට සප්පාය ඖෂධයෙකි; දුතියා පටිපදා දුතියෝ සතිපට්ඨානෙ යනු පවත් චත්තාරි අගතිගමනානි තෙසං පටිපක්ඛා වත්තසෙසා අපපමාණා යනු අවසන්කොට පාලිනයානුසාරයෙන් සුගම්හෙයින් පදරුත් නො දක්වම්හ. හෙට්ඨිමා දෙසෙමාහා, නසනලද රාගචෙෂණමාන ඇත්තාවූ; බුධා පච්චෙකබුද්ධා සාවකාව, බුද්ධප්‍රත්‍යෙකබුද්ධ ශ්‍රාවකයන් වහන්සේලා; සිහා, වෙසාරජ්ජාදි ගුණසමූදය සංඛ්‍යාත අසන්නාස ජවපරක්කමාදි විසෙසයොගයෙන් සිහාසමානවූහ; තෙසං, ඒ සිහාසමාන බුද්ධප්‍රත්‍යෙකබුද්ධ බුද්ධශ්‍රාවකයන්ගේ; විහරණසංඛ්‍යාත විඤ්ඤාණ නම්; භාවනා, භාවිතා කටයුතු බොධිපාක්ෂික ධර්මයන් භාවනාකිරීමද; සච්ඡිකිරියා, සාක්ෂාත් කටයුතු ඵල නිර්වාණධර්මයන් සාක්ෂාත් කිරීමද; ඛ්‍යන්තික්‍රියාව, ප්‍රහාතව්‍ය දශවස්තුක කෙලෙසයන් ඉතිරිනොකොට කෙළවර කිරීමද විඤ්ඤාණ නම්; ඉන්ද්‍රියාධිට්ඨානං, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියධර්මයන්ගේ පැවැත්වීම හා භාවනාවද සාක්ෂාත් කිරීමද විඤ්ඤාණයි; විපල්ලාසානාධිට්ඨානං, විපර්‍යාස සඅකුසලධර්මයන්ගේ නො පැවැත්වීමද හෙවත් පහකිරීම හා නො උපදවීමද විඤ්ඤාණයි. ඉන්ද්‍රියානි සඛම්මගොචරා, ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයෝ පරිපදා සතිපට්ඨානාදි සඛර්මය ගොචරකොට ඇත්තාහුය; විපල්ලාසා කිලෙස ගොචරා, සුභාදිවිපර්‍යාසයෝ උපාදානාදි කෙලෙස ගොචරකොට ඇත්තාහුය; අයං වුච්චති සිහ

විසංයුත්තස්ස ච නත්ථස්ස දිසාලොචනස්ස ච නත්ථස්ස හුවීති, චත්තාරොආහාරා ඨපනාදිවසෙන් සංකිලෙසභාගියෙහි දසවත්ථුකථාය ගේද- චතූසුසා පටිපදා-ඨපනාදිවසෙන් වොදානභාගියෙහි දස වත්ථුකථාගේ ගේද තෘෂ්ණාචරිතාදීන් පිළිබඳ උපක්ලෙසවොදාන විභාවනාවාරයෙන් නිබ්බාරණය කරණලද යම් මේ සංවණ්ණනාවක් වන්නීද මේ සීහවික්කීළිතනත්ථයාගේ හා දිසාලොචනනත්ථයාගේ භූමිය යි කියනු ලැබේ. එහෙයින් නිද්දිසෙයෙහි- "යො නෙති විපල්ලාසෙති සංකිලෙසෙන" යනාදිය හා "චෙතස්සාභරණෙසුහි සෙ කුසලාකුසලා" යනාදියද කිහ... දැන් උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි පුද්ගලත්‍රය වශයෙන් නිප්පක්කලනත්ථයන්ගේ භූමියදක්වනු කැමැත්තේ නත්ථක්‍රමයත් නම් අන්නොන්න අනුප්පවෙසය කැමැති බැවින් සීහවික්කීළිත නයින් නිප්පක්කලනය යම්හෙයකින් පහ වේද එහෙයින් ප්‍රතිපදා විභාගවශයෙන් පුද්ගලයන් සිවුදෙනෙ කුන් සීහවික්කීළිත නත්ථයන්ගේ භූමිවශයෙන් දක්වා ඒ සිවුපුගු ලන් කෙරෙන්ම උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි පුද්ගලත්‍රය නිබ්බාරණය කරණු පිණිස -තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය- යනාදිය කිහ... තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්තනි. ඉමෙ වෙ පුග්ගලා යෙ සුඛාය පටිපදාය දන්ධා භිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්තනි ඉමෙ වෙ පුග්ගලා,

මෙසි ප්‍රථමචිතීය ප්‍රතිපදාවය වශයෙන් පුද්ගලයෝ දෙදෙ නෙක්ද තෘතීය චතුර්ථ ප්‍රතිපදාවය වශයෙන් පුද්ගලයෝ දෙදෙ නෙක්ද යන පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙක් වෙති... තෙසං චත්තන්නං පුග්ගලානං අයං සංකිලෙසො චත්තාරො ආහාරා -පෙ- චත්තාරි අගතිගමනානීති, යන සංකිලෙස පක්ඛය හා- තෙසං චත්තන්නං පුග්ගලානං ඉදං වොදානං චතූසුසා පටිපදා -පෙ- චතූසුසා අප්පමාණාති- යන වොදාන පක්ඛයද සුගමයි... තත්ථ යෙ දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාභිඤ්ඤාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය ච නීයන්තනි, යනාදිය යථොඨාන පුද්ගල වත්තබ්බතයෙන් උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි පුද්ගලත්‍රය නිබ්බාරණය පිණිස කියනලදි... තත්ථ යෙ සුඛාය පටිපදාය ඛිප්පාභිඤ්ඤාය නීයන්තනි අයං උග්ඝටිතඤ්ඤු- යනු උත්තානසි... ඉමා සාධාරණාය අයං විපච්චනඤ්ඤු, යමෙක් තෙමේ දුක්ඛා පටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤා සුඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤා- යන සාධාරණ ප්‍රතිපදාවාරයෙන් ආගමීමාගීඵල පැමිණෙන්ද

මෙතෙමේ විපවිතසඤ්ඤු නම්- එනම් පුද්ගලයෙකුගේ ප්‍රතිපදාව යක් කෙසේ සම්භවේදයන්ද? මෙය එසේ දතයුතු නොවේ, යම්ඵාකාර ප්‍රතිපදාවක අතුරෙන් යම්කිසි ප්‍රතිපදාවකින් පැමිණේද හෙතෙමේ විපවිතසඤ්ඤුයයි මෙහි අදහසයි. යෝ දුක්ඛා ය දන්ධාභිඤ්ඤාය නීයත්‍යාති අයං නෙත්තියා. තත්ථ භගවා උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස පුග්ගලස්ස සම්ඵං උපදිසති යනාදිය යටතේ හෙයින් සුගමයි; ඉතිඛෝ වත්තාරිහුත්වා තීණි භවන්ති. මෙසේ උකත ප්‍රකාර ප්‍රතිපදාභේදයෙන් සතරපුගලෙක්ව සම්ඵාදි දේශනාක්‍රම යෙන් උග්ඝටිතඤ්ඤු විපවිතඤ්ඤු නෙයය යි තුන්පුගලෙක් වෙති; මෙහි පුග්ගලා යි, සඛ්‍යාසිත අභිධෙයාර්ථ හෙයින් බහුවාචි තීණි යනු ලිඞ්ගවිපල්ලාසයි; තයං. තීණ්ණං පුග්ගලානං, ඒ උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි තුන් පුගලන්ගේ; අඤං, වක්ෂ්‍යමාන තීණි අකුසලාමූලානි- යනාදි මේ අකුසල සමූහතෙමේ; සඞ්ඛිලෙසා, සංකෙලෙසභාගීය වන්නේය; අරුත් සුගමයි. තයං තීණ්ණං පුග්ගලානං, ඉදං වොදානං යනාදියද සුගමයි.

තයං චින්තා. පුග්ගලානං, තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිත යන ඒ දෙපුගුලන්ගේ; අඤං, තණ්හාව අවිජ්ජාව යනාදි වක්ෂ්‍යමාන මේ අකුශලධර්ම සමූහතෙමේ; සඞ්ඛිලෙසා, සංකෙලෙසභාගීයි; සෙස්ස සුගමයි. තෙසං චින්තා පුග්ගලානං ඉදං වොදානං-යනාදියද සුගමයි.

අඤං, තීණි අකුසලමූලානි- යනාදිවාක්‍යයෙන් සංකෙලෙසපක්ෂයෙහි අකුසලමූලනිද්දෙසාදි විවිධවූ වාදශාස්ත්‍රකර්තෘන්ගේ වශයෙන් උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි තුන්පුගුලන්ගේ සඞ්කිලෙසයයි. යම් ධර්ම සමූහයක් නිඛාරණය කරණලද්දේද එසේම වොදානපක්ෂයෙහි කුසලමූලනිද්දෙසාදි වාදශාස්ත්‍රකර්තෘන්ගේ වශයෙන් යම් කුශලධර්ම සමූහයක් නිඛාරණය කරණලද්දේද මෙය; නිපුඤ්ඤලක්ඛණාවතාරත්ථා, නිපුඤ්ඤලනයත්ථාගේද; අඛ්‍යාකතාවතාරත්ථා, අඛ්‍යාකතනයත්ථාගේද; භූමිඤ්ඤනිබ්බචනී, සමුට්ඨාන සඞ්ඛ්‍යාත භූමියයි කෙවත් ප්‍රවෘත්තිහෙතුයයි කියනුලැබේ; තෙන, යම්කෙයකින් උකතප්‍රකාර නිඛාරණක්‍රමයෙන් නිපුඤ්ඤල අඛ්‍යාකතනයවය සම්බන්ධ භූමිවිභාගය දතයුතුද, එහෙයින් "යෝ අකුසලෙ සමූ[illegible]නති යනාදිය හා "ඔලොකයිත්වා දිසාලොචනෙන" යනාදියද ආහ. කිං නිපුඤ්ඤතං නඤඤමුට්ඨානං:- යම් යම් නයවාක්‍යමූඛාන ක්‍රමයෙන් සංකෙලෙසපක්ෂයෙහි අකුසලධර්මයෝ නිඛාරණ කරවුත්තාහුද- වොදානපක්ෂයෙහි කුසලධර්මයෝ නිඛාරණ කරවුත්තාහුද, ඒ ඒ නඤඤමූඛානය යථාක්‍රමයෙන් නිඛාරණයකොට යොදා නිමවන ලදී.

තවද මේ නවසමුඛිකා නෙතහි ක්‍රමයෙහි දැක්වූ නය ක්‍රම යෝ සැකෙවින් මෙසේ දතයුත්තාහ:- පුග්ගලාධිට්ඨානවසයෙන් තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිත යි චරිතභෙදයින් පුද්ගලයෝ දෙදෙ නෙක්ද උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපචිතඤ්ඤූ නෙය්‍ය යි, ඥාන භාග්‍ය සාධක භෙදයින් තුන්දෙනෙක්ද- දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤතුදි වසයෙන් භෙදවූ මුදින්ද්‍රිය තණ්හාචරිත. මුදින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිත. තික්ඛින්ද්‍රිය තණ්හාචරිත. තික්ඛින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිතයි පුද්ගලයෝ සතරදෙනෙක්දැයි පුද්ගල කොටස් තුණෙක් දක්වන ලදී, සංකෙලෙසපක්ඛයෙහි දෙදිසාවෙක්ද, වොදානපක්ඛයෙහි දෙදිසා වෙක්දැයි සිව්දිසාවෙක්ද, සංකෙලෙස පක්ඛයෙහි තෙදිසාවෙක්ද, වොදානපක්ඛයෙහි තෙදිසාවෙක්දැයි, සදිසාවෙක්ද- සංකෙලෙස පක්ඛයෙහි සිව්දිසාවෙක්ද, වොදානපක්ඛයෙහි සිව්දිසාවෙක්දැයි අවදිසාවෙක්ද දක්වනලදී; මෙසේ පුද්ගල දිසාභෙදයන් අතු රෙන් තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිත පුඟුලන් දෙදෙනා හා සිව්දිසා වන්ද ආශ්‍රයකොටැ නන්දියාවට්ටනය සමුට්ඨානය වේ; උග්ඝටි තඤ්ඤූ විපචිතඤ්ඤූ නෙය්‍ය යන තුන්පුඟුලන් හා සදිසාවන්ද ආශ්‍රයකොටැ තිපුකඛලනය සමුට්ඨානයද, මුදින්ද්‍රිය තණ්හා චරි තාදි සිව්පුඟුලන් හා අවදිසාවන්ද ආශ්‍රයකොටැ සිඤ්ඡාභික්ඛිත නයසමුට්ඨානයද වේ, එහින් එක් එක් නයසමුට්ඨානයක් විභාග කළකලැ දිසාලොවන අඩුකුඹනය සමුට්ඨානයෝද විභාගකරණ ලද්දේවේයි.

එහි නන්දියාවට්ටනය සමුට්ඨානය කෙසේදයත්? තණ්හාව අවිජ්ජාව අහිරිකඤ්ච අනොත්තප්පඤ්ච අසතිච අසම්පජඤ්ඤඤ්ච අයොනිසොමනසිකාරොච කොසජ්ජඤ්ච පාපමිත්තතාව දෙවච සඤ්ච අහංකාරොච මමංකාරොච අසඤ්ඤාව පමාදොව අඤ්ඤම්ම සවණඤ්ච අසංවරොච අනිජ්ඣාව ඛ්‍යාපාදොව නීවරණඤ්ච සඤ්ඤුජ්ජනඤ්ච කොමධාව උපනාහනාව මක්ඛාව පලාසොව ඉස්සාව මච්ඡරඤ්ච මායාව සාඨෙය්‍යඤ්ච සස්සතදිට්ඨිව උච්ඡෙදදිට්ඨිව-යි - පඤ්චදස දුකවසයෙන් වදුළාවූ මේ දිසාභූත සංකෙලෙස ධම් සමූහතෙමේ තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිත පුද්ගලයන් දෙදෙනාගේ සංකෙලෙසයයි දැන මෙසේ පසළොස් දුකයන් අතු රෙන් කිනම් අකුසලයෙක් කිනම් පුහුලෙකුගේ සඞ්කිලෙසදිසා දැයි සිතින්ම දිසාධම් සවභාවයෙන් බලා මේ මේ පළමු පළමු කී අකුසලධම්තෙමේ තෘෂ්ණාචරිතයාගේ සංකෙලෙස පක්ඛයෙහි ප්‍රථමදිසා හිද- මේ මේ දෙවැනි දෙවැනි අකුසලධම්තෙමේ දිට්ඨි චරිතයාගේ දෙවැනි දෙවැනී දිසා යි ද, වෙන් වෙන්ව යොදා සමුදය සඞ්ඛ්‍යා ඛණ්ඩ ඝටනය යථාක්‍රමයෙන් නිඞ්ගරණය කොටැ

විභාගතවසුතු ධම්මසමූහාව ගම්භීර අත්ථසංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලද්දේද ඒ මේ සංවණ්ණනා විසෙසතෙමේ තන්තියාවට නය සමුට්ඨාන නම්. තදදිසා භූතධම්මයන්ගේ අවලොකනය යම් සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසතෙමේ දිසාලොවන නයසමුට්ඨාන නම්. එසේ දිසාභූතධම්මයන් අවලොකනයකොටැ තදදිසාභූතධම්මයන් ඒ ඒ පුගුලන්ට අයත්කොටැ පැමිණවීම යම් සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ අඩකුසනය සමුට්ඨාන නම්. කුසලපක්ෂයෙහි සම්පොව ප්පසාදනාව හිරිවඔතනප්පසාදව සතිව සම්පජඤ්ඤසාදව ඥානි සොව මනසිකාරෙ විරියාරම්භොව සොවවසසතසාදව ධම්මෙ සාදුණසාදව අඛ්ඛෙයසාදුණසාදව ඛයෙසාදුණසාදව අනුප්පාදෙසාදුණසාදව සඛාව අප්පමාදෙව සඛම්මසවණසාදව සංවරොව අනභිජ්ඣාව —පෙ— සඋපාදිසෙසාව නිබ්බානධාතු අනුපාදිසෙසාව නිබ්බානධාතු යි. එකුන්විසි දුක වසයෙන් විදර්ශාවූ මේ දිසාභූත වොදාන ධම්ම සමූහතෙමේ එහි තණ්හාචරිත දිට්ඨිචරිතයන්ගේ වොදාන මැයි, ඒ මේ එකුන්විසි දුකයන් අතුරෙන් කිතම් කිතම් කුසල ධම්මයෙක් කිතම් කිතම් පුගුලයකුගේ වොදානදිසා වන්නේදැයි සිතින්බලා මේ පළමු පළමු කුසලධම්මතෙමේ තණ්හාචරිතයාගේ වොදානපක්ෂයෙහි ප්‍රථමදිසා නම්, මේ දෙවැනි දෙවැනි කුසලධම්මතෙමේ දිට්ඨිචරිතයාගේ වොදානපක්ෂයෙහි දෙවැනි දිසා නමැයි, මෙන් මෙන්ම යොදා මාගීතිරොධ සත්‍යවය යථාක්‍රමයෙන් නිඛාරණය කොටැ යොදා විභාගකටයුතු ධම් සඛාව යම් සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසතෙමේ තන්තියාවට්ටනය සමුට්ඨාන නම්, එසේ බලා යම් අට්ඨවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද, ඒ සංවණ්ණනා විසෙසතෙමේ දිසාලොවන නයසමුට්ඨාන නම්, එසේ බලා තත් තදදිසාවිසෙස භූතධම් විසෙසයාගේ ඒ ඒ පුගුලන්ගේ වසයෙන් පැමිණවීම යම්බඳු සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙස තෙමේ අඩකුස නය සමුට්ඨාන නම්, මේ නන්තියාවට්ටනය දිසාලොවන අඩකුස යන නයත්‍රයාගේ භූමිසඛන්ධ විභාගයි.

2. තිපුකඛලනය සමුට්ඨානය කෙසේදයත්? "තීණි අකුසලමූලානි —පෙ— සිලිට්ඨතන්ති දිට්ඨිට්ඨතන්ති ආචාරට්ඨතන්ති" යි වාදශත්‍රික වශයෙන් වදාළාවූ මේ සතිස් අකුසලධම් සමූහය උග්ඝටිතඤ්ඤූ විපචිතඤ්ඤූ නෙය්‍ය යන තුන් පුගුලන්ගේ සංකිලෙසභාගීයි; ඒ මේ දෙලොස්ත්‍රික්‍යන් අතුරෙන් කිතම් අකුසලධම්මයක් කිතම් පුගුලයකුගේ සඛකිලෙසදිසාද යි සිතින් බලා මේ මේ පළමු පළමු අකුසලධම් තෙමේ උග්ඝටිතඤ්ඤූහුගේ

සංකෙලෙසපක්ඛයෙහි පළමුදිසාය... මේ මේ දෙවැනි දෙවැනි අකුසලධම්මතෙමේ විපච්චිතඋපාදාතුන්ගේ සංකෙලෙසපක්ඛයෙහි දෙවැනි දිසාය, මේ මේ තෙවැනි තෙවැනි අකුසලධම්මතෙමේ තෙත්‍ය පුග්ගලයාගේ සංකෙලෙසපක්ඛයෙහි තෙවැනි දිසාය යී වෙන් වෙන්ව දිසාභාවයෙන් යොදා සමුදය දුක්ඛසත්‍යවය යථාක්‍රමයෙන් ගෙණහැරයොදා විභාගකටයුතු ආකාරය ගම්සංවණ්ණනාවිසෙසය කින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසය නිපුක්ඛලනය සමුට්ඨාන නම්, එසේ දිසාවසයෙන් බැලීම ගම් සංවණ්ණනා විසෙසය කින් දක්වන ලද්දීද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසය දිසාලොචනනය සමුට්ඨාන නම්; එසේ බලා තත් තදුපාදාතුන් තත් පුද්ගලයන්ගේ වසයෙන් පැමිණවීම. ගම්බඳු සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසය අඩක්‍ඛනය සමුට්ඨාන නම්... කුසලපක්ඛයෙහි- "තීණි කුසලමූලානි —පෙ— තීණි විතක්කමූඛානි සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අපණිහිතං යි- වදුළු දෙළොස් ත්‍රිකකුසලධම්මසමූහය උග්ඝටිතඤ්ඤු ආදි තුන් පුග්ගලන්ගේ වොදානභාගී යි, ඒ මේ වාදශත්‍රිකකුසලයන් අතු රෙන් කිනම් කුසලධම්මයෙක් කිනම් පුග්ගලකුගේ වොදානදිසා ද යි දිසාභාවයෙන් බලා මේ මේ පළමු පළමු කුසලධම්මතෙමේ උග්ඝටිතඤ්ඤුහුගේ වොදානපක්ඛයෙහි පළමුදිසාය, මේ මේ දෙවැනි දෙවැනි කුසලධම්මතෙමේ විපච්චිතඤ්ඤුහුගේ වොදාන පක්ඛයෙහි දෙවැනිදිසාය, මේ මේ තෙවැනි තෙවැනි කුසලධම් තෙමේ නෙත්‍යයාගේ වොදානපක්ඛයෙහි තෙවැනි දිසාය-යී- වෙන්වෙන්ව දිසාභාවයෙන් යොදා මාගීනිරොධ සත්‍යවය යථා ක්‍රමයෙන් නිබ්බරණයකොටැ විභාගකටයුතු ධම්මසභාව ගම් සං වණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙසය නිපුක්ඛලනය සමුට්ඨාන නම්; එසේ දිසාභූතධම්මයන්ගේ බැලීම ගම් සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විසෙ සය දිසාලොචනනය සමුට්ඨාන නම්, එසේ බලා තත් තදුපාදා විසෙස ධම්මයන්ගේ තත්තත් පුද්ගලානුරූපවශයෙන් පැමිණවීම ගම් සංවණ්ණනා විසෙසයකින් දක්වනලදද, ඒ සංවණ්ණනා විසෙ සය අඩක්‍ඛනය සමුට්ඨාන නම්... මේ නිපුක්ඛල දිසාලොචන අඩක්‍ඛනයත්‍රයාගේ භූමිසම්බන්ධ විභාගයි...

3. සිඛවිකාකිළින්න කථසමුට්ඨානය කෙසේදයත්?... චත්තා රෝ ආහාරා -පෙ- චත්තාරි අහානි හම්මානි'-යි- වදුළු දශවිධ චතුෂ්කා අකුසලධම්මසමූහය- මූදින්ද්‍රිය තණ්හා චරිත -නිකඛි න්ද්‍රිය තණ්හාචරිත- මූදින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිත -නිකඛින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිත ගන ගිව් පුග්ගලන්ගේ සංකෙලෙසභාගී යි" ඒ මේ දශවිධ චතුෂ්කා

අකුසලයන් අතුරෙන් කිහිම කිහිම අකුසල් කිහිම පුග්ගලකුගේ ප්‍රථමාදි දිසාදුයි ධම්මසභාවයෙන් බලා මේ මේ පළමු පළමු අකුසල ධම්මතෙමේ දුක්ඛාපටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤාගෙන් නීයකවූදින්ද්‍රිය තණ්හාචරිතයාගේ පළමුදිසාය, මේ මේ දෙවැනි දෙවැනි අකුසල ධම්මතෙමේ දුක්ඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤාගෙන් නීයකතිකඛින්ද්‍රිය තණ්හා චරිතයාගේ දෙවැන දිසාය, මේ මේ තෙවැනි තෙවැනි අකුසල ධම්මතෙමේ සුඛා පටිපදා දන්ධාභිඤ්ඤාගෙන් නීයකමුදින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිතයාගේ තෙවැනි දිසාය; මේ මේ සිව්වැනි සිව්වැනි අකුසල ධම්මතෙමේ සුඛාපටිපදා ඛිප්පාභිඤ්ඤාගෙන් නීයකතිකඛින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිතයාගේ සිව්වැනි දිසාය යි- වෙන් වෙන්ව දිසාභාවයෙන් යොදා සමුදය දුක්ඛඤ්ඤාවය යථාක්‍රමයෙන් නිඛාරණය කොටැ විභාගකවියුතු ධම්මසභාව යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයකින් දක්වන ලදද ඒ මේ සංවණ්ණනා විශෙෂය සිඛවිකඛින්ද්‍රිය කථාසම්මිස්සාන නම්ය එසේ දිසාභූතධම්මයන් බැලීම යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයකින් දක්වන ලදද ඒ සංවණ්ණනා විශෙෂය දිසාලොවන කථා සම්මිස්සාන නම්ය එසේ බලා දිසාවිසෙෂ භූත ධම්මයන් නම් ඒ ඒ පුග්ගලයන්ගේ වසයෙන් පැමිණෙවීම යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විශෙෂය අඛ්කුසලකථා සම්මිස්සාන නම්ය වොදාන පඤ්ඤත්තියෙහිද- එතෘසා පටිපදා -පෙ- එතෘසා අප්පමඤ්ඤාගෙයා- යි- දශවතුෂ්කයන්ගේ වසයෙන් වදාරණලද දිසාභූත සමවතාරිංශත් කුසලධම්ම සමූහය මුදින්ද්‍රිය තණ්හා චරිතාදි චතුර්විධ පුද්ගලයන්ගේ වොදානභාගීයි ඒ මේ දශවිධ කුසලධම්ම චතුෂ්කයන් අතුරෙන් කිහිම කිහිම කුසලධම්මයෙක් කිහිම් කිහිම් පුග්ගලකුගේ දිසාධම්ම දැයි සිතින්ම දිසාධම්ම සභාවයෙන් බලා මේ මේ පළමු පළමු කුසලධම්මතෙමේ මුදින්ද්‍රිය තණ්හාචරිතයාගේ පළමුදිසාය, මේ මේ දෙවැනි දෙවැනි කුසලධම්මතෙමේ තිකඛින්ද්‍රිය තණ්හාචරිතයාගේ දෙවැනි දිසාය, මේ මේ තෙවැනි තෙවැනි කුසලධම්මතෙමේ මුදින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිතයාගේ තෙවැනි දිසාය, මේ මේ සිව්වැනි සිව්වැනි කුසලධම්මතෙමේ තිකඛින්ද්‍රිය දිට්ඨිචරිතයාගේ සිව්වැනි දිසාය-යි-වෙන් වෙන්ව දිසාභාවමයන් යොදා මාගීනිරොධ සත්‍යවය යථාක්‍රමයෙන් නිඛාරණය කොටැ විභාග කවියුතු ධම්මසභාව යම් සංවණ්ණනා විශෙෂය කින් දක්වන ලදද ඒ මේ සංවණ්ණනා විශෙෂය සිඛවිකඛින්ද්‍රිය කථාසම්මිස්සාන නය යි, එසේ බැලීම යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයකින් දක්වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විශෙෂය දිසාලොවන කථා සම්මිස්සාන යි, එසේ බලා දිසාභූත ධම්මවිශෙෂය නම් ඒ ඒ පුග්ගලයන්ගේ වසයෙන් පැමිණවීම යම් සංවණ්ණනා විශෙෂයකින් දක්

වනලදද ඒ සංවණ්ණනා විශෙෂය අඩකුසනය සමුට්ඨානයි. මේ සීහවික්කීළිත දිසාලොචන අඩකුස නයත්‍රයාගේ භූමිප්‍රවෘත්තිය සම්බන්ධ විභාගයි.

නායොදෙදශප්‍රකීර්ණික විනිශ්චයයි.

ශ්‍රී සබ්බඤ්ඤුදස්ස සාරිපුත්තත්ථෙරස්ස කණ්ඨාවසානාවාසියා සුත්තන්ත
නෙත්තිසාරට්ඨපදීපනී නම් නෙත්තිව්‍යාඛ්‍යානෙහි
නයොදෙදශවණ්ණනා සම්පූර්ණා

චතුර්පරිච්ඡෙදයි.

මෙසේ සමීප්‍රකාරයෙන් නයසමුට්ඨානය විභාගකොට දක්වා අනතුරුව සාසනපට්ඨානය විභාගකොට දක්වනු පෙව්- තත්ථ අට්ඨාරසමූලපදා කුසිං දට්ඨබ්බා-යි- ඇරඹුකම්‍යතාඛ්‍යාන පුච්ඡාව තැබූහ:-

තත්ථ ඒ "සොළසහාරා නෙත්තී පඤ්ඤත්තා සාසනස්ස පට්ඨානායා" යනාදි සඞ්ග්‍රහවාර ගාථා මාතෘකාවන් අතුරෙහි; අට්ඨාරස මූලපදා, නවපදුත් කුසලානි නවපදුනි අකුසලානි-යි-උද්දෙස වාරයෙහි දක්වූ අවළොස්මුල් පදයෝ; කුසිං, කිතම් වාරප්‍රදෙශයෙක්හි; දට්ඨබ්බා, විභාගවසයෙන් දතයුත්තාහුද?; සාසනපට්ඨානෙ, සාසනපට්ඨාන විභාගවිචාරප්‍රදෙශයෙහි දතයුත්තාහු; තත්ථ, ඒ අට්ඨාරස මූලපද සාසනපට්ඨානයන් අතුරෙහි; සාසනපට්ඨානං, නවාඞ්ග ශාසනාශාස්‍ය සංවණ්ණනා සඞ්ඛ්‍යාතවූ මේ නෙත්‍යුපදෙශ ශාස්ත්‍රයෙහිලා විභාග කටයුතුවූ සාසනපට්ඨානය; කතමං, කවරේදයත්?

සාසනස්ස පට්ඨානනති. සාසනපට්ඨානං-යි-නිර්වචන කෙරෙහි ප්‍රවර්තන සඞ්ඛ්‍යාත නවාඞ්ග ශාස්තෘ ශාසනයාගේ වෙනෙයජ්ඣාශයානුරූපවශයෙන් ඔවුන්ගේ ඉතසුඛ නිෂ්පාදනය පිණිස ප්‍රකාරයෙන් පැවැත්ම සාසන ප්‍රස්ථාන නම්, නොකොත් අධිශීලාදි තුන්සික්ඛා සාසන නම්, තද්ශික්ෂාත්‍රයාගේ පැවැත්මට උපාය බැවින්- "පඤ්ඤපෙන්ති එතෙහීති පට්ඨානානි-යි- නිර්වචනයෙන් මේ ධර්මයන් නෙතුකොටැ පිහිටත්නු යි සංකෙලෙසාදි ධර්මයෝ පඤ්ඤාපෙයෝයයි කියනු ලබන් ඒ සංකිලෙසාදි ධර්මයන් ප්‍රකාශකරණ නෙයින් වචන වචනීයොපචාර වශයෙන් සූත්‍රයෝ පඤ්ඤාපෙයෝ යි නසුත්‍රයන්ගේ සමූහ සඞ්ග්‍රහභාවයෙන් මේ ප්‍රකා

රණ ප්‍රදෙශයද පටන්ගත නම්, මෙහි අන්‍ය නිර්වචනාර්ථයකුදු ඇත- එනම්- පටිසන්ථරෙන්ත ගමනෙන්ත පටිඛාහං- පටිසන්ථාන ගමනාර්ථ හෙයින් පටන්ගත නම්, යෙතෙ ගොටන්ත පටිසන්ථාගාරෙ, යන තන්හි. පටන්ගතපර්‍යායෙ පටිසන්ථාන ශබ්දයෙන් නික්මගිය ගවයන් ඇති ගවහල් කියෙයි.

කතමං සාසනපටිඛාහං? යනු "සඞ්කිලෙසභාගියං සුත්තන්ත ගෙය්‍යාදියෙන් විසඳන්; එහි සඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රය- වාසනාභාගිය සූත්‍රය- නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය- අසෙඛභාගිය සූත්‍රය-යි- අමිශ්‍ර සූත්‍ර චතුෂ්කයෙක්ද, සඞ්කිලෙස භාගිය වාසනාභාගිය සූත්‍රය- සඞ්කිලෙසභාගිය නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය- සඞ්කිලෙසභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍රය-යි- උභයමිශ්‍ර සූත්‍රත්‍රිකයෙක්ද; සඞ්කිලෙසභාගිය. නිබ්බෙධභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍රය- සඞ්කිලෙසභාගිය වාසනාභාගිය නිබ්බෙධභාගිය සූත්‍රය-යි- වෙවිස්සක සූත්‍ර දුකයෙක්ද, තණ්හාසඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රය- දිට්ඨිසඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රය- දුච්චරිතසඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රය- තණ්හාවොදානභාගිය සූත්‍රය- දිට්ඨිවොදානභාගිය සූත්‍රය- දුච්චරිතවොදානභාගිය සූත්‍රය-යි- කෙවල සූත්‍ර ඡක්කයෙක්දැයි, සුතුරු සොළසෙක් මාතෘකා වශයෙන් තැබූහ. එහි තණ්හාදිට්ඨි දුච්චරිත සඞ්ඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ සංකෙලෙශ කොට්ඨාශයෙහි පවත්නා හෙවත් ත්‍රිවිධ සංකෙලෙශයන් වෙනෙය ජනයාහට අවබෝධ කරවීම පිණිස පවත්වනලද ප්‍රවේණි සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රය සංකෙලෙසභාගිය සූත්‍ර නම්; පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාර භාවනා සඞ්ඛ්‍යාත වාසනා කොට්ඨාශයෙහි පවත්නා හෙවත් වාසනා සඞ්ඛ්‍යාත සාසව විපාක සම්පත්තිය භජනය කරවන සූත්‍රය වාසනා භාගිය නම්; ලෝභාදි අකුසල රැසින් බිඳ හැරීම යහි කියනලද නිබ්බෙධ කොට්ඨාශයෙහි පවත්නාලද සූත්‍රය නිබ්බෙධභාගිය නම්, විශෙෂයෙන් නිර්වාණකරණලද ශික්ෂා ධර්ම සඞ්ඛ්‍යාත අසෙඛ භාගයෙහි පවත්නා දෙශනාව අසෙඛභාගිය සූත්‍ර නම්; භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ධර්ම දෙශනාවෙක්හි ඇතුළත්කොටැ තෘෂ්ණාදි සංකෙලෙශ ධර්මයෝ විභාග කොටැ දක්වනලද්දාහුද ඒ දෙශනාව සංකෙලෙශ භාගිය යි, ධර්ම දෙශනාවෙක්හි ඇතුළත්කොට දානාදි පුණ්‍යක්‍රියාවස්තූහු විභාග කරණලද්දාහුද ඒ දෙශනාව වාසනා භාගිය යි, ධර්ම දෙශනාවෙක්හි ඇතුළත්කොට සෛක්ෂ්‍ය ශීලස්කන්ධාදීහු විභාග කරණලද්දාහුද ඒ දෙශනාව නිබ්බෙධභාගිය යි, ධර්ම දෙශනාවෙක්හි ඇතුළත්කොට අසෛක්ෂ්‍ය ශීලස්කන්ධාදීහු විභාග කරණලද්දාහුද ඒ දෙශනාව අසෙඛභාගිය සූත්‍රය යි-යේ යි.

තත්ථ, ඒ සංකෙලෙසාදීන් අතුරෙහි තණ්හා සඞ්කිලෙසඤ්ච දිට්ඨිසඞ්කිලෙසඤ්ච දුච්චරිත සඞ්කිලෙසඤ්චාති සඞ්කිලෙස තෙමේ තෙවැදෑරුම්වේ; තත්ථ, ඒ තෙවැදෑරුම් සඞ්කිලෙසයන් අතුරෙහි, තණ්හා සඞ්කිලේස තෙමේ සමථයෙන් පිරිසිදුවේ ඒ සමථ තෙමේ සම්භිසඞ්ඛාතියි, දිට්ඨිසඞ්කිලෙස තෙමේ විදර්ශනාවෙන් පිරිසිදුවේ ඒ විදර්ශනා තෙමෝ ප්‍රඥාසඞ්ඛාතියි: දුච්චරිත සඞ්කිලෙස තෙමේ සුචරිතයෙන් පිරිසිදුවේ, ඒ සුචරිත තෙමේ ශීලසඞ්ඛාතියි, සීලෙපතිට්ඨිතස්ස, ලෞකික ශීලසඞ්ඛාතයෙහි පිහිටියාවූ; තස්ස, ඒ අත්බැව්හි භවරාගප්‍රහාණයෙහි අසමර්ථවූ ඒ පුද්ගලයාගේ සිත්සතන්හි, යදි, ඉදින් පුනුදුන්ගේ සිත භව සැපයෙහි බැසගැනීම් ආසන්නතයෙහින්, භවෙසු, කාමරූපාරූප භවයන්හි, ආසන්නි උපපජ්ජති, බව පැතුමක් උපදනේද, එවංසාසං-එවං, එසේ ඇතිකලැ, අස්ස, සීලයෙහි පිහිටියාවූ ඔහුගේ, අයං, මේ ආසන්නි තොමෝ. සමථවිපස්සනාභාවනාමය පුඤ්ඤකිරියවත්ථු භවති, සමථවිදර්ශනා භාවනාවෙන් පහළවූ පුණ්‍යක්‍රියා වස්තු කොටැ ඇත්තීවේ, (මේය අට්ඨවං විනිස හා සඤ්ඤ බැලියයුතු) තත්‍ර, ඒ කාමාදි භවයන්හි, උපපත්තියා, සකඛයන්ගේ පහළවීමට, සංවත්තති, ඒ ආසන්නි තොමෝ පවත්නීය.

ඉමානි චත්තාරි සුත්තානි, මෙහි පළමුකොට දැක්වූ සඞ්කිලෙස භාගියාදි සිව් සූත්‍රයෝ; සබ්බත්ථ පාරණානි කතානි, සඞ්කිලෙස භාගියඤ්ච වාසනා භාගියඤ්ච සූත්‍රතං, සතාදි හෙයින් පදූනතර සංයොජන වසයෙන් මිශ්‍රකරණ ලද්දාහු; අට්ඨකථාසු, පළමු සතර හා අටසූත්‍රයෙක් වෙති; තානි යේව අට්ඨ සුත්තානි, ඒ අට සූත්‍රයෝම; සාධාරණානි කතානි, වාසනා භාගියඤ්ච අසෙඛ භාගියඤ්ච යනාදියෙන් පදූනතර සංයොජන වසයෙන් මිශ්‍ර කරණ ලද්දාහු; සොළස හවන්ති, සොළොස් සූත්‍රයෙක් වෙති, හේ කෙසේදයත්? වාසනා භාගිය අසෙඛභාගිය, නිබ්බධ භාගිය අසෙඛභාගිය, සඞ්කිලෙසභාගිය වාසනා භාගිය නිබ්බධභාගිය, සඞ්කිලෙස භාගිය වාසනා භාගිය අසෙඛභාගිය, සඞ්කිලෙස භාගිය නිබ්බධභාගිය අසෙඛභාගිය, වාසනාභාගිය නිබ්බධභාගිය අසෙඛභාගිය, සඞ්කිලෙස භාගිය වාසනා භාගිය නිබ්බධභාගිය අසෙඛභාගිය, යෙව සඞ්කිලෙස භාගිය නවාසනා භාගිය නනි බ්බධ භාගිය න අසෙඛභාගිය,-සී- පදූනතර සංයොජන වස යෙන් මිශ්‍ර කරණ ලද්දාවූ මේ අටසූත්‍රයද පළමු අටසූත්‍රයද සොළසෙක් වෙති, ඔවුනතුරෙහි එකි එකි අමිශ්‍ර සූත්‍ර සතඅරක්ද-දූක සයෙක්ද-තික සතඅරක්ද- චතුක්ක දෙකෙක්ද වෙති, ඔවුනතුරෙහිද-දූක දෙකෙක්ද-තික දෙකෙක්ද-චතුක්ක දෙකක්ද-පෙළෙහි සරූප හෙයින් නොදක්වනලදී.

මේ පටිඝානත්තය සම්බන්ධව සකල බුද්ධ ශාසනයාගේ සඞ්ගායනා භාවය දක්වනු පිණිස,-ඉමේ කි සොළසනි සුත්තානි, යනාදිය දැක්වූහ, කිත්තෙනකි, පටිඝාන නමින් විභාගකරණලද්දාවූ; ඉමේකි සොළසනි සුත්තානි, සඞ්කිලෙස භාගියාදි මේකී සොළොස් සූත්‍රයන්, නානාවිධං සුත්තං, සූත්‍රගෙය්‍යාදි වශයෙන් නොයෙක්වූ පඤ්ඤාපනී ශාසන සඞ්ඛ්‍යාත සූත්‍රය, කිත්තකංනවති, සොළොස් පරිද්දකින් විභාගකරණ ලද්දේ වේ, "මේකී සොළොස් වැදෑරුම් පටිඝානය හා සඞ්ගහ නොකරණලද නොයෙක්ත් සඞ්ගහ නොයෙකට බැස්කාවූ කිසිම පඤ්ඤාපනී ශාසන ප්‍රදේශයක් නැතැයි මේසින් දක්වූහ ...ඒ සංකිලේසාදි භාවය නොයෙකෙහි ලා නෙසේ දතයුතුද? ආචාර්‍ය, සවිසය ප්‍රාප්ත සංකිලේසභාවාදි ප්‍රභේද ආචාර්‍ය දේශනාවෙන්; ආචාර්‍ය අනුමිනිතබ්බා, අන්‍ය ආචාර්‍ය දේශනාද තදනුගතිකවැ සංකිලේස භාවාදි ප්‍රභේද වශයෙන් ප්‍රමාණ කොට නකිණය කොටැ දතයුතු; වෙය්‍යාකරණන්ති, නිග්ගාථක සූත්‍ර සංඛ්‍යාත වෙය්‍යාකරණයෙන්, වෙය්‍යාකරණං අනුමිනිතබ්බං, වෙය්‍යාකරණ භාෂිතය, තදනුකූලවැ ප්‍රමාණකොට දතයුතු, සෙස්ස සුගමමේව, ඒ සඞ්කිලෙස භාගියාදි සොඞ්ඝවිධ සූත්‍රයන් අතුරෙහි, සඞ්කිලෙස භාගිය සූත්‍රය කවරේද? කාමඤ්ඤාජාල සඤ්ඤත්තානං -යනාදියයි, මෙහි අරුත් යම කියනලදී-"චත්තාරි මානි භික්ඛවේ අගති ගමනානි-යනාදියද-උත්තානත්ථේ යි, ත්‍රිවිධ සංකිලේස සූත්‍රයි. මතෝ පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා-යනාදියද උත්තානත්ථයි දුශ්චරිත සංකිලේසයි...

මනෝ, නිලකුණු මෙතෙහි කිරීමෙන් නොරවූ දඬ පුද්ගල නෙමේ; සදා, යම්කලෙක; මහග්ඝසඤ්ඤාහොති, "ආකරහත්ථක අලංකාරක නත්ථාවට්ටක කාකමාසක ගුත්තවම්මික බමුණන් මෙන් මහත් බොජුන් රැසක් අනුභව කෙළේ වේද, එතෙසින්, මිදුණි, සතිනම්ඩතෙන් මඩනාලද්දේ; නිවාපපුටෙඨා, කුඩුවසුරු ඇහුරු බතින් පොෂ්‍ය කරණලද්දාවූ, මහාවරාහෝ ඉව, ලේ මසින් වැඩිගිය සිරුරු ඇති මහ ශූකරකු මෙන්, සම්පරිවත්තක ආසී. සෙය්‍යසුඛ ඵස්සසුඛම්ඛසුඛානු ශුණජ්ජන වශයෙන් පසින් පස පෙරළෙමින් සයනය කරණ සුළුවූයේ; නිද්දායිතා, නිද්දාසුළු වූයේ, පුනප්පුනං, නැවත නැවත, ඔඛාං උපෙති, මවුගැබ සයන යම පැමිණේ...නිලකුණු මෙතෙහි කිරීමෙහි විදසුන් කුවණක් හෝ ප්‍රත්‍යය පරිභෝගයෙහි නිස්සරණ ප්‍රඥව හෝ නැත්තාවූ ඒ අඥාන පුද්ගල නෙමේ-

"වත්තාරෝ පඤ්ච ආලෝපෙ අභුත්වා උදකං පිවෙ
අලං ඵාසුවිහාරාය පහිතත්තස්ස භික්ඛුනෝ-"යි

දැක්වූ ඵාසු විහාරනි සංඝය නෝ:-

කුක්ඛෙ හීාගවයං හොද්‍යෙ තෘතීයං වාරි පූරයෙත්
වායෝ සඤ්චාරණාර්ථාය චතුර්ථ මවශෙෂයෙත්-යි-

ආරොග්‍යාණි සංඝස්ය නෝ ශොදූන තෙ සලකාලත් දැ කාබී සිය කුස පුරවා ගී කුඩු අඹරමල ඇ හූරූ ඔතින් පෙෂ්‍යකරණ ලද්දාවූ ලේ මස් වැඩිගිය මහ ගම් හූරකු මෙන් පසින් පස පෙරළී පෙරළී නිදහසේ නිදනසුළුවූයේ, එතෙසින්ම පිනම්බ නිව රණයෙන් මඩනාලද්දේ කාබුන් මරණින් මතු මවුකුසට නෝ අපායට නෝ පැමිණේ, ඇතුභාවයි...තණ්හා සඬකිලෙසයි...

අඝසා, යකඛයකින්, සම්මූළ්හතං, නැංගාවූ, මූළං, මූලය, සඤ්ඤාය, ඒ යකඛයෙන්ම නැගී; තං ඒව ඛාදථාතුව, ඒ යකඛයම කා විනාසකරන්නේ යම්සේද; එවං, එපරිද්දෙන්ම; අනිමඩා නවාදිනං, චිරරාදි ප්‍රත්‍යය පරිභොගයෙහි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා ප්‍රඥරහිතවූ පුද්ගලයා; සාණි කම්මානි, ප්‍රත්‍යය සන්නිශ්‍රිත ශීල භ්‍රෂ්ඨ නෙසින් සිය සතන්හි පහළවූ ප්‍රත්‍යය හෙඩ හෙනසිත නාමරූප සඟතවූ අකුශල කර්මයෝ, දුග්ගතිංනයනති, දුගතියට පමුණුවත්...

සඤ්ඤිමුඛ, සරසඤ්ඤිවාරයෙකිදීමි; ඛත්තියා, රාජපුරුෂයන් විසින් අල්වාගන්නා ලද්දාවූ; චොරෝ, හොරතෙමේ; සඤ්ඤමූලා, සිය හොරකම නිමිත්තොටගෙණ; සථාහඤ්ඤන්ති, යම්සේ කසා දඬු ආදියෙන් තලනු ලැබේද; බජ්ඣතෙව, අනුබන්ධනාදියෙන් බඳිනු ලැබේද; එවං, එපරිද්දෙන්ම; අඝංජනි, අකුසලකාරී මේ ප්‍රජාතොමෝ; ඉච්ච, මෙසින් චුතව; පරත්ථ, පරලෝකයිදී; සඤ්ඤමූලා, සවපාපකර්ම හෙතුවෙන්; හඤ්ඤන්ති, නිරයාදියෙහි නානාප්‍රකාර කර්කටාදි ආදියෙන් හිංසා කරණු ලැබේ; බජ්ඣතෙව, හාත්පසින් බඳිනුද ලැබේ; දුච්චරිත සඬකිලෙසයි...

අත්තත්ථා සුඛං එසානා, සිය සුවසොයන සුළුවූ; ඉඝා, යමෙක්තෙමේ; සුඛකාමානි භූතානි, සුව කැමැති අන්සතුන්; දණ්ඩෙන. දණ්ඩනයෙන් නොහොත් දඬුමුගුරු සත් ආදියෙන්; විහිංසති, හිංසා කෙරේද; ඉඝා, ඒ සත්ව විහිංසක පුද්ගලතෙමේ; ඉච්ච, පරලෝකයි; සුඛංනලභතෙ, සුවයක් නොලබයි; දුච්චරිත සඬකිලෙසයි...

ඒව, ඉදින්; ඉත්තනංතරමානානං, මහොඝය මැඩ එතර වන්නීවූ දෙතුන් අතුරෙහි නොහොත් දෙතුන් මහොඝයෙන්

එතරවත කල්හි; සුඛසම්පන්නවූ, ගව සමූහයාගේ ප්‍රධානවූ වෘෂභ තෙමේ; ජිම්හංගච්ඡති, කුටිලවශේද; නෙතෙතජිම්හකරණා සති, ගොගණ පරිනායක වෘෂභයා කුටිලව යනකලැ; නාසබ්බා, ඒ සියළු දෙන්හු; ජිම්හංගච්ඡන්ති, කුටිලවයෙත්.

එවඤ්ඤවං, එපරිද්දෙන්ම; මනුස්සේසු, මිනිසුන් අතුරෙහි; යෝ, රාජාදි යමෙක්තෙමේ; සෙට්ඨසම්මතෝ හොති, ශ්‍රේෂ්ඨයා යයි සම්මතකරණලද්දේ වේද; වේ, ඉදින්; සෝ, ඒ ශ්‍රේෂ්ඨයා යයි සම්මත පුද්ගල තෙමේ; අධම්මංචරති, කායදුශ්චරිතාදි අධර්මයෙහි හැසිරේද; ඉතරාපජා, ඔහු අනුවාරිවූ අවශෙෂ සත්ව සමූහයා (අධර්මයෙහි හැසිරෙන්නීද,) පඤ්ඤව, ඒ කියතුම කිම්ද,? පගෙව, පළමුකොට; ඉතරාපජා අධම්මංචරති යි ද යොජනායි; රාජා, ජනරඤ්ජනඝ කරණ රජෙක් තෙමේ; වෙ අධම්මිකා හොති, ඉදින් අධර්මයෙහි හැසිරෙන්නෙක්වේද, සබ්බංරට්ඨං, සියළු රටවැසි සමූහයා; දුක්ඛංසෙති, දුකයේ වෙත්; දුච්චරිත ඇඩිනිලෙසයි.

උපධිසූ රත්තා, කාමගුණෝපධීන් කෙරෙහි ඇළුනාවූ; සුකිච්ඡරූපා, එහෙයින්ම වෙහෙසින් දුක්පත් සභාව ඇත්තාවූ, ඉමේමනුස්සා, පස්කම්රසෙහි නිස්ප්‍රේමයෙන් මුළාවූ මේ මනුෂ්‍යයෝ; වත, ඒකාන්තයෙන්; පාපංකම්මන්ති, පව් කෙරෙත්; තෙ, ඒ පාපකාරී මනුෂ්‍යයෝ; බහූජනා සහනිවාසං, පාපකාරී බොහෝදෙනා එක්ව වසන්නාවූ; කටුකං, දරුණු දුක් ඇත්තාවූ; භයානකං, භයජනකවූ; අවීචිංනිරයං, අවීචි නරක යට; ගච්ඡන්ති, යෙත්. එලං වෙ කදලිං හනන්ති යනාදි ගාථ සුගමයි.

ලාභසක්කාරසිලෝකා, ප්‍රත්‍යය ලාභ ප්‍රත්‍යය සත්කාරාදිය හෙතුකොටගෙණ; ඛොඨමක්ඛගරූ, කිපිම හා පරගුණ මැකීම ගරුකොට ඇත්තාවූ; භික්ඛූ, ආවාසමච්ඡරියාදියෙන් මඩනාලද මහණ තෙමේ; සූරබ්භත්ත, මනාකෙතෙහි දමනලද; සුනිබ්බිජං ඉව, කුණුවූ බීජයක් නොවැඩෙන්නාක් මෙන්; ඉධසඩ්ඪම්ම, මේ නෛයර්‍යානික ශාසන ධර්මයෙහි; නරුහති, ශීලාදි මුල්බැසීමෙන් නොවැඩේ. "ඉඩ්ඨං භික්ඛවෙ එකච්චං පුග්ගලං" යනාදි ඉති වුත්ත සූත්‍රය ප්‍රකටවීයි.

සචෙ, ඉදින්; වෝ, තෙපි; දුක්ඛස්සනාසථ, ජාත්‍යාදි අවවැදෑරුම් දුකට බියවන්නහුද; සචෙ, ඉදින්; වෝ, තොපට, දුක්ඛං අප්පියං, දුක ප්‍රිය නොවන්නේද; ආවිච්ච, ප්‍රකටව හෝ; සදි, ඉදින්; රහොවා, රහසිව හෝ; පාපංකම්මං, පාපකර්මයක්; මා

අකතථ, නොකෙරෙව්, සඝව, ඉදින්; පාපකම්මං, පාපකර්මයක්; කතිස්සථ, කරන්නහුද; කතරොථවා, කරව්ද; එපෙවම, එසේ විපාකය තමන් වෙත පත්වනබව දැන; පලායනංඅපි, අන්තැනකට පලායන්නාවූද; වෙ, නොපව; දුක්ඛා, දුකින්; පමුතසිනඅත්ථි, මිදීමෙක් නැත්තේයි.

බාලා, අඥාන ජනයෝ; අධම්මමකව, අධර්මයෙන්ද; මූසාවාදෙනව, මුසාවාකීමින්ද; එහසං ධනං, සවිඤ්ඤාණක අවිඤ්ඤාණක යන දෙවැදෑරුම් ධනය; ලඛා, ලැබ; මම ඉතිමඤ්ඤතති, මාගේධනයයි සිතත්; තං කථං නූ භවිස්සති, ඒ දෙවැදෑරුම් ධනය නොනොත් ඒ සිතීම කෙසේනම් නිරවන්නේද; අඤ්ඤථාසු භවිස්සතති, ඔවුන්ට රාජ අනතරායාදිහුද වන්නාහුය; අස්ස, ඒ අඛර්මක්‍රියා ඇත්තහු විසින්; සමහිතං, රැස්කරණලද ධනය; විනස්සති, නැසෙයි; ඉතා, මලාවූද අඥානජනයෝ; සඝහංනාඝචජනති, සුගතියට නොයෙත්; එතතාවතා, මෙතෙකින්; දෙලෝවැඩ පිරිහීමෙන්; හතාඛනූ, ඒ බාලජනයෝ නැසුනෝ නොවෙත්ද "කථං ඛණති අතතානං"- ඇතාදිය හා-"වරතනි බාලා දුම්මධා-ඇතාදියද,- ප්‍රකාශීයි.

අවිසහනෙනන, දඬ පුද්ගලයා විසින්; සාමඤ්ඤං, ශ්‍රමණභාවය-කෙවත්-ශික්ෂාත්‍රය ඇතුළත්වූ ගාම්භීර බ්‍රහ්මචර්‍යා ගුණය; දුක්ඛකරං, වත් පිළිවෙත් පිරීම් ආදියෙන් ආහිසමාචාරික ශීලය සම්පූර්ණ කටයුතු බැවින් දුෂ්කර වන්නේය; දුතතිනිකඛසඤ්ඤ, සම්බුදුහෙති පටන් කඩතොරකොට් වෙසෙසින් ආදි බ්‍රහ්මචරියක ශීලය තමා ශ්‍රොත්‍රාදි විතතය දක්වා පැමිණ විඳයුතු බැවින් පරිශුද්ධ වශයෙන් අධිවාසනය අපහසුය, නොනොත්, සීලසංවරාදීන් සම්ප්‍රකාරයෙන් ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන් විසින් විසකළහනය නොකරණ ලද්දවුන්කොටැ නිරෝගීවූවන්කොටැ සම්පාදනයකළ නොහැකි බැවින් දුෂ්කරවන්නේමේ හෝ නොනොත් ඉවසියයුතු ශීතවර්ෂාපිපාසාදිය ඉවසීම අපහසු බැවින් ඛනති සංවර වශයෙන් දුතතිනිකඛවන්නේය; ඉති-ඒ එසේවැයි; බාලා, ශ්‍රමණභාවය රක්නට නොදන්නා අඥාන පුද්ගල තෙමේ; සපථ, යම් බදුවූ සීලසංවරාදීන්ව උපද්‍රවකර විසහාහාරමමණාදීන් කෙරෙහි; විසීදති, ශීලාබස්නේද; ඉතථ; ඒ විසහාහාරමමණාදීන් විසය නොට පවත්නාවූ; සම්බ.ධා, දුනතිවසට දූපපාරුතමාතුගාම දර්ශනාදී සම්බාධසථානයෝ; ඉමසු, බොහෝය සංකෙලෙසයි.

තථාගතෙන, තථාගතයන් වහන්සේ; අතථසඤ්ඣධම්මසඤ්ඣ භාසමානෙන, අර්ථයත් ධර්මයත් වදාරණ කල්හී; සොතාබාලෝ, අසසබ්‍රසසබාකථාදුකකථා, යනාදි දුෂ්ටාඩහසඩහතවූ යම් අඥානයෙක්

තෙමේ;මිනං පදෙසෙය්‍යාම, සිය සිත ප්‍රදූෂ්‍ය තෙරේද;තස්ස ජීවිතං, එබඳු අඥතයාගේ ජීවත්වීම; මොඝං වෝ, ශූන්‍යවූවක්ම වන්නේය; හනෙත,- අහං, එකඤ්ච අරහාමි, මේ ව්‍යඤ්ජනයවද සුදුස්සෙක්මි; යෝ අවිතරාගෝ, යම්බඳු අවීතරාගිවූ මම, අප්පමෙය්‍යස්ස තථාගතස්ස,අපමිණ ගුණවත් තථාගතයන් තෙරෙහි; චිත්තං පදූසෙමි,චිත්තප්‍රදූෂ්‍ය තෙරෙමිද;ඉතෝ ච පාපියතරං දුක්ඛං, මීට වඩා එය ඉතා ලාමිය දුකෙක් වන්නේය.

ඉධ, මේ ලොකයෙහි නෝ ශාස්තෘයෙහි; කෝ හිමා, කෙබඳු සෙඛපණ්ඩිතයෙක් තෙමේ; අප්පමෙය්‍යං, පමිණිය නොහැකි ගුණවත් ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකු; පමිණෙත්වා. මෙතෙක් ශීලසමාධ්‍යාදි ගුණවතෙහැයි ප්‍රමාණ කරණ්ණේ; විකප්පයෙ, විකල්පනය කරන්නේද; (අසෙඛපණ්ඩිතයෙක්ම විකල්පනය කරන්නේයි) එහෙයින් අප්පමෙය්‍යං පමාණතං, අප්‍රමෙය ගුණවත් ක්ෂීණාශ්‍රව යෙකු ප්‍රමාණ කිරීමට යතන කරණ තැනැත්තහු; අකිඤ්චං, ප්‍රඥරහිතවූ; නිවුතං මඤ්ඤේ, අවකුජ්ජප්‍රාඥයෙකු කොට සිතමි.

දුබ්භාසිතං භණං බාලෝ ඝාස අත්තානං ජිඝත්ති, යම් හෙයකින් නපුරුවචන කියන අඥත තෙමේ යම්බඳු පරුෂවචන යකින් සිය ගුණයින සිදදමාද; ජානඤ්ච පුරිසඤ්ච, මෙලොව උපන් අසත්පුරුෂයෙකුගේ; මුඛේ, මුඛයෙහි; කුඨාරී, පරුෂ වචන නමැති එබඳු කෙටිරියක්; ජායතෙ, උපදනේය; දුබ්භාසිතා වාචා, දුර්භාෂිත වාග් තොමෝ; විරූඩං, අපරාධකාරී පුද්ගලයා; ඡට්ඨා පාතෙති, යම්සේ අපායයෙහි හෙලාද; එවං ඉව, එපරිද්දෙන්ම; සුනිසිතඤ්ච, මොනවට මුවහත් තබනලද ඝාතන යක් හෝ; හලාහලං විසං, හලාහල වසක් හෝ; නඤ්ඤ, තමන් නිපාතනය තොකෙරේමය.

යෝ, යම් පුගුලෙක් තෙමේ; නිද්දිසං පසංසති, ගුණගිත හෙයින් නිඳුකවයුත්තෙකුට පසසාද; යෝ පසංසියෝ, ගුණ විශිෂ්ට හෙයින් යමෙක් පැසසිය යුත්තේද; තං නින්දති වා, එබඳු ගුණවතෙකුට නිඳුකෙරේද; යෝ, ඒ පුද්ගලතෙමේ; මුඛෙන, මුඛසංඛ්‍යාත වචනයෙන්; කලිං, අපරාධ පාපයක්; විවිනාති, රැස්කෙරේ; නෙන කලිනා, ඒ අපරාධය හේතුකොට; සුඛං න විඳති, ලොව්ලොවුතුරා සුවයක් නොවිඳී යි.

අක්කොසසු, දූෂණකථයෙහි; යෝ ධනපරාජයෝ, යම්බඳු ධන යෙන් පැරදීමක් වේද; අයං කලි, මේ අපරාධතෙමේ; අප්පමත්තෝ, සවලප වන්නේය; යෝ, යම් අඥතයෙක් තෙමේ; සුඛ

නෙසු, සුගත සඞ්ඛ්‍යාත බුබාදීන් කෙරෙහි; මනං පදූසයේ, චිත්තප්‍රදූෂ්‍ය කෙරේද; සඞ්ඝස්සාපි සහ, සියළු සියඵනය සමඟද; අත්තනාපි සහ, තමා සමඟද; අඝං එව කලි, මේ අපරාධයම; මහ නානනරෙ, ඉතා මහත් වන්නේමය අරියගරහී, බුබාදි ආර්‍යයන්ව ගරහන සුළු තැනැත්තේ; පාපකං, ලාමකවූ; වාචං මනඤ්ච පණිධාය, වචනය හා සිත නිසා; යං නිරයං උපපජ්ජති, යම්බදුවූ පදුම නම් නරකයට පැමිණේද; (ඒ නරකය) නිරබ්බුදං නං, නිරර්බුද සඞ්ඛ්‍යාවන් පිළිබඳවූ; සහස්සානං සතං, ලක්ෂ සඞ්ඛ්‍යාවක්ද; ඡත්තිංසති, තිරර්බුද සතියෙක්ද; පඤ්ච අබ්බුදානිච, අර්බුද සඞ්ඛ්‍යා පසෙක්ද; (ආයුප්‍රමාණයේ)

යෝ, යම් බාලයෙක් නෙමේ; ලොභගුණෙන, තෘෂ්ණා බන්ධනයෙහි; අනුයුත්තතාය, නැවත නැවත යෙදුනේද- පැවලීගියේද; අස්සද්ධෝ, තෙරුවන් ගුණ හා කර්මඵල නොදන්නාවූ; අනරියෝ ආර්‍යගුණ රහිතවූ; අවදඤ්ඤූ, බුබාදීන්ගේ අවවාදය නොදන්නා සුළුවූ; මච්ඡරී, පස්මසුරුකමින් යුක්තවූ; පෙසුණේයං අනුයුත්තතාය, පිසුණුකීමෙහි යෙදුනාවූ; යෝ, ඒ අඥාන තෙමේ; වචසා, දුර්භාෂිතයෙන්; අරියෙසු පතිහාසති, අනිකුත් ගුණවතුන්ට පරිභව කෙරේ;

මුඛදුග්ගෝ, මුඛවිෂමය හෙවත් විෂමවචනඇත්ත; විභූතා, පහවූ සත්‍යවචන ඇත්ත; අනරියෝ, අසත්පුරුෂය හෙවත් අපරිශුද්ධකායඥමෝචාරාදිය ඇත්ත; භූනහූ, ආත්මාභිවෘද්ධි නාශකය; පාපකං, ලාමකය; දුක්කරකාරිකා, පාපකාරී පුරුෂය; සුමිත්තතා, පුරුෂාධමය; කලි, කාලකර්ණී පුරුෂය; අවජානඤ්ඤුත්තතා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ අවජානපුත්‍රය; ඉධ, මෙහිදී හෙවත් මෙඅත් බැව්හිදී; මා බහුභාණී, බොහෝ කථාකරන්නෙක් නොවෙව; නෙරයිකෝ අහි, නෝ දැන් නෛරයිකයෙක් වූයෙහිය

මුඛෙ දුග්ගං විසමං යස්ස සෝ මුඛදුග්ගෝ-දුග්ගං විසමං මුඛං වචනං යස්ස සෝ වා මුඛදුග්ගෝ-විසෙසත්ත පරිනිපාතෝ, නෙ මුඛදුග්ගෙ; විගතං අපගතං භූතං සච්චං යස්ස යස්මා වා විභූතෝ, නෙ විභූත; න අරියෝ අනරියෝ, නෙ අනරිය; භවිතං වඩ්ඪිතං භූ, භූතං භණති සිංඝති සීලෙනාති භූනහූ, වණ්ණවිපරීතතා- පුරිසානං අනෙනා ලාමිකෝ පුරිසනෙතා; කලි පාපං අස්ස අත්ථීති කලි, අවසද්දූශ ජානෝ අවජානතෝ, අවජානතෝ එව අවජානතෝ, අවජානකෝ ච සෝ පුත්තෝ වාති අවජානපුත්තෝ නෙ; බහුං භාසති සීලෙනාති බහුභාණී; නිරයෙ ජාතෝ තත්ථ වසතීති වා නෙරයිකෝ

කිබ්බිසකාරී, පව්කරණ සුළුවූ තෝ; සඤ්ඤත, සංයත කෙලෙසුන් ඇති රහතුන්ව; ගරහසි, ගරහන්නෙහිද; (එනෙයින්) අකිතාසෂ, නිමන්ව අගිතපිණ්ඩිස; රජං ආකිරසෙ. කිලෙස්රජස් තමා කෙරෙහි බහාලන්නෙහිය; බහූනි දුච්චරිතානි, කායදුශ්චරිතාදි බොහෝ දුශ්චරිතයන්හි; චිරං වා, හැසිර; චිරරත්තං, බොහෝ කලක් විසියයුතුවූ; පච්චතං, පදුමනම් නරකයව; කප්පයි, යන්නෙහිය; ඉදං සංකිලෙස භාගියං.

"කාමඤ්ඤා ජාලසඤ්ඡන්නා,- යනාදි සුතුර පවත් මේ දක්වා දැක්වූ මේ සුතුරු රූප තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි දුශ්චරිත සඞ්ඛ්‍යාත සංක්ලේශ යන්ගේ සවභාව භෙදවශයෙන් හා අවස්ථා භෙද වශයෙන්ද අනෙක භෙදත්වය දක්වනු පිණිස නානාවිධ සූත්‍ර ප්‍රදේශයෙන් එපුවා දක්වනලද හෙයින් සංකිලෙස භාගිය සූත්‍ර නම්.

සංකිලෙසභාගිය සූත්‍රාදී වර්ණනාය.

නන්ථ, ඒ ඉොඩශවිධ සූත්‍රයන් අතුරෙහි; වාසනාභාගියසුත්තං, පුණ්‍යභාගිය සූත්‍රය; කතමං, කවරේද? "මනෝ පුබ්බඞ්ගමා ධම්මා" යනාදියයි, ප්‍රකටවීයි. මහානාම සුතුරෙහි- ඉධං, හැඳූ පග ගිවූපග සිසුපගාදි අලඞ්කාරයෙන් හා මිණිරුවන් ආදියෙන් සමෘඩ්ධවූ; චිතං, ප්‍රණීතභාණ්ඩාදියෙන් හා ධනධාන්‍යාදියෙන් පිරිනියාවූ; ආකිණ්ණ මනුස්සං, නිරන්තරව ගැවසිගත් මිනිසුන් ඇති; සම්බාධබ්‍යූහං, විනිවිද නොහිය සම්බාධ විශීන්ගෙන් යුක්තවූ; භණ්ඩනජාතා අපි, තොදුම්නු ඇතෙකු සමඟද; අපාපකං, අලාමිකවූ; අභිච්චපසාදෙන, සත්‍යප්‍රතිවේධයෙන් පැමිණි අවලප්‍රසාදයෙන්; සෙස්ස සුගමයි; මේ සුතුරද පුණ්‍යභාගධර්මයන් වාවක කුපක භාවයෙන් ඇතුළත්කොට වදාළ හෙයින් වාසනා භාගියයි.

"සුඛකාමානි භූතානි"- යනාදියද වාසනාභාගියයි, "ගුත්තානං වෙ තරමානානං"- යනාදිය හා "භගවා සාවත්ථියං විහරති ජේතවනෙ"- යනාදි චාරිකාපකරණ සූත්‍රයද- වාසනාභාගියයි, පදරුත් අටුවා නයින් දතයුතු. "එකපුප්ඵං වජිත්වාන"- යනාදියද සුගමයි. භරිණභාභාණ්ඩ, තිල්පැහැයෙන් බබලන්නාවූ; අඤ්ඤතරා දෙවතා, ඇසටුරුකා; සංවිග්ගලහුමානසා, වෙහෙසින් වැඩිගිය කලා; පතිස්සතා, තත්තත් ආරම්මණානුගත සතිඇත්තාවූ; අහං, මම; බුද්ධඤාණං, බුද්ධාරම්මණානුගතවූ; එකං සාසඤ්ඤං, ශ්‍රෙෂ්ඨ සංඥාවක්; අලභිං, ලදිමි; සෙස්ස සුගමයි. "පිණ්ඩාය කොසලං

පුරං" යනාදිකද සුගමයි. "ඉධාහං භික්ඛවේ එකච්චං පුග්ගලං" යනාදිය පටන් "ජාතිමරණසංසාරෝ නත්ථිදානි පුනබ්භවෝ" යනු අසවන්කොට දක්වනලද වාසනාභාගීය සූත්‍රයන්ගේ පදවිභාගය ඒ ඒ අටුවානයින් දතයුතු. වාසනාභාගීය සූත්‍රෝදහරණ ප්‍රදේශයි.

උද්ධං අවඩා- යනාදි ගාථාවිභාගය යට දක්වනලදී. ඔසතරණය ආගමීභාගීයෙන් කවයුතු බැවින් මෙය නිබ්බධභාගීයයි- "සීලවතෝ ආනන්ද න චෙතනා කරණීයා කිනාති මේ අවිප්පටිසාරෝ ජායෙථ්‍යාති" යනාදි සූත්‍රයද නිබ්බධභාගීයයි, අරුත් සුගමයි.

ආනාපිනෝ, කෙලෙස් තවන වීර්‍යඇත්තාවූ; ඣායිනෝ, ආරම්මණූපනිධ්‍යානයෙන් හා ලක්ඛණූපනිධ්‍යානයෙන් දැහැන් වඩන්නාවූ; බ්‍රාහ්මණස්ස, බාහිතපාපී ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණයාගේ සිත්සතන්හි; සදත්ථවේ, යම් කලෙක්හි; ධම්මා, අනුලෝම ප්‍රත්‍යයාකාර ප්‍රතිවේධඝාඨක බෝධිපාක්ෂික ධර්මයෝ; පාතුභවන්ති, උපදිද්ද; අථ, එකල්හි; අස්ස, එසේ පහළවූ බෝපක්ඛධම්ඇති ඒ බාහිතපාපී බ්‍රාහ්මණයාගේ; සබ්බා කඞ්ඛා, ප්‍රත්‍යයාකාර සකාඞ්ක්ෂාදීන් ගොචරකොටැ කාලත්‍රය වර්තිත සකල කාංක්ෂාවෝ; වපගච්ඡන්ති, පහව යෙත්; කුමක් හෙයින්ද යත්?- යතෝ, යම්හෙයකින්; සහෙතුධම්මං, අවිජ්ජාදිහෙතුසහිත සඞ්ඛාරාදි කෙවල දුඃඛ ධර්ම සමූහය; පජානාති, ප්‍රකාරයෙන් දනී ද; එතෙහිනි; යතෝ පවත්තිඨානං ඛයං අවෙදි, නිබ්බධභාගීයයි. තිස්ස, තිස්සය; කින්නු කුජ්ඣසි, නෝ කුමක්හෙයින් කිපෙන්නෙහිද? මා කුජ්ඣි, නොකිපෙව; මෙ, තට; අඤ්ඤාමඩා වරං, නොකිපීම උතුම්ය; හි, එසේමය; තිස්ස, තිස්සය; කොධ මාන මක්ඛ විනයෙථ්ථං, කොධ මාන මක්ඛාදීන්ගේ විනයන පිණිස; බ්‍රහ්මචරියං, ශාසනබ්‍රහ්මචර්‍යාවෙහි; වුත්ථානි, වෙසේ; නිබ්බධභාගීයයි.

ආරඤ්ඤකං, පංසුකූලිකං, අඤ්ඤතුඤ්ඤ යාපෙන්නං, කාමෙසු අනපෙක්ඛිනං නන්දං, අහං කදා පස්සෙය්‍යං යි යෝජනායි; අඤ්ඤතුඤ්ඤ යාපෙනං, කුලඝන්හි නිත්‍යයෙන් නවකයෙක්ව පිණ්ඩචර්‍යාවෙන් යැපෙන්නාවූ කොහොත් "සුතියට්ඨානි සුතෝ, නිවාසෙවනවසෙන පාකටෝ- න සුතෝ අසුසුතෝ, අපාකටෝ අධුනාගතෝ-අසුසුතස්ස උඤ්ඡං අසුසුතුඤ්ඡං- සුතානං වා පාකටමනුස්සානං ඝරෙසු උඤ්ඡං සුතුඤ්ඡං න සුතුඤ්ඡං- අසුසුතුඤ්ඡං- තෙන අසුසුතුඤ්ඡන"යි? අරුත් ගතයුතු. "කිංසු ඡෙත්වා සුඛං සෙති" යනාදියෙහි අරුත් සුගමයි

විසමූලස්ස, විසසංඛ්‍යාත දුක්ඛඵල හේතුවූ නොහොත් විස සමාන දුකට මූල්වූ; මධුරඡාතස්ස, මධුරසංඛ්‍යාත සුඛවේදනාව අවසන් කොට ඇත්තාවූ; මධුරං චෙතසිකසුඛං අස්සාදං අඤ්ඤං පරියෙසනං අස්සාතී මධුරඡාතා.

උපනීතං කිංසු ඣානෙ, ජානං කිංසු විනොදයෙ, ධීරො කිංසු පජහෙ, කිස්ස අභිඤ්ඤයෝ සුඛෝ-සී- යෝජනා. "ඝතතිණ්ණ ඔමට්ඨා විස, අඛඤවිඨකින් ඝටට විදිනලද්දෙකු මෙන්ද; ඔපථ කෙ ඩය්හමානෙ ඉව, හිසැ දහුලබන්නෙකු මෙන්ද; කාමරාගපප්පහාණාය, කාමරාග ප්‍රහාණය පිණිස; සතෝ භික්ඛු, සිහියෙන් යුත් මහණතෙමේ; පරිබ්බජේ, ඉරියව් පවත්වන්නේය; (සෙස්ස සුගමයි) සබ්බෙ නිවසා, සියළු හොඳයෝ; ඛඡනතා, ක්ෂයවීම් කෙළවරකොට ඇත්තාහ; සමුස්සයා, සියළු සමූහයන ධර්මයෝ; මරණන්තා, ගිහි කෙළවරකොට ඇත්තාහ;- (සෙස්ස සුගමයි) "ඉධ ධෙසං (මුනීතං) චිත්තං ඛ්‍යානරතං තෙ මුනයෙ සුඛං සයනති තමා සොවන්ති" යි සම්බන්ධයි- (සුගමයි). අරහතං, බුදු ප්‍රත්‍යෙක බුදු ශ්‍රාවක සඞ්ඛ්‍යාත අර්හතුන් වහන්සේලාගේ; ධම්මං, බොධිපාක්ෂික සඞ්ගීය; නිබ්බානපත්තියා, නිවන්පැමිණීම පිණිස සදදහානා, අදහන්නාවූ; අපපමත්තා, අප්‍රමාද ප්‍රතිපදාවෙහි පිහිටියාවූ; විචක්ඛණා, පණ්ඩිතතෙමේ; සුසුසූසං, ඒ ධර්මය සතුටින් අසතුගේ; පඤ්ඤං ලභතෙ, ලොව්ලොවුතුරා පැණ ලබන්නේය.

ධුරවා, චෙතසික වීර්‍යධුර ඇත්තාවූ; උට්ඨානා, කායික වීර්‍යයෙන් යුක්තවූ; පතිරූපකාරී, ධනොපාර්ජනයට සුදුසු කට යුතු කරණ සුළු තැනැත්තේ; ධනං, ලෞකික ලොකොත්තර ධනය; විඳතෙ, ලබයි නොහොත් පැමිණේ; (සෙස්ස සුගමයි); මෙහි "යෙසෙසතෙ චතුරෙ ධම්මා"- යනාදි ගය ඉතිරිකොට උදහරණ කරණලදී. යං අඤ්ඤං, යම් අනිකෙකුට; අනුසාසෙයි, නුබවහන්සේ අනුශාසනා කරන්නෙහිද; සබ්බනත්ථපජහිණස්ස, චතුර්විධ ඝෝග්‍රන්ථයන් ප්‍රහීණකළාවූ; විප්පමුත්තසස, තුන්භවයෙන් මිදුනාවූ; සන්තා, සම්‍යක්සම්පන්නවූ; සමිතපාපී ශ්‍රමණවූ; තෙ, නුබවහන්සේට; තං, එය; න ඛාධ්‍ය, යහපත් නොවෙ-යි- යනුනා නම් මාරයෙකැක් කියයි.

සඤ්ඤා, සඤ්ඤය; යෙන කෙනචි වණ්ණෙන, යම්කිසි කාරණයකින් හෝ ප්‍රකාරයකින්; සංවාසෙ ජායති, එක්තැනෙක එක්ව විසීම වන්නේද; සපපඤ්ඤා, සප්‍රාඥතෙමේ; නං, අනුකම්පාකටයුතු සහවාසයට පත් ඒ පුරුෂයාව; මනසා, පහන්

සිතින්; අනනුකම්පිතුං, අනුකම්පා නොකරන්ට; න අර්හති, සුදුසු නොවේ වේ, ඉදින්; පඤ්ඤාචක්ඛුනා මනසා, පහන්සිතින්; යං අඤ්ඤං, යම්බඳු අනිකෙකුට; අනුසාසති, ප්‍රාඥතෙමේ අනුශාසනා කෙරේද; තෙන, ඒ දයානුශාසනාකරණයෙන්; සංයුත්තෝ නා හොති, කාමච්ඡන්දාදි සංයෝජනයෙන් යුක්තවූයේ නොවේ; කුමක් හෙයින?යත්- සා අනුකම්පා අනුද්දයා, යම් අනුකම්පාවක් කරුණාවක් වන්නීද- ඇ මෙත්තා මුදිතා සහගත චෙතනාවක් වන්නීය- එහෙයිනි.

සුවිලොම ප්‍රශ්නයෙහි රාගෝ ච, රඤ්ජනලක්ඛණ රාගයද; දෝසෝ ච, දුස්සනලක්ඛණ දෙසයද; කුතෝසිද්ධා, කුමක් නිදාන කොට ඇත්තෝද?; අරති, පක් සෙහෙළුන්ගේ නා අධිකුසලයෙහි කෙඇලිම්ය; රති, පස්කාම්රයෙහි ඇලීමය; ලෝමහංසෝ, චිත්තෝත්‍රාසය- යන අකුශලත්‍රය; කුතෝසා, කිනම් හෙතුවකින් නිපන්නෝද?; විතක්කා, කාමාදිවිතර්කයෝ; කුතෝසා සමුට්ඨාසා, කොතැනින් ඉපිද; මනෝ, කුසලචිත්තය; කුමාරකා, තරුණයෝ ඛඩ්ඩං ඉව ඔසාදජනති, කවුඩෙකු හුයෙන් බැඳ හුකොණ තරයේ ගෙණ ඔසවා හරින්නාහුද, එමෙන් කුසලාරම්මණයෙන් ඔසවා හරින්ද? (රාගෝ ච දෝසෝ ච) ඉමෙසං ධම්මානං, මේ පඤ්චොපාදාන සකඤ්ඤාදීන් නිදානකොට ඇත්තාහ; (අරතී රතී ලෝමහංසෝ), ඉමෙසංයේව, මේ උපාදාන සඤ්ඤාදියෙන් උපදනාහ; විතක්කා, කාමාදිවිතර්කයෝද; ඉමෙසා සමුට්ඨාසා, මේ ආත්මභාවයෙන්ම පහළවේ; කුමාරකා ඛඩ්ඩං ඉව මනෝ ඔසාදජනති සී- (ලෝජනාසී) ඝසනාහනි, තෘෂ්ණා සේනානයෙන් ජනවූ; අත්තභාවසමුට්ඨාසා, පඤ්චොපාදාන සකඤ්ඤභෙද ආත්මභාව සංඛ්‍යාත නියකජඤ්ඤතා යෙහි පහළවූ;(රාග දෙස අරති රති ලෝමහංස විතක්ක යන අකුශලධර්මයෝ) නිග්‍රොධස්ස, නුගරුක්කුගේ; ඛන්ධේ, කඳෙහි හටගත් අරළුමෙන්; සුට්ඨු, වසතුවාරාරම්මණාදි වශයෙන් අනෙකා ප්‍රකාරවූවාහු; කාමේසු, ඒ ඒ කාමයන් කෙරෙහි; විසන්නා, ඒඒ පරිද්දෙන් ඇලුනාහුය ලැගුහාහුය- එනම මැසි සිටියාහුය; කෙසේද?යත්: වනෙ, වනයෙක්හි; විතතා, පතලාවූ; මාලුවා, ඉව, මාලුවාලියක් මෙනි තෘෂ්ණා සේනානයෙන් පහළවූ; පඤ්චොපාදානසකඤ්ඤ භෙද ආත්මභාවයෙහි හටගත්තාවූ රාග දෙස අරති රති ලෝමහංස කාමාදී විතර්ක යන අකුශලයෝ මහ නුගරුක්කුගේ ඒ ඒ ශාඛාප්‍රදේශයන්හි ආරෝහ සංඛ්‍යාත තෙත්ගුණය ඇති කලැ හටගන්නාවූ අරළු ඇවුවන් මෙන් වසතු වාරාරම්මණාදිවශයෙන් අනෙකප්‍රකාරවූවෝව ඒ ඒ රූපාදි කාම යන් කෙරෙහි ඇලුනාහු වෙත්- කෙසේද?යත්: වනලැහැප්පි වැසි පැතිරියියාවූ මාලුවාලියක් මෙනි- සී- හාවසී.

සඤ්ඤා, යස්සා; සෙ, යම් ප්‍රාඥයෝ; නං, ඒ කෙලෙස් සමූහය සංකාතිදුනං, යම් හෙතුවකින් උපදනේද එය; පජානාති, දනිද්ද; සෙ, ඒ ප්‍රාඥයෝ; නං, ඒ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත සෙනහය; විනෙත්වා, ආදීනවානුපස්සනාදි භාවනා ඥානාග්නියෙන් විලවා මාගීඥානයෙන් පනකෙරෙත්; යී- මේ වචනය සුණාති අසව; සෙ, ඒ ප්‍රාඥයෝ; අප්පුනබ්භවාය, පුනර්භවයක් නොලැබීම පිණිස හෙවත් නිවන් පිණිස; අනිණ්ණාසුබ්බං, සවපනය කිරැදු එතරනොවූ විරූ; දුත්තරං, එතරවීමට අපහසුවූ; ඉමං බ්‍යසනං, මේ කාමොඝාදී චතුර්විධ ඔඝය; තරන්ති, තරණය කෙරෙත්... පෙර භවාභාවවරව සත්තකෙලෙස් බලවත් උත්සාහයෙන් මැඩීමින් මහණදම් පුරා පෙර කුසල් මද බැවින් අවීචිභූමියට නොබැස කළුරියකොට දෙවුලොව උපන් එක් දිව්‍යපුත්‍රයෙක් බුදුන් වෙත පැමිණ මහණදම් පිරීමේ අපහසුකම් දක්වනුයේ- "දුක්කරං භගවා"- යනාදිය කී. භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්ස; ඒකාන්තයෙන් පිරිසිදුව බොහෝකලක් මහණදම් පිරීම; දුක්කරං සුදුක්කරං ඉති ආහ; කාමදා, ඵලා කාමදය; සීලසම්පන්නා, සීල යෙන් සමාහිතවූ හෙවත් යුක්තවූ; සීතත්තා, පිහිටිසවභාව ඇත්තාවූ නොහොත් තිර සිතැත්තාවූ; සෙක්ඛා, සෛක්ෂ්‍ය පුද්ගලයෝ; දුක්කරම්පි වා කරොන්ති-යී වදුළෝ- අනාකාසියුපෙතත්තා, නිගෙහභාවයට පත් පැවිද්දාහට; සුඛාවහා, සුව ඵලවන්නීවූ; තුණ්හී හොති, සතරපසයෙහි සතුටක් වන්නීය; යදිදං තුණ්හී, සතරපසයෙහි උපදනා යම් ඒ සතුටෙක් වේද; (එය, දුල්ලභං)... යෙසං දිවා ව රත්තො ව මනසාභාවිතාය, සිත කෙලෙසුන් කෙරෙන් සතසාගැනීමට හෙතු චිත්තභාවනාවෙක්හි; රතා, ඇළුනේද; විත්තවූපසමේ රතා, චිත්තව්‍යුපශමනයෙහි ඇළුනාවූ සෛක්ෂ්‍යයෝ; (දුල්ලභං වාපි ලභන්ති)- ඉන්ද්‍රියූපසමෙ රතා, චක්ෂුරාදි ඉන්ද්‍රිය ව්‍යුපශමයෙහි ඇළුනාහු; සුසමාදහං, සමාධියෙහි පිහිටුවාලීමට අපහසුවූ සිත; සෙ අසිඛා, ඉන්ද්‍රියූපසමයෙහි ඇළුනාවූ ඒ ආර්‍යයෝ; ඔචවුනෙ ජාලං ජෙත්වා, මෘත්‍යුජාලඃඛ්‍යාත කෙලෙසජාලය බිඳ; නච්චගුන්, සතරඵලයට නා නිවනට යෙත්; භාග්‍යවතුන් වහන්ස; මඝෙනා, පූජාභාග ප්‍රතිපදාගී තෙමේ; විසමා, බොහෝ කෙලෙස්උවදුරු වදනා බැවින් විසමය; දුග්ගමා, එහෙයින් දුගීම වන්නේය; කාමදය! ආර්‍යයෝ දුගීමවූද විසමවූද මාගීයෙහි යෙත්, අනාර්‍යයෝ විසම මඟෙහි ඇතගිය යෙන් අඛ්ගිලීයෝව වැටෙත්, ඒ ආර්‍යමාගීතෙමේ ආර්‍යයන්ට සම්මගක් වන්නේය, ආර්‍යයෝ වූකලී විසම මඟෙහි සමවූවෝ වෙති... ඉසිසංඝනිසෙවිතං, බ්‍රහ්මඝන ඍෂීන් නිසෙවිතවූ; ධම්ම

රාජෙන, දම්රජහු විසින්; ආවුත්තං, වාසඝකරණ ලද්දාවූ; තං ඉදං ජේතවනං මම පිතිසඤ්ජනනං හි, ඒ මේ මාගේ දෙවිරම පිනා පහළකරන්නේමය. කම්මං, මාගීවෙතනාය; විජ්ජා ච, මාගීප්‍රඥය; ධම්මා ච, සම්බධිය හෙවත් සමාධිපාක්ෂික ධර්මසමූහය; සීලං, ශීලය; උත්තමං, පිරිසිදුභෙයින් උතුම්වූ; ජීවිතං, ආජීවය යන නොහොත්; විජ්ජා ච, සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්පවශද ධම්මා ච, සම්මාවායාම සම්මාසති සම්මාසමාධිත්‍රයද; සීලං, සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආජීවත්‍රය දැයි අරියවමඟ දක්වනලදී- එතෙන, මේ අරියවමඟින්; මච්චා. සත්තයෝ; සුජ්ඣන්ති, පිරිසිදුවෙත්; ඉඤ්ඤතෙන වා-ධනෙන වා, න සුජ්ඣන්තී යි සම්බන්ධ යි.

කස්මා අත්තනඤ්ච අඤ්ඤං සම්පස්සං පණ්ඩිතෝ පොඤ්ඤ-ධම්මෙයකින් අරියමඟින් පිරිසිදුවන්නේද එහෙයින් සවාර්ථය ලබන්නාවූ නුවණැති පුරුෂතෙමේ; ඉඤ්ඤනිඤ්ඤෝ, උපායඥතයෙන්; ධම්මං, බෝපක්ඛධම්; විචිනෝ, ඉඤ්ඤන්නේය නොහොත් රැස්කරන්නේය; එවං, එසේ ඇතිකලැ; තත්ථ, ඒ අරියමඟෙහි; විසුජ්ඣන්ති, පිරිසිදුවේ; නොහොත් උපායඥතයෙන් ආර්‍යාෂ්ටාඞ්ග ධර්මයන් සොයන්නේද එසේ ඇතිකල ඒ චතුරාර්‍යසත්‍ය ධර්මයන්හි පිරිසිදුවන්නේය. (මේශාසනයෙහි ශ්‍රාවකයන් අතුරෙන් ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් මහන්සේම ප්‍රඥාවෙන් ශීලයෙන් කෙලෙශොපශමයෙන් ශ්‍රෙෂ්ඨවන්නේය) ඉතිකත්ථ පාරඞ්ගතෝ, යම් අනික් මහණෙකුදු නිවන් පත්වීද එබදුවූයේ නොවේ; නෙතාව පරමෝ සීඝා, ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් මෙන්සේම වඩා ශ්‍රෙෂ්ඨවූයෙක් නොවන්නේ සී. අතීතං, අතීතපඤ්චස්කන්ධය; නාභිනන්දෙය්‍ය, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටියෙන් අනුව නොඅන්නේය; අනාගතං, අප්‍රාප්ත පඤ්චස්කන්ධය; නප්පටිකඞ්ඛෙ; තෘෂ්ණාදෘෂ්ටියෙන් නොපතන්නේය; තං අතීතං; යම්මෙයකින් යම් පඤ්චස්කන්ධයක් අතීතවීද; තං පහීණං, එය නිරුඬ විය; අනාගතං, අනාගත පඤ්චස්කන්ධ; අප්පත්තඤ්ච, පහළනොවීය; නොඋප්පන්නේය. යෝ, යම් යෝගාවචරයෙක් තෙමේ; පච්චුප්පන්නං ච ධම්මං, හේතුප්‍රත්‍යයෙන් උපන් ධර්මයද; තත්ථ තත්ථ, ඒ ඒ ධර්මයන් උපනුපන් ඒ ඒ තන්හිම නොහොත් අරණ්‍යාදි ඒ ඒ තන්හිදීම්; විපස්සති, අනිත්‍යවානුපස්සනාදි සප්තවිධ විදර්ශනානුපස්සනා ඥානයෙන් දක්නේද විවා, ප්‍රාඥතෙමේ; තං, ඒ විදර්ශනාව; අසංහීරං, රාගාදියෙන් චඤ්චලනොකොට; අසංකුප්පං, රාගාදියෙන් කොප්‍ය නොකොට නොහොත් රාගාදියෙන් චඤ්චලනොවූ කොප්‍යනොවූ; තං, ඒ නිවන; අනුබ්‍රූහයෙ, නැවත නැවත වඩන්නේය.

අජ්ජව, අදම; ආතපසං, කෙලෙසාතාපන පරිතාපන සංඛ්‍යාත වියයීය; කිච්චං, කටයුතුය; කතා, කවරෙක් නමේ; ඉතෝ, දෙවෙනි දවසෙහි; මරණං, මරණය නෝ අමරණය; ජානාසි, දන්නේද; මහාජනකායෝ, අසිවිච්ඡේදන විෂපානාදි අනෙකවිධ මරණහෙතු සංඛ්‍යාත මහාසෙනාවක් ඇත්තාවූ; තෙන සඩ්ඪුං නා, ඒ මරුවා සමඟ; සඩ්ඛාරං, ත්‍රිත්‍රඤ්ඤාකාර වශයෙන් හෝ අත්ලස්දිම් වශයෙන් හෝ බලරූපි වශයෙන් හෝ පවත්නා ආතමීණාකාරයක්; සා හි, නැත්තේමය එවං, උකතප්‍රකාර ආතපකරණයෙන්; අහොරත්තං, දිවාරෑ; අතන්දිතං, නොමැලිව; ආතාපී, කෙලෙස් තවන වියයී ඇතිව; විහාරී, ඉරියව් පවත්වන සුළුවන්නේද; තං, එසේ පිළිපන පුද්ගලයා; වේ, එකාන්තයෙන්; නාදදකරතෙතා ඉති, ප්‍රශංසා අතුල්‍යකාල ඇත්තේයයිද; සමනතා ඉති, රාගාදීන් සන්සිඳුවූ බැවින් සන්තයයිද; මුනී ඉති, දෙලොව තතුදත් බැවින් මුනියයිද; ආචික්ඛතෙ, කියන්නේය

චක්ඛුනා පස්සතීති චි, ඇසින් හා නැසින්, ඇසක් සමානවූ හෝ නුවණින්; ඤාණේන පස්සතීති ච, සිහියෙන්ද නුවණින්ද, සිහියෙන් විශිෂ්ටවූ හෝ නුවණින්; කායෙන පස්සතීති ච, තාම කයින් හා නුවණින්ද; සෙස්ස සුගමයි නානාවිධ ත්බෙබධ නාගිය සූත්‍රඅන්ගේ සංසේපාර්ථ විභාගයි

තත්ථ කතමං අසෙඛනාගියං සුත්තනං? "යස්ස සෙලූපමං" ඉතාදියයි; යස්ස, යම් ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකුගේ; සෙලූපමං, එකඝන ශෛලමය පර්වතයක් සමානව; චිත්තං, සිත; ඨිතං, නිශ්චලව සිටියේ; නානුකම්පති, ලාභාලාභාදීන් අනුව නොසැලේද; රජනීයෙසු, ඇලිය යුතු ආරම්මණයන් කෙරෙහි; විරත්තං, නොඇලුනේ; අකම්පනියෙසු, කිපිය යුතු අලාභාදියෙහි; න කුප්පති, නොකිපේද; යස්ස, යම් ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකු විසින්; එවං, උකතප්‍රකාරයෙන්; චිත්තං, සිය සිත; භාවිතා, භාවිත කරණලදද; තං, ඉක්මවනලද ලෝකධර්මකම්පා ඇත්තාවූ ඒ ශ්‍රෙෂ්ඨ පුද්ගලයා කරු; දුක්ඛං, ලෝකධර්මහේතුක දුකෙක්; කුතෝ එස්සති, කොතෙන් පැමිණෙන්නේද;- මෙය අසෙඛගුණපරිදීපක නෙයයි අසෙඛ නාගියයි ආනඤ්ජමතෝ ච සාරිපුත්තස්ස- ඉතාදිය ප්‍රභවයි ඛාණිකාසාඛඛමමා, බහුතබහාලද පවිඇත්තාවූ; නිත්‍රුත්තුංකණිකා, දිවයිඹඹහල්කතාවයෙන් උපදවාගන්නාලද ත්‍රුත්තුංකාර රහිතවූ; සාකච්ඡාවෙහා, පහළ රහාදි කතාව ඳදුන් ඇත්තාවූ; සඛාතතා, සීලසංවරණයෙන් සසුන්දුව සිටි ඇත්තාවූ; වේදජාතා, චතුර්විධ ඖඝීඤාන සම්ප්‍රයුක්ත වේදයෙන් ඒකලක්ෂණවාදුන සඩ්ඛ්‍යාවූ හෝ කිලේශක්ෂයඛ්‍යාතවූ අනතරාට පැමිණියාවූ; වුසිත බ්‍රහ්මචරියෝ,

වැස නිම්වනලද මග බඹසර ඇත්තාවූ; සෝ බ්‍රාහ්මණෝ, යම් බාහිතපාපී බ්‍රාහ්මණයෙක් වේද; ඔසෝ, යම් ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකුගේ සිත්සතන්හි; ලෝකෝ, සකල ලොකසන්නිවාසයෙහි; කුහිඤ්චි, කිසිම අරමුණෙක්හි; උසූසඳ, රාග දෝස මෝහ මාන දිට්ඨි ඝට්ඨනා කෙලසොත්සාදයෝ; නත්ථි, නැත්තාහුද; සෝ, එබඳු ගුණවත් බමුණු තෙමේ; ධම්මමන, සත්‍යධර්මයෙන්; බ්‍රහ්මවාදං, 'මම බමුණෙක් වීමියි" යන වාදය; වදේයය, කියන්නේයි "භාභිතවා පාපකෙ ධම්මෙ" යනාදිය සුගමයි (යත්ථ ආපෝ ච පථවී ච, තෙජෝ ච වායෝ ච) න ගාධති, නොපිහිටාද; සුඛාභා, ග්‍රහයෝ; (න ජෙතනති- ආදිවෙවා නපපකාසති- තත්ථ චන්දිමා න භාති- තත්ථ තමෝ න විජ්ජති)

ඝඳ, ච, යම් තැලෙක; බ්‍රාහ්මණෝ, බ්‍රාහ්මණ ඝට්ඨනාවූ; මුනී, මුනි තෙමේ; මොණෙන, ඥානමප්‍රභූතකවූ; අත්තනා, සිතින් නොහොත්; මොණෙන, මාගීඥානයෙන්; අත්තනා, තෙමේ; වෙදී, අවබෝධ කෙළේද; අථ, එකල; රූපාරූපා ච, රූපඅරූප ධර්මයන් කෙරෙන්ද; සුඛදුක්ඛා ච, සෞමනස්‍ය දෞර්මනස්‍ය වෙදනා වෙන්ද; සඛුච්චති, මිදේ ඝඳ, යම් තැලෙක; සබ්බසඞ්ඛ ධම්මෙසු, සර්වාත්මභාව ඝට්ඨනා පඤ්චඋපාදානස්කන්ධයන් තෙරෙහි; පාරගූ නොහී, විදර්ශනාභිනිවේශ විශයෙහි තෘෂ්ණාදෘෂ්ටිඝාතන ප්‍රඥාඥයෙන් පරතෙරට ගියේ වේද; බ්‍රාහ්මණෝ, එබඳු බමුණු තෙමේ; අථ, එකල; එකං සිඝාළං ච, (එබඳ අජකලාපකඤ්ච, නම විසින් කියනලද) මේ කෙලසපිඝාචයාද; පඤ්ඤකුලඤ්ච, (කෘ විසින් කරණලද) අකුසල පඤ්චකුල විකාරයද; අජ්ඣගාති, ඉක්මවා හරින්නේයි අඝඤාතිං, තමන් වෙත පැමිණෙව්නිවූ පුරාණ දුනිසිකාව; නාසීසතී, සිතින් නොපිළිගණී; එකඤ්චිනධිං, ඉක්ම යන්නියද; (නීමිනිඝකාම) සා ඝෝවති, සොඇ තොශකරේ; ඝඩහා, පඤ්චවිධ ඝඩහයෙන්; මුනයං, මිදුනාවූ; ඝඩහාමජිං, කෙලස සඞ්ග්‍රාමයෙන් ජයඝන්නාවූ; තං, ඒ භික්ෂුව; බ්‍රාහ්මණං බ්‍රූමි, දෙවඝනයා, ජලයෙන්; සුචි නා ඝෝයති, පිරිසිදුවක් නොවේ; එත්ථ, මේ නදී ජලයෙහි; බහුජ්ජනෝ, බොහෝ ජන තෙමේ; නාහායති, නහානය කෙරේ; (එතෙසිනී) යම්හි, යම් පුද්ගලයෙකු කෙරෙහි; සච්චඤ්ච, චතුස්සත්‍යයද; ධම්මෝ ච, අවශෙෂ කුශලධර්ම සමූහයද (ඇත්තේ නම්) "සෝ සුචී ච බ්‍රාහ්මණෝ ච හොති"-යි "යදූහවෙ පාතු භවිනති ධම්මා" යනාදිය ප්‍රකාශයි පංසුකූලිඝඩා, පාංශුකූල චීවරධර ඝර් භික්ෂූනමක් තෙමේ; සඞ්ඛානි ඝයානානි, සියළු සිවියොගයන්; උපාතිවත්තතා, ඉක්මවිද; අකිඤ්චනතා, තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි ආදි කිසිඳක පළිබෝධ රහිතා

වූයේ; ඉන්ද්‍රියානි, ඉරියව් පවත්වාදැ; සත්තින්ද්‍රියං, සත්ත්වයන් ඉදුරන් ඇත්තාවූ; |අනෙඤ්ජප්පත්තං, නිර්වික්‍රියාවට පැමිණියාවූ; අපණ්ණකධම්මං, කිසි මඟකින පහනවයුතු කෙලෙස් දම නැත්තාවූ; ඉන්ද්‍රියානං, බ්‍රහ්ම දිබ්බ අරිය ඉරියාපථ සංඛ්‍යාත චතුර්විධ විහරණයෙන් කල් යවන (ඒ සම්මාග්‍රවයා); පසන්නා, දක්නහුද.

පසන්නචිත්තා උළාරා සම්බහුලා දේවතා බ්‍රහ්මවිමානං උපසඞ්කමිත්වා ජාතිබලනිසෙධං තං ආජානියං කීඩා තමසසනන්ති-යි යොජනායි. ජාතිබලනිසෙධං, ජාතිමාත්‍රයෙන් පැවති මාන බලය ආවරණය කළාවූ; සෙස්ස සුගමයි. චිරරත්තසඤ්ඤමතිනා, කලින් කල සත්ප්‍රාය ධර්මශ්‍රවණාදියෙන් චිරකලක් සම්ඥියට බැස වසන්නාවූ; (ඉමේ භික්ඛූ එත සත්තා බුද්ධිපපවෙදිතෙ ධම්මෙ තෙසං සඩ්ඪෙමා සමෙන්ති- අරියපපවෙදිතෙ ධම්මෙ) ඤාණුත්තරෙන, නුවණින් විමසීමෙන්; සුවිනීතා, මෙනවට භික්ෂියාවූ රහත්හු; සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා, සෙනඟ සහිත මාරයා පරදවා, (අන්තිමං දෙහං ධාරෙන්ති) යි පිටුපා ආරබ්භ සබ්බභවූපපත්තිමොචනං ඉදං නිබ්බානං න අධිගන්තබ්බං, අපෙපත්ථ ථාමසා සබ්බභවූපපත්තිමොචනං ඉදං නිබ්බානං න අධිගන්තබ්බං-යි- සම්බන්ධයි. අයං ච දහරො භික්ඛු සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා අන්තිමං දෙහං ධාරෙති- (තෙන) අයං උත්තමපොරිසෝ නාම හොති-යි-යොජනා. මෝඝරාජ- දුබ්බණ්ණා ලූඛචීවරෙ (යො භික්ඛු) සදා සතෝ ඛීණාසවො ච විසංයුත්තෙත්තා ච කතකිච්චෝ ච අනාසවෝ ච නෙව්ඣෙජ්ජා ච ඉඞ්ඝ පපත්තෙත්තා ච වෙතොපරියාදානකොවිදෙ ච (යො භික්ඛු)- සවාහිනිං මාරං ජෙත්වා අන්තිමං දෙහං ධාරෙති-යි- යොජනා. "තථාගතෙ භික්ඛවෙ අරහං සම්මා සම්බුද්ධෙ" ඉත්‍යාදිය ප්‍රකාශයි. තත්‍ර භික්ඛවෙ කො විසෙසෝ"- ඉත්‍යාදි ප්‍රශ්නවාරයෙහි- සම්‍යක් සම්බුද්ධයාණන් වහන්සේගේත් ශ්‍රාවකයන්ගේත් පඤ්ඤාපාදන සකාශයන් කෙරෙහි නිබ්බිදාදීහුද අනුපාදා විමුත්තියද යන ධර්මයෝ සමානද විසෙසද යි අනුයොග කොට- එබඳු වෙනසක් නොමැති බව වදාළසේක. එහි- භගවා මූලා එතෙත්තානි, භගවම්මූලකා- "වනතුස්ස තුලෝපෝ මූලාදීසු නෝ නිග්ගහීතං" ඉත්‍ය ශබ්දනීති සූත්‍රයෙන් වනතුප්‍රත්‍යයාගේ තුකාරලෝපය හා නකාරය නිගහිතාදෙශව නැවත තවගීනන්තාදෙශව සිද්ධයි. 'තථාගතෙ භික්ඛවෙ අරහං සම්මා සම්බුද්ධෙ අනුපපන්නස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා"- ඉත්‍යාදියෙන් ශ්‍රාවකයන්ට වඩා තථාගත යන් වහන්සේගේ ඇත්තාවූ විශිෂ්ටතාවය දැක්වූසේක. මේ සියල්ල අසෙඛභාගියයි. සංකෙලෙසභාගීය වාසනාභාගීය වශයෙන් උභයම්ශ්‍රක සූත්‍රනය කවරේද?- ඡන්නාමත්තිවස්සති- ඉත්‍යාදි

යයි- ජනනං, යම් මහණෙකු විසින් තමන් පත් ඇවෑත් දෙස් වසනලදද; අතිවසති, ඒ මායා හෙතුවෙන් ඔහුගේ පශ්චාද අධිකාපත්ති කෙලෙශවර්ධනය තෙමයි; විවටං, තමන් පත් ඇවෑත් දෙස් නොවසා විවෘතකරණලදද- නොහොත් විවෘත කරණ තැනැත්තේ; නාතිවසති, අධිකාපත්ති සංඛ්‍යාත කෙලෙශවර්ධනය නොතෙමයි; තසමා, එහෙයින්; ජනනං, වසනලද ඇවෑත; විවරෙථ, විවෘත කරන්නේය; එවං, එසේ විවෘතකල කලැ; තං, ඒ ඇවෑත් අවන් මහණහු; නාතිවසති, කෙලෙශවර්ධනය නොතෙමන්නේයි; මේහි ජනනමතිවසති, යනු සංකෙලෙශයි- විවටං නාතිවසති- යනු වාසනායි- "තසමා ජනනං විවරෙථ, එවං තං නාතිවසති" යනු උභයම්ශ්‍රයි.

"වත්තාරොමෙ මහාරාජ දුග්ගහා" යනාදියද සඞ්කිලෙස භාගිය වාසනාභාගිය යි. සඞ්කිලෙසභාගිය නිබෙබධභාගිය සූත්‍ර නවරේද? "න තං දළහං බන්ධනමාහු ධීරා" යනාදිය සඞ්කිලෙසයි, "එතං දළහං බන්ධනමාහු ධීරා" යනාදිය නිබෙබධයි, සං ආයසං, යම් අයොමය සඞ්ඛලික බන්ධනයක් වේද; දාරුජං, දාරුමය අනු බන්ධනයක් වේද; බබ්බජසඤ්ඤ, බබුස් තෘණයෙන් කරණලද රජ්ජුබන්ධනයක් වේද; තං බන්ධනං, එනී බැඳුම්; ධීරා බුබාදි ප්‍රාඥයෝ; දළහං න ආහු, ඝසන්‍රාදියෙන් සිදිය හැකි බැවින් දෘඪයයි නොකියත්; මණිකුණ්ඩලෙසු, මිණිකොඩොල්හි නොහොත් මිණියෙන් විසිතුරු කුණ්ඩලාභරණයන්හි; සාරත්තා රත්තා, බලවත් රාගයෙන් ඇලුනෝද- නොනොත් බලවත්ම ඇලුනාවූ; දාරෙසු දාරබන්ධු ච, පුත්‍රදාරුවන් කෙරෙහි; සා අපේක්ඛා, යම් තෘෂ්ණාපෙක්ෂාවක් වේද; එසං බන්ධනං ධීරා දළහං ආහු, මෙකී තෘෂ්ණා බන්ධනය ප්‍රාඥයෝ අනිඝසින් දෘඪයයි කියත්; ඔහා සිනං, ඇදගෙණ සිව්අපායෙහි පතනය කරණ හෙයින් ඨවභාග යම පමුණුවන්නාවූ; සිථිලං, (බැඳිනිය තැන සිවි ආදිය නොසිඳ බැඳුමක් ඇති බවත් අනුන්ට නොදක්වා ගොඩ වලැ ඒ ඒ තණ්හානයන් නිරිමට අවකාශ දුනයෙන් ඕයාවක් මෙන්) බුරුල් වූ; දුප්පමුඤ්චං, (ලොභවසඝයන් එක්වරක්වත් උපන් කෙලෙස බන්ධනය බැහැරහත් තැනීන් ඉවත්කළ නොහැකි කැපිබුරුවකු මෙන්) මුදලිමට අපහසුවූ; එත්තාවතා මේ දුනිතරවූ කෙලෙසබන්ධන ඝද; ඡජ්ඣානා, (විදර්ශනාමාර්ගඥාන සඞ්ඛ්‍යාත ඝසන්‍රයෙන්) සිඳදමා; අනාමසනතිණතාරාසණා අපසාරා රහිතවූමෝව; සාමඤ්ඤං සහාසු, කම්සව හැර; පරිබ්බජනති, එසින් ඉවත්ව යෙත්සෙසැබ වෙසෙතී, යම් අරමුණක් අසා සල වෙතනාවෙනයෙන් සිතාද; පසාපජ්ජති, (එම අකුසල වෙතනාව කාරණවාක් කාළත්විහට පැමිණෙම එය

යෙන්) කල්පනාය කෙරේද; අනුසෙති, (ඝට්ටනානාතයෙති අප්‍ර හීණ භාවයෙන්) ඇතුළත්ව සයනය කෙරේද; එතං, යම් මේ වෙතනාවක් චින්තනයංකල්පනාවක් අනුසයක් වේද එය; විඤ්ඤාණස්ස සිනිහා, අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයාගේ පැවැත්මට; ආරම්මණං නොහි, ප්‍රත්‍යය වේ; ආරම්මණෙ සති, යම්තාකාරම්මණෙ සඬ්ඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයක් ඇතිනම්; විඤ්ඤාණස්ස පතිට්ඨා නොහි; අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය තමා (කර්මය ධාවනය කරවා ප්‍රතිසන්ධ්‍යාකර්ෂණ සම්මීතාවය සම්පාදනයෙන්) පිහිටිම වේ; විඤ්ඤාණෙ පතිට්ඨිතෙ විරූළ්හෙ, අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය පිහිටිනම් වැඩිගිය කල්; ආයතිං, මතු; පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තී හොති, පුනර්භවයයි කියනලද විඤ්ඤාණ නාමරූපාදීන්ගේ පහළවීම වේ; මතු පුනර්භවයාගේ පහළවීමක් ඇතිනම් මතු ජරාමරණ සොක පරිදෙව දුක්ඛදෙම නස්ස උපායාසයෝ පහළවෙත්; මෙසේ මේ සකල විත්තදුඃඛ සමූහයාගේ පහළවීම වේ; "තෙ වෙ භික්ඛවෙ වෙදනති"- යයා දියෙන් අකුශල කර්මය පවණක් ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙයි; ඉදින් යම් කලෙක යොනිසොමනසිකාර බලයෙන් අකුසල වෙතනාවක් නොපවත්නීද, අනුසයෝ ප්‍රහීණ නොවූවෝද, ඒ අනුසයෝ වනාහි කුසල සහගත අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයට ප්‍රතිඵල ඇත්තෝ වෙත් යනු භාවයි, සෙස්ස සුගමයි. සඬ්කිලෙස භාගිය නිබ්බධ භාගිය සූත්‍රයි. සඬ්කිලෙසභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍රයෝ කවර තැන්ද? "සම්මුදො සමුදොති ඛො භික්ඛවෙ" යනාදිය සඬ්කිලෙසයි- "යො තං රූපමයං වෙදනං සඤ්ඤි"- යනාදිය අසෙඛයි. මහණෙනි! අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජන තෙමේ මහද්ධනදකට සමුද්‍ර යයි කියති මහණෙනි ඒ මේ දියකඳ ආයතීවතයෙහි සමුද්‍රය නොවේ මහත් දිය රැසක මහා උදකාර්ණවයක මහණෙනි ප්‍රසාදවස්තුව සත්ත්වයන්ගේ සමුද්‍රය වන්නේය ඒ චක්ෂු තමැති සමුද්‍රයාගේ රූපමය වෙහෙස වන්නේය සොතාදියද මෙසේමැයි යම් පුද්ගලයෙක් තෙමේ රූපාදි ගොචරයන් සමග චක්ෂුරාදීන් අනිත්‍යවශයෙන් දුක්වශයෙන් අනාත්මවශයෙන් බලනුයේ එහි කලකිරීමෙන් නොඇලීමෙන් ඒ චක්ෂුරාදීන් පිළිබඳ කෙලෙස සමූහයෙන් මිදෙමින් ඒ රූපමය කෙලෙසවෙහෙස මැඩපවත්වන්නේද; අයං, මේ මහණ තෙමේ; සළායතිං, කෙලෙස් නමැති රැළ සහිතවූ; නොහොත් කොධූපායාස සහිතවූ; සාවට්ටං, කෙලෙස විත්ත සහිතවූ, නොහොත් කාමගුණ සහිතවූ; සඅහං, කෙලෙස ඝෘත සංඛ්‍යාත මාතුගාම සහිතවූ; සරක්ඛසං, කෙලෙසරක්ෂස සංඛ්‍යාත මාතුගාම සහිතවූ; චක්ඛුඤමුදදං, චක්ෂුඃසංඛ්‍යාත සමුද්‍රය අනාදී, එතර කෙළේයි; වුච්චති, කියනු ලැබේ; චක්ඛුමෙව

සමුදෙතු චක්ඛුසමුදෙතු- දුප්පූරණාදියෙන් හා තෙම්නාදියෙන් සමුද්‍රතම්; අවීචියෙහි පවත් අකනිට්ඨ බ්‍රහ්මලොකය දක්වා පවත්නාවූ නීලාදි රූපාරම්මණ රාශිය චක්ෂුර්වාරයෙහි බැසගන්නේද එතෙකින් එය පුරුලන්ට නොහැකි බැවින් චක්ෂුස දුප්පූරණාදියෙන් සමුද්‍ර නම්; චක්ඛුස්ස වත්‍යාහි ඒ ඒ නීලාදි ආරම්මණයන්ගේ පහළවෙයි, අසංවෘතව බැසගන්නේම කෙලෙශොත්පත්තියට කාරණ වෙන්නෙයන් සදෙස් වස්තුයෙන් සිත්සතන් තෙම්හිත් පැණේනුයි තෙම්නාදියෙන්ද සමුද්‍ර නම්. සෙස්සද මෙසේ දතයුතු.

සත්තානං අනස්සාය, සත්ත්වයන්ට අනර්ථ පිණිස; පාණීනං බ්‍යාබාධාය, ප්‍රාණීන්ට දුක්පිණිස; (පවත්නාවූ) ඉමේ ජ බලිසා, මොවුහු බිලිසයෙක් වෙති; ඉට්ඨා, සුඛාරම්මණත්වයෙන් ඉෂ්ටය යි සම්මතවූ; කන්තා, කමනීය කෙසින් කාන්තවූ; මනාපා, මන වඩන්නාවූ; පියරූපා, ප්‍රිය සවභාව ඇත්තාවූ; කාමූපසංහිතා. කෙලෙසකාම සහිතවූ; රජනීයා, රාගොත්පත්තියෙන් චිත්තරඤ්ජනයට හෙතුවූ; චක්ඛුවිඤ්ඤේය්‍යා රූපා, චක්ෂුර්විඥානයෙන් දත යුතුවූ රූපාරම්මණයෝ; සන්තානි, ඇත්තාහ; තං, එබඳුවූ රූපාරම්මණය; භික්ඛු, යම් මහණෙක් තෙමේ; ඉව අභිනන්දති, ඉදින් සතුරින් පිළිගණියේද- හෙවත් අභිනන්ද සංඛ්‍යාත සප්‍රීතික තෘෂ්ණාවෙන් අභිමුඛව සතුටුවේද; අභිවදති, "අහෝ සුඛං අහෝ සුඛං" යි- කියවන්නාක් මැනිවූ තෘෂ්ණාවෙන් බැඳීමෙන් අභිලාප බෙණේද; අජ්ඣොසාය තිට්ඨති, ගිලාබැස සිටීද; (මහණෙනි) මෙබඳු මහණතෙමේ; මාරස්ස, කෙලෙසමාරයාගේ; ගිලබලිසං, බිලිස සංඛ්‍යාත රූපතෘෂ්ණාව ගිලා සිටියේය-යි- කියනු ලැබේ; "අනස්සමාපන්නෝ බ්‍යසනමාපන්නෝ පාපිමතෝ යථාකාම කරණීයෝ හොති" යනු එහි අර්ථය යි;- මාරස්ස බලිසං අඡ්ඡෙදී, මාරබිලිස බිඳහැරියේය; පදාලෙසී, සම්පූර්ණයෙන් බිඳ හැරියේය. සංකිලෙසභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍ර විභාගයි. සංකිලෙසභාගිය නිබ්බෙධභාගිය අසෙඛභාගිය සූත්‍ර විභාගය කවරේද?- "අඨං ලොභනා"- යනාදිය සංකිලෙසයි; "භව්විපහානාය ධම්මා"- යනාදිය නිබ්බෙධයි.

සත්තාය නිස්සන්දා, සඳුනිබ්බසහාදිවසයෙන් උපන් සොන සත්තාප ඇත්තාවූද- රාගාදි වසයෙන් උපන් පරිළාහ සත්තාප ඇත්තාවූද; එස්ස සත්ථරතෝ, අත්තනාව්ධවූ දුක් පහයින් මිඩතා ලද්දාවූ; අයං ලෝකස්ස, මේ සත්ත්වලොක තෙමේ; රුදං, තමා විසින් පහවනලද ඒ ඒ දුක අහාවිත කායත්වයෙන් ඉවසාගත නොහී "අහෝ දුක්ඛං" යනාදි වචසයෙන් වැලපෙමින්; වදති,

බැගැවවන කියන්නේය; කි, ඒ එසේමැයි; අත්තනෝ, සවාහි
තාවිය; සෙන සෙන, යම් යම් ආකාරයකින්; මඤ්ඤතති,
සිතන්ද; තං, ඒ අනිත්‍යතාවිය; තතෝ අඤ්ඤථා, ඒ සිතූ පරිද්
දෙන් අන් පරිද්දකින්; භවතෝ, වේ; අඤ්ඤථා හාවී, එයින්
අන්පරිද්දකින් සිදුවන සුලුවූ; භවසන්තතියා, කාමාදි භවයෙහි
ඇළෙනාවූ; ලොකා, සත්ත්වලෝක තෙමේ; භවං එව, කාමාදි
භවයම; අභිනන්දති, අභිනන්දනය කෙරේ; යං අභිනන්දති තං
භයං, යම් භවයක් සතුරින් පිළිගනීද-ඒ භවය භයට කරුණු වේ;
භයා හාගති තං දුක්ඛං, යම භවයකට බිය වේද- එය දුකට
කරුණු යි; භවච්ඡන්දරාගවිනයා වෝ පන, කාමාදි භවයාගේ ප්‍රහා
ණය පිණිසම; ඉදං බ්‍රහ්මචරියං, මේ මාගීඛ්‍රහ්මචර්‍යාවෙහි;
වුස්සති, වෙයි; නිබ්බධයි නත්වා, රූපාරූප භවයෙන්-
තොරවහාත් භවදෘෂ්ටියෙන; භවස්ස, සංසාරයාගේ; විප
මොක්ඛං, භවයෙන් මිදීම හෙවත් සංසාරසුඛිය; ආභංසු, යම්
මහණ බමුණෝ කිහුද; යෙ සමණබ්‍රහ්මණා, ඒ සියළු මහණ බමුණෝ;
භවඤ්ච අවිභවඤ්චාති වදන්ති භවයෙන් තොරවීමද තෝයයි කියත්;
විභවසංඛ්‍යාත උච්ඡේද දෘෂ්ටියෙන්; කි, යම්හෙයකින්;
උපධිං පටිච්ච, සකඤ්ඤාදි උපධීන් නිසා; -ඉදං දුක්ඛං සම්මොහති-
සංකිලෙසයි "සබ්බූපාදානක්ඛයා"- යනාදිය නිබ්බධයි
"ලොකමිමං පස්ස" යි- තමන් වහන්සේගේ සිත අමතා වදළ
සේක. දුට්ඨු, වෙන් වෙන්ව; අභිජ්ඣාය පරියුට්ඨං, මොහයෙන්
මඩතා ලද්දාවූ; භූතරාසිං, සත්ත්‍ව පුරුෂ සංඛ්‍යාත භූතයන්ගේ
අන්‍යෝන්‍යාසක්තභාවයෙන් යුක්තවූ; භූතං, සකඤ්ඤ පඤ්චකය;
භවා අපරිමුත්තං, භවයෙන් තොමිදුනේ වේ; සබ්බබ්ධි, උඩ යට
සරස යන සියළු තන්හි; සබ්බාකාරතාය, සර්වභාවයෙන් තොතොත්
සියළු අත්බැව් වසයෙන්; අඤ්ඤ හි භකච්චි භවා, යම්කිසි භවයෝ
වෙද්ද; සබ්බ එත භවා, ඒ සකල භවයෝම; "අනිච්චා දුක්ඛා
විපරිණාම ධම්මා ඉති" යි- විදර්ශනා සහිත මාගීඥානයෙන් අව්
පරිත වසයෙන් බලන්නහුගේ තෘෂ්ණා ප්‍රහාණය වේ, නිබ්බධ යි
"එවමෙතං යථාභූතං"- යනාදිය උත්තානාර්ථ යි අනුපාදා,
කෙලෙසාභිසංඛාරයන් දැඩිකොට තොගැනීමෙන්; පුනබ්භවා
න භවන්ති, පුනර්භවයෙක් තොවේ; මාරණ, පඤ්චවිධ මාරතෙමේ
අභිභුතෝ, මඩතා ලද්දේය; සබ්බාභිභූ, මාරසංග්‍රාමය; විජිතාවී,
ජයගන්නා ලද්දේය; සබ්බභවානි, සකල භවයන්; උපච්චගා,
ඉක්මවා ගියේය; තාදි, ඉෂ්ටානිෂ්ටාරම්මණයන්හි තාදිලක්ෂණ
යෙන් යුක්තවූයේය; අපෙඛයි "වත්තාරෝ මෙ භික්ඛවේ"
යනාදිය සඞ්ඛිලෙස නිබ්බධ අපෙඛභාගිය යි- ප්‍රකටාර්ථයි

ජලාභිජාතියෝ- යනාදිය සඞ්කිලෙසවාසනා නිබ්බඛභාගිය සි- අභිජාතිඅත්ථා, කම්මානුරූප වශයෙන් පවත්නා ජාතිහු; කණ්හාභි ජාතිඅත්ථා, කණ්හවූ නීවකුලයෙහි උපන්නාවූ; කණ්හං ධම්මං, කාළණසභාවවූ දශවිධ දුශ්ශීල ධර්මය; අභිජානති, රැස්කෙරේ; සුක්කාභං ධම්මං, පණ්ඩරවූ දශකුශල ධර්මය; අකණ්හ අසුක්ක විපාකං, කණ්හසුක්ක විපාකදුක රහිතවූ; අවවත්තනිට්ඨං, කෙලෙස පරිනිර්වාණානන්තයෙන් නිෂ්ඨාවූ නොහොත් භවානන්තය ඉක්ම ගිය නිමාව ඇත්තාවූ; යෙන්ඝ පුකටාව්යි ලබන මානුෂත්තං- යනාදිය සුගමයි. මෙම්හි හික්ඛවෙ පධානානි- යනාදිය වාසනාභාගිය නිබ්බඛභාගියයි; එහි "යෝ අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතෙසු චීවර -පෙ- පරික්ඛාරං දෙති" යනු වාසනායි; "යෝ ච අගාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතෝ" යනාදිය නිබ්බඛ යි. නමුත්, යථොක්ත සංකිලෙසභාගියාදිවශයෙන් සොළොස් වැදෑරුම් සූත්‍රයන් අතුරෙහි; කණ්හාසංකිලෙසභාගිය සූත්‍රය කාමභවතෘෂ්ණා රූපභවතෘෂ්ණා අරූපභවතෘෂ්ණා යඞ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාපාඨික සූත්‍රයෙන්ම නිර්ධාරණය කොට දැක්විය යුතු; වා පන, නොහොත්; යෙන යෙන වත්ථුනා, තෘෂ්ණාප්‍රභේද උපෙජ්දදීවූ යම් යම් වස්තුවකින්; අපේක්ඛිතා, භවතෘෂ්ණාදි වශයෙන් බැසගන්නා ලද්දීද නොහොත් බැසගත්තේද ඒ ඒ වස්තුක සූත්‍රයෙන්ම නිර්ධාරණය කොට දැක්විය යුතු; ඒ තෙවැදෑරුම් තණ්හාවිතරවිනිස සතිස්තණ්දුළට ගොදුරුවූ වස්තූහුයි; තත්ථ දිට්ඨිසංකිලෙසභාගිය- යනාදිය සුගමයි.

කස්සා විඤ්ඤාණේ, ඒ සසසතුවෙජ්ද සංඛ්‍යාතවූ දෙවැදෑරුම් දෘෂ්ටිහුගේ විතර්ක විෂය "තත්ථ දුච්චරිත සඞ්කිලෙසභාගිය සූත්‍රය චෙතනාය චෙතසිකමෙමන නිද්දිසිතබ්බං" යන මෙහි චෙතනාය, අකුසල චෙතනාවෙන්ද; චෙතසිකමෙමන, අකුසල චෙතනාවෙන් නිපන් කම්යෙන්ද; පාලිනයින්ම සෙස්ස සුගමයි.

ඉමිනා අසුභෙන කම්මවිපාකෙන, මෙකී අනිටු කායදුශ්චරිතාදි අකුශලකර්මයාගේ විපාකයෙන්; බාලලක්ඛණං, "දුච්චින්තිත චින්තී ච හොති" යනාදි බාලලක්ෂණය; මහාපුරිසලක්ඛණං, "සුචින්තිත චින්තී ච හොති"- යනාදි ශ්‍රේෂ්ඨපුරුෂයන්ම අයත් පණ්ඩිතලක්ෂණය; චතූහි කිලෙසභූමීහි, චතුර්විධ කෙලෙසප්‍රවෘත්තිස්ථානයෙන්; අනුසයභූමියා, කාමරාගාදි අනුසය ප්‍රවෘත්ති ස්ථානයෙන්; පරියුට්ඨානභූමියා, කෙලෙසොත්සන්න ප්‍රවෘත්ති ස්ථානයෙන්; සංයොජන භූමියා; කෙලෙසසංයොග ප්‍රවෘත්ති ස්ථානයෙන්; උපාදානභූමියා; කෙලෙසදෘඪග්‍රහණ ප්‍රවෘත්තිස්ථාන යෙන්; සානුසයස්ස, අප්‍රහීණ කාමරාගාදීන්ගෙන් යුත් පුද්ගලයාට;

පරියුට්ඨානං ජනෙති, ප්‍රත්‍යය සම්මෙලනයක් ඇති කළෙ නාමරූප දීන්ගේ නැගී සිටීම වේ; සෙස්ස පෙළෙන් දතයුතු.

මෙසේ සංකිලෙසභාගියාදි සොළොස් ආකාර සූත්‍රලක්ෂණයෙන් සාසනපට්ඨානය සැකෙවින් උදාහරණකොට දක්වා දැන් අටවිසි ආකාරයකින් විභාග කොට දක්වනු පිණිස මූලපදෙහිධරණය නොකැර- "කතමෙ නත්ථාරසමූලපදා"-යි - මූලපදනිර්දෙසයෙන් ආරම්භ කරණලදී; නත්ථ, ඒ සොළසහාර පකාසනය අට්ඨාරසමූල පදයන් අතුරෙහි; අට්ඨාරසමූලපදා, අටළොස්මුල් පදයෝ; කතමෙ? කවරහුද යත්? ලොකියං, ලෞකිකසභාවධර්මතෙමේ යම් සූත්‍රයෙකැ ඇද්ද එබඳු ලෞකිකසූත්‍රය; ලොකුත්තරං, ලොකොත්තර ධර්මතෙමේ යම් සූත්‍රයෙකැ ඇද්ද එබඳු සූත්‍රය; යම් සූත්‍රයෙන එස්කොටසකින් ලෞකිකාර්ථයද එස් කොටසකින් ලොකොත්තරාර්ථයද කියනු ලැබේද එය ලෞකික ලොකොත්තර නම්; සත්තාධිට්ඨානං, සත්ත්ව ඉරියාපථ සතිප්‍රඥප්ති වාරයෙන් දෙසනලද සූත්‍රය; ධම්මාධිට්ඨානං, දහම් ඉවා දහම් වශයෙන් දෙසනලද සූත්‍රය; තදුභය ප්‍රතිසංයුක්ත වශයෙන් දෙසනලද්දේ; සත්තාධිට්ඨාන ධම්මාධිට්ඨානයි; ඤාණං, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත ධර්මපරිදීපක සූත්‍රය; ඤෙය්‍යං, ඥෙයාර්ථපරිදීපක සූත්‍රය; තදුභය මිශ්‍රතාවයේ ඤාණඤෙය්‍ය-යි; දස්සනං, ප්‍රථම්මාශීඥන සඞ්ඛ්‍යාත දර්ශනපරිදීපක සූත්‍රය; භාවනා, උපරිමාශීඥන සඞ්ඛ්‍යාත භාවනාඤාණපරිදීපක සූත්‍රය; තදුභයමිශ්‍ර දස්සන භාවනාසූත්‍රය; සම්මා සම්බුද්ධභාණන්ගේ වචනය (හෙවත්) බුද්ධභාෂිතය සත්ථ වචනයි; ශ්‍රාවකාදීන්ගේ භාෂිතය පරවචනයි; විසඳියයුතු අර්ථ විශෙෂයෙන් යුත් සූත්‍රය විසජ්ජනීයයි; විසඳිය යුතු අර්ථ රහිතවූ නොහොත් සඨාපනීයාර්ථවත් සූත්‍රය අවිසජ්ජනීය යි; මුඛ්‍ය හෙයින් කුශලාකුශලකර්ම පරිදීපක සූත්‍රය කම්මනි; එසේම තව් පාක පරිදීපක සූත්‍රය විපාකයි; කුශලාදිත්‍රිකයද එසේමැයි, ප්‍රඥප්තාර්ථපරිදීපක දෙශනාව අකුසලඤ්ඤතයි; ප්‍රතිඝෙපාර්ථ පරිදීපක දෙශනාව පටික්ඛිත්තයි; බුඩාදීන්ගේ ගුණවර්ණන දෙශනා ප්‍රදෙශය එව නම්. ඉනි, මෙකී අටවිසි සූත්‍රයෝද ඝාසන ප්‍රසාදන යෙහිලා විභාග කරයුත්තාහ. නත්ථ, ඒ අටවිසිවැදෑරුම්වූ ලොකියාදි සාසනපට්ඨාන සූත්‍රයන් අතුරෙහි ලෞකිකසූත්‍රය කවරේද? "න හි පාපං කතං කම්මං"- යනාදිය හා "චත්තාරි මානි භික්ඛවෙ අගතිගමනානි" යනාදියද "අට්ඨිමෙ භික්ඛවෙ ලොකධම්මා" යනාදියද වේ.

කතං, යම් අඥාන පුද්ගලයෙකු විසින් කරණලද්දාවූ; පාපං කම්මං, විපාක දියයුතු පාපකර්මයක්; සඤ්චිරං, එකෙණහි

දෙනගේ තනින් නික්මියාවූ උත්සුම් කිරක්; **න හි බුව්වති ඉව**, නොම්දේද නෙවත් දීඛවට වකා නොපැම්ණේද එසේනි; (විපාක ඤානයට සුදුසුනල) **කං බාලං**, ඒ පාපකාරී අඥානපුද්ගලයා; **දඝං දරුණ්ඩු දුක්ඛවිපාක සන්තාපයෙන් තවමින්; අඤ්ඤති**, විපාක ඤානය කෙරෙමින් අභුව යේ; කොසේද යත්? **සඤ්ඤා**, හඳුනෙන්; **ඤාතිනා**, වැසි තුබූ; **පාවණ්ණා ඉව**, නිවිහිය ජලා ඇති ගිනිපුප්පරක් තෙමේ එය මඩින්නහු සුළඟ්සන්තාක් මෙනි. යම් ඉහයකින් දෙනගේ තනින් නික්මුනාවූ කිරි එසෙමණහිම මිදිඹට හෙවත් දීඛවට නොපැම්ණේද කිරිමෝරු ඇඹුල්රසාදිය එක්වූ කල දීඛවට පැම්ණේද එමෙන්ම පාපකර්මයද කළ කෙණහිම විපාක නොමැදී ඉදින් එයේ විපාකදෙන්නේද නිරයාදි නානා හතීන්ගේ එකාවස්ථාවක් වන්නිය. කිසිවෙක් පවිකම් කරන්ට පොහොසන්ද නොවන්මන්ය. කුසලකර්මයෙන් නිපන් රූපාදි සකාතියෝ යම්තාක් පවතිද්ද ඒතාක් ඒසකාතියෝ ඒපුද්ගලයා රකින් ඒ සකාතිගන්ගේ බිදීමෙන් අපායෙහි ඉපදවීම් වසයෙන් ඒ අකුසලඝාතීය විපාකදන්නේයයි සේයි- **සෙය්‍යථ සුඛමයි**.

"ඉන්ද්‍රියානි සමත්තානි භවන්ති"- යනාදිය ලොකුත්තරයි, **ඉතිනාමානාය**, ප්‍රතිඥාවූ නවිවිධ මානය ඇති; **අනාසවස්ස**, කාමාදි ආශ්‍රවයන් නැත්තාවූ; **ඝස්ස**, ඝම්බදු ක්ෂීණාශ්‍රවයෙකුගේ; **සාරථිනා**, අසස්දමථසාරථියෙකු විසින්; **සුදන්තානා**, මොනවට දම නයකරණලද්දාවූ; **අස්සා යථා**, අසුන් මෙන්; **ඉන්ද්‍රියානීති**, චක්ඛුරාදී ඡඉන්ද්‍රියයෝ; **සමථං**, කෙලෙසොපශමනයෙහි සමථයට, **භාවනා**, පැමිණියාහුද; **සාදිතානා**, තාදිගුණයෙන් යුක්තවූ; **තාසස**, ඒ නිඃකෙලෙසිපුද්ගලයාගව; **මදවාපි**, ඉන්ද්‍රාදිදෙවියෝද; **පිහයන්ති**, කැමැති වෙත්- පතත්. **එසෙය්‍ය සුඛමයි**. **"ලද්ධාන මානුසත්තං"** යනාදිය ලොකිය ලොකුත්තරයි; සුගමයි.

"විසඤ්ඤුත්තණ යිඤ්ඤවෙ ආහාරෙ සති"- යනාදියද ලොකිය ලොකුත්තරයි. **"සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා"**- යනාදිය සත්තාධිට්ඨානයි; **චෙතසා**, සිතින්; **සබ්බා දිසා**, සකල දඝදිසාවන්; **අනුසඤ්චරිත්වා**, හාත්පසැ අනුව පරිඝ්සාකොට; කිවී, ඒ කිසිදිසාවෙක්හි; **අත්තනා පියතරං**, තමන්ට මඩා ඉතා ප්‍රියවූවෙකු **චෙත**; **නාධිගච්ඡති**, දර්ශනාදී වසයෙන් නොපැමිණෙයි; **එවං** එසේ හෙයින; **සඋත්තරං**, අන්‍යඝාතියන්හට; සුලු, වෙන් වෙන්ව; **අත්තා**, තෙමේ; **පියතරා**, ප්‍රියවන්නේය; **සඤ්ඤා**, එහෙයින්; **අත්තකාමෙහි**, තමා කෙරෙහි කැමති තැනැත්තේ; **පරං**, අන් සතෙකුට; **න හිංසෙය්‍ය**, හිංසා නොකරන්නෙයි. **ඉමෙ කෙවලි භූතා**, යම

කිසි සත්ථෝ උපන්නෝද; යෙ ච භවිස්සන්ති, සම්මත්තමෝ මතු පහළවන්නාහුද; සබ්බ යදනං පහාය ගමිස්සන්ති-යි යොජනායි; ඤාතිකුලලෝ, ඤාතිගෙන් මිදීමෙහි දක්ෂවූ; ආනාපී, ඇතෙලස තවන වියත් ඇත්තාවූ; සෝ, ඒ විදර්ශීන තෙමේ; සබ්බං, ඒ ජාත්‍යාදි සකලවෘත්තදුඃඛරාශිය; විදිත්වා, තත්ත්වාකාරයෙන් දැන; බ්‍රහ්මචරියං, මාගීබ්‍රහ්මචර්‍යාගෙහි; චරෙය්‍ය, හැසිරෙන්නේහි; අපි විවෙච්චමෝනෙන්න, මෙහි නොවසවයි වෙන් කරණු ලබන්නහු විසිනුදු; අපි පණාමිසමෝනෙන්න, නිඃශ්‍රය ප්‍රණාමයෙන් ඉවත්කරණු ලබන්නහු විසිනුදු සිඤ්ඤා ච; සුපරිශුද්ධශීල දෘෂ්ටිසම්පත්තියෙන් සම්පන්නභෙයින් සබ්‍රහ්මචාරීන් විසින් ප්‍රිය කටයුතුවූද; ගරු, පත්තසතක් මෙන් ගරුකටයුතු හෙයින් ගරුවූද; භාවනීයා, උතුරු මිනිස්දහම් වසයෙන් නොනොත් ශීල සමාධි ප්‍රඥා ප්‍රිය ගරුභාවාදි ගුණවසයෙන් සම්භාවනීයවූ; වත්තා ච, සුදුසු කල සබ්‍රහ්මචාරීන්හට අපපිඬුකථාදි දහකථාවසතුවෙන් අවවාද කියාදන්නාවූ; වචනක්ඛමා, සබ්‍රහ්මචාරීන් විසින් කියන අවවාදය ගරුවසයෙන් පිළිගන්නාවූ නොකොත්- "දුරුත්තානං දුරාගතානං වචනපථානං අධිවාසක ජාතිකෝ හොති"යි නපුරුබස් ඉවසන සුළුවූ දෙනෝ නොනොත් පරවාදීන් විසින් පුළුවුස්නා ගැටතැන් නොපැකිල විසඳූ ලිහෙමි බුහුටිවූ; කමනීයරූපං කථං කත්තා, සත්‍ය සත්‍ව ප්‍රතිසඤ්ඤී ප්‍රත්‍යයාකාරසඞ්ඛ්‍යානවූ ගැඹුරුදහම් කියනසුළුවූ; අට්ඨානෙ, "ධම්මං අධම්මොති දීපෙති"යනාදි අවකාශස් නොතැනැ; නෙව ණ්හයාජනො, ගිහි පැවිද්දන් නොඇයෑදවන්නාවූ සම්බන්ධු කල්‍යාණමිත්‍රයෙක් වේද සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා- යනාදිය පවත් මේකි සියලු දෙශනාපාලිය පුද්ගලාධිෂ්ඨාන වශයෙන් වදුල හෙයින් සත්ථාධිෂ්ඨානයි "ඔසධව කාමසුඛං ලොකෙ" යනාදිය නිස්සත්ත නිජ්ජීවසංඛ්‍යාත ධම්මිණ්ඩාමණ්ඩණයෙන් වදුළහෙයින් ධම්මාධිෂ්ඨානයි සුගමයි.

මාතරං, තුන්භවයෙහි සත්වයන් උපදවන හෙයින් මව් වැනිවූ භවතෘෂ්ණාවද; පිතරං, මම අසවල් රජුගේ පුත්‍රයෙක් වීමි යි-පියා මුල්කොට උපදනා හෙයින් අස්මිමානසංඛ්‍යාත පියාද; මෙ ම ඛනතීයෙ රජ්ජනො, ලොවැසිතෙමේ රජුන්ට නැමී අනුව පවත්නාක් මෙන් සකලදෘෂ්ටිසමූහය ශාශ්වත උච්ඡේද දෘෂ්ටිවයට නැමී අනුව පවත්නා හෙයින් ශාශ්වතඋච්ඡේද දෘෂ්ටිවය සංඛ්‍යාත ක්ෂත්‍රිය රජුන් දෙදෙනාද; සානුචරං, නන්දිරාගසංඛ්‍යාත අනුචරයා සහිතවූ; රට්ඨං, වාදඤ්ඤත්ත සංඛ්‍යාත රාශිවඩ්ඪනයා හෙවත් අයකැමියාද; හනන්තා, රහත්මගින් නසා; බ්‍රාහ්මණා, ඒ බාහිත

පාපි බ්‍රාහ්මණතෙමේ; අනිච්චෝ, නිදුක්වූයේ; ඛාණි, දුරියව් පවත්වියයි; ලක්ඛණරහාදිසංඛ්‍යා තද්ධමේවාපමාලංකාර දේශනාසංඛ්‍යාතවූ මෙයින් ඛන්ධාධිෂ්ඨාන සත්ථාධිෂ්ඨානවය ප්‍රකාශිතයි. චත්තාරෝ මේ භික්ඛවෙ ඉද්ධිපාදා- යනාදිය ධම්මාධිෂ්ඨානයි, සුගතයිනා කාශෙ, කරජ කයෙහි; චිත්තං, පාදකජ්ඣානචිත්තය; සණ්ඨාදහති, බහාලයි; යම් කලෙක දෘශ්‍යමාන කයින් යුක්තවය යනු කැමැත්තේද එකල පාදකජ්ඣානචිත්තය කායඝනීභූත කොට ඉටාගණියි- සත්ථාධිෂ්ඨානයි. "යං තං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤං" යනාදිය සුඤ්ඤයි; ලොකුත්තරං, සියළු ලෝදහම් උතුරා මැඩ සිටියාවූ; යං තං සුඤ්ඤං, යම් ඒ සුඤ්ඤයක් මවිද; කෙන, යම්බදු සුඤ්ඤයක් නෙතුකොට; සබ්බසඞ්ඛාර වුච්චති, සබ්බසඞ්ඛාරයි කියනු ලැබේද, තස්ස, ඒ සුඤ්ඤතාඥානයාගේ; පටිභා ණ අත්ථි, පිරිහීමක් නොමැතිහි; සබ්බකාලෙ, ආවජ්ජනප්‍රතිබද්ධ වෘත්ත සමීකාලයෙහි; පවත්තති, පවත්නේහි; පඤ්ඤා, යනාදිය සුඤ්ඤයි; සුගතයිනා කිත්තනසිසෘම් වෙ සන්තිං- යනාදිය ඤෙය්‍යයි. ධම්ම, ආර්‍යසත්‍ය ගොචර දුඃඛාදී ධර්මසමූහය, දිට්ඨව, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ කලම; නොඅහාත්-දිට්ඨව ධම්ම, ප්‍රත්‍යක්ෂවූ මේ සකල්පඤ්ඤවක යෙහිම, අනීනිඝං, මේ මෙසේ පවත්නේය යි තර්කහෙතු වශයෙන් නොගතයුතුවූ; සං සන්තිං, යම් නිර්‍වාණධර්මයක්; විඤ්ඤූහි කං, සත්‍ය ලෝකය මඥන නෙයින් විඤ්ඤූනිකා නම් තෘෂ්ණාව; තරෙ, ඉක්මවන්නේහි; සෙස්ස සුගතයිනා කිත්තනයිසෘම්, යනාදිය ඤෙය්‍ය නම්; රූපං අනිච්චං, යනාදිය ඤෙය්‍යයි; එවං ඤාණං එවං පඤ්ඤා, යනාදිය සුඤ්ණයි; සෝ පරිඛුච්චති රූපෙන- යනාදිය සුඤ්ණඤෙය්‍යයි. "යපිඤ්ඤඛලෝ පඨවිං සිතෝ සියා" යනාදිවූද- මෙ අරිඤඤවාදී විභාවයන්නි- යනාදිවූද රූවන් සුතුරු දෙගයින් දර්ශිනමාගී සංඛ්‍යාත ශ්‍රෝතආපත්තිමාගීය දර්ශිත නෙයින් දර්ශනයි. "චතුහි භික්ඛවෙ සොතාපත්තියඞ්ගෙහි සමන්නාගතෝ අරියසාවකෝ" යනාදියත් එසේමැයි; සුගතයිනා යස්සින්ද්‍රියානි සුභාවිතානි- යනු භාවනා වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ ධම්මපදානි- යනාදිය, භාවනා සංඛ්‍යාත උපරිමාගීත්‍රය වාචකසූත්‍රයක වසයෙන් ප්‍රකාශ කරණ නෙයින් භාවනායි. යස්ස, යම් ආර්‍යපුද්ගලයකු ඵයින්; සබ්බලොකෙ, අජ්ඣත්තබහිද්ධා සංඛ්‍යාත සකල සකල්ප ලෝකයෙහි; අජ්ඣත්තං, කාමභවයෙහි නිපදවන්නාවූ ඔරම්භාගිය සංයොජනයන්ද; බහිද්ධා ච, බාහිරරූපාරූප භවයන්හි නිපදවන්නාවූ උද්ධම්භාගිය සංයොජනයන්ද; (ප්‍රහාණ වශයෙන්) ඉන්ද්‍රියානි, ශ්‍රද්ධාදී පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ; සුභාවිතානි, ආර්‍යමාගී භාවනා වශ

යෙන් මොනවට වඩනලද්දහු වේද්ද; භාවිතත්තා, අරියමග්ගයින් වඩනාලද සිතැත්තාවූ; සුදන්තතා, එතෙසින්ම මොනවට දමිත වූ; (ඒ පුද්ගල තෙමේ) ඉමං ලෝකං, සවාතමනාව සංඛ්‍යාතවූ මෙලොවද; පරලෝකං ච, පරාත්මභාව සංඛ්‍යාතවූ පරලොවද; නිබ්බත්තිස්සති. ප්‍රතිවේධතොව; කාලං, මරණසමය තෝ ක්‍රියා පරම්පරාව; කඩ්ඛති, අපෙක්ෂා තෙරෙයි; "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ ධම්මපදානි" යනාදියද භාවනායි- සුගමයිය "පඤ්ච ඡින්දෙ"- යනාදී නයෙහි පඤ්ච ඡින්දෙ පඤ්ච ජහෙ- යනු දැක්වෙයි; "පඤ්ච චුත්තරභාවයෙ"- යනාදියෙහි භාවනා නෙයින් දැක්වෙන භාවනායි; භික්ඛු, භික්ෂූන් පෘථක්ජන අකුසලෙ ධර්මෙ යි; නිත්‍යවන නෙයින් භික්ෂු නම ලත් සකලක්ලේශප්‍රහීනයෙක් නොවේ; පඤ්ච, පඤ්චවිධඔරම්භාගීය සංයොජනයන්; ඡින්ද, සව කය බැඳීගිය මුල සිඳහරින්නාක් මෙන් සිඳින්නේද; පඤ්ච, පඤ්චවිධ උඩබහා ගිය සංයොජනයන්; ජහෙ, ගෙල බැඳීගිය දමක් මුදහරණාක් මෙන් රහත්මගින් පහතරන්නේද; පඤ්ච, පඤ්චවිධ ශ්‍රද්ධාදි ඉන්ද්‍රියයන්; එත්තෙහි, මත්තෙහි සංයොජන ප්‍රහාණය පිණිස; භාවෙය, වඩන්නේද; පඤ්චසඞ්ඛාතානිමානා, රාග දෙෂ මොහ මාන දිට්ඨි සංඛ්‍යාත පඤ්චවිධ සඞ්ගයන් ඉක්මවා ගියේද; ඔඝ තිණ්ණා ඉති වුච්චති, චතුරොඝයන් එතර පත්වූයේය යි කියනු ලැබේ.

අනාසඤ්ඤානාසඤ්ඤසාමීතින්ද්‍රියං, ප්‍රතිවේධ නොකරණලද සිව්සස්දහම් ප්‍රතිවෙධ කරන්නෙම් යි පිළිපන් තැනැත්තහුගේ ප්‍රථම මාගඵඥානයයි; ආ විසෙසෙන ඤාතබ්බං ජානිතබ්බානී අඤ්ඤාතං, චතුසච්චධම්මං නිබ්බානං වා-නා අඤ්ඤාතං අනඤ්ඤාතං, තං අනඤ්ඤාතං ඤස්සාමි ජානිස්සාමි ඉති පවත්තං ඉන්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අව්‍යාකෘතිකසමාධානා මධ්‍යපදතම් ධාරයි. අඤ්ඤින්ද්‍රියං, ඔට තුන්පල හා උඩ තුන්මඟ නැණයි; ආජානාති පඨමමග්ගෙන ඤාතමරියාදං අනතික්කම්මා ජානාතීති අඤ්ඤා, අඤ්ඤාසය ඉන්ද්‍රියං අඤ්ඤින්ද්‍රියං;- අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං සිව්සස්හි නිමවනලද සොළොස්වන් කියැති රහත්හුගේ අනපල නැණයි; අනාගතභවමූලානං, ප්‍රතිවේධ නොකරණලද්දාවූ; අතිසමයානං, ප්‍රතිවෙධය පිණිස්ස සබ්බපාපස්ස අකරණං- යනාදිය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්ම වදාළ නෙයින් සකමවනයි; පඨවි සමෙ නත්ථි- යනාදිය ලොකසම්මත නෙයින් පරවචනයි. "යොහු දෙවානංපි සුහාසිතෙන ජයං- යනාදී අන්‍යාන්‍ය මිශ්‍රභාලාපය පරසහර පරවචනයි:-

බාලා, අඥාන තෙමේ; ගිහයෝ, මතුමත්තෙහි නෙවත් අධිකව; පබ්බජිතස්ස, නොපවත්නේද හෙවත් විරුඬවන්නේද; අස්ස, ඒ අඥානයා (නොහොත්) ඒ නොපය; නො ච පටිපදා හොති, වලක්වන්නෙක් නැත්තේද; තාදිසා, එහෙයින්; භූතෙනා දණ්ඩෙන, දැඩිවූ දණ්ඩනයෙන්; බාලං, අඥානයා; නිග්ගණ්හෙය්‍ය, ප්‍රතිඛාහනය කරන්නේද; (නැවත යමක් කියන්ට කරන්ව නොහැකිවූවෙකු කරන්නේද හෙතෙමේ) ඛිප්පං, ප්‍රාඥයෙනි යි-මෙපවිත්තිවචනයි.

සෙය්‍යා, සමානි ඇත්තාවූ; යථා, යම් පණ්ඩිතයෙක් තෙමේ; සඞ්කුසිතං, මෙපෙහින් කිපියාවූ; පරං, අනිකෙකු නොහොත් වෛරීපුද්ගලයෙකු; කඤ්චා, දුක; උපසඞ්කමති, වෛරය සන්සිඳුවාද- හෙවත් සන්හුන් මෙරුන්තෙකු කෙරේද; අහං, එමබා මෙපවිත්තියය මම; එතං එව, මේ වෛරය සන්සිඳුවම්ම; බාලස්ස අඥානයාගේ; පච්චෙඝනං මඤ්ඤේ, ප්‍රතිඛාහනය යි හඟිම්-යි-දෙවෙන්ද්‍රවචනයි. ඩාඝව, දෙවෙන්ද්‍රය; ඉදං, යම් හෙයකින්; අහං, මේ තෙමේ; මම, මට; හඤ්ඤා, බියෙන්; නං, එය; තිතික්ඛති, ඉවසයි; බාලා, අඥාන තෙමේ; මඤ්ඤති, සිතයි; තිතික්ඛාය, ඉවසීමෙකි; එසං එව වණ්ණං, මෙම මරද; පසංසාමි, දක්නෙමි; දුම්මඞ්ඛූඩා, ඒ අඥානතෙමේ; අජ්ඣාරුහති, ඒ ඉවසන්නනු මැඩපවත්වන්නේය; (නෙසේද යත්?) පළාසිනං, පොරඇන පැරදී පලාගන ගවයෙකු; චිරස්සං, බොහෝ සේ ලුහුබැඳ යන්නාවූ; යථා ඉව ගවසමූහයක් මෙනි. ගවසමූහයෙක්හි ගොන්ගෙයක් පොරඇන පැරදී පලාගන ගවයා පසුපස්සේ සියළු ගවයන් ලුහුබැඳ යන්නාක් මෙන් ඉවසන තැනැත්තහු නොඉවසන්නෝ මැඩපවත්වයි යි වෙපවිත්තිවචනයි. අහං, මේතෙමේ; මම, මට; හඤ්ඤා, බියෙන්; තිතික්ඛති, ඉවසන්නේයි; තාදිසං, එකාකාරයෙන්; මඤ්ඤතු වා, දනීවා හෝ; මාවා, නොදනීවා හෝ; සදත්ථපරමා සාචිය ශ්‍රේෂ්ඨකොට ඇත්තාවූ; අත්ථා, අර්ථයන් අතුරෙහි; ඛන්තියා හියෝ න විජ්ජති, ක්ෂාන්තියට වඩා ශ්‍රේෂ්ඨයෙක් නැත්තේ යි. භගව, එකාකාරයෙන්; යථා බලවා සේනා, යම් බල ඇත්සෙක් තෙමේ; දුබ්බලස්ස, දුබලයෙකුහට; තිතික්ඛති, ඉවසන්නේද; සෝ, ඔහු; පරමං ඛන්තිං ආහු, ශ්‍රේෂ්ඨවූ ක්ෂාන්තිකථයි කියත්; දුබ්බලෝ, දුබලතැනැත්තේ; නිච්චං, එකාකාරයෙන්ම; ඛමති, ඉවසන්නේයි. සෙස්ස, යම්පුද්ගලයෙකුහට; බාලබලං, අඥානබලය; බලං, බලයක් වන්නේද; සෝ බලං, ඒ බලය, අබලං ආහු, අබලය යි කියත්; ධම්මගුත්තස්ස, දැහැමින් රක්නාලද්දාදූ; බලස්ස, බලයතමා; සම්වත්තා න විජ්ජති, පැහැර

කරින්නෙක් නැත්තේයි කියා, යමේක් තෙමේ; කුඛං, කිලියාව; සමුදයති, නැවත කිපේද; පනන, ඒ කොපයෙන්; නසෙසව, ඒ පසුව කිපි ගිය නැනැත්තාහවම; පාපියො, පාපයවන්නේය; කුඛං, කිපුනු නැනැත්තාහව; අපපටිකුජ්ඣිතතා, නොකිපෙන නැනැත්තේ; දුජ්ජයං, දිනීමට අපහසුවූ; සඛගාමං, සඛ්‍රාමයෙ; ජයති, දිනයි සෙනා, සමෘති ඇත්තාවූ; යො, යමෙක්; සඛකුපිතං, දැඩිව කිපිඛියාවූ; පරං, අතිසෙකු; කදබා, දුන; උපසමමති, සන්සිඳේද; (භගතෙමේ) අත්තනො ච පරසස්ව උභින්නං අත්ථං චරති-සි- සම්බන්ධයි. සුගමයි අත්තනො ච පරසස ච උභින්නං- තිකිච්ඡනානං, පිළියම් කරන්නහු; ධම්මඤ්ඤ, ආයර්‍යධර්‍මයාගේ; අනොවිද, දක්ෂභාවයක් නැත්තාවූ; සෙ ජනා, යම් අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජනයෝ වේද්ද- ඔවුහු; බාලොති මඤ්ඤනති- සුගමයි.

යඤ්ච පත්තං යඤ්ච පත්තබ්බං- යනාදිය සකවචන හා පර වචනයි- අකුසිතඛඤ්ඤා, නෙලෙස් බොහෝ කොට ඇති පුහුලන් අහුව ගිල්මෙන්නාවූ; ඤාතුරසස, නෙළලසුන් විසින් ඔඛනා ලද්දහු විසින්; සකකං, පැමිණෙන්න ලද්දාවූ ගෙවත් දුන් අග්‍රහව කරණු ලබන්නාවූ; යඤ්ච, යම්බඳු භාණ්ඩොපකරණයක් වේද; එතං උභයං, ඒ මේ විවිධවූ භාණ්ඩොපකරණය; රජ්ජුකිණණං, රහාදි රජසින් වැකුණේ වේ; යෙ, යම් සත්ත්වයෝ; සීලං, කාය වාක් අනාචාරයෙන් වෙන්වීම් සංඛ්‍යාත සිලයද; වතං, බොජුන් කිස ආදි වුතයද; ජීවිතං, ආජීවයද; බ්‍රහ්මචරියං, මෙවුන් විරතියද ගත; සිකඛාසාරා, සිකඛණය සාරකොට ඇත්තාහුද; උපඛාසාරා, ඒ මේ සීලාදීන්ගේ අකුට්ඨානය සාරකොට ඇත්තාහුද හෙවත් මේ සීලාදියෙන්ම සංසාර ශුඛිය වන්නේය යි ඒ සීලාදීන් සාරවශයෙන් ගත්ත සිටියාහුද; අඤං එකඤා අනෙනා, මේ වාදය එක් අන්තයෙක; මෙසි සීලවුත පරාමාශී වාරයෙන් ආත්ම කිලමථානුයොග සංඛ්‍යාත අන්තය කියනලදි; "නත්ථි කාමෙසු දොසො" යනුවෙන් කාමිසුඛල්ලිකානුයොගය කියනලදි. ඉමෙව ගණ උභො අන්තා, ඒ මේ උභො අන්තයෝ; කටසිවඩ්ඪනා, නැවත නැවත ජරාමරණයෙන් සිවපිකවඩ්ඪනය (අවුසොහොන් දිවුණු කිරීම) කරණ සුළුවූවාහු; කටසිඝසා, නැවත නැවත ජරාමරණ සංඛ්‍යාත සිවපිනයෝ; දිට්ඨිං වඩ්ඪනති, කාමිතාඛණා ආත්මවාද සංඛ්‍යාත දෘෂ්ටිය වඩත්; එතෙ උභො අන්තෙ, මෙකී උභො අන්තයන්; අනාසිකාකතා, නොදැන; එකකා, සස්සතවාදීවූ ඇතැම් මහණ බමුණෝ; ඔලියන්ති, තෘෂ්ණාභිනිවෙශ වශයෙන් පසුබට වෙත්; අතිධාවන්ති, උවෙඡද වාදීවූ ඇතැම් මහණ බමුණෝ අතිධාවනය කෙරෙන්නේ මේ පරවචනයි.

යෙ ච ඛො පන උභො අන්තා- යානාදිඝ සම්දිට්ඨ පුගුලන් පහළ කරණ හෙයින් සකවචනයි; පුඤ්ඤානි පරලොකසම්ං පතිඨා හොන්ති පාණිතං- යනු අවසන් කොට අරුත් සුගමයි; මෙහි සූත්‍රඝ කොයොල් රජුගේ බැවින් පරවචනයි; අනුගීති බුදුවදන් හෙයින් සකවචනයි. පඤ්ඤ පුවජිතෙ- යනාදිඝ විසඳ කිඝ යුතු අරුත්හි වාචක ශබ්පඝයන් පවත්නා හෙයින් විසඡජ්ජනීඝ නම්; අරුත් සුගමයි. ආකඛ්ඛතො තෙ නරදම්මසාරථි-යනාදිඝ හා එතන්තරො භගවා සීලකඛ්ඛන්ධ- යනාදිඝද අවිසඡජ්ජනීඝ විසඡෙනි වාචකශබ්දපඝ භාවයෙන් පවත්නා හෙයින් අවිසඡජ්ජනීඝයි. නරදම්මසාරථි, පුරිසදම්මසාරථින්වහන්ස; ආකඛ්ඛතො සම්භාවනාශබ්දඝයෙන් තත් තත් හිතාර්ථඝන් බලාපොරොත්තු වන්නාවූ; භො, නුඹ වහන්සේ විසින්; මනසා, සිතල්ල දත් නුවණින් ඇත් සිතින්; විචිත්තතිනං, සිතන්නලද ඥෙයධම්මඝක්; වදවා, දෙව් යෝද; මනුස්සා, මනුෂ්‍යඝයෝද; සඛ්බබි පාණිතො, සියළුම ප්‍රාණීහු; න පඤ්ඤත්තා, නොදන්නාහුඝ; ඤාතං, ඥානනවු; අරණං සමාධිං, නිඃක්ලෙශ සමාධිඝ; නිසෙවතතා, නිසෙවිත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින්; මනසා විචිත්තතිතං, සියල්ල දත් සිතින් සිතන්නලද ඥෙයධම්මඝ; භාසිණායපි, කසිණාරම්මණික ප්‍රඥවෙන්ද; න පඤ්ඤත්තා, දෙවාදීහු නොදනිත් මැයි. යං භගවා ආකඛ්ඛති තං කතමන්ති පුවජිතං පඤ්හං අත්ථෙසන්තා අවිසඡජ්ජනීඝං හොති. භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; සීලකඛ්ඛන්ධෙ, ශීලස්කන්ධඝන් හෙතුකොට ගෙන; එතන්තරඝ, මේ පමණ ගුණැති තෙක; සමාධික්ඛන්ධෙ- යනාදිඝද එසේමැයි; පඤ්ඤෙ, ආනුභාවඝන් හෙතුකොට ගෙන; විමුත්තික්ඛන්ධං, මේ ස්කන්ධ හෙතුකොට ගෙන; තථාගතස්ස නික්ඛන්තෙ- පෙ- ඉමං පඨමාණි තීණි රතනානි සිද- අවිසඡජ්ජනීඝයි. සුඛනාලිපඤ්හ, ප්‍රඥාලාභී ප්‍රධානකොට ඇති; බුඛ්ඩිසඝයා, බුධ්ධිඝ ප්‍රධානඝක්, බුඬිවිසයවූම පුගලපරෝ පරඤ්ඤුනාවද අවිසඡජ්ජනීඝ යි. පුබබා හිකඛ්ඛන්තෙ නොවේ න පඤ්ඤායති- යනාදිඝද අවිසඡජ්ජනීඝ යි. මේ පෙතනිදාන්‍රියෙහි "න පඤ්ඤායතීති සාවකානං ඤාණවෙතාලෙන්න, දුවිධා බුඬානං භගවන්තානං දෙසනා අත්තනුවනාසිකා පරූපනාසිකා ච, 'න පඤ්ඤායතීති පරූපනාසිකා 'නාපි බුඬානං භගවන්තානං අවිජානතා'ති අත්තනුවනාසිකා" යනු පළමුකොට අවුල් සිඳිනුවණැති විතණ්ඩවාදියෙකුගේ හෙළිමත් වියයුතු- "පුබබා හොවේ න පඤ්ඤායති අවිජ්ජානිවරණානං" යනාදි තන්හි අත්තනුවනාසිකා පරූපනාසිකා ඳෙශනා හෙදඝක් නොවෙති, අවිජ්ජා පුබබා හොවිඝ අවිද්‍යමානභාවහේතුම ප්‍රභවනොවීම තත්ධර්ම සවභාවඝත් ඛණ්ඩ

කප්පුද්ගලභෙදයක් නොවන බැවිනි. යථා භගවා කොසාලිකං භික්ඛුං ආරබ්භ- යඤ්චිදං පාළිනයානුසාරයෙන් දත්තබ්බං, එහි- "වීසති ඛාරිකෝ කොසලකෝ තිලවාහෝ" යන්නෙහි මගධ පතින් සිව්පතක් ආළ්හකං නම්, ආළ්හක සතරෙක් දෝණ නම්, දෝණ සතරෙක් මානිකා නම්, මානිකා සතරෙක් ඛාරි නම්, ඒ ඛාරියෙන් විසිකිරියක්- වීසතිඛාරිකා යි, විසිකිරියක් තලබීජ යෙන් පිරීගිය ගැළක් වීසතිඛාරිකා තිලවාහ යි; වත්තබ්බං වශ යෙන් වූකලි ලක්ඛණියයෙක් නොවිති, නොවි ලක්ඛ ණියයෙක් ප්‍රකොවියි, ප්‍රකොවිලක්ඛණියයෙක් කොවිප්‍රකොවි යි, කොවිප්‍ර කොවිලක්ඛණියයෙක් නත්‍රුත යි, නත්‍රුතලක්ඛණියයෙක් නිත්‍රනත්‍රුත යි, නිත්‍රනත්‍රුත ලක්ඛණියයක් එක් අබ්බුදයෙකි, අබ්බුද විංසති යෙක් නිරබ්බුද යි. උපනාළීවත සාකච්ඡාදිඤ විසඤ්ඤනීයඤ අවිසඤ්ඤනීයඤ මේ. මරණෙනාභිභූතස්ස- යඤ්චිදං කම්මජනා ශයි; සුගමියි. ලාභා වෝ භික්ඛවෙ- යඤ්චිදං විපාකයි, අවුවා නයින් සුගමියි. අධම්මවාදී හි තදරූ පමිච්ඡතනා- යඤ්චිදං කම්ම ජා විපාකයි, සුගමියි. ඛාවානුරක්ඛී මනසා සුසංවුතෝ- යඤ්චිදං කුසලයි, සුගමියි. යස්ස අච්චන්තදුස්සීල්‍යං- යඤ්චිදං අකුසලයි; යාදිසං වපතෙ බීජං- යඤ්චිදං කුසලා කුසලයි, සුගමියි. යථාපි භමරෝ පුප්ඵං- යඤ්චිදං භා තිණ්ණමනි භික්ඛවෙ භික්ඛුනං කරණීයානි- යඤ්චිදඤ දසධම්ම සභාගාදියඤ අනුසඤ්ඤුතයි. නත්ථි පුත්තසමං පෙමං- යඤ්චිදං පටිකඛිත්තයි. කිංසුධ විත්ත ජනතා අනෙකා යි පටන්- ඉදමෙතං පරිවත්ත වුත්තං- යි අවසන් කොට අනුසඤ්ඤුත පටිකඛිත්තයි- අරුත් කොයා දත්තබ්බා. මඤ්ඤාමටඨ භික්ඛවෙ තෙ ධම්මා" යඤ්චිදං එව සූත්‍ර විසෙසඤ අවුවානයින් දත්තබ්බා.

කඤ්ච, යථොක්තනයාකාරයෙන් නානාසූත්‍රපදෙසනිරණයෙන් සරූපතලද ඒ සාමඤ්ඤඵලධම්මානුසඤ්ඤි; ලොකිය සුතුර සඛ්කිලෙස භාගිය වාසනාභාගිය යන දෙසුතුරෙන් දැක්වියුතු. ලොවු තුරා සුතුර දසඤ්ඤානාභිඤ්ඤා භාවනාභාවනිඤ අරහත්තඵලාභිඤ යන තුන් සුතුරෙන් දැක්වියුතු. යම් සුතුරෙක්හි සඛ්කිලෙස භාගියවූ හෝ වාසනාභාගියවූ හෝ ම යම් පදයක් දක්නා ලැබේද ඒ ඒ පෙදෙන් ඒ සුතුර ලොකිය- යි- දත්තබ්බා; යම් සුතුරෙක්හි දසඤ්ඤ භාගියවූ හෝ භාවනා භාගියවූ හෝ අරහත්ත භාගියවූ හෝ යම් යම් පදයක් දක්නා ලැබේද ඒ ඒ පෙදෙන් ලොකුත්තර යි දැක්වියයුතු. වාසනාභාගිය සූත්‍රතෙමේ සඛ්කිලෙස භාගිය සූත්‍රා වියාමෙත්- නිගණ්ඨානඤ, ප්‍රභාණඤ පිණ්ඩිය වන්නේය; එසේම දසඤ්ඤ භාගිය සූත්‍රතෙමේ වාසනාභාගිය සූත්‍රාවියාගේ ප්‍රභාණඤ පිණ්ඩිය

වන්නේය, භාවනාභාගිය සූත්‍රතෙමේ දර්‍ශනභාගිය සූත්‍රාදියාගේ පරිනිෂ්පාදකය, දුරලීම පිණිස වන්නේය; අසෙඛභාගිය සූත්‍ර තෙමේ දිටඨ ධම්ම සුඛ විහාරත්ථං, ප්‍රත්‍යක්ෂ සකල්‍යාත්මයෙහි සමවත් සුව විහරණය පිණිසැයි. සන්තානාධිට්ඨානං, පුද්ගලා ධිෂ්ඨානයෙන් වදාරණ ලද්දාවූ; ලෝකුත්තර සූත්‍රතෙමේ; ඡබ්බිඤ්ඤා දූතගාථාදි, එකබීජී ආදි සවිසි පුද්ගලයන්ගෙන් උපලක්ෂිත කොට; නිද්දිසිතබ්බං, දැක්විය යුතු; එත, ඒ සවිසි පුද්ගලයෝ; දස්සනභාගිය- භාවනාභාගිය- අසෙඛභාගිය යන තුන්සුතුරෙන්; සඞ්ගහෙත්වා, සඟදා සෙවිය යුත්තාහ; තත්‍ථ, ඒ තුන් සුතුරෙන්, දර්‍ශනභාගිය සූත්‍රය එක බඳු- ඔකාලඔකාසු- සත්තසඤ්ඤාතුපරම- සබ්බානුනාදි- ධම්මානුසාරි- යන පස්පුගුලන්ගේ වශයෙන් දැක්විය යුතු. භාවනා භාගිය සූත්‍රය- සද්ධානුසාරිම්හි ඵලෙ ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීමට පිළිපන් පුගු ලය- සත්තදානාමිසෙ, අනාගාමී ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමට පිළි පන්නය- අනාගාමියාය- අන්තරා පරිනිබ්බායිය- උපහච්චපරි නිබ්බායිය- අසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායිය- සසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායිය- උඩ්ඨංසෝත අකනිට්ඨාගාමිය- සබ්බාවිමුත්තය- දිට්ඨිප්පත්තය- කායසක්ඛිය- යන දෙළොස් දුගුලන්ගේ වසයෙන් දැක්විය යුතු. අසෙඛභාගිය සූත්‍රය- සබ්බාවිමුත්තය- සඋභතොභාගවිමුත්තය- ඡළභිඤ්ඤා විමුත්තය- අනිමිත්ත චිත්තුත්තය- අප්පණිහිත චිමුත්තය- උභ තොභාග විමුත්තය- සමසීසිය- සවෙවචන බුද්ධය- සඛීණාසව බුද්ධය- යන නවපුගුලන් වසයෙන් දැක්විය යුතු- මෙසේ දර්‍ශන භාගිය- භාවනාභාගිය- අසෙඛභාගිය-යන තෙවැදෑරුම් ලොවු තුරා සුතුර මෙකී සවිසි පුගුලන්ගේ වශයෙන් දැක්විය යුතු.

එහි යමෙක් සෝවාන්ව එතම අත්බැවින පිළිසිඳ රහත් වන්නේද තෙතෙමේ එකබීජී නම්, යමෙක් දෙතුන් අත්බැවක් හි පිළිසිඳ නොඑතොත් සවැනි අත්බැව අවසන් නොට පිළිසිඳ රහත් වන්නේද තෙතෙමේ සත්තක්ඛත්තුපරම නම්, යමෙක් සත වැනි බවය දක්වා හැසිර රහත් වේද තෙතෙමේ සත්ත කඛත්තු පරම නම්- මනුතුරන්මිගෙයි විදසුන් බලවත් වීමෙන් එකබීජවේ; මධ්‍යම වීමෙන් කොලඔකාල වේ, මෘදුවීමෙන් සත්ත කඛත්තු පරම වේ, යමෙක් මිනිස්ලොව හෝ දෙව්ලොව හෝ පිළි වෙළින් සත්වරක් සැරිසරා රහත්වේද- එබදු සත්තකඛත්තු පර මයා මෙහි නොදක්වනලදී, යමෙක් දෙව්මිනිස් දෙගතියෙහි කලින්කල වොම්සසන වශයෙන් සැරිසරා රහත්වේද, දැඹිවූ අද හස් ඇති යමෙක් සමදම්ලොව පටන් තෙමෙන් පිළිසඳ අකනිටු බ්‍රහ්මලොවට වැද පිරිනිවන් පෑද මෙත් සත්තකඛත්තුපරමියාහ

හෙදයකිංයමෙක් ශ්‍රද්ධාව ධුරකොට සෝවාන්මඟට පත්වේද හෙතෙමේ මාර්ගඵලයෙහි සද්ධානුසාරී නම්, ඵලක්ෂණයෙහි සද්ධා විමුත්ත නම්, කිනයින් එකබිජී ආදි හෙදයද ලබයිංයමෙක් ප්‍රඥාව ධුරකොට සෝවාන්මඟ නිපදවාද හෙතෙමේ මාර්ගක්ෂණයෙහි ධම්මානුසාරී නම්, ඵලක්ෂණයෙහි දිට්ඨිප්පත්තව එකබිජී ආදි ප්‍රභෙද ඇත්තේ වේ, අෂ්ටවිමොක්ෂ ලාභීතෙමේ ඵලක්ෂණයෙහි කායසක්ඛි නම්වේ, එසි- සද්ධාවිමුත්ත- දිට්ඨිප්පත්ත- කායසක්ඛි නම්වූ යම් සෝවාන් පුද්ගලෝ තෙදෙනෙක් වෙද්ද ඔවුන් එකබිජී ආදින් නිදහා සමග සංග්‍රහ කොට- පඤ්චනි පුග්ගලෙහි නිද්දිසිතබ්බං-යි- දක්වනලදීංය අවිහාදි සුදසස්තලයන්හි උපන් යම් අනාගාමී පුද්ගලයෙක් ඒ ඒ තැන ආයුප්‍රමාණයාගේ මැදට නොපැමිණ කෙලෙස පරිනිර්වාණයට පැමිණේද හෙතෙමේ අනන්තරපරිනිබ්බායි- නම්ංය යමෙක් තමන් උපන් සුදසස් තලයෙහි ආයුප්‍රමාණයාගේ මැදකොටස ඉක්මවා කෙලෙස පරිනිර්වාණයට පැමිණේද හෙතෙමේ උපහච්ච පරිනිබ්බායි නම්ංඑසේම ඒ සුදසස් තලයන්හි උපන්නේ අසඞ්ඛාර වසයෙන් අප්‍රයොගයෙන් රහත්බවට පැමිණේද මේ හෙතෙමේ අසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායී නම්ංඑසේ උපන් යමෙක් සසඞ්ඛාර වසයෙන් උත්සාහයෙන් රහත්බවට පැමිණේද මේතෙමේ සසඞ්ඛාර පරිනිබ්බායි නම්ංමතු මතු සුදසස් ඔබලොව උපපත්ති සොයාය ඇන්තේ උඩංසොත නම්, ප්‍රතිසන්ධි වසයෙන් අකනිට්ඨයට යන්හෙන් අකනිට්ඨගාමී නම්, එසි "අත්ථි උඩංසොතො අකනිට්ඨගාමී- අත්ථි උද්ධංසොතො න අකනිට්ඨගාමී- අත්ථි න උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී"-යි අනාගාමී චතුෂ්කයෙක් දක්වන ලදීංයමෙක් මේ කාමලොවිදී අනාගාමීව අවිහාදියෙහි උපන්නේ එහි ආයු ඇති තාක් වැස මතු මතු ඉපිද අකනිට්ඨයට පත්වේද හෙතෙමේ උඩංසොත අකනිට්ඨගාමී නම්, යමෙක් අවිහාදීන්හි උපන්නේ එහිම පිරිනිවන් නොපා අකනිට්ඨයටත් නොපැමිණ මතු මතු බඹලොවැ පිරිනිවන්පාද- හෙතෙමේ- උඩංසොත න අකනිට්ඨගාමී නම්, යමෙක් මෙයින් ගැව අකනිට්ඨයෙහිම උපදනේද මේතෙමේ න උද්ධංසොත න අකනිට්ඨගාමී නම්, යමෙක් අවිහාදි සිව්බඹතලයෙන් යම්තැනක ඉපිද එහිදීම පිරිනිවන් පාද මේතෙමේ න උද්ධංසොත න අකනිට්ඨගාමී නම්ංය

අෂ්ටවිමොක්ෂ ලාභී කෙමේ පඤ්ඤාවිමුත්ත නම්, අෂ්ටවිමොක්ෂලාභී තෙමේම විකඛම්භන සමුච්ඡේද ප්‍රතිප්‍රස්සබ්ධි වශයෙන් රූපකාය නාමකාය සංඛ්‍යාත උභතෝ භාගයෙන් විමුක්ත හෙයින් උභතෝ භාග විමුක්ත නම්, සමසීසිතෙමේ

ඉතිඇසථ සමසීසියං තරුන සමසීසිය ජීවිත සමසීසිය-යී-තෙවැදෑරුම් වේ, යමෙක් ඡන්දාදි ඉරියව් අතුරෙන් යම් ඉරියව් වකියා සුක්තව විදසුන් වඩා එම ඉරියව්වෙන් රහත් බවට පත්ව පිරිනිවන් යාද මේ ඉරියාපථ සමසීසී නම්, යමෙක් යම්බදු රොගයකට පැමිණ ඒ රොගය තුළැම විදසුන් වඩා රහත්ව එම රොගයෙන් පිරිනිවන් යේද මේ රොග සමසීසී නම්, ජීවිත සමසීසිතෙමේ මෙසේ දතයුතු:- පළමුබාධසීෂී නාමණාවය- බන්ධනසීෂී මානය- පරාමසීසීෂී දෘෂ්ටිය- විසඤ්ඤපසීෂී ඕඝඩ්ඩාය- කෙලාසසීෂී අවිද්‍යාය- අධිමොක්ඛසීෂී ශ්‍රද්ධාය- ප්‍රග්‍රහසීෂී වීර්‍යය- උපසථානසීෂී සමාධිය- අවිසෙපසීෂී සමාධිය- දර්ශනසීෂී ප්‍රඥය- ප්‍රවෘත්තසීෂී ජීවිතෙන්ද්‍රියය- ආවරසීෂී විමෝක්ෂය- සංස්කාරසීෂී නිරෝධය- යී තෙළෙස්සීෂීයන් අතුරෙහි කෙලෙසසීෂීයවූ අවිද්‍යාව අනිත්මාගීතෙමේ ක්ෂයතෙරේ, ප්‍රවෘත්තසීෂීයවූ ජීවිතෙන්ද්‍රියය චුතිචිත්තය ක්ෂය කෙරේ, එහි අවිද්‍යාව ක්ෂයකරන්නාවූ අනිත්මාගිචිත්තය ජීවිතෙන්ද්‍රියය ක්ෂය කරන්ට සමර්ථ නොවේ, ජීවිතෙන්ද්‍රියය ක්ෂයට පත්කරණ චුතිචිත්තය අවිද්‍යාව ක්ෂයට පත්කරන්ට සමර්ථ නොවේ අවිද්‍යා ක්ෂයකාරී චිත්තය අනිකෙක- ජීවිතෙන්ද්‍රිය ක්ෂයකාරී චිත්තය අනිකෙක- යමෙකුට මෙසේ කෙලෙසසීෂී ප්‍රවෘත්තසීෂී යන සීෂී වය සමව එක්වර ක්ෂය භාවයට පැමිණේද මෙතෙමේ ජීවිත සමසීසී නම්, මේ සීෂීවය කෙසේ සමවේද යත්?- වාරසම භාව යෙනි- ඒ එසේ මැනි- යම් වාරයෙක්හි මාගීඥනයාගේ නැගිටීම වේද එකල සෝතාපන්නයි- සකදාගාමී-අනාගාමී යන තුන්මගෙහි එක් එක් මගෙහි සතරෙක්ද- යන එකුන්විසි පස්වකුන් නුවණින් අනන්තර ප්‍රත්‍යවේක්ෂා ඥානයෙහි සිහිටා භවාඞ්ගයට බැස පිරිනිවන් යන රහත්හට මෙහි වාර සමතාවයෙන් මේ උභය සීෂී පරිච්ඡේදනයද සම වන්නේය- එකෙසින් මේ සමසීසී පුද්ගල තෙමේ ජීවිත සමසීසීය යී කියනු ලැබේ, මේ තෙමේම මෙහි අදහස් කරණ ලදී, මෙසේ මේ අසෙඛභාග්‍ය සූත්‍රයෙහිලා විභාග කරණ ලද්දාවූ තලවිධ අසඛ පුග්ගලයන් අතුරෙන් සත්දෙනෙකුන් රහතුන් බව දතයුතු.

සත්තාධිට්ඨානං, පුද්ගලාධිෂ්ඨානයෙන් දෙසනාකරණ ලද්දාවූ; ලෝකියං සුත්තං, ලෞකිය සූත්‍රතෙමේ; එකුන විඤ්ඤාණ සුඟඝලඞ්ගි, එකුනවිස් පුතුලන්ගේ වශයෙන්; ත්‍යාස්මි තබ්බං, දැකවයුතු; චරිතානි, රාගාදිවරිත වසයෙන්; ත්‍යාස්මිට්ඨා, තදාඛ්‍ය ශාසනා ශාසනයෙහි දක්වන ලද්දාහු; සම්මා නිබ්බාතබ්බා, සෑදී යෙදියාගත යුත්තාහ; කෙළි රාග චරිතා, යනාදි පාළිනයින් ඒ එකුන්විසි පුතුලෝ දතයුත්තාහ, රාගෙන වා චරිතා රාගචරිතං චරිතං එතෙසන්ති රාගචරිතා- රාගෙන වා චරිතා

පවත්තිනා රාගචරිතෘ- රාගප්පධානාසයා රාගාධිකානති අත්ථෝ, එස නයෝ සෙසෙසුපි රාගමූලිකා සිත්තා, රාගපරියුට්ඨානයෙනි පිහි රියාවූ නෙවත් උසන්නා රාගවත්වූ; සෙස්සක් එසේවැයි වාසනා භාගියං සුත්තං, සත්තාධිට්ඨාන ලෞකිය වාසනා භාගිය සූත්‍ර තෙමේ; සීලවතොනාම, සිල්වතුන්ගේ එසෘෂයන්; නිද්දිසිතබ්බං, දැක්විය යුතු; සීලවතෘනා, සිල්වත්වූ; තෙ පුග්ගලා පඤ්ච, ඒ පුගුලෝ පස්දෙනෙකි; පතිණ්සීලං, සම්ප්‍රාප්ත විරතිශීලය; සමාදානසීලං, සමාදාන විරති ශීලය; චිත්තප්පධානාදෙ, කිපිල ආදහිමහා තෙරුවන් ආදහිවූය; සමථෝ, සමථ භාවනාය; විපස්සනා, විදසුන් වැඩීමය; ඉමෙහි පඤ්චහි ධම්මෙහි, මේ ප්‍රකෘති ශීලාදි පඤ්චධර්මයෙන්; ධම්මාධිට්ඨාන ලෞකොත්තර සූත්‍රය, දෘෂ්ට භාගිය- භාවනා භාගිය- අසෙඛ භාගිය- යන තුන්සුතුරෙන් දැක්විය යුතු; සත්තාධිට්ඨානවූද- ධම්මාධිට්ඨානද්වද- ලෞකිය ලෞකුත්තර උභයම්සඝනසුතුර- ලෞකිය ලෞකුත්තර උභය සුතුරෙන් දැක්විය යුතු; සඳ්ධ සූත්‍රෘතෙම්, පඤ්චයුත, යම්සුතුරෙන ප්‍රඥව ප්‍රකාශවින්නිද ඒ ප්‍රඥෘවන් ඒ සුතුර සඳ්ධ්‍රයයි දැක්විය යුතු; පඤ්චින්ද්‍රිය- පඤ්චබල- අධිපඤ්ඤාසික්ඛා- ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ග සම්මාදිට්ඨි- නිරණ- ඤාතීරණ- ධම්ම සඳ්ධ්‍රණ- අඤ්ඤෙ සඳ්ධ්‍රණ- ඛයෙ සඳ්ධ්‍රණ- අනුප්පාදෙ සඳ්ධ්‍රණ- අනාසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන විඤ්ඤාණඤ්චායතන අඤ්ඤින්ද්‍රිය- අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රිය- චක්ඛු- විජ්ජා- බුද්ධි- භූරි- මෙධා ආදි යම් යම් ප්‍රඥාධිවචනයක් ඒ ඒ සූත්‍රයන්හි දක්නා ලැබේද- ඒ සුතුරු සඳ්ධ්‍රණ- යි දැක්විය යුතු සෙඛ්‍ය සූත්‍රය- අතීතානාගත පච්චුප්පන්නවූද- අජ්ඣත්තික බාහිරවූද- හීන පණීතවූද- දූර සන්තිකවූද- සඞ්ඛතාසඞ්ඛතවූද- කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවූද- ඔඩාරම්මණයෙන් දැක්විය යුතු සඳ්ධ්‍රණසෙඛ්‍ය සූත්‍රය- තදුභය ලක්ෂණයෙන් දැක්විය යුතු, ආරම්මණභූතා, අත්‍යඥානයනට ගොචරවූ; පඤ්චපි, ප්‍රඥවද; සෙඛ්‍ය නම්- ආරම්මණභූතං, සඳ්ධ්‍රණයට විෂයවූ; යං කිඤ්චි අජ්ඣත්තිකං වා බාහිරං වා, යම්කිසි අජ්ඣත්තිකවූ හෝ බාහිරවූ නෝ රූපාදියක් වේද; ඒ සියල්ලම සඞ්ඛතභාවයෙන් නෝ අසඞ්ඛත භාවයෙන් හෝ සෙඛ්‍යයයි දැක්විය යුතු ඥෙය ධර්මයන්ගේ වශයෙන් සෙඛ්‍ය සූත්‍රය සෙඛ්‍යයයි කීයතු ලැබේ.

දෘෂ්ට- භාවනා- සඤ්ඤවේදන- පරවේදන- විඤ්ඤාප්තිභ- අවිඤ්ඤාප්තිභ- කම්ම- විපාක- යන සියලු සුතුරුශේෂ්ඨ තදුභය මිශ්‍ර සූත්‍රයන්හි යම් ආකාරයකින් දක්වන ලදද එසේ පරීක්ෂා කොට ලැබෙන පරිද්දෙන් දැක්විය යුතු වා පහ, නොහොත්; භගවා, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ; යං කිඤ්චි අඤ්ඤතර වචනං, යම්කිසි එක්තරා වචනයක්; භාසති, වදරුද; තං සබ්බං, ඒ

සියල්ල; යථානිදස්සිතං, දක්වනලද තත් තත් සූත්‍රානුසාරයෙන්; ධාරයිතබ්බං, දතයුතු; යං ච කම්මං, යම්බඳු කම්යෙක් වේද; යෙ ච කිලෙසා, යම්බඳු කෙලෙසයෝ මෙද්ද; දුවිධා, ඒ දෙවැදෑරුම්වූයේ; පහාතු, හෙතු කාම්; සමුදය කෙලෙසයි; කම්ම, ඒ කම් කෙලෙසහන් අතුරෙහි නොහොත් ඒ පටඨාන සූත්‍රයන්ගේ අතුරෙහි; කෙලෙසයෝ සංකෙලෙස භාගීය සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුත්තාහ; සමුදය සඞ්කිලෙස භාගිය සූත්‍රයෙන්ද වාසනාභාගිය සූත්‍රයෙන්ද දැක්විය යුතුයෝ කුසලදෑ, වාසනා භාගිය- දසන භාගිය- භාවනා භාගිය- අසෙඛභාගිය යන ඔව් සූත්‍රවරුන් දැක්විය යුතු.

අකුසලපක්ෂ- සංකිලෙස භාගියෙන් දැක්විය යුතු; කුසලයන් අකුසලයන් වාසනා භාගිය සංකිලෙස භාගිය යන උභය සූත්‍රයෙහි දැක්විය යුතු. අඤ්ඤසදිසං, අඤ්ඤන්නාලද අවිය; භගවතො, භාග්‍යවතුන්ගේ; සංඛර- සඛාර- භාවනා- සච්ඡිකිරියා ඛාපපිණාඤ්ඤලොම යන පඳවම්බාඤ්ඤ ඥානයෙන් දැක්විය යුතු; කාසු භාසු භූමීසු, ඒ ඒ විනය ප්‍රඥප්ති ප්‍රදෙශයන්හි නොනොත් තත් තත් ප්‍රදෙශ භූමින්හි; යං දිසඤ්ඤ, නොඅඤ්ඤයම්ක් දක්නා ලදද; යං ඛපපියාඤ්ඤලොමඤ්ඤ නිද්දිසිතබ්බං, එය කැපදැව අඤ්ඤලොම් වසයෙන් දතයුතු- භගවතා පවිකඛිත්තං පවිකඛිත්ත කාරණඤ්ඤ නිද්දිසිතබ්බං යනාදියද එසේමැයි. මේ සූත්‍රය බුඬ ධම්ම සඞ්ඝ සිකඛා ඤාතිය ගුණ සම්පත්තියෝ යන පස්තැන පැහැසුම් වසයෙන් දතයුතු.

ඉන්ද්‍රියභූමි නවහි පදයෙහි නිද්දිසිතබ්බා- කිලෙසභූමි නවහි පදයෙහි නිද්දිසිතබ්බා- යි- මෙසේ මේ අටළොස් මුල් පදයෝ වෙත්; සෙස්ස සුගමයි. සාසන පටඨානං, අටඨාරස මූලපද මූලික සාසන පටඨාන තෙතන්තිනය ප්‍රදෙශය, නිට්ඨිතං, නාතාවිධ ඝාඨ සූත්‍ර නිඛාරණයෙන් සමාප්ත කරණලදී.

ශ්‍රී සඞ්ඝෝදය සාමිවරණ්ණ ගණවාචකාවාසී ප්‍රඥා
පෙතකතිඝණ්ටිදීපනී නම්වූ පෙතකිවිවරණයෙහි
සාසනප්‍රසථානය වණ්ණනා සඞ්ඛ්‍යාත

පඤ්චම පරිවෙජ්ජදයි.

පෙතකිවිවරණ සමත්තා.

සම්බුද්ධ සාසනාධාර-සබ්බපවත්තා මුත්තාමේ,
ලඞ්කාදීපෙ බුද්ධාදිසෙ-දක්ඛිණා පථනිස්සිතෙ.

පුරෙ පාණ්ඩුසර රම්ම-සුසඳසුසාරඛ්‍ය සඞ්ඝතෙ,
සිරි සඞ්ඝම්මාදසාරඤ්ච-පධානඝර වාසිනා.

ඝනිනා උපඝඤ්ඤනා-හණවාචක සාමිනා,
ඡසටයී වසසිකෙනායං-ජාතියා රවිනා කතා.

ඡදදිසාකුර ඉත්තනාඛ්‍ය-ඉසාසනෙ පුබ්බකතතිකා,
පුණ්ණමී සුඛකවාසෙ තු-පවාරණ දිනඞ්කිතෙ.

තෙතති මහෙහන සඞ්ඝම-සඳ්ඝමගෙගාසිනං සතං,
ලඞ්කිකානං හිතත්ථාය-ඉමිනාසාසාරසන්දිපනී.

දීපභාසාය සඞ්ඛිපා-තෙනනිපපකරණානුගා,
සායං දීපෙතු දීපෙඩ-ඝනං දීපාඝනං සුභං.

සීලාදිගුණ සම්පන්නං-ඝදරඝුඝු නිම්මාසිනං
පඤ්ඤානඳ මහාථෙරං-සාරසිරං මෙ නමාම්හං.

සීලාදිගුණ සම්පන්නා-ඝදරඝුඝු නිම්මාසිනං
සිරිසුමන මහා ථෙරං-ඝාඝවරං මෙ නමාම්හං.

සීලාදිගුණ සම්පන්නා-ඝදරඝාධ්‍රි ගුණාලයං
මෙධඞ්කරගණං ථෙරං-ඝාඝවරං මෙ නමාම්හං.

චතුමහාරාජ මහාරාජා-ඝකඤ්ඤා වාපි සුරාපරෙ,
අනුමොදිත්වා ඉමං පුඤ්ඤං-අධිඨා රක්ඛන්තු සාසනං.

චතුමහාරාජ මහාරාජා-ඝකෙකා වාපි සුරාපරෙ,
අනුමොදිත්වා ඉමං පුඤ්ඤං-රක්ඛන්තු සාසනන්තිකෙ.

චතුමහාරාජ මහාරාජා-ඝකෙකා වාපි සුරාපරෙ,
අනුමොදිත්වා ඉමං පුඤ්ඤං-රක්ඛන්තු ඝබ්බපාණිනෙ-නි.

සිද්ධිරස්තු.

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

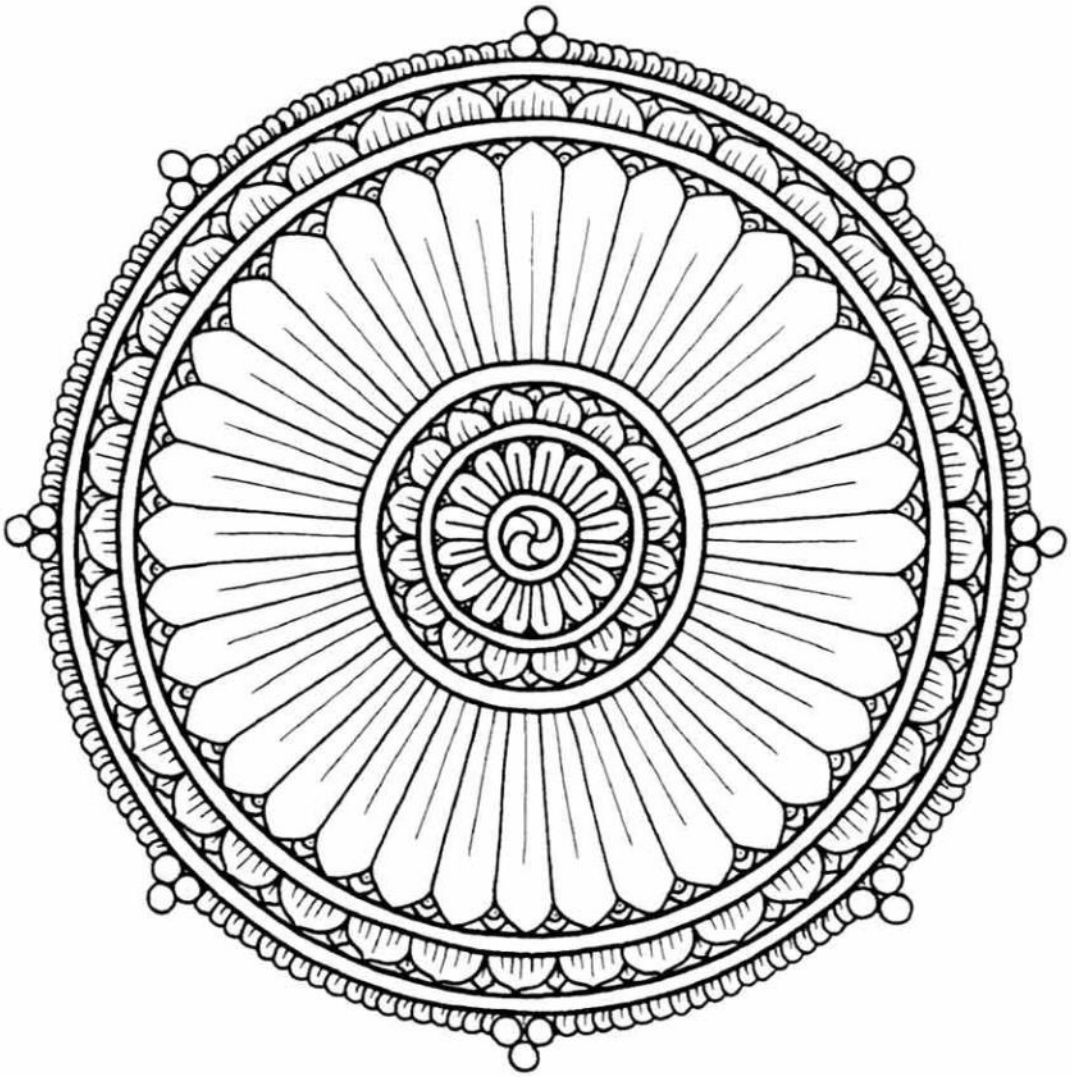

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු